Sbírka nálezů a usnesení
Ústavního soudu České republiky

ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY

SBÍRKA
NÁLEZŮ A USNESENÍ

Svazek 131 / ročník 2025 – IV. díl

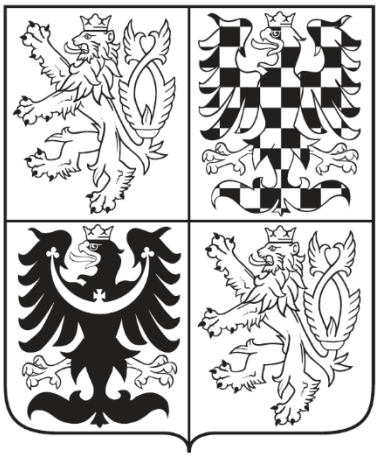

ÚSTAVNÍ
SOUD

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu
Svazek 131, ročník 2025 – IV. díl

Vydal:
Ústavní soud
Joštova 8
660 83 Brno

Brno 2025
Vydání první

© Ústavní soud České republiky

ISBN 978-80-87687-84-0

ČASTO POUŽÍVANÉ ZKRATKY

Ústava
Ústava České republiky (ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

Listina
Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

Úmluva
Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů

o. s. ř.
zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

s. ř. s.
zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

tr. zák.
zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

tr. zákoník
zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

tr. ř., tr. řád
zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

ESLP
Evropský soud pro lidská práva

SbNU
Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu citovaná podle elektronické databáze rozhodnutí Ústavního soudu (http://nalus.usoud.cz), např.: N 172/42 SbNU 519 = Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 42, nález č. 172, str. 519

OBSAH

Č. 143
Nepředložení věci rozšířenému senátu jako porušení práva na zákonného soudce
(sp. zn. III. ÚS 779/24 ze dne 2. července 2025) 10

Č. 144
Aktivní eutanázie
(sp. zn. III. ÚS 1254/24 ze dne 2. července 2025) 18

Č. 145
Tarifní hodnota pro výpočet odměny advokáta v případě nemajetkové újmy na zdraví (bolestné a ztížení společenského uplatnění)
(sp. zn. IV. ÚS 1391/24 ze dne 2. července 2025) 37

Č. 146
Obnovené řízení po rozsudku ESLP ve věci *Z. proti ČR* – účinné vyšetřování znásilnění a pohlavního zneužívání ze strany duchovního
(sp. zn. Pl. ÚS 2/25 ze dne 9. července 2025) 42

Č. 147
Poučovací povinnost odvolacího soudu po kasačním zásahu Nejvyššího soudu
(sp. zn. II. ÚS 2611/23 ze dne 9. července 2025) 61

Č. 148
Správní soud a jeho procesní vedení účastníka: nesprávné poučení o žalobním typu („V slepých uličkách“)
(sp. zn. IV. ÚS 1038/25 ze dne 9. července 2025) 68

Č. 149
Neospravedlnitelné použití donucovacího prostředku příslušníky vězeňské služby
(sp. zn. III. ÚS 1252/24 ze dne 10. července 2025) 80

Č. 150
Trvající průtahy v řízení
(sp. zn. I. ÚS 1239/25 ze dne 14. července 2025) 90

Č. 151
Nárok soudního exekutora na náhradu nákladů exekuce vymožených před zahájením insolvenčního řízení spojeného s oddlužením
(sp. zn. III. ÚS 873/24 ze dne 17. července 2025) 95

Č. 152
Omluvitelnost důvodu pro zmeškání lhůty k podání odporu proti elektronickému platebnímu rozkazu
(sp. zn. III. ÚS 1448/25 ze dne 17. července 2025) 104

Č. 153
Přepjatý formalismus při posuzování přípustnosti dovolání; smlouva o vzdělávání na soukromé vysoké škole jako spotřebitelská smlouva
(sp. zn. III. ÚS 3117/24 ze dne 18. července 2025) 113

Č. 154
Kritéria pro uvalení útěkové vazby
(sp. zn. III. ÚS 3356/24 ze dne 18. července 2025) 122

Č. 155
Překvapivé rozhodnutí odvolacího soudu o zpětném přiznání výživného a jeho výše pro rodiče s nadstandardními příjmy
(sp. zn. II. ÚS 798/25 ze dne 22. července 2025) 133
Č. 156
Pravidla pro výběrová řízení u veřejných funkcí
(sp. zn. I. ÚS 830/24 ze dne 23. července 2025) 141
Č. 157
Tarifní hodnota při zastupování poškozeného v adhezním řízení
(sp. zn. I. ÚS 1392/24 ze dne 23. července 2025) 156
Č. 158
Překvapivé rozhodnutí odvolacího soudu o nákladech prvostupňového řízení a nesprávné posouzení zavinění na jeho částečném zastavení
(sp. zn. II. ÚS 1761/25 ze dne 23. července 2025) 162
Č. 159
Specifika odškodňování veřejně činné osoby za nezákonné trestní stíhání
(sp. zn. I. ÚS 1919/24 ze dne 24. července 2025) 174
Č. 160
Překvapivé rozhodnutí o náhradě nákladů řízení (uplatnění moderačního oprávnění podle § 150 o. s. ř.)
(sp. zn. III. ÚS 3396/24 ze dne 29. července 2025) 181
Č. 161
Porušení práva na soudní ochranu v důsledku chybného výkladu § 11a zákona o půdě
(sp. zn. IV. ÚS 1020/24 ze dne 30. července 2025) 189
Č. 162
Odmítnutí blanketní kasační stížnosti i přes její včasné doplnění
(sp. zn. III. ÚS 2115/24 ze dne 30. července 2025) 195
Č. 163
Překvapivé skutkové posouzení věci obecným soudem na základě nepřípustných závěrů Nejvyššího soudu
(sp. zn. IV. ÚS 2349/24 ze dne 30. července 2025) 200
Č. 164
Předčasné rozhodnutí o blanketní stížnosti a právo na obhajobu
(sp. zn. IV. ÚS 790/25 ze dne 30. července 2025) 209
Č. 165
Výrazně omezený styk rodiče s dítětem a překvapivé rozhodnutí odvolacího soudu
(sp. zn. II. ÚS 894/25 ze dne 30. července 2025) 214
Č. 166
Nárok na náhradu za užívání pozemku na bažantnici
(sp. zn. II. ÚS 1030/25 ze dne 30. července 2025) 223
Č. 167
Rozhodování o nároku na bezplatnou obhajobu
(sp. zn. IV. ÚS 1104/25 ze dne 30. července 2025) 239

Č. 168
Povinnost trestních soudů zohlednit při stanovení náhrady újmy zranitelnost oběti i šíření pornografie na internetu
(sp. zn. IV. ÚS 1323/25 ze dne 30. července 2025) 245
Č. 169
Lhůta k doplnění blanketní stížnosti po podání stížnosti do protokolu
(sp. zn. II. ÚS 1461/25 ze dne 30. července 2025) 251
Č. 170
Právo na dodatečné účinné vyšetřování aneb právo pozůstalých nahlížet do spisu GIBS po střelbě na FF UK
(sp. zn. II. ÚS 470/25 ze dne 4. srpna 2025) 255
Č. 171
Zachování restitučního nároku v případě žádosti restituentů o finanční náhradu a jejího přijetí v určité výši
(sp. zn. III. ÚS 1932/24 ze dne 5. srpna 2025) 264
Č. 172
Doktrína zesílených důvodů u dlouhotrvající vazby
(sp. zn. IV. ÚS 1563/25 ze dne 6. srpna 2025) 277
Č. 173
Požadavky na odůvodnění rozhodnutí o vrácení soudního poplatku
(sp. zn. I. ÚS 285/25 ze dne 7. srpna 2025) 284
Č. 174
Změna rozhodnutí o zamítnutí návrhu na předběžné opatření z hlediska náležitého odůvodnění
(sp. zn. I. ÚS 1785/25 ze dne 7. srpna 2025) 291
Č. 175
Náležité odůvodnění předstižné vazby
(sp. zn. I. ÚS 1887/25 ze dne 7. srpna 2025) 296
Č. 176
Nesprávné poučení o nepřípustnosti dovolání
(sp. zn. I. ÚS 2341/24 ze dne 12. srpna 2025) 303
Č. 177
Souhlas opatrovnického soudu k podání žaloby nezletilým
(sp. zn. II. ÚS 1504/25 ze dne 12. srpna 2025) 311
Č. 178
Nemožnost změny zabezpečovací detence na ochranné léčení a nezávislé znalecké posouzení
(sp. zn. II. ÚS 702/24 ze dne 13. srpna 2025) 324
Č. 179
Definiční znaky veřejně přístupné účelové komunikace
(sp. zn. IV. ÚS 2979/24 ze dne 13. srpna 2025) 331
Č. 180
Posouzení přípustnosti dovolání Nejvyšším soudem při výkladu vůle stran smlouvy
(sp. zn. IV. ÚS 634/25 ze dne 13. srpna 2025) 338

Č. 181
Právo rodiče odmítnout soudem zvažovanou osobu příbuznou jako opatrovníka pro správu jmění dítěte
(sp. zn. III. ÚS 1499/25 ze dne 18. srpna 2025) 345
Č. 182
Nutnost vyčerpání mírnějších opatření před uvalením vazby
(sp. zn. I. ÚS 404/25 ze dne 19. srpna 2025) 351
Č. 183
Porušení presumpce neviny a zásady *in dubio pro reo* při jednostranném hodnocení důkazů
(sp. zn. I. ÚS 743/25 ze dne 19. srpna 2025) 359
Č. 184
Právo poškozeného vyjádřit se k věci
(sp. zn. I. ÚS 813/25 ze dne 20. srpna 2025) 371
Č. 185
Právo dítěte se zdravotním postižením na náhradu nemajetkové újmy
(sp. zn. III. ÚS 150/25 ze dne 22. srpna 2025) 380
Č. 186
Subjektivní promlčecí lhůta u náhrady nemajetkové újmy způsobené porušením práva na účinné vyšetřování
(sp. zn. II. ÚS 424/25 ze dne 26. srpna 2025) 390
Č. 187
Přesvědčivé odůvodnění výše zadostiučinění za nesprávný úřední postup
(sp. zn. II. ÚS 1279/25 ze dne 26. srpna 2025) 399
Č. 188
Účinný výkon rozhodnutí o styku a péči o dítě
(sp. zn. II. ÚS 1938/25 ze dne 26. srpna 2025) 408
Č. 189
Právo na účinné vyšetřování při posuzování psychického týrání
(sp. zn. II. ÚS 1689/25 ze dne 27. srpna 2025) 417
Usn. č. 1
Oprávnění soudu k podání návrhu na zrušení ustanovení v řízení o kontrole norem a jeho meze
(sp. zn. Pl. ÚS 22/25 ze dne 9. července 2025) 431

I. Nálezy

Č. 143
Nepředložení věci rozšířenému senátu jako porušení práva na zákonného soudce
(sp. zn. III. ÚS 779/24 ze dne 2. července 2025)

Mezi dílčí složky práva na zákonného soudce patří i povinnost senátu vrcholného soudu předložit věc jinému, zákonem předvídanému rozhodovacímu tělesu v případě, že dospěje k odlišnému právnímu názoru, než který byl soudem dosud zastáván. Senáty Nejvyššího správního soudu byla posuzována povaha totožného úkonu orgánu veřejné moci s rozdílným výsledkem. Právní otázkou, kterou senáty Nejvyššího správního soudu posoudily rozdílně, byla otázka, zda byl výkon oprávnění správce daně, spočívající ve stanovení splatnosti platebního výměru, v souladu či v rozporu s § 168 odst. 4 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád. Rozhodující senáty nepředložením věci rozšířenému senátu porušily stěžovatelčino právo na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s právem na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Daniely Zemanové, soudkyně zpravodajky Lucie Dolanské Bányaiové a soudce Jiřího Přibáně o ústavních stížnostech stěžovatelky obchodní společnosti KONREO, v. o. s., sídlem Dobrovského 1310/64, Brno, insolvenční správkyně obchodní společnosti FAU, s. r. o., sídlem Pekařská 1639/79a, Opava, zastoupené JUDr. Alfrédem Šrámkem, advokátem, sídlem Českobratrská 1403/2, Ostrava, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 12. ledna 2024 č. j. 9 Afs 123/2023-35, vedené pod sp. zn. III. ÚS 779/24, a rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 29. ledna 2024 č. j. 10 Afs 119/2023-40, vedené pod sp. zn. I. ÚS 877/24, za účasti Nejvyššího správního soudu jako účastníka řízení a Odvolacího finančního ředitelství, sídlem Masarykova 427/31, Brno, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Rozsudky Nejvyššího správního soudu ze dne 12. ledna 2024 č. j. 9 Afs 123/2023--35 a ze dne 29. ledna 2024 č. j. 10 Afs 119/2023-40 byla porušena stěžovatelčina práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudky Nejvyššího správního soudu se proto ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatelka se ústavními stížnostmi podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) domáhá zrušení v záhlaví

označených rozhodnutí s tvrzením, že jimi bylo porušeno její základní právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Ústavní soud usnesením ze dne 29. 5. 2024 sp. zn. III. ÚS 779/24, I. ÚS 877/24 rozhodl o spojení obou věcí stěžovatelky ke společnému řízení pod sp. zn. III. ÚS 779/24.

2. Jak vyplynulo z ústavních stížností a jejích příloh, Specializovaný finanční úřad (dále jen „správce daně“) vydal dne 23. 9. 2016 šest zajišťovacích příkazů na v té době dosud nestanovenou daň z přidané hodnoty (dále jen „DPH“) za zdaňovací období měsíců května až října 2013 obchodní společnosti FAU, s. r. o. (dále jen „společnost FAU“). Odvolání podaná společností FAU proti těmto zajišťovacím příkazům Odvolací finanční ředitelství (dále jen „OFŘ“) zamítlo rozhodnutím ze dne 20. 10. 2016 č. j. 46427/16/5100-41453-711400. Dne 23. 9. 2016 vydal správce daně za účelem vymožení povinnosti stanovené společnosti FAU zajišťovacími příkazy šest exekučních příkazů. Následně dne 14. 12. 2016 Krajský soud v Ostravě usnesením č. j. KSOS 39 INS 23265/2016-A53 zjistil úpadek společnosti FAU a prohlásil konkurs na její majetek, přičemž stěžovatelka byla jmenována insolvenční správkyní společnosti FAU.

3. Správce daně posléze vydal dne 7. 2. 2017 šest dodatečných platebních výměrů na DPH za zdaňovací období měsíců května až října 2013. Neuznal společnosti FAU uplatněné odpočty daně z přijetí zdanitelných plnění podle daňových dokladů, jimiž jí dvě obchodní společnosti – VERAMI International Company, s. r. o., a LUIGI AK, s. r. o. – fakturovaly plnění z dodávek pohonných hmot (benzinu a motorové nafty). Správce daně konstatoval, že společnost FAU se jako zkušený obchodník přijetím plnění od těchto dodavatelů stala součástí podvodu na DPH, ačkoli ze všech objektivních okolností vyplývalo, že o podvodu na DPH věděla nebo přinejmenším vědět mohla. Stanovená DPH celkem ve výši 217 986 786 Kč odpovídá částce, k jejíž úhradě byla stěžovatelka vyzvána zajišťovacími příkazy. Splatnost doměřené daně byla ve výrocích dodatečných platebních výměrů stanovena k okamžiku jejich doručení daňovému subjektu. Dodatečné platební výměry byly doručeny dne 7. 2. 2017.

4. Dodatečné platební výměry byly předmětem řízení Ústavního soudu pod sp. zn. IV. ÚS 2289/24, který ústavní stížnost stěžovatelky odmítl dne 16. 4. 2025 podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako neopodstatněnou. Splatnost dodatečných platebních výměrů nebyla v tomto řízení Ústavním soudem řešena, neboť stěžovatelka námitku neuplatnila včas před správními soudy a stěžovatelce se v řízení před správními soudy nepodařilo prokázat, že se podvodu na DPH neúčastnila.

5. V následných řízeních, ve kterých OFŘ využil zajišťovací instituty, a v nichž byla vydána napadená rozhodnutí, se stala otázka splatnosti dodatečných platebních výměrů stěžejní. Stěžovatelka podala mj. žalobu na zákonnost rozhodnutí o zřízení zástavního práva na základě zajišťovacích příkazů (spor byl vedený u Nejvyššího správního soudu pod sp. zn. 6 Afs 91/2023), žalobu proti převedení přeplatku spočívajícího ve finančních prostředcích exekučně vymožených na základě soudem zrušených zajišťovacích příkazů (spor byl vedený u Nejvyššího správního soudu pod sp. zn. 9 Afs 123/2023); žalobu proti rozhodnutí o úroku z neoprávněně vymáhaného plnění (spor byl vedený u Nejvyššího správního soudu pod sp. zn. 10 Afs 119/2023).

6. Proti zajišťovacím příkazům (viz bod 2 usnesení) se stěžovatelka bránila správní žalobou. Na jejím základě Krajský soud v Ostravě rozsudkem ze dne 14. 6. 2017 č. j. 22 Af 9/2017-84 zrušil rozhodnutí OFŘ ze dne 20. 10. 2016, to znamená, že zrušil zajišťovací příkazy.

7. V řízení vedeném u Nejvyššího správního soudu pod sp. zn. 9 Afs 123/2023 stěžovatelka namítala nezákonné nevyplacení vratitelného přeplatku. Tvrdila, že správce daně nemohl ke dni 7. 2. 2017 převést finanční prostředky na úhradu doměřované daňové povinnosti na základě dodatečných platebních výměrů. Dodatečné platební výměry ke dni 7. 2. 2017 nebyly pravomocné a nemohly být exekučním titulem. Správce daně tedy až do 26. 9. 2017 vedl nezákonně exekuci na základě nezákonných zajišťovacích příkazů. Krajský soud v Brně

(dále jen „krajský soud“) žalobu stěžovatelky rozsudkem ze dne 31. 3. 2023 č. j. 29 Af 118/2018-62 zamítl. Krajský soud konstatoval, že skutečnost, že zajišťovací příkazy byly shledány nezákonnými, nebrání využití prostředků vymožených na jejich podkladě na úhradu daňových nedoplatků stěžovatelky. Stěžovatelka měla splatné daňové povinnosti na doměřené DPH, proto jí vratitelný přeplatek nevznikl. Následně podanou kasační stížnost stěžovatelky Nejvyšší správní soud napadeným rozsudkem ze dne 12. 1. 2024 zamítl, přičemž aproboval závěry krajského soudu.

8. V řízení o úroku z neoprávněného vymáhání podle § 254 odst. 2 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád, (dále jen „daňový řád“) vedeném u Nejvyššího správního soudu pod sp. zn. 10 Afs 119/2023 stěžovatelka namítala, že ke dni 7. 2. 2017, kdy správce daně vydal dodatečné platební výměry, neměla vůči správci daně žádný splatný daňový nedoplatek, na který by mohl být převeden přeplatek. Dodatečné platební výměry dne 7. 2. 2017 správce daně jen vydal, přičemž k tomuto dni nebyly pravomocné a nemohly být exekučním titulem. Stěžovatelce tak náleží v souvislosti s nezákonným vymáháním na základě nezákonných zajišťovacích příkazů úrok z neoprávněného jednání správce daně od okamžiku exekvování finančních prostředků až do dne nabytí právní moci dodatečných platebních výměrů, tj. do 26. 9. 2017. Krajský soud žalobu stěžovatelky rozsudkem ze dne 31. 3. 2023 č. j. 29 Af 119/2018-64 zamítl. Následně podanou kasační stížnost stěžovatelky Nejvyšší správní soud napadeným rozsudkem ze dne 29. 1. 2024 zamítl, přičemž aproboval závěry krajského soudu.

II. Argumentace stěžovatelky

9. Stěžovatelka namítá, že čtvrtý senát Nejvyššího správního soudu ve věci EUROBIT ze dne 9. 5. 2023 č. j. 4 Afs 42/2023-41 konstatoval, že správce daně není oprávněn určit splatnost dodatečných platebních výměrů odlišně od znění daňového řádu. Čtvrtý senát vyšel z premisy, že správce daně nemá pravomoc určit specificky splatnost dodatečných platebních výměrů, na což ve svých závěrech následně navázal i šestý senát Nejvyššího správního soudu ve věci AB CHEMITRANS ze dne 14. 3. 2018 č. j. 6 Afs 399/2017-26 a ve věci stěžovatelky sp. zn. 6 Afs 91/2023, přičemž v prvním z citovaných rozsudků spojil splatnost platebních výměrů s jejich právní mocí. Oproti tomu jiné dva senáty Nejvyššího správního soudu (konkrétně devátý a desátý), které vydaly napadená rozhodnutí, konstatovaly, že správce daně má zákonem založenou pravomoc závazně určit, že dodatečné platební výměry budou splatné okamžikem jejich doručení daňovému subjektu. Senáty Nejvyššího správního soudu tudíž rozhodovaly v jedné věci stěžovatelky rozdílně, a porušily tak její legitimní očekávání, že senáty Nejvyššího správního senátu budou rozhodovat ve věci splatnosti daně totožně.

10. Stěžovatelka tvrdí, že otázka, zda zákon správci daně ukládá nebo neukládá určitou pravomoc něco činit/konat, je nepochybně otázkou právní, a nikoliv otázkou skutkovou. Proto v případě rozdílného názoru měly devátý a desátý senát předložit posuzovanou věc k rozhodnutí rozšířenému senátu podle § 17 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, (dále jen „s. ř. s.“). Stěžovatelka především namítá, že v posuzované věci Nejvyšší správní soud nepřihlédl ke své vlastní dřívější rozhodovací praxi, v důsledku čehož posoudil stěžovatelčin případ svévolně a v rozporu s vlastní rozhodovací praxí.

III. Vyjádření účastníků řízení

11. Soudkyně zpravodajka podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslala ústavní stížnost k vyjádření účastníkovi řízení a vedlejšímu účastníkovi řízení.

12. Nejvyšší správní soud ve svém vyjádření především odkázal na napadené rozsudky, kterými nezasáhl do práv stěžovatelky. Setrval na svém názoru vyjádřeném v napadených rozsudcích, kde konstatoval, že dodatečné platební výměry na DPH ze dne 7. 2. 2017 vymezovaly splatnost daně takto: „Doměřená daň včetně penále [...] je splatná v náhradní lhůtě v souladu s § 168 odst. 4 a § 251 odst. 3 daňového řádu ihned po doručení tohoto platebního

výměru na účet správce daně[...].“ Doměřená daň byla tudíž splatná v okamžiku, kdy byly dodatečné platební výměry doručeny daňovému subjektu, tj. dne 7. 2. 2017. Nejvyšší správní soud tvrdí, že splatnost platebních výměrů na DPH je skutková okolnost, která není ve věci sporná z důvodu jednoznačného znění citované části dodatečných platebních výměrů.

13. Vedlejší účastník řízení ve svém vyjádření souhlasí a argumentačně podporuje rozhodnutí Nejvyššího správního soudu s tím, že šestý senát rozhodoval v rozporu s obsahem správního spisu.

14. Soudkyně zpravodajka zaslala doručená vyjádření stěžovatelce na vědomí a k případné replice. Stěžovatelka využila této možnosti a v replice setrvala na svých námitkách podaných v ústavní stížnosti.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

15. Ústavní soud shledal, že ústavní stížnosti byly podány včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení (eventuálně byla účastnicí řízení společnost FAU), v nichž byla vydána napadená rozhodnutí. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnosti jsou přípustné, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

16. Ústavní soud se seznámil s argumentací stěžovatelky, napadenými rozhodnutími, vyjádřeními účastníka řízení a vedlejšího účastníka řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

Obecná východiska

17. Stěžovatelka v ústavní stížnosti poukazuje na to, že Nejvyšší správní soud dospěl v napadených rozsudcích ohledně data splatnosti dodatečných daňových výměrů k jinému závěru než v předchozím rozsudku sp. zn. 6 Afs 91/2023 vydaném ve věci stěžovatelky. K tomu Ústavní soud připomíná, že podle § 17 odst. 1 s. ř. s. dospěl-li senát Nejvyššího správního soudu při svém rozhodování k právnímu názoru, který je odlišný od právního názoru již vyjádřeného v rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, je povinen postoupit věc k rozhodnutí rozšířenému senátu Nejvyššího správního soudu. Pakliže tak neučiní a ve věci sám rozhodne, zatíží řízení vadou nesprávně obsazeného soudu, jež v rovině ústavněprávní představuje porušení ústavního práva na zákonného soudce zaručeného stěžovatelce v čl. 38 odst. 1 Listiny.

18. Ústavní soud postup Nejvyššího správního soudu primárně hodnotil z hlediska porušení práva na zákonného soudce, a to přednostně před ostatními stížnostními námitkami stěžovatelky, neboť pokud by napadený rozsudek Nejvyššího správního soudu vydal nezákonný soudce (nepříslušný senát), nemělo by z hlediska ekonomie řízení a subsidiarity ústavní stížnosti význam, aby Ústavní soud dále hodnotil, zda tento nezákonný soudce (a před ním městský soud) při svém rozhodování pochybil i z hlediska dalších ústavně zaručených práv stěžovatelky [srov. nález ze dne 11. 9. 2009 sp. zn. IV. ÚS 738/09, ve znění opravného usnesení ze dne 26. 10. 2009, (N 201/54 SbNU 497), body 25 až 28].

19. Právo na zákonného soudce je významnou systémovou pojistkou zaručující nezávislost soudů. Toto právo je ústavně zaručeno v čl. 38 odst. 1 Listiny. Příslušnost soudu i soudce stanoví zákon. Podstatou této záruky je, že podávání návrhů soudům a přidělování případů soudcům se odehrává podle předem stanovených pravidel, čímž má být minimalizována možnost jejich ovlivňování, korupce, svévole a jiné nežádoucí vlivy. Toto právo však není vyčerpáno toliko zákonným určením věcné, funkční a místní příslušnosti soudu ani pouhým zákonným vymezením hledisek rozdělení soudní agendy mezi senáty a samosoudce, jakož i stanovením počtu soudců (přísedících) v senátech, jak požaduje čl. 94

Ústavy. Není vyčerpáno ani požadavkem dalším, a to vyloučením soudců z projednávání a rozhodování věci z důvodu jejich podjatosti. Toto právo totiž představuje zcela neopominutelnou podmínku řádného výkonu té části státní moci, která soudům byla ústavně svěřena. Zásada zákonného soudce tak na jedné straně dotváří a upevňuje soudcovskou nezávislost, na straně druhé představuje pro každého účastníka řízení záruku, že k rozhodnutí jeho věci jsou povolávány soudy a soudci podle předem daných zásad (procesních pravidel) tak, aby byla zachována zásada pevného přidělování soudní agendy a aby byl vyloučen – pro různé důvody a rozličné účely – výběr soudů a soudců *ad hoc* [srov. nálezy ze dne 1. 12. 2015 sp. zn. II. ÚS 2766/14 (N 202/79 SbNU 281), ze dne 22. 2. 1996 sp. zn. III. ÚS 232/95 (N 15/5 SbNU 101) anebo ze dne 21. 1. 1999 sp. zn. III. ÚS 293/98 (N 11/13 SbNU 71)].

20. Mezi dílčí složky práva na zákonného soudce patří i povinnost senátu vrcholného soudu předložit věc jinému, zákonem předvídanému rozhodovacímu tělesu v případě, že dospěje k odlišnému právnímu názoru, než který byl soudem posud zastáván. Změna rozhodovací soudní praxe, zvláště jde-li o praxi nejvyšší soudní instance povolané i ke sjednocování judikatury nižších soudů, je totiž ze své podstaty jevem výjimečným, neboť takovouto změnou je narušen jeden z principů demokratického právního státu, a to princip předvídatelnosti soudního rozhodování. To je prioritním důvodem, proč platná právní úprava předepisuje pro soudy nejvyšších instancí i pro Ústavní soud zvláštní a závazná pravidla přijímání rozhodnutí v situacích, kdy jimi má být jejich dosavadní judikatura překonána. Soudy jsou povinny přistupovat ke změně judikatury nejen opatrně a zdrženlivě (tj. výlučně v nezbytných případech opodstatňujících překročení principu předvídatelnosti), ale též s důkladným odůvodněním takového postupu; jeho součástí by nezbytně mělo být přesvědčivé vysvětlení toho, proč, vzdor očekávání respektu k dosavadní rozhodovací praxi, bylo rozhodnuto jinak (nález ze dne 14. 3. 2016 sp. zn. I. ÚS 2866/15 (N 41/80 SbNU 501), bod 18).

21. Do působnosti rozšířeného senátu náleží řešení rozporů v právních názorech senátů Nejvyššího správního soudu (§ 17 s. ř. s.), tedy v názorech na právní otázky podstatné pro posouzení rozhodovaných případů (shodně např. Rigel, F. In: Potěšil, L., Šimíček, V. a kol. Soudní řád správní. Komentář. Praha: Leges, 2014, s. 119 a násl.). Právní otázkou není jen interpretace právní normy, ale také subsumpce zjištěného skutkového stavu do (hypotézy) právní normy, tedy právní hodnocení zjištěného skutkového stavu. To ostatně plyne z judikatury samotného rozšířeného senátu (viz usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 8. 2018 č. j. 2 Azs 340/2017-72, bod 18, rozsudek rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 10. 2016 č. j. 2 As 96/2015-59, bod 31).

22. Dospěje-li tedy senát Nejvyššího správního soudu při svém rozhodování k právnímu názoru, který je odlišný od právního názoru již vyjádřeného v rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, je podle § 17 odst. 1 s. ř. s. povinen postoupit věc k rozhodnutí rozšířenému senátu. Neučiní-li tak a ve věci sám rozhodne, zatíží řízení vadou nesprávně obsazeného soudu, jež v rovině ústavněprávní představuje porušení ústavního práva na zákonného soudce [sp. zn. I. ÚS 2866/15, bod 28].

23. Ústavní soud přitom již v minulosti schválil judikaturu Nejvyššího správního soudu, podle níž rozšířený senát není povolán řešit judikaturní rozpory v situaci, kdy je zřejmé a objektivně doložitelné, že odchylný právní názor vyjádřený v předchozím rozhodnutí soudu již nemá žádné obecné normativní účinky. V případě pochybností o faktickém překonání předchozího právního názoru je však povinností senátu Nejvyššího správního soudu věc rozšířenému senátu předložit. Je to totiž rozšířený senát, kdo je a má být finálním arbitrem své pravomoci (§ 17 odst. 1 s. ř. s.) [viz nález ze dne 14. 8. 2019 sp. zn. II. ÚS 2398/18 (N 147/95 SbNU 272), bod 66 ve spojení s usnesením rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 5. 2019 č. j. 10 As 2/2018-31, body 23 a násl.].

24. Podle § 68 odst. 2 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, upravujícího náležitosti rozhodnutí, se ve výrokové části mj. uvede – vedle otázky, která je předmětem řízení,

rozhodných ustanovení a označení účastníků – též lhůta ke splnění ukládané povinnosti. Konkrétněji tedy počátek běhu lhůty splatnosti peněžité částky, délka této lhůty či další podmínky se splatností částky spojené.

25. K povaze výroku správního rozhodnutí konstatuje nauka, že výrok „autoritativně řeší projednávanou věc: zakládá, mění nebo ruší práva nebo povinnosti osob, nebo se jím prohlašuje, že určité právo či povinnost je či není. Je-li uložena povinnost, určí se v něm lhůta pro její splnění, popř. další údaje k tomu potřebné [...] Z výroku vyplývají bezprostřední právní účinky rozhodnutí, pouze výrok je schopen nabýt právní moci a vykonatelnosti[...]“ (Hendrych, D. a kol. Správní právo. Obecná část. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 372). Výrok rozhodnutí má tedy, včetně stanovení počátku běhu lhůty, pro účastníky řízení, kteří jsou jím vázáni, v podstatě normativní povahu.

26. Výrok rozhodnutí správního orgánu tedy obsahuje řešení ve věci rozhodné právní otázky či více právních otázek. Je konečným výsledkem procesu aplikace, resp. interpretace práva, k němuž došlo po podřazení relevantních skutkových zjištění pod rozhodnou právní normu.

Aplikace obecných východisek na posuzovanou věc

27. V dodatečných platebních výměrech na DPH ze dne 7. 2. 2017 byla ve výrocích stanovena splatnost doměřené daně takto: „Doměřená daň včetně penále v celkové výši [...] je splatná v náhradní lhůtě v souladu s § 168 odst. 4 a § 251 odst. 3 daňového řádu ihned po doručení tohoto platebního výměru na účet správce daně číslo [...].“

28. Ustanovení § 168 odst. 4 daňového řádu zní: „Dojde-li ke stanovení daně, která nebyla v době vydání zajišťovacího příkazu stanovena, je tato daň splatná ke dni jejího stanovení. Tímto dnem zaniká účinnost zajišťovacího příkazu a zajištěná částka se převede na úhradu této daně. Pokud tak vznikl vratitelný přeplatek, správce daně jej vrátí bez žádosti do 15 dnů od jeho vzniku.“

29. V řízeních týkajících se stěžovatelky vycházely senáty Nejvyššího správního soudu z totožných platných platebních výměrů. K posouzení otázky jejich splatnosti, tedy otázky od kdy způsobují účinky a dopadají do sféry jejich adresáta, stěžovatelky, jak ji stanovil správce daně, však přistoupily rozdílně. Datum splatnosti vyměřené daně přitom zároveň mělo vliv na rozhodování o zajišťovacích institutech použitých správcem daně a jejich účincích a dopadech do majetkové sféry stěžovatelky.

30. Devátý a desátý senát shledal v napadených rozhodnutích pravomoc správce daně určit počátek splatnosti doměřené daně, které je v souladu se zákonným rámcem daným § 168 odst. 4 daňového řádu. Devátý a desátý senát v napadených rozsudcích citoval z rozsudku šestého senátu, že „[v]ýrok dodatečných platebních výměrů okamžik splatnosti doměřené daně nespojil jednoznačně s okamžikem jejich doručení společnosti FAU. Formulace obsažená v dodatečných platebních výměrech odpovídá textu právní normy (§ 168 odst. 4 daňového řádu), tuto právní normu však nijak neinterpretuje“. V reakci na tento názor šestého senátu devátý a desátý senát konstatovaly, že splatnost daně je v platebních výměrech jasně, jednoznačně a výslovně stanovena a je pro posouzení jejich splatnosti určující. Šestému senátu bylo v napadených rozhodnutích vytknuto, že do věci vnáší nepřípustný výklad citovaného ustanovení, přičemž časový interval mezi doručením a právní mocí platebních výměrů je vnímán jako otázka skutková.

31. Nicméně, šestý senát považoval stanovení (počátku) splatnosti daně podle platebních výměrů rovněž za nesprávné. Ve svém rozsudku také uvedl, že „Daňový řád nedává správci daně na výběr, jak má splatnost daně určit, tedy mu nesvěřuje pravomoc rozhodnout v dodatečném platebním výměru o tom, kdy se doměřená daň stává splatnou. Splatnost doměřené daně je jednoznačně upravena daňovým řádem, jenž nedává správci daně žádný prostor pro uvážení, který by se mohl projevit v obsahu dodatečného platebního výměru.“

Konstatoval, že určující pro posouzení splatnosti byl výklad zákona (daňového řádu), nikoliv znění rozhodnutí správce daně (příslušných dodatečných daňových výměrů). Podle šestého senátu Nejvyššího správního soudu splatnost daně doměřené dodatečnými platebními výměry ze dne 7. 2. 2017 nastala až k okamžiku právní moci dodatečných platebních výměrů (tj. 26. 9. 2017), tedy nebyla splatná k okamžiku jejich doručení.

32. V posuzované věci je právní otázkou, kterou rozdílně posoudily senáty Nejvyššího správního soudu, otázka, zda byl výkon oprávnění správce daně, spočívající ve stanovení splatnosti platebního výměru, v souladu či v rozporu s § 168 odst. 4 daňového řádu.

33. Ústavní soud se neztotožňuje s názorem devátého a desátého senátu Nejvyššího správního soudu, že v posuzované věci nebylo nutné věc předložit rozšířenému senátu podle § 17 s. ř. s. Nesouhlasí s jejich závěrem, že šlo o nesoulad v hodnocení skutkových okolností, konkrétně stran otázky, zda ke dni 7. 2. 2017 existovala splatná daň (viz bod 22 rozsudku devátého senátu, bod 32 rozsudku desátého senátu). Skutkovou otázkou v posuzované věci je pouze existence platebních výměrů a jejich obsah, včetně výroku o jejich splatnosti, přičemž jde o totožné dodatečné daňové výměry ve všech věcech posuzovaných třemi senáty Nejvyššího správního soudu (což je rozdíl oproti situaci řešené v usnesení rozšířeného senátu č. j. 2 Azs 340/2017-72, kde existoval relevantní rozdíl ve skutkových okolnostech, a právě proto rozšířený senát svou pravomoc neshledal – viz body 22 až 25 tamtéž).

34. Rozpor v rozhodování senátů Nejvyššího správního soudu porušil princip ochrany legitimního očekávání stěžovatelky, založeného závěry rozsudku šestého senátu Nejvyššího správního soudu. Nepředložil-li devátý ani desátý senát věc rozšířenému senátu, došlo k rozporu s právem na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny ve spojení s právem na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 2 Listiny. Řízení bylo zatíženo vadou dosahující ústavní intenzity, neboť popsaná situace nastala při rozhodování více senátů vrcholného článku soudní soustavy.

35. Ústavní soud již nehodnotil posuzované řízení z hlediska dalších ústavně zaručených práv stěžovatelky, neboť tím by předjímal rozhodnutí rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu při výkladu podústavního práva ve věci, která je předmětem ústavních stížností.

VI. Závěr

36. Ústavní soud uzavírá, že v posuzované věci došlo k porušení práva stěžovatelky na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny a na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 2 Listiny. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavním stížnostem stěžovatelky mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků vyhověl podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a zrušil napadené rozsudky v souladu s § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudkyně Daniely Zemanové

1. Uplatňuji tímto odlišné stanovisko proti výroku i odůvodnění většinového rozhodnutí.

2. V dané věci jsem dospěla k závěru, že nenastala situace, kdy by devátý a desátý senát Nejvyššího správního soudu při svém rozhodování dospěl k právnímu názoru, který je odlišný od právního názoru již vyjádřeného v rozhodnutí šestého senátu Nejvyššího správního soudu. Dotyčná rozhodnutí se neliší v právním názoru, ale ve skutkových okolnostech. Napadená rozhodnutí devátého a desátého senátu rozdílnost od rozhodnutí šestého senátu nepopřely, srozumitelně a logicky vysvětlily, proč se podle jejich názoru jedná o skutkovou a nikoliv právní odlišnost.

3. Senáty se odlišily v posouzení skutkových okolností a devátý a desátý senát řádně odůvodnily, jak hodnotily skutkové okolnosti a proč je nemohou hodnotit stejně jako šestý

senát. Jde o posouzení skutkových okolností. Šestý senát podle napadených rozhodnutí převzal závěr o splatnosti daně ve zjevném rozporu s obsahem správního spisu.

4. Body 30 a 31 většinového rozhodnutí nevystihují podstatu rozhodnutí devátého, desátého a šestého senátu Nejvyššího správního soudu. Zásadním důvodem pro nevyhovění stěžovateli bylo to, že předmětem řízení byla návazná rozhodnutí na platební výměry a nikoliv samotné platební výměry (jako to bylo ve věcech AB Chemitrans a Eurobit). Devátý a desátý senát zdůraznil, že pokud není předmětem řízení samotný platební výměr, správní soud nemůže vykládat jeho výroky, ale musí je převzít ve znění, ve kterém k okamžiku přezkumu existují (tj. jsou to platné správní akty, presumuje se jejich správnost – viz bod 16 rozhodnutí devátého senátu, bod 21 rozhodnutí desátého senátu). Neřešily tedy otázku výkladu § 168 odst. 4 daňového řádu.

5. Většinové rozhodnutí tuto zásadní věc zcela pomíjí, přestože Nejvyšší správní soud na ni ve svých vyjádřeních opětovně upozorňoval. Nijak tedy nezpochybňuje závěr napadených rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, který je podle těchto rozhodnutí zásadní, včetně odkazů na ustálenou judikaturu, z níž tato zásada presumpce správnosti podkladových rozhodnutí vyplývá (body 16, 18 a 19 rozhodnutí devátého senátu, body 21, 23 a 25 rozhodnutí desátého senátu).

6. Většinové rozhodnutí tuto argumentaci nevyvrací, a přesto konstatuje, že právní otázkou, kterou rozdílně posoudily senáty Nejvyššího správního soudu, je otázka, zda byl výkon oprávnění správce daně, spočívající ve stanovení splatnosti platebního výměru, v souladu či v rozporu s § 168 odst. 4 daňového řádu. Ztotožňuji se s napadenými rozhodnutími v názoru, že tato otázka ve věci nebyla sporná, resp. v dané fázi řízení ji nelze řešit a devátý ani desátý senátu tuto otázku neposuzovaly – proto vzhledem k ní nemohly dospět k odlišnému právnímu závěru ve smyslu § 17 s. ř. s.

7. Senáty se odlišily v posouzení skutkových okolností a devátý a desátý senát řádně odůvodnily, jak převzaly skutkové okolnosti a proč je nemohou převzít způsobem, který použil šestý senát. Zejména upozornily na to, že šestý senát ve svém rozhodnutí nevycházel z výše citovaného znění platebního výměru (daň je splatná ihned po doručení tohoto platebního výměru), ale z jiného znění (daň je splatná ke dni stanovení daně) – a na základě toho pak činil další závěry. Většinové rozhodnutí se závěry bodů 21 a 22 devátého senátu a 31 a 32 desátého senátu nepolemizuje, nevyvrací zde srozumitelně a podrobně uvedené závěry, podpořené odkazy na judikaturu rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu.

8. Z uvedených důvodů shrnuji, že většinové rozhodnutí nijak nevyvrátilo srozumitelná a z hlediska kritérií stanovených judikaturou Ústavního soudu zcela dostatečná odůvodnění napadených rozhodnutí, podle kterých odlišnost mezi rozhodnutími byla skutková. Napadená rozhodnutí jsou postavena na jiné otázce, nežli kterou většinové rozhodnutí označuje za spornou.

9. Jsem proto toho názoru, že napadená rozhodnutí v přezkumu Ústavního soudu měla obstát.

Č. 144
Aktivní eutanázie
(sp. zn. III. ÚS 1254/24 ze dne 2. července 2025)

I. Otázka možnosti svobodného rozhodnutí o ukončení vlastního života, a to i za asistence třetí osoby, spadá do rozsahu práva na respektování tělesné a duševní integrity podle čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a práva na soukromí podle čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Legitimním cílem omezení práva na soukromí v jeho aspektu rozhodování o konci vlastního života je ochrana zranitelných osob před rozhodnutími učiněnými unáhleně, pod nátlakem, v tísni či za jiných okolností, za nichž by takové rozhodnutí nebylo skutečným projevem osobní autonomie. Důsledkem ochrany práva na sebeurčení nesmí být ohrožení základních práv zranitelných skupin lidí, jejich marginalizace či přímo nucené zásahy do jejich fyzické integrity.

III. Konkrétní predikce zdravotního stavu osoby domáhající se eutanázie a vyhlídky způsobu a času konce jejího života ovlivňují váhu takového požadavku na pomyslných vahách poměřujících přípustnost omezení práva na respektování tělesné a duševní integrity a práva na soukromí.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Daniely Zemanové, soudkyně zpravodajky Lucie Dolanské Bányaiové a soudce Jiřího Přibáně o ústavní stížnosti stěžovatele P. B., zastoupeného Mgr. Janem Kvapilem, advokátem, sídlem Sakařova 1631, Pardubice, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 29. ledna 2024 č. j. 24 Cdo 3727/2023-537, rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 23. srpna 2023 č. j. 27 Co 176/2023-515 a rozsudku Okresního soudu v Pardubicích ze dne 25. dubna 2023 č. j. 18 C 175/2022-467, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích a Okresního soudu v Pardubicích jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva zdravotnictví, sídlem Palackého náměstí 385/4, Praha 2 – Nové Město, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Předchozí průběh řízení a vymezení věci

1. Ústavní stížností podle článku 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) stěžovatel namítá, že v záhlaví uvedenými rozhodnutími obecných soudů došlo k porušení článku 1 a článku 10 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatel se žalobou směřující proti České republice – Ministerstvu zdravotnictví domáhal přivolení k zásahu do své integrity tím, že mu bude umožněna eutanázie.

3. Okresní soud v Pardubicích (dále také „okresní soud“) svým v pořadí prvým rozsudkem ze dne 20. 12. 2021 č. j. Nc 451/2018-319 návrh stěžovatele na umožnění eutanázie zamítl (výrok I).

4. K odvolání stěžovatele Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích (dále také „krajský soud“) rozsudkem ze dne 6. 4. 2022 č. j. 27 Co 52/2022-354 rozsudek okresního soudu co do výroku I potvrdil.

5. Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 17. 8. 2022 č. j. 24 Cdo 2237/2022-382 rozhodnutí soudů prvního a druhého stupně zrušil a věc vrátil okresnímu soudu k dalšímu řízení, a to pro zjevnou neurčitost výroku I žalobního žádání (petitu) stěžovatele, který soud prvního stupně převzal do výroku I. Nejvyšší soud konstatoval, že má-li být ve výroku, jímž je rozhodováno o tom, zda bude přivoleno k zásahu do integrity člověka, takový zásah popsán, je třeba jej popsat natolik určitě a jednoznačně, aby nebyl zaměnitelný s jiným zásahem. Uložil soudu prvního stupně, aby posoudil, zda stěžovatel v průběhu řízení žalobu dostatečně doplnil, a pokud ne, aby ho vyzval k odstranění vad žaloby. Současně uvedl, že v řízení, v němž se plně svéprávný člověk domáhá vyslovení souhlasu se zásahem do své integrity, se nepostupuje podle § 2 písm. c) a § 65 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ale soud o podaném návrhu rozhodne v řízení sporném.

6. Okresní soud přistoupil k novému projednání žaloby v řízení sporném podle pravidel části třetí zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, (dále jen „o. s. ř.“) a vyzval stěžovatele k doplnění žaloby ve smyslu § 43 odst. 1 o. s. ř. V návaznosti na to stěžovatel upravil žalobní petit a svým návrhem nově žádal, aby „byl povolen zásah do osobní integrity žalobce spočívající v podání smrtícího prostředku lékaře na základě výslovné a dobrovolné žádosti žalobce, jehož účelem bude ukončení života žalobce“.

7. Nyní napadeným rozsudkem ze dne 25. 4. 2023 č. j. 18 C 175/2022-467 okresní soud shledal návrh stěžovatele nedůvodným a žalobu zamítl. Okresní soud konstatoval, že pro navrhovaný zásah do osobní integrity stěžovatele neexistuje v České republice zákonný rámec. Nedotknutelnost člověka chráněná jak na úrovni občanského zákoníku, tak článkem 7 odst. 1 Listiny vyjadřuje zapovězení jakýchkoliv nezákonných zásahů do tělesné a duševní integrity člověka. Možnost přijmout z rukou lékaře pomoc při umírání ze zákonné úpravy neplyne, naopak trestní zákoník chrání právo na život každého tím, že eutanázii kriminalizuje. Stěžovateli tedy není možné vyhovět a přivolit k takovému zásahu, na čemž podle okresního soudu nemůže nic změnit ani argumentace ústavněprávními předpisy. Nad rámec uvedeného okresní soud konstatoval, že z předložených lékařských práv nevyplývá, že by se stěžovateli nedostávalo odpovídajícího léčení, že by jeho stav byl nadále neléčitelný, či že by se nacházel v pokročilém či terminálním stádiu onemocnění. Z navržených důkazů podle soudu nevyplynulo, že by nebyla zachována jeho lidská důstojnost, nebo že by byl podroben krutému, nelidskému a ponižujícímu zacházení (bod 34 rozsudku).

8. Na základě stěžovatelova odvolání se věcí zabýval krajský soud, který rozsudkem ze dne 23. 8. 2023 č. j. 27 Co 176/2023-515 rozhodnutí okresního soudu potvrdil. Krajský soud zopakoval, že z právní úpravy nelze dovodit možnost učinit takový zásah do integrity fyzické osoby, jehož účelem je její usmrcení.

9. O dovolání stěžovatele rozhodl Nejvyšší soud napadeným rozsudkem ze dne 29. 1. 2024 č. j. 24 Cdo 3727/2023-537 tak, že je podle § 243d odst. 1 písm. a) o. s. ř. zamítl, neboť dospěl k závěru, že rozhodnutí odvolacího soudu je správné. Uvedl, že v České republice neexistuje legální možnost provedení eutanázie ani asistovaného sebeusmrcení, naopak je tato možnost právním řádem zapovězena. Podle názoru Nejvyššího soudu neplyne z lidskoprávních závazků České republiky právo na eutanázii, jak tvrdí stěžovatel.

II. Argumentace stěžovatele

10. Stěžovatel je přesvědčen, že možnost svobodně se rozhodnout o ukončení života je součástí osobní autonomie a lidské důstojnosti. Ke srovnání odkazuje stěžovatel na rozhodnutí německého Spolkového ústavního soudu ze dne 26. 2. 2020 sp. zn. 2 BvR 2347/15, v němž Spolkový ústavní soud právo rozhodnout se o vlastní smrti pod právo na lidskou důstojnost podřadil. Podle stěžovatele odráží právo rozhodnout se o konci vlastního života základní identitu člověka a svobodu jeho rozhodování, součást osobního přesvědčení a víry. Stěžovatel rovněž poukazuje na nález ze dne 2. 1. 2017 sp. zn. I. ÚS 2078/16 (N 1/84 SbNU 23), z nějž podle něj vyplývá právo jednotlivce svobodně rozhodnout o ukončení svého života.

11. Pokud právo na svobodné rozhodnutí o ukončení života, a to případně i za asistence třetí osoby, vyplývá z článku 1 a článku 10 odst. 1 Listiny, je povinností státu zajistit jednotlivci reálnou možnost takové právo realizovat. Porušení této povinnosti nelze klást k tíži stěžovatele. Za nepatřičnou proto stěžovatel považuje argumentaci soudů, které jeho návrh zamítly s odůvodněním, že jeho realizaci český právní řád neumožňuje. Zákonná ustanovení, která ukončení života stěžovatele za pomoci třetí osoby dokonce trestají, podle stěžovatele nerespektují právo jednotlivce na svobodné rozhodnutí o ukončení života a měla by být pro rozpor s ústavněprávními předpisy zrušena. Právo na svobodné rozhodnutí o ukončení života podle stěžovatele nijak nekoliduje s právem na život podle článku 6 Listiny. Právo na život nelze vykládat tak, že by měl stát chránit život jednotlivce i proti vůli jeho samotného. Takový výklad by vedl k omezení svobodné vůle a autonomie jednotlivce, popřel by jednotlivce jako samostatně myslící racionální bytost nadanou vlastním rozumem a vlastní vůlí a současně negoval právo rozhodovat o sobě samém, formulovat své cíle, hledat cesty, jak dosahovat svého štěstí. Taková vnucená ochrana lidského života v rozporu s přáním a vůlí jednotlivce je protismyslná, nutí jednotlivce do existence, kterou si nepřeje a kterou vnímá často úkorně, a ve svém důsledku je porušením hodnot lidství, na které odkazuje i preambule Listiny.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

12. Ústavní soud se seznámil s obsahem spisu vedeného Okresním soudem v Pardubicích pod sp. zn. 18 C 175/2022 a vyžádal si vyjádření účastníků řízení, jakož i vyjádření vedlejší účastnice.

13. Nejvyšší soud ve svém vyjádření zopakoval, že nesdílí názor stěžovatele, že by bylo možné s odkazem na práva garantovaná Listinou „povolit eutanázii“. Zdůraznil, že v České republice neexistuje *de iure* možnost ukončení života náhradní formou, například eutanázií či asistovanou sebevraždou, naopak trestní právo upravuje mnoho trestných činů, jejichž kriminalizací je život chráněn. Podle přesvědčení Nejvyššího soudu jsou život a zdraví považovány za tak významné hodnoty, že i když se týkají konkrétního člověka, převažuje společenský zájem na ochraně těchto statků před právem jedince o těchto statcích svobodně rozhodovat. Jedinou výjimku v tomto směru představuje podle dovolacího soudu svolení k lékařským zákrokům souladným s právním řádem a poznatky lékařské vědy a praxe, které vylučuje protiprávnost činu spočívajícího právě v takovémto lékařském zákroku. Odkazoval-li stěžovatel ve svém dovolání na nálezy ze dne 29. 2. 2008 sp. zn. II. ÚS 2268/07 (N 45/48 SbNU 527) a ze dne 7. 12. 2005 sp. zn. IV. ÚS 412/04 (N 223/39 SbNU 353), nepovažuje Nejvyšší soud toto jeho zdůvodnění za přiléhavé, neboť z citovaných nálezů nevyplývá, že by součástí práva na zachování lidské důstojnosti mělo být i právo na důstojné ukončení života. Navíc například v nálezu ze dne 2. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 1565/14 (N 51/76 SbNU 691) se podává, že život je základní lidskou hodnotou a právo na život má mezi lidskými právy zvláštní postavení. Nejvyšší soud navrhl ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou.

14. Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

15. Okresní soud v Pardubicích ve svém vyjádření uvedl, že nemá, čím by své vyjádření k ústavní stížnosti doplnil. Odkázal na odůvodnění svého rozsudku a konstatoval, že na závěrech o nedůvodnosti žaloby trvá.

16. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření v prvé řadě projevila pochybnost o své pasivní legitimaci v rámci celého řízení. Vedlejší účastnice podle svých slov není žádným právním předpisem zmocněna k povolování zásahů do integrity jedince a není ani poskytovatelem zdravotních služeb ve smyslu zákona o zdravotních službách. Nesdílí názor stěžovatele o tom, že napadenými rozsudky mělo dojít k porušení jeho základních práv, ale je naopak toho názoru, že jakýkoli zásah do integrity člověka, který se neopírá o zákonem uznaný důvod, představuje újmu na přirozených právech konkrétního jedince, a je tak protiprávní. Pro vedlejší účastnici je lidský život hodnotou, kterou je stát povinen respektovat a do níž je oprávněn zasahovat pouze ve zcela výjimečných situacích. Zajištění podmínek pro ochranu lidského života vytvořením odpovídajícího legislativního rámce patří mezi nejdůležitější úkoly státu, stejně jako účinné potírání trestné činnosti proti životu a zdraví a zajištění odškodnění obětí této trestné činnosti. Vedlejší účastnice má za to, že lidský život je nejvyšší hodnotou a stát by měl chránit život jednotlivce i proti vůli jeho samotného. Legální provedení eutanázie není v České republice možné. Otázka její legalizace je spíše než otázkou právní otázkou hodnotovou dotýkající se podstaty lidské existence a základních společenských paradigmat. Vedlejší účastnice navrhla, aby ústavní stížnost byla odmítnuta, případně zamítnuta.

17. Shora uvedená vyjádření Ústavní soud zaslal stěžovateli k replice, ten však práva repliky nevyužil.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

18. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla napadená rozhodnutí vydána, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

1. Obecná východiska

19. Ústavní soud je podle článku 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu článku 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

20. V řízení před obecnými soudy stěžovatel žádal, aby byl povolen zásah do jeho osobní integrity „spočívající v podání smrtícího prostředku žalobci (stěžovateli) lékařem na základě výslovné a dobrovolné žádosti žalobce, jehož účelem bude ukončení života žalobce“. V odůvodnění ústavní stížnosti se domáhá toho, aby Ústavní soud konstatoval, že možnost ukončení života za asistence třetí osoby vyplývá přímo z ústavního pořádku. Stěžovatel to v ústavní stížnosti přímo označuje jako „právo na svobodné rozhodnutí o ukončení života, právo dobrovolně důstojně zemřít, a to případně i za asistence třetí osoby“. Prvním úkolem Ústavního soudu je vyjasnit pojmy týkající se projednávané otázky a ve vztahu k nim vymezit rozsah svého přezkumu.

21. Podle formulace žalobního petitu stěžovatel v civilním řízení usiloval o tzv. vyžádanou aktivní eutanázii (dále také „eutanázie“). Za případ vyžádané aktivní eutanázie lze považovat situaci, kdy osoba vyjádří přání zemřít a jiná osoba na základě tohoto přání jedná

tak, že ukončí její život, přičemž toto jednání samo o sobě vede ke smrti osoby, která přání zemřít vyslovila. Oproti tomu termín asistované sebeusmrcení (asistovaná sebevražda) zahrnuje případy, kdy druhá osoba pomůže člověku ukončit jeho život sebeusmrcením (k podrobné terminologii a k pojmu asistované sebeusmrcení viz např. Doležal, A. Eutanazie a rozhodnutí na konci života – Právní aspekty. Academia. Praha, 2017, s. 24 a 25). Ačkoliv pojmy eutanázie a asistované sebeusmrcení se od sebe podstatně odlišují a nelze je vzájemně zaměňovat, oba koncepty směřují k umožnění autonomního rozhodování jednotlivce o okamžiku konce vlastního života. V obecné rovině se proto Ústavní soud bude věnovat oběma těmto formám asistovaného umírání. Při vlastním posouzení ústavní stížnosti v jejím specifickém kontextu je však Ústavní soud vázán konkrétními okolnostmi projednávané věci a podstatou nároku, kterého se stěžovatel domáhal před civilními soudy, a tedy návrhem na souhlas s umožněním vyžádané aktivní eutanázie. Tento nález se tedy (kromě některých odkazů na obecná judikaturní východiska) nevěnuje tzv. pasivní eutanázii, která může být definována jako odstoupení od život udržující léčby či nezahájení takovéto léčby.

22. Úkolem Ústavního soudu je posoudit, zda tím, že obecné soudy zamítly návrh stěžovatele na umožnění eutanázie, došlo k porušení jeho základních práv. Obecné soudy všech stupňů svá rozhodnutí založily na logicky a přesvědčivě odůvodněném závěru o tom, že na zákonné úrovni není možnost poskytnutí eutanázie upravena a stěžovateli z tohoto důvodu nelze vyhovět. Ústavní soud jejich úvahy týkající se výkladu zákonných předpisů v tomto ohledu nerozporuje, musí však pečlivě zvážit, zda jejich závěry obstojí z pohledu ochrany ústavně zaručených práv stěžovatele.

23. Otázky týkající se možnosti volby odchodu ze života patří mezi jednu z nejdiskutovanějších a nejproblematičtějších oblastí dotýkajících se ústavních garancí práva na život, jakož i dalších základních práv. Jak výstižně popisuje komentářová literatura, otázky spojené s koncem života „se dotýkají samotných základů hodnotového řádu společnosti, jenž byl po staletí spoluutvářen a ovlivňován nejen právem, ale šířeji náboženskými, filosofickými, mravními či kulturními zdroji a tradicemi absorbujícími v sobě i významné dějinné události a procesy“ [Kokeš, M. Článek 6 (právo na život) in Wagnerová, E., a kol. Listina základních práv a svobod: Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2012.]. V přístupu k problematice eutanázie a asistovaného sebeusmrcení je reflektován způsob, jakým společnost vnímá lidský život i smrt, jak přistupuje k otázce důstojného umírání, jak tento pojem chápe. Současně se v něm odráží i to, jaký význam připisuje otázkám autonomního rozhodování a individuálního sebeurčení. Tyto představy jsou pochopitelně formovány rovněž s ohledem na historické události a konkrétní historické zkušenosti dané společnosti. Kromě etických, filozofických a náboženských představ je společnost stále více ovlivňována vývojem vědy a medicíny, zvyšujícím se věkem dožití a s tím spojenými otázkami důstojnosti, důstojného života a kvality života, resp. prodlužování života při zachování jeho kvality.

24. Komplexnost vnímání těchto otázek, jakož i napětí mezi jejich celospolečenským hodnotovým vnímáním a ryze individuálním a individualizovaným chápáním důstojnosti vlastního života u každého jednotlivce, může být důvodem zdrženlivého přístupu práva k jejich regulaci. Právě v takovýchto otázkách je totiž nezbytné pečlivě posuzovat rozsah základních práv, zvažovat, zda vůbec lze pod některé ze základních práv podřadit požadavek svobodného rozhodnutí o konci vlastního života, a pokud ano, vážit přiměřenost jeho omezení.

25. K této otázce se Ústavní soud ve své rozhodovací praxi dosud nevyjádřil, východiska pro její posouzení však lze nalézt v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“). Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) je jako mezinárodní lidskoprávní smlouva součástí českého ústavního pořádku [viz nález ze dne 25. 6. 2002 sp. zn. Pl. ÚS 36/01 (N 80/26 SbNU 317; 403/2002 Sb.)]. České soudy přitom musí pracovat s širší normativní závazností judikatury ESLP, která se vztahuje nejen na rozhodnutí vůči České republice, ale i na rozhodnutí proti jiným smluvním státům Úmluvy. Povinnost

zohledňovat judikaturu ESLP při vnitrostátní aplikaci Úmluvy je nejenom mezinárodněprávním závazkem České republiky, ale také vnitrostátně uloženou ústavní povinností plynoucí z článku 10 a článku 1 odst. 2 Ústavy [viz nález ze dne 16. 5. 2017 sp. zn. II. ÚS 3122/16 (N 80/85 SbNU 363), bod 25].

2. Judikatura ESLP k otázkám eutanázie a asistovaného sebeusmrcení

26. Na úrovni Úmluvy se otázky eutanázie a asistovaného sebeusmrcení dotýkají zejména základních práv zakotvených v článku 2 (právo na život) a článku 8 (právo na soukromí).

27. Podle článku 2 odst. 1 Úmluvy je „právo každého na život chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně zbaven života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest“.

28. Podle článku 8 odst. 1 Úmluvy má každý „právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence“. Odstavec 2 citovaného článku stanoví, že „státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku a předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných“.

29. Ve věci *Pretty proti Spojenému království* (rozsudek ze dne 29. 4. 2002 č. 2346/02) se ESLP zabýval případem stěžovatelky postižené nemocí motorických neuronů, která se u státních orgánů domáhala záruky, že její manžel nebude stíhán, pokud jí bude nápomocen při spáchání sebevraždy v souladu s jejím přáním. ESLP konstatoval, že z práva na život podle článku 2 Úmluvy nelze dovodit právo na smrt, ať z rukou druhé osoby, nebo s asistencí veřejného orgánu. ESLP však ve stejném rozhodnutí dospěl k závěru, že stěžovatelčino rozhodnutí vyhnout se tomu, co považovala za nedůstojný a trýznivý konec života, spadá do rozsahu článku 8 Úmluvy. V tomto kontextu uvedl, že podstatou Úmluvy je úcta k lidské důstojnosti a lidské svobodě a že pojem kvality života nabývá význam právě z hlediska článku 8 Úmluvy. Zásah do stěžovatelčiných práv, vyplývající ze všeobecného zákazu asistovaného sebeusmrcení, však ESLP v citovaném případě neshledal nepřiměřeným.

30. V pozdějším rozsudku ve věci *Haas proti Švýcarsku* (ze dne 20. 1. 2011 č. 31322/07) se ESLP věnoval případu stěžovatele s bipolární poruchou, který se snažil dosáhnout toho, aby mu byl předepsán pentobarbital sodný, jehož užitím by mohl ukončit svůj život. ESLP konstatoval, že právo jednotlivce rozhodnout, jakým způsobem a v jakém okamžiku ukončí svůj život, za předpokladu, že je schopen se v této otázce svobodně rozhodnout a následně jednat, představuje jeden z aspektů práva na respektování soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy. Citovaný případ ESLP posuzoval z hlediska pozitivních závazků státu přijmout nezbytná opatření k umožnění důstojné sebevraždy. Ve svých úvahách zdůraznil, že v rámci zkoumání možného porušení článku 8 je vhodné odkázat na článek 2 Úmluvy, který ukládá vnitrostátním orgánům povinnost chránit zranitelné osoby, a to i před jednáním, kterým ohrožují svůj vlastní život. Citovaný článek zavazuje vnitrostátní orgány, aby zabránily jednotlivci vzít si život, pokud toto rozhodnutí nebylo učiněno svobodně a s plným pochopením toho, co je s ním spojeno. ESLP dále uvedl, že přijme-li země liberální přístup k otázce asistovaného sebeusmrcení, je třeba přijmout vhodná prováděcí opatření pro takový přístup a preventivní opatření. Opatření vyplývající ze švýcarské legislativy, spočívající v požadavku lékařského předpisu pentobarbitalu sodného, ESLP označil za legitimní, a s ohledem na široký prostor pro uvážení vnitrostátních orgánů, jakož i na konkrétní okolnosti případu dovodil, že švýcarské orgány neporušily právo stěžovatele vyplývající z článku 8 Úmluvy.

31. Ve věci *Koch proti Německu* se ESLP zabýval případem stěžovatele, jehož manželka žádala o udělení oprávnění k získání pentobarbitalu sodného pro ukončení svého života a která posléze podstoupila asistované sebeusmrcení ve Švýcarsku. ESLP shledal porušení článku 8

Úmluvy v jeho procesním aspektu, k němuž došlo tím, že německé soudy odmítly přezkoumat podstatu stěžovatelova nároku.

32. Z odlišného úhlu pohledu ESLP posuzoval otázku asistovaného sebeusmrcení v rozsudku *Lings proti Dánsku*. V něm dospěl k závěru, že trestní odsouzení lékaře, který na internetu publikoval příručku s podrobným postupem, jak spáchat sebevraždu, včetně použitelných farmak a jejich dávkování, a současně v některých případech konkrétními kroky asistoval při sebeusmrcení, není v rozporu s článkem 10 Úmluvy. ESLP zde mimo jiné konstatoval, že z jeho judikatury nelze vyvodit závěr, že podle Úmluvy existuje právo na asistované sebeusmrcení, a to ani ve formě poskytování informací o sebevraždě nebo asistence, která by přesahovala poskytování obecných informací o sebevraždě (§ 52).

33. Ve věci *Mortier proti Belgii* ESLP posuzoval případ stěžovatele, jenž nesouhlasil s tím, že jeho matce, která dlouhodobě trpěla chronickými depresemi, bylo umožněno podstoupit eutanázii. ESLP uvedl, že cílem dekriminalizace eutanázie bylo poskytnout jednotlivcům svobodnou volbu vyhnout se tomu, co by podle jejich názoru bylo nedůstojným a strastiplným ukončením života. Právo na život podle článku 2 Úmluvy proto nelze vykládat tak, že samo o sobě zakazuje podmíněnou dekriminalizaci eutanázie (§ 138). Aby byla dekriminalizace eutanázie slučitelná s článkem 2 Úmluvy, musí být doprovázena poskytnutím vhodných a přiměřených záruk, které zabrání zneužití, a zajistí tak dodržování práva na život (§ 139). V tomto případě ESLP konstatoval, že záruky proti zneužití předpokládané belgickým právem poskytovaly matce stěžovatele dostatečnou ochranu práva na život a tyto záruky byly dodrženy. ESLP však shledal porušení článku 2 Úmluvy v jeho procesním aspektu ve vztahu k mechanismu přezkumu po provedení eutanázie, a to pro nedostatečnou nezávislost specializované revizní komise a pro přílišnou délku trestního vyšetřování.

34. Z citované judikatury ESLP vycházel v nedávném rozhodnutí ve věci *Dániel Karsai proti Maďarsku* (ze dne 13. 6. 2024 č. 32312/23). Stěžovatelem byl maďarský právník, jemuž byla diagnostikována amyotrofická laterální skleróza (ALS) a který si stěžoval na skutečnost, že mu podle maďarského práva nebylo umožněno ukončit svůj život s asistencí druhé osoby, což podle něj mělo vést k porušení jeho práva na soukromý život podle článku 8 Úmluvy. ESLP shledal, že zájem stěžovatele na přístup k lékařem asistovanému umírání („physician-asssisted dying“ či „PAD“, zahrnujícímu oba pojmy eutanázie a asistovaného sebeusmrcení) se týká základních aspektů jeho práva na respektování soukromého života, a označil za nesporné, že tyto hodnoty nabývají zvláštního významu v kontextu nevyléčitelně nemocných pacientů, kteří považují lékařem asistované umírání za jediný prostředek k ukončení svého utrpení. V rámci posouzení přiměřenosti zásahu do práva podle článku 8 Úmluvy ESLP opět zdůraznil široký prostor pro uvážení smluvních států. ESLP uznal, že se objevuje „určitý trend“ směřující k dekriminalizaci lékařem asistovaného umírání, avšak ve většině členských států je stále trestně postižitelné. ESLP konstatoval, že při posuzování toho, zda a jak vyhovět zájmům těch, kteří si přejí asistenci při umírání, je třeba zvážit širší společenské důsledky a rizika zneužití a chyb při poskytování takové asistence. Přihlédl k tomu, že jsou stěžovateli dostupné alternativní prostředky paliativní péče, a dospěl k závěru, že maďarské orgány nepřekročily prostor pro své uvážení a k porušení stěžovatelova práva na soukromý život nedošlo.

35. Závěry vyplývající ze shora citované judikatury lze shrnout následovně: a) z práva na život nelze dovodit právo na pomoc ke smrti ve zvolený okamžik; b) právo jednotlivce rozhodnout se, jakým způsobem a v jakém okamžiku ukončí svůj život, za předpokladu, že je schopen se o této otázce svobodně rozhodnout a jednat v souladu s tím, je jedním z aspektů práva na soukromý život ve smyslu článku 8 Úmluvy (viz rozsudek *Haas proti Švýcarsku*, cit. výše, § 51); c) toto právo není absolutní a musí být váženo oproti protichůdným legitimním zájmům, především pozitivním závazkům státu vyplývajícím z práva na život, které vyžadují ochranu zranitelných osob před jednáním, které může ohrozit jejich život; d) jednotlivé členské státy mají v otázkách asistovaného sebeusmrcení a eutanázie široký prostor pro uvážení, který

umožňuje jak trestně-politická rozhodnutí o omezení práva na rozhodnutí o vlastní smrti za asistence druhé osoby ve prospěch ochrany práva na život, tak na druhou stranu podmíněnou dekriminalizaci eutanázie či asistovaného sebeusmrcení za přijetí dostatečných záruk ochrany práva na život.

36. ESLP podřazuje možnost svobodného rozhodnutí o konci vlastního života pod rozsah práva na soukromý život a související stížnosti posuzuje prizmatem článku 8 Úmluvy. V otázkách legalizace eutanázie a asistovaného sebeusmrcení ponechává značný prostor pro uvážení členských států a zdůrazňuje význam pozitivních závazků plynoucích z práva na život. Právo na eutanázii či na asistované sebeusmrcení ESLP ve své judikatuře nedovodil. Za porušení práva na soukromý život ESLP neoznačil nemožnost přístupu k lékařem asistovanému umírání ani ve velmi závažných případech stěžovatelů trpících nezvratným život ohrožujícím onemocněním (případ stěžovatele trpícího amyotrofickou laterální sklerózou), pro zajištění důstojného konce života však zdůraznil nezbytnost kvalitní paliativní péče, včetně přístupu k účinné léčbě bolesti (viz rozsudek ve věci *Dániel Karsai proti Maďarsku*, cit. výše).

3. Svobodné rozhodnutí o vlastní smrti na úrovni Listiny

37. Na tomto místě je třeba se věnovat otázce, jaké záruky poskytuje Listina ve vztahu k požadavku, kterého se domáhá stěžovatel. V obecné rovině lze konstatovat, že otázky vztahující se ke konci života jednotlivce budou velmi blízce svázány s ochranou lidské důstojnosti (článek 1 a článek 10 odst. 1 Listiny), ochranou soukromého života a nedotknutelností osoby a jejího soukromí (článek 7 odst. 1, článek 10 odst. 2 Listiny a článek 8 Úmluvy), jakož i ochranou života jako takového (článek 6 Listiny a článek 2 Úmluvy).

38. Ačkoliv se stěžovatel dožaduje konstatování, že došlo k porušení jeho práva na lidskou důstojnost podle článku 10 odst. 1 Listiny, Ústavní soud jeho ústavní stížnost optikou tohoto článku neposuzoval. Z povahy nároku, kterého se stěžovatel domáhá, jakož i konkrétní situace, v níž se stěžovatel nachází, Ústavní soud nedovodil, že by v důsledku napadených rozhodnutí došlo k zásahu do práva na lidskou důstojnost, tak jak je chápáno právě citovaným článkem. Stěžovatel je osobou trpící chronickými zdravotními obtížemi, tělesného i duševního charakteru, neumožnění aktivní vyžádané eutanázie však samo o sobě nezpůsobuje aktuální zásah do jeho práva na lidskou důstojnost. Současně nelze ani dovodit, že by v důsledku napadených rozhodnutí muselo k takovému zásahu v budoucnu dojít. Stěžovatel v ústavní stížnosti nenamítá, že by se mu v důsledku jeho zdravotního stavu dostávalo zacházení, které je nedůstojné, ponižující či jinak trýznivé. Pakliže stěžovatel v řízení před obecnými soudy tvrdil, že aktuální režim v České republice považuje za zlodějský, zabijácký a fašistický, nelze z těchto obecných tvrzení dovodit existenci zásahu do jeho základních práv. Naopak lze konstatovat, že se stěžovatel svou ústavní stížností snaží dosáhnout toho, aby mu bylo umožněno svobodně si zvolit, kdy a jak ukončí svůj život, přičemž usiluje o to, aby tato jeho volba byla uskutečněna aktivním jednáním (pomocí) druhé osoby. V centru pozornosti Ústavního soudu tedy musí být právě otázka autonomie vůle a svobody rozhodování o konci vlastního života. Ústavní soud proto ústavní stížnost přezkoumal zejména pohledem práva na ochranu soukromí a respektování tělesné a duševní integrity.

39. S respektem k tomu, že problematika eutanázie je pevně svázána s výkladem ústavněprávních garancí vyplývajících z práva na život podle článku 6 Listiny, bude se Ústavní soud věnovat nejprve tomuto základnímu právu.

a) Právo na život

40. Článek 6 odst. 1 a 2 Listiny zní takto: „Každý má právo na život. Lidský život je hoden ochrany již před narozením“ (odst. 1). „Nikdo nesmí být zbaven života“ (odst. 2). Podle

odst. 4 citovaného článku „porušením práv podle tohoto článku není, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné“.

41. Smyslem článku 6 Listiny je ochrana života. Život je základní lidskou hodnotou a právo na život má mezi lidskými právy zvláštní postavení. Právo na život chrání samotnou existenci člověka, a je tak principiálním předpokladem využívání všech ostatních lidských práv. Je jím garantováno ústavní právo každé lidské bytosti nebýt svévolně usmrcena [viz nález ze dne 4. 5. 2005 sp. zn. Pl. ÚS 16/04 (N 98/37 SbNU 321; 265/2005 Sb.)]. Bývá označováno jako „nejdůležitější lidské právo“, právo „nejzákladnější“ nebo právo „nejvyšší“. Porušení tohoto práva vedoucí k usmrcení člověka patří k nejzávažnějším porušením lidských práv. To již z toho důvodu, že není způsobu, jak jej vůči přímé oběti odčinit. V systematice Listiny se právo na život řadí na začátek katalogu základních práv, což podtrhuje jeho význam. Proto právní řád demokratického právního státu musí zájmy chráněné tímto právem chránit zvlášť efektivně [srov. nález ze dne 2. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 1565/14 (N 51/76 SbNU 691)].

42. Právo na život podle článku 6 Listiny chrání život jako hodnotu samu o sobě a nelze z něj dovodit právo na důstojnou smrt (ve smyslu ukončení života způsobem, který daná osoba vnímá subjektivně jako důstojný, a v okamžik, jaký si zvolí). Shodně se k této otázce vyjádřil ESLP, jenž konstatoval, že článek 2 Úmluvy nemá žádný vztah k otázkám týkajícím se kvality života nebo toho, jak se člověk rozhodne se svým životem naložit. V míře, v jaké jsou tyto aspekty uznány za natolik podstatné pro lidský úděl, že mohou vyžadovat ochranu proti zasahování státu, mohou být reflektovány v právech zaručených jinými články Úmluvy nebo v jiných mezinárodních instrumentech ochrany lidských práv. Článek 2 nemůže být, aniž by bylo překrouceno jeho znění, interpretován tak, že uděluje diametrálně opačné právo, totiž právo zemřít, ani nemůže vytvořit právo na sebeurčení v tom smyslu, že by jednotlivci uděloval právo zvolit si smrt spíše než život (rozsudek ve věci *Pretty proti Spojenému království*, cit. výše). S obdobnou argumentací lze i v nynějším případě dovodit, že právo na život nemůže být východiskem pro posouzení nároku, kterého se stěžovatel domáhá.

43. Jak Ústavní soud v minulosti konstatoval, právo na život bylo primárně koncipováno a definováno skrze jeho obrannou funkci a tomu odpovídající subjektivní nárok jednotlivce, aby státu (veřejné moci) a jeho represivnímu aparátu bylo zapovězeno svévolně vstupovat do prostoru chráněného právem na život. Nicméně je nutno z něho vyvodit rovněž povinnost státu toto právo aktivně chránit, podle okolností také přijetím preventivních opatření k ochraně života, zdraví a bezpečnosti jednotlivců (viz usnesení ze dne 6. 3. 2014 sp. zn. I. ÚS 3917/11). Stát má tedy povinnost nejen respektovat život jednotlivce a zdržet se zásahů, které by vedly k jeho ohrožení či přímo zbavení, ale také povinnost vytvořit zákonný a institucionální rámec, kterým bude garantovat ochranu života jednotlivce před jednáním orgánů veřejné moci i dalších soukromých osob, a někdy i před vlastním jednáním jednotlivce samotného (srov. rozsudek ve věci *Haas proti Švýcarsku*, cit. výše, § 54). Součástí této povinnosti je nutnost postihovat jednání, kterým bylo nepřípustně zasaženo do práva na život, a v některých případech i povinnost takovým zásahům předcházet. Povinnost státu přijmout preventivní operativní opatření na ochranu života v souvislosti se sebepoškozováním vzniká například u osob zbavených svobody či osob, které jsou jiným způsobem pod kontrolou veřejné moci (k tomu judikatura ESLP např. ve věcech *Keenan proti Spojenému království* ze dne 3. 4. 2001 č. 27229/95, *Renolde proti Francii* ze dne 16. 1. 2009 č. 5608/05, *Mikayil Mammadov proti Ázerbájdžánu* ze dne 17. 3. 2010 č. 4762/05, rozsudek velkého senátu ve věci *Fernandes de Oliveira proti Portugalsku* ze dne 31. 1. 2019 č. 78103/14, § 110).

44. V kontextu poskytování zdravotní péče těžce nemocným osobám, ať již fyzicky či mentálně, budou garance práva na život vždy vyžadovat robustní mechanismus chránící před nepřípustným zbavením života. Posláním lékařů a dalších pracovníků ve zdravotních službách je primárně ochrana života a zdraví osob, které jsou v jejich péči, a to za současného respektu k autonomii vůle těchto osob.

45. Na druhou stranu z práva na život nelze dovodit absolutní zákaz eutanázie či asistovaného sebeusmrcení. Listina nevymezuje právo na život podle článku 6 jako právo absolutní (tj. absolutně neomezitelné). Naopak předpokládá jeho možná omezení v odstavci čtvrtém, jenž dává zákonodárci možnost stanovit okruh výjimečných případů, kdy jednání, jehož důsledkem bylo zbavení života, nebude trestné. Již z jazykového výkladu citovaného článku je zřejmé, že zákonodárce má v tomto ohledu možnost na podústavní rovině vyložit podmínky, za kterých bude omezení práva na život přípustné. Musí přitom respektovat podmínky stanovené pro omezení základních práv vyplývajících z článku 1, článku 2 odst. 2 a 3 a článku 4 Listiny.

46. Ani ESLP ve své judikatuře neoznačil umožnění eutanázie či asistovaného sebeusmrcení za *per se* rozporné s garancemi práva na život. Právo na život podle článku 2 Úmluvy nelze vykládat tak, že samo o sobě zakazuje podmíněnou dekriminalizaci eutanázie (rozsudek ve věci *Mortier proti Belgii*, cit. výše, § 138). Povinnost chránit zranitelné osoby před jednáním, kterým ohrožují vlastní život, vyplývající z citovaného článku, ESLP v tomto kontextu vyložil jako povinnost státu zabránit jednotlivci vzít si život, pokud toto rozhodnutí nebylo učiněno svobodně a s plným pochopením toho, co je s ním spojeno (rozsudek ve věci *Haas proti Švýcarsku*, cit. výše, § 54). Článek 2 Úmluvy tedy nebrání vnitrostátním orgánům povolit nebo poskytnout eutanázii či asistované sebeusmrcení za podmínky, že je doprovází vhodné a dostatečné záruky, které zabrání zneužití, a zajistí tak dodržování práva na život (podrobněji viz rozsudek ve věci *Mortier proti Belgii*, cit. výše, § 141). V kontextu eutanázie a asistovaného sebeusmrcení tedy ESLP považuje právo na život za zásadní protiváhu práva na soukromí v jeho aspektu sebeurčení a osobní autonomie, kterou je z pozice orgánů veřejné moci nutno vždy pečlivě zvažovat.

47. Obdobné požadavky na ochranu práva na život podle článku 6 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech vyjádřil také Výbor pro lidská práva v Obecném komentáři č. 36 k článku 6: právo na život (ze dne 3. 9. 2019, CCPR/C/GC/36, bod 9). Výbor konstatoval, že „osobní autonomie má pro lidskou důstojnost zásadní význam“, zdůraznil však, že by státy „měly přijmout odpovídající opatření, aniž by porušily své další závazky vyplývající z Paktu, aby zabránily sebevraždám, zejména u osob ve zvláště zranitelných situacích, včetně osob zbavených svobody. Smluvní státy, které umožňují zdravotnickým pracovníkům poskytovat lékařskou péči nebo lékařské prostředky k usnadnění ukončení života postižených dospělých osob, jako jsou nevyléčitelně nemocní, kteří pociťují silnou fyzickou nebo psychickou bolest a utrpení a přejí si důstojně zemřít, musí zajistit existenci robustních právních a institucionálních záruk, které by ověřovaly, zda se zdravotníci řídí svobodným, informovaným, výslovným a jednoznačným rozhodnutím svých pacientů, s cílem chránit pacienty před nátlakem a zneužitím“. Výbor tedy explicitně neuznal existenci práva zemřít podle svého přání, současně však možnost eutanázie či asistovaného sebeusmrcení neoznačil za *a priori* rozpornou s právem na život, a to za předpokladu, že stát zajistí, aby pacienti nebyli vystaveni neoprávněnému nátlaku a nedošlo ke zneužití těchto institutů. Pokud se smluvní stát rozhodne aktivní vyžádanou eutanázii povolit, nemusí jít o porušení práva na život, pokud existují dostatečné záruky proti zneužití (viz také závěrečná doporučení k Nizozemsku z 22. 8. 2019 č. CCPR/C/NLD/CO/5, bod 28).

48. Jak vyplývá z výše uvedeného, právo na život podle článku 6 Listiny a článku 2 Úmluvy nemůže být východiskem posouzení nároku, kterého se stěžovatel domáhá, neboť svoboda rozhodnout se o způsobu a konci vlastního života nespadá do rozsahu tohoto práva. Právo na život sice existenci nároku stěžovatele bezvýhradně nevylučuje, ale jeho ochrana představuje protichůdný zájem, jenž musí mít Ústavní soud v nynějším případě na mysli při zvažování ústavnosti případného zásahu do jiných základních práv stěžovatele.

b) Právo na soukromí a na respektování tělesné a duševní integrity

49. Článek 7 odst. 1 Listiny zní takto: „Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručena. Omezena může být jen v případech stanovených zákonem."

50. Na tomto místě je nutné zodpovědět otázku, zda svobodné rozhodnutí o čase a způsobu ukončení vlastního života spadá do rozsahu práva na soukromí. Ochrana soukromí je v Listině, na rozdíl od textu Úmluvy, roztříštěna do několika vzájemně se doplňujících článků, avšak Ústavní soud považuje za nejpřiléhavější posoudit nynější věc optikou článku 7 odst. 1 Listiny, jímž je zaručena nedotknutelnost osoby a jejího soukromí. Otázky spojené s rozhodováním o ukončení vlastního života jsou totiž neodmyslitelně svázány s tělesnou a duševní integritou jednotlivce, což vyplývá i z dřívější judikatury Ústavního soudu.

51. Ústavní soud v minulosti konstatoval, že soukromí představuje jeden ze stěžejních prvků svobody jednotlivce, která patří mezi nejdůležitější hodnoty demokratického státu, a jeho ochrana se projevuje v mnoha různých aspektech [viz nález ze dne 10. 11. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 33/16 (N 207/103 SbNU 85; 6/2021 Sb.), bod 127]. Primární funkcí práva na respekt k soukromému životu je zajistit prostor pro rozvoj a seberealizaci individuální osobnosti. Vedle tradičního vymezení soukromí v jeho prostorové dimenzi a v souvislosti s autonomní existencí a veřejnou mocí nerušenou tvorbou sociálních vztahů (v manželství, v rodině, ve společnosti), právo na respekt k soukromému životu zahrnuje i garanci sebeurčení ve smyslu zásadního rozhodování jednotlivce o sobě samém [viz nález ze dne 22. 3. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 24/10 (N 52/60 SbNU 625; 94/2011 Sb.), bod 29].

52. V nálezu ze dne 2. 1. 2017 sp. zn. I. ÚS 2078/16 (N 1/84 SbNU 23) se Ústavní soud zabýval otázkou protiprávnosti neposkytnutí zdravotní péče dospělé svéprávné osobě s ohledem na její nesouhlas. V této souvislosti konstatoval, že i v oblasti poskytování zdravotní péče je třeba plně ctít zásadu svobody a autonomie vůle a možnost pacienta odmítnout poskytnutí péče, byť by byla považována za nezbytnou pro zachování jeho života. Lékaři a další zdravotničtí pracovníci mohou takové osoby přesvědčovat, mohou se snažit je přimět ke změně jejich postoje, pokud je zjevně pro ně škodlivý, ale v konečném důsledku nemohou zabránit realizaci rozhodnutí o odmítnutí péče, které bylo učiněno na základě svobodné a vážné vůle dospělé svéprávné osoby, pouze z toho důvodu, že se domnívají, že toto rozhodnutí danou osobu poškozuje (viz bod 30 cit. nálezu).

53. Na uvedené teze týkající se osobní autonomie jednotlivce v konečných fázích jeho života Ústavní soud navázal v nálezu ze dne 31. 7. 2023 sp. zn. I. ÚS 1594/22 (N 113/119 SbNU 62). V něm se zabýval podmínkami vydání pokynu „Do Not Resuscitate" (ne-resuscituj, dále jen „DNR") ze strany lékařů. Ústavní soud zde mimo jiné zopakoval, že lékařský zákrok vůči svéprávné a vnímající osobě schopné o svém osudu rozhodovat lze ve smyslu článku 7 odst. 1 Listiny, článku 8 Úmluvy a článku 5 Úmluvy o biomedicíně zásadně učinit pouze s jejím svobodným a informovaným souhlasem, a to i v případě, povede-li odmítnutí zákroku k její smrti. Není-li pacient v době potřeby resuscitace ve stavu, v němž může vyjádřit svůj informovaný (ne)souhlas, je třeba brát zřetel na jeho dříve vyslovený pokyn DNR, který učinil prostřednictvím institutu dříve vysloveného přání. Ústavní soud v citovaném nálezu dovodil existenci práva na důstojné přirozené dožití, tedy na důstojnou přirozenou smrt jako nedílnou součást života, který neodvratně skončí. Konstatoval současně, že při rozhodování o provedení kardiopulmonální resuscitace na sklonku života je obecně třeba vyvažovat právo na život a na ochranu zdraví na straně jedné a právo jednotlivců na důstojné přirozené dožití na straně druhé.

54. V obou shora citovaných nálezech Ústavní soud označil právo jednotlivce odmítnout léčbu (lékařský zákrok), byť by toto odmítnutí mohlo vést k jeho smrti, za součást práva na soukromí ve smyslu článku 7 odst. 1 Listiny a článku 8 Úmluvy. Z práva na sebeurčení a osobní autonomii zde Ústavní soud dovodil právo na odmítnutí život zachraňující péče, ať už jde o aktuální rozhodnutí svéprávné a vnímající osoby schopné o svém osudu rozhodovat, či dříve

vyslovený pokyn DNR, který osoba, jež současně není ve stavu vyjádřit svůj informovaný (ne)souhlas, učinila prostřednictvím institutu dříve vysloveného přání.

55. Také ESLP považuje osobní autonomii a právo na sebeurčení za součást práva na soukromý život. Schopnost vést svůj život způsobem podle vlastního výběru zahrnuje i možnost vykonávat činnosti, které jsou vnímány jako fyzicky škodlivé nebo pro dotyčnou osobu nebezpečné (např. rozsudky ve věcech *Pretty proti Spojenému království*, cit. výše, *Jehovah's Witnesses of Moscow* proti Rusku ze dne 10. 6. 2010 č. 302/02, § 135 a 136, rozsudek velkého senátu ve věci *Christine Goodwin proti Spojenému království* ze dne 11. 7. 2002 č. 28957/95, § 90). Právo na sebeurčení v kontextu zdravotní péče je součástí práva na respektování soukromého života stanoveného v článku 8 odst. 1 Úmluvy, a to i v případě, že by jeho výkon mohl vést ke smrti jednotlivce (rozsudky ve věcech *Pretty proti Spojenému království*, cit. výše, a *Lambert a další proti Francii*, § 142 a 180).

56. Jak bylo uvedeno výše, ESLP ve své judikatuře pravidelně posuzuje případy stěžovatelů domáhajících se přístupu k eutanázii či asistovanému sebeusmrcení prizmatem článku 8 Úmluvy. Již ve věci *Pretty proti Spojenému království* ESLP zdůraznil, že rozhodnutí stěžovatelky vyhnout se tomu, co sama považovala za nedůstojný a trýznivý konec svého života, spadá pod rozsah citovaného článku. V pozdější judikatuře konkretizoval, že právo jednotlivce rozhodnout, jakým způsobem a v jakém okamžiku ukončí svůj život, představuje jeden z aspektů práva na respektování soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy (srov. rozsudky ve věci *Mortier proti Belgii*, cit. výše, § 135, ve věci *Haas proti Švýcarsku*, cit. výše, § 51, ve věci *Lambert a další proti Francii* ze dne 5. 6. 2015 č. 46043/14, § 142). Ve věci *Dániel Karsai proti Maďarsku* ESLP navíc konstatoval, že zájem stěžovatele, který již s ohledem na progresi svého onemocnění nebyl bez pomoci schopen ukončit svůj vlastní život, na umožnění lékařem asistovaného umírání, souvisí se základními aspekty jeho soukromého života, s respektem k jeho autonomii, jeho tělesné a duševní integritě a lidské důstojnosti.

57. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud dospěl k závěru, že otázka možnosti svobodného rozhodnutí o ukončení vlastního života spadá do rozsahu práva na respektování tělesné a duševní integrity podle článku 7 odst. 1 Listiny, obdobně jako ji lze na úrovni Úmluvy podřadit pod právo na soukromí podle článku 8 odst. 1 Úmluvy.

58. Závěr o tom, že otázky rozhodování o konci vlastního života spadají pod rozsah základních práv, podporuje rovněž nedávná judikatura některých zahraničních vrcholných soudů. Komparativní pohled na rozhodovací činnost zahraničních soudů není při vymezení rozsahu základních práv bez relevance. „Právní systémy se od sebe mohou stále učit, kdykoli jejich ústavy odkazují na společné demokratické hodnoty“ (Barak, A. Proportionality: Constitutional Rights and their Limitations. Cambridge University Press, 2012, s. 66 a 67).

59. Německý Spolkový ústavní soud rozhodnutím ze dne 26. 2. 2020 (2 BvR 2347/15 a další) rozhodl, že zákaz profesionální asistence k sebeusmrcení zakotvený v německém trestním zákoně porušuje obecné osobnostní právo, jehož součástí je právo na rozhodnutí o vlastní smrti („ein Recht auf selbstbestimmtes Sterben“). Toto právo podle Spolkového ústavního soudu zahrnuje svobodu vzít si život. V případě, že se jednotlivec rozhodne ukončit svůj vlastní život, přičemž k tomuto rozhodnutí dospěje na základě toho, jak osobně chápe kvalitu života a smysluplnou existenci, musí být jeho rozhodnutí v zásadě respektováno státem a společností jako akt osobní autonomie a sebeurčení. Svoboda vzít si život zahrnuje také svobodu hledat a využít pomoc, kterou za tímto účelem poskytují třetí osoby.

60. Ústavní soud Rakouska dovodil v rozhodnutí ze dne 11. 12. 2020 (G 139/2019-71) právo jednotlivce na svobodné sebeurčení, jehož součástí je rozhodování o způsobu života a o důstojné smrti. Právo na sebeurčení zahrnuje podle něj právo využít pomoci třetí osoby k naplnění svobodného rozhodnutí ukončit svůj život zvoleným způsobem. Zákaz sebevraždy s pomocí třetí osoby může představovat obzvláště intenzivní formu zásahu do práva jednotlivce.

61. Ústavní tribunál Španělska v rozhodnutí ze dne 22. 3. 2023 č. 4057/2021 při posuzování ústavnosti zákonné regulace eutanázie konstatoval, že základní právo na tělesnou a duševní integritu, ve spojení se zásadou důstojnosti a svobodného rozvoje osobnosti, chrání právo člověka na sebeurčení ohledně vlastní smrti v kontextu eutanázie. Toto právo rovněž zahrnuje právo jednotlivce vyhledat a využít pomoc třetí osoby nezbytnou k tomu, aby mohl své rozhodnutí uskutečnit způsobem, který bude v souladu s jeho lidskou důstojností a osobní integritou.

62. Ústavní soud Itálie v rozhodnutí ze dne 25. 9. 2019 č. 242/2019 označil zákaz asistovaného sebeusmrcení za nepřiměřeně omezující právo pacientů na sebeurčení ve vztahu k úzce vymezené skupině osob, které byly udržovány při životě pomocí život udržující léčby, trpěly nezvratným onemocněním, jež bylo zdrojem nesnesitelného tělesného nebo duševního utrpení, ale byly plně způsobilé se rozhodnout o konci svého života. Jelikož v takovém případě pacient může ukončit svůj život využitím svého práva odmítnout léčbu, nepovažoval italský Ústavní soud zákaz asistovaného sebeusmrcení za přiměřený. V pozdějším rozhodnutí ze dne 1. 7. 2024 č. 135/2024 italský ústavní soud odmítl své závěry rozšířit na osoby, které nejsou závislé na život udržující léčbě a které nemají (nebo zatím nemají) možnost zemřít pouhým odmítnutím léčby. Italský ústavní soud zdůraznil, že dosud neuznal obecné právo na ukončení vlastního život v jakékoli situaci nesnesitelného fyzického nebo psychického utrpení způsobené nevyléčitelnou nemocí. Konstatoval, že není jeho úkolem nahrazovat zákonodárce při hledání nejvhodnější rovnováhy mezi právem každého jednotlivce na sebeurčení a konkurující povinností chránit lidský život, přičemž zákonodárci v této otázce přiznal široký prostor pro jeho uvážení.

63. Nejvyšší soud Kanady ve věci *Carter proti Kanadě* (2015 SCC 5 ze dne 6. 2. 2015) konstatoval, že zákaz lékařem asistovaného umírání zasahuje do práva na život a práva na svobodu a osobní bezpečnost, neboť omezuje možnost činit rozhodnutí týkající se tělesné integrity a lékařské péče a ponechává některé osoby snášet nesnesitelné utrpení. Tyto zásahy považoval za rozporné s principem proporcionality, neboť legitimního cíle ochrany zranitelných osob lze dosáhnout i jinými prostředky, kdy rizika spojená s lékařem asistovanou smrtí mohou být omezena prostřednictvím pečlivě navrženého a monitorovaného systému záruk.

64. Citovaná judikatura zahraničních soudů potvrzuje zvyšující se důraz na ochranu sebeurčení a osobní autonomie v kontextu rozhodování o konci vlastního života v některých jurisdikcích. Možnost uskutečnění svobodného rozhodnutí o čase a způsobu ukončení vlastního života je spojována s právem na sebeurčení, ochranou lidské důstojnosti a tělesné a duševní integrity člověka. Odlišnosti lze spatřovat v tom, jak velkou míru uvážení některé soudy přikládají zákonodárci (například italský ústavní soud výslovně hovoří o širokém prostoru pro uvážení zákonodárce, zatímco rakouský ústavní soud naopak zákonodárci ponechává pouze úzký prostor).

4. Omezení dotčeného základního práva stěžovatele

65. V nyní posuzovaném případě stěžovatel žádal civilní soudy o vyslovení souhlasu s tím, aby mu mohl být na základě jeho výslovné a dobrovolné žádosti lékařem podán smrtící prostředek, který by ukončil jeho život. Podstatou jeho žaloby je požadavek, aby mu stát zajistil institucionální mechanismus k tomu, aby mohl učinit svobodné rozhodnutí o ukončení vlastního života, a to formou podání smrtícího prostředku z rukou lékaře. Z uvedeného Ústavní soud dovodil, že se posuzovaná ústavní stížnost dotýká primárně pozitivních závazků státu plynoucích z práva na respektování tělesné a duševní integrity podle článku 7 odst. 1 Listiny a práva na soukromí podle článku 8 odst. 1 Úmluvy.

66. Ústavní soud si je vědom tenze mezi právem na soukromí a respektování tělesné a duševní integrity a závazky plynoucími z práva na život, jak byly vyloženy shora. Pojetí

života jako hodnoty samy o sobě, které lze dovodit i z výsadního postavení práva na život v rámci českého ústavního pořádku, však nemusí vést k bezpodmínečnému odmítnutí možnosti zvolit si způsob a čas konce života za pomoci třetí osoby v kontrastu s přirozeným koncem života, byť i prodlužovaným dostupnými lékařskými postupy. Ochrana života nestojí v našem ústavním pořádku osamoceně, nýbrž v harmonické provázanosti s ostatními základními právy a hodnotami, na něž je rovněž třeba pohlížet optikou lidské důstojnosti a svobody jako základních hodnot. Stejně jako v případě jiných zdánlivě protichůdných základních práv i v tomto případě mohou tato dvě základní práva v uvedeném rozsahu na ústavní úrovni koexistovat, k jejich případnému omezení či vzájemnému vyvažování pak bude nutně docházet v rovině podústavní. Ochrana práva na život bude v každém případě zásadním a nezpochybnitelným limitem pro realizaci práva na respektování tělesné a duševní integrity v otázkách rozhodování o ukončení vlastního života.

67. I v případě pozitivních závazků státu platí, že při jejich posuzování je třeba brát zřetel na protichůdné legitimní zájmy – tedy jiné, ústavně chráněné hodnoty, které mohou v konkrétním případě převážit (viz nález ze dne 28. 8. 2024 sp. zn. I. ÚS 2746/23 (N 157/125 SbNU 204), bod 46, obdobně rozsudek ESLP ve věci *Dániel Karsai proti Maďarsku*, cit. výše, § 136). Dospěl-li Ústavní soud k závěru, že požadavek, kterého se před obecnými soudy stěžovatel domáhal, spadá do rozsahu práva na respektování tělesné a duševní integrity a práva na soukromí, je jeho povinností posoudit, jaké legitimní zájmy proti němu stojí a zda je ve vztahu k nim tento požadavek přiměřený.

68. Obecné soudy dospěly ke správnému závěru, že na úrovni zákona v České republice neexistuje možnost provedení eutanázie ani asistovaného sebeusmrcení. Zákonodárce takovou možnost dosud neaproboval, a provedení eutanázie, či napomáhání k sebevraždě naopak trestními zákony kriminalizuje. Tomu se podrobněji věnovaly obecné soudy v odůvodnění svých rozhodnutí a Ústavní soud nepovažuje za nutné jejich závěry v tomto ohledu opakovat.

69. Zákonná regulace tudíž neposkytuje rámec pro naplnění požadavku, kterého se stěžovatel domáhá, tedy ukončit svůj vlastní život podáním smrtícího prostředku z rukou lékaře. Jaký zájem tato regulace sleduje, je nasnadě. V prvé řadě jde o ochranu života jakožto nejvyšší hodnoty a východiska všech základních práv. Tento zájem se ještě více prohlubuje u lidí, kteří se v důsledku nemoci, zranění, stáří či osamělosti dostali do zvlášť zranitelné situace. Lidé, jejichž život, jakož i duševní a tělesná integrita, by v případě legalizace eutanázie či asistovaného sebeusmrcení mohly být ohroženy vnějšími zásahy, jež by je navzdory jejich osobnímu přání vedly k uskutečnění krajní a neodčinitelné volby vlastního konce života, musí požívat zvýšené ochrany. Jde i o ochranu těch, kteří by v důsledku nepřímého sociálního nátlaku mohli nabýt přesvědčení, že se právě pro svou zranitelnost stali přítěží pro své rodiny či pro společnost jako takovou, a kteří by se proto rozhodli pro předčasný odchod ze života.

70. Stát má povinnost ochrany života a zdraví takto zranitelných lidí, jakož i ochrany před nátlakem a nepřípustnými zásahy do jejich autonomie vůle v souvislosti s rozhodováním o vlastní tělesné a duševní integritě. Možnost ukončit vlastní život svým rozhodnutím, avšak za pomoci druhého člověka, jako projev sebeurčení a osobní autonomie, je třeba vždy vyvažovat a porovnávat s protikladnými principy ochrany práv (zejména ochrany práva na život) druhých. Jakékoli rozhodnutí o legalizaci asistovaného sebeusmrcení nebo eutanázie rozšiřuje autonomii člověka při svobodném rozhodování o vlastním osudu. Zároveň vytváří rizika, kterým je právní systém povinen předcházet v rámci povinnosti chránit lidský život. Legitimním cílem omezení práva na soukromí v jeho aspektu rozhodování o konci vlastního života je ochrana zranitelných osob před rozhodnutími učiněnými unáhleně, pod nátlakem, v tísni či za jiných okolností, za nichž by takové rozhodnutí nebylo skutečným projevem osobní autonomie. Za legitimní cíl tohoto omezení lze rovněž označit zachování etické integrity lékařského povolání a ochranu morálních hodnot společnosti (viz rozsudek ve věci *Dániel Karsai proti Maďarsku*, cit. výše, § 137).

71. Zájmy stojící v opozici ke stěžovatelem požadovanému nároku mají vysokou důležitost. Důsledkem ochrany práva na sebeurčení nesmí být ohrožení základních práv zranitelných skupin lidí, jejich marginalizace či přímo nucené zásahy do jejich fyzické integrity. Otázce rizika zneužití a chyb, které s sebou poskytování lékařem asistovaného umírání nese, přisuzuje při poměřování přiměřenosti omezení základního práva značný význam i ESLP (rozsudek ve věci *Dániel Karsai proti Maďarsku*, cit. výše, § 152).

72. Stěžovatel chce docílit toho, aby mu byla umožněna aktivní vyžádaná eutanázie, která na rozdíl od asistovaného sebeusmrcení předpokládá konkrétní aktivní jednání druhé osoby přímo vedoucí k usmrcení člověka. Domáhá se tak nejzazšího prostředku k naplnění své osobní autonomie v kontextu rozhodování o vlastní smrti. Z hlediska posuzování přiměřenosti lze požadavek dostupnosti aktivní eutanázie považovat za závažnější a morálně problematičtější, než požadavek umožnění asistovaného sebeusmrcení. V obou případech sice druhá osoba pomáhá nastavit podmínky k usmrcení, pouze v případě aktivní vyžádané eutanázie však je přímým původcem smrti člověka. Tím je zároveň znesnadněna možnost přehodnocení rozhodnutí o vlastní smrti až do chvíle, kdy k uskutečnění takového rozhodnutí skutečně dojde. Z povahy věci vyplývá, že v případě aktivní eutanázie je riziko chyb a zneužití podstatně větší, zájem na ochraně před takovým zneužitím tak musí být o to silnější a konkrétní mechanismy ochrany o to robustnější.

73. Hledáním rovnováhy mezi ochranou soukromí a práva na respektování tělesné a duševní integrity na jedné straně a ochranou práva na život na straně druhé je v prvé řadě pověřen zákonodárce, jehož nenahraditelnou úlohu nemůže Ústavní soud přebírat ani nahrazovat, a to i s ohledem na komplexitu posuzované otázky, její propojení s mimoprávními obory, a zejména její extrémní citlivost a zásadní dopad do hodnotového řádu společnosti. Ačkoliv tedy Ústavní soud nesmí zcela rezignovat na posouzení zásahu do práv stěžovatele, musí k přezkumu přistupovat s potřebnou zdrženlivostí. Obdobnou zdrženlivost ostatně vyjadřuje ESLP ve své judikatuře tím, že členským státům v otázkách případné dekriminalizace eutanázie či asistovaného sebeusmrcení ponechává široký prostor pro uvážení (aniž by však tento prostor považoval za zcela neomezený – např. rozsudek ve věci *Mortier proti Belgii*, cit. výše, § 143).

74. Nastavení konkrétních parametrů toho, jak zajistit optimální naplnění práva na soukromí na straně jedné a naplnění pozitivních závazků plynoucích z práva na život na straně druhé, jakož i ochranu dalších legitimních zájmů, je úkolem zákonodárce. Ten musí zvažovat, zda a za splnění jakých podmínek je možné rozšířit prostor pro svobodné rozhodnutí jednotlivce o ukončení vlastního života tak, aby bylo zajištěno, že je takové rozhodnutí vždy projevem osobní autonomie člověka, nikoliv výsledkem vnějšího nátlaku, ať už v jakékoliv podobě. V některých případech může být velmi těžké určit, zda rozhodnutí ukončit svůj život za asistence druhého člověka a jeho následné uskutečnění jsou projevem skutečné vůle. Podmínky, které vedou člověka k takovému rozhodnutí, se mohou značně lišit. Mohou vyplývat z povahy jeho zdravotního stavu, včetně stavu duševního, ale také z dalších objektivních okolností, jako je rodinná a finanční situace, podmínky poskytované péče, míra závislosti na pomoci ostatních, omezené možnosti každodenních aktivit a další. Jedině zákonodárce může nastavit podmínky tak, aby bylo v konkrétní situaci vždy postaveno najisto, že rozhodnutí o konci života je projevem skutečné vůle člověka, jejímž předpokladem je dostupnost náležité zdravotní péče, včetně péče paliativní, jakož i dostatečná informovanost o všech možnostech ovlivnění nepříznivého stavu, který vedl k rozhodnutí o ukončení vlastního života a zmírnění prožívaného utrpení.

75. Ve vztahu k osobám, které by k rozhodnutí o ukončení vlastního života měly přistoupit v důsledku duševní poruchy, se potřeba zajištění dostatečných mechanismů ochrany ještě zvyšuje a umocňuje. Povinnost chránit zranitelné osoby před jednáním, kterým ohrožují vlastní život, vyplývající z práva na život, ESLP vykládá jako povinnost státu zabránit

jednotlivci vzít si život, pokud toto rozhodnutí nebylo učiněno svobodně a s plným pochopením toho, co je s ním spojeno (rozsudek ve věci *Haas proti Švýcarsku*, cit. výše, § 54). Právě u osob s duševní poruchou je obzvlášť důležité ověřit, zda je jejich rozhodnutí projevem jejich skutečné svobodné vůle. Ve vztahu k takto zranitelným osobám jsou proto vyžadovány posílené záruky ochrany v případném procesu povolování eutanázie (viz rozsudek ve věci *Mortier proti Belgii*, cit. výše, § 148). Případné nastavení konkrétních nástrojů, které by takové záruky poskytovaly, je rovněž nezastupitelnou úlohou zákonodárce.

76. Zajištění dostupnosti adekvátní zdravotní péče, včetně péče paliativní, je primárním úkolem státu, a ve svém důsledku nutně vede ke zmenšení skupiny osob, které by byť jen uvažovaly o podstoupení asistovaného sebeusmrcení či eutanázie. Stát tímto způsobem plní svou základní roli a povinnost k ochraně života a zdraví každého člověka, a není nepřiměřené, pokud zajištěním takové péče „vytěsní“ možnost eutanázie jako aktivní pomoci ke smrti na samotný okraj možných prostředků realizace osobní autonomie člověka. Lze si proto představit jen omezený počet případů, kdy by absence zákonného rámce, který by člověku umožnil svobodně druhého žádat o pomoc s vlastním usmrcením, mohla potenciálně vést k nepřípustnému omezení práva na soukromí a na respektování tělesné a duševní integrity. Ostatně v těch jurisdikcích, kde k povolení eutanázie či asistovaného sebeusmrcení již došlo, je zpravidla tato možnost vyhrazena jen určitému okruhu osob v těch nejzávažnějších situacích (např. kritéria jako nevyléčitelný nebo terminální stav, maximální očekávaná délka života, nepřestávající utrpení). Konkrétní zdravotní stav, jakož i predikce jeho vývoje, tak představují důležitý faktor pro případné (ne)povolení těchto prostředků ze strany veřejné moci. Právě striktním vymezením podmínek přístupu k eutanázii může být dosahováno křehké rovnováhy mezi ochranou práva na soukromí a respektování tělesné a duševní integrity na straně jedné a práva na život na straně druhé (srov. rozsudek ve věci *Dániel Karsai proti Maďarsku*, cit. výše, § 148).

77. Mezi nejzávažnější z pohledu požadavku na zavedení eutanázie či asistovaného sebeusmrcení patří situace osob, které pro svůj zdravotní stav nemohou bez pomoci druhého svobodné rozhodnutí o konci vlastního života uskutečnit vůbec, či osob, které mohou ukončit svůj život v důsledku vlastního svobodného rozhodnutí o odmítnutí léčby. Například italský ústavní soud označil zákaz asistovaného sebeusmrcení za nepřiměřeně omezující základní práva pouze ve vztahu k osobám, které jsou udržovány při životě pomocí život udržující léčby a trpí nezvratným onemocněním, jež je zdrojem nesnesitelného tělesného nebo duševního utrpení, zatímco ve vztahu k ostatním skupinám osob nepřiměřenost takového omezení nedovodil (rozhodnutí č. 242/2019 a 135/2024, cit výše).

78. V nyní posuzovaném případě není úlohou Ústavního soudu vymezit okruh situací, v nichž by požadavek osoby domáhající se eutanázie ve vztahu k protichůdným legitimním zájmům bylo možné považovat za přiměřený, ani posoudit, zda lze o takových situacích vůbec uvažovat, neboť tato úvaha jde nad rámec nynějšího řízení o ústavní stížnosti. Ústavní soud se v rámci vyvažování protichůdných zájmů striktně zaměřuje na konkrétní situaci stěžovatele, která se současně odráží v intenzitě omezení jeho práva.

79. Zdravotnímu stavu stěžovatele, jakož i jeho osobním poměrům se věnoval okresní soud v odůvodnění napadeného rozhodnutí, a Ústavní soud tak může z jím učiněných skutkových zjištění vycházet. Z lékařských zpráv, které stěžovatel obecným soudům předložil, vyplynulo, že stěžovatel je osobou s těžkým funkčním postižením hybnosti, u níž lze očekávat progresi v čase (zpráva Neuromed CZ ze dne 16. 3. 2023). Závažnými zdravotními obtížemi trpí již od autonehody v roce 1996. Nejméně od roku 1998 podstupuje psychiatrickou léčbu, v roce 2008 byl psychiatricky hospitalizován pro depresivní stavy se suicidálními projevy, výkyvy stavu, přičemž potřeba hospitalizace je opakovaná. Trpí chronickou posttraumatickou stresovou poruchou, těžkou sociální fobií a recidivující depresivní dekompenzací se suicidálními projevy (ambulantní nález ze dne 17. 9. 2019 zpracovaný psychiatrickým

oddělením všeobecné ambulance Nemocnice Pardubického kraje, a. s.). Po dopravní nehodě v roce 2020 bylo stěžovateli diagnostikováno nevratné poškození páteře (zlomenina bederní páteře – obratle L1), což vedlo k výrazné dekompenzaci jeho psychického zdravotního stavu. Stěžovatel trpí zvyšujícími se bolestmi pohybového aparátu, úzkostmi, nespavostí, nekontrolovaným třesem rukou (zpráva praktické lékařky ze dne 1. 2. 2023, č. l. 425). Okresní soud přijal závěry vyplývající ze stěžovatelem předložených lékařských zpráv. Současně konstatoval, že z těchto zpráv nevyplývá, že by se stěžovateli nedostávalo odpovídajícího léčení, že by jeho zdravotní stav byl takový, že by byl nadále již neléčitelný, že by u stěžovatele šlo o nevyléčitelnou chorobu v pokročilém nebo terminálním stádiu, kdy by byla vyžadována paliativní péče, či že by snad jeho léčba byla marná a neúčelná.

80. Aniž by Ústavní soud jakkoliv snižoval závažnost stěžovatelových obtíží, je třeba připustit, že konkrétní predikce zdravotního stavu osoby domáhající se eutanázie a vyhlídky způsobu a času konce jejího života, ovlivňují váhu takového požadavku na pomyslných vahách poměřujících přípustnost omezení základního práva. Jedním z morálních argumentů ve prospěch eutanázie jako tzv. „dobré smrti“ je její pojetí jako aktu milosrdenství ve vztahu k člověku trpícímu nezvratným a trýznivým onemocněním. Utrpení je vnitřním prožitkem člověka, jde tedy o čistě subjektivní kategorii, kterou druhému nepřísluší hodnotit či jakkoliv srovnávat. Nicméně konkrétní zdravotní stav, jakož i predikce jeho vývoje představuje důležitý faktor při poměřování přípustnosti omezení základního práva.

81. Na základě skutkových zjištění obecných soudů lze konstatovat, že stěžovatel netrpí vyhlídkou extrémně trýznivého umírání, které by mělo být důsledkem jeho současných zdravotních obtíží a které je zpravidla spojeno se zdravotní situací osob žádajících eutanázii. Jeho lidská důstojnost ve smyslu požadavku důstojného umírání není v důsledku jeho současného zdravotního stavu dotčena. Život stěžovatele totiž není akutně ohrožen, stěžovatel není závislý na život udržující léčbě, a nelze ani dovodit, že by v důsledku svého současného zdravotního stavu trpěl vyhlídkou takovéto závislosti do budoucna. Jinak řečeno, stěžovatel se nenachází v situaci, kdy by jeho zdravotní obtíže měly navzdory možným léčebným postupům v dohledné době nezvratně vyústit v jeho smrt, a kdy by již neměl volbu mezi tím, zda zemřít či žít, a mohl by svou osobní autonomii uplatnit pouze skrze rozhodnutí, jaký způsob odchodu ze života (v dohledné době již nezvratného) považuje za důstojný.

82. Nutno dodat, že co do intenzity omezení základního práva se případ nynějšího stěžovatele výrazně odlišuje od situace posuzované ve shora uvedeném rozsudku ve věci *Dániel Karsai proti Maďarsku*, kde ESLP zvažoval požadavek stěžovatele trpícího nezvratným život ohrožujícím onemocněním (amyotrofickou laterální sklerózou). Ani zde přitom ESLP nedovodil povinnost členského státu umožnit stěžovateli ukončit svůj život s pomocí druhé osoby, a to navzdory závažnosti zdravotního stavu a zcela jednoznačné nezvratnosti konce života tehdejšího stěžovatele. Jak bylo uvedeno, nynější stěžovatel není v situaci ohrožení života a netrpí konkrétně zdůvodněnou vyhlídkou trýznivého či nedůstojného umírání. *A maiori ad minus* lze dovodit, že z pohledu Úmluvy by tedy nebylo možné nyní posuzovaný požadavek stěžovatele považovat za přiměřený.

83. Stěžovatel se potýká s tělesnými i duševními obtížemi chronického charakteru, které nepochybně zásadně ztěžují jeho život a pro které zasluhuje zvláštní ochranu ze strany státu. Té se mu dostává kromě jiného formou pobírání invalidního důchodu třetího stupně, další finanční pomoci ze strany státu související s jeho finanční situací, na kterou jeho zdravotní stav má beze sporu vliv, či dostupností bezplatné péče poskytované v rámci českého zdravotnictví a systému sociální péče, a to na úrovni, která je dostatečně kvalitní a zajišťující důstojné zacházení. Ochrana jeho fyzické a tělesné integrity se uskutečňuje právě prostřednictvím všeobecné dostupnosti zdravotní a sociální péče, která stěžovateli umožňuje vést důstojný život navzdory svým tělesným a duševním potížím. Nelze navíc opomenout, že stěžovatel trpí nejen tělesnými obtížemi, ale také postižením duševním. Vzhledem k tomu, že jedním z projevů jeho

duševní choroby jsou právě sebevražedné pohnutky a sklony, je role státu při ochraně jeho života o to významnější.

84. V důsledku napadených rozhodnutí sice byla stěžovateli odepřena možnost ukončit svůj život jím požadovaným způsobem, neznamená to však, že stát rezignoval na ochranu jeho základních práv. Ochrana osob trpících chronickými tělesnými či duševními potížemi se projevuje v mnoha rovinách, od zajištění dostupnosti kvalitní a bezplatné zdravotní péče, přes důchodové zabezpečení, podporu sociálního systému, či další zvýhodnění odpovídající stupni invalidity. V případě osob v posledních fázích života je nezbytnou podmínkou ochrany jejich základních práv zajištění dostupnosti kvalitní paliativní péče, jejímž účelem je zmírnění utrpení a zachování kvality života. Realizací závazků plynoucích z práva na zdraví se uskutečňuje ochrana důstojnosti zranitelných osob trpících nevyléčitelnými onemocněními. Byť i systém poskytování zdravotní péče může trpět některými nedostatky a nemusí být vždy schopen reagovat na všechny potřeby osob vyžadujících péči, přesto jde (v kontextu ochrany osob s chronickým a nevyléčitelným onemocněním) o první a nejdůležitější pilíř ochrany života, zdraví, ale i lidské důstojnosti a osobní autonomie. Případné nedostatky v systému zdravotní, resp. paliativní péče proto nelze nahrazovat zpřístupněním prostředků jako je eutanázie či asistované sebeusmrcení.

85. Ústavní soud zvážil důležitost zájmů, k jejichž ochraně směřuje neumožnění eutanázie, na straně jedné, a závažnost požadavku, kterého se domáhá stěžovatel a která je pevně svázána s jeho konkrétní situací, na straně druhé. S přihlédnutím k výše uvedenému Ústavní soud dospěl k závěru, že stěžovatelův požadavek na umožnění eutanázie nelze považovat za přiměřený ve vztahu ke zvažovaným protichůdným zájmům ochrany jeho života, a zásah Ústavního soudu do problematiky, jejíž řešení by mělo být primárně svěřeno zákonodárci, tak není namístě. Z hlediska zachování důstojnosti a osobní autonomie je povinností státu zajistit stěžovateli náležitou zdravotní péči, včetně péče poskytující úlevu od jeho duševních i tělesných obtíží, nelze však dovodit povinnost státu zajistit mu podání smrtícího prostředku z rukou lékaře, jak se toho stěžovatel domáhá.

VI. Závěr

86. Ústavní soud shledal, že napadenými rozhodnutími nedošlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatele. Ústavní stížnost proto po jejím věcném posouzení zamítl jako návrh nedůvodný.

87. Ústavní soud v tomto nálezu nerozhodoval o ústavnosti zákonných předpisů zakazujících eutanázii. Stěžovatel nepodal návrh na zrušení právního předpisu podle § 64 odst. 1 písm. e) a § 74 zákona o Ústavním soudu a Ústavní soud se zabýval úzce vymezenou otázkou ohraničenou předmětem řízení před obecnými soudy, tj. otázkou přípustnosti omezení (resp. nenaplnění) základního práva stěžovatele v důsledku nevyslovení souhlasu s umožněním eutanázie obecnými soudy. Jelikož Ústavní soud v posuzované věci dospěl k závěru, že v důsledku neumožnění eutanázie stěžovateli nedošlo k protiústavnímu zásahu do jeho základních práv, nepovažoval za nutné postupovat podle § 78 odst. 2 zákona o Ústavním soudu a předložit návrh plénu na zrušení právního předpisu podle článku 87 odst. 1 písm. a) Ústavy.

88. Závěrem Ústavní soud zdůrazňuje, že rozhodnutí týkající se konce vlastního života mohou mít zásadní dopad do práva na tělesnou a duševní integritu člověka, jakož i na svobodný rozvoj jeho osobnosti, a především na jeho lidskou důstojnost. Lidská důstojnost je pevně svázána s hodnotami autonomie a seberealizace člověka, jakožto svobodné, samostatně myslící bytosti nadané vlastním rozumem a vůlí. „Lidská důstojnost jako ústavní hodnota – lidství člověka jako takového – znamená uznání, že jedinec je svobodná osoba, která rozvíjí své tělo a ducha podle své vůle. Vůle člověka je projevem jeho lidství. Smyslem člověka jako svobodné bytosti je svoboda volby, kterou má každý člověk, svoboda plánovat svůj život a realizovat se. Je to svoboda utvářet svůj životní příběh. Odtud se odvíjí svoboda každého člověka řídit svůj

život a rozvíjet svou osobnost a identitu. Jde o svobodu jednotlivce utvářet si svůj obraz podle svých představ, svůj životní styl, své vztahy s ostatními, svou osobnost a svůj pohled na svět. Je to svoboda jednotlivce uskutečňovat svou osobní zkušenost.“ (Barak, A. Human Dignity: The Constitutional Value and the Constitutional Right. Cambridge University Press, 2015, s. 127).

89. Jak bylo uvedeno, je úkolem zákonodárce hledat rovnováhu mezi právem na soukromí a respektování tělesné a duševní integrity a ochranou života. Je proto primárně jeho úlohou zvažovat, zda k optimálnímu naplnění těchto práv lze zvolit cestu legalizace asistovaného sebeusmrcení či eutanázie, případně za jakých podmínek a pro jaký okruh osob. Součástí životního příběhu člověka je i jeho konec. Stejně jako má každý člověk odlišnou představu o „dobrém“ životě, tak se mezi lidmi liší představy o jeho důstojném zakončení. Způsob odchodu ze života – jeho důstojnost, absence utrpení, zachování svého vlastního obrazu takového, jaký by si člověk přál, atd. – přitom může pro mnohé znamenat důležitý aspekt, podle kterého hodnotí charakter celého svého života. „Obáváme se, jak poslední etapa ... života ovlivní charakter ... života jako celku, podobně jako se obáváme, jak poslední scéna divadelní hry nebo poslední sloka básně ovlivní celé dílo.“ (Dworkin, R. Life’s Dominion: An Argument about Abortion, Euthanasia, and Individual Freedom. New York: Vintage Books, 1994, s. 199). Právě v těchto základních otázkách, v nichž jedinec sám sebe definuje, určuje to, kým je, uskutečňuje své lidství, se projevuje osobní autonomie člověka. Zákonodárce by měl mít tato východiska na paměti.

Č. 145
Tarifní hodnota pro výpočet odměny advokáta v případě nemajetkové újmy na zdraví (bolestné a ztížení společenského uplatnění) (sp. zn. IV. ÚS 1391/24 ze dne 2. července 2025)

Vyjde-li soud při určování nákladů řízení z náhradní tarifní hodnoty podle § 9 odst. 4 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění účinném do 31. 12. 2024, namísto z přisouzené částky ve smyslu § 8 odst. 1 advokátního tarifu, přestože účastník do řízení vstupoval s relevantním znaleckým posudkem, který vyčísloval požadovanou výši bolestného a ztížení společenského uplatnění, poruší tím právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Zdeňka Kühna a soudců Josefa Fialy a Milana Hulmáka (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatele S. V., zastoupeného JUDr. Zuzanou Špitálskou, advokátkou, sídlem Plzeňská 232/4, Praha 5 – Smíchov, proti výrokům II a III rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 25. ledna 2024 č. j. 14 Co 158/2023-415, za účasti Krajského soudu v Ústí nad Labem jako účastníka řízení, takto:

I. Výrokem II a výrokem III rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 25. ledna 2024 č. j. 14 Co 158/2023-415 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok II a výrok III rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 25. ledna 2024 č. j. 14 Co 158/2023-415 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Stěžovatel se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) domáhá zrušení výroků II a III v záhlaví označeného rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem. Stěžovatel tvrdí, že napadené výroky porušují jeho ústavně zaručená práva podle čl. 11 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a porušují i čl. 90 Ústavy.

2. Z ústavní stížnosti a jejích příloh vyplývá, že stěžovatel se u Okresního soudu v Chomutově (dále jen „okresní soud“) domáhal náhrady újmy, která mu vznikla v souvislosti s pracovním úrazem u původní žalované jako jeho zaměstnavatelky [za kterou po jejím zániku bez právních nástupců odpovídala žalovaná obchodní společnost Kooperativa pojišťovna, a. s., Vienna Insurance Group, jakožto její pojistitelka (dále jen „žalovaná“)]. Požadovaná náhrada se skládala z bolestného, ztížení společenského uplatnění a náhrady za zaplacené znalecké

posudky, jimiž bylo bolestné a ztížení společenského uplatnění oceněno. Okresní soud mu co do výše požadované náhrady částečně vyhověl. Částku vypočtenou podle bodového ohodnocení zvýšil na dvojnásobek, přičemž požadavek stěžovatele na zvýšení považoval za nepřiměřený. Přestože byla vzhledem k výši přiznané částky úspěšnější žalovaná, za použití § 150 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, (dále jen „občanský soudní řád“) náhradu nákladů neuložil.

3. Krajský soud v Ústí nad Labem (dále jen „krajský soud“) jeho rozhodnutí změnil a stěžovateli výrokem I napadeného rozhodnutí přiznanou náhradu újmy navýšil. K navýšení náhrady přitom dospěl nejen na základě částečně odlišného hodnocení znaleckých posudků, ale i proto, že přiznanou náhradu újmy zvýšil podle § 388 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění do 30. 9. 2015, (dále jen „zákoník práce“). Napadenými výroky II a III uložil žalované nahradit náklady řízení před soudy obou stupňů. Uzavřel, že stěžovateli náleží plná náhrada nákladů i přes částečný úspěch ve věci, neboť rozhodnutí soudu záleželo na volné úvaze a na znaleckém posudku. Výši nákladů určil s odkazem na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2021 sp. zn. 25 Cdo 3771/2020 podle § 9 odst. 4 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění účinném do 31. 12. 2024. Stěžovateli tak přiznal 98 965,90 Kč jako náhradu nákladů řízení před okresním soudem a 10 721,81 Kč jako náhradu nákladů řízení před krajským soudem.

II. Argumentace stěžovatele

4. Podle stěžovatele je rozhodnutí krajského soudu v napadených výrocích v rozporu s nálezem ze dne 10. 4. 2024 sp. zn. IV. ÚS 1788/23 (N 70/123 SbNU 272). Stěžovatel od počátku řízení své nároky podložil znaleckými posudky. Podle judikatury Ústavního soudu navíc platí, že pro určení výše nákladů není rozhodující, zda již na začátku řízení je známa hodnota věci nebo práva. Soud musí vyvinout aktivitu k tomu, aby mohl o náhradě nákladů řízení rozhodnout na základě hodnoty sporu. Soud proto měl vyjít z § 8 odst. 1 advokátního tarifu, nikoliv z hodnoty podle § 9 odst. 4 advokátního tarifu. Pokud by postupoval správně, přiznal by stěžovateli náhradu nákladů řízení před okresním soudem ve výši 644 138 Kč a před krajským soudem ve výši 41 504,40 Kč. Nárok na náhradu nákladů by měl odpovídat ekonomické hodnotě, která byla vynaložena na vymožení nároků na náhradu újmy na zdraví. V době podání návrhu na zahájení řízení bylo obvyklé, že se náhrada nákladů určovala podle § 7 a 8 advokátního tarifu.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

5. Ústavní soud shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo napadené rozhodnutí vydáno. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

IV. Vyjádření účastníka řízení a replika stěžovatele

6. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost na vědomí a k reakci žalované a krajskému soudu. Žalovaná se v zaslaném vyjádření postavení vedlejší účastnice vzdala.

7. Krajský soud v zaslaném vyjádření setrval na svých závěrech obsažených v napadeném rozhodnutí. Zdůraznil, že je si vědom závěrů nálezu sp. zn. IV. ÚS 1788/23. Podle něj však právě posuzovanou věc doprovázely individuální okolnosti, které ospravedlňují odlišný přístup. Oběma stranami byly předloženy znalecké posudky k určení výše bolestného i ztížení společenského uplatnění s odlišnými závěry. Bylo tak na úvaze soudů, aby při hodnocení znaleckých posudků posoudily jejich přesvědčivost, zda byly vypracovány v rámci

odbornosti znalců a zda s ohledem na použitou právní úpravu je odčinitelná i utrpěná bolest. Dále na úvaze soudu záviselo, zda jsou dány předpoklady pro zvýšení odškodnění stanoveného na základě bodového ohodnocení ve znaleckém posudku a jaká má být výše tohoto výjimečného zvýšení.

8. Vyjádření krajského soudu bylo zasláno na vědomí a k případné replice stěžovateli. Ten v replice uvedl, že věc nedoprovázely výjimečné okolnosti. Podle něj je v těchto sporech zpracování minimálně jednoho revizního posudku zcela běžné. I podle aktuálního nálezu ze dne 11. 2. 2025 sp. zn. II. ÚS 58/25 (N 31/128 SbNU 282) nelze vycházet z tarifní hodnoty stanovené v § 9 advokátního tarifu, je-li předmětem řízení plnění ocenitelné penězi, a je třeba při určení výše náhrady nákladů řízení primárně postupovat podle § 8 odst. 1 advokátního tarifu. Prostor pro uvážení soudu při určení výše náhrady v právě posuzované věci je užší než v jiných sporech o ochranu osobnosti, jelikož je významně determinován posouzením skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí, které se promítají právě ve znaleckém posudku. Stěžovatel dále odkázal na aktuální rozhodovací praxi mj. Nejvyššího soudu, která se přiklání k jím zastávanému řešení.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

A) Obecná východiska

9. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Není součástí soustavy obecných soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy) a zásadně není oprávněn zasahovat do jejich rozhodovací činnosti (srov. čl. 83 a 90 Ústavy). V řízeních o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy proti rozhodnutí obecných soudů tedy není další přezkumnou instancí. Do rozhodování obecných soudů je oprávněn zasáhnout až tehdy, došlo-li k porušení ústavně zaručeného základního práva nebo svobody [srov. např. nález ze dne 25. 1. 1995 sp. zn. II. ÚS 45/94 (N 5/3 SbNU 17)].

10. Ústavní soud se k rozhodnutím o nákladech řízení konstantně staví rezervovaně a podrobuje je omezenému ústavněprávnímu přezkumu. I přes možný dopad do majetkové sféry stěžovatele, zpravidla taková rozhodnutí sama o sobě nedosahují intenzity způsobilé porušit základní práva či svobody [viz např. nálezy ze dne 5. 10. 2021 sp. zn. I. ÚS 2174/20 (N 174/108 SbNU 120), bod 20, nebo ze dne 3. 9. 2019 sp. zn. II. ÚS 3627/18 (N 155/96 SbNU 31), bod 15]. Ve stanovisku pléna ze dne 5. 3. 2025 sp. zn. Pl. ÚS-st. 60/24 (ST 60/129 SbNU 535; 97/2025 Sb.) bod 34, Ústavní soud konstatoval, že ústavní stížnosti proti rozhodnutí obecných soudů o nákladech řízení jsou zpravidla zjevně neopodstatněné, neprovázejí-li posuzovanou věc takové (mimořádné) okolnosti, které ji činí co do ústavní roviny dostatečně významnou. Tento požadavek zajišťuje, aby se Ústavní soud mohl plně soustředit na plnění své úlohy orgánu ochrany ústavnosti.

11. Ústavní soud v minulosti konstatoval i ve sporech o náklady řízení porušení ústavně chráněných práv, např. nerespektoval-li obecný soud kogentní ustanovení podzákonného předpisu upravující výši náhrady nákladů soudního řízení [srov. např. nálezy ze dne 3. 9. 2013 sp. zn. II. ÚS 2864/12 (N 157/70 SbNU 453), bod 15, ze dne 16. 2. 2021 sp. zn. IV. ÚS 2378/20 (N 33/104 SbNU 367), bod 33, nebo ze dne 28. 1. 2025 sp. zn. III. ÚS 3004/24 (N 19/128 SbNU 189), bod 13].

12. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 1788/23 navázal na svou rozhodovací praxi, podle níž § 9 advokátního tarifu lze užít pouze tehdy, nelze-li hodnotu věci nebo práva vyjádřit v penězích nebo lze-li ji zjistit jen s nepoměrnými obtížemi. Je tak v jistém smyslu „zbytkovým“ ustanovením, které se pro výpočet odměny použije ve všech ostatních případech, kdy předmět

právní pomoci není možno podřadit pod jiné ustanovení advokátního tarifu [srov. nález ze dne 8. 3. 2023 sp. zn. I. ÚS 3281/22 (N 37/117 SbNU 45), bod 22, a nálezy v něm uvedené]. Ve zmiňovaném nálezu tak Ústavní soud dospěl k závěru, že stěžovatelka do řízení již vstupovala s relevantním znaleckým posudkem, který vyčísloval požadovanou výši bolestného a ztížení společenského uplatnění, a svůj žalobní nárok konkrétně vyčíslila. Obecné soudy tak pochybily, pokud o náhradě nákladů řízení nerozhodly na základě rozdílu v plnění, jehož se stěžovatelka žalobou domáhala, a plnění následně stěžovatelce soudem reálně přiznaného. Na tomto závěru Ústavní soud následně setrval a navázal i v dalších rozhodnutích [srov. např. nálezy ze dne 7. 8. 2024 sp. zn. I. ÚS 3362/22 (N 152/125 SbNU 159), ze dne 28. 1. 2025 sp. zn. III. ÚS 3004/24, nebo ze dne 13. 5. 2025 sp. zn. II. ÚS 838/25 (N 105/130 SbNU 56)].

B) Aplikace obecných východisek na posuzovaný případ

13. Ústavní soud ve výše zmiňovaném stanovisku sp. zn. Pl. ÚS-st. 60/24, bodu 34, uvedl, že je-li v konkrétní nákladové věci vydán nález, neznamená to automaticky, že k věcnému přezkumu připustí všechny obdobné stížnosti, v nichž je namítán rozpor s takovým nálezem. Tvrzený rozpor musí být doplněn dalšími okolnostmi, typicky přesahem vlastního zájmu stěžovatele. Takové okolnosti právě posuzovanou věc doprovázejí. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 1788/23, obdobně jako např. v nálezu ze dne 13. 12. 2023 sp. zn. III. ÚS 2040/22 (N 185/121 SbNU 290), bodu 23, Ústavní soud dovodil citelnost zásahu vzhledem k možné disproporci mezi náhradou vypočítanou z náhradní hodnoty namísto primárního kritéria hodnoty věci nebo práv. K takové disproporci vzhledem k výši přiznané nemajetkové újmy přitom dochází i v právě posuzované věci. Jak ostatně vyplývá i z ústavní stížnosti, v právě posuzované věci je zásadní rozdíl mezi částkou vypočtenou při použití náhradní hodnoty v § 9 odst. 4 advokátního tarifu a výpočtem nákladů z přisouzené částky ve smyslu § 8 odst. 1 advokátního tarifu (srov. body 3 a 4). Nesprávný výpočet náhrady nákladů řízení by tak znamenal citelný zásah do majetkové sféry stěžovatele. Ústavní soud proto dospěl k závěru, že i v právě posuzované věci je namístě přistoupit k věcnému přezkumu.

14. V napadeném rozhodnutí krajský soud, podobně jako v nálezem sp. zn. IV. ÚS 1788/23 částečně zrušeném rozhodnutí, vyšel s odkazem na usnesení sp. zn. 25 Cdo 3771/2020 při výpočtu nákladů z náhradní hodnoty obsažené v § 9 advokátního tarifu. Ospravedlnění jiného přístupu než v nálezové judikatuře Ústavního soudu zdůvodnil ve svém vyjádření k ústavní stížnosti. Podle něj odlišný postup ospravedlňovaly individuální okolnosti, které věc doprovázely.

15. Ústavní soud připomíná, že usnesení sp. zn. 25 Cdo 3771/2020 bylo překonáno nálezem ze dne 7. 8. 2024 sp. zn. I. ÚS 3362/22. Okolností, která věc individualizuje natolik, aby zdůvodnila použití náhradní hodnoty, zjevně nemůže být nezbytnost zhodnocení stranami předložených znaleckých posudků. Z nálezů sp. zn. IV. ÚS 1788/23, bodu 18, a sp. zn. I. ÚS 3362/22, bodu 20, ostatně vyplývá, že není rozhodující, zda je hodnota věci nebo práva známa již na začátku řízení, protože je to soud, jenž musí vyvinout aktivitu k tomu, aby mohl o náhradě nákladů řízení rozhodnout na základě hodnoty sporu. Ústavní soud považoval za podstatné, že tamější stěžovatelka do řízení vstupovala s relevantním znaleckým posudkem, který vyčísloval požadovanou výši bolestí a ztížení společenského uplatnění, a svůj žalobní nárok konkrétně vyčíslila.

16. Ústavní soud z vyžádaného spisu ověřil, že s takovým posudkem do řízení vstupoval i stěžovatel. Ostatně, i z rozhodnutí okresního soudu vyplývá, že ten z něj částečně vycházel a neztotožnil se u něj zejména s potřebou navýšení odškodnění podle § 7 vyhlášky Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, účinné do 31. 12. 2013 (srov. zejm. body 38 a násl. rozsudku okresního soudu). Stěžovatel s odkazem na něj v řízení požadoval 128 400 Kč jako doplatek na bolestné a 4 717 280 Kč jako ztížení společenského uplatnění. Krajský soud přitom dospěl k závěru, že stěžovateli náleželo na

ztížení společenského uplatnění celkem 4 397 400 Kč (přičemž stěžovateli bylo před zahájením řízení vyplaceno 282 720 Kč) a bolestné ve výši 235 800 Kč (z čehož stěžovateli bylo před zahájením řízení vyplaceno 114 600 Kč). Nelze tak dovodit, že uplatněné částky byly zjevně nepřiměřené a hodnota sporu nebyla předvídatelná. Použití náhradní hodnoty nemůže ospravedlnit ani to, že v řízení soud nechal vypracovat revizní znalecký posudek.

17. Stejně tak na výše uvedeném nic nemění navýšení částky podle zákoníku práce. Z výše uvedených nálezů je zřejmé, že na újmu na zdraví je potřeba pohlížet odlišně než na jiné zásahy do osobnostních práv, a to i při rozhodování o nákladech řízení. Zatímco u jiných sporů o náhradu nemajetkové újmy není volná úvaha soudu podle § 136 občanského soudního řádu při určování výše újmy vyjma obecných mantinelů blíže limitována, u odčinění újmy na zdraví výše náhrady újmy obvykle vychází ze znaleckého posudku a objektivizovaných hodnot formulovaných v Metodice k náhradě za bolest a ztížení společenského uplatnění, a blíží se tak „klasickému“ sporu o náhradu škody (srov. např. nález ze dne 13. 5. 2025 sp. zn. II. ÚS 838/25, bod 30). Obdobné závěry platí, i pokud došlo ke stanovení náhrady podle předchozí právní úpravy.

18. Ústavní soud proto dospěl k závěru, že není důvod se v právě posuzované věci odchýlit od jeho judikatury a i nadále trvá na závěrech ve výše uvedených nálezech (srov. bod 12, *in fine*). Ani okolnosti uváděné krajským soudem nemohly zdůvodnit použití náhradní hodnoty v § 9 odst. 4 advokátního tarifu a je třeba vyjít z přisouzené částky ve smyslu § 8 odst. 1 advokátního tarifu. To nijak nevylučuje zohlednění individuálních okolností případu.

19. Ústavní soud nad rámec výše uvedeného připomíná, že si je vědom přijetí vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 258/2024 Sb., kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, jež reaguje na výkladové nejasnosti vyplývající z v minulosti nekoncepčního pojetí výpočtu odměny za právní zastoupení (v podrobnostech srov. nález sp. zn. II. ÚS 838/25, body 32 a 33). Tato právní úprava je však účinná až ode dne 1. 1. 2025 a nemá vliv na rozhodování soudu o nákladech řízení ve věcech stěžovatele.

VI. Závěr

20. Na základě výše uvedeného Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatele vyhověl a zrušil výrok II a výrok III rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem [§ 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Krajský soud je v dalším řízení vázán právním názorem Ústavního soudu. V dalším řízení bude úkolem krajského soudu, aby při rozhodování o náhradě nákladů řízení vycházel z částky stěžovateli přiznané výše náhrady újmy. Ústavní soud rozhodl bez ústního jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 146
Obnovené řízení po rozsudku ESLP ve věci *Z. proti ČR* – účinné vyšetřování znásilnění a pohlavního zneužívání ze strany duchovního (sp. zn. Pl. ÚS 2/25 ze dne 9. července 2025)

Pokud stěžovatelka vznese hájitelná tvrzení týkající se zásahu do práva na zákaz nelidského a ponižujícího zacházení a práva na soukromí spočívající v podezření ze spáchání trestného činu znásilnění či pohlavního zneužívání, jsou orgány činné v trestním řízení povinny důkladně a dostatečně prošetřit všechny relevantní okolnosti týkající se naplnění jednotlivých znaků skutkových podstat daných trestných činů a zajistit tomu odpovídající důkazy. V opačném případě dojde k porušení práva na účinné vyšetřování jakožto procesního závazku plynoucího z čl. 7 odst. 2 a čl. 10 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v plénu složeném z předsedy soudu Josefa Baxy a soudkyň a soudců Lucie Dolanské Bányaiové, Josefa Fialy, Milana Hulmáka, Jaromíra Jirsy, Veroniky Křesťanové, Zdeňka Kühna, Tomáše Langáška, Jiřího Přibáně, Kateřiny Ronovské, Pavla Šámala a Daniely Zemanové (soudkyně zpravodajky) o ústavní stížnosti A. B. (jedná se o pseudonym), zastoupené JUDr. Danielem Bartoněm, LL.M., Ph.D., advokátem, sídlem Ječná 505/2, Praha 2 – Nové Město, proti sdělení Městského státního zastupitelství v Praze č. j. 3 KZN 1014/2020-8 ze dne 2. října 2020, usnesení Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 6 sp. zn. 2 ZN 2562/2019 ze dne 15. července 2020 a usnesení Policie České republiky, Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy, Služby kriminální policie a vyšetřování, Odboru obecné kriminality, 3. oddělení, č. j. KRPA-355229-26/TČ-2019-000073 ze dne 1. června 2020, za účasti Městského státního zastupitelství v Praze, Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 6 a Policie České republiky, Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy, Služby kriminální policie a vyšetřování, Odboru obecné kriminality, jako účastníků řízení, a P. V. K. jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Sdělením Městského státního zastupitelství v Praze č. j. 3 KZN 1014/2020-8 ze dne 2. října 2020, usnesením Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 6 sp. zn. 2 ZN 2562/2019 ze dne 15. července 2020 a usnesením Policie České republiky, Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy, Služby kriminální policie a vyšetřování, Odboru obecné kriminality, 3. oddělení, č. j. KRPA-355229-26/TČ-2019-000073 ze dne 1. června 2020 byla porušena základní práva stěžovatelky zaručená čl. 7 odst. 2 a čl. 10 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 3 a 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Tato rozhodnutí a sdělení se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Stěžovatelka se v obnoveném řízení o ústavní stížnosti (původně vedeném pod sp. zn. I. ÚS 3363/20) domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení. Tvrdí, že porušily její právo na účinné vyšetřování plynoucí z práva na nedotknutelnost osoby, zákazu nelidského a ponižujícího zacházení a práva na soukromí zaručených v čl. 7 a čl. 10 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 3 a 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

II. Skutkové okolnosti případu a průběh dosavadního řízení

2. Orgány činné v trestním řízení zahájily v listopadu 2019 vůči vedlejšímu účastníku úkony trestního řízení pro podezření ze spáchání trestného činu pohlavního zneužití podle § 243 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, (dále jen „trestní zákon“), ke kterému mělo opakovaně docházet v letech 2008 a 2009.

3. Policie České republiky, Krajské ředitelství policie hlavního města Prahy, Služba kriminální policie a vyšetřování, Odbor obecné kriminality, 3. oddělení (dále jen „policie“) věc podezření ze spáchání trestného činu pohlavního zneužívání podle § 243 trestního zákona odložila, neboť nezjistila, že by šlo o podezření z trestného činu a nebylo namístě věc vyřídit jinak.

4. Stěžovatelka podala stížnost, ve které zdůraznila, že vedlejší účastník byl jejím zpovědníkem, duchovním doprovázejícím, rádcem a duchovním otcem a po smrti jejího otce se stavěl i do role otce skutečného. Tohoto postavení vůči ní zneužil, stejně tak i její závislosti i bezbrannosti. Opakovaně ji nutil k sexuálním kontaktům, přestože věděl, že o ně nemá zájem. Stěžovatelka mu toto sdělovala opakovaně v situacích, kdy byla schopna vyjádřit výslovně svou vůli. Rovněž mu sdělila, že jeho doteky jí působí fyzickou nevolnost. Věděl, že stěžovatelku v mládí sexuálně obtěžoval duchovní a ona se tomu nedokázala bránit. Policie se nezabývala zejména její bezbranností, kterou je třeba vykládat v nejširším smyslu jako odevzdanost pachateli, která u ní byla dána. Vedlejší účastník jako duchovní otec vykonával intenzivní dozor nad životem stěžovatelky, podmínka svěření k dozoru byla tedy materiálně splněna. Policejní orgán pochybil, pokud dospěl k závěru, že nebyly naplněny znaky trestného činu pohlavního zneužívání podle § 243 trestního zákona a znásilnění podle § 241 trestního zákona.

5. Obvodní státní zastupitelství pro Prahu 6 (dále jen „státní zastupitelství“) napadeným usnesením stížnost stěžovatelky zamítlo jako nedůvodnou. Postavení vedlejšího účastníka jakožto vedoucího diplomové práce stěžovatelky a jejího duchovního vůdce není srovnatelné např. se vztahem vychovatele či učitele vůči chovancům a žákům. V případě stěžovatelky se nejednalo o stav bezbrannosti ve smyslu trestního práva.

6. Stěžovatelka se domáhala přezkumu rozhodnutí státního zastupitelství, neboť jeho rozhodnutí považovala za nepřezkoumatelné. Státní zastupitelství k jejím námitkám pouze rekapitulovalo text zákona a závěry judikatury, kterou stěžovatelka nezpochybnila, ale nijak se nevyjádřilo k jí uplatněným důvodům.

7. Městské státní zastupitelství v Praze (dále jen „městské státní zastupitelství“) dospělo k závěru, že postup státního zastupitelství byl správný a podnět k přezkumu nebyl důvodný.

8. Stěžovatelka podala proti shora rekapitulovaným rozhodnutím orgánů činných v trestním řízení ústavní stížnost, kterou Ústavní soud usnesením ze dne 18. května 2021 sp. zn. I. ÚS 3363/20 odmítl jako zjevně neopodstatněnou. Uvedl, že bylo provedeno důkladné šetření všech relevantních okolností, orgány činné v trestním řízení svým povinnostem dostály, protiprávnost jednání podezřelého zjištěna nebyla. Ne každé neetické či společensky nepřijatelné porušení mravních pravidel je trestným činem.

9. Stěžovatelka poté podala stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“). Ten v rozsudku *Z. proti České republice* rozhodl, že Česká republika porušila své pozitivní závazky plynoucí z čl. 3 a 8 Úmluvy a přiznal stěžovatelce 25 000 € jako náhradu nemajetkové újmy a 1 000 € jako náhradu nákladů řízení.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud usnesením ze dne 7. 5. 2025 sp. zn. Pl. ÚS 2/25 povolil obnovu řízení ve věci ústavní stížnosti vedené původně pod sp. zn. I. ÚS 3363/20 a zrušil své usnesení ze dne 18. května 2021 sp. zn. I. ÚS 3363/20, kterým byla ústavní stížnost odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost.

11. Ústavní soud pro úplnost opakuje, že znovu projednávaná ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu).

12. Ústavní soud v obnoveném řízení ústavní stížnost znovu projednal, vycházeje přitom z právního názoru ESLP (§ 119b odst. 3 zákona o Ústavním soudu).

IV. Argumentace stěžovatelky

13. Stěžovatelka v původním řízení o ústavní stížnosti namítla, že orgány činné v trestním řízení jednání podezřelého (vedlejšího účastníka) posoudily nedostatečně. Nevypořádaly se se všemi jejími argumenty, nezjistily veškeré podstatné skutečnosti vztahující se k tvrzené trestné činnosti podezřelého a své závěry náležitě neodůvodnily. Svým postupem spočívajícím v nezahájení trestního stíhání proto porušily její výše uvedená práva. Stěžovatelka se domáhá zejména adekvátního pojmenování jednání vedlejšího účastníka. Církev ho po ohlášení zneužívání přesunula do zahraničí, kde zůstává nadále světcem a duchovním vůdcem, zatímco o ní byly šířeny pomluvy o tom, že svedla kněze a je „posedlá“. Zneužití role kněze ze strany vedlejšího účastníka jí výrazně zkomplikovalo cestu k Bohu a znemožnilo jí vstoupit do karmelitánského řádu. Ztratila radost ze života, pokusila se o sebevraždu. Bez řádného vyšetření a pojmenování charakteru zneužívání a způsobu vynucování si sexuálních aktivit ze strany vedlejšího účastníka, za současného přehlížení těchto problematických vzorců chování ze strany širšího církevního společenství hrozí opakování podobného jednání vůči jiným zranitelným osobám. Považuje ho tedy za nutné pro individuální i generální prevenci obdobných sexuálních deliktů.

14. Stěžovatelka poukazovala na to, že právo na účinné vyšetřování by se mělo týkat každého nekonsenzuálního sexuálního styku. V jejím případě, s ohledem na nenapravitelný zásah do její autonomie, narušení lidské důstojnosti a ponižující zacházení, mělo proběhnout řádné vyšetřování. Stěžovatelka se nacházela ve zranitelném postavení (studentka – učitel/duchovní vůdce), byla zneužita její mimořádná zranitelnost (smrt otce, operace srdce). Učitel se sexuálně uspokojoval, ač mu byl znám její nezájem o intimní vztah, její opakované následné výhrady vůči intimním kontaktům s ním, stejně jako její neschopnost se bránit přímo při sexuálním útoku.

15. Orgány činné v trestním řízení nezjišťovaly její projev nesouhlasu, přestože se podle judikatury ESLP musí vyšetřování znásilnění zaměřit na otázku nesouhlasu oběti, a to i v případě absence fyzického odporu. Orgány činné v trestním řízení zúžily výklad skutkových podstat trestných činů znásilnění a pohlavního zneužívání (§ 241 a 243 trestního zákona). Policie se vůbec nezabývala jejím uvedením do stavu bezbrannosti (§ 89 odst. 6 trestního zákona). Státní zastupitelství stav bezbrannosti vyloučilo s ohledem na její věk a absenci duševní poruchy či jiné choroby vylučující vyjevit vůli, aniž by zjišťovaly možné příčiny tvrzené paralýzy v době útoku.

16. Podle stěžovatelky i dospělá osoba může být ve stavu bezbrannosti. Rovněž pojem svěření dozoru vyložily orgány činné v trestním řízení úzce, nezabývaly se charakterem duchovního otcovství fakticky omezujícím svobodu rozhodování stěžovatelky.

17. Orgány činné v trestním řízení vycházely z postulátu, že záleží pouze na orgánech veřejné žaloby, zda zahájí jakékoliv trestní řízení. Vůbec se nezabývaly otázkou, zda se právo na účinné vyšetřování v daném případě uplatní a jaké požadavky z něho v této věci plynou.

V. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatelky

V. 1. Vyjádření v původním řízení o ústavní stížnosti

18. V původním řízení o ústavní stížnosti uvedlo městské státní zastupitelství, že nepovažuje námitky stěžovatelky za relevantní, nebylo porušeno její právo na účinné vyšetřování ani jiná základní práva. Policie po pečlivém provedení všech podstatných důkazů rozhodla o odložení věci. Nesouhlasila s tím, že povinnost trestat každý nekonsenzuální sexuální akt je možno realizovat takovým výkladem trestního zákoníku, kterého se dovolává stěžovatelka. Ve věci nebyly zjištěny žádné okolnosti, na jejichž základě by bylo možno dovodit zneužití bezbrannosti. Sice nebyla zjišťována přítomnost duševní poruchy, nic však nenasvědčovalo přítomnosti poruchy bránící tomu, aby stěžovatelka mohla probíhající jednání přiléhavě vyhodnotit a přiměřeně a účinně na ně reagovat. Vztah založený na „duchovním otcovství“ nelze klást na roveň vztahu omezujícímu svobodu rozhodování.

19. Obvodní státní zastupitelství uvedlo, že stěžovatelka opakuje své stížnostní námitky proti rozhodnutí policie, s nimiž se státní zastupitelství vypořádalo, na usnesení odkázalo a citovalo z něj stěžejní části odůvodnění.

20. Krajské ředitelství policie hlavního města Prahy uvedlo, že se věcí důkladně zabývalo, reagovalo na všechny kroky právního zástupce stěžovatelky a právo na účinné vyšetřování neporušilo.

21. Stěžovatelka repliku k vyjádřením účastníků řízení neuplatnila.

V. 2. Vyjádření v obnoveném řízení o ústavní stížnosti

22. Ústavní soud po obnovení řízení vyzval účastníky řízení k případnému dalšímu vyjádření se k ústavní stížnosti stěžovatelky již v kontextu rozhodnutí o obnově řízení.

23. Městské státní zastupitelství se k ústavní stížnosti nevyjádřilo.

24. Obvodní státní zastupitelství plně odkázalo na vyjádření k obnově řízení. V něm uvedlo, že podle právní úpravy účinné v době spáchání skutku nebylo dané jednání možno podřadit pod žádný trestný čin. Šlo o chybu tehdejší právní úpravy, která byla napravena přijetím nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. (dále jen „trestní zákoník“), a zejména jeho novelou č. 166/2024 Sb. Tím byla minimalizována možnost, aby jednání, podobná této trestní věci, nebyla postižena podle trestního práva.

25. Krajské ředitelství policie hlavního města Prahy sdělilo, že vyjádření považují za zbytečné, neboť na argumentaci týkající se odložení věci se nic nezměnilo ani po rozhodnutí ESLP.

26. Vedlejší účastník se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

27. Vzhledem k tomu, že účastníci řízení nesdělili nic nad rámec svých předchozích vyjádření, nezasílal již Ústavní soud jejich vyjádření stěžovatelce k případné další replice.

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

28. V původním řízení se Ústavní soud ztotožnil se závěry orgánů činných v trestním řízení a neshledal porušení jejich povinností ve vztahu k právu stěžovatelky na účinné vyšetřování.

29. V novém posouzení věci Ústavní soud vychází z právního názoru ESLP (§ 119b odst. 3 zákona o Ústavním soudu). ESLP dospěl k závěru, že Česká republika porušila práva stěžovatelky zaručená čl. 3 a 8 Úmluvy tím, že nesplnila své pozitivní závazky plynoucí z daných práv.

VI. a) Právní názor Evropského soudu pro lidská práva

30. ESLP považoval sexuální napadení tvrzená stěžovatelkou za natolik závažná, že mají být posuzována na poli článků 3 a 8 Úmluvy. Zdůraznil, že pozitivní závazky zakotvené v těchto ustanoveních vyžadují především vytvoření legislativního a regulačního rámce poskytujícího jednotlivcům odpovídající ochranu před útoky na jejich fyzickou a morální integritu, zejména v případě tak závažných skutků, jako je znásilnění, a to přijetím účinné trestněprávní úpravy a jejím efektivním uplatňováním v praxi. Tyto povinnosti mají členské státy za účelem kriminalizace a stíhání všech nekonsenzuálních sexuálních aktů, a to i případů, kdy oběť nekladla fyzický odpor. Výslovně odkázal na svůj rozsudek ve věci *M. C. proti Bulharsku* ze dne 4. prosince 2003 č. 39272/98, z něhož bylo podle ESLP při posuzování věci stěžovatelky nutno vycházet.

31. ESLP připomněl, že články 3 a 8 Úmluvy státům ukládají rovněž pozitivní procesní povinnosti. Pokud je zde hájitelné tvrzení o jednání, které může být v rozporu s těmito ustanoveními, musí vnitrostátní orgány provést účinné oficiální vyšetřování vedoucí ke zjištění skutkového stavu, identifikaci odpovědných osob a případně k jejich potrestání. Jedná se o povinnost realizovat určité prostředky, nikoliv o povinnost dosáhnout určitého výsledku. Přestože tento požadavek neznamená, že by všechna trestní řízení musela vést k odsouzení, nebo dokonce uložení konkrétního trestu, nesmí vnitrostátní soudní orgány v žádném případě ponechat nepotrestané útoky na fyzickou a morální integritu osob, aby byla zachována důvěra veřejnosti v zásadu legality a aby se vyvarovaly jakéhokoliv náznaku spoluúčasti či tolerování protiprávního jednání (viz mimo jiné rozsudek ve věci *J. L. proti Itálii* ze dne 27. května 2021 č. 5671/16, § 118; rozsudek ve věci *N. Ç. proti Turecku* ze dne 9. února 2021 č. 40591/11, § 96).

32. Při vyhodnocení, zda orgány státu jednaly v souladu s pozitivními závazky vyplývajícími ze zmíněných článků Úmluvy tak, aby poskytly účinnou ochranu stěžovatelce před nekonsenzuálními sexuálními akty, dospěl ESLP k závěru, že příslušné orgány v daném případě přistupovaly k posuzování skutečností a výkladu právní úpravy natolik nedostatečně, že došlo k porušení pozitivních povinností žalovaného státu.

33. Podle ESLP se orgány činné v trestním řízení přiklonily k názoru, že jednání stěžovatelky by mohlo být posuzováno jako závažné a protiprávní, pokud by vyjádřila svůj nesouhlas během sexuálních aktů, a nikoliv až poté. Proto nepovažovaly za nutné zjistit a ověřit, zda stěžovatelka mohla mít vzhledem k jejímu psychickému stavu a k postavení vedlejšího účastníka jako autority důvody k pasivitě nebo nekladení odporu, aniž by však souhlasila s jeho činy, které musela strpět. Jinými slovy, orgány činné v trestním řízení nezkoumaly, nakolik byla navrhovatelka v situaci zvláštní zranitelnosti a závislosti vůči podezřelému (duchovní vůdce, vedoucí diplomové práce) a vyšly z toho, že jde o dospělou a svéprávnou osobu. Nezhodnotily skutkový stav komplexně s přihlédnutím k psychickému stavu stěžovatelky za účelem zjištění, zda v důsledku dřívějšího zneužívání netrpěla možnou posttraumatickou reakcí, resp. zda byla schopna vyjádřit v rozhodné době svoji vůli.

34. Přístup orgánů činných v trestním řízení tedy dostatečně nezohlednil situaci, kdy souhlas stěžovatelky jako oběti mohl být neplatný z důvodu zneužití zranitelnosti, a obecněji z důvodu psychologické reakce obětí sexuálního napadení. ESLP tento přístup označil jako odmítnutí zhodnotit skutkový stav v celkovém kontextu s přihlédnutím k psychickému stavu stěžovatelky *in concreto*, a nikoliv pouze k tomu, že byla dospělou osobou, a považoval ho za chybný. V důsledku uvedeného stěžovatelka neměla ani přístup k přezkumu před soudním orgánem.

35. Česká republika tak podle ESLP nedostála pozitivním závazkům, které přinejmenším od přijetí rozsudku ve věci *M. C. proti Bulharsku* ze dne 4. prosince 2003 č. 39272/98 zavazovaly smluvní státy k tomu, aby účinně uplatňovaly trestněprávní systém způsobilý kriminalizovat nekonsenzuální sexuální akty tvrzené stěžovatelkou.

VI. b) Obecná východiska

36. Ústavní soud ve svých rozhodnutích opakovaně konstatoval, že není na volné úvaze veřejné moci, zda a jakým způsobem bude postihovat porušení základních práv. Povinností veřejné moci je zajistit ochranu základních práv, a to i prostřednictvím efektivního trestního řízení [srov. např. nález ze dne 26. 11. 2021 sp. zn. II. ÚS 1886/21 (N 205/109 SbNU 207), bod 38].

37. Pozitivní závazky státu nelze naplnit pouze zakotvením protiprávnosti jednání porušujícího základní práva. Stát je povinen vytvořit a udržovat systém účinných prostředků trestní ochrany základních práv tam, kde by vzhledem k důležitosti dotčených hodnot nebylo možné jakoukoli jinou nápravu považovat za přiměřenou [srov. např. nález ze dne 30. 5. 2024 sp. zn. II. ÚS 527/23 (N 114/124 SbNU 355), body 40 až 42 a tam citovaná judikatura].

38. I z namítaných základních práv na nedotknutelnost osoby, zákaz nelidského a ponižujícího zacházení a práva na soukromí plynou pro stát shora uvedené pozitivní závazky. Jedním z nich je i povinnost provést účinné vyšetřování v situaci, je-li vzneseno hájitelné tvrzení o porušení zmíněných základních práv, jehož obsah naznačuje nutnost užití prostředků trestního práva vůči potenciálnímu pachateli.

39. Za hájitelné tvrzení „je nutno považovat tvrzení, které není zcela nedůvěryhodné a nepravděpodobné, je možné i časově, je dostatečně konkrétní a v čase neměnné. Splnění uvedených podmínek je vždy třeba posuzovat po zvážení všech konkrétních skutkových okolností věci“ [srov. např. nález ze dne 12. 3. 2025 sp. zn. II. ÚS 2468/24 (N 57/129 SbNU 146), bod 25].

40. Účelem účinného vyšetřování je, aby příslušné orgány identifikovaly příčiny tvrzeného porušení práva, posoudily je a své úvahy řádně podložily, a pokud je to podle výsledku identifikace a posouzení namístě, aby přivedly viníky k odpovědnosti za jejich činy. Požadavek provést účinné vyšetřování má charakter procesní povinnosti tzv. náležité péče; negarantuje tedy žádný konkrétní výsledek, ale pouze řádnost postupu orgánů veřejné moci [srov. např. nález ze dne 2. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 1565/14 (N 51/76 SbNU 691), bod 35]. Vyjadřuje povinnost orgánů činných v trestním řízení jednat kompetentně, efektivně a vynaložit veškerou snahu, kterou lze po nich v daném konkrétním případě rozumně požadovat [srov. např. nález ze dne 10. 12. 2019 sp. zn. II. ÚS 1376/18 (N 207/97 SbNU 222), bod 35]. Součástí těchto povinností je prověřit veškerá hájitelná tvrzení oběti a právní hodnocení činit mimo jiné v souladu se závěry ustálené judikatury soudů, případně odůvodnit, proč je nutno se v konkrétní věci od nich odchýlit.

41. Nároky kladené judikaturou na takové šetření se liší v závislosti na konkrétních okolnostech věci, avšak obecně lze konstatovat, že nejvyšší jsou u tvrzeného porušení tzv. tvrdého jádra lidských práv, zejména práva na život podle čl. 2 Úmluvy a práva nebýt podroben mučení či nelidskému nebo ponižujícímu zacházení podle čl. 3 Úmluvy (srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 527/23, bod 43).

42. Účinné vyšetřování musí být a) nezávislé a nestranné, b) rychlé, c) podrobené kontrole veřejnosti a umožňující aktivní participaci poškozeného a d) důkladné a dostatečné (srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 2468/24, bod 27).

VI. c) Posouzení projednávané věci

43. Stěžovatelka v nyní posuzované věci tvrdila porušení čl. 7 a čl. 10 odst. 1 a 2 Listiny, resp. čl. 3 a 8 Úmluvy tím, že orgány činné v trestním řízení neprovedly účinné vyšetřování jednání vedlejšího účastníka, a to z pohledu důkladnosti a dostatečnosti.

44. Požadavek důkladnosti a dostatečnosti znamená, že příslušné orgány musí přijmout přiměřená opatření a učinit potřebné kroky, jež mají k dispozici, pro zajištění důkazů o incidentu. Závěry šetření nesmějí být založeny na ukvapených nebo nepodložených domněnkách. Naopak musejí vycházet z důkladné, objektivní a nestranné analýzy všech relevantních skutečností, a musí být srozumitelně a pečlivě odůvodněny. Nedostatky ve vyšetřování, které podrývají jeho schopnost zjistit okolnosti případu, vedou k rozporu s požadovanou mírou účinnosti vyšetřování [srov. nález ze dne 2. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 1565/14, bod 56, či nález ze dne 12. 3. 2025 sp. zn. II. ÚS 2468/24, bod 33].

45. Stěžovatelka se domáhala zejména toho, aby se orgány činné v trestním řízení zabývaly jejím nesouhlasem se sexuálními aktivitami vedlejšího účastníka. Tvrdila, že orgány činné v trestním řízení vykládaly znaky skutkových podstat úzce a v rozporu s Listinou, Úmluvou, judikaturou soudů i navazující judikaturou ESLP (zejm. *M. C. proti Bulharsku*), její argumenty nevypořádaly, navržené důkazy neprovedly a vyšetřování tak nebylo důkladné a dostatečné.

46. Stěžovatelka poskytla orgánům činným v trestním řízení tvrzení zejména ohledně toho, v čem spočívala její bezbrannost a závislost, na základě čehož bylo zřejmé, že vedlejší účastník nemohl předpokládat, že se jedná o konsenzuální styk. Konkrétně uvedla, že se vedlejšímu účastníku svěřila s podrobnostmi o zneužití jiným knězem, při kterém „ztuhla“, a nedokázala razantně a výslovně vyjádřit nesouhlas. Vedlejší účastník těchto údajů zneužil. Stěžovatelka mu sdělila, že jí jeho doteky vyvolávají fyzickou nevolnost, nestojí o žádný způsob vzájemného sexuálního kontaktu. Námitky a nesouhlas s intimními styky vyjádřila stěžovateli sice vždy následně po jeho jednání, ale opakovaně. Z důvodu fyzické reakce organismu na stres vyvolaný nevyžádaným sexuálním jednáním nebyla schopna projevit výslovný nesouhlas přímo při jednání. Vedlejší účastník využil této bezbrannosti k uspokojení svých potřeb.

47. Dále uvedla podrobnosti týkající se její závislosti na vedlejším účastníkovi. Vysvětlila, proč postavení duchovního otce a vedoucího diplomové práce zahrnovalo velkou míru kontroly a dohledu, proč se cítila odkázaná na jeho vůli a proč byla vůči němu omezena ve svobodě rozhodování.

48. Stěžovatelka tedy vznesla hájitelná tvrzení na poli čl. 7 odst. 2 a čl. 10 odst. 1 a 2 Listiny, resp. čl. 3 a 8 Úmluvy, která se vztahovala k prokazování relevantních znaků skutkových podstat v té době aplikovatelných trestných činů pohlavního zneužívání a znásilnění.

49. Příslušným orgánům činným v trestním řízení tak vznikla povinnost provést účinné vyšetřování. Jak plyne z rekapitulovaného rozsudku ESLP, orgány činné v trestním řízení požadavku na důkladné a dostatečné vyšetřování nedostály. Konkrétně jde o požadavek důkladného vyšetření všech skutkových okolností týkajících se naplnění znaku bezbrannosti (v souvislosti s trestným činem znásilnění) a důkladného vyšetření všech skutkových okolností týkající se naplnění znaku svěření dozoru (v souvislosti s trestným činem pohlavního zneužívání). Ústavní soud je těmito závěry ESLP vázán a v obnoveném řízení o ústavní stížnosti z nich vychází (§ 119b odst. 3 zákona o Ústavním soudu).

50. Policie v odůvodnění napadeného rozhodnutí uvedla, že ke spáchání trestného činu pohlavního zneužívání by musel být (mimo jiné) naplněn znak svěření oběti k dozoru podezřelé osoby. Připouštěla tedy, že i podle tehdy platné právní úpravy mohlo být jednání vedlejšího účastníka vůči stěžovatelce za určitých okolností trestné. Tvrzení stěžovatelky, kterým se snažila prokázat splnění uvedeného znaku, však policie vůbec nezmínila a nijak ho nehodnotila.

Výslovně naopak konstatovala, že se jednalo o poměr vzniklý ze vzájemné náklonnosti (viz strana 7, první odstavec napadeného rozhodnutí policie). Státní zastupitelství na následnou rozsáhlou argumentaci stěžovatelky ve stížnosti, kterou zpochybňovala uvedený závěr o vzájemné náklonnosti a rozvíjela tvrzení o závislosti a bezmocnosti, reagovalo obecným odkazem na závěry soudní praxe (bez uvedení konkrétních rozhodnutí), podle nichž lze za osobu svěřenou dozoru pachatele považovat případy „rodičů vůči dětem, u opatrovníka vůči osobě zbavené svéprávnosti, u vychovatele nebo učitele vůči chovancům a žákům apod. Stejně tak i žačky základní školy, členky mládežnického oddílu, které jejich rodiče svěřili do opatrování vedoucího oddílu na dobu výletu“... „Na stejnou roveň však nelze považovat vztah, který vůči sobě měli poškozená s podezřelým, tedy kdy podezřelý byl vedoucím její diplomové práce a duchovním otcem“ (bod 5 odůvodnění rozhodnutí státního zastupitelství). Toto konstatování však státní zastupitelství nijak neodůvodnilo a zejména se nevypořádalo s argumenty, kterými stěžovatelka použití uvedených závěrů ve své věci zpochybnila, zejména s konkrétními tvrzeními, kterými dokládala odlišnost vztahu s vedlejším účastníkem od použitých judikaturních příkladů.

51. Státní zastupitelství přitom v obsáhlé naraci stěžovatelčiných námitek doslovně uvedlo její tvrzení, podle nichž vedlejší účastník vykonával postavení duchovního otce způsobem, který zahrnoval stálou účast na životě svěřence, přejímal část zodpovědnosti za vedenou osobu, včetně výkonu otcovské autority. Stěžovatelka na tom dokládala, že intenzita tohoto vztahu ve spojení s pedagogickým působením vedlejšího účastníka vůči ní byla mnohem vyšší než běžný vztah učitele základní školy vůči čtrnáctiletému žákovi, dovozovala materiální naplnění podmínky svěření k dozoru, a též i stav závislosti a její zneužití. Tato tvrzení je nutno považovat ve vztahu k vyhodnocení případné závislosti stěžovatelky na vztahu s vedlejším účastníkem za „hájitelná tvrzení“, přesto se se žádným z nich orgány činné v trestním řízení nevypořádaly.

52. Stejně tak se orgány činné v trestním řízení při hodnocení naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu znásilnění nijak nezabývaly tvrzením stěžovatelky o stavu bezbrannosti, v němž se v době jednání vedlejšího účastníka nacházela, a o projevech nesouhlasu, na jejichž základě měl vedlejší účastník vědět, že stěžovatelka se sexuálním kontaktům s ním setrvale a konzistentně brání. Stěžovatelka přitom předkládala rozsáhlou a relevantní argumentaci, proč její stav bylo možno podle tehdejšího zákona i judikatury soudů hodnotit jako relevantní zneužití její bezbrannosti vedlejším účastníkem.

53. Přístup orgánů činných v trestním řízení k povinnostem spojeným s účinným vyšetřováním věci je vyjádřen i tím, že vedlejší účastník nebyl řádně vyslechnut, orgány činné v trestním řízení se spokojily s jeho písemným vyjádřením.

54. V reakci na vyjádření orgánů činných v trestním řízení k ústavní stížnosti Ústavní soud konstatuje, že znění skutkových podstat trestných činů znásilnění a pohlavního zneužívání platné v době tvrzeného jednání vedlejšího účastníka samo o sobě nevylučovalo, že by jednání vedlejšího účastníka vůči stěžovatelce nemohlo být trestné. Tento závěr nevyplývá ani z judikatury Nejvyššího soudu, kterou bylo možno v této věci aplikovat.

55. Ve věci stěžovatelky orgány činné v trestním řízení nijak nezpochybňovaly to, že popis sexuálního jednání vedlejšího účastníka odpovídal pojmu „jiný obdobný pohlavní styk“, důvod pro odložení věci spočíval výhradně v absenci znaku násilí, pohrůžky násilí či zneužití bezbrannosti. Ústavní soud proto považuje za nutné krátce analyzovat právní úpravu a judikaturu týkající se těchto znaků skutkové podstaty trestného činu znásilnění.

56. Znásilnění se podle § 241 trestního zákona i podle § 185 trestního zákoníku bylo možno dopustit násilím, pohrůžkou násilí nebo zneužitím bezbrannosti.

57. Znak zneužití bezbrannosti byl ve stejné podobě zahrnut ve skutkové podstatě znásilnění jak ve „starém“ trestním zákonu, tak i v „novém“ trestním zákoníku. Na vymezení znaku bezbrannosti ve skutkové podstatě tohoto trestného činu se tedy přijetím nového trestního

zákoníku oproti předchozímu trestnímu zákonu nic relevantního nezměnilo (viz vymezení trestného činu znásilnění v trestním zákoně z roku 1961, ve znění zákona č. 144/2001 Sb.: „Kdo násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí donutí jiného k souloži nebo k jinému obdobnému pohlavnímu styku nebo kdo k takovému činu zneužije bezbrannosti jiného“; v trestním zákoníku z roku 2009 po jeho přijetí: „Kdo jiného násilím nebo pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti“); v současném znění: „Kdo s jiným proti jeho seznatelné vůli vykoná soulož nebo jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží, kdo jiného donutí k souloži nebo jinému pohlavnímu styku provedenému způsobem srovnatelným se souloží s jinou osobou, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti“).

58. Ke zneužití bezbrannosti oběti může dojít vícero způsoby. Obecně je bezbranností stav, kdy není oběť schopna klást odpor. Bezbrannost lze dělit na absolutní bezbrannost, fyzickou bezbrannost a psychickou bezbrannost (viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 8. 2011 sp. zn. 3 Tdo 929/2011). Podstatné ovšem je, že za stav bezbrannosti vyžadovaný k naplnění skutkové podstaty trestného činu znásilnění podle § 241 trestního zákona i § 185 trestního zákoníku nebylo třeba, aby se jednalo o bezbrannost absolutní, mohlo jít i o její další formy, kdy možnost klást odpor nebyla vyloučena, ale výrazně omezena. Judikatura vztahující se k trestnému činu znásilnění podle § 241 trestního zákona tedy za fyzickou bezbrannost nepovažovala jen stav naprosté neschopnosti se bránit, postačilo i „zásadní snížení obranyschopnosti jedince“ (viz výše uvedené usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 929/2011).

59. Je možné přisvědčit ESLP, který poukázal na to, že v judikatuře vztahující se ke znaku bezbrannosti podle § 241 trestního zákona nebyla bezbrannost běžně přijímána v případech, v nichž oběti tohoto trestného činu nevyjádřily nesouhlas z důvodu psychologické reakce na sexuální napadení. Je však nutno konstatovat, že tehdejší judikatura takovému přístupu nebránila. Ke znaku zneužití bezbrannosti byla před vydáním napadených rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení přijata rozhodnutí, která zdůrazňovala nutnost posouzení snížení obranyschopnosti jedince při hodnocení její případné bezbrannosti v době spáchání znásilnění (kromě výše zmíněného usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 929/2011 viz např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 1279/2013 ze dne 27. 11. 2013).

60. Nutnost širšího pojetí nad rámec absolutní bezbrannosti byla tedy v judikatuře zmiňována již za účinnosti trestního zákona z roku 1961. Vzhledem k tomu, že nedošlo ke změně úpravy znaku bezbrannosti ve skutkové podstatě trestného činu znásilnění po přijetí nového trestního zákoníku, orgánům činným v trestním řízení ve věci stěžovatelky nic nebránilo vycházet i z judikatury týkající se posouzení znaku bezbrannosti ve vztahu k § 185 trestního zákoníku (dostupné v době vydání napadených rozhodnutí a sdělení).

61. Státní zastupitelství v některých soudních řízeních, v nichž se rozhodovalo o trestném činu znásilnění, prosazovalo nutnost širší aplikace znaku zneužití bezbrannosti a Nejvyšší soud omezený výklad znaku zneužití bezbrannosti při rozhodování o trestném činu znásilnění kritizoval. Tento přístup je patrný například ve věci, v níž Nejvyšší soud rozhodl usnesením dne 28. 11. 2012 pod sp. zn. 11 Tdo 975/2012. Obviněný ve své obhajobě odkázal na rozhodnutí Vrchního soudu v Praze publikované pod č. 43/1994 Sb. rozh. tr., ze kterého citoval pasáže týkající se stavu absolutní bezbrannosti. Nejvyšší státní zástupce považoval výklad pojmu stav bezbrannosti v dané věci za klíčový a upozornil na to, že ze smyslu a účelu právní úpravy je zřejmá snaha zákonodárce ochránit osoby, které nejsou v konkrétní situaci schopny rozhodovat svobodně o svém pohlavním a sexuálním životě. Ochrana přitom dopadá nejen na osoby, které nejsou takto schopny rozhodovat vůbec v důsledku bezvědomí, hlubokého spánku apod., ale také na osoby, jejichž schopnost rozhodování je významnou měrou snížena. Nejvyšší soud v odůvodnění svého usnesení kritizoval přístup dovolatele, který „cituje větu vytrženou z kontextu odůvodnění, z níž vyvozuje, že za stav bezbrannosti lze považovat jen absolutní stav,

kdy poškozený není schopen projevit svou vůli ani se aktivně bránit. To je ovšem v rozporu s aktuální judikaturou i právní větou samotného citovaného rozhodnutí, která pod bodem II zní: Za bezbrannost ženy ve smyslu ustanovení § 241 odst. 1 tr. zák. lze považovat jen takový její stav, ve kterém není vzhledem k okolnostem činu schopna projevit svou vůli, pokud jde o pohlavní styk s pachatelem, popř. ve kterém není schopna klást odpor jeho jednání“.

62. Z usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 929/2011 ze dne 24. 8. 2011 je zřejmé, že již před účinností nového trestního zákona se orgány činné v trestním řízení i soudy zabývaly tím, že o bezbrannost se může jednat i v jiných případech, nežli u osob v bezvědomí či postižených fyzickou či psychickou chorobou. Ve věci šlo o zneužití pacientky lékařem-gynekologem. Rozhodnutím soudu prvního stupně byl obviněný odsouzen za trestný čin poškozování cizích práv (§ 209 odst. 1 trestního zákona), následně krajský soud tuto kvalifikaci změnil a uznal ho vinným trestným činem znásilnění. Obviněný se v dovolání bránil tím, že: „Podle mínění obviněného bezbrannost ve smyslu § 241 tr. zák. značí naprostou nezpůsobilost klást odpor, přičemž poškozená v posuzovaném okamžiku nebyla v bezvědomí ani v mdlobách či v obdobném oblouznění, ale v dobré fyzické i psychické kondici, schopna se aktivně bránit. Nijak údajně nebyla ani připoutána na křesle a mezi ní a obviněným nebyla plenta, tedy obviněného po celou dobu viděla, resp. mohla vidět. Poškozená se tedy, jak dovozuje obviněný, ve stavu bezbrannosti nenacházela, což značí, že tohoto stavu nemohl ani využít.“ Nejvyšší státní zástupce ve vyjádření k dovolání uvedl, že „stav bezbrannosti nemusí spočívat pouze v bezbrannosti absolutní, způsobené např. bezvědomím či účinky drog (na což poukazoval obviněný ve svém dovolání), ale i využitím jiné obdobné situace, kdy je zásadně snížena obranyschopnost poškozeného jedince a tím možnost realizovat své rozhodnutí o pohlavním životě. Tak tomu bylo i v případě poškozené“. Nejvyšší soud potvrdil správnost závěru krajského soudu o tom, že se v daném případě jednalo o znásilnění, přičemž v rámci odůvodnění ke zneužití bezbrannosti uvedl: „O zneužití bezbrannosti se jedná i tehdy, kdy je zjednodušeně řečeno využit okamžik, kdy poškozený jedinec nemůže svoji jinou vůli uplatnit, resp. uplatnit ji teoreticky může, ale je uveden do stavu, kdy tak nečiní, ač by tak zjevně jinak učinil. Nejvyšší soud se ztotožňuje s vyjádřením státního zástupce, že stav bezbrannosti nemusí spočívat pouze v bezbrannosti absolutní, jak naznačuje v podaném dovolání obviněný, tedy v situaci, kdy je poškozený jedinec zcela prost jakékoli možnosti klást odpor (obviněný namítal, že poškozená nebyla v bezvědomí ani v mdlobách či jiném obdobném poblouzení způsobeném alkoholem nebo omamnými či jinými látkami, ani nebyla na gynekologickém křesle nijak připoutána a mohla se svobodně pohybovat), ale může spočívat jednoduše ve využití obdobné situace, kdy je obranyschopnost poškozeného jedince, a tím možnost realizovat své rozhodnutí o pohlavním životě, omezena či snížena.“ Nejvyšší soud dále považoval za podstatné, že oběť „nijak neuplatnila svou vůli stran pohlavního života“, a dále to, že obviněný měl jako lékař mentální i sociální převahu nad osobou oběti (pacientky).

63. V rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tdo 450/2017 ze dne 27. 9. 2017 bylo posuzováno jednání mezi obviněným v pozici administrátora farnosti či kaplana a s církví úzce spjatými poškozenými – kostelnicí a osobou zvažující vstup do kláštera. Nejvyšší státní zástupce v odůvodnění dovolání zdůraznil význam specifické povahy takového vztahu. Považoval za významnou okolnost soudy dovozenou závislost poškozených žen na obviněném, jeho důvěryhodnost a vliv vyplývající z jeho postavení kaplana římskokatolické církve, v důsledku čehož nemusel vynaložit k překonání jejich odporu intenzivní násilné jednání. Na základě toho vyjádřil přesvědčení, že v těchto případech byl naplněn znak užití násilí a jednání obviněného bylo namístě kvalifikovat nikoli jen jako trestný čin sexuálního nátlaku, nýbrž jako trestný čin znásilnění.

64. Přestože v dané věci vzhledem ke skutkovým okolnostem věci Nejvyšší soud dovolání nejvyššího státního zástupce nevyhověl, lze konstatovat, že hodnocení vztahu mezi duchovním a jeho svěřenci bylo v rámci soustavy státního zastupitelství při posuzování

trestného činu znásilnění považováno za zcela relevantní a důležité. Z právní úpravy skutkových podstat znásilnění podle trestního zákona a trestního zákoníku (viz bod 56 tohoto rozhodnutí) nelze nalézt rozumný důvod k plošnému odmítnutí aplikace těchto závěrů i na posouzení zneužití bezbrannosti podle § 241 trestního zákona.

65. Ústavní soud výše uvedené závěry shrnuje tak, že znak bezbrannosti byl ve skutkové podstatě znásilnění zakotven trestním zákonem (§ 241) i trestním zákoníkem (§ 185) ve stejné podobě. Znak bezbrannosti byl starší judikaturou soudů (z let 1979 a 1982) vykládán tak, že šlo především o stav bezvědomí, případně že ve stavu bezbrannosti je osoba, která se nemůže bránit pro svou fyzickou neschopnost, duševní poruchu či nedostatečnou vyspělost. Jednalo se však o příkladmý výčet stavů bezbrannosti, který nezabraňoval orgánům činným v trestním řízení posoudit případ stěžovatelky, který sice nespadal pod tyto typové případy, ale obsahoval hájitelná tvrzení ve vztahu k naplnění tohoto znaku z jiných důvodů, které nebyly zákonem ani judikaturou vyloučeny. I v době jednání vedlejšího účastníka, a zejména v době rozhodování orgánů činných v trestním řízení, soudy poukazovaly kromě odkazu na často používanou definici tzv. absolutní bezbrannosti i na další možnosti, které je nutno hodnotit jako bezbrannost oběti. Orgány činné v trestním řízení, které posuzovaly prvek bezbrannosti u stěžovatelky, tedy měly v době svého rozhodování k dispozici rozhodnutí vrcholných soudů, která se vymezovala proti omezenému hodnocení bezbrannosti pouze na případy, jež byly starší judikaturou uváděny jako příklady tzv. absolutní bezbrannosti.

66. I přesto však napadená rozhodnutí znak zneužití bezbrannosti buď zcela opomněla (Policie České republiky), případně k němu bez bližšího odůvodnění citovala pouze historickou judikaturu (Obvodní státní zastupitelství – dvě rozhodnutí z roku 1979, jedno z roku 1982). Městské státní zastupitelství uzavřelo, že se u stěžovatelky nemohlo jednat o stav bezbrannosti, neboť se jednalo o dospělou ženu, byť v složité životní situaci, netrpící však duševní chorobou či jinou chorobou znemožňující jí vyjádřit svoji vůli.

67. Podle této argumentace se nemohlo jednat o bezbrannost pouze proto, že popsaná situace není uvedena mezi příklady znaku bezbrannosti ve stávající judikatuře, což není přijatelný způsob argumentace. Skutečnost, že judikatura spojovala stav bezmoci v některých případech například s působením alkoholu, drog, či s důsledkem nemoci nebo zdravotního postižení, nezbavovala orgány činné v trestním řízení povinnosti posoudit v dané konkrétní věci, zda stav bezbrannosti nemohly vyvolat i skutečnosti tvrzené stěžovatelkou. Jinými slovy, to, že stěžovatelka uvedla jiné důvody pro svou bezbrannost, než jaké byly fakultativním výčtem uvedeny v tehdejší judikatuře, nemůže být bez dalšího důvodem k závěru, že se o bezbrannost nemohlo jednat.

68. Obdobné platí i pro posouzení závislosti vztahu stěžovatelky a vedlejšího účastníka.

69. Je nutno připustit, že pro posouzení znaku svěření dozoru podle § 243 trestního zákona mezi dospělými osobami nebyla v době rozhodování orgánů činných v trestním řízení k dispozici judikatura vyšších soudů, která by tento pojem vykládala. Na druhou stranu však vzhledem k tomu nebyly orgány činné v trestním řízení ve svých úvahách judikaturou omezeny, a byly povinny se vypořádat s tvrzeními stěžovatelky, která byla ve vztahu ke skutkové podstatě § 243 trestního zákona relevantní (vykládala zde použitý pojem „svěření dozoru“). Jejich argumentace však stejně jako u posuzování trestného činu znásilnění spočívala pouze v odkazu na judikaturní příklady, mezi kterými stav popisovaný stěžovatelkou k vedlejšímu účastníku nebyl uveden, z čehož byl dovozen závěr, že se o uvedený znak nemohlo jednat. Jak je uvedeno výše, tento argumentační přístup nelze přijmout.

70. Ústavní soud si je vědom značného časového odstupu od doby, kdy měly být spáchány skutky, které byly předmětem trestního oznámení stěžovatelky, resp. předmětem vyšetřování. V době jeho rozhodování mu však nejsou (a z podstaty věci ani nemohou být) známy okolnosti, které by již nyní vylučovaly další úkony orgánů činných v trestním řízení. Posouzení případných skutečností, které by bránily znovuotevření vyšetřování vedlejšího

účastníka (např. možné promlčení), je závislé na konkrétních skutkových okolnostech (týkajících se např. možného stavení nebo přerušení promlčecí doby či možného pokračování v trestném činu apod.), z nichž některé mohly nastat až po uzavření věci ze strany orgánů činných v trestním řízení, a nelze je tedy zjistit z nyní dostupné dokumentace. Jejich zjištění a posouzení proto přísluší orgánům činným v trestním řízení.

71. Ústavní soud respektuje, že o vině a trestu rozhodují obecné soudy (čl. 90 Ústavy). Tímto rozhodnutím tudíž nijak nepředjímá závěry o případném naplnění znaků skutkových podstat trestných činů znásilnění a pohlavního zneužívání podle právní úpravy platné v rozhodné době, a ani to, jakým způsobem bude trestnost jednání vedlejšího účastníka posouzena v přípravném řízení.

72. Ústavní soud uzavírá, že orgány činné v trestním řízení dostatečně a důkladně neprošetřily a nezvážily všechny relevantní aspekty věci, neboť nevyvinuly skutečnou a řádnou snahu věc v namítaném rozsahu náležitě objasnit. Nezabývaly se hájitelnými tvrzeními stěžovatelky ve světle tehdejší právní úpravy, jejich postup proto nedostál požadavku důkladnosti a dostatečnosti vyšetřování. Tím porušily stěžovatelčino právo na účinné vyšetřování, jež v jejím případě vyplývá z čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy, resp. čl. 10 odst. 1 a 2 Listiny a čl. 8 Úmluvy.

VII. Závěr

73. Ústavní soud shrnuje, že stěžovatelka před orgány činnými v trestním řízení vznesla hájitelná tvrzení o tom, že byla vůči vedlejšímu účastníku při jeho jednání ve stavu bezbrannosti, dále že v jejím vztahu k vedlejšímu účastníku byl splněn znak „svěření dozoru“, a o tom, že sexuální aktivity vedlejšího účastníka vůči ní probíhaly bez jejího souhlasu, čehož si vedlejší účastník musel být vědom. Nelze vyloučit, že tyto skutečnosti mohly být relevantní pro posouzení trestnosti jednání vedlejšího účastníka podle tehdy platného trestního zákona, nevylučovala je ani tehdejší judikatura, proto státu vznikla povinnost provést účinné vyšetřování. Příslušné orgány činné v trestním řízení však v uvedené části nevyvinuly skutečnou a řádnou snahu věc objasnit, resp. ignorovaly tvrzení stěžovatelky, nezajistily dostatečné důkazy potřebné k objasnění věci, a jejich postup proto nedostál požadavku důkladnosti a dostatečnosti vyšetřování. Náležitě nevysvětlily své úvahy, na nichž postavily rozhodnutí o odložení věci.

74. Ze shora rozvedených důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti stěžovatelky, neboť napadenými rozhodnutími orgánů činných v trestním řízení byla porušena stěžovatelčina práva na účinné vyšetřování podle čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy, resp. čl. 10 odst. 1 a 2 Listiny a čl. 8 Úmluvy. Ústavní soud proto zrušil napadená rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

75. Ústavní soud zdůrazňuje, že nepředjímá, jak orgány činné v trestním řízení rozhodnou a zda bude či nebude zahájeno trestní stíhání. Ústavní soud pouze konstatuje, že prověření věci musí proběhnout v souladu s ústavními požadavky.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Tomáše Langáška

1. Již k usnesení pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 2/25 ze dne 7. 5. 2025, jímž byla povolena obnova řízení ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky vedené původně pod sp. zn. I. ÚS 3363/20, jsem uplatnil odlišné stanovisko. Oceňuji, že nejproblematičtější teze z usnesení o povolení obnovy řízení nález nakonec nepřevzal. Jinak však nález setrvává na stejných východiscích, uplatňuji proto i k němu podle § 14 zákona o Ústavním soudu obdobné odlišné stanovisko.

* * *

2. Zneužívající jednání sexuálních predátorů je samo o sobě těžkým zlem, které obětem působí hlubokou újmu, tím více pak, je-li spácháno vůči zranitelným osobám nacházejícím se ve vztahu závislosti na duchovní autoritě. Zneužití tohoto důvěrného vztahu v prostředí církví a náboženských společností proto zasluhuje mimořádnou pozornost a jasné odmítnutí. Je především na samotných církvích a náboženských společnostech, aby jakémukoli zneužívání duchovní autority čelily a důsledně je postihovaly. Veřejná pojmenování konkrétních případů obětí a jejich úsilí o dosažení spravedlnosti přispívají k žádoucímu posunu v této oblasti – dokladem v rámci Katolické církve může být i přísný postih zneužití duchovní autority k sexuálním úkonům podle nedávno novelizovaného kánonu 1395 § 3 Kodexu kanonického práva. Pokud zneužití duchovní autority poruší lidskou důstojnost oběti v sexuální oblasti, překračuje takové jednání hranice vnitřní autonomie náboženských institucí a musí být pro svou společenskou nebezpečnost uchopeno světskou spravedlností nástroji trestního práva. I v něm došlo v posledních letech u nás k vývoji: nový trestní zákoník účinný od roku 2010 rozšířil trestní postih na dříve netrestaná jednání zavedením nových trestných činů sexuálního útoku a sexuálního nátlaku, a nedávno byla dále rozšířena skutková podstata trestného činu znásilnění.

3. Úsilí o spravedlnost pro oběti však nesmí vést k nespravedlnosti vůči obviněným a k popření základních, ústavně zakotvených zásad trestního práva. V projednávané věci jsme konfrontováni s jednáním, k němuž mělo dojít – dle tvrzení stěžovatelky – před více než 16 lety, ještě za účinnosti předchozího trestního zákona platného do konce roku 2009, jenž neobsahoval zmíněné nové skutkové podstaty a přistupoval ke znásilnění a pohlavnímu zneužívání v některých ohledech úzce.

4. Jinak a konkrétněji vyjádřeno, ochrana obětí násilí (nejen sexualizovaného) je jednou ze základních povinností státu. Stejně významnou, ne-li významnější ústavní hodnotou je však i zásada, či spíše pravidlo *nullum crimen sine lege praevia et certa* (není trestného činu bez předchozího jasného zákona), resp. obecněji zákaz retroaktivity (zpětného působení) trestního zákona v neprospěch obviněných. Podstatou tohoto pravidla je zákaz trestního postihu za čin, který v době jeho spáchání trestný nebyl, jakkoli může být dnes vnímán jako závažný a společensky nebezpečný. Tento zákaz, obsažený v Listině základních práv a svobod (čl. 39 a čl. 40 odst. 6) i v základních mezinárodních lidskoprávních smlouvách (čl. 7 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), čl. 15 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech), může být prolomen jen za zcela mimořádných okolností (např. pro potrestání nejzávažnějších zločinů proti lidskosti spáchaných totalitními režimy).

5. Tento zákaz tvoří bezesporu jeden ze základních kamenů ústavního a právního státu (jeho podstatnou nezměnitelnou náležitost ve smyslu čl. 9 odst. 2 Ústavy České republiky). Ústavní soud jej nynějším nálezem eroduje a vytváří tlak na orgány činné v trestním řízení, aby zahájily trestní stíhání domnělého pachatele (domnělého proto, že je třeba prozatím ctít presumpci jeho neviny) pro skutek, jenž – zdůrazňuji: s ohledem na okolnosti popsané stěžovatelkou – v době jeho spáchání nenaplnil znaky trestného činu pohlavního zneužívání nebo znásilnění, jak byl a koneckonců i je (ve vztahu ke stejným trestným činům v novém trestním zákoníku) dosud vykládán, ani jiného trestného činu podle tehdy platného trestního zákona, pod který by se jednání domnělého pachatele dalo podřadit. Tento člověk před 16 lety nemohl dnešní pobídku Ústavního soudu k extenzivnímu výkladu trestního zákona, a tedy ke vzniku své trestní odpovědnosti, předvídat, což je přitom elementární podmínkou legality jeho případného trestněprávního postihu.

6. Ústavní soud přitom své právní závěry zaujal zcela autonomně, nikoli proto, že by jej právě k takovému řešení zavázal Evropský soud pro lidská práva svým rozsudkem *Z. proti České republice*. Ten totiž spočívá v kritice nesplnění tzv. pozitivního závazku státu, tedy v kritice nedostatečné právní úpravy v podobě tehdy platného trestního zákona, který neumožňoval taková jednání efektivně trestně postihovat. Tento nedostatek Česká republika napravila přijetím nového trestního zákoníku s novými a širšími definicemi trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, k tomu však došlo až po spáchání tvrzeného skutku (a dávno před přijetím rozsudku *Z. proti České republice*). Evropský soud pro lidská práva přiznal stěžovatelce nezvykle vysoké peněžité zadostiučinění a výslovně uvedl, že jeho závěry „nelze vykládat jako výrok o vině [domnělého pachatele] nebo jako výzvu k obnovení vyšetřování této věci“. Jak jsem uvedl v bodech 16–19 svého odlišného stanoviska k usnesení o povolení obnovy řízení, Evropský soud pro lidská práva zřejmě nepředpokládal, že by na vnitrostátní úrovni mohla stěžovatelka vůbec dosáhnout více ve smyslu trestního stíhání domnělého pachatele, a to právě s ohledem na kardinální význam zásady *nullum crimen sine lege praevia*, která působí na ochranu jeho základních práv. Eroze této ústavní zásady jde tedy na vrub jen a pouze českého Ústavního soudu, Evropskému soudu pro lidská práva tento následek přičítat nelze.

* * *

7. Především vítám, že nález nepřevzal kategorický závěr z usnesení o povolení obnovy řízení (viz jeho bod 25), že podle rozsudku Evropského soudu pro lidská práva *Z. proti České republice* byly orgány činné v trestním řízení „povinné v rámci vyhodnocení znaku bezbrannosti [u znásilnění] připustit i zahrnutí posttraumatických stavů (vyvolaných předchozími sexuálními útoky) obětí sexuálního násilí, které mohou být zdrojem případné pasivity obětí“, resp. u pohlavního zneužívání „povinny vykládat znaky závislosti a svěření dozoru způsobem zohledňujícím kontext a psychický stav oběti“. Bylo by to vskutku unikátní, neboť Evropský soud pro lidská práva jako mezinárodní soud zásadně nemůže vnitrostátní soudy zavazovat k určitému výkladu vnitrostátního práva (to je doménou vnitrostátních soudů), nýbrž se může zabývat pouze dopady takového výkladu, resp. jejich poměřováním se závazky plynoucími pro stát jako celek (viz např. rozsudek velkého senátu *Rohlena proti České republice* ze dne 27. 1. 2015 č. 59552/08, § 51, či poradní posudek velkého senátu k žádosti arménského kasačního soudu č. P16-2021-001 ze dne 26. 4. 2022, § 70). Nutno v této souvislosti zejména orgánům činným v trestním řízení, před které se věc nyní vrací, připomenout doktrínu Ústavního soudu, že pouze právní názory vyslovené v nálezech (nikoli v usneseních) mají precedenční závaznost [viz již nález sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007 (N 190/47 SbNU 465)].

8. Považuji za účelné zdůraznit i to, že Ústavní soud nevyslyšel ani argument stěžovatelky v návrhu na povolení obnovy řízení, že již od roku 2003 s ohledem na rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *M. C. proti Bulharsku* (ze dne 4. 12. 2023 č. 39272/98) „byly české orgány povinny vykládat skutkové podstaty sexuálních deliktů takovým způsobem, aby docházelo k účinné kriminalizaci každého nekonsenzuálního sexuálního jednání“, což v kontextu trestného činu znásilnění mělo podle stěžovatelky znamenat „povinnost vykládat znak bezbrannosti takovým způsobem, aby zahrnoval i posttraumatické stavy oběti sexuálního násilí“ a v kontextu trestného činu pohlavního zneužívání povinnost „vykládat znaky závislosti a svěření dozoru způsobem zohledňujícím konkrétní kontext a psychický stav oběti“. Takový přístup by totiž byl zjevným popřením zásady legality, pravidla *nullum crimen sine lege praevia et certa*, i povahy Evropského soudu pro lidská práva jako mezinárodního soudu, který není oprávněn podávat závazný výklad vnitrostátního práva.

9. Tyto významné korekce však nic nemění na tom, že filozofie nálezu se od usnesení o povolení obnovy zase tolik neliší. Nález lze shrnout jako výtku, že hájitelná tvrzení stěžovatelky o tom, že byla při jednání domnělého pachatele ve stavu bezbrannosti a že byla svěřena jeho dozoru, orgány činné v trestním řízení dostatečně účinně nevyšetřily a své rozhodnutí o odložení věci náležitě nevysvětlily. Verbálně sice Ústavní soud nepředjímá jejich závěry a nevylučuje opětovné odložení věci, podstatou jeho závěrů však i nadále zůstává pobídka Ústavního soudu k extenzivní interpretaci znaků skutkových podstat trestných činů, jež neodpovídá jejich slovnímu vymezení v aplikovatelném trestním zákoně ani relevantní judikatuře trestních soudů.

* * *

10. Jak jsem uvedl již v odlišném stanovisku k usnesení o povolení obnovy řízení, toto východisko Ústavního soudu mám za rozporné se stabilní judikaturou Evropského soudu pro lidská práva právě na poli čl. 7 Úmluvy nadepsaného „zákaz trestu bez zákona“ a zakotvujícího (stejně jako naše Listina základních práv a svobod v čl. 39 ve spojení s čl. 40 odst. 6) již zmíněnou klíčovou lidskoprávní zásadu *nullum crimen sine lege praevia*. Jak se v čl. 7 Úmluvy píše: „Nikdo nesmí být odsouzen za jednání nebo opomenutí, které v době, kdy bylo spácháno, nebylo podle vnitrostátního nebo mezinárodního práva trestným činem.“ Nutno zdůraznit, že podle Evropského soudu pro lidská práva se oním právem rozumí zákon v materiálním smyslu, tedy nikoli jen text právního předpisu, ale i to, jak je soudy v praxi ustáleně vykládán a aplikován, což zahrnuje kvalitativní požadavky na přístupnost a předvídatelnost takového práva (viz např. rozsudek ve věci *Pessino proti Francii* ze dne 10. 10. 2006 č. 40403/02, § 29, a rozsudek velkého senátu ve věci *Del Río Prada proti Španělsku* ze dne 21. 10. 2013 č. 42750/09, § 91).

11. Podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva platí obecný princip, že trestní zákon nesmí být vykládán široce (extenzívně) v neprospěch obviněného (*Del Río Prada*, § 78; *Pessino*, § 35). „Zákaz rozšíření působnosti stávajících trestných činů na skutky, které dříve trestné nebyly, vyžaduje ..., aby trestní právo nebylo uplatňováno extenzivně v neprospěch obviněného, například analogicky. Z toho vyplývá, že zákon musí jasně definovat trestné činy a tresty, jimiž jsou trestány. Tato podmínka je splněna, pokud se osoba, na kterou se zákon vztahuje, může na základě znění příslušného ustanovení a v případě potřeby s pomocí výkladu tohoto ustanovení soudy dozvědět, které skutky a opomenutí zakládají její trestní odpovědnost.“ (*Pessino*, bod 28, překlad a zvýraznění T. L.).

12. Výklad trestního zákona se samozřejmě může na základě řešení konkrétních případů zpřesňovat, popřípadě i měnit, a není zcela vyloučena (není sama o sobě v rozporu s Úmluvou) ani změna judikatury v neprospěch obviněných. Taková změna ovšem vždy naráží na požadavek předvídatelnosti aplikace trestního práva, aby se nestalo, že někdo bude kriminalizován za něco, co podle existující judikatury dosud za trestný čin považováno nebylo (viz poradní posudek č. P16-2021-001, § 68). I Evropský soud pro lidská práva změnu judikatury v neprospěch obviněného připouští, vyžaduje však, aby nový výklad odpovídal základní povaze daného trestného činu (jeho podstatě – the essence of the offence) a aby samotná změna byla předvídatelná, čemuž tak bude typicky tehdy, půjde-li o postupný vývoj (poradní posudek č. P16-2021-001, § 69), nikoli o náhlou změnu. „The lack of an accessible and reasonably foreseeable judicial interpretation can even lead to a finding of a violation of the accused's Article 7 rights.“ (*Del Río Prada*, § 93, v překladu „Absence přístupné a přiměřeně předvídatelné soudní interpretace může dokonce vést k závěru, že došlo k porušení práv obviněného podle článku 7.“). Ilustrativním příkladem konkrétního projevu těchto garancí je vedle již citovaného rozsudku *Pessino* též rozsudek *Contrada proti Itálii č. 3* ze dne 14. 4. 2015 č. 66655/13, § 67–76, v němž Evropský soud pro lidská práva shledal porušení čl. 7 Úmluvy

v odsouzení za trestný čin na základě pozdějšího a zpětně uplatněného vývoje judikatury k jednomu ze znaků dané skutkové podstaty trestného činu.

13. Orgány činné v trestním řízení se v tomto případě logicky a v souladu s principem legality zabývaly jen tím, co bylo z hlediska naplnění skutkové podstaty uvažovaných trestných činů *de lege lata* relevantní. Vyšly přitom důsledně z tvrzení stěžovatelky; nezaznamenal jsem, že by je nějak zpochybňovaly či znevažovaly. Dospěly k závěru, že jí popsaný skutek nenaplnil znak skutkové podstaty zneužití bezbrannosti u trestného činu znásilnění a svěření dozoru u trestného činu pohlavního zneužívání tak, jak byly tyto trestné činy v trestním zákoně definovány a jak tato ustanovení interpretovala ustálená judikatura trestních soudů. Z tohoto pohledu byly ústavní požadavky na účinné vyšetřování hájitelných tvrzení stěžovatelky zcela jistě dostatečně naplněny. Pokud nyní Ústavní soud tvrdí opak, je to jen důsledek toho, že otevírá prostor k extenzivní interpretaci znaků uvedených skutkových podstat trestných činů v trestním zákoně platném do roku 2009, a to zpětně po 16 letech.

14. Konkrétně ke znaku zneužití bezbrannosti orgány činné v trestním řízení stěžovatelce odpověděly, že to, co popsala, za trestný čin znásilnění *de lega lata* být považováno nemohlo. Násilí a pohrůžku bezprostředního násilí stěžovatelka sama vyloučila, zbývalo tedy zneužití její bezbrannosti. Obvodní státní zastupitelství k tomu uvedlo, že „podle ustálené soudní praxe se ... za stav bezbrannosti považuje především stav bezvědomí v důsledku mdloby, požití alkoholických nápojů nebo choroby. Za bezbrannost je možno považovat i stav oběti, která ač není v bezvědomí, je působením alkoholu nebo jiných omamných látek ve stavu takového obluzení, že nemůže hodnotit situaci, ve které má být její stav zneužit k souloži. ... Ve stavu bezbrannosti je i osoba spoutaná nebo osoba, která pro svou fyzickou neschopnost se nemůže bránit, dále osoba trpící duševní chorobou, pro niž nechápe význam pachatelova jednání. Bezbrannou je rovněž osoba, která je vzhledem k dětskému věku tak nedostatečně vyspělá, že není ani schopna posoudit význam odporu proti vynucované souloži ... Za stav bezbrannosti je možné považovat i hluboký spánek“. Městské státní zastupitelství k námitce stěžovatelky, že na domnělém pachateli byla vzhledem k okolnostem závislá, tento stav závislosti připustilo, avšak dodalo, že „závislost je stav, v němž se oběť sice nemůže úplně svobodně rozhodovat vzhledem k tomu, že je v určitém směru odkázána na pachatele, není však vůči němu bezbranná a má stále určitý prostor k rozhodování. Stejně tak v případě [stěžovatelky] nelze uvažovat o stavu bezbrannosti, neboť se jednalo o dospělou ženu, byť v složité životní situaci, netrpící však duševní chorobou či jinou chorobou znemožňující jí vyjádřit svoji vůli. Je zcela nepochybné, že podezřelý vědomě zneužíval závislého vztahu, který vůči němu poškozená měla, nehledě na to, že jednal zcela v rozporu s normami církevního práva, nejednalo se však z jeho strany o zneužití bezbrannosti poškozené, neboť ta se v takovém stavu nenacházela.“

15. Není tedy především pravda, že se orgány činné v trestním řízení tvrzením stěžovatelky nezabývaly, nebo že je dokonce ignorovaly, jak nález na mnoha místech nekorektně uvádí (včetně shrnutí v bodě 73 nálezu). Zaujetí jiného právního závěru, než jaký stěžovatelka prosazovala, je nesouhlasnou odpovědí, nikoli ignorováním její argumentace. Jistě, orgány činné v trestním řízení uvedly jen několik málo odkazů na příslušnou judikaturu, to jim však lze těžko vytýkat, když ani nynější intenzivní a zacílená rešerše samotného Ústavního soudu nepřinesla plody v podobě přiléhavější judikatury tehdejší ani pozdější, z níž by vyplývala předvídatelná možnost podřadit stěžovatelkou popsané jednání pod znaky uvedených skutkových podstat trestných činů. Nález se tak sice snaží demonstrovat, že již tehdy soudy znak zneužití bezbrannosti neomezovaly jen na situace bezbrannosti absolutní (fyzické), o tom však vůbec nebylo a není sporu, jak je vidno i z příkladů uvedených státním zastupitelstvím (bezbrannost v důsledku psychické neschopnosti chápat význam pachatelova jednání či posoudit význam odporu proti jeho jednání, v důsledku duševní choroby, mentální zaostalosti či nedostatečné vyspělosti). Není tak pravda, že by orgány činné v trestním řízení hodnocení bezbrannosti omezovaly jen na případy tzv. absolutní bezbrannosti, jak se naznačuje

v bodě 65 nálezu (nález zde vytváří pověstného slaměného panáka tím, že zkresluje stanovisko orgánů činných v trestním řízení a následně je jako nesprávné vyvrací). A i v nálezu citované usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 929/2011 v obecných pasážích opakuje to, co vůbec není a nebylo sporné, že tedy bezbrannost nelze redukovat jen na bezbrannost absolutní. Jinak ovšem skutkové okolnosti tohoto případu (znásilnění pacientky na gynekologickém křesle lékařem-gynekologem) a závěr o naplnění znaku zneužití bezbrannosti, jak je sám nález v bodě 62 popisuje, ani zdaleka neodpovídají tomu, jak popsala stěžovatelka skutek v nyní posuzovaném případě. Totéž platí o citovaném usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 975/2012, které se týkalo zneužití bezbrannosti v důsledku omámení poškozené látkou s hypnotickým účinkem. Nejvyšší soud zde, v linii ustálené judikatury, v reakci na obhajobu uvedl, že bezbrannost nelze redukovat jen na tzv. absolutní bezbrannost, a za stav bezbrannosti zde považoval i snížení obranyschopnosti poškozené v důsledku omámení hypnotickou látkou. To však nikdo nerozporuje a nepoužitelnost tohoto judikátu na skutkově zcela odlišný případ stěžovatelky musí být každému zřejmá na první pohled.

16. Většina Ústavního soudu vskutku nenašla mnoho lepšího na podporu své teze, že již dobová judikatura extenzivní výklad prosazovaný Ústavním soudem nevylučovala (nemluvě o tom, že by ho měla potvrzovat, aby byl předvídatelný). Ilustruje to výmluvně i fakt, že se bezprecedentně dovolává nahodilé argumentace veřejné žaloby, která se však do rozhodnutí trestních soudů nepromítla (viz body 61, 63 a 64 nálezu). Na argumentaci účastníků jakéhokoliv řízení, které nejvyšší soudy nepopřejí sluchu, nelze vůbec stavět závěry o předvídatelnosti výkladu zákona v materiálním smyslu, tedy tak, jak je soudy (nikoli jednou ze stran řízení) vykládán.

17. Pokud jde o znak svěření dozoru u trestného činu pohlavního zneužívání, je argumentace většiny Ústavního soudu ještě méně udržitelná. Připomínám, že orgány činné v trestním řízení stěžovatelce odpověděly, že ke spáchání tohoto trestného činu „je zapotřebí, aby byl splněn jak znak zneužití závislosti, tak znak, že jde o osobu mladší 18 let nebo osobu svěřenou jeho dozoru“, „že o osobu svěřenou dozoru pachatele jde tehdy, jestliže má pachatel právo a povinnost na ni dohlížet a bdít nad ní. Tak je tomu u rodičů vůči dětem, u opatrovníka vůči osobě zbavené svéprávnosti, u vychovatele nebo učitele vůči chovancům a žákům apod. Stejně tak i žačky základní školy, členky mládežnického oddílu, které jejich rodiče svěřili do opatrování vedoucího oddílu na dobu výletu, je možné považovat za osoby na něm závislé a svěřené jeho dozoru. Na stejnou roveň však nelze považovat vztah, který vůči sobě měli poškozená s podezřelým, tedy kdy podezřelý byl vedoucím její diplomové práce a duchovním otcem“. Městské státní zastupitelství dodalo, že „pojem svěření dozoru v sobě zahrnuje to, že existuje osoba, která má dozor nad poškozeným, jako mají například rodiče nad dětmi, přičemž takový dozor je pak možné někomu svěřit, jako je tomu u učitelů, kteří vykonávají dozor nad dětmi místo rodičů, u opatrovníka, kterému stát svěřil dozor nad osobou zbavenou svéprávnosti či u vězeňského dozorce, který také z pověření státu vykonává práva a povinnosti vůči vězněným osobám. Poškozená je však osobou dospělou, plně způsobilou k právním úkonům, jejíž svoboda rozhodování nebyla nijak omezena, tudíž nad ní není vykonáván jakýkoliv dozor, který by mohl být podezřelému svěřen. V rámci argumentace pak podatel zaměňuje dozor za závislost, kterou pociťovala poškozená vůči podezřelému, a to nikoliv proto, že byl vedoucím její diplomové práce, ale protože byl jejím zpovědníkem a duchovním vůdcem, což poškozenou jako osobu hluboce věřící značně ovlivňovalo. Byť nelze od sebe v zásadě oddělit postavení podezřelého jako duchovního vůdce a zároveň vedoucího diplomové práce, je nutno konstatovat, že samotný vztah mezi poškozenou jako studentkou a podezřelým jako vysokoškolským pedagogem by s největší pravděpodobností definici vztahu závislosti nenaplnil“.

18. Toto odůvodnění je zcela přiléhavé, protože odpovídá tomu, jak na jednání popsané stěžovatelkou nahlížela relevantní judikatura k výkladu na věc aplikovatelného trestního

zákona. Dozor má faktickou a formální složku, ale v zásadě jde o objektivní stav. Svěření dozoru není totéž co (psychická) závislost; nestačí zneužít závislosti, je potřeba zneužít závislosti osoby svěřené dozoru, jak přiléhavě vysvětlilo už městské státní zastupitelství. Nález Ústavního soudu to směšuje, když z hlediska intepretace toho, zda je někdo svěřen dozoru, považuje nově za významné, zda se svěřenec nacházel ve vztahu závislosti dané jeho psychickým rozpoložením (jak plyne z bodů 51 a 69 nálezu).

19. Z hlediska vypořádání argumentace ze strany orgánů činných v trestním řízení pak bylo uvedení příkladů z judikatury, co se objektivně považovalo za svěření dozoru *de lege lata*, se závěrem, že případ stěžovatelky do těchto situací nespadá, zcela korektní. Ústavnímu soudu to ale nyní nestačí s argumentem, že jde jen o demonstrativní výčet a že nelze vyloučit jeho rozšíření o situaci stěžovatelky (bod 69 nálezu). Přehlíží však, že demonstrativní výčty jsou sice demonstrativní, ale tím pořád plní interpretační funkci – další příklady, o které by se výčet mohl případ od případu rozšiřovat, by měly být povahou obdobné příkladům ve výčtu již obsaženým (zásada výkladu *ejusdem generis*, tj. stejného druhu). Směr, kterým se Ústavní soud vydává, však ve skutečnosti popírá objektivní povahu znaku svěření dozoru, a ocitá se tedy nejen mimo demonstrativní výčet možných příkladů, ale zcela mimo původní pojetí tohoto znaku.

20. Konečně, Ústavní soud se svůj závěr o nedostatečném účinném vyšetřování snaží podpořit i poukazem na fakt, že domnělý pachatel nebyl vyslechnut a že se orgány činné v trestním řízení spokojily jen s jeho písemným vyjádřením (bod 53 nálezu). Ústavní soud to nijak nehodnotí, jen letmo zmiňuje, účel této zmínky je však vzhledem ke kontextu zřejmý. K tomu lze opáčit, že Evropský soud pro lidská práva ve svém rozsudku *Z. proti České republice* na této okolnosti své závěry ani podpůrně nestavěl, tuto konkrétní námitku stěžovatelka nevznesla ani ve své ústavní stížnosti, ani v návrhu na povolení obnovy řízení (nepovažujeme-li ji *implicite* za součást obecnějších námitek nedostatečného vyšetřování a dokazování). Dodávám, že na tomto faktu není samo o sobě nic nezákonného, nebo dokonce neústavního, neboť jistě není povinností orgánů činných v trestním řízení vynucovat podání vysvětlení ze strany podezřelého, pokud *de lege lata* dospěly k právnímu závěru, že i kdyby se bezezbytku prokázala tvrzení stěžovatelky, nebylo by možné jeho jednání podřadit pod skutkovou podstatu nějakého trestného činu, nemluvě o zvláštních okolnostech v době covidové pandemie, které orgány činné v trestním řízení zřejmě utvrdily v tom, že se lze spokojit s písemným vyjádřením podezřelého. A z preventivních důvodů zdůrazňuji, že uvedenou výtku nelze rozhodně chápat jako výzvu k programové změně přístupu orgánů činných v trestním řízení ve smyslu „v pochybnostech obžaluj, nebo alespoň obviň.“ Nakonec i tato výtka se odvíjí jen od toho, že Ústavní soud až nyní zpětně otevírá prostor pro extenzivní interpretaci příslušných ustanovení trestního zákona platného do konce roku 2009. Navíc nutno připomenout elementární pravidlo, že podezřelého, resp. obviněného nelze k podání vysvětlení, resp. k výslechu nutit, byť to samozřejmě neznamená, že se o ně orgány činné v trestním řízení nemohou ani pokusit, s poučením o základním právu výpověď odepřít (čl. 37 odst. 1 a čl. 40 Listiny základních práv a svobod).

* * *

21. Na závěr považuji za nutné zopakovat, co jsem uvedl již v odlišném stanovisku k usnesení o povolení obnovy řízení, že nastíněné elementární principy výkladu trestního práva v duchu pravidla *nullum crimen sine lege praevia*, vyplývající i z ustálené judikatury Evropského soudu pro lidská práva, se uplatní i tehdy, pokud jsou v důsledku jejich aplikace dotčena konkurující a Úmluvou taktéž chráněná práva obětí. Zřetelně to vyplývá i z poradního posudku č. P16-2021-001, v němž se Evropský soud pro lidská práva obšírně vyjadřuje k situaci, kdy právo obětí na účinné vyšetřování nelze účinně prosadit například proti promlčení

trestního stíhání s ohledem na právní jistotu a práva obžalovaného podle článku 7 Úmluvy (bod 66).

22. K tomu lze jen poznamenat, že i v tomto konkrétním případě je trestní stíhání za inkriminovaný skutek, i kdyby snad bylo možné v něm spatřovat nějaké trestné činy, po 16 letech s největší pravděpodobností promlčeno. Ostatně většina si je tohoto faktu velmi dobře vědoma, jak plyne z bodu 70 nálezu, byť se stoprocentní jistotou to samozřejmě nelze nyní z úrovně Ústavního soudu potvrdit. K obvinění, nebo dokonce k odsouzení domnělého pachatele tak v tomto případě zřejmě ani nedojde. Nález Ústavního soudu erodující zásadu *nullum crimen sine lege praevia*, jenž je podle čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky závazný pro všechny orgány a osoby, tu však s námi se všemi riziky, která přináší, zůstane i nadále.

23. Bude nyní na orgánech činných v trestním řízení, popřípadě trestních soudech, jak s nálezem v této věci i v jiných věcech naloží. Stále přitom zůstává určitý prostor interpretovat jej úzce tak, aby v tomto odlišném stanovisku nastíněná rizika byla eliminována a ve snaze dostát pozitivním závazkům státu nedošlo k popření závazků negativních, za což by Česká republika v posledku také mohla být Evropským soudem pro lidská práva volána k odpovědnosti. Nutno stále opakovat, že spravedlnost pro oběti nelze vystavět na nespravedlnosti vůči obviněným.

Č. 147
Poučovací povinnost odvolacího soudu po kasačním zásahu Nejvyššího soudu
(sp. zn. II. ÚS 2611/23 ze dne 9. července 2025)

Pokud odvolací soud po kasačním zásahu soudu dovolacího založí své navazující rozhodnutí ve věci pouze na nesprávném výkladu závěrů kasačního rozhodnutí bez toho, aby předtím účastníkům umožnil, za přiměřeného poučení podle § 118a odst. 1 a 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, na tyto závěry procesně reagovat, jedná se o zásah do práva na soudní ochranu.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala, soudkyně zpravodajky Dity Řepkové a soudce Jana Svatoně o ústavní stížnosti stěžovatelky Orgapol, akciová společnost, sídlem Příkop 838/6, Brno, zastoupená JUDr. Kristinou Škampovou, advokátkou se sídlem v Brně, Pellicova 29/8a, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. června 2023 č. j. 30 Cdo 1360/2023-743, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 23. listopadu 2022 č. j. 28 Co 353/2022-718 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 31. března 2022 č. j. 21 C 209/2006-678, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 1 jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva financí, se sídlem v Praze 1, Letenská 525/15, jednající Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových, se sídlem v Praze 2, Rašínovo nábřeží 390/42, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

1. Ústavní soud se zabýval otázkou, zda porušily obecné soudy právo na soudní ochranu stěžovatelky v řízení o náhradě újmy vzniklé nezákonnými rozhodnutími správce daně.

I. Vymezení věci a průběh předchozího řízení

2. Stěžovatelka je farmaceutická společnost. V období let 1998 až 2000 jí Finanční úřad Brno I („správce daně“) vyměřil devět dodatečných platebních výměrů v celkové výši 14 363 043 Kč s příslušenstvím. Tato rozhodnutí byla v průběhu následujících let řádnými a mimořádnými opravnými prostředky rušena či měněna pro nezákonnost.

3. Stěžovatelka uplatnila vůči státu nárok na náhradu škody (ušlého zisku) způsobené nezákonným rozhodnutím správce daně [ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)]. Tvrdila, že byla nucena v krátkém časovém úseku odvést na účet správce daně dodatečně vyměřenou daň, v důsledku čehož se zhoršily její hospodářské výsledky. Na základě snížení

její likvidity v důsledku nezákonných rozhodnutí jí nebyl poskytnut úvěr v požadované výši. To vedlo k nedostatku jejích likvidních prostředků a následné ztrátě dosavadních obchodních partnerů a nenavázání spolupráce s novými obchodními partnery.

4. Obecné soudy již v této věci rozhodovaly třikrát a třikrát byla věc předmětem řízení o dovolání. V řízení, v němž byla vydaná napadená rozhodnutí, se stěžovatelka domáhá zaplacení částky 47 715 174,20 Kč. Původně se stěžovatelka domáhala zaplacení částky 73 332 000 Kč s příslušenstvím. Ve vztahu k částce 8 503 387 Kč s příslušenstvím však vzala svou žalobu částečně zpět. Ohledně částky 17 113 438,80 Kč s příslušenstvím již byla žaloba pravomocně zamítnuta.

5. V prvním kole soudy v obou stupních (Obvodní soud pro Prahu 1 a Městský soud v Praze) stěžovatelčině žalobě částečně vyhověly a přiznaly jí náhradu škody ve výši 64 828 613 Kč. Na základě provedeného dokazování dospěly k závěru, že souborem nezákonných rozhodnutí správce daně vznikla stěžovatelce škoda. Nejvyšší soud tato rozhodnutí rozsudkem ze dne 25. 8. 2016 č. j. 30 Cdo 2007/2014-439 zrušil a věc vrátil obvodnímu soudu k dalšímu řízení. Uvedl, že každé nezákonné rozhodnutí je příčinou jen konkrétní části škody, jež se samostatně promlčuje.

6. Následně obvodní soud žalobu stěžovatelky rozsudkem zamítl. Shledal, že nároky plynoucí ze šesti nezákonných rozhodnutí již byly promlčeny. Námitku promlčení ohledně zbylých tří rozhodnutí neshledal důvodnou. Avšak obvodní soud tvrdil, že nelze pohlížet na tato rozhodnutí jako na nezákonná. Tato rozhodnutí byla zrušena, nicméně přitom nebyla odvolacím orgánem konstatována jejich nezákonnost. Městský soud, jako soud odvolací, potvrdil rozhodnutí obvodního soudu stran promlčení nároků ze šesti nezákonných rozhodnutí. Ovšem shledal důvodnou námitku stěžovatelky ve vztahu k nezákonnosti zbylých tří rozhodnutí. V této části rozsudek zrušil a věc vrátil obvodnímu soudu. Nejvyšší soud druhým rozsudkem ze dne 23. 6. 2020 č. j. 30 Cdo 155/2019-600, rozsudky částečně potvrdil (stran částky 17 113 438,80 Kč) a ve zbylé části je zrušil a věc vrátil obvodnímu soudu. Shledal, že soudy špatně posoudily otázku promlčení ve vztahu ke čtyřem rozhodnutím. Naopak neshledal přípustnou námitku proti posouzení promlčení dvou zbylých rozhodnutí.

7. Ve třetím kole obvodní soud dvakrát vyzval stěžovatelku, aby se vyjádřila a doplnila skutková tvrzení v otázce promlčení nezákonných rozhodnutí [usnesením ze dne 9. 12. 2020 č. j. 21 C 209/2006-614 a usnesením ze dne 30. 6. 2021 č. j. 21 C 209/2006-640 podle § 118a odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „o. s. ř.“)]. Následně napadeným rozsudkem ze dne 31. 3. 2022 č. j. 21 C 209/2006-678 zcela zamítl žalobu stěžovatelky. Neshledal příčinnou souvislost mezi nezákonnými rozhodnutími a vzniklou škodou. Nezákonná rozhodnutí byla jednou z příčin ekonomické stagnace společnosti, ovšem ne jedinou, podstatnou a hlavní. Městský soud rozsudek obvodního soudu potvrdil napadeným rozsudkem ze dne 23. 11. 2022 č. j. 28 Co 353/2022-718. Nejvyšší soud napadeným usnesením ze dne 21. 6. 2023 č. j. 30 Cdo 1360/2023-743 odmítl dovolání stěžovatelky zčásti jako nepřípustné a zčásti pro vady. Shledal nepřípustnou dovolací námitku proti právnímu závěru, že příčinná souvislost musí existovat mezi jednotlivými rozhodnutími a částí škody, nikoliv mezi rozhodnutími jako celkem a celkovou škodou. Podle Nejvyššího soudu městský soud pouze potvrdil právní závěr obvodního soudu, že zde není dána příčinná souvislost ani mezi rozhodnutími jako celkem. Jiné právní řešení otázky posuzování příčinné souvislosti by se tedy nemohlo nikterak příznivě projevit v právních poměrech stěžovatelky. Nejvyšší soud dále uvedl, že stěžovatelka nebere v potaz, že důvody kasace předchozích rozsudků v tomto řízení se týkaly otázek nesouvisejících s otázkou příčinné souvislosti. Uvedl, že k této otázce se vzhledem ke své vázanosti uplatněným dovolacím důvodem ještě neměl možnost vyjádřit.

II. Argumentace stěžovatelky

8. Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti vznáší pět hlavních námitek vůči rozhodnutím obvodního soudu, městského soudu a Nejvyššího soudu. Stěžovatelka namítá, že (1) obecné soudy porušily zásadu legitimního očekávání a zásadu předvídatelnosti soudních rozhodnutí a (2) Nejvyšší soud posoudil otázku kumulativní kauzality odlišně od svých předchozích rozhodnutí, aniž by postoupil věc velkému senátu. Dále tvrdí, že (3) prostřednictvím sofistikovaného výkladu obecné soudy vytvořily situaci, kde nárok na náhradu škody stěžovatelky není reálně uplatnitelný. To stěžovatelka považuje za přepjatě formalistický postup a faktické odepření spravedlnosti. Rovněž (4) namítá nesprávné hodnocení důkazů a (5) nesprávné a diskriminační posouzení otázky přípustnosti jejího dovolání.

9. Podle stěžovatelky obecné soudy tímto jednáním porušily její právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), právo vlastnit majetek (čl. 11 odst. 5 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě), právo na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím státního orgánu (čl. 36 odst. 3 Listiny a čl. 5 odst. 5 a čl. 6 odst. 1 Úmluvy) a princip důvěry jednotlivce ve správnost aktů veřejné moci (čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky).

10. Stěžovatelka namítá, že za totožné důkazní situace v prvním kole obvodní soud a městský soud dovodily existenci příčinné souvislosti mezi nezákonnými rozhodnutími správce daně a způsobenou škodou. V druhém ani třetím kole (v řízeních v roce 2018 a 2022) obvodní soud neprovedl žádné nové důkazy. Podle stěžovatelky tedy mohla legitimně očekávat, že za totožné důkazní situace posoudí soudy tutéž právní otázku totožně. Tvrdí, že ji obvodní soud neupozornil na změnu právního hodnocení, ani jí nedal příležitost k doplnění argumentace či navržení důkazů. Obvodní soud měl dát stěžovatelce možnost se k otázce příčinné souvislosti vyjádřit, což neučinil. Svým překvapivým rozhodnutím proto obvodní soud porušil zásadu legitimního očekávání a zásadu předvídatelnosti soudních rozhodnutí. Porušil tak stěžovatelčino právo na spravedlivý proces. Městský soud konstatoval, že tato námitka nemůže být důvodná, protože v důsledku zrušujícího rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2016 č. j. 30 Cdo 2007/2014-439 musela být otázka příčinné souvislosti posuzována znovu. Stěžovatelka namítá, že Nejvyšší soud učinil závěry pouze ve vztahu k posuzování otázky promlčení a nikoliv ve vztahu k posuzování otázky příčinné souvislosti.

11. Dále stěžovatelka namítá, že obvodní soud se na základě totožných důkazů dvakrát zabýval její žalobou, aniž by nedostatek příčinné souvislosti dovodil. Teprve napotřetí dovodil absenci příčinné souvislosti. Učinil tak bez toho, že by na jednání či jinak tuto změnu právního názoru stranám sdělil a dal jim příležitost se k ní vyjádřit. Tento postup městský soud a Nejvyšší soud aprobovaly. Nejvyšší soud se tímto postupem odchýlil od své předchozí judikatury k otázce posouzení existence kumulativní kauzality. Věc ovšem nepostoupil velkému senátu, jak požaduje v takové situaci § 20 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích). V tomto postupu obecných soudů stěžovatelka shledává porušení svého práva na spravedlivý proces a práva vlastnit majetek.

12. Dále stěžovatelka namítá přepjatý formalismus (ve vztahu k posuzování vzniku škody, příčinné souvislosti a zkoumání běhu promlčecí lhůty pro každé jednotlivé nezákonné rozhodnutí zvlášť) a nesprávné hodnocení důkazů. Soudy obou stupňů dostatečně v napadených rozsudcích nevysvětlily, proč obecné makroekonomické faktory považují za podstatnější příčinu vzniku škody, než soubor nezákonných rozhodnutí správce daně.

13. Konečně stěžovatelka namítá, že Nejvyšší soud nesprávně a diskriminačně odmítl její dovolání. K tomu uvádí tři dílčí námitky. Nejvyšší soud odmítl její námitku nesprávného posouzení jednotlivých skutečností, které měly být v příčinné souvislosti. Nejvyšší soud shledal, že se jedná o skutkové posouzení věci, které mu nepřísluší. Stěžovatelka s tímto

hodnocením nesouhlasí. Dále namítá, že Nejvyšší soud nesprávně odmítl její námitku ohledně nesprávného posouzení smyslu a účelu opravné doložky v účetnictví. Nejvyšší soud uvedl, že co se týče této otázky, stěžovatelka v dovolání neuvedla dovolací důvod. Z tohoto důvodu tuto námitku věcně neprojednal a odmítl ji pro vady. Stěžovatelka namítá, že se jedná o dílčí argumentaci k širší námitce špatného posouzení příčinné souvislosti. Nesprávné posouzení smyslu a účelu opravné položky má přímý dopad na posouzení otázky příčinné souvislosti. Co se týče námitky nesprávného posouzení otázky příčinné souvislosti, stěžovatelka explicitně označila dovolací důvod. Uvedla, že závěry městského soudu jsou v rozporu s judikaturou Nejvyššího soudu, kterou v jiných částech dovolání citovala. Nejvyšší soud její námitku odmítl extrémně formalisticky. Naopak v situaci, když posuzoval v prvním kole dovolání ze strany vedlejší účastnice, nedostatky v obsahu dovolání velkoryse přehlédl.

III. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatelky

14. Obvodní soud ve svém vyjádření plně odkázal na obsah jednotlivých rozhodnutí ve věci. Městský soud uvedl, že setrvává na svých závěrech uvedených zejména v odst. 38, 43, 44 a 45 napadeného rozsudku.

15. Nejvyšší soud reagoval na námitku stěžovatelky směřující proti údajným procesním pochybením obecných soudů. Na tato pochybení stěžovatelka skutečně poukázala, ovšem nespecifikovala, proč by tato námitka měla být přípustná podle § 237 o. s. ř. Přípustnost dovolání odvozovala od toho, že se městský soud odchýlil od ustálené judikatury Nejvyššího soudu. Avšak to se týkalo otázky hmotného, nikoliv procesního práva. Ve vytýkaných procesních nedostatcích spatřovala vady, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Stěžovatelka tak neumožnila Nejvyššímu soudu, aby se namítaným procesním pochybením soudu zabýval bez toho, aby bylo dovolání přípustné pro jinou právní otázku (§ 242 odst. 3 o. s. ř). Tato podmínka splněna nebyla.

16. Nejvyšší soud se vymezil vůči tvrzení stěžovatelky, že aproboval nesprávnou interpretaci příčinné souvislosti ze strany městského soudu. Důvod pro neshledání přípustnosti jejího dovolání v části týkající se této otázky nespočíval v závěru o správnosti postupu městského soudu. Nejvyšší soud odmítl tuto námitku jako nepřípustnou, protože městský soud absenci vztahu příčinné souvislosti vyslovil nejen izolovaně ve vztahu k jednotlivým rozhodnutím (viz odstavce 43 a 45 jeho rozhodnutí), ale učinil tak ve shodě s obvodním soudem i ve vztahu k jejich souhrnu (jak patrno z odstavců 28, 38 a úvodu odstavce 43 jeho rozhodnutí, ve spojení s odstavci 42 až 48 a 51 odůvodnění rozsudku obvodního soudu). Řešení právní otázky, které stěžovatelka v dovolání prosazovala, by se tak za této situace nemohlo na jejím právním postavení nikterak pozitivně projevit. Proto nebylo namístě postupovat věc velkému senátu podle § 20 zákona o soudech a soudcích. Stěžovatelka, ač jí v tom nic nebránilo, nevyužila svého procesního práva brojit proti rozhodnutí odvolacího soudu dovoláním, které by Nejvyššímu soudu umožnilo se tímto rozhodnutím zabývat věcně. Z těchto důvodů Nejvyšší soud navrhl, aby Ústavní soud odmítl ústavní stížnost jako nepřípustnou, případně zjevně neopodstatněnou.

17. Vedlejší účastnice zastoupená Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových se také vyjádřila k obsahu ústavní stížnosti. V první řadě poukázala na fakt, že podstata ústavní stížnosti spočívá v nesouhlasu stěžovatelky se závěry soudů o absenci příčinné souvislosti. To, že obecné soudy rozhodly jinak, než si stěžovatelka přála, samo o sobě nezakládá důvodnost ústavní stížnosti. Dále se vedlejší účastnice vymezila vůči námitce stěžovatelky, že obecné soudy porušily zásadu legitimního očekávání a zásadu předvídatelnosti soudních rozhodnutí. Skutková zjištění uvedená ve zrušených rozsudcích nejsou relevantní. Podle vedlejší účastnice ze zrušujícího rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2016 č. j. 30 Cdo 2007/2014-439 jednoznačně plyne, že obecné soudy měly posuzovat podmínky vzniku odpovědnosti státu za

škodu ve vztahu ke každému nezákonnému rozhodnutí zvlášť, a nikoliv jako jednotný komplex nezákonných rozhodnutí. Rozhodnutí soudů byla v tomto směru tedy zcela předvídatelná.

18. Dále uvedla, že poučovací povinnost podle § 118a odst. 2 o. s. ř. slouží pro případy, kdy je pro uplatnění odlišného právního názoru soudu zapotřebí dát účastníkovi prostor k doplnění skutkového vylíčení tak, aby o věci mohlo být rozhodnuto. Neslouží k tomu, aby soud stěžovatelce předem sdělil, jak rozhodne. V dané věci nebylo potřeba k věcnému projednání žaloby doplňovat řízení o žádné další stěžovatelkou dosud neuvedené skutečnosti, neboť na základě již uvedených skutečností a provedených důkazů bylo možné ve věci rozhodnout.

19. Vedlejší účastnice také nesouhlasí se stěžovatelčiným závěrem, že Nejvyšší soud posuzoval oddělitelnost jednotlivých nároků na náhradu škody pouze ve vztahu k posouzení uplatněné námitky promlčení. Z usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2017 sp. zn. 30 Cdo 845/2015 je zjevné, že nároky vyplývající z oddělitelných škodných událostí je potřeba považovat za zcela samostatné a podmínky odpovědnosti státu za škodu musí být kumulativně splněny vždy u každého samostatného nároku zvlášť. Stěžovatelčin odkaz na judikaturu týkající se kumulativní kauzality je zcela nepřiléhavý. Závěrem vedlejší účastnice uvedla, že postup Nejvyššího soudu, spočívající v odmítnutí stěžovatelčina dovolání, nelze považovat za porušení jejích základních práv, ale za předvídatelnou a ústavně přijatelnou aplikaci procesních předpisů. Z těchto důvodů vedlejší účastnice navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl.

20. Stěžovatelka ve své stručné replice odkázala na své argumenty uvedené v ústavní stížnosti. Nad jejich rámec dodala, že vyjádření Nejvyššího soudu je velmi formalistické. O to víc je zjevná odlišná míra přísnosti posouzení formálních požadavků přípustnosti dovolání mezi dovoláním podaným ze strany vedlejší účastnice a dovoláním podaným stěžovatelkou. Stěžovatelka uvádí, že si byla při dovolání vědoma nízké šance na úspěch, protože oba soudy postupovaly důsledně v intencích předchozího závazného právního závěru Nejvyššího soudu. Přesto se domnívá, že dovolání splňovalo formální i věcné podmínky přípustnosti.

IV. Vlastní posouzení věci Ústavním soudem

21. Ústavní stížnost byla podána včas, oprávněnou a řádně zastoupenou osobou, je přípustná a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný [§ 30 odst. 1, § 31 odst. 2, § 72 odst. 1 písm. a) a § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“].

22. V řízení o ústavní stížnosti Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky) přezkoumává výlučně ústavnost, nikoli zákonnost napadených rozhodnutí. Nutno tedy vycházet (mimo jiné) z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho použití v konkrétní věci jsou v zásadě věcí obecných soudů. O zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat pouze tehdy, je-li dané rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti [tzv. kvalifikované vady – srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 85/06 ze dne 25. 9. 2007 (N 148/46 SbNU 471), všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou veřejně dostupná z https://nalus.usoud.cz].

23. První námitka stěžovatelky směřuje proti procesnímu postupu obecných soudů. Tvrdí, že obvodní soud porušil zásadu legitimního očekávání a předvídatelnosti soudních rozhodnutí. Obvodní soud ji neupozornil na změnu právního hodnocení, ani jí nedal příležitost na doplnění argumentace či navržení důkazů. Tím implicitně namítá, že nepostupoval podle § 118a o. s. ř.. Ústavní soud neshledal tuto námitku opodstatněnou, a to ze dvou důvodů. Jednak se poučovací povinnost soudů podle § 118a o. s. ř. nevztahuje na situace, kdy obecný soud jinak interpretuje skutkový stav a na jeho základě staví svůj právní závěr. A jednak, stěžovatelčina tvrzení a navržené (i provedené) důkazy postačovaly k tomu, aby byl objasněn skutkový stav věci.

24. Poučení podle prvních tří odstavců § 118a o. s. ř. patří mezi klíčové procesní instituty. Slouží tomu, aby účastníci tvrdili rozhodné skutečnosti (splnili povinnost tvrzení) a aby označili důkazy způsobilé tato tvrzení prokázat (splnili povinnost důkazní). Postup podle § 118a o. s. ř. přichází v úvahu jen tehdy, jestliže účastníky uvedená tvrzení a navržené (případně i nenavržené, ale provedené) důkazy nepostačují k tomu, aby byl objasněn skutkový stav věci.

25. Podle Ústavního soudu nelze překvapivost rozhodnutí vztahovat k hodnocení skutkového stavu. Hodnocení skutkového stavu a na něm založený právní závěr soudu, odlišující se od právních názorů traktovaných účastníky řízení, ještě samo o sobě nemůže být považováno za překvapivé rozhodování v tom smyslu, že by mohlo založit porušení práva účastníka řízení na spravedlivý proces. Jinak je tomu ovšem v případě, kdy obecný soud uplatní na skutkový stav naprosto odlišnou právní kvalifikaci, s čímž účastník řízení nepočítá a je mu znemožněno se k nastalé situaci vyjádřit [např. pokud soud na skutkový stav použije zcela jiný právní institut, než jak jej tvrdil účastník řízení, nebo zcela jinou právní úpravu upravující sice druhově stejný institut, ale co do obsahu odlišně – srov. k tomu nálezy Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 218/95 ze dne 11. 12. 1997 (N 160/9 SbNU 381) či nález sp. zn. I. ÚS 654/03 ze dne 24. 2. 2004 (N 27/32 SbNU 255)]. Za překvapivé rozhodnutí tak nelze považovat, pokud se obecný soud na základě hodnocení provedených důkazů neztotožnil s argumentací jednoho z účastníků řízení, na jejímž základě konstruuje svůj hmotněprávní nárok, a jím podaný návrh zamítne jako nedůvodný, jak tomu bylo v posuzovaném případě. V takových případech obecný soud nemá povinnost účastníka řízení se svým právním závěrem *a priori* seznamovat (usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2010 sp. zn. II. ÚS 3089/10).

26. Je pravda, že právní závěr obvodního soudu se neliší pouze od právního názoru stěžovatelky, ale i od právního závěru citovaného ve zrušených rozhodnutích. Ten samý soud dovodil v té samé věci odlišný právní závěr. Stěžovatelka v řízení před městským soudem namítala, že rozhodnutí obvodního soudu bylo proto překvapivé. Městský soud této námitce nevyhověl. Uvedl, že rozhodnutí obvodního soudu nebylo překvapivé, protože ze závazného právního názoru Nejvyššího soudu očividně plynulo, že příčinná souvislost se musí posuzovat mezi konkrétním rozhodnutím a částí škody, kterou způsobilo (odkazoval přitom na zrušující rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2016 č. j. 30 Cdo 2007/2014-439).

27. Avšak Nejvyšší soud výslovně potvrdil, že jeho předcházející závěr se vztahoval pouze k otázce promlčení nároků plynoucích z jednotlivých nezákonných rozhodnutí. V napadeném usnesení uvedl, že ještě neměl příležitost vyjádřit se k právní otázce příčinné souvislosti mezi újmou a jednotlivými nezákonnými rozhodnutími. Argumentace městského soudu vztahující se k nepřekvapivosti rozhodnutí obvodního soudu je proto nesprávná. To však důvodnost ústavní stížnosti v tomto případě nezakládá.

28. Obvodní i městský soud bez ohledu na vyjasnění této otázky totiž již disponovaly dostatkem tvrzení a důkazů k objasnění skutkového stavu věci. V druhém kole obvodní soud dvakrát stěžovatelku vyzval podle § 118a odst. 1 a 3 o. s. ř. V těchto výzvách uvedl, že stěžovatelka ještě nevylíčila všechny významné skutečnosti a neoznačila a nedoložila všechny relevantní důkazy. Mimo jiné obvodní soud stěžovatelku vyzval k tomu, aby uvedla, v čem konkrétně spatřuje příčinnou souvislost mezi každým jednotlivým rozhodnutím jako příčinou a ušlým ziskem jako následkem (usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 29. 12. 2016 č. j. 21 C 209/2006-450 a ze dne 23. 6. 2017 č. j. 21 C 209/2006-506). Stěžovatelka následně na výzvy soudu doplnila tvrzení i důkazy, i když se zejména vymezila vůči právnímu posouzení ze strany soudu (vyjádření ze dne 15. 2. 2017 a 28. 7. 2017). V podrobnostech odkázala na důkazy, které již byly součástí soudního spisu. Doplnila další relevantní důkazy, které součástí spisu nebyly. Kdyby tomu bylo jinak, a městský soud by založil svůj procesní postup pouze na nesprávném právním posouzení závěrů plynoucích z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2016 č. j. 30 Cdo 2007/2014-439 bez toho, aby sám stěžovatelku vyzval podle § 118a o. s. ř.,

nebo zrušil rozhodnutí obvodního soudu, mohlo by se jednat o zásah do práva na soudní ochranu stěžovatelky.

29. Druhá námitka úzce souvisí s první. Stěžovatelka namítá, že se Nejvyšší soud odchýlil od své předchozí judikatury k otázce posouzení kumulativní kauzality, bez toho, aby postoupil věc velkému senátu. Tato námitka rovněž není důvodná.

30. V napadeném usnesení Nejvyšší soud neposuzoval právní otázku, jestli příčinná souvislost musí být dána mezi újmou a souborem nezákonných rozhodnutí jako celkem, nebo mezi újmou a každým jednotlivým rozhodnutím zvlášť (i když obvodní soud ve výše vzpomínaných procesních usneseních i městský soud v napadeném rozsudku uvádějí, že ze zrušujícího rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2016 č. j. 30 Cdo 2007/2014-439 takový právní závěr plyne). Posoudil, že podmínky přípustnosti dovolání podle § 237 o. s. ř. nemohly být v daném případě naplněny. Odlišné vyřešení této právní otázky by se nemohlo nikterak příznivě projevit v poměrech stěžovatelky. V daném případě je takový závěr ústavně konformní. Obecné soudy totiž dovodily, že zde nebyla dána příčinná souvislost ani mezi újmou a souhrnem nezákonných rozhodnutí jako celkem, ani mezi jednotlivými rozhodnutími. Zároveň, jak je popsáno výše, stěžovatelka měla možnost se k této otázce vyjádřit a navrhnout důkazy, takže nebyla dotčena ani její procesní práva (viz bod 28 tohoto nálezu).

31. Stran třech zbylých námitek je evidentní, že stěžovatelka od Ústavního soudu očekává přehodnocení skutkových a právních závěrů, k nimž dospěly obecné soudy, a to především při posuzování vzniku škody, příčinné souvislosti a zkoumání počátku běhu promlčecí lhůty pro každé jednotlivé nezákonné rozhodnutí zvlášť. Tím staví Ústavní soud do role další soudní instance, která mu, jak je uvedeno výše, nepřísluší. Ústavní stížnost je v této části pouhou polemikou se závěry Nejvyššího soudu i soudů obou stupňů.

32. Ústavní soud v posuzované věci neshledal žádné kvalifikované pochybení, jež by bylo způsobilé zapříčinit tvrzené porušení práv stěžovatelky. V závěrech ve věci jednajících soudů Ústavní soud neshledal ani znaky libovůle, překvapivosti nebo nepředvídatelnosti či přílišný formalistický postup. Ústavní soud proto neshledal žádný důvod pro svůj případný kasační zásah.

33. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost není důvodná, neboť napadenými rozhodnutími nebyla porušena ústavně zaručená práva stěžovatelky. Ústavní stížnost proto zamítl podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků.

Č. 148
Správní soud a jeho procesní vedení účastníka: nesprávné poučení o žalobním typu („V slepých uličkách“)
(sp. zn. IV. ÚS 1038/25 ze dne 9. července 2025)

I. Procesní pravidla řízení před správními soudy nemají být labyrintem plným nejasných odboček do slepých uliček, v němž se vlastní smysl soudní ochrany ztratí, nýbrž cestou, která jasně a zřetelně směřuje k cíli – k posouzení, zda hmotná subjektivní práva žalobce byla dotčena v rozporu se zákonem.

II. Žalobce nebo navrhovatel ve správním soudnictví nemůže být v horším postavení jen proto, že jej správní soud poučil a navedl k použití určitého žalobního (návrhového) typu.

III. Ukončení služebního poměru ve zkušební době a důsledky z něj plynoucí nejsou trvajícím zásahem a řízení podle § 142 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, není prostředkem ochrany, který může správní soud požadovat po žalobci ve smyslu § 85 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Zdeňka Kühna (soudce zpravodaj), soudkyně Lucie Dolanské Bányaiové a soudce Josefa Fialy o ústavní stížnosti stěžovatele Mgr. Jana Čapka, zastoupeného Mgr. Bc. Klárou Luhanovou, advokátkou, sídlem Šafaříkovy sady 2455/5, Plzeň, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 6. února 2025 č. j. 6 Ads 203/2024-38 a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 8. července 2024 č. j. 10 A 22/2023--124, za účasti Nejvyššího správního soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a státního tajemníka v Ministerstvu zahraničních věcí, sídlem Loretánské náměstí 101/5, Praha 1 – Hradčany, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 6. února 2025 č. j. 6 Ads 203/2024--38 a usnesením Městského soudu v Praze ze dne 8. července 2024 č. j. 10 A 22/2023-124 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 6. února 2025 č. j. 6 Ads 203/2024--38 a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 8. července 2024 č. j. 10 A 22/2023-124 se ruší.

Odůvodnění

I. Podstata věci

1. V nynější věci Ústavní soud zdůrazňuje požadavek předvídatelnosti postupů správních soudů. Procesní pravidla řízení před správními soudy nemají být labyrintem plným nejasných odboček do slepých uliček, v němž se vlastní smysl soudní ochrany ztratí, nýbrž cestou, která jasně a zřetelně směřuje k cíli – k posouzení, zda hmotná subjektivní práva žalobce byla dotčena

v rozporu se zákonem. Pokud správní soud v souladu se svou ústavní povinností poučí žalobce o podaném nesprávném žalobním typu, nemůže toto poučení jít ve výsledku k tíži žalobce, který postupoval s důvěrou v jeho obsah. Ústavní soud taktéž upřesňuje svou judikaturu k tzv. trvajícím zásahům v soudním řízení správním a s ohledem na ústavní požadavky právní jistoty zdůrazňuje, že trvající zásahy, u kterých nezačne běžet lhůta k podání zásahové žaloby, jsou z povahy věci výjimečné.

II. Popis věci a její procesní vývoj

2. Stěžovatel byl zaměstnán ve služebním poměru na Ministerstvu zahraničních věcí jako auditor. Oznámením ze dne 19. 1. 2023 mu státní tajemník v Ministerstvu zahraničních věcí (vedlejší účastník) sdělil, že služební poměr se ruší ve zkušební době bez uvedení důvodu ke dni 20. 1. 2023 [§ 74 odst. 1 písm. f) zákona č. 234/2014 Sb., o státní službě, ve znění do 31. 12. 2024, (dále jen „zákon o státní službě“); dnes písm. d)]. Oznámení bylo stěžovateli předáno 20. 1. 2023.

3. Proti zrušení služebního poměru se stěžovatel bránil dvěma způsoby. Nejprve zaslal vedlejšímu účastníkovi přípis, kterým namítl nicotnost oznámení (26. 1. 2023). Vedlejší účastník vyhodnotil toto podání jako žádost o určení právního vztahu [§ 142 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, (dále jen „správní řád“)] a rozhodnutím ze dne 7. 3. 2023 určil zánik služebního poměru k 20. 1. 2023. Dne 24. 3. 2023 se proti tomuto rozhodnutí stěžovatel odvolal.

4. Ovšem již 19. 3. 2023 podal stěžovatel k Městskému soudu v Praze žalobu na ochranu před nezákonným zásahem. V žalobě namítal, že se vedlejší účastník dopouští nezákonného zásahu, neboť brání stěžovateli ve výkonu služebního poměru a tento zásah stále trvá. Vedlejší účastník ukončil služební poměr z odvetných důvodů, v reakci na interní audit, kterým stěžovatel zjistil v činnosti ministerstva řadu pochybení, jejichž medializace se ministerstvo obávalo.

5. Městský soud dospěl k závěru, že oznámení o zrušení služebního poměru je rozhodnutím ve smyslu § 65 odst. 1 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní (dále jen „soudní řád správní“). Usnesením ze dne 13. 6. 2023 proto vyzval stěžovatele k úpravě žaloby tak, aby odpovídala správnému žalobnímu typu, a sice žalobě proti rozhodnutí správního orgánu. Stěžovatel žalobu požadovaným způsobem upravil, městský soud ji věcně projednal a rozsudkem ze dne 13. 7. 2023 č. j. 10 A 22/2023-67 jako nedůvodnou zamítl. Stěžovatelem tvrzené skutečnosti se totiž neprokázaly.

6. O dvanáct dní později (25. 7. 2023) vydal nejvyšší státní tajemník rozhodnutí, kterým odvolání stěžovatele proti rozhodnutí vedlejšího účastníka v řízení podle § 142 správního řádu zamítl. Proti rozhodnutí nejvyššího státního tajemníka stěžovatel žalobu nepodal.

7. Stěžovatel však podal proti rozsudku městského soudu kasační stížnost. Nejvyšší správní soud jí vyhověl a rozsudkem ze dne 18. 4. 2024 č. j. 6 Ads 220/2023-55 rozsudek městského soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení. Nejvyšší správní soud se neztotožnil se závěrem městského soudu, že oznámení o zrušení služebního poměru ve zkušební době podle zákona o státní službě je rozhodnutím. Městský soud nesprávně přiměl stěžovatele k úpravě žalobního typu, věcně pak žalobu v nesprávném žalobním typu přezkoumal. Nejvyšší správní soud zároveň zavázal městský soud, aby se v dalším řízení vypořádal s přípustností zásahové žaloby. Městský soud se měl při posuzování této otázky vypořádat se závěry rozsudku rozšířeného senátu ze dne 26. 3. 2021 č. j. 6 As 108/2019-39, č. 4178/2021 Sb. NSS, *ŽAVES*, konkrétně s tím, zda řízení podle § 142 správního řádu je účinným prostředkem ochrany práv.

8. Městský soud poté napadeným usnesením žalobu odmítl. Vycházel přitom z původního znění žaloby koncipované jako ochrana před nezákonným zásahem. Tato žaloba je však u trvajícího zásahu přípustná pouze tehdy, nelze-li se ochrany nebo nápravy domáhat jinými právními prostředky. Nyní jde o zásah komisivní, nikoli omisivní jako ve věci *ŽAVES*,

služební orgán nebyl nečinný, ale aktivně jednal vůči žalobci jako státnímu zaměstnanci. Namísto okamžitého podání zásahové žaloby proto měl stěžovatel nejprve vyčerpat prostředky ochrany existující uvnitř veřejné správy, tj. podat žádost o určení právního vztahu podle § 142 správního řádu a vyčkat konečného rozhodnutí, které může důsledky předchozího jednání služebního orgánu zvrátit tím, že určí, že služební poměr trvá. Výsledkem vyčerpání tohoto prostředku ochrany je pak správní rozhodnutí, proti němuž má žaloba proti rozhodnutí přednost před žalobou zásahovou. Rozhodnutí vydané v řízení podle § 142 správního řádu však stěžovatel žalobou nenapadl.

9. Stěžovatel podal opět kasační stížnost, kterou Nejvyšší správní soud v pořadí druhým, nyní napadeným rozsudkem zamítl. Soud zopakoval, že „ke skončení služebního poměru v případě dle § 74 odst. 1 písm. f) zákona o státní službě nedochází rozhodnutím“. K tomu, proč je řízení podle § 142 správního řádu účinným prostředkem obrany stěžovatelových práv, citoval rozsudek ze dne 10. 1. 2025 č. j. 5 Ads 231/2024-50, z jehož závěrů vyšel i ve věci nynější. Zásahová žaloba má subsidiární povahu. Vydáním konečného rozhodnutí v řízení podle § 142 správního řádu dojde k tzv. „zprocesnění“ zásahu ve smyslu § 85 soudního řádu správního, což podmiňuje i volbu žalobního typu, jímž se lze v dané situaci bránit v soudním řízení. Touto žalobou je nikoli žaloba zásahová, ale žaloba proti rozhodnutí, která má před zásahovou žalobou přednost.

10. Nejvyšší správní soud odmítl i argumentaci, proč se stěžovatel proti zamítavému rozhodnutí vydanému v řízení o určení právního vztahu (resp. proti rozhodnutí o odvolání) nebránil správní žalobou. Nejvyšší správní soud zdůraznil, že se stěžovateli dostalo věcného posouzení jeho případu ve správním řízení vedeném podle § 142 správního řádu. Proti správnímu rozhodnutí, které vzešlo z tohoto řízení, se stěžovatel nepochybně mohl bránit správní žalobou, žalobu však nepodal. Sám stěžovatel se tedy o možnost soudního přezkumu připravil. Zamítavým rozsudkem nemohl být uspokojen a už vůbec s ním nemohl spojovat žádné procesní důsledky ohledně možnosti podat správní žalobu proti rozhodnutí vydanému v souběžně vedeném řízení o určení právního vztahu.

III. Argumentace stěžovatele

11. Stěžovatel v ústavní stížnosti nejprve popisuje průběh řízení před správními soudy. Ústavní stížnost zakládá na tom, že v řízení před správními soudy došlo k vadám ústavního významu a správní soudy jej odkázaly na řízení podle § 142 správního řádu, které ale nemohlo být efektivní cestou ochrany jeho práv. Nadto Nejvyšší správní soud vytvořil rozpor ve vlastní judikatuře. Tím správní soudy porušily jeho ústavně zaručená práva podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

12. Stěžovatel zdůrazňuje, že jednal s důvěrou v rozsudek ze dne 19. 12. 2022 č. j. 4 Ads 250/2022-23, kde Nejvyšší správní soud také nepovažoval nevyčerpání prostředku podle § 142 správního řádu za vadu, která by způsobila nepřípustnost podané žaloby. Stěžovatel svůj případ nezanedbal. Naopak, za stavu neujasněné judikatury včas zahájil všechna možná řízení. Podal zásahovou žalobu, kterou poté na výzvu soudu přepracoval na žalobu proti správnímu rozhodnutí. Souběžně podal (pro jistotu) také návrh, který však vyústil v řízení o určení právního vztahu (§ 142 správního řádu), kterým se (v rozporu s vlastním názorem) „obrátil na služební orgán, který jeho poměr ukončil, aby určil, zda jej opravdu ukončil“. V mezidobí městský soud o jeho žalobě rozhodl. Stěžovatel postup soudu respektoval a další žalobu proti návazně vydanému správnímu rozhodnutí v řízení podle § 142 správního řádu již nepodal. Další žalobu totiž vnímal jako duplicitní a frivolní, neboť ve věci nezákonného zrušení jeho služebního poměru již existovalo pravomocné soudní rozhodnutí. Další žaloba by byla obsahově prakticky totožná s původní žalobou a byla by adresovaná témuž soudu. Stěžovatel se namísto toho zaměřil na obranu proti zamítavému rozsudku městského soudu.

13. Pokud se stěžovatel dopustil procesní chyby, pak tomu bylo až v důsledku procesního pochybení městského soudu. Pokud by městský soud hned vydal (podle Nejvyššího správního soudu správné) usnesení o odmítnutí žaloby, stěžovatel by se proti finálnímu správnímu rozhodnutí bránil. Stejně tak by stěžovatel postupoval v případě, kdyby městský soud do té doby nerozhodl. Městský soud však nejprve vyzval stěžovatele k opravě žaloby na jiný žalobní typ a poté žalobu zamítl. Na výzvu městského soudu je třeba nahlížet jako na poučení, na jehož podkladě stěžovatel jednal. Důvěra v nesprávný akt orgánů veřejné moci mu nemůže jít k tíži.

14. V druhém argumentačním okruhu stěžovatel upozorňuje, že řízení podle § 142 správního řádu není podmíněno žádnou lhůtou. Použití tohoto řízení na nynější věc (pokud by mělo být prostředkem ochrany proti zrušení služebního poměru) vytváří zásadní právní nejistotu. Bylo by v rozporu s principem právní jistoty, aby tímto řízením bylo možno zpětně zpochybnit zákonnost určitého postupu či rozhodnutí. Ústavní soud nikdy nevnímal postup podle § 142 správního řádu jako prostředek nápravy či obrany (stěžovatel zde odkazuje na bod 12 „nálezu“ sp. zn. II. 1301/20 – správně jde o usnesení ze dne 15. 3. 2021 sp. zn. II. ÚS 1301/20, pozn. Ústavního soudu).

15. Stěžovatel argumentuje, že ochrana v řízení podle § 142 správního řádu není efektivní, a to ze dvou důvodů. Zaprvé, předmět řízení o určení právního vztahu je oproti zásahové žalobě užší a případ stěžovatele nepokrývá. Pokud již Ústavní soud v rozhodnutí II. ÚS 1301/20 dovodil, že „v rámci řízení o určení, zda se jedná o kulturní památku, jsou správní orgány oprávněny pouze ověřit, zda nemovitost splňuje podmínky § 42 odst. 1 zákona o státní památkové péči“ (a nikoli zpochybňovat zákonnost předchozích postupů a napravovat je), pak lze analogicky dovodit, že „v rámci určení, zda služební poměr stěžovatele trvá, jsou správní orgány oprávněny pouze ověřit, zda byly splněny podmínky § 74 odst. 1 písm. f) zákona o službě“ (a nikoli zpochybňovat zákonnost předchozích postupů a napravovat je). Stěžovatel uvádí, že pokud lze v řízení o určení právního vztahu zkoumat toliko pozitivně vymezené (formální) podmínky ukončení poměru zaměstnance ve zkušební době (jako např. status státního zaměstnance, obsah a aspekty doručení oznámení atp.) a nikoli skutečné důvody ukončení služebního poměru, pak stěžovateli nemohlo být toto řízení účinnou ochranou. O formálních aspektech ukončení služebního poměru stěžovatele nebylo mezi stranami sporu. Ochrana práv stěžovatele předpokládala vyřešení otázky, zda se služební orgán dopustil zneužití práva, spočívajícího v odvetném a nepřípustném postihu.

16. Zadruhé, v procesním modelu „vyčerpání řízení dle § 142 správního řádu s návaznou žalobou proti finálnímu správnímu rozhodnutí“ nelze prolomit konstitutivní účinky skončení služebního poměru *ex lege*, jež byly v konkrétním případě založeny doručením formálně bezvadného oznámení o skončení služebního poměru. V řízení o žalobě proti správnímu rozhodnutí by soud mohl deklaratorní rozhodnutí o určení právního vztahu zrušit, toto rozhodnutí však ukončení služebního poměru nezaložilo. Soud nemůže zrušit samotný oznamovací úkon, nemůže ani správnímu orgánu zakázat, aby v nezákonném zásahu pokračoval a přikázat mu, aby obnovil stav, který tu byl před zásahem. Není bez zajímavosti, že praxe nezná jediný případ, kdy by v obdobných situacích tento procesní model sehrál roli úspěšného prostředku zaměstnancovy ochrany.

17. Stěžovatel konečně tvrdí, že Nejvyšší správní soud porušil právo na zákonného soudce dle čl. 38 odst. 1 Listiny. K nutnosti podat žádost dle § 142 správního řádu ve věci služebního poměru před podáním správní žaloby existují rozdílné právní závěry Nejvyššího správního soudu. Nelze odhlédnout, že zásadní judikatura, na kterou v napadeném rozsudku Nejvyšší správní soud odkazuje, je z nedávné doby, koncipovaná pátým senátem, naproti tomu stojí rozsudek čtvrtého senátu téhož soudu (ve věci 4 Ads 250/2022), který naopak řízení dle § 142 správního řádu jako efektivní prostředek obrany ve věci služebního poměru neshledal.

18. Správní soudy po stěžovateli požadují, aby uměle vytvořil rozhodnutí ve specifickém typu řízení. To však rozhodně není smyslem účinné soudní ochrany. Řízení o žádosti podle

§ 142 správního řádu je specifickým typem řízení, výsledné určovací rozhodnutí vydávané v tomto typu řízení je rozhodnutím deklaratorním. Nejde o opravný prostředek. Právní názor správních soudů jen prodlužuje lhůtu, po kterou se stěžovateli nedostane ochrany u soudu. Zákoník práce má přesně daný způsob obrany před nezákonným skončením pracovního poměru, u služebního poměru je tato ochrana roztříštěná (jiná u různých způsobů skončení služebního poměru) i nejasně definovaná (jakým způsobem se lze dostat ke správnímu soudu za účelem ochrany).

19. Stěžovatel uzavírá, že doplatil na nesprávnost soudního rozhodnutí (úvodního poučení městského soudu), což je v právním státě nepřijatelné.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

20. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je řádně zastoupen [§ 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)], vyčerpal též všechny prostředky ochrany základních práv (§ 75 odst. 1 téhož zákona). Ústavní stížnost je přípustná.

V. Shrnutí řízení před Ústavním soudem

21. Ústavní soud si vyžádal oba soudní spisy správních soudů a podklady ze správního řízení. Dále si vyžádal vyjádření k ústavní stížnosti.

22. Ústavní soud nenařídil ústní jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 věty první zákona o Ústavním soudu).

V. A. Vyjádření Nejvyššího správního soudu

23. Nejvyšší správní soud podal k ústavní stížnosti podrobné vyjádření. Odmítá, že by porušil stěžovatelova práva na přístup k soudu, odkazuje na napadená rozhodnutí a na vlastní judikaturu. Řízení podle § 142 správního řádu je účinným prostředkem ochrany práv státních zaměstnanců, kterým byl služební poměr zrušen ve zkušební době. Rozhodnutí vydané v tomto typu řízení (právě s ohledem na povahu služebního poměru, kterou je možno připodobnit ke skončení pracovního poměru ve zkušební době) může zvrátit negativní důsledky předchozího jednání služebního orgánu tím, že určí, že služební poměr nadále trvá. V případě potvrzení trvání služebního poměru tak služebnímu orgánu i státnímu zaměstnanci vyplývají práva a povinnosti přímo z existence (trvání) služebního poměru a další řízení by bylo zapotřebí zahajovat a vést teprve v situaci, pokud by např. některá ze stran své povinnosti neplnila.

24. K odkazu stěžovatele na rozhodnutí sp. zn. II. ÚS 1301/20 Nejvyšší správní soud uvádí, že napadený rozsudek je se závěry Ústavního soudu v souladu. Dojde-li ke zrušení služebního poměru ve zkušební době, je ve sporu stěžejní zhodnotit, zda služební poměr trvá, anebo platně zanikl. Již z tohoto důvodu řízení o určení právního vztahu plně odpovídá povaze tohoto typu sporu. Zároveň není dalším prostředkem nápravy či obrany proti jinému řízení či rozhodnutí. Jak Nejvyšší správní soud upozornil již v rozsudku 5 Ads 231/2024, řízení o určení právního vztahu je právě tím (jediným) řízením, které v případě zrušení služebního poměru ve zkušební době poskytne zaměstnanci efektivní ochranu, neboť se v něm nezkoumají jen formální podmínky zrušení (existence zkušební doby a doručení oznámení o zrušení služebního poměru), nýbrž například i diskriminační důvody. Nejde tedy o formální řízení, jak mylně dovozuje stěžovatel.

25. K očekáváním stěžovatele vyvolaným rozsudkem městského soudu, posléze zrušeným Nejvyšším správním soudem, je třeba zdůraznit, že stěžovatel si byl od počátku vědom obou cest – nejprve podal zásahovou žalobu, současně ale inicioval řízení podle § 142 správního řádu. Proti konečnému rozhodnutí, které vzešlo z řízení podle § 142 správního řádu, se stěžovatel měl a mohl bránit žalobou proti rozhodnutí. Stěžovatel neuplatňoval svá práva nesprávným žalobním typem, nýbrž se bránil v nesprávném řízení. Změna žalobního typu by

neměla vliv na to, že se stěžovatel „nacházel“ v nesprávném řízení a nezvolil správnou cestu, která by jej dovedla k věcnému přezkumu (neboť nepodal žalobu proti rozhodnutí nadřízeného služebního funkcionáře o odvolání).

26. Konečně Nejvyšší správní soud odmítá, že by existoval rozpor v jeho judikatuře. Ve věci 4 Ads 250/2022 se Nejvyšší správní soud zabýval obnovou řízení ve věci služebního poměru, který skončil v důsledku pravomocného odsouzení za spáchání trestného činu, avšak trestní odsouzení bylo později zrušeno. Pouze s ohledem na specifické okolnosti případu řešeného ve věci 4 Ads 250/2022 Nejvyšší správní soud výjimečně dovodil, že ačkoli žalobkyně v oné věci žádost formálně nepodala, k určení toho, že služební poměr žalobkyně netrvá, došlo materiálně.

V. B. Vyjádření městského soudu

27. Městský soud předně trvá na tom, že jeho původní posouzení žalobního typu jako žaloby proti rozhodnutí bylo správné. Zrušení služebního poměru ve zkušební době podle § 74 odst. 1 písm. f) zákona o státní službě je rozhodnutím ve smyslu § 65 odst. 1 soudního řádu správního. Tento závěr odůvodnil městský soud podrobně v bodech 20 až 31 rozsudku ze dne 13. 7. 2023 a pro stručnost na tuto pasáž odkazuje. Nejvyšší správní soud v prvním rozsudku tuto argumentaci nijak věcně nevyvrátil, pouze odkázal na svou dřívější judikaturu, v níž však odpovědi na argumenty městského soudu (pochopitelně) chybí. Správní soudy projednaly žalobu, aniž by umožnily změnit ji na správný žalobní typ, což představuje vadu řízení, k níž se přihlíží z úřední povinnosti. Městský soud se však necítí povolán, aby hodnotil, zda má k této vadě řízení před správními soudy přihlédnout z úřední povinnosti Ústavní soud.

28. Městský soud připouští, že před podáním žaloby neposkytovala judikatura správních soudů jasnou odpověď na otázku, zda je podání návrhu podle § 142 správního řádu jiným právním prostředkem nápravy podle § 85 soudního řádu správního. To samo o sobě však nemůže být důvodem protiústavnosti rozhodnutí správních soudů. Ty se takřka dennodenně setkávají i při posuzování podmínek řízení s dosud neprojudikovanými případy, včetně toho, zda žalobci vyčerpali všechny subsidiární prostředky ochrany, a není jejich úkolem poskytovat žalobcům návod k tomu, jak v takových případech postupovat, aby neutrpěli žádnou újmu.

29. K podstatě věci samé městský soud poukazuje na specifickou povahu řízení dle § 142 správního řádu, jež není dalším prostředkem nápravy a obrany, ale slouží k odstranění sporu o existenci či neexistenci práv a povinností. Nelze jej proto uplatnit pro konstatování (ne)zákonnosti určitého postupu, potažmo jeho zpětný přezkum (rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 7. 2. 2018 č. j. 9 As 330/2016-192, č. 3712/2018 Sb. NSS). Dle naposled citovaného rozsudku „Řízení o určení právního vztahu je typicky určeno k vyřešení otázek hmotného práva, které dosud nebyly předmětem autoritativního vyřešení ze strany veřejné správy (v řízení o určení právního vztahu je např. možno posuzovat existenci veřejně přístupné účelové komunikace, která se odvíjí od naplnění faktických znaků).“

30. V nynější věci podle názoru městského soudu nebylo třeba před podáním žaloby žádat o určení právního vztahu. Za prvé (ne)existence stěžovatelova služebního poměru nebyla otázkou, která by do té doby nebyla předmětem autoritativního posouzení orgánem veřejné moci; vedlejší účastník si z podstaty důvodu zrušení služebního poměru musel nejprve učinit úsudek o tom, zda stěžovatele ponechá ve službě, nebo mu služební poměr zruší. Za druhé se dalo sotva očekávat, že by vedlejší účastník konstatoval existenci služebního poměru, neboť právě on předchozím rozhodnutím tento služební poměr zrušil. Zahájení řízení o určení právního vztahu ještě před podáním žaloby má význam v případě objektivních pochybností o tom, zda služební poměr trvá, jimiž se žádný orgán veřejné moci dosud autoritativně nezabýval, nikoli v případě, kdy za totožné skutkové situace rozhodl o jeho zániku tentýž služební orgán.

31. Městský soud rozhodl tak, jak rozhodl, jen proto, že byl vázán právním názorem Nejvyššího správního soudu vysloveným v prvním (rušícím) rozsudku. Městský soud nicméně s ohledem na shora popsané okolnosti nepředjímá, zda toto nesprávné právní posouzení představovalo zásah do stěžovatelova ústavního práva na přístup k soudu.

V. C. Vyjádření vedlejšího účastníka

32. Vedlejší účastník odmítá, že by judikatura Nejvyššího správního soudu byla v otázce využití § 142 správního řádu jakkoli nejednotná. Stěžovatel navozuje dojem, že soudní přezkum správního řízení byl zbytečný, protože městský soud již o věci fakticky rozhodl. Realita je zcela odlišná. Zmiňovaným rozsudkem městského soudu ze dne 13. 7. 2023 byla žaloba stěžovatele zamítnuta. Tento pravomocný rozsudek nepochybně pro stěžovatele „nepředstavoval etalon důvěryhodného řešení věci, jak v textu ústavní stížnosti naznačuje“, neboť jej sám napadl kasační stížností (a v důsledku toho byl rozsudek zrušen). Vedlejší účastník trvá na tom, že stěžovatel měl podat žalobu až proti rozhodnutí, které vzešlo z řízení podle § 142 správního řádu.

V. D. Replika stěžovatele

33. Stěžovatel v replice opakovaně vysvětluje, proč nepodal žalobu proti rozhodnutí vzešlému z řízení podle § 142 správního řádu. Pokud hovořil o tom, že vyšel z důvěry v rozsudek městského soudu ze dne 13. 7. 2023, který přitom sám napadl kasační stížností, jeho důvěra nesměřovala k obsahu rozsudku (který byl zamítavý), ale k procesním následkům tohoto rozsudku, které vylučují možnost podat opětovnou žalobu ve stejné věci (překážka *rei iudicatae*).

VI. Posouzení ústavní stížnosti

34. Stěžovatel byl neústavně postihnut za to, že se řídil poučením městského soudu, které posléze Nejvyšší správní soud označil za nesprávné (část VI. A.). Současně správní soudy podmínily přístup k soudní ochraně využitím řízení, které nemohlo stěžovateli poskytnout efektivní ochranu a jehož použití obecně zakládá v rozporu s ústavními požadavky nejistotu pro právní vztahy vznikající ze služebních poměrů (část VI. B.).

VI. A. Výkon ústavní povinnosti poučit žalobce o správném žalobním typu nesmí žalobce ve výsledku poškodit

35. Listina chrání přístup ke správním soudům všem, kteří tvrdí, že byli na svých právech zkráceni rozhodnutím orgánu veřejné moci (čl. 36 odst. 2 Listiny). Činnost orgánů veřejné moci a jejich „zásahy“ (v širokém slova smyslu) do práv a svobod mohou nabývat různých podob. V ústavní rovině je zpravidla nerozhodné, zda správní soud označí určitý akt orgánu veřejné moci jako „rozhodnutí“ (ve smyslu § 65 odst. 1 soudního řádu správního), nečinnost, nezákonný zásah, opatření obecné povahy apod. To ale neznamená, že použití těchto zákonných kategorií může být libovolné a je zcela mimo rozlišovací úroveň Ústavního soudu. Ostatně v řadě případů se k těmto problémům v minulosti již Ústavní soud autoritativně vyslovil. Klíčové je, aby ochrana základních práv poskytovaná správními soudy byla efektivní a výklad soudního řádu správního předvídatelný, v souladu s pravidly, které v obecné rovině stanoví zákon a konkretizuje ustálená judikatura. Soudní přezkum správních aktů musí být dostatečně účinný, bez ohledu na jejich pojmenování v podústavním právu [srov. k tomu obecně nález ze dne 7. 11. 2017 sp. zn. Pl. ÚS 12/17 (N 202/87 SbNU 311), *rozhodnutí prezidenta republiky o nejmenování profesorem*, body 18 a násl. ve spojení s navazujícím rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 15. 2. 2018 č. j. 1 As 311/2017-37, body 47 a násl.; k povinnosti vykládat pojem „rozhodnutí“ v čl. 36 odst. 2 Listiny autonomně a bez ohledu na pojmenování

toho kterého aktu v rovině podústavního práva nález ze dne 17. 3. 2009 sp. zn. IV. ÚS 2239/07 (N 57/52 SbNU 267), *společnost pro ochranu a rozvoj obcí Ptice a Úhonice*, bod 19].

36. Určení správného návrhového či žalobního typu ve správním soudnictví, zejména v situacích dosud nejudikovaných, nemusí být jednoduché. Není však přijatelné, aby tíha nepřehlednosti návrhových či žalobních typů ležela na bedrech jednotlivců. Je proto ústavní povinností správního soudu poučit navrhovatele (žalobce) o správném návrhovém (žalobním) typu, zvolil-li navrhovatel typ nesprávný [nález ze dne 14. 8. 2019 sp. zn. II. ÚS 2398/18 (N 147/95 SbNU 272), *právo na přístup k soudu*, body 45 a násl.].

37. Ústavní soud schvaluje základní východiska rozhodovací činnosti správních soudů, jak je pregnantně v minulosti formuloval rozšířený senát: „Pravidla pro řízení před správními soudy nejsou samoúčelná. Právě naopak, jsou ‚toliko' nástrojem k dosažení vlastního účelu správního soudnictví, a sice nalezení práva a poskytnutí účinné ochrany subjektivním právům jednotlivce, do nichž veřejná správa zasáhne svým jednáním v rozporu se zákonem. Procesní pravidla tak nemají být labyrintem plným nejasných odboček do slepých uliček, v němž se vlastní smysl soudní ochrany ztratí, nýbrž cestou, která jasně a zřetelně směřuje k cíli – k posouzení, zda hmotná subjektivní práva žalobce byla dotčena v rozporu se zákonem, anebo nikoli" (usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 9. 12. 2014 č. j. Nad 224/2014-53, č. 3196/2015 Sb. NSS, bod 26).

38. Stěžovatel v nyní posuzované věci se v průběhu soudních řízení vskutku dostal do právě zmíněné „slepé uličky". Je proto třeba nejprve posoudit, zda lze vinu přičíst stěžovateli, jak tvrdí Nejvyšší správní soud a vedlejší účastník, anebo správním soudům, jak tvrdí stěžovatel.

39. Lze přisvědčit městskému soudu, že případy, kdy v dané věci neexistuje jasná judikatura, a tedy žalobce musí „prošlapávat" nové cesty k ochraně svých práv, nejsou nijak výjimečné. Zásadně je proto třeba nevyužití všech dostupných prostředků ochrany, třebas i proti vícero aktům správního orgánu či rozhodnutím krajských soudů, klást k tíži žalobce [srov. nález ze dne 14. 5. 2025 sp. zn. I. ÚS 2033/23 (N 107/130 SbNU 71), *Brychta*, body 40 až 51].

40. V nynější věci je však situace jiná.

41. Stěžovatel nejprve podal tzv. zásahovou žalobu, ovšem na základě poučení městského soudu žalobu upravil na žalobu proti rozhodnutí (neboť napadený akt vyhodnotil městský soud s odkazem na judikaturu rozšířeného senátu jako rozhodnutí v materiálním slova smyslu). Městský soud zde postupoval v souladu s judikaturou Ústavního soudu (citovanou v bodě 36 shora). Následně žalobu městský soud rozsudkem ze dne 13. 7. 2023 zamítl. V rozsudku mj. detailně vysvětlil, proč je v této věci třeba použít žalobu proti rozhodnutí, a to s použitím kritérií vytvořených aktuální judikaturou rozšířeného senátu. Nejvyšší správní soud dne 18. 4. 2024 (bod 7 shora) tento rozsudek svým prvním rozsudkem v této věci zrušil, a to pro volbu nesprávného žalobního typu.

42. Ústavní soud zaznamenal poznámku městského soudu v jeho vyjádření, že Nejvyšší správní soud ve svém prvním rozsudku vůbec nereagoval na podrobnou analýzu žalobního typu provedenou městským soudem (a v podstatě vůbec nepoužil judikaturu rozšířeného senátu). První rozsudek Nejvyššího správního soudu ale stěžovatel ústavní stížností nenapadl. Proto se tímto rozsudkem Ústavní soud zabývat nemohl.

43. V každém případě to byl první rozsudek Nejvyššího správního soudu, který nejenomže uzavřel cestu žaloby proti aktuálně napadenému aktu vedlejšího účastníka (zrušení služebního poměru ve zkušební době bez uvedení důvodu) jako žaloby proti rozhodnutí, ale do věci vnesl § 142 správního řádu (řízení o určení právního vztahu), který ve výsledku uzavřel cestu žalobě zásahové a z celého započatého soudního řízení učinil onu již zmíněnou „slepou uličku". Třeba dodat, že řízení podle § 142 správního řádu na přípustnost žaloby proti rozhodnutí nemohlo mít žádný dopad (žaloba proti rozhodnutí není podmíněna způsobem, jakým je podmíněna v § 85 soudního řádu správního žaloba zásahová).

44. Je pravda, že zásahová žaloba byla po celou dobu řízení před správními soudy „ve hře“. Stěžovatel svou žalobu původně koncipoval jako žalobu zásahovou a dokonce i v kasační stížnosti proti rozsudku městského soudu taktéž argumentoval, že městský soud vyhodnotil žalobní typ nesprávně.

45. Žalobce však nemůže být v horším postavení jen proto, že jej soud poučil a navedl k použití určitého žalobního typu (Ústavní soud opakuje, že v nynější věci nijak nehodnotí správnost žalobního typu a vychází jen z toho, že Nejvyšší správní soud dospěl v prvním rozsudku k opačnému závěru než městský soud). Pokud by městský soud bez dalšího použil žalobní typ, k němuž jej posléze navedl až Nejvyšší správní soud, vedlo by to (v logice dalšího postupu obou správních soudů) k tomu, že by zásahová žaloba byla odmítnuta, ale stěžovatel by měl dost času napadat výsledné rozhodnutí v řízení podle § 142 správního řádu žalobou (rozhodnutí nejvyššího státního tajemníka, tj. finální rozhodnutí v řízení podle § 142 správního řádu, bylo vydáno dvanáct dní poté, co městský soud vydal zamítavý rozsudek). Vysvětlení stěžovatele, proč nepodal žalobu proti rozhodnutí nejvyššího státního tajemníka, je přitom rozumné: musel by podat v podstatě stejnou žalobu, jakou již u stejného soudu podal (byť proti jinému žalovanému), nadto již získal rozsudek ve věci samé, byť zamítavý, s jehož obsahem následně polemizoval v kasační stížnosti. V dané situaci to byla jediná racionální cesta, kterou stěžovatel měl.

46. Nejvyšší správní soud i vedlejší účastník tvrdí, že stěžovateli rozsudek městského soudu nemohl založit žádné legitimní očekávání, neboť žalobu zamítl. Nejde však o výsledek řízení. Jde o to, že na základě poučení městského soudu a na základě rozsudku téhož soudu byl stěžovatel utvrzen v tom, že je „na správné cestě“, která může ve výsledku vést k odstranění napadeného aktu vedlejšího účastníka. Po Nejvyšším správním soudě chtěl přezkum tohoto rozsudku, neboť v kasační stížnosti zpochybňoval správnost skutkových zjištění městského soudu. „Slepou uličku“ z této cesty udělal teprve Nejvyšší správní soud ve svém prvním (rušícím) rozsudku.

47. Stěžovatel tak byl připraven o přístup ke správnímu soudu v důsledku poučení městského soudu, který jej navedl na cestu žaloby proti rozhodnutí, v kombinaci s právním názorem Nejvyššího správního soudu, který naopak celou věc vrátil na cestu žaloby zásahové – a současně tuto cestu znemožnil. Správní soudy se tak vůči stěžovateli dopustily nepřípustného odepření spravedlnosti (*denegatio iustitiae*).

48. Již to by postačilo ke zrušení obou napadených rozhodnutí. Stěžovatel však též argumentuje, že použití § 142 správního řádu způsobem, jakým to činí oba správní soudy, je v každém případě neústavní. Touto argumentací se Ústavní soud zabývá v další části.

VI. B. Požadavek Nejvyššího správního soudu využít řízení podle § 142 správního řádu byl v této věci neústavní, neboť založil stav totální právní nejistoty

49. S ohledem na stěžovatelovu argumentaci je další otázkou, zda Nejvyšší správní soud mohl požadovat po stěžovateli, aby podal žalobu proti rozhodnutí vzešlému z řízení podle § 142 správního řádu. Ústavní soud níže dovozuje, že tento požadavek je neústavní, neboť je nejen v rozporu s částí judikatury, ale především zakládá časově neomezenou (a proto neústavní, neboť narušující právní jistotu) možnost zpochybnit skončení služebního poměru ve zkušební době.

50. Byť možnost použití § 142 správního řádu ve věcech obdobných věci nynější zmínil Nejvyšší správní soud v prosinci 2022, učinil tak velmi neurčitě a sám v daném případě toto řízení za efektivní prostředek ochrany ve smyslu § 85 soudního řádu správního nepovažoval (rozsudek ze dne 19. 12. 2022 č. j. 4 Ads 250/2022-23, bod 40). Byl to proto teprve rozsudek z ledna 2025, který jednoznačně dospěl k závěru, že státní zaměstnanec „má možnost využít jako prostředek ochrany svých práv žádost o určení právního vztahu (§ 142 správního řádu); proti rozhodnutí o této žádosti se státní zaměstnanec může bránit odvoláním u nadřízeného

služebního orgánu, případně poté žalobou podle § 65 odst. 1 s. ř. s.“ (rozsudek ze dne 10. 1. 2025 č. j. 5 Ads 231/2024-50, právní věta publ. pod č. 4663/2025 Sb. NSS).

51. Stěžovateli není možné dát za pravdu, že tento právní závěr, který převzal Nejvyšší správní soud i v nyní napadeném rozsudku, je v rozporu s rozsudkem 4 Ads 250/2022. Věc řešená posléze uvedeným rozsudkem byla totiž skutkově velmi specifická [služební poměr tehdejší žalobkyně u ministerstva skončil na základě zákona pro naplnění důvodu podle § 74 odst. 1 písm. a) zákona o státní službě, tj. pro její pravomocné odsouzení za trestný čin, ovšem odsuzující rozhodnutí bylo následně zrušeno a žalobkyně byla zproštěna obžaloby; Nejvyšší správní soud v onom rozsudku zjevně neměl ambici vyslovit širší právní závěr nad rámec přezkoumávané věci].

52. Stěžovateli je však třeba dát za pravdu, že použití řízení o určení právního vztahu podle § 142 správního soudu na nynější věc způsobem, jakým to činí Nejvyšší správní soud, je neústavní.

53. Řízení o určení právního vztahu (§ 142 správního řádu) není opravným prostředkem. Je zvláštním řízením, které umožňuje správnímu orgánu v prvém stupni vydat v pochybnostech deklaratorní rozhodnutí, zda určitý právní vztah vznikl a kdy se tak stalo, zda trvá, nebo zda zanikl a kdy se tak stalo. Správní orgán v tomto řízení nemůže konstituovat žádná práva ani povinnosti a nemůže jakkoli napravovat vady či nezákonnosti v předcházejících řízeních. Smyslem řízení podle § 142 správního řádu je odstranit spor, nejasnost či pochybnosti, které brání jednotlivci ve výkonu jeho veřejných subjektivních práv a k nimž se veřejná správa ještě autoritativně nevyjádřila. Řízení o určení právního vztahu nemůže sloužit k přezkumu výsledku činnosti správních orgánů, se kterým zákon spojuje další účinky. Řízení podle § 142 správního řádu tedy není superrevizním prostředkem ve vztahu k řízením či postupům jiným (rozsudky Nejvyššího správního soudu ze dne 7. 2. 2018 č. j. 9 As 330/2016-192, č. 3712/2018 Sb. NSS, body 64 a 70, a ze dne 30. 7. 2021 č. j. 9 As 2/2021-40, bod 19, podobně již rozsudky Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 8. 2011 č. j. 1 As 92/2011-182, *SWISSHOUSE*, bod 38, a ze dne 7. 7. 2016 č. j. 10 As 117/2016-64, bod 13, dále již několikráte zmíněné usnesení II. ÚS 1301/20, bod 12, či usnesení ze dne 26. 10. 2021 sp. zn. II. ÚS 2708/21, bod 11).

54. Co je pak ústavně významné, podání návrhu na zahájení řízení o určení právního vztahu podle § 142 správního řádu není omezeno žádnou lhůtou. O existenci právních vztahů je možné rozhodovat bez ohledu na nabytí účinnosti správního řádu, tedy rovněž o vztazích vzniklých podle předchozí právní úpravy. Může se týkat skutečností, které se odehrály před značnou dobou, půjde-li o skutečnosti, které měly vliv na vznik, změnu či zánik právních vztahů, jež jsou předmětem řízení o určení právního vztahu (rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 12. 2018 č. j. 2 As 137/2018-43, *PRECO GROUP*, bod 29, s početnými odkazy na judikaturu a odbornou literaturu, resp. rozsudek 9 As 330/2016, bod 70).

55. Právě časová neohraničenost práva zahájit řízení o určení právního vztahu podle § 142 správního řádu vylučuje ústavnost výkladu, k němuž se uchýlil Nejvyšší správní soud. Dle jeho logiky je zrušení služebního poměru ve zkušební době trvajícím zásahem, jehož zákonnost lze v libovolně dlouhé lhůtě „přezkoumat“ v řízení podle § 142 správního řádu. Tím ale Nejvyšší správní soud vložil do celé problematiky faktor naprosté právní nejistoty. Zpochybňování zákonnosti ukončení služebního poměru pomocí § 142 správního řádu, který není vázán na žádnou lhůtu, je v rozporu s esenciálními principy právního státu (právní jistotou). K podobnému závěru ostatně dospěl Ústavní soud již v minulosti [protože „řízení podle § 142 odst. 1 správního řádu lze využít kdykoli od vzniku sporného právního vztahu (řízení není omezené lhůtou), bylo by v rozporu s principem právní jistoty jakožto jedním ze základních pilířů demokratického právního státu, aby prostřednictvím tohoto řízení bylo možné zpětně zpochybnit zákonnost určitého postupu či rozhodnutí“, viz několikráte zmíněné usnesení II. ÚS 1301/20, bod 12].

56. Ústavní soud již dovodil, že soudní řád správní rozlišuje zásahy jednorázové, zásahy jednorázové s trvajícími účinky a zásahy trvající. Zatímco u jednorázových zásahů je nutno počítat lhůtu k podání žaloby striktně od okamžiku, kdy k zásahu došlo, třebaže snad účinky trvají, u zásahů trvajících nemůže lhůta začít plynout, dokud zásah trvá [nález ze dne 15. 5. 2018 sp. zn. II. ÚS 635/18 (N 94/89 SbNU 387), *EUROVIA*, bod 36].

57. U trvajícího zásahu (na rozdíl od zásahu jednorázového s trvajícími účinky) platí, že čím delší zásah je, tím se zvyšuje i jeho intenzita (nález sp. zn. II. ÚS 635/18, *EUROVIA*, body 38 a 39). Ve správní judikatuře je důležitým příkladem trvajícího zásahu nezahájení řízení z moci úřední v rozporu se zákonem – takový zásah trvá, dokud trvá kompetence správního orgánu zahájit řízení z moci úřední (rozsudek rozšířeného senátu ze dne 26. 3. 2021 č. j. 6 As 108/2019-39, *ŽAVES*, bod 102).

58. Stále platné závěry nálezu *EUROVIA* je však třeba posuzovat s ohledem na pozdější plenární judikaturu Ústavního soudu. Ta zdůraznila právní jistotu, spjatou se zákonnými lhůtami, jako je možnost napadat určité konání či nekonání veřejné správy žalobou před správními soudy. Smyslem lhůt „je omezení entropie v uplatňování práv, a to obecně, nikoli pouze ve vztahu k soukromým osobám. ... [Lhůta] slouží právní jistotě jako takové, která je hodnotou sama o sobě“. Typickým příkladem, kdy lhůta nemůže začít běžet, je situace, kdy jednotlivec je „obětí pokračujících aktivit státu“ [nález ze dne 14. 7. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 25/19 (N 147/101 SbNU 28; 347/2020 Sb.), *Lhůta pro podání žaloby proti nečinnosti správního orgánu*, body 36 a 46].

59. Z uvedeného plyne, že pojem trvajícího zásahu je třeba vykládat restriktivně. Zrušení služebního poměru ve zkušební době rozhodně trvajícím zásahem v právě popsaném pojetí není a být nemůže. Příliš široký výklad trvajícího zásahu by totiž vyprázdnil smysl lhůty k podání zásahové žaloby ve smyslu § 84 soudního řádu správního.

60. Nejvyšší správní soud však nejenomže potvrdil závěr městského soudu, že v nynější věci o trvající zásah jde (srov. bod 6 větu třetí napadeného rozsudku), ale do celé věci vnesl časově nijak neohraničenou možnost zpochybnit oznámení o skončení služebního poměru ve zkušební době cestou řízení podle § 142 správního řádu.

61. Tímto právním názorem Nejvyšší správní soud nutí stěžovatele, aby se (jak trefně uvádí sám stěžovatel) „obrátil na služební orgán, který jeho poměr ukončil, aby určil, zda jej opravdu ukončil“. To je v rozporu s funkcí řízení podle § 142 správního řádu, které tu není proto, aby se jím napravovaly vady či nezákonnosti v jiných řízeních či postupech, či aby sloužilo jako prostředek přezkumu zákonností těchto postupů. Tím se také Nejvyšší správní soud dostal do rozporu s judikaturou uvedenou v bodě 53 shora.

62. Tento rozpor nelze ani odůvodnit tím, že se Nejvyšší správní soud přidržel novějšího rozhodnutí rozšířeného senátu. Je to totiž metodologicky neudržitelný přístup, kterým Nejvyšší správní soud v napadeném rozsudku dovodil cestu řízení podle § 142 správního řádu z rozsudku rozšířeného senátu 6 As 108/2019, *ŽAVES*. Rozšířený senát se v bodě 68 rozsudku *ŽAVES* o § 142 správního řádu zmínil, ale negativně. Uvedl, že ve (velmi specifickém) žalobním typu, který rozšířený senát řešil, nemůže řízení podle § 142 správního řádu poskytnout potřebnou ochranu ve smyslu § 85 soudního řádu správního. Bod 68 nelze vyložit tak, jak to nyní činí Nejvyšší správní soud, tedy argumentem *a contrario* dovodit, že v jiných věcech (než věcech, na které dopadají závěry rozsudku *ŽAVES*) se má řízení podle § 142 správního řádu použít jako prostředek ochrany. Judikatura není právní předpis a nelze ji vykládat stejnými metodami, jak se vykládají právní předpisy. Jednoduše řečeno, o použití § 142 správního řádu v jiných věcech než té, kterou rozšířený senát řešil (nezahájení řízení z moci úřední v rozporu se zákonem), neříká judikát *ŽAVES* zhola nic.

63. Nejvyšší správní soud otevřel časově neomezený prostor pro zpochybnění aktů či postupů služebního orgánu. Propuštění státní zaměstnanci by mohli v logice Nejvyššího správního soudu „zprocesnit“ trvající zásah a napadat skončení služebního poměru v libovolně

dlouhé době. Takovýto právní názor je s to podminovat samotné základy právní jistoty ve vztazích služebního poměru. Nejde jen o ochranu právní jistoty služebních funkcionářů, ale též ochranu těch, kteří budou přijati na uvolněné služební místo. Právní názor Nejvyššího správního soudu vytváří diametrálně odlišnou ochranu státních zaměstnanců ve státní službě oproti ochraně zaměstnanců v pracovněprávních vztazích – kde ve srovnatelných případech rozvázání pracovního poměru zrušením ve zkušební době platí přísná lhůta pro podání žaloby (srov. § 72 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce). Správní soudy zvolily výklad, který svévolně rozlišuje zaměstnance ve služebním poměru oproti zaměstnancům v pracovním poměru. Tím ve srovnatelné situaci narušily princip rovnosti v právech (čl. 1 Listiny). Byť služební poměr má řadu specifik oproti poměru pracovnímu, lhůta k podání žaloby je technicistní a neexistuje důvod, proč by měl existovat tak dramatický rozdíl jako přísná lhůta ve vztazích pracovněprávních a chybějící lhůta ve vztazích služebních [k tomu např. nález ze dne 26. 2. 2009 sp. zn. I. ÚS 1169/07 (N 38/52 SbNU 387), *Povinnost přihlédnout k prekluzi práva na vyměření daně*, body 14 a 15].

64. Nejvyšší správní soud tedy tím, že státní zaměstnance v těchto typových věcech nutí použít řízení podle § 142 správního řádu, respektive že tento „zásah“ považuje za trvající, zásadním způsobem narušil esenciální požadavky právní jistoty. Tento zvolený výklad vede k absurdním následkům, které jsou v demokratickém právním státě nepřijatelné.

65. Ústavní soud závěrem zdůrazňuje, že v posuzovaném případě nebylo třeba zrušit napadený rozsudek pouze z procesních důvodů s poukazem na chybné nepostoupení věci k rozhodnutí rozšířenému senátu podle § 17 odst. 1 soudního řádu správního. Takový postup by byl namístě jen tehdy, pokud by se sporné právní otázky, v jejichž posouzení se soud odchýlil od předchozí rozhodovací praxe, týkaly výlučně podústavního práva, respektive pokud by výklad práva nebyl sám neústavní. Tak tomu ovšem v posuzované věci není, rozsudek Nejvyššího správního soudu založil sám o sobě neústavní důsledky. Jiný postup by byl v rozporu s požadavkem efektivity ústavního přezkumu [shodně např. nález ze dne 23. 1. 2018 sp. zn. I. ÚS 2637/17 (N 10/88 SbNU 133), *K povinnosti kraje zajistit osobě se zdravotním postižením dostupnost vhodné služby sociální péče*, bod 73 a judikatura tam uváděná].

VII. Závěr

66. Ústavní soud shrnuje, že správní soudy nesmí vytvářet nepředvídatelné a nepřehledné procesní slepé uličky. Povinnost soudu poučit žalobce o žalobním typu nesmí ve výsledku žalobce poškodit a přístup k soudu mu znemožnit. Právě to se stalo v nynější věci. Nejvyšší správní soud nadto zavázal stěžovatele využít před podáním žaloby řízení podle § 142 správního řádu, a teprve rozhodnutí z tohoto řízení vzešlé napadat žalobou. Řízení podle § 142 správního řádu však stěžovateli účinnou ochranu poskytnout nemohlo, nadto takovýmto výkladem vytvořil Nejvyšší správní soud stav totální právní nejistoty a neústavně umožnil státním zaměstnancům napadat ukončení služebního poměru v libovolné lhůtě.

67. Správní soudy tedy porušily právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 2 Listiny. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a obě napadená rozhodnutí zrušil [§ 82 odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

Č. 149
Neospravedlnitelné použití donucovacího prostředku příslušníky vězeňské služby
(sp. zn. III. ÚS 1252/24 ze dne 10. července 2025)

Jednání, které naplňuje znaky nelidského a ponižujícího zacházení, jehož se dopustí vykonavatelé státní moci ve služebním poměru, nelze z hlediska případné trestní odpovědnosti ospravedlnit neznalostí právních předpisů, rozšířeností takového jednání nebo jeho tolerancí ze strany nadřízených orgánů.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu a soudkyně zpravodajky Daniely Zemanové, soudkyně Lucie Dolanské Bányaiové a soudce Jiřího Přibáně o ústavní stížnosti stěžovatelky A. B. (jedná se o pseudonym), t. č. ve výkonu trestu ve Vazební věznici Praha – Ruzyně, Staré náměstí 3, 161 02 Praha 6, zastoupené JUDr. Marošem Matiaškem, LL.M., advokátem, se sídlem Mánesova 48, Praha 2, proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 13. února 2024 č. j. 13 To 352/2023-3305 a rozsudku Okresního soudu v Havlíčkově Brodě ze dne 6. září 2023 č. j. 16 T 17/2021-3197, za účasti Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích a Okresního soudu v Havlíčkově Brodě jako účastníků řízení a Krajského státního zastupitelství v Hradci Králové a V. B., zastoupeného JUDr. Liborem Piknou, advokátem, sídlem Plynárenská 671, Kolín, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 13. února 2024 č. j. 13 To 352/2023-3305 bylo porušeno právo stěžovatelky podle čl. 7 Listiny základních práv a svobod a čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 13. února 2024 č. j. 13 To 352/2023-3305 se ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů s tím, že jimi došlo k porušení jejích ústavních práv vyplývajících z čl. 7 odst. 1 a 2, čl. 3 odst. 1 a čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 3 a 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále též jen „Úmluva“).

2. Z ústavní stížnosti a spisu Okresního soudu v Havlíčkově Brodě (dále jen „okresní soud“) 16 T 17/2021 vyplývá, že v záhlaví uvedeným rozsudkem okresního soudu byli

obžalovaní P. J., J. M., V. B., K. S., J. P. a L. H. uznáni vinni ze spáchání zločinu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 odst. 1 písm. a) a odst. 2 písm. e) trestního zákoníku. Podle okresního soudu se ho dopustili, stručně řečeno, tak, že dne 8. 1. 2020 ve vzájemné součinnosti a neoprávněně omezili stěžovatelku na volném pohybu tím, že ji zhruba na 3,5 hodiny připoutali služebními pouty za zápěstí každé ruky k okenní mříži, kdy v důsledku bolesti způsobené při připoutání se stěžovatelka pomočila a uniklou moč musela po odpoutání vytřít. Za toto jednání byli obžalovaní odsouzeni k trestu odnětí svobody v trvání 3 let, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání 3 let, a k trestu zákazu činnosti spočívajícím v zákazu výkonu povolání u Vězeňské služby České republiky a v bezpečnostních sborech České republiky na dobu 2 let.

3. V dané věci šlo již o třetí rozsudek, neboť předchozí dva byly zrušeny Krajským soudem v Hradci Králové – pobočkou v Pardubicích (dále jen „krajský soud“), a to především z důvodů nedostatečného hodnocení důležitých skutkových zjištění. Z provedených důkazů vyplývá, že v daný den nebyla stěžovatelka včas odvedena do školského střediska, jelikož i přes svolání velitele a upozorňování ostatních odsouzených, se dotyčná pomalu obouvala se slovy „ať si počkají“. Ve školském středisku její vzdorné chování pokračovalo, a byla proto vyzvána k odchodu. Byla tak odvedena na pokoj, aby si s ní obžalovaná J. P. mohla promluvit a situaci vyřešit. Jak popsali obžalovaní, na pokoji stěžovatelka začala nadávat, urážet příslušníky vězeňské služby, rozkopla matrace na zemi, prudce se rozešla proti obžalované J. P. a rozhazovala prudce rukama. Jelikož nerespektovala zákonnou výzvu k slušnému chování, učinila obžalovaná rozhodnutí o jejím připoutání k okenní mříži. V souladu s právním názorem odvolacího soudu okresní soud dospěl k závěru, že nebyly splněny podmínky pro připoutání stěžovatelky k okenní mříži jen proto, že na školském středisku odmlouvala, nepracovala a chovala se nervózně, ani z toho, že případně při předvádění na oddělení výkonu kázeňských trestů měla kopnout do zábradlí, ani to, že máchala rukama a vykřikovala, že jsou příslušnici neschopní, že nesetrvala u okna na nejvzdálenějším místě cely, že kopla do odložené matrace. Důvodem k ponechání v této pozici pak nemohly být ani verbální urážky. Z vlastních výpovědí obžalovaných nevyplývá, že by zákonné podmínky byly splněny a že by situaci nebylo možné řešit jiným způsobem. Zákon stanoví dobu maximálně 2 hodiny i v případě nejnebezpečnějších útočníků. Po 2 hodinách strávených ve vynucené poloze stěžovatelka nemohla být ve stavu, kdy by mohla za přítomnosti více příslušníků někoho z nich napadnout.

4. Proti rozsudku okresního soudu podali obžalovaní odvolání, z jejichž podnětu krajský soud zrušil napadený rozsudek a sám napadeným rozsudkem nově rozhodl tak, že jednoho z obžalovaných zprostil obžaloby a u ostatních obžalovaných věc postoupil ředitelce věznice, neboť dospěl k závěru, že jejich jednání by mohlo být kvalifikováno jako kázeňský přestupek.

5. Krajský soud dovodil, že obžalovaní neměli důvod pro užití takto intenzivního donucovacího prostředku. Do cely vstoupilo 5 příslušníků, z nichž obžalovaná J. P., proti které se měla stěžovatelka útočně přibližovat, jako poslední. Z výpovědi obžalovaných ani nevyplývá, že se stěžovatelka připoutání nějak bránila. Soud tak uzavřel, že došlo ke zneužití donucovacího prostředku jako určité sankce za předchozí nevhodné chování stěžovatelky. Podle krajského soudu bylo irelevantní, že neexistovala metodika připoutávání, jelikož příslušníci mají povinnost znát zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky (dále jen „zákon o Vězeňské službě“). Ředitelka vypověděla, že způsob považovala za vhodný k uklidnění rozrušených odsouzených, a to i v případě toliko slovního projevu. Krajský soud nevyloučil, že se stěžovatelka v cele chovala právě tak, jak popsali obžalovaní. Ani v takovém případě se však nejednalo o chování způsobilé ohrozit obžalované. Situaci tak bylo možné řešit mírnějším způsobem. Krajský soud dospěl k závěru, že v rozhodné době docházelo k nadužívání daného donucovacího prostředku, a to jako způsob působení na odsouzené, které se chovaly nevhodně. Přitom pojem agresivita byl příslušníky i vedením vykládán velmi široce a zahrnoval i verbální projev. Ani skutečnost, že byla stěžovatelka po

dvou hodinách znovu připoutána na další 1,5 hodiny, než se pomočila, nebyla ve věznici výjimečná. Opakované připoutání v situaci, kdy se odsouzená nezklidnila, bylo považováno za správné.

6. Soud však nakonec dovodil, že s jistotou nelze prokázat povědomí obžalovaných o protiprávnosti a nezákonném postupu, tedy ani naplnění subjektivní stránky trestného činu. Krajský soud proto uzavřel, že obžalovaní postupovali v rozporu s ustanoveními zákona o Vězeňské službě, nešlo však o postup, který by se vymykal řešení obdobných situací v dané věznici. Pokud i jiné obdobné situace byly postoupeny pouze ke kázeňskému přezkumu, je nezbytné i tuto věc posoudit stejně.

II. Argumentace stěžovatelky

7. Podle stěžovatelky se popis skutku krajským soudem zásadně nelišil od jejího vnímání situace. Předmětného dne došlo vůči stěžovatelce k trýznivému a ponižujícímu zacházení, přestože od počátku nebyly naplněny zákonné důvody pro její připoutání. Stěžovatelka namítala, že jednání příslušníků naplnilo definiční znaky mučení ve smyslu Úmluvy OSN proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Argumentovala tím, že příslušníci vězeňské služby mají povinnost znát zákonnost užití donucovacích prostředků a jejich znalosti se také jednou ročně přezkušují. Podle stěžovatelky obvinění měli být schopni rozpoznat protiprávnost svého jednání, jelikož se jednalo o zjevně příkrý rozpor se zákonem o Vězeňské službě a lidskoprávními standardy.

8. Stěžovatelka také namítala, že absence subjektivní stránky trestného činu, jak ji posoudil krajský soud, je postavená na chybné dedukci. Připoutání je dle vedení věznice nadužíváno pouze s cílem zklidnit vězně, nikoli však s cílem vynutit si omluvu a slib, že se budou chovat vhodně. Stěžovatelka se však nechovala nebezpečně, což uznal i krajský soud. Pokud měl však soud za to, že na straně příslušníků absentoval úmysl, měl učinit kroky pro zahájení trestního stíhání s osobou, která souhlasila s nezákonnou praxí poutání. Stěžovatelka dále popisovala intenzitu zacházení, které trvalo dlouhou dobu, poutána byla v polohách, které pro ni byly nekomfortní a ponižující o to více, když je ženou a osobou se zdravotním postižením. Navíc po určitou dobu bylo ponecháno otevřené okno, což vzhledem k zimnímu období a urologickým potížím stěžovatelky negativně zintenzivnilo její prožitek. K odpoutání stěžovatelky došlo až poté, co se příslušníkům omluvila. Přitom použití donucovacího prostředku bylo následkem slovního nařčení obviněných z nekompetentnosti. Stěžovatelka má navíc s ohledem na rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Bouyid proti Belgii* ze dne 21. listopadu 2013 č. 23380/09 za to, že z hlediska zákazu mučení a špatného zacházení je předchozí chování oběti irelevantní. Stěžovatelka rovněž namítala, že bylo porušeno její právo na účinné vyšetřování, které by mělo být schopné vést k identifikování a potrestání odpovědných osob.

9. Stěžovatelce jako poškozené dále nebyla zajištěna řádná účast v trestním řízení, poučována byla nesrozumitelně a nebyla jí zajištěna právní pomoc. Stěžovatelka se totiž v průběhu prvních výslechů přihlásila s nárokem na náhradu újmy, ale v průběhu třetího výslechu se stěžovatelka tohoto práva vzdala. Důsledky totiž nebyla schopna dohlédnout. Stěžovatelka byla v dané době ve výkonu trestu odnětí svobody, a nebylo tedy možné, aby si právní pomoc zajistila sama. Další pochybení při zajištění její účasti spočívalo v tom, že stěžovatelka nebyla vyslechnuta na veřejném zasedání před odvolacím soudem, ačkoli o zajištění eskorty a výslech výslovně žádala.

10. Podle stěžovatelky je součástí důkladného vyšetření i adekvátnost sankce. V souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva stěžovatelka tvrdila, že za úmyslné zásahy do práva chráněného čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod musí být trestněprávní odpověď. Zejména upozornila na rozsudek ve věci *Cirino a Renne proti Itálii* ze dne 26. října 2017 č. 2539/13, který říká, že pouhé uložení kázeňských opatření není dostačující

v případech, ve kterých je zasaženo do „jádra“ Úmluvy. Pouze trestní stíhání může vést k preventivnímu účinku a odrazujícím dopadům, které by splnily požadavky čl. 3 Úmluvy. Podle stěžovatelky krajský soud opakovaně pojmenoval jednání příslušníků vězeňské služby jako velmi intenzivní omezení svobody pohybu a jako trýznivé a ponižující zacházení. Přesto rozhodl, že skutek by měl být posouzen jako kázeňský přestupek, což odůvodnil systematičností problému ve věznici. Proto je rozsudek co do rozhodnutí o sankci nelogický a vnitřně rozporný.

III. Vyjádření ostatních účastníků řízení a replika stěžovatelky

11. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost ostatním účastníkům řízení na vědomí a k případnému vyjádření.

12. Krajský soud odkázal především na odůvodnění svých rozhodnutí, která v průběhu řízení byla vydána. Stěžovatelka byla k věci vyslechnuta opakovaně, v přípravném řízení i v řízení před soudem. Jelikož o nový výslech ve veřejném zasedání požádala až těsně před jeho konáním, nebylo možné její eskortu zařídit. Dodal, že nárok na odškodnění by ostatně podle něj bylo nutné uplatnit v režimu zákona o odpovědnosti státu. Co se týče možné trestní odpovědnosti jiných osob, může tuto otázku posoudit pouze státní zástupce.

13. Krajské státní zastupitelství v Hradci Králové se v zásadě ztotožnilo s ústavní stížností stěžovatelky. Podle státního zastupitelství okresní soud nevyvinul skutečnou snahu věc objasnit, záměrně a účelově opomíjel důkazy vyvracející verzi obžalovaných. Podle státního zastupitelství jejich jednání lze považovat za mučení ve smyslu § 149 trestního zákoníku, kdy ze znaleckého posudku vyplývá, že připoutávání umocnilo traumatizující dopad na stěžovatelku a ještě protáhlo její strádání. Právní omyl spočívající v neznalosti protiprávnosti činu je nutné posoudit v souladu se zásadou *ignorantia iuris non nocet*, a to za situace, kdy neznalost obžalovaných nebyla omluvitelná vzhledem k jejich služebnímu poměru. Obžalovaní porušili několik svých povinností vyplývajících ze zákona o Vězeňské službě i hlavní zásady výkonu trestu odnětí svobody. Porušeny byly i povinnosti jim stanovené v § 3 písm. a), b), c), d) a § 4 písm. b), e) nařízení Generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 5/2016. Podle státního zastupitelství bylo připoutání stěžovatelky, které bylo užito jako fyzický trest za její předchozí nevhodné chování s cílem ji donutit k omluvě, nejenom v rozporu se zákonem, ale také směřovalo přímo proti výkonu svěřené pravomoci. Obvinění jednali podle svého vlastního uvážení mimo zákonem stanovené formy trestů. Naopak vědomi svých povinností a toho, že jednali s nimi v rozporu, se snažili své jednání zamaskovat jako užití donucovacího prostředku, když za tímto účelem bylo připoutání poškozené zapsáno do příslušných knih. Podle judikatury Ústavního soudu nesmí donucovací prostředky nikdy sloužit jako trest. Státní zastupitelství potvrdilo informaci o tom, že jsou příslušníci každoročně školeni a přezkušováni z použití donucovacích prostředků. Je vyloučeno, že by se obžalovaní mohli byť i náznakem domnívat, že jejich jednání je v souladu se zákonem. Podle státního zastupitelství má posouzení věci systémový dosah, jelikož není možné, aby se v demokratické zemi s odsouzenými zacházelo špatně a případná pochybení byla tolerována za závojem zákonných oprávnění dozorců.

14. Obžalovaný V. B. se jako vedlejší účastník k ústavní stížnosti vyjádřil tak, že její obsah je toliko výrazem nespokojenosti stěžovatelky s výsledkem trestního řízení. V trestním řízení lze spatřovat deficit účinného vyšetřování ze strany orgánů přípravného řízení, jelikož se měly zabývat odpovědností osob, které nesou vinu za systémové selhání. Podle vedlejšího účastníka došlo zřejmě i k selhání dozorujícího státního zastupitelství, jelikož v rámci pravidelných kontrol věznic, pochybení v užívání donucovacích prostředků nebylo nikdy shledáno. Naopak se podle něj dá orgánům činným v trestním řízení vytknout to, že se v přípravném řízení dostatečně nesnažily skutkovou verzi stěžovatelky konfrontovat s existujícími pochybnostmi. Co se týče nepochopeného poučení, vedlejší účastník má za to, že stěžovatelka byla poučena standardně. Lze u ní předpokládat vyšší znalost trestního řádu ve

srovnání s běžnou populací. Vedlejší účastník má za to, že rozsudky z roku 2017 stěží dokládají procesní nezpůsobilost stěžovatelky. V mezidobí totiž podstoupila ústavní psychiatrické léčení. Účasti stěžovatelky v trestním řízení nebylo bráněno. Z lékařské zprávy vyplývá, že stěžovatelka neměla sebemenší známky násilí či poranění. Popisovaný způsob připoutání by dle znaleckého posudku způsobil rozsáhlá poranění ramenního kloubu. Absenci poranění dle vedlejšího účastníka prokazuje i skutečnost, že ihned po odpoutání byla stěžovatelka schopna ručně sepsat mnohostránkové trestní oznámení. Stěžovatelka se rozhodla incident využít pro účely žádosti o podmíněné propuštění. K tomuto záměru se měla výslovně přiznat vězeňskému psychologovi. Soudy tento aspekt ve svých rozsudcích vynechaly nejspíše proto, aby nemusely zahajovat trestní stíhání stěžovatelky pro křivé obvinění. Vedlejší účastník dále namítá, že popsaný donucovací prostředek byl běžně používán například v případech, kdy odsouzená vulgárně nadávala dozorci či násilím toliko vyhrožovala. Za tři měsíce předcházející projednávanému skutku byl tento prostředek užit celkem v 19 případech, kdy pouze u 11 z nich byl ze záznamu zjistitelný důvod připoutání. U 3 z 19 případů rovněž došlo k řetězení doby připoutání nad zákonný limit dvou hodin. Podle něj není možné, aby za systémové selhání bylo postiženo šest víceméně náhodně vybraných řadových dozorců.

15. Vyjádření ostatních účastníků zaslal Ústavní soud stěžovatelce na vědomí a k případné replice. V ní se stěžovatelka ztotožnila s argumentací krajského státního zastupitelství. K vyjádření vedlejšího účastníka uvedla, že nesouhlasí s absencí úmyslu obžalovaných. Ze spisu plyne, že jednali s cílem potrestat a ponížit stěžovatelku bez ohledu na klima ve věznici. Dozorci mají povinnost rozpoznat, kdy je jejich jednání v rozporu se zákonem, bez ohledu na atmosféru ve věznici. Základem jejich povinností zůstává netrestat svévolně odsouzené. Stěžovatelka rovněž prokázala své zdravotní postižení, které má trvalý charakter. Stěžovatelka rovněž doplnila, že podle rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Myumyun proti Bulharsku* ze dne 3. listopadu 2015 č. 67258/13 je součástí efektivního vyšetřování nejen povinnost pachatele odhalit, ale i potrestat.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

16. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla poškozenou v řízení, v němž byly vydány rozsudky napadené ústavní stížností. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), avšak v části, ve které směřuje proti již zrušenému rozsudku okresního soudu je návrhem, o kterém není Ústavní soud příslušný rozhodnout [srov. nález Ústavního soudu ze dne 16. 6. 2015 sp. zn. I. ÚS 1119/15 (N 116/77 SbNU 697)].

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

17. Poté, co se Ústavní soud seznámil se všemi výše uvedenými okolnostmi dané věci, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je částečně důvodná.

18. V první řadě se musel Ústavní soud zabývat tím, zda je příslušný ke zrušení rozsudku krajského soudu. Otázka rozsahu ústavních práv obětí trestné činnosti (nebo poškozených) a související otázka možností nápravy jejich porušení Ústavním soudem, se v judikatuře Ústavního soudu postupně vyjasňuje [z nedávné doby viz především nález ze dne 19. 3. 2025 sp. zn. Pl. ÚS 17/24 (N 61/129 SbNU 194)]. V této konkrétní věci se stěžovatelka (v postavení oběti i poškozené) domáhá zrušení soudního rozhodnutí, kterým byl jeden obžalovaný zproštěn obžaloby, u ostatních došlo k postoupení věci ředitelce věznice, neboť jejich jednání by mohlo být kázeňským přestupkem, ale není trestným činem.

19. Z hlediska pravomoci Ústavního soudu zrušit taková soudní rozhodnutí z podnětu ústavní stížnosti oběti (resp. poškozené) jsou klíčové § 72 a 82 zákona o Ústavním soudu, které

upravují oprávnění podat ústavní stížnost a stanoví meze pro její vyhovění. Jde-li o aplikaci těchto obecných ustanovení na situaci obětí domáhajících se přezkumu neuspokojivých soudních rozhodnutí, dovodil Ústavní soud v minulosti svou pravomoc zrušit zprošťující rozsudky, doprovází-li jejich vydání kvalifikované a ústavně relevantní pochybení. Nálezem ze dne 26. dubna 2022 sp. zn. IV. ÚS 1993/21 (N 53/111 SbNU 331) Ústavní soud zrušil soudní rozhodnutí zprošťující obžalovaného obžaloby s tím, že soudy selhaly ve své povinnosti objasnit skutkový stav (který se týkal usmrcení). Nálezem ze dne 10. května 2023 sp. zn. I. ÚS 443/23 (N 83/118 SbNU 96) Ústavní soud zrušil rozsudek, jehož zprošťující výrok nedokázal soud řádně odůvodnit (písemné odůvodnění zcela absentovalo). Ještě předtím v nálezu ze dne 22. března 2022 sp. zn. III. ÚS 3006/21 (N 41/111 SbNU 166) dospěl Ústavní soud k závěru, že je oprávněn přezkoumat z podnětu ústavní stížnosti oběti soulad soudních rozhodnutí, kterými nedošlo k odsouzení obžalovaného (v dané věci šlo o rozhodnutí, jimiž byla věc postoupena do přestupkového řízení), s ústavním pořádkem. Z výše uvedeného tedy lze dovodit, že Ústavní soud může z podnětu oběti (resp. poškozeného) přezkoumat soulad zprošťujících rozsudků i rozhodnutí, jimiž se věc postupuje jinému orgánu, s ústavním pořádkem, dospět k závěru o porušení ústavních práv stěžovatele a případně napadená rozhodnutí zrušit. Proto dále přistoupil k přezkumu obsahu napadeného rozhodnutí krajského soudu.

20. Po seznámení se s odůvodněním napadeného rozhodnutí dospěl Ústavní soud k závěru, že krajský soud nedodržel svou ústavní povinnost řádně odůvodnit soudní rozhodnutí, které zasahovalo do stěžovatelčina ústavního práva vyplývajícího z čl. 3 Úmluvy. Podle Ústavního soudu je přitom zřejmé, že jednání, které bylo předmětem daného trestního řízení, spadá do věcné působnosti čl. 3 Úmluvy. Vzhledem k níže uvedeným závěrům není ani podle Ústavního soudu nutné přesně kvalifikovat, zda takové jednání představuje mučení, nelidské zacházení anebo ponižující zacházení (či trest). Evropský soud pro lidská práva zahrnul do působnosti tohoto článku např. protiprávní nucené oholení vlasů nebo konfiskaci brýlí (viz rozsudek ve věci *Yankov proti Bulharsku* ze dne 11. 12. 2003 č. 39084/97), násilné zatčení bez právního důvodu (rozsudek ve věci *Ribitsch proti Rakousku* ze dne 4. 12. 1995 č. 18896/91). Sám Ústavní soud v nedávném nálezu ze dne 14. 5. 2025 sp. zn. III. ÚS 3442/24 (N 109/130 SbNU 100) zdůraznil možnost porušení článku 3 Úmluvy při neposkytnutí dostatečné psychiatrické péče (a její nahrazení represí) vězňům s duševním onemocněním. Podle Ústavního soudu spadá tedy jednání, které bylo předmětem obžaloby (protiprávní několikahodinové poutání v nepohodlné poloze, v důsledku čehož se stěžovatelka pomočila a následně byla nucena se omluvit) do působnosti čl. 3 Úmluvy.

21. V první řadě je třeba podotknout, že právní závěry napadeného rozhodnutí nejsou úplně srozumitelně strukturovány a u těch klíčových chybí jakákoliv rozvádějící argumentace.

22. Krajský soud v napadeném rozhodnutí nejprve obsáhle popisuje důvody, které svědčí o protiprávnosti jednání obžalovaných. Konkrétně v bodě 158 uvádí, že dospěl k závěru, „že v rozhodné době ve Věznici S. docházelo k nadužívání zmíněného donucovacího prostředku – připoutání k pevnému předmětu nad rámec podmínek stanovených k jeho použití ve smyslu § 17 odst. 5 zákona o Vězeňské službě, a připoutání odsouzené za obě ruce zády k okenní mříži bylo používáno ve více případech jako prostředek působení na odsouzené, které se chovaly nevhodným způsobem a porušovaly stanovené povinnosti vyplývající pro ně z výkonu trestu odnětí svobody. Odvolací soud však má za to, že při použití takto intenzivního donucujícího prostředku bylo namístě plně respektovat všechny podmínky stanovené zákonem, a v konkrétní situaci (...) tyto podmínky beze zbytku splněny nebyly“. V bodě 163 doplňuje, že „k použití donucovacího prostředku vůči poškozené A. B. došlo bez splnění zákonem stanovených podmínek za využití nepřiměřeně širokého, mimořádně extenzivního výkladu toho, co podřazovali příslušníci vězeňské služby v dané věznici pod pojem agresivní chování, a zmíněný donucovací prostředek nadužívali k tzv. zklidnění odsouzených, zřejmě tedy jako určitý fyzický

trest, který měl přimět odsouzené k tomu, aby zanechaly nevhodného chování do budoucna“. V bodech 166 a 167 k této otázce uzavírá, že obžalovaní „postupovali bez náležitého respektování povinností příslušníka vězeňské služby zakotvených v § 6 odst. 1, 2 zákona o Vězeňské službě a k připoutání poškozené k okenní mříži přistoupili nad rámec podmínek vymezených v § 17 odst. 5 uvedeného zákona, (...) Povaha předchozího jednání poškozené totiž rozhodně nevyžadovala, aby na cele, kde zůstala sama a nemohla nikoho dalšího ohrozit, musela být připoutána za obě ruce“.

23. Z uvedených závěrů vyplývá, že krajský soud, aniž by to výslovně uvedl, považoval naplnění znaku objektivní stránky daného trestného činu za prokázané. Pro úplnost lze uvést, že rozsudkem okresního soudu byli obžalovaní uznáni vinnými ze spáchání zločinu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 odst. 1 písm. a) a odst. 2 písm. e) trestního zákoníku. Toho se dopustí „úřední osoba, která v úmyslu způsobit jinému škodu nebo jinou závažnou újmu anebo opatřit sobě nebo jinému neoprávněný prospěch vykonává svou pravomoc způsobem odporujícím jinému právnímu předpisu“ a „spáchá-li takový čin zneužívaje bezbrannosti, závislosti, tísně, rozumové slabosti nebo nezkušenosti jiného“. Oba soudy dospěly k závěru, že obžalovaní jednali vůči stěžovatelce v rozporu s jednoznačně znějícími ustanoveními zákona o Vězeňské službě. Ústavní soud neshledal v žádné části odůvodnění napadených rozhodnutí úvahu, která by závěr o naplnění objektivní stránky trestného činu zpochybňovala. Ústavní soud proto z těchto skutkových závěrů dále vycházel.

24. Ve vztahu k obsahu výroků napadeného rozhodnutí (tedy zproštění obžaloby a postoupení věci) se Ústavnímu soudu jeví jako klíčový závěr v bodě 165 odůvodnění, podle kterého krajský soud „dovodil, že u obžalovaných nelze s jistotou a bez pochybností dovodit povědomí o protiprávnosti a nezákonném postupu, tedy ani naplnění subjektivní stránky nezbytné pro posouzení jednání jako trestného činu“. Tento závěr navazuje na předchozí úvahy soudu ohledně atmosféry ve věznici a náhledu vedení a kolegů na jednání obžalovaných.

25. Provedené důkazy (zejména výpověď ředitelky věznice) vyhodnotil soud tak, že „připoutání k pevnému předmětu bylo vnímáno jako vhodný prostředek ke zklidnění rozrušených a nevhodně se chovajících odsouzených, a to bez ohledu na to, jak byly podmínky pro jeho použití stanoveny v zákoně č. 555/1992 Sb. Obžalovaní poukázali na to, že existovala celá řada případů, kdy došlo k použití zmíněného donucovacího prostředku vůči jiným odsouzeným i z relativně méně vážných důvodů (...) a na jeho použití nebylo ze strany nadřízených shledáno nic nevhodného. Proto považovali i obžalovaní svůj postup za standardní a schvalovaný či vyžadovaný vedením věznice“ (bod 159). Situaci jako výjimečnou nebraly zjevně ani odsouzené, které se na místě pohybovaly (bod 160). Neexistoval přesný pokyn k použití tohoto donucovacího prostředku a jeho použití „za obdobných okolností v případě nevhodného chování poškozené podřaditelného pod velmi široce vykládaný pojem agresivního chování byl považován za vhodný a i ze strany vedení byl akceptován jako správný“ (bod 161). Ani zjevné překročení zákona (připoutání stěžovatelky nad limit 2 hodin) nepředstavovalo postup, který by byl „ve věznici pokládán za výjimečný a i takovéto opakované připoutání v podstatě vedení věznice schvalovalo v případech, kdy nedošlo ke zklidnění odsouzené na požadovanou míru“ (bod 162). Podle soudu nešlo u obžalovaných „o postup, který by se vymykal řešení podobných situací a užívání tohoto donucovacího prostředku s vědomím vedení Věznice S. v jiných případech“ (bod 166). V těchto jiných případech nedošlo podle soudu nikdy ani k zahájení trestního stíhání, nýbrž maximálně ke kázeňskému řízení, pročež je namístě rozhodnout obdobně o jednání obžalovaných.

26. K uvedeným závěrům a úvahám Ústavní soud v první řadě uvádí, že neposkytují zřejmou, srozumitelnou a akceptovatelnou oporu pro konstatování, že nebyla naplněna subjektivní stránka trestného činu. Krajský soud jinými slovy zpochybnil zavinění obžalovaných příslušníků vězeňské služby s odkazem na to, že se stejného protiprávního jednání vůči osobám ve výkonu trestu dopouštělo běžně více jejich kolegů a vedení věznice

jejich postup aprobovalo. Tento argumentační postup je ve vztahu k povaze protiprávního jednání (mučení) a k osobám obžalovaných (příslušníci vězeňské služby ve služebním poměru) zcela nepřípustný.

27. Zvolené slovní spojení, podle nějž „nelze dovodit povědomí o protiprávnosti a nezákonném postupu“, jakož i úvahy o absenci subjektivní stránky (zavinění), má podle Ústavního soudu nejblíže k normativní úpravě tzv. právního omylu. Ten je na zákonné úrovni definován v § 19 trestního zákoníku, podle jehož prvního odstavce platí, že „kdo při spáchání trestného činu neví, že jeho čin je protiprávní, nejedná zaviněně, nemohl-li se omylu vyvarovat“. Podrobněji pak v druhém odstavci stanoví, že „omylu bylo možno se vyvarovat, pokud povinnost seznámit se s příslušnou právní úpravou vyplývala pro pachatele ze zákona nebo jiného právního předpisu, úředního rozhodnutí nebo smlouvy, z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce, anebo mohl-li pachatel protiprávnost činu rozpoznat bez zřejmých obtíží“. Toto legislativní vymezení doplňuje bohatá judikatorní a doktrinálně akademická činnost (viz např. obsáhlý popis právního omylu v trestním právu v ŠČERBA, F. a kol. Trestní zákoník: komentář. Svazek 1, § 1 až 204. Beckova edice Komentované zákony. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 291 až 318). Vzhledem k tomu, že aplikace právního omylu představuje výjimku z obecného uplatňování trestní odpovědnosti, je z hlediska právní jistoty a dále též s ohledem na ústavní práva obětí zcela nezbytné závěr o naplnění podmínek pro aplikaci § 19 trestního zákoníku podrobně odůvodnit. Ústavní soud si je vědom, že existují různé přístupy k právnímu omylu s ohledem na legislativní konstrukci určité skutkové podstaty (např. u tzv. blanketních skutkových podstat). Výběr a odůvodnění konkrétního postupu jsou povinností orgánů činných v trestním řízení. Tuto povinnost však krajský soud v dané věci nesplnil.

28. Ani s přihlédnutím ke kontextu dané věci není zřejmé, jak by u obžalovaných mohly být splněny podmínky pro aplikaci uvedeného ustanovení. Nejen, že z napadených rozhodnutí nevyplývají žádné překážky, bránící obžalovaným seznámit se s příslušnou právní úpravou, ale zejména se daného jednání obžalovaní dopustili ve specifickém postavení příslušníků ve služebním poměru podle zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, s nímž je spojená zvláštní povinnosti seznámit se se všemi relevantními právními předpisy (a poté je pochopitelně dodržovat).

29. Z napadeného rozhodnutí nevyplývá, že by krajský soud případně své závěry založil na jiném důvodu nenaplnění znaku subjektivní stránky trestného činu. Toto pochybení krajského soudu dosahuje z hlediska zásahu do stěžovatelčina práva na fyzickou integritu a ochranu před mučením a nelidským a ponižujícím zacházením (podle čl. 7 Listiny a čl. 3 Úmluvy) takové intenzity, že je nezbytné napadený rozsudek zrušit a věc vrátit krajskému soudu k novému posouzení.

30. K postupu krajského soudu ve znovuotevřeném řízení považuje Ústavní soud za nutné zdůraznit další ústavněprávní aspekt dané věci. Popsaného jednání se obžalovaní dopustili jako vykonavatelé státní moci vůči osobě zbavené osobní svobody téměř v maximální možné míře. Veškeré právní předpisy upravující způsoby omezení osobní svobody, ústavními a mezinárodními závazky státu počínaje, až po konkrétní pokyny vedoucích představitelů státních institucí, slouží primárně jako štít proti neomezenému uplatňování fyzické moci, byť svévolně opřenému o rádoby chvályhodné důvody. Závěr krajského soudu, podle něhož se u obžalovaných nepodařila prokázat vědomost o protiprávnosti jejich jednání, popírá mimo jiné linii vyjádření některých obžalovaných, vyjadřujících kritiku ohledně nesmyslnosti a nefunkčnosti právními předpisy stanovených postupů. Jako občané demokratického právního státu mají obžalovaní nezpochybnitelné právo nesouhlasit s legislativní činností orgánů zákonodárné a výkonné moci. Dokonce mají i právo jejich činnost ve vymezených hranicích veřejně kritizovat. Změny této legislativy se však v právním státě mohou jako všichni občané domoci pouze právem stanovenými postupy. Takový nesouhlas jim však nedává ani jako

občanům a už vůbec nikoliv jako vykonavatelům moci právního státu ve služebním poměru jakýkoliv nárok k porušování legitimně stanoveného systému právních norem. Jedním ze základních rysů právního státu je, že jsou to přede všemi právě představitelé státu, kteří dodržují právní předpisy, a tím spíše ti, jejichž činnost významným způsobem zasahuje do lidských práv ostatních občanů. Jsou to pouze tyto právní předpisy, které takové činnosti propůjčují legitimitu (čl. 2 odst. 3 Ústavy) a oddělují ji od svévole.

31. Jak je již výše uvedeno, ospravedlněním jejich jednání by nemohlo být ani tvrzení o plnění příkazů vedení věznice (jakkoliv nic takového nebylo v případě stěžovatelky u soudu prokázáno, neboť naopak celý „systém" byl postaven na široké a vedením podporované diskreci jednotlivých dozorců). Postup pro případ, kdy příkaz vedoucího pracovníka odporuje právním předpisům, jednoznačně upravuje § 46 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů Ten ve druhém odstavci stanovuje postup pro případ rozkazu, který odporuje právním předpisům a ve třetím odstavci striktní zákaz vykonání rozkazu, kterým by byl zřejmě spáchán trestný čin.

32. Od právě uvedeného nelze podle Ústavního soudu odhlížet ani při výkladu trestněprávních předpisů. Rozhodovací činnost obecných soudů nemůže pro úřední osoby vykládat pravidla omezující možnost uplatnění jejich trestní odpovědnosti šířeji, než činí pro soukromé osoby. Jsou-li kupříkladu pro běžného adresáta trestního zákoníku velmi přísně stanovené podmínky právního omylu, nelze je bez zřejmých zákonných důvodů pro trestnou činnost spáchanou „ve jménu" státu stanovovat mírněji. Podrobně popsané skutečnosti, z nichž krajský soud dovodil, že obžalovaní mohli své jednání považovat v atmosféře věznice za běžné, nemohou podle Ústavního soudu svědčit o snížené škodlivosti porušování právních předpisů, nýbrž právě naopak o systémové neúctě k jejich obsahu. Ústavní soud považuje obhajobu podobně „organizovaného" deliktního jednání v podmínkách právního státu za nepřijatelnou. Ještě paradoxnější je taková situace právě v prostředí věznice, v němž má dojít k převýchově osob, které v minulosti prokázaly mimořádnou neúctu k právnímu řádu České republiky. Možnost pozitivního působení prostředí, v němž jsou odsouzení opakovaně přímými svědky netajeného podněcování neúcty k jednoznačnému textu zákona, je podle Ústavního soudu vyloučená. Z tohoto pohledu zaslouží pozornost i následná rozhodnutí ředitelky věznice, kterými došlo k zastavení řízení ve věcech služebního poměru proti obžalovaným, jednak s odkazem na zrušený zprošťující rozsudek okresního soudu, a dále z důvodu, že stěžovatelka je problematickou osobou porušující předpisy a příkazy, za což byla oprávněně trestána (na rozdíl od obžalovaných).

33. Skutečnost, že nedošlo k trestnímu postihu ani vedení věznice, ani dalších dozorců je z hlediska trestní odpovědnosti obžalovaných nerozhodná, neboť nijak neovlivňuje společenskou škodlivost jejich jednání. Přísné uplatnění zásady legality není pro soud závazkem pouze na ochranu obžalovaných, nýbrž i na ochranu obětí, potažmo naplnění ochranné funkce trestního práva vůči celé společnosti. Soudy nejsou ze své povahy (čl. 4 a 90 Ústavy) orgány, které by měly jakoukoliv diskreci, zda budou v souladu se zákonem aplikovat trestní předpisy.

34. Lze tedy uzavřít, že podle Ústavního soudu nelze z napadeného rozhodnutí seznat, jaké skutkové a právní důvody vedly krajský soud k vydání rozhodnutí, kterým jednoho z obžalovaných zprostil obžaloby a věc ostatních postoupil do kázeňského řízení. Tím došlo k porušení stěžovatelčina ústavního práva podle čl. 7 Listiny a čl. 3 Úmluvy. K tomu je vhodné poznamenat, že vzhledem k povaze nedostatků napadeného rozhodnutí se Ústavní soud nezabýval rozdíly mezi jednáním jednotlivých obžalovaných. To bude muset pečlivě provést krajský soud ve znovuotevřeném řízení.

35. S ohledem na výše uvedené se Ústavní soud nezabýval otázkou adhezního nároku poškozené. Nejprve je nezbytné postavit najisto otázku viny obžalovaných, od níž se teprve

může odvíjet případná náhrada škody v samotném trestním řízení. Irelevantními se též stávají námitky stěžovatelčiny účasti u veřejného zasedání, které se bude opakovat.

36. Z tohoto důvodu Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti zčásti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil napadené rozhodnutí krajského soudu. V části, v níž ústavní stížnost směřovala proti rozsudku okresního soudu, Ústavní soud odmítl ústavní stížnost, jelikož nebyl k jejímu projednání příslušný podle § 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu. Rozhodl tak bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 150
Trvající průtahy v řízení
(sp. zn. I. ÚS 1239/25 ze dne 14. července 2025)

Nečinnost soudu trvající i po kárném odsouzení vyřizující soudkyně, spojená s opakovaným odročováním jednání, neefektivní organizací řízení a nevyužitím dostupných možností k jeho urychlení, porušuje základní právo účastníka řízení na projednání věci bez zbytečných průtahů podle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu a soudce zpravodaje Tomáše Langáška, soudkyně Dity Řepkové a soudce Jana Wintra o ústavní stížnosti D. Z., zastoupeného advokátkou JUDr. Klárou A. Samkovou, Ph.D., sídlem Španělská 742/6, Praha 2, proti jinému zásahu orgánu veřejné moci spočívajícímu v průtazích v řízení za účasti Obvodního soudu pro Prahu 5 jako účastníka řízení, takto:

I. Zásahem Obvodního soudu pro Prahu 5 spočívajícím v průtazích v řízení vedeném pod sp. zn. 50 P 186/2020 bylo porušeno právo stěžovatele na projednání věci bez zbytečných průtahů podle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Obvodnímu soudu pro Prahu 5 se ukládá, aby nepokračoval v průtazích ve věci vedené pod sp. zn. 50 P 186/2020 a v této věci neprodleně jednal.

III. Stěžovateli se náhrada nákladů řízení před Ústavním soudem nepřiznává.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti věci

1. Posuzovanou ústavní stížností se stěžovatel domáhá, aby Ústavní soud vyslovil, že průtahy v řízení vedeném u Obvodního soudu pro Prahu 5 (dále jen „obvodní soud“) pod sp. zn. 50 P 186/2020 bylo porušeno jeho právo, aby jeho věc byla projednána bez zbytečných průtahů, podle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života zaručené čl. 10 odst. 2 Listiny a aby Ústavní soud obvodnímu soudu uložil v průtazích nepokračovat a ve věci neprodleně jednat.

2. Jak vyplynulo z ústavní stížnosti a vyžádaného spisu obvodního soudu sp. zn. 50 P 186/2020, u obvodního soudu bylo pod danou spisovou značkou zahájeno a vedeno řízení ohledně nezletilé dcery stěžovatele, a to konkrétně o zákazu styku manžela matky nezletilé s nezletilou (zahájeno 24. 11. 2020), o zbavení rodičovské odpovědnosti matky (zahájeno 20. 1. 2021 a podle stěžovatele vyloučeno k samostatnému projednání), o nahrazení souhlasu matky se změnou příjmení nezletilé (zahájeno 6. 10. 2023) a o nahrazení souhlasu matky ohledně povinné školní docházky nezletilé (zahájeno 7. 2. 2025; svůj návrh vzal stěžovatel dne 18. 6. 2025 zpět). O těchto věcech dosud nebylo rozhodnuto.

3. Stěžovatel v průběhu řízení shledával průtahy, které řešil návrhy na určení lhůty k provedení procesního úkonu podle § 174a zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), i stížnostmi předsedkyni soudu. V reakci na ně vedení soudu opakovaně shledalo ve věci průtahy, za které se stěžovateli omluvilo, předsedkyně soudu vyřizující soudkyni udělila výtku, spis byl jako dohledový sledován (věc byla sledována i Ministerstvem spravedlnosti) a zahrnut do mimořádné hloubkové kontroly, která vyústila v kárný návrh.

4. V odpovědi na stížnost stěžovatele ze dne 3. 2. 2022 místopředsedkyně soudu shledala průtahy, když od ustanovení znalce dne 1. 6. 2021 uplynulo osm měsíců, které vyústily pouze v pokyn změnit znalce, a věc se tedy v tomto směru nepohnula. V odpovědi na stížnost stěžovatele ze dne 18. 5. 2022 místopředsedkyně soudu shledala průtahy, když stěžovateli nebylo doručeno usnesení o ustanovení znalců. V odpovědi na stížnost stěžovatele ze dne 7. 5. 2024 předsedkyně soudu sdělila, že vyřizující soudkyně nečinila úkony směřující k vyřízení věci a navzdory udělené výtce nadále pokračuje ve svém neefektivním jednání (zejména v souvislosti s odročováním jednání). V odpovědi na stížnost stěžovatele ze dne 14. 3. 2025 předsedkyně soudu sdělila, že ve věci shledala pokračující průtahy, a to v souvislosti s vypracováním znaleckého posudku. K nevyhotovení posudku v řádné lhůtě došlo nejprve tím, že zastupující soudkyně, která se spisem nebyla obeznámena (přebírala jej v září 2024), potřebovala spis k rozhodnutí o zpětvzetí návrhů matky a poté byl spis od znalců znovu vyžádán pro potřeby kárného řízení. Formálně přitom k prodloužení lhůty k vyhotovení posudku nedošlo, spis pak byl zaslán v lednu 2025 znalci na nesprávnou adresu. Soudkyně nicméně se znalci komunikuje a k vyšetření rodiny by mělo dojít v březnu, přičemž po vrácení bude spis znalcům předán.

5. O kárném návrhu rozhodl Nejvyšší správní soud jako soud kárný dne 27. 3. 2025 mimo jiné tak, že vyřizující soudkyni uznal vinnou tím, že zaviněným porušením povinností nerozhodovala v přiměřených lhůtách, způsobila neodůvodněné průtahy a nečinila soustředěné a účelné úkony směřující k rozhodnutí mimo jiné i ve věci sp. zn. 50 P 186/2020. K němu kárný senát uvedl, že řízení je vedeno nekoncentrovaně a neefektivně, nařízená jednání byla opakovaně odročována a z nepřehlednosti spisu pramenila i dílčí procesní pochybení. Nedůvodné průtahy byly shledány od 31. 5. 2023 do podání návrhu (12. 8. 2024).

6. Dne 22. 1. 2025 stěžovatel podal návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu, konkrétně aby do 10 dnů obvodní soud nařídil ve věci ústní jednání, které se bude konat do 30 dnů. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) usnesením č. j. 15 UL 3/2025-10 ze dne 25. 2. 2025 návrh zamítl. Jak uvedl, řízení nebylo dříve vedeno systematicky, v současnosti však obvodní soud reaguje obratem na procesní návrhy účastníků včetně toho, že spis byl zaslán znalcům k vyhotovení doplňujícího znaleckého posudku, což je postup, který stěžovatel žádá. Za dané situace podle městského soudu obvodní soud není v prodlení s nařízením jednání. Stěžovatel následně podal ústavní stížnost.

II. Argumentace stěžovatele

7. Stěžovatel namítá, že délka řízení se vymyká ústavně konformním mezím práva na rozhodnutí v přiměřené době, což má destabilizující vliv na nezletilou i celou stěžovatelovu rodinu. Přitom ve věcech týkajících se nezletilých je podle § 471 odst. 2 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, na projednání věci v přiměřené době kladen ještě větší důraz. Stěžovatel připouští, že ve věci byly činěny četné procesní návrhy účastníků, to nicméně vnímá jako důsledek, nikoliv příčinu průtahů.

8. Podle stěžovatele průtahy pokračovaly i poté, co v druhé polovině roku 2024 došlo ke změně v obsazení soudu (z důvodu dlouhodobé pracovní neschopnosti původní soudkyně, která se vrací 1. 5. 2025), přičemž stěžovatel zejména poukazuje na průtahy s doručením spisu znalcům, resp. s vypracováním znaleckého posudku. Stěžovatel upozorňuje, že poslední

jednání se konalo cca před rokem a jednání nařízené na 30. 4. 2025 se týká pouze nepatrné části projednávaných věcí (nahrazení souhlasu matky ve věci povinné školní docházky). Stěžovatel soudu navrhl, aby současně jednal i ve věci nahrazení souhlasu matky se změnou příjmení nezletilé, což podle soudu nebylo možné, neboť neměl k dispozici spis, který se nachází u Nejvyššího správního soudu v souvislosti s kárným řízením.

9. V doplnění ústavní stížnosti ze dne 16. 5. 2025 stěžovatel uvedl, že jednání nařízené na 30. 4. 2025 bylo odročeno na neurčito, neboť se nevrátil spis z Nejvyššího správního soudu. V důsledku vyčkávání na vrácení spisu nejenže nelze pokračovat v řízení, ale ani znalci nemohou pokračovat ve znaleckém zkoumání. Stěžovatel tak je nadále poškozován průtahy, tentokráte v důsledku kárného řízení. Nadto zjistil, že spis byl obvodnímu soudu vrácen 2. 5. 2025, přesto soud od podání ústavní stížnosti neprovedl vyjma odročení jednání žádný procesní úkon.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

10. Obvodní soud se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

11. K ústavní stížnosti se naopak vyjádřila předsedkyně obvodního soudu Mgr. Lenka Eliášová, podle níž byla vyřizující soudkyni v roce 2023 pro průtahy udělena výtka, dne 13. 8. 2024 pak na ni byl podán kárný návrh a soudkyně byla posléze uznána vinnou. Jak předsedkyně soudu dále uvedla, od 20. 8. 2024 do 30. 4. 2025 byla vyřizující soudkyně v pracovní neschopnosti a spis vyřizovala zastupující soudkyně, která jej musela nastudovat.

12. Stěžovatel v replice uvedl, že si na vyřizující soudkyni a průtahy v daném řízení stěžoval opakovaně a opakovaně mu vedení soudu dalo za pravdu, přesto k nápravě nedošlo. Dále sdělil, že jelikož po vrácení spisu z Nejvyššího správního soudu opět nebyly činěny žádné úkony, podal žádost o nařízení jednání a provedení úkonů v souvislosti se znaleckým zkoumáním, načež mu bylo sděleno, že spis byl zaslán Ústavnímu soudu a další opatření budou činěna po jeho vrácení. Po odeslání spisu znalci stěžovatel vyzval obvodní soud, aby stanovil znalcům lhůtu pro vyhotovení znaleckého posudku (vedení soudu v nestanovení lhůty již dne 14. 3. 2025 shledalo průtahy, přesto dosud nedošlo k nápravě) a aby upřesnil znalecký úkol. Současně s tím vzal stěžovatel svůj návrh na nahrazení souhlasu matky ve věci povinné školní docházky zpět, neboť matka v mezidobí souhlas udělila. Stěžovatel také znovu požádal o nařízení jednání ve věci nahrazení souhlasu matky se změnou příjmení nezletilé.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

13. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal prostředek k ochraně práva v podobě návrhu na určení lhůty k provedení procesního úkonu podle § 174a zákona o soudech a soudcích. Na tom nic nemění, že stěžovatel usnesení městského soudu o tomto návrhu ústavní stížností nenapadl [viz nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 391/07 ze dne 7. 8. 2007 (N 122/46 SbNU 151)].

14. Ústavní soud rozhodl podle § 44 zákona o Ústavním soudu bez ústního jednání, neboť od něj neočekával další objasnění věci.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

15. Ústavní stížnost je důvodná.

16. Podle čl. 38 odst. 2 Listiny má každý právo, aby jeho věc byla projednána bez zbytečných průtahů. Toto ustanovení zaručuje právo na to, aby v soudním řízení nedocházelo k nedůvodným časovým prodlevám, tedy delším obdobím, během kterých je soud bez ospravedlnitelného důvodu nečinný, jakož i právo, aby věc byla bez zbytečných průtahů skončena, tedy právo na projednání věci v přiměřené lhůtě. I v případě, že stěžovatel brojí proti

konkrétnímu průtahu (období nečinnosti) v řízení, je třeba zohlednit celkovou délku řízení a její přiměřenost. Čím déle totiž řízení trvá, tím větší váhu má požadavek na skončení věci bez průtahů a tím přísnější požadavky se na takové řízení vztahují. Postup, který je ospravedlnitelný v kratším řízení, může u dlouhotrvajícího řízení představovat již neústavní průtahy [nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1736/23 ze dne 26. 3. 2024 (N 57/123 SbNU 147)].

17. Ústavní soud o této ústavní stížnosti rozhoduje za situace, kdy již byla existence průtahů v dané věci opakovaně konstatována jinými orgány veřejné moci, jak je výše popsáno. S jejich závěry se Ústavní soud po seznámení se spisem ztotožňuje a pro stručnost na ně odkazuje.

18. Z hlediska posuzované ústavní stížnosti je pak podstatné, že průtahy neprobíhaly jen v minulosti před podáním ústavní stížnosti, nýbrž i v okamžiku jejího podání a dochází k nim i v době rozhodování Ústavního soudu. Poslední jednání ve věci proběhlo před více než rokem, přičemž jednání nařízené na 30. 4. 2025 bylo odročeno na neurčito, neboť soud neměl k dispozici spis (ten se nacházel v souvislosti s kárným řízením u Nejvyššího správního soudu). Z vyjádření stěžovatele i z databáze InfoSoud pak vyplývá, že nové jednání nařízeno nebylo a spis byl naposledy (znovu) zaslán znalci.

19. Ústavní soud si je vědom, že soudkyně, která věc referuje, se po návratu z dlouhodobé pracovní neschopnosti nachází v nesnadné situaci, kdy spis byla nucena v krátké časové návaznosti zapůjčit nejdříve městskému soudu k vyřízení opravného prostředku, poté Ústavnímu soudu v souvislosti s nyní posuzovanou ústavní stížností a následně znalci za účelem vypracování znaleckého posudku. Plynulému průběhu řízení jistě neprospěla právě ani dlouhodobá pracovní neschopnost vyřizující soudkyně. Jde však vesměs o okolnosti na straně státu, přičemž odpovědnost státu za průtahy je objektivní a organizační záležitosti nemohou jít k tíži účastníků [nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 55/94 ze dne 14. 9. 1994 (N 42/2 SbNU 35)]. Uvedené okolnosti a s nimi spojené prodlužování řízení navíc v dané věci navazují na dřívější průtahy, způsobené neefektivním a nekoncentrovaným vedením řízení (svým způsobem jde o dozvuk těchto průtahů). To vše mělo a má ve svém souhrnu za následek, že posuzované řízení trvá nepřiměřeně dlouho a dochází v něm ke zbytečným průtahům, čímž je porušováno stěžovatelovo právo zaručené čl. 38 odst. 2 Listiny.

VI. Závěr

20. Ústavní soud z uvedených důvodů ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. b) zákona o Ústavním soud uložil obvodnímu soudu, aby nepokračoval v průtazích ve věci vedené pod sp. zn. 50 P 186/2020 a neprodleně jednal. Pro referující soudkyni to mimo jiné znamená další důrazné připomenutí, aby se nadále vyvarovala neefektivního a nekoncentrovaného vedení řízení, které jí již bylo vytknuto, a k rozhodování této věci přistupovala s největší prioritou. Neměla by se tak například opakovat situace, kdy je nařízené jednání zrušeno jen proto, že soudu se nevrátil od jiného soudu spis, aniž byly vyčerpány formální i neformální operativní možnosti, jak spis pro jednání získat (urgence, dohoda o krátkodobém navrácení spisu, pořízení kopie jeho relevantních částí k vytvoření pomocného spisu apod.). Pro účastníky řízení budiž současně připomenuta notorieta, že řízení přirozeně prodlužuje i uplatňování nejrůznějších procesních prostředků (bez ohledu na hodnocení jejich oprávněnosti, resp. důvodnosti), o nichž soudy musí rozhodovat dříve, než se zaměří na podstatu věci samé.

21. Ústavní soud nevyhověl stěžovatelovu návrhu uložit účastníkovi povinnost nahradit stěžovateli náklady řízení před Ústavním soudem. Všichni účastníci a vedlejší účastníci řízení před Ústavním soudem si zásadně nesou své vlastní náklady (§ 62 odst. 3 a 4 zákona o Ústavním soudu), přiznání náhrady nákladů tohoto specifického řízení, které mimo jiné nepodléhá soudním poplatkům, je záležitostí ojedinělou a důvody k tomuto mimořádnému postupu Ústavní soud v posuzované věci neshledal. Samotná skutečnost, že rozhodnutím či jiným

zásahem orgánu veřejné moci byla porušena stěžovatelova ústavně zaručená práva, důvodem pro takový postup není, neboť to je vůbec předpokladem procesního úspěchu. Pochybení obvodního soudu Ústavní soud nevnímá jako vybočující z pochybení, kterými se Ústavní soud běžně zabývá, stěžovatel ani neuvádí žádné okolnosti svědčící o mimořádnosti jeho majetkové situace. Orgány veřejné moci se stěžovateli za průtahy opakovaně omluvily a aktivně se je snažily řešit (udělení výtky vyřizující soudkyni, zařazení spisu mezi dohledové, zahájení kárného řízení a shledání kárného provinění soudkyně). Lze dodat, že podání ústavní stížnosti ani není předpokladem pro uplatnění nároku na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem.

Č. 151
Nárok soudního exekutora na náhradu nákladů exekuce vymožených před zahájením insolvenčního řízení spojeného s oddlužením (sp. zn. III. ÚS 873/24 ze dne 17. července 2025)

Soudní exekutor má nárok na náhradu nákladů exekuce, které fakticky vymohl na povinném podle pravomocných příkazů k úhradě nákladů exekuce ještě před tím, než bylo zahájeno insolvenční řízení na majetek povinného spojené s oddlužením, po jehož splnění byl povinný osvobozen od placení pohledávek zahrnutých do oddlužení [§ 414 odst. 1 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)] a nastaly zákonné podmínky pro zastavení exekuce (§ 268 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád). Za takové situace nemá soudní exekutor důvod přihlašovat svoji pohledávku do insolvenčního řízení a nevztahuje se na něj osvobození podle § 414 odst. 5 insolvenčního zákona.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Daniely Zemanové, soudkyně zpravodajky Lucie Dolanské Bányaiové a soudce Jiřího Přibáně o ústavní stížnosti stěžovatelky Mgr. Zuzany Grosamové, soudní exekutorky, Exekutorský úřad Praha 6, sídlem Evropská 2588/33a, Praha 6 – Dejvice, zastoupené Mgr. Janem Dajbychem, advokátem, sídlem Vinohradská 3330/220a, Praha 10 – Strašnice, proti výroku II usnesení Městského soudu v Praze ze dne 10. ledna 2024 č. j. 55 Co 318/2022-742, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a 1. Pavla Vavryse a 2. Marty Vavrysové, 3. Milana Šefla, zastoupeného JUDr. Miroslavem Houškou, advokátem, sídlem V Jámě 699/1, Praha 1 – Nové Město, a 4. Ing. Hany Šeflové, zastoupené prof. JUDr. Alešem Gerlochem, CSc., advokátem, sídlem Botičská 1936/4, Praha 2 – Nové Město, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Výrokem II usnesení Městského soudu v Praze ze dne 10. ledna 2024 č. j. 55 Co 318/2022-742 bylo porušeno právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s právem na projednání věci v přítomnosti účastníka s možností vyjádřit se ke všem prováděným důkazům podle čl. 38 odst. 2, právo získávat prostředky pro své životní potřeby prací podle čl. 26 odst. 3 a právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok II usnesení Městského soudu v Praze ze dne 10. ledna 2024 č. j. 55 Co 318/2022-742 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadeného rozhodnutí

1. Stěžovatelka se ústavní stížností domáhá zrušení výroku II v záhlaví uvedeného rozhodnutí s tvrzením, že jím bylo porušeno její ústavně zaručené právo na soudní ochranu

podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

2. Stěžovatelka (soudní exekutorka) byla Obvodním soudem pro Prahu 4 (dále jen „obvodní soud“) dne 10. 10. 2016 č. j. 68 EXE 3272/2016-12 pověřena vedením exekuce na majetek 3. vedlejšího účastníka [dlužníka Ing. Milana Šefla (dále též „povinný“)] k uspokojení pohledávky 1. a 2. vedlejšího účastníka řízení [Pavla a Marty Vavrysovových (dále též „oprávnění“)] ve výši 507 550 Kč s příslušenstvím. Stěžovatelka vymohla na povinném částku celkem ve výši 753 421,44 Kč a na nákladech exekuce požadovala přiznání částky ve výši 119 753,85 Kč, z čehož bylo vymoženo 115 967,18 Kč na základě pravomocných příkazů k úhradě nákladů exekuce ze dne 25. 11. 2017 č. j. 180 EX 4671/16-86 a ze dne 3. 4. 2018 č. j. 180 EX 4671/16-102 vydaných stěžovatelkou.

3. V průběhu exekučního řízení podal povinný dne 7. 2. 2020 insolvenční návrh spojený s návrhem na povolení oddlužení. Následně bylo usnesením Krajského soudu v Praze (dále jen „krajský soud“) ze dne 9. 4. 2020 č. j. KSPH 68 INS 3087/2020-A-13 rozhodnuto o úpadku povinného spojeném s povolením oddlužení. Povinný splnil podmínky oddlužení a usnesením krajského soudu ze dne 19. 10. 2023 č. j. KSPH 68 INS 3087/2020-B-25 byl mj. osvobozen od placení pohledávek zahrnutých do oddlužení v rozsahu, v němž dosud nebyly uspokojeny, přičemž osvobození se vztahovalo také na věřitele, k jejichž pohledávkám se v insolvenčním řízení nepřihlíželo, a na věřitele, kteří své pohledávky do insolvenčního řízení nepřihlásili ve lhůtě určené soudem v rozhodnutí o úpadku, ač tak učinit měli.

4. Obvodní soud výrokem I usnesení ze dne 30. 6. 2022 č. j. 68 EXE 3272/2016-642 zastavil podle § 55 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, ve spojení s § 268 odst. 1 písm. h) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, (dále jen „občanský soudní řád“) na návrh povinného ze dne 11. 11. 2016 exekuci vedenou na jeho majetek. Exekuci zahájenou návrhem oprávněných považoval za šikanózní, neboť povinný byl připraven dlužnou částku z velké části uhradit. Výrokem II zastavil řízení o návrhu 4. vedlejší účastnice řízení [Ing. Hany Šeflové (dále jen „manželka povinného“)] ze dne 11. 11. 2016 na částečné zastavení exekuce a výrokem III zastavil řízení o návrhu povinného ze dne 1. 11. 2018 na zastavení exekuce. Výrokem IV dále uložil oprávněným zaplatit manželce povinného náhradu nákladů exekuce ve výši 55 480,66 Kč, výrokem V uložil oprávněným zaplatit povinnému náhradu nákladů exekuce ve výši 64 718,06 Kč. Výrokem VI uložil oprávněným, aby společně a nerozdílně zaplatili stěžovatelce náhradu nákladů exekuce ve výši 119 753,85 Kč, kterou představovala odměna stěžovatelky podle § 6 odst. 1 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, správce obchodního závodu, správce nemovité věci a plátce mzdy nebo jiného příjmu a o podmínkách pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou soudním exekutorem (exekutorský tarif), z vymoženého plnění, náhrada hotových výdajů a DPH.

5. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) k odvolání oprávněných výrokem I usnesení ze dne 10. 1. 2024 č. j. 55 Co 318/2022-742 potvrdil usnesení obvodního soudu ve výrocích I až III. Výrokem II změnil výrok VI usnesení obvodního soudu tak, že stěžovatelka nemá právo na náhradu nákladů exekuce. Výrokem III změnil výrok IV usnesení obvodního soudu tak, že manželce povinného se nepřiznává právo na náhradu nákladů řízení. Výrokem IV změnil výrok V usnesení obvodního soudu tak, že povinnému uložil povinnost zaplatit oprávněným náhradu nákladů řízení ve výši 103 721,20 Kč. Výrokem V uložil povinnému nahradit oprávněným náklady odvolacího řízení ve výši 10 372,12 Kč a manželce povinného nepřiznal právo na náhradu nákladů odvolacího řízení. Městský soud uvedl, že v situaci, kdy byly u povinného splněny podmínky oddlužení, se stalo rozhodování o návrzích povinného a jeho manželky na zastavení exekuce bezpředmětným, takže byť městský soud považoval rozhodnutí obvodního soudu za nesprávné, ve výrocích I až III je potvrdil. Změnu nákladových výroků mezi povinným, jeho manželkou a oprávněnými odůvodnil tím, že exekuce zahájená

oprávněnými nebyla šikanózní a zastavení exekuce bylo důsledkem jednání povinného, který vstoupil do insolvence, přičemž oprávnění neměli možnost tento postup ovlivnit. Rozhodnutí o nepřiznání náhrady nákladů exekuce stěžovatelce (výrok II usnesení), o které jde v nyní posuzované věci, městský soud zdůvodnil tím, že pohledávka stěžovatelky vzniklá v rámci provádění exekuce byla pohledávkou za povinným a bylo na ní, aby ji přihlásila do insolvenčního řízení. Městský soud nezkoumal, zda stěžovatelka svoji pohledávku do insolvenčního řízení přihlásila, avšak i kdyby ji nepřihlásila, byl by povinný od této platby osvobozen [viz § 414 odst. 1 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů]. Splněním oddlužení povinného zanikly jeho pohledávky a nastaly zákonné podmínky pro zastavení exekuce.

II. Argumentace stěžovatelky

6. Stěžovatelka namítá nepřezkoumatelnost a překvapivost rozhodnutí městského soudu v napadeném výroku. Odepření částky 119 753,85 Kč představující odměnu a hotové výdaje, které vynaložila na vedení exekučního řízení, vyvolává podstatnou újmu v její majetkové sféře. Podle stěžovatelky odůvodnění usnesení městského soudu nedává logický smysl, když povinný byl osvobozen od povinnosti hradit stěžovatelce náklady řízení za podmínky, že je stěžovatelka nepřihlásila do insolvenčního řízení, ale městský soud naplnění této podmínky nezkoumal. Poukazuje rovněž na to, že oprávněným bylo právo na náhradu nákladů vůči povinnému přiznáno, přestože i na ně dopadá § 414 odst. 1 insolvenčního zákona. Městskému soudu dále vytýká, že změnil v rámci odvolacího řízení důvod pro zastavení exekuce, aniž by stěžovatelku o této změně informoval. V situaci, kdy o nákladech exekuce bylo pravomocně rozhodnuto před zahájením insolvenčního řízení, nepřipadá v úvahu osvobození povinného od povinnosti platit náklady exekuce. Stěžovatelka uvádí, že její pohledávka na náhradu nákladů exekuce byla uspokojena, kdy o nákladech exekuce bylo pravomocně rozhodnuto ještě před zahájením insolvenčního řízení (pravomocným příkazem k úhradě nákladů exekuce), proto povinný neměl být od povinnosti hradit stěžovatelce náklady řízení osvobozen a pohledávka stěžovatelky nemohla být zahrnuta do oddlužení povinného. Uzavřel-li městský soud, že povinný zavinil zastavení exekuce, měl stěžovatelce přiznat právo na náhradu nákladů exekuce vůči povinnému. Z judikatury Ústavního soudu [nález ze dne 15. 5. 2018 sp. zn. IV. ÚS 2881/17 (N 91/89 SbNU 365)] vyplývá, že stěžovatelka nebyla povinna vymožené plnění vydat do majetkové podstaty povinného ani svoji pohledávku přihlásit do probíhajícího insolvenčního řízení. Pro úplnost stěžovatelka doplnila, že podle judikatury Ústavního soudu (např. usnesení ze dne 10. 10. 2023 sp. zn. II. ÚS 3308/22 nebo ze dne 21. 11. 2006 sp. zn. II. ÚS 558/06) se zastavením exekuce stávají příkazy k úhradě nákladů exekuce neúčinnými, proto by neměla právo si vymožené prostředky ponechat na základě byť i pravomocných příkazů k úhradě nákladů exekuce.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž bylo vydáno soudní rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena advokátem v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

IV. Vyjádření účastníka a vedlejších účastníků, replika stěžovatelky

8. Ústavní soud vyzval podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu účastníka a vedlejší účastníky, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti. Podle § 42 odst. 3 zákona o Ústavním soudu si

dále od obvodního soudu vyžádal spis sp. zn. 68 EXE 3272/2016 a od stěžovatelky exekutorský spis sp. zn. 180 EX 4671/16.

9. Městský soud ve vyjádření poukázal na nález Ústavního soudu ze dne 9. 12. 2024 sp. zn. II. ÚS 374/24 (N 229/127 SbNU 328), který se týkal nákladů 3. vedlejšího účastníka. V něm Ústavní soud konstatoval, že splní-li dlužník své povinnosti spojené s oddlužením, bude osvobozen od všech pohledávek zahrnutých do oddlužení v rozsahu, v němž nebyly uspokojeny, včetně pohledávek vzniklých po rozhodnutí o úpadku. Stejný závěr se podle městského soudu uplatní i u nákladů stěžovatelky (soudní exekutorky) vzniklých při provádění exekuce. Stěžovatelka měla svoji pohledávku přihlásit jako věřitelka do insolvenčního řízení.

10. Povinný ve vyjádření uvádí, že stěžovatelka, požadovala-li po něm své náklady, měla je přihlásit do insolvenčního řízení, neboť jsou příslušenstvím pohledávky vymáhané v exekučním řízení. Uznal-li by Ústavní soud argumentaci stěžovatelky, nastala by s ohledem na výše uvedený nález sp. zn. II. ÚS 374/24 paradoxní situace, která by vedla k porušení práva na soudní ochranu povinného. Protichůdné nálezy Ústavního soudu by byly v rozporu s právem na soudní ochranu.

11. Manželka povinného také poukazuje na nález sp. zn. II. ÚS 374/24, který se vyjádřil k aplikaci § 414 odst. 1 insolvenčního zákona a uplatnění nároku na náhradu nákladů. Zdůrazňuje, že na pohledávku stěžovatelky se vztahuje osvobození od povinnosti povinného ji uhradit, a to bez ohledu na to, zda ji do insolvenčního řízení přihlásila či nikoliv. I pokud by stěžovatelka svoji pohledávku přihlásila, vedlo by to ke stejnému výsledku (nepřiznání práva na náhradu nákladů exekuce), avšak takový závěr není protiústavní. Právo na náhradu nákladů exekuce jí mohlo být přiznáno vůči oprávněným, ale pokud tito nezavinili zastavení exekuce, není s ohledem na závěry vyplývající z nálezu sp. zn. II. ÚS 374/24 nikdo, vůči komu by mohla stěžovatelka svůj nárok na náhradu nákladů řízení uplatnit. Podle manželky povinného převážil názor, že náklady exekuce představují příslušenství pohledávky, která má být přihlášena do insolvenčního řízení a na takovou pohledávku dopadají účinky § 414 odst. 1 insolvenčního zákona. Závěrem se ještě zamýšlí nad účinky oddlužení ve spojení se zánikem neuspokojených pohledávek. Vzhledem k tomu, že podstatou oddlužení je právě koncept zániku neuspokojených pohledávek, je třeba se k námitkám stěžovatelky postavit negativně.

12. Oprávnění na výzvu k vyjádření nereagovali.

13. Stěžovatelka v replice opakuje, že svoji pohledávku na náhradu nákladů exekuce do insolvenčního řízení přihlásit neměla a ani nemohla, neboť v okamžiku zahájení insolvence měla náklady pravomocně přiznané a rovněž i uhrazené. Není rozhodné, zda jde či nejde o příslušenství exekvované pohledávky. Vzhledem k tomu, že náklady exekuce byly zaplaceny před prohlášením insolvence na povinného, nemohla je přihlásit do insolvenčního řízení a povinný nemohl být od jejich placení osvobozen.

V. Upuštění od ústního jednání

14. Ústavní soud podle § 44 zákona o Ústavním soudu zvážil, zda ve věci není třeba konat ústní jednání. Dospěl k závěru, že by jeho konání nepřispělo k dalšímu objasnění věci, než jak se s ní Ústavní soud seznámil z vyžádaného spisu obvodního soudu sp. zn. 68 EXE 3272/2016 a stěžovatelčina exekutorského spisu sp. zn. 180 EX 4671/16, jakož i z podání účastníků řízení, včetně všech vyjádření. Nekonání ústního jednání odůvodňuje také skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval za potřebné provádět dokazování.

VI. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

15. Ústavní soud po seznámení se se zaslanými podáními a obsahem spisu dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

VI. a) Obecná východiska ústavněprávního přezkumu

16. Podle čl. 11 odst. 1 Listiny má každý právo vlastnit majetek. Podle čl. 26 odst. 3 Listiny má každý právo získávat prostředky pro své životní potřeby prací. Podle čl. 36 odst. 1 Listiny se každý může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu. Podle čl. 38 odst. 2 Listiny má každý právo na projednání věci v jeho přítomnosti s možností vyjádřit se ke všem prováděným důkazům.

17. Postavení soudního exekutora je charakteristické svou smíšenou povahou. Soudní exekutor vystupuje na jedné straně v postavení veřejného činitele (exekučního soudu), vydává usnesení závazná pro jejich adresáty, rozhoduje o odvolání a činí úkony, které v jiných případech náležejí soudcům. Na druhé straně má ale zároveň postavení s prvky podnikatelské činnosti, jehož cílem je generovat prostředky nutné k pokrytí nákladů spojených s exekucí a zisk. Soudní exekutor má tedy v průběhu exekuce dvojí postavení a jeho charakter se mění. Je totiž třeba odlišovat vlastní exekuční činnost při vymáhání pravomocného rozhodnutí, kdy vystupuje jako veřejný činitel, od jeho postavení při rozhodování soudu o nákladech řízení, kdy je v postavení účastníka řízení [k tomu srov. stanovisko Ústavního soudu ze dne 12. 9. 2006 sp. zn. Pl. ÚS-st. 23/06 (ST 23/42 SbNU 545)].

18. Podobně v nálezu ze dne 27. 11. 2008 sp. zn. III. ÚS 363/06 (N 204/51 SbNU 557) Ústavní soud konstatoval, že soudní exekutor má vedle postavení veřejného činitele i postavení účastníka soudního řízení, a to v té jeho části, kdy soud rozhoduje o jeho nároku na odměnu a náhradu hotových výdajů. Jde tedy o tzv. účastenství pro určitý úsek řízení, a to ten, kde se rozhoduje o jeho (dílčím) nároku plynoucím z procesního práva. Jeho postavení je v tomto ohledu srovnatelné s postavením např. svědka či znalce (tlumočníka). Rozhodování o nákladech exekuce, byť jde o nárok vyplývající z procesního práva, se s ohledem na povahu činnosti soudního exekutora, jako podnikatelského subjektu, dotýká jeho oprávněných zájmů (majetkové sféry). Právo na odměnu souvisí s ústavně zaručeným základním (hmotným) právem zakotveným v čl. 26 odst. 3 Listiny. Ústavní soud v tomto nálezu uzavřel, že rozhodují-li obecné soudy o odměně soudního exekutora podle § 5 odst. 1 exekutorského tarifu, jsou povinny postupovat tak, aby soudní exekutor měl možnost reagovat na argumentaci povinného a vyjádřit se k provedeným důkazům. Pokud tak neučiní, porušují čl. 38 odst. 2 Listiny.

19. K okamžiku vzniku nároku exekutora na úhradu nákladů exekuce se vyjádřil Ústavní soud v nálezu ze dne 1. 7. 20216 sp. zn. IV. ÚS 3250/14 (N 123/82 SbNU 25), kde konstatoval, že „soudní exekutor má právo na úhradu nákladů exekuce podle § 87 až 89 exekučního řádu ve spojení s § 270 a 271 občanského soudního řádu, a to zásadně povinným. Toto právo trvá již od okamžiku nařízení exekuce (resp. okamžiku, kdy byl k jejímu vedení exekučním soudem pověřen), s výjimkou situací, kdy je třeba za v řízení úspěšného účastníka namísto oprávněného považovat povinného (tak by tomu bylo např. tehdy, kdy by exekuce byla zastavena z důvodu spočívajícího na straně oprávněného)“. Právě touto úplatou je zajištěna nezávislost soudního exekutora. Na uvedených závěrech setrval Ústavní soud v dalších svých rozhodnutích, a to nálezu ze dne 10. 1. 2018 sp. zn. II. ÚS 502/17 (N 4/88 SbNU 69), nálezu ze dne 28. 5. 2019 sp. zn. II. ÚS 3303/18 (N 100/94 SbNU 221) nebo nálezu ze dne 30. 9. 2019 sp. zn. III. ÚS 1576/19 (N 167/96 SbNU 137).

20. Podle citovaného nálezu sp. zn. IV. ÚS 3250/14 má soudní exekutor vůči povinnému právo na náhradu nákladů exekuce, včetně odměny v minimální výši, již v době, kdy byl pověřen provedením exekuce, a to bez ohledu na to, že jím do doby zahájení insolvenčního řízení nebylo v rámci exekuce vymoženo žádné plnění a zároveň nebyl vydán příkaz k úhradě nákladů exekuce.

21. Ústavní soud dále ve své judikatuře [např. nález ze dne 6. 9. 2016 sp. zn. IV. ÚS 378/16 (N 166/82 SbNU 609) a na něj navazující nálezy ze dne 17. 1. 2017 sp. zn. IV. ÚS 2264/16 (N 11/84 SbNU 147), ze dne 21. 2. 2017 sp. zn. I. ÚS 2898/16 (N 32/84 SbNU 381), ze dne 18. 7. 2017 sp. zn. III. ÚS 1731/16 (N 126/86 SbNU 161) a další] vychází z toho, že

účelně vynaložené náklady exekuce, jejichž součástí je také odměna exekutora, se nestávají součástí majetkové podstaty v insolvenčním řízení (viz i stěžovatelkou zmiňovaný nález sp. zn. IV. ÚS 2881/17). Naopak za protiústavní shledal praxi, podle níž je soudní exekutor povinen po zahájení insolvenčního řízení na majetek v exekuci povinného vydat do majetkové podstaty úpadce jím v exekuci vymožené plnění bez odpočtu nákladů exekuce a jako věřitel úpadce náklady exekuce (svoji pohledávku) přihlásit do insolvenčního řízení.

22. V usnesení ze dne 27. 1. 2015 sp. zn. I. ÚS 1977/14 se Ústavní soud přihlásil k judikatuře obecných soudů (usnesení Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 23 Co 9/2003), podle níž příkaz k úhradě nákladů exekuce pozbyde svých účinků vydáním rozhodnutí o zastavení exekuce. Příkaz k úhradě nákladů lze přitom vykonat toliko v exekučním řízení, v němž byl takový příkaz vydán. Je-li však exekuční řízení zastaveno, dojde tím k jeho skončení, přičemž exekutor zároveň pozbyde svého oprávnění exekuci (a tím i dříve vydaný příkaz k úhradě nákladů exekuce) vykonat [srov. § 51 písm. b) exekučního řádu], v důsledku čehož se rozhodnutí stane nevykonatelným.

VI. b) Relevantní úprava podústavního práva

23. Podle § 3 odst. 1 exekučního řádu platí, že soudní exekutor vykonává exekuční činnost za úplatu. Za výkon exekuční činnosti, ať již osobně nebo prostřednictvím svých zaměstnanců, náleží soudnímu exekutorovi náhrada. Tato náhrada je výslovně zakotvena v exekučním řádu a dále je rozvedena v exekutorském tarifu. Veškeré náklady soudního exekutora, jejichž náhrada není zakotvena v exekučním řádu a rozvedena v exekutorském tarifu, jsou kryty právě položkou nazvanou odměna exekutora. Odměnou jsou pokryty veškeré fixní i nefixní náklady (např. nájem prostor kanceláře, mzdové náklady zaměstnanců, pořízení a údržba softwaru, spotřeba energií apod.). Soudní exekutor nemůže uplatňovat v exekučním řízení jiné položky, než které jsou uvedeny v exekučním řádu. Základem pro určení odměny za exekuci ukládající zaplacení peněžité částky je výše exekutorem vymoženého plnění nezahrnujícího náklady exekuce a náklady oprávněného.

24. Dojde-li k úspěšnému uspokojení vymáhané pohledávky, hradí podle § 87 odst. 3 exekučního řádu náklady exekuce soudnímu exekutorovi povinný. Náklady se vymohou v průběhu exekuce, ve které vznikly (§ 87 odst. 4 exekučního řádu). Výše nákladů exekuce se stanovuje příkazem k úhradě nákladů exekuce (§ 88 odst. 1 exekučního řádu). Jde o rozhodnutí, jímž je s ohledem na průběh předmětného exekučního řízení autoritativně určena konkrétní výše nákladů exekuce, nikoli rozhodnutí, které by teprve zakládalo povinnost povinného k jejich úhradě, neboť tato povinnost povinnému vznikla již pověřením k provedení exekuce. Co se týče subjektu, který má být zavázán k náhradě, uplatňuje se standardní princip zavinění. Strana, která právní spor prohrála, nahrazuje náklady řízení straně, která jej vyhrála. V případě částečného úspěchu a neúspěchu ve věci se nahrazuje pouze ta část nákladů více úspěšné strany, která převyšuje úspěch méně úspěšné strany. Tento rozdíl nahrazuje „méně“ úspěšná strana. V exekučním řízení k uvedeným principům přistupuje i princip presumovaného úspěchu oprávněného v exekuci, je-li podle jeho návrhu soudní exekutor pověřen vedením exekuce. Jinak řečeno, presumuje se zde zavinění povinného, který zahájení exekuce zavinil tím, že nesplnil exekučním titulem mu uloženou povinnost.

25. Ve smyslu § 3 odst. 2 a § 9 odst. 2 exekučního řádu je příkaz k úhradě nákladů exekuce rozhodnutím, které nabývá právní moci. Právní moc rozhodnutí by i u této formy rozhodnutí měla zakládat jeho závaznost a nezměnitelnost. K tomuto závěru je nicméně třeba přistupovat s vědomím, že vykonatelnost (i pravomocného) příkazu k úhradě nákladů exekuce může být ovlivněna následným rozhodnutím o zastavení exekuce.

26. K zastavení exekuce [zejména z důvodů podřaditelných pod § 268 odst. 1 písm. a) až h) občanského soudního řádu] dochází, nemůže-li být exekuce úspěšně dokončena. V tomto případě o zastavení exekuce rozhoduje soudní exekutor nebo exekuční soud usnesením.

Usnesení obsahuje výrok o zastavení exekuce a zpravidla i výroky o nákladech exekuce, včetně nákladů mezi účastníky řízení navzájem. Zůstává otázkou, jaké účinky vyvolává zastavení exekuce ve vztahu k pravomocným příkazům k úhradě nákladů exekuce. V komentářové literatuře (MOLÁK, S. a kol. Zákon o soudních exekutorech a exekuční činnosti a o změně dalších zákonů. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2023, str. 858) vycházející z (nejednotné) soudní praxe totiž nepanuje shoda v tom, zda jsou neúčinností stiženy rovněž příkazy k úhradě nákladů exekuce, které již byly uspokojeny (uhrazeny), případně v rozsahu, v jakém již byly uspokojeny. To je přitom stěžejní pro určení, v jakém rozsahu je třeba při úplném nebo i částečném zastavení exekuce rozhodovat o náhradě nákladů mezi účastníky navzájem i o náhradě nákladů exekuce (viz níže).

27. Podle § 46 odst. 4 exekučního řádu mj. platí, že peněžitá plnění na vymáhanou povinnost se hradí exekutorovi nebo oprávněnému. Nedohodnou-li se exekutor a oprávněný jinak, exekutor po uplynutí lhůty podle odst. 6 zajistí po odpočtu nákladů exekuce výplatu celé vymožené pohledávky oprávněnému do 30 dnů od doby, kdy peněžité plnění obdržel. Vymožené částečné plnění exekutor vyplatí po odpočtu nákladů exekuce oprávněnému, nedohodl-li se s ním na jiné lhůtě či jiné částce, ve stejné lhůtě v případě, kdy toto nevyplacené částečné plnění převyšuje částku 1 000 Kč. Za vymožené plnění se považuje plnění a) získané prováděním exekuce způsobem podle § 59 odst. 1, b) získané provedením exekuce podle odst. 6, nebo c) hrazené na vymáhanou povinnost od doručení vyrozumění o zahájení exekuce povinnému do skončení exekuce, nebylo-li získáno podle písmene a) nebo b).

VI. c) Vztažení obecných východisek na posuzovanou věc

28. V nyní posuzované věci byla stěžovatelka pověřena vedením exekuce pro vymožení peněžité pohledávky ve výši 507 550 Kč s příslušenstvím. V průběhu exekučního řízení stěžovatelka ještě před zjištěním úpadku povinného a povolením oddlužení vymohla část pohledávky oprávněných s příslušenstvím a část nákladů exekuce celkem ve výši 753 421,44 Kč. Na nákladech exekuce stěžovatelka požadovala přiznání částky ve výši 119 753,85 Kč, z čehož byla fakticky vymožena a uhrazena částka ve výši 115 967,18 Kč (viz příkazy k úhradě nákladů exekuce ze dne 25. 11. 2017 č. j. 180 EX 4671/16-86 a ze dne 3. 4. 2018 č. j. 180 EX 4671/16-102, které nabyly právní moci 6. 11. 2019, jakož i sdělení stěžovatelky obvodnímu soudu ze dne 25. 4. 2022 na č. l. 641 vyžádaného spisu obvodního soudu).

29. Důvodem, pro který městský soud nepřiznal stěžovatelce právo na náhradu nákladů exekuce, bylo, že povinný byl po splnění podmínek oddlužení ve smyslu § 414 odst. 1 insolvenčního zákona osvobozen od placení pohledávek zahrnutých do oddlužení a stěžovatelka svoji pohledávku měla přihlásit do insolvenčního řízení, což neučinila.

30. Ústavní soud respektuje právní úpravu vycházející z § 109 odst. 1 písm. c) insolvenčního zákona, podle něhož při střetu exekuce s insolvencí povinného platí, že od zveřejnění zahájení insolvenčního řízení v insolvenčním rejstříku lze exekuci, která by postihovala majetek ve vlastnictví dlužníka – povinného, jakož i jiný majetek, který náleží do majetkové podstaty, zahájit, nelze ji však provést. Z výše uvedeného se dovozuje, že od okamžiku zveřejnění zahájení insolvenčního řízení v insolvenčním rejstříku nelze vydat příkaz k úhradě nákladů exekuce a zavázat povinného hradit náklady exekuce ani náklady řízení oprávněného. Zároveň nelze ze stejného důvodu v usnesení o zastavení exekuce zavázat povinného hradit náklady exekuce ani náklady řízení oprávněného.

31. V nyní posuzované věci jde však o jinou situaci, než na kterou míří výše uvedené úvahy. Stěžovatelka v exekučním řízení vymohla na povinném část dlužné částky, kterou vyplatila oprávněným, a část jí náležející odměny za tuto činnost, a to ještě před zahájením insolvenčního řízení. Své náklady včetně odměny si přitom zajistila vydáním příkazů k úhradě nákladů exekuce (viz výše), které nabyly právní moci dne 6. 11. 2019, tedy také ještě před

podáním insolvenčního návrhu (7. 2. 2020) povinným. Vzhledem k tomu, že fakticky vymohla částku na svoji odměnu ještě před zahájením insolvenčního řízení, neměla v rozsahu již vymožené částky co do insolvenčního řízení přihlásit, neboť její pohledávka vůči povinnému byla uspokojena. Jedině částku, která nebyla stěžovatelkou před zahájením insolvenčního řízení na povinném vymožena, tj. částku ve výši 3 786,67 Kč představující rozdíl mezi požadovanou částkou (119 753,85 Kč) a vymoženou částkou (115 967,18 Kč), mohla uplatnit jako svoji neuspokojenou pohledávku v insolvenčním řízení.

32. Podle výše zmiňované judikatury Krajského soudu v Hradci Králové (viz usnesení sp. zn. 23 Co 9/2003), kterou Ústavní soud neshledal neústavní, příkaz exekutora k úhradě nákladů na exekuce ztrácí své opodstatnění v případech, kdy je zřejmé, že exekuce nebude provedena a zastavením exekučního řízení se stává příkaz k úhradě nákladů exekuce neúčinným (nevykonatelným). Tento závěr lze vztáhnout ovšem toliko k těm pravomocným příkazům k úhradě nákladů exekuce, na jejichž základě nebylo vymoženo ničeho.

33. Městský soud nicméně v této věci napadeným usnesením rozhodoval o veškerých nákladech exekuce, tedy i o těch, které v době zahájení insolvenčního řízení byly pokryty pravomocnými a uspokojenými (vykonanými) příkazy k úhradě nákladů exekuce. Vycházel tedy zřejmě z toho, že neúčinností jsou stiženy rovněž pravomocné příkazy k úhradě nákladů exekuce, u nichž již stěžovatelka fakticky částku na svoji odměnu vymohla společně s vymožením dlužné částky pro oprávněné, a rozhodl o tom, že stěžovatelce náklady exekuce nenáleží.

34. Aplikováním výše popsaného přístupu v posuzované věci (tj. rozhodnutím i o těch nákladech exekuce, které byly vymoženy na základě pravomocných příkazů k úhradě nákladů exekuce) městský soud podstatně zasáhl do stěžovatelčiných základních práv. Stěžovatelka řádně odvedla svoji činnost, splnila své povinnosti soudní exekutorky, po povinném vymohla část dlužné částky včetně své odměny v podobě nákladů exekuce, a to ještě před tím, než nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení na majetek povinného. V době zahájení a průběhu insolvenčního řízení na majetek povinného stěžovatelka nemohla přihlásit svou pohledávku na náklady exekuce odpovídající jí již vykonané činnosti do insolvenčního řízení a nebyla oprávněna požadovat jejich zaplacení v insolvenčním řízení, neboť tato pohledávka byla v dané době uspokojena a nebylo co přihlašovat. Po ukončení insolvenčního řízení a v návaznosti na rozhodnutí o zastavení exekuce spojené s nepřiznáním nákladů exekuce ztratila titul k jejich vymožení, přestože výše nákladů odpovídala jí vymoženému plnění ve prospěch oprávněných, tedy přestože svou činnost odvedla. S ohledem na zákonné účinky oddlužení (§ 414 odst. 1 insolvenčního zákona) zároveň ztratila možnost získat nový titul k nákladům exekuce jako její odměně za již odvedenou činnost exekutorky. Stěžovatelka se tak ocitá v situaci, která neměla řešení vedoucí k získání odměny za vykonanou činnost a nutí ji vydat povinnému peněžní prostředky získané na svou odměnu již před zahájením insolvenčního řízení. V důsledku napadeného rozhodnutí městského soudu tak je stěžovatelce fakticky odpírána náhrada nákladů exekuce, tedy její odměna, což ve svém důsledku vede ke zmenšení jejího řádně a v souladu se zákonem nabytého majetku jako výsledku její podnikatelské činnosti, tedy k porušení čl. 11 odst. 1 a čl. 26 odst. 3 Listiny.

35. Ústavní soud si je vědom svého nálezu sp. zn. II. ÚS 374/24 vydaného v téže exekuční věci. Nyní posuzovaná věc se od situace, o níž šlo v uvedeném nálezu, odlišuje. Ve věci sp. zn. II. ÚS 374/24 byl stěžovatelem povinný, předmětem sporu byly náklady účastníků soudního řízení, o nichž nebylo před zahájením insolvenčního řízení rozhodnuto. Ve stávající věci bylo o nákladech stěžovatelky pravomocně rozhodnuto před zahájením insolvenčního řízení a peněžní prostředky byly rovněž před jeho zahájením vymoženy. Stěžovatelčina pohledávka na náhradu nákladů exekuce byla z podstatné části (115 967,18 Kč) uspokojena, jelikož byla vymožena, a to ještě před zahájením insolvenčního řízení. Nebyl tedy důvod ji v rozsahu, v jakém byla vymožena, v insolvenčním řízení řešit, tedy přihlašovat či uspokojovat.

Povinný byl přitom v insolvenčním řízení osvobozen od placení pohledávek zahrnutých do oddlužení pouze v rozsahu, v němž dosud nebyly uspokojeny. Povinnému tak nevzniká, na rozdíl od situace, která nastala v nálezu sp. zn. II. ÚS 374/24, nová povinnost, která by jej po splnění podmínek oddlužení zatěžovala. Tímto nálezem tudíž není popřen smysl a účel institutu oddlužení jako sanačního způsobu řešení úpadku.

36. Ústavní soud pro úplnost dodává, že i oprávnění do insolvenčního řízení přihlásili pouze tu část své pohledávky s příslušenstvím, která nebyla v exekučním řízení uspokojena (viz přihláška pohledávky oprávněných veřejně dostupná v insolvenčním rejstříku na https://isir.justice.cz). Zajistila-li stěžovatelka povinnému peněžní prostředky a převedla je oprávněným, přičemž si z takto vymožených peněžních prostředků vypočítala svoji odměnu, kterou vyčíslila v příkazu k úhradě nákladů exekuce, nemůže být nucena a nebylo by to ani logické, aby svoji již uspokojenou pohledávku přihlašovala do insolvenčního řízení. Ústavní soud opakuje, že jedině částku, která nebyla stěžovatelkou před zahájením insolvenčního řízení na povinném vymožena, tj. částku ve výši 3 786,67 Kč představující rozdíl mezi požadovanou částkou (119 753,85 Kč) a vymoženou částkou (115 967,18 Kč), by mohla uplatnit jako svoji neuspokojenou pohledávku v insolvenčním řízení. Pouze tato částka představuje částku, od jejíhož zaplacení je povinný svým oddlužením osvobozen, protože ji stěžovatelka nepřihlásila do insolvenčního řízení.

37. Pochybení městského soudu vyvstává do popředí ještě více v souvislosti s jeho procesním postupem. Městský soud změnil usnesení obvodního soudu, kterým bylo stěžovatelce přiznáno právo na náhradu nákladů exekuce, avšak stěžovatelku o svém změněném právním náhledu nejenže neinformoval, ale ani ji k odvolacímu jednání, na němž rozhodoval mj. i o náhradě nákladů exekuce, tedy její odměně, nepřizval. Stěžovatelka tak vůbec neměla možnost na svoji obranu jakkoliv argumentovat a rozhodnutí se bránit. Vzhledem k tomu, že při rozhodování o nákladech řízení má stěžovatelka, jako soudní exekutorka, srovnatelné postavení s ostatními účastníky řízení (srov. výše citované stanovisko sp. zn. Pl. ÚS-st. 23/06 nebo nález sp. zn. III. ÚS 363/06), je rozhodnutí městského soudu překvapivé a porušuje právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i právo na projednání věci v přítomnosti osoby, které se rozhodnutí dotýká, s možností vyjádřit se, které je zaručené v čl. 38 odst. 2 Listiny.

VII. Závěr

38. Ústavní soud uzavírá, že městský soud nepřiznáním práva na náhradu nákladů exekuce porušil stěžovatelčino právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 38 odst. 2 Listiny, jakož i právo na ochranu vlastnictví zakotvené v čl. 11 odst. 1 Listiny ve spojení s právem získávat prostředky pro své životní potřeby prací podle čl. 26 odst. 3 Listiny.

39. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud stěžovatelce vyhověl a usnesení městského soudu v ústavní stížností napadeném výroku zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu. V dalším řízení bude úkolem městského soudu, aby rozhodl ve světle závěrů plynoucích z tohoto nálezu.

Č. 152
Omluvitelnost důvodu pro zmeškání lhůty k podání odporu proti elektronickému platebnímu rozkazu
(sp. zn. III. ÚS 1448/25 ze dne 17. července 2025)

Je pochybením obecných soudů, pokud při posuzování omluvitelnosti důvodu pro zmeškání lhůty k podání odporu proti (elektronickému) platebnímu rozkazu dostatečně nepřihlíží k tomu, že příčina pozdního podání odporu žalovanou stranou může souviset s chybou soudu, případně i žalující strany. Z povahy rozkazního řízení je zapotřebí trvat na zvýšené ochraně práv žalovaného. Omluvitelnost důvodu pro zmeškání lhůty k podání odporu je proto třeba posuzovat v pochybnostech ve prospěch žalovaného, podobně jako je tomu při posuzování podmínek pro vydání rozsudku pro uznání fikcí či rozsudku pro zmeškání.

Samotné pochybení soudů při posuzování omluvitelnosti důvodu pro zmeškání lhůty k podání odporu není v situaci, kdy se žalovaný účinně nebrání proti odmítnutí odporu pro opožděnost, porušením práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a nezakládá důvod pro kasační zásah Ústavního soudu.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Svatoně, soudkyně zpravodajky Veroniky Křesťanové a soudkyně Daniely Zemanové o ústavní stížnosti stěžovatelky obchodní společnosti Polabská stavební CZ, s. r. o., sídlem Oseček 87, zastoupené Mgr. Štěpánem Ciprýnem, LL.M., advokátem, sídlem Rumunská 1720/12, Praha 2 – Nové Město, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 2477/2023-20 ze dne 18. února 2025, usnesení Krajského soudu v Praze č. j. 25 Co 39/2023-62 ze dne 27. února 2023 a usnesení Okresního soudu v Nymburce č. j. EPR 169397/2022-50 ze dne 3. ledna 2023, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Praze a Okresního soudu v Nymburce jako účastníků řízení a obchodní společnosti A-RATIO SE, sídlem Krkonošská 2001/16, Praha 2 – Vinohrady, zastoupené Mgr. Bohumírem Bouškou, advokátem, sídlem Paní Zdislavy 418/8, Česká Lípa, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Ústavní stížnost se zamítá.

II. Stěžovatelce se povinnost nahradit vedlejší účastnici náhradu nákladů řízení neukládá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Stěžovatelka se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí; tvrdí, že jimi bylo porušeno její základní právo zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

II. Skutkové okolnosti a obsah rozhodnutí

2. Vedlejší účastnice se u Okresního soudu v Nymburce domáhala po stěžovatelce návrhem na vydání elektronického platebního rozkazu (EPR) zaplacení 140 000 Kč s příslušenstvím.

3. Částku po stěžovatelce požadovala jako smluvní pokutu, na jejíž zaplacení mělo vzniknout právo třetím osobám (objednatelům) na základě smlouvy o dílo (zhotovení rodinného domu včetně dalších úprav) v souvislosti s tvrzeným prodlením stěžovatelky s dokončením díla. Objednatelé spornou pohledávku na zaplacení smluvní pokuty vedlejší účastnici postoupili. Jelikož sami neuhradili doplatek ceny díla, požadovala po nich stěžovatelka předtím návrhem na vydání elektronického platebního rozkazu (EPR) zaplacení 174 950,35 Kč. Řízení bylo skončeno uzavřením smíru, který schválil Městský soud v Praze usnesením č. j. 11 Co 228/2021-58 ze dne 13. října 2021. Jednou z námitek, kterou objednatelé uplatnili, bylo, že stěžovatelka v návrhu na vydání EPR neoznačila jejich právního zástupce, ač o zastoupení věděla z předchozí komunikace (bod 4 usnesení městského soudu). Tímto právním zástupcem byl týž advokát jako advokát, který v nyní posuzované věci podával návrh na EPR za vedlejší účastnici.

4. V tomto formulářovém návrhu vedlejší účastnice zastoupená oním advokátem, v části týkající se žalované strany (stěžovatelky) v kolonce „Zástupce“ vyplnila, že žalovaná (stěžovatelka) je zastoupena advokátem Mgr. Štěpánem Ciprýnem, LL.M. Vedlejší účastnice vycházela z toho, že advokát stěžovatelku zastupoval při mimosoudním řešení sporu. Plnou moc udělenou stěžovatelkou advokátovi vedlejší účastnice k návrhu nepřiložila.

5. Okresní soud návrhu vedlejší účastnice vyhověl a 12. července 2022 vydal EPR. Nedostatkem plné moci pro „vyplněného“ zástupce žalované strany (stěžovatelky) se nezabýval. Do znění EPR generovaného pomocí aplikace CEPR se automaticky z návrhu převzal do záhlaví údaj o tom, že stěžovatelka (žalovaná) má zástupce. Soud tento údaj (manuálně) neodstranil a EPR vydal ve znění, jako by stěžovatelka byla v řízení zastoupena. Při doručování EPR pak vůči stěžovatelce ale přistupoval jako k nezastoupené a EPR doručoval jen jí, nikoli (i) v záhlaví EPR uvedenému advokátovi.

6. EPR byl stěžovatelce prostřednictvím datové schránky doručen 14. července 2022. Stěžovatelka v zákonné lhůtě proti EPR nepodala odpor.

7. Údaj ze záhlaví EPR, že stěžovatelka je zastoupena advokátem, okresní soud (vyšší soudní úřednice) jako zjevnou chybu opravil usnesením č. j. EPR 169397/2022-10 ze dne 15. září 2022. Usnesení doručil stěžovatelce 16. září 2022. Opravné usnesení pak opravil (vyšší soudní úřednice) dalším opravným usnesením č. j. EPR 169397/2022-45. První opravné usnesení stěžovatelka napadla podáním označeným jako odvolání (o jehož přípustnosti byla poučena). Krajský soud v Praze odvolání odmítl usnesením č. j. EPR 16397/2022-49 pro nepřípustnost. Tím, zda by podání označené vlivem špatného poučení jako odvolání mohlo být posouzeno jako námitky, se nezabýval. Stěžovatelka se proti odmítnutí odvolání již nijak nebránila.

8. Dne 19. září 2022, tedy záhy poté, co stěžovatelka obdržela první opravné usnesení, podala stěžovatelka návrh na prominutí zmeškání lhůty pro podání odporu a spojila s ním zmeškaný odpor. Návrh odůvodnila tím, že předpokládala, že bude EPR doručen jejímu zástupci, byl-li uveden v záhlaví rozhodnutí, a že ten poté podá proti EPR odpor. Postupem soudu byla uvedena v omyl.

9. Okresní soud (vyšší soudní úřednice) zmeškání lhůty pro podání odporu nejprve prominul. Na základě námitek vedlejší účastnice rozhodnutí posléze změnil (soudkyně) napadeným usnesením tak, že zmeškání lhůty se nepromíjí a návrh na prominutí zmeškání lhůty pro podání odporu zamítl.

10. Okresní soud (soudkyně) shledal, že stěžovatelkou uvedený důvod nemůže sám o sobě být omluvitelným důvodem pro zmeškání lhůty. Stěžovatelka náležitě nedbala svých práv a neověřila u svého právního zástupce, že odpor bude podán. Ač soud pochybil, nešlo o takové pochybení, které by mohlo být důvodem pro prominutí zmeškání lhůty k podání odporu. Uzavřel, že stěžovatelka nemohla důvodně předpokládat, že právní zástupce bude ve věci podávat odpor bez znalosti stanoviska stěžovatelky a jejího pokynu, jak ve věci postupovat.

11. Krajský soud usnesení okresního soudu (soudkyně) k odvolání stěžovatelky potvrdil. Upozornil, že stěžovatelka měla svá práva střežit s tím, že na ni jako podnikatelku klade soukromé právo obecně vyšší nároky. Byl-li jí doručen EPR, měla se zajímat o to, zda byl doručen taktéž zástupci, případně jej oslovit, jak postupovat. Stěžovatelce navíc nic nebránilo odpor podat sama, jde o jednoduchý úkon bez potřeby odborných znalostí. Podle krajského soudu tedy o omluvitelný důvod nešlo.

12. Stěžovatelka rozhodnutí krajského soudu napadla dovoláním, které Nevyšší soud napadeným usnesením zamítl. Předpoklad stěžovatelky o právním zastoupení považoval za zcela neopodstatněný. Poukázal na to, že doručení EPR bylo prvním úkonem soudu vůči ní a ona žádné úkony vůči soudu neučinila. Nebyl tudíž jakýkoliv prostor domnívat se, že soudu byla předložena plná moc dokládající její právní zastoupení. Jelikož se nemohla domnívat, že je zastoupena, nemohla s ohledem na § 50b odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, (dále jen „občanský soudní řád“) ani předpokládat, že EPR, který jí byl doručen, bude doručován i advokátovi. A i kdyby ano, jen stěží se mohla domnívat, že právní zástupce podá odpor bez porady s ní a bez jejího pokynu. Pasivitu stěžovatelky hodnotil jako vylučující omluvitelnost důvodu, pro který stěžovatelka zmeškala lhůtu k podání odporu.

III. Argumentace stěžovatelky

13. Stěžovatelka namítá, že obecné soudy jí odepřely přístup k soudu, ačkoliv nešlo o nedbalost stěžovatelky, ale výlučně chybný postup orgánu veřejné moci. Za pochybení okresního soudu se proto cítí sankcionována.

14. Ve sporu s vedlejší účastnicí ji od počátku (již před zahájením soudního řízení) zastupoval advokát na základě generální plné moci, která jej opravňovala k zastupování a činění procesních úkonů i v jakémkoli soudním řízení. Stěžovatelka proto spoléhala na to, že věc přebírá její právní zástupce a případné procesní úkony, zejména podání odporu, učiní výhradně on. Jednala tak přiměřeně tomu, o čem ji soud vyrozuměl. Okresní soud pochybil tudíž jak procesně, tak v rovině předvídatelnosti řízení a právní jistoty. Stěžovatelka má za protiústavní, aby následně soud odepřel omluvit stěžovatelčin omyl, který byl vyvolán jeho vlastním jednáním. Namítá, že po účastníku řízení nelze požadovat, aby sám přehodnocoval správnost úředního sdělení o existenci právního zastoupení a aktivně zajišťoval něco, co z logiky věci očekává od právního zástupce. Vyjadřuje přesvědčení, že rigidní výklad procesních pravidel v hraničních případech nesmí být spravedlivému rozhodnutí překážkou.

15. Krajský soud podle stěžovatelky poté přepjatě formalisticky vyložil zásadu *vigilantibus iura scripta sunt* a pominul faktické okolnosti případu i ústavní rozměr věci. Argument týkající se vyšší povinnosti právní bdělosti podnikatele použil krajský soud mechanicky. Přehlédl kontext, že pasivita stěžovatelky nebyla výrazem nedbalosti, ale důsledkem důvěry v procesní pravidla a předvídatelnost soudního postupu.

16. Následně ani Nejvyšší soud nebral v potaz legitimní očekávání stěžovatelky a pochybení okresního soudu nepřikládal žádnou právní relevanci. Závěry Nejvyššího soudu tudíž považuje za nedostatečné.

IV. Předpoklady řízení před Ústavním soudem

17. Ústavní stížnost je přípustná a jsou splněny i ostatní předpoklady řízení.

V. Vyjádření k ústavní stížnosti, replika a zjištění ze spisu

18. Ústavní soud vyzval účastníky a vedlejší účastnici k vyjádření k ústavní stížnosti a od okresního soudu si vyžádal (elektronický) spis.

19. Okresní soud odkázal na vydaná usnesení. K dotazu Ústavního soudu, zda je běžné, popřípadě jak je četné, že žalobce v návrhu na vydání EPR vyplní údaj o zástupci žalovaného (kolonku zástupce) a jaký je poté běžný postup soudu při ne-přihlížení k tomuto údaji, uvedl soud následující, že není běžné, aby v návrhu na vydání EPR byl přímo vyplněn údaj o právním zástupci žalovaného. Odhadem příslušných pracovníků jde o tři nebo čtyři věci ročně. Údaj o právním zástupci žalovaného je tudíž třeba z vydaných rozhodnutí odstranit ručně a ze systému jej vymazat. Soud nevyzývá k doložení plné moci, k údaji o právním zástupci žalovaného se nepřihlíží. Ač v souzené věci vyšší soudní úřednice údaj přehlédla, EPR doručila správně pouze stěžovatelce. Žalobci uvádí v praxi právního zástupce žalovaného v případech, kdy již mezi účastníky probíhala jiná související soudní řízení, což je i souzená věc. Okresní soud dodal, že elektronické prostředí pro řízení o vydání EPR není uživatelsky přívětivé, systém je značně nepřehledný a rovněž orientace v elektronické podobě podaného návrhu na vydání EPR je v mnoha případech složitější. Počet věcí v agendě EPR je cca 330 věcí měsíčně na dvě vyšší soudní úřednice mající i další agendu.

20. Krajský soud navrhl ústavní stížnost jako nedůvodnou zamítnout. Uvedl, že liknavý přístup by šlo akceptovat snad ještě u nepodnikající fyzické osoby, nikoli u stěžovatelky. Podle krajského soudu se stěžovatelka snaží bagatelizovat vlastní pochybení. Na podnikatele je obecně právním řádem kladen požadavek na projevení vyšší míry obezřetnosti nežli v případě fyzických osob nepodnikajících, poněvadž v rámci každodenního provozování podnikání totiž pravidelně vyvstávají, resp. mohou vyvstávat, atypické situace, na které je zapotřebí včasně adekvátním způsobem reagovat. Tím je i doručení EPR. Stěžovatelka měla více možností, jak být obezřetná v nezbytné míře, a to buď konzultovat právního zástupce, nebo podat odpor sama za sebe. Jde tudíž k tíži stěžovatelky, že nebyla nijak v potřebné míře procesně obezřetná. Proto nejde o omluvitelný důvod zmeškání lhůty.

21. Nejvyšší soud plně odkázal na odůvodnění usnesení s tím, že nebyly splněny zákonné předpoklady prominutí zmeškání lhůty. Podle jeho názoru jde o aplikaci podústavního práva, na němž se shodly obecné soudy všech tří stupňů, a není důvod, aby Ústavní soud jejich závěry přehodnocoval a do jimi nastoleného právního stavu zasahoval.

22. Vedlejší účastnice navrhla ústavní stížnost zamítnout. Ústavní soud vedlejší účastnici vyzval k vysvětlení, na základě jakých skutečností uvedla do návrhu na vydání EPR, že stěžovatelku zastupuje advokát. Vedlejší účastnice svůj postup vysvětlila tak, že stěžovatelce zaslala 24. května 2022 kvalifikovanou předžalobní výzvu a v odpovědi na ni ze dne 2. června 2022 byla rovněž přiložena plná moc z 21. listopadu 2017 udělená stěžovatelkou advokátovi. Vzhledem k zastoupení stěžovatelky proto tehdejší právní zástupce vedlejší účastnice uvedl do příslušné kolonky v návrhu na vydání EPR právního zástupce stěžovatelky. Dále má za to, že okresní soud postupoval při doručování EPR správně, jelikož jej doručil pouze stěžovatelce ve smyslu § 173 odst. 1 občanského soudního řádu (v momentě jeho odeslání neměl k dispozici odpovídající procesní plnou moc právního zástupce stěžovatelky). Stěžovatelka mohla navíc nárok uznat. Vedlejší účastnice se ztotožnila s argumentací krajského soudu, že podání odporu je jednoduchým právním úkonem, který mohla podat v případě pochybností i sama stěžovatelka, a že tedy nepostupovala dostatečně obezřetně, proto lhůta marně uplynula. Vedlejší účastnice dále upozornila, že opravné usnesení opravovalo záhlaví rozhodnutí, a proto zůstaly všechny opravou nedotčené části EPR v právní moci. Odkázala a podrobně citovala další odstavce napadených rozhodnutí, s nimiž souhlasí. Požádala o přiznání náhrady nákladů řízení před Ústavním soudem.

23. Ústavní soud vyjádření účastníků a vedlejší účastnice zaslal stěžovatelce na vědomí a k případné replice.

24. Z elektronického spisu vedeného okresním soudem pod sp. zn. EPR 169397/2022 Ústavní soud zjistil, že okresní soud usnesením č. j. EPR 169397/2022-64 ze dne 15. března 2023 odpor podaný stěžovatelkou proti elektronickému platebnímu rozkazu č. j. 169397/2022--5 ze dne 12. července 2022 pro opožděnost odmítl. Toto usnesení stěžovatelka sice 31. března 2023 napadla (blanketním) odvoláním, avšak podáním ze dne 27. dubna 2023 je vzala zpět. Krajský soud pak usnesením č. j. EPR 169397/2022-74 ze dne 24. května 2023 odvolací řízení zastavil. O tomto zjištění soud informoval stěžovatelku s tím, že ze zjištěného dovozuje, že odpor proti EPR je již nezvratně pravomocně odmítnut pro opožděnost a není způsobilý zrušit vydaný EPR. Odmítnutím odporu pro opožděnost nastala situace, jako by odpor vůbec podán nebyl. I pokud by Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti stěžovatelky proti napadeným rozhodnutím a řízení se vrátilo do fáze, kdy by okresní soud (soudkyně) znovu posuzoval námitky vedlejší účastnice proti rozhodnutí okresního soudu (vyšší soudní úřednice) o prominutí lhůty, nemohl by je potvrdit, neboť řízení o prominutí lhůty se stalo bezpředmětným – nemohlo by zvrátit již pravomocně odmítnutý odpor a pravomocný EPR.

25. Ústavní soud poskytl stěžovatelce možnost na tento předběžně sdělený právní názor reagovat v případné replice.

26. Stěžovatelka v replice setrvala na všech svých skutkových tvrzeních a právních argumentech a na tom, že napadenými rozhodnutími, jejichž zrušení se domáhá, byla porušena její ústavně zaručená práva. Připomněla, že okresní soud uznal, že pochybil, když v EPR označil stěžovatelku jako zastoupenou advokátem, ač ve spise nebyla založena plná moc, odmítá, že chyba soudu by měla být přičitatelná jí. Předtím pochybila již vedlejší účastnice, která v návrhu na vydání EPR stěžovatelku označila jako zastoupenou advokátem, aniž by to doložila plnou mocí, ač ji měla k dispozici. K předběžně vyslovenému právnímu názoru Ústavního soudu sdělila, že podle ní pravomocné odmítnutí odporu nebrání případnému meritornímu přezkumu ústavnosti rozhodnutí, na jehož základě byl odpor považován za opožděný. Zdůrazňuje, že odpor byl odmítnut z důvodu neprominutí zmeškání lhůty. Vyhovění ústavní stížnosti a zrušení napadených rozhodnutí by podle stěžovatelky vedlo k tomu, že by tím byl zrušen i právní základ, na němž bylo rozhodnutí o odmítnutí odporu vystavěno. V takovém případě by bylo nutno znovu posoudit, zda odpor byl či nebyl včasný, respektive zda byly či nebyly splněny podmínky pro prominutí zmeškání lhůty k jejímu zmeškání k jeho podání a zda skutečně mohl EPR nabýt právní moci. Odpor nebyl odmítnut nezávisle na neprominutí lhůty, nýbrž v jeho důsledku.

27. Ústavní soud nenařídil ústní jednání, neboť od jednání nebylo možné očekávat další objasnění věci [§ 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)].

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

28. Ústavní soud na základě vyžádaného spisu a vyjádření účastníků řízení zhodnotil napadená rozhodnutí a dospěl k závěru, že ústavní stížnost stěžovatelky je nedůvodná.

VI. a) Obecná východiska

29. Rozhodování velkého množství věcí vyžaduje nepochybně pečlivost a svědomitost soudní správy, aby nedocházelo k nežádoucím zásahům do práv účastníků [nález sp. zn. II. ÚS 2638/23 ze dne 24. října 2023(N 151/120 SbNU 203)]. Ústavní soud konstantně zdůrazňuje, že nedostatky v organizaci a činnosti soudní moci (ke kterým při množství projednávaných věcí občas logicky dochází) nemohou jít k tíži těch, kteří se na soud obracejí jako na ochránce svých základních práv a svobod [srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 167/98 ze dne 13. října 1999 (N 139/16 SbNU 45), sp. zn. III. ÚS 329/2000 ze dne 23. listopadu 2000 (N 176/20 SbNU 245), sp. zn. III. ÚS 674/04 ze dne 14. dubna 2005 (N 85/37 SbNU 173), sp. zn. III. ÚS 953/12 ze

dne 14. června 2012 (N 122/65 SbNU 591), sp. zn. IV. ÚS 3173/15 ze dne 17. května 2016 (N 88/81 SbNU 465), sp. zn. IV. ÚS 204/16 ze dne 17. ledna 2017 (N 10/84 SbNU 139)].

30. Ústavní roviny může věc dosahovat tehdy, jestliže procesní postup soudu vybočuje ze zákonných pravidel, jež řízení před ním upravují, a toto vybočení je způsobilé se negativně promítnout do jeho výsledku. Tak je tomu rovněž v případě zřetelných administrativních pochybení soudu. Doposud tak Ústavní soud judikoval většinou ve vztahu k organizaci pohybu písemností uvnitř soudu, respektive soudní soustavy [srov. nálezy sp. zn. IV. ÚS 2040/12 ze dne 12. prosince 2012 (N 203/67 SbNU 599), sp. zn. I. ÚS 634/13 ze dne 15. května 2013 (N 85/69 SbNU 369), sp. zn. II. ÚS 1603/15 ze dne 8. prosince 2015 (N 207/79 SbNU 365), sp. zn. II. ÚS 1722/20 ze dne 24. září 2020 (N 189/102 SbNU 166), sp. zn. III. ÚS 2444/20 ze dne 1. prosince 2020 (N 223/103 SbNU 277) či sp. zn. I. ÚS 743/22 ze dne 16. června 2022 (N 76/112 SbNU 178)].

31. Neústavním není každý postup soudu, který je v rozporu s ustanovením příslušného procesního předpisu. Aby porušení nabylo intenzity neústavnosti, musí spočívat v nerespektování či nesprávném posouzení relevance základního práva [např. nálezy sp. zn. I. ÚS 1083/16 ze dne 21. května 2019 (N 82/94 SbNU 114) a sp. zn. III. ÚS 3725/13 ze dne 10. dubna 2014(N 55/73 SbNU 89)]. Ústavní soud zároveň nepřezkoumává každý nedostatek či pochybení v řízení izolovaně, hledí zejména na to, jaký vliv měly případné vady na řízení jako celek [např. nález sp. zn. II. ÚS 2466/24 ze dne 15. října 2024 (N 191/126 SbNU 298)].

32. K právu na přístup k soudu ve vztahu k (elektronickému) platebnímu rozkazu se Ústavní soud vyjádřil v nálezu sp. zn. I. ÚS 2733/13 ze dne 26. února 2014 (N 23/72 SbNU 267) [dříve k platebnímu rozkazu jako obdobnému institutu v nálezu sp. zn. IV. ÚS 4787/12 ze dne 13. května 2013 (N 82/69 SbNU 347), bod 17] a uvedl, že vydání (elektronického) platebního rozkazu podle § 172, respektive § 174a občanského soudního řádu je specifickou formou rozhodování v občanskoprávních věcech, s jejímž uplatněním je – v zájmu rychlosti a efektivity soudního rozhodování – pojmově spjato potlačení práva na přístup k soudu a jednoho ze základních principů spravedlivého procesu vyjadřovaného slovy „slyšena budiž i druhá strana“, jenž je zakotven v čl. 38 odst. 2 Listiny. Rozhodování těmito formami je výjimkou z (ústavního) pravidla garantujícího účastníkům řízení rovný přístup k soudu.

33. Jde-li poté o vlastní posouzení „omluvitelnosti“ zmeškání lhůty soudy nižších stupňů s ohledem na konkrétní okolnosti případu, Ústavní soud opakovaně poukazuje na to, že to je primárně úkolem obecných soudů (viz např. usnesení sp. zn. III. ÚS 1795/22 ze dne 4. srpna 2022) a že se v rámci svého ústavněprávního přezkumu omezuje na to, zda takové posouzení nevykazuje extrémní interpretační a aplikační pochybení dosahující ústavní roviny [srov. nález sp. zn. I. ÚS 1591/19 ze dne 7. října 2019 (N 169/96 SbNU 173), body 33 a 34].

VI. b) Použití východisek na souzenou věc

34. Stěžovatelka udělila všeobecnou (neomezenou) plnou moc právnímu zástupci již 21. listopadu 2017 a je koncipována široce. V rámci poskytování právních služeb zastupoval tento právní zástupce stěžovatelku v nejméně jednom soudním sporu. Již v předchozím řízení mezi původními objednateli díla (tehdy žalovaní) a stěžovatelkou (tehdy žalobkyní) v žalobě o zaplacení, zahájené původně rovněž návrhem na vydání EPR, předchozí právní zástupce vedlejší účastnice jako právní zástupce tehdy žalovaných namítal, že v žalobě (návrhu na vydání EPR) stěžovatelka neoznačila právního zástupce tehdy žalovaných, ačkoli stěžovatelce byl znám. Patrně tedy vycházel z předpokladu, že právní zástupce žalovaného se do formuláře EPR vyplňuje a sám tak následně při podání návrhu na vydání EPR jednal.

35. Okresní soud posléze řetězil chybu předchozího právního zástupce vedlejší účastnice. Ještě při vydání usnesení ze dne 8. září 2022 s výzvou k úhradě soudního poplatku v záhlaví nesprávně figuroval právní zástupce stěžovatelky. Týden poté okresní soud sám z moci úřední – nikoli k návrhu – vydal opravné usnesení, jakmile toto pochybení v označení právního

zástupce zjistil, patrně při zamýšleném úkonu vyznačení doložky právní moci a vykonatelnosti. Je tudíž patrné, že vyšší soudní úřednice si byla chyby vědoma. Jak Ústavní soud ověřil z elektronického spisu okresního soudu, opravné usnesení – v jehož záhlaví již nebyl uveden zástupce stěžovatelky – bylo stěžovatelce doručeno den po jeho vydání, tj. v pátek 16. září 2022 (č. l. 105). Stěžovatelka následující pracovní den, v pondělí 19. září 2022, podala návrh o prominutí zmeškání lhůty k podání odporu spojený s odporem a současně se odvolala proti opravnému usnesení (č. l. 112, 116 a 128). Ze souslednosti těchto kroků je patrné, že stěžovatelka je subjektem, který se o své poměry zajímá a datovou schránku otevírá krátce po dodání zprávy do její datové schránky. Takový postup stěží ukazuje na malou bdělost při bránění práv.

36. Při doručení prvního usnesení o EPR s uvedeným zastoupením stěžovatelka skutečně mohla vycházet z předpokladu, že zmocnila-li právního zástupce, a soud tuto informaci – píše-li ji do záhlaví – má, tak má k dispozici také plnou moc. Šlo-li by o nezrychlené řízení, tj. žalobu s údajem o zastoupení, ale bez doložení plné moci, soud by k předložení plné moci vyzval žalovanou stranu.

37. Ústavní soud přitom nezpochybňuje, že stěžovatelka měla (nejednu) příležitost zjistit chybu v záhlaví a podat odpor včas. Na druhou stranu důvěra v obsah soudního rozhodnutí ve vzorci, v němž se chyby dopustí nejprve vedlejší účastnice a vzápětí soud, by neměla vést k výsledku, v němž – byť nepozorná – stěžovatelka má odepřen přístup k soudu, a to právě pro charakter řízení o vydání EPR. Jde o specifické rozhodnutí ve věci samé, kterému nepředchází jednání ve věci. Dokonce zde rozhodnutí o věci samé nepředchází ani výzva k vyjádření k návrhu na zahájení řízení. Typicky teprve po podání odporu a následném vyjádření tak má soud vůbec možnost zabývat se obrannými argumenty žalovaného. Z povahy řízení je tudíž zapotřebí trvat na zvýšené ochraně práv žalovaného, zde stěžovatelky. Omluvitelnost důvodu pro zmeškání lhůty k podání odporu je proto třeba posuzovat v pochybnostech ve prospěch žalovaného, podobně jako je tomu při posuzování podmínek pro vydání rozsudku pro uznání fikcí či rozsudku pro zmeškání.

38. Nejvyšší soud nevyužil možnosti vyložit tuto výjimečnou situaci ve prospěch stěžovatelky, přestože za vzniklou situaci nesl odpovědnost nejen soud, ale i vedlejší účastnice jako žalobkyně. Ač stěžovatelka nebyla účastnicí řízení prvně, přesto by soudy měly činit rozdíl mezi právním laikem a profesionálem. Je představitelné, že právní laik – věda, že jej nadále zastupuje právní zástupce, který jej zastupoval dříve, má jej zastupovat ve všech soudních řízeních a zastoupení trvá – učiní úvahu, že právní zástupce, zejména je-li s věcí již obeznámen a má s klientem představu o procesní strategii v konkrétní věci, vyřídí jednoduché procesní úkony bez porady o každém takovém úkonu. O to více i pro jednoduchost úkonu, jíž obecné soudy a vedlejší účastnice argumentují.

39. Nelze ani přehlížet, že chybu učinili právní profesionálové, nyní však požadují stejnou, ne-li vyšší míru znalosti po právním laikovi. Z ústavněprávního hlediska požadavek Nejvyššího soudu, že právnímu laikovi musí být známy veškeré souvislosti doručování v civilním procesu, je vůči právnímu laikovi za specifických okolností věci nepřiměřeně přísný a přesahuje rámec zásady, že práva náležejí bdělým. V konkrétní věci tedy uvedené platí i bez většího ohledu na to, zda jde o nepodnikající fyzickou osobu, nebo podnikatelku, jak své závěry odůvodňuje krajský soud.

40. Ústavní soud nedávno upozornil, že administrativní pochybení mohou být způsobena možným nedostatečným materiálním a personálním zajištěním obecných soudů ze strany příslušných orgánů státní správy [nález sp. zn. II. ÚS 1105/24 ze dne 10. července 2024 (N 135/125 SbNU 18)]. V souzené věci lze k důvodům pro taková pochybení přičíst taktéž samotný formulář pro podání návrhu na vydání EPR. Z pohledu Ústavního soudu je formulář matoucí, a přestože chyba v uvedení zástupce žalovaného není nikterak frekventovaná, je namístě, aby Ministerstvo spravedlnosti zvážilo její úpravu. Dlužno říci, že ani v manuálu na

vyplnění návrhu, vydaným Ministerstvem spravedlnosti, žádná zmínka o zástupci žalovaného není. Návod se vztahuje pouze na právní zastoupení žalobce. Důvodem pro úpravu formuláře je i fakt, že plnou moc žalovaného z povahy věci žalobce doložit nemůže a doručení EPR je skutečně prvním úkonem ze strany soudu vůči žalovanému.

41. Ač jde vskutku o jednotky případů ročně, může vhledem k vysokému nápadu v rejstříku EPR bohužel dojít k přehlédnutí a lidské chybě při vymazání údaje o zástupci žalovaného. Pochybil-li ve zcela ojedinělém případě vyšší soudní úředník tím, že nesprávný údaj o zástupci žalovaného neodstranil, mohl stěžovatelku za specifických okolností souzené věci uvést v omyl o jejím právním zastoupení. S ohledem na ojedinělost případů s uvedením právního zástupce žalovaného v návrhu, tedy i následnou minimální pravděpodobnost vzniku pochybení soudu, by tak soud měl na takový omyl účastníka řízení, pro nějž zmeškal lhůtu pro podání odporu, hledět jako na omyl omluvitelný. Jak již Ústavní soud upozornil výše (body 32 a 37), stěžejním důvodem je právě charakter rozkazního řízení, v němž je potlačeno právo na přístup k soudu a rovnost stran. Umožnění meritorního projednání věci přitom není omezením žalující strany, nýbrž realizací práva žalované stěžovatelky.

42. I přes uvedené však Ústavní soud posoudil ústavní stížnost jako nedůvodnou.

43. Důvody jsou popsány již výše v bodu 24. Tím, že stěžovatelka vzala zpět odvolání proti odmítnutí odporu pro opožděnost, ke kterému okresní soud přistoupil poté, co bylo pravomocně rozhodnuto o zamítnutí návrhu na prominutí lhůty, a nepokračovala v řízení o dostupných řádných a mimořádných opravných prostředcích, potažmo pak nepodala ústavní stížnost s cílem odklidit pravomocné rozhodnutí o odmítnutí odporu pro opožděnost, způsobila, že řízení o samotném návrhu na prominutí lhůty se stalo bezpředmětným. Pouze včas podaný odpor může zrušit vydaný EPR. Podaný odpor je však pravomocně (pro strany i soud závazně) posouzen jako opožděný (tedy nikoli včasný) s důsledkem, jako by nebyl podán. Je-li pravomocně rozhodnuto o odmítnutí odporu pro opožděnost, nemůže samo prominutí lhůty k podání odporu stěžovatelce zajistit kýžený stav a řízení vrátit do stádia, kdy o návrhu není pravomocně rozhodnuto EPR a kdy v důsledku prominutí lhůty včasný odpor způsobí, že se EPR ruší a věc se projedná. Stěžovatelka má pravdu, že odpor byl odmítnut závisle na neprominutí lhůty, proto se ale měla proti němu bránit, udržet odpor „při životě“ a ne brát odvolání proti odmítnutí zpět, a způsobit tak nabytí právní moci.

44. Příliš přísný přístup obecných soudů při posuzování omluvitelnosti důvodu pro opožděné podání odporu proti EPR vzhledem ke kontextu nemá v posuzované věci za následek odepření práva na přístup k soudu. Stěžovatelka se proti odmítnutí odporu pro opožděnost v řízení před obecnými soudy účinně nebránila, nevyužila účinně řádných a mimořádných opravných prostředků, rozhodnutí pak ani nemohla účinně napadnout ústavní stížností. Sama tak vytvořila situaci, kdy pokračování v řízení o prominutí lhůty se stalo bezpředmětným, a tak i kasační zásah Ústavního soudu směřující proti rozhodnutí o neprominutí zmeškání lhůty. Jde o obdobnou situaci, jako by se stěžovatelka účinně nebránila proti rozhodnutí o zastavení řízení pro nezaplacení soudního poplatku, ale jen proti rozhodnutí o neosvobození od placení soudních poplatků. Případný úspěch v druhé (vnitřní) linii by také nemohl mít dopad na pravomocně skončené (vnější) řízení. Navíc nelze přehlížet, že v linii obrany proti odmítnutí odporu pro opožděnost měla stěžovatelka (má žalovaná strana) širší okruh námitek. Vedle důvodu, že měla být prominuta lhůta k podání odporu, mohla namítat např. i to, že vzhledem k chybě v záhlaví mohly soudy počítat lhůtu k podání odporu až od materiálního doručení EPR jejímu právnímu zástupci, ke kterému podle tvrzení stěžovatelky muselo dojít někdy mezi 16. až 19. zářím 2022. Z ústavního hlediska by i taková úvaha mohla dávat jistý smysl a vedla by z pohledu stěžovatelky k témuž výsledku. Zpětvzetím odvolání si však stěžovatelka cestu k případnému úspěchu – pokračování řízení před obecnými soudy – sama uzavřela.

45. Z uvedeného pak plyne, že by bylo možno uvažovat o závěru, že ústavní stížnost proti nevyhovění návrhu na prominutí lhůty by byla včasná i tehdy, pokud by ji stěžovatel podal

až v rámci ústavní stížnosti, kterou by napadal odmítnutí odporu pro opožděnost, tedy v zákonné lhůtě po vyčerpání všech opravných prostředků proti takovému odmítnutí, nikoli tedy nutně (z pohledu včasnosti) ve vnitřní linii neprominutí lhůty. Současně ale platí, že Ústavní soud již v minulosti hodnotil jako přípustnou stížnost podanou jen ve vnitřní linii neprominutí lhůty [srov. nález sp. zn. I. ÚS 1591/19 ze dne 7. října 2019 (N 169/96 SbNU 173)].

VII. Závěr

46. Je pochybením obecných soudů, pokud při posuzování omluvitelnosti důvodu pro zmeškání lhůty k podání odporu proti (elektronickému) platebnímu rozkazu dostatečně nepřihlíží k tomu, že příčina pozdního podání odporu žalovanou stranou může souviset s chybou soudu, případně i žalující strany. Z povahy rozkazního řízení je zapotřebí trvat na zvýšené ochraně práv žalovaného. Omluvitelnost důvodu pro zmeškání lhůty k podání odporu je proto třeba posuzovat v pochybnostech ve prospěch žalovaného, podobně jako je tomu při posuzování podmínek pro vydání rozsudku pro uznání fikcí či rozsudku pro zmeškání.

47. Samotné pochybení soudů při posuzování omluvitelnosti důvodu pro zmeškání lhůty k podání odporu však v situaci, kdy se stěžovatelka účinně nebránila proti odmítnutí odporu pro opožděnost, není porušením jejího práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a nezakládá důvod pro kasační zásah Ústavního soudu. Ústavní soud tak podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu ústavní stížnost jako nedůvodnou zamítl.

48. Ústavní soud nevyhověl požadavku vedlejší účastnice na náhradu nákladů řízení. Jak Ústavní soud konstantně uvádí, všichni účastníci i vedlejší účastníci řízení před Ústavním soudem si zásadně nesou své vlastní náklady (srov. § 62 odst. 3 zákona o Ústavním soudu). Za situace, kdy první, kdo chybně (v návrhu na vydání EPR) uvedl, že stěžovatelka je zastoupena advokátem, byla vedlejší účastnice, Ústavní soud neshledal důvody, které by přiznání náhrady nákladů vedlejší účastnice v řízení před Ústavním soudem dostatečně opodstatňovaly (a vedlejší účastnice ani žádné netvrdila).

49. Ústavní soud současně považuje za vhodné, aby se resort justice kriticky zabýval obsahem formuláře návrhu na vydání EPR a minimálně jeho manuálem, ve kterém by bylo záhodno vysvětlit, za jakých okolností se údaj o zástupci žalovaného vyplňuje, že oznámení o zastoupení žalovaného na základě plné moci nemůže účinně činit žalobce, nýbrž je vůči soudu musí činit žalovaný či jeho zástupce, a že tak údaj o zástupci dopadá na zastoupení zákonným zástupcem či opatrovníkem.

Č. 153
Přepjatý formalismus při posuzování přípustnosti dovolání; smlouva o vzdělávání na soukromé vysoké škole jako spotřebitelská smlouva (sp. zn. III. ÚS 3117/24 ze dne 18. července 2025)

Povinností obecných soudů při posuzování zákonných náležitostí podání je vycházet z jejich (celého) obsahu, jak jim to v případě civilního řízení výslovně ukládá § 41 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Klade-li soud důraz jen na určité systematické, logické nebo formulační nedostatky či nepřesnosti podání a ty pak přičítá k tíži účastníkovi řízení, ačkoli s ohledem na obsah podání vzatého jako celek se jako možné jeví i jiné řešení, v kterémžto případě lze považovat příslušnou procesní povinnost za splněnou, je nutno takový postup označit za tzv. přepjatý formalismus.

Ač nejsou dovolatelé (i přes povinné zastoupení advokátem) mnohdy schopni své požadavky formulovat jasně, stručně a výstižně a jejich pointa je z nestrukturovaného textu sotva seznatelná, neznamená to zároveň, že by bylo možné strukturálně nekvalitní text odmítnout bez dalšího, jsou-li z celkového jeho obsahu záměr a vůle dovolatele patrné a zákonným požadavkům podřaditelné.

Nejvyšší soud porušil právo stěžovatelky na přístup k soudu, odmítl-li bez dalšího dovolání jako vadné z důvodu alternativně vymezených předpokladů přípustnosti, přestože tak stěžovatelka učinila vědomě, na tuto skutečnost v dovolání výslovně upozornila a vysvětlila, proč je kombinace (obvykle se vylučujících) alternativ v jejím případě akceptovatelná a ve vztahu k jakým aspektům předložené otázky považuje ten který předpoklad přípustnosti za naplněný.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Daniely Zemanové, soudkyně Lucie Dolanské Bányaiové a soudce Jiřího Přibáně (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatelky Anastazie Budajové, zastoupené Mgr. Tomášem Chalupou, advokátem, sídlem Na Zlíchově 18, Praha 5 – Hlubočepy, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 6. 2024 č. j. 33 Cdo 1054/2023-281 a rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 14. 11. 2022 č. j. 18 Co 188/2022-243, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Plzni jako účastníků řízení a AMBIS vysoká škola, a. s., zastoupené Mgr. Danou Burdovou, advokátkou, sídlem V Parku 2308/8, Praha 4, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Nejvyšší soud usnesením ze dne 20. 6. 2024 č. j. 33 Cdo 1054/2023-281 porušil základní právo stěžovatelky zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 6. 2024 č. j. 33 Cdo 1054/2023-281 se proto ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti posuzované věci a napadené rozhodnutí

1. Stěžovatelka byla studentkou vedlejší účastnice – vysoké školy AMBIS vysoká škola, a. s. (dále jen „vysoká škola“). Stěžovatelka se ke studiu zapsala k 1. 9. 2019, absolvovala první semestr studia, který řádně uhradila, následně však studium na rok přerušila a ještě před uplynutím doby přerušení studium ukončila (k 22. 12. 2020).

2. Vysoká škola se po stěžovatelce domáhala doplacení 51 800 Kč spolu s příslušným úrokem z prodlení z titulu neuhrazeného školného a částky 37 782,40 Kč odpovídající smluvní pokutě ve výši 0,3 % denně z dlužné částky. Svůj nárok odvozovala ze smlouvy o studiu, jejíž přílohou byly Všeobecné podmínky studia č. 6/2019, kterou se stěžovatelkou uzavřela. Podle uvedených dokumentů vznikalo vysoké škole právo na školné za první tři semestry již uzavřením samotné smlouvy o studiu, bez ohledu na to, zda student první tři semestry ukončil. Při prodlení s úhradou školného vznikalo vysoké škole právo na smluvní pokutu 0,3 % denně z dlužné částky.

3. Okresní soud v Chebu (dále jen „okresní soud“) žalobu vysoké školy zamítl (rozsudek ze dne 3. 6. 2022 č. j. 9 C 421/2021-205). Jelikož je vysoká škola financována výhradně z prostředků studentů (tj. ze školného) a z její strany jako podnikatelky je poskytována služba studentům za úplatu, okresní soud považoval smlouvu o studiu za smlouvu spotřebitelskou. V dané smlouvě jsou přitom obsažena ujednání o smluvní pokutě, která zakládají nerovnováhu v právech a povinnostech stran k újmě žalované jako spotřebitelky. Pro nepřiměřenost těchto ujednání jde podle okresního soudu o ujednání zakázaná podle § 1813 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, (dále jen „o. z.“), ke kterým soud nepřihlížel. Okresní soud konstatoval, že způsob ukončení studia je sankcionován tak tvrdě, že smlouva je současně neplatná pro rozpor se zákonem a s dobrými mravy podle § 588 o. z.

4. O odvolání vysoké školy rozhodl Krajský soud v Plzni (dále jen „krajský soud“) nyní napadeným rozsudkem tak, že potvrdil rozsudek okresního soudu v části, jíž byl zamítnut požadavek na zaplacení smluvní pokuty ve výši 0,3 % denně z částky 51 800 Kč od 12. 11. 2021 do zaplacení (výrok I), ve zbývající části jej změnil tak, že uložil stěžovatelce povinnost uhradit vysoké škole částku 51 800 Kč spolu s blíže specifikovaným úrokem z prodlení a částku 39 782,40 Kč odpovídající smluvní pokutě za období od 1. 3. 2021 do 11. 11. 2021; zároveň rozhodl o náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů. Krajský soud s odkazem na nález Ústavního soudu ze dne 9. 7. 2019 sp. zn. Pl. ÚS 34/17 (N 130/95 SbNU 84; 224/2019 Sb.), usnesení téhož soudu ze dne 14. 1. 2013 sp. zn. IV. ÚS 4361/12, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2016 sp. zn. 33 Cdo 4532/2014 a čl. 33 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) oproti okresnímu soudu dospěl k názoru, že na smlouvu o studiu nelze pohlížet jako na smlouvu spotřebitelskou. Krajský soud přitom poplatky spojené se studiem na soukromé vysoké škole nepovažoval za přímé (adresné) protiplnění za poskytnutou službu (výuku), nýbrž za podíl studenta na nákladech na vysokoškolské studium; podle krajského soudu není smyslem poplatků založit sociální překážku v přístupu ke vzdělání.

5. Stěžovatelčino dovolání Nejvyšší soud odmítl jako nepřípustné. Uvedl, že stěžovatelka předložila k řešení otázku povahy smlouvy o studiu, kterou současně považuje za v rozhodování dovolacího soudu dosud neřešenou, za otázku, která je dovolacím soudem rozhodována rozdílně, i za otázku, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu. Podle Nejvyššího soudu však platí, že ve vztahu k jedné právní otázce (dovolacímu důvodu) může být splněno vždy pouze jedno ze zákonem předvídaných kritérií přípustnosti dovolání [splnění jednoho kritéria přípustnosti dovolání podle § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, (dále jen „o. s. ř.“) vylučuje, aby současně bylo naplněno kritérium jiné]. Vylíčení, v čem stěžovatelka spatřuje splnění předpokladů přípustnosti

dovolání, proto není řádné, bylo-li provedeno označením několika (více) alternativ přípustnosti dovolání.

II. Argumentace stěžovatelky

6. Stěžovatelka předkládá v ústavní stížnosti rozsáhlou argumentaci, kterou opírá o judikaturu Soudního dvora Evropské unie (dále jen „Soudní dvůr“), Ústavního soudu i Nejvyššího soudu, která má doložit spotřebitelskou povahu smlouvy o studiu a charakter vysoké školy jako soukromého podnikatelského subjektu.

7. K charakteru vysoké školy namítá, že krajský soud v její věci nesprávně vycházel z usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 4532/14, které se však týkalo soukromé vysoké školy zřízené ve formě obecně prospěšné společnosti. Taková škola však musí – oproti vedlejší účastnici – hospodářský výsledek (zisk) použít výhradně na veřejně prospěšnou službu, nebyla založena za účelem generování zisku, nejde o podnikatele. Krajský soud k vedlejší účastnici přistupoval jako by byla veřejnou (státní) školou poskytující veřejnou službu, a tím se podle stěžovatelky odchýlil od nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 34/17 i judikatury Nejvyššího soudu.

8. Krajský soud podle stěžovatelky záměrně pominul relevantní judikaturu Soudního dvora, Ústavního i Nejvyššího soudu, ačkoliv se jimi okresní soud ve svém rozsudku zabýval [např. rozsudek Soudního dvora ze dne 11. 9. 2007 sp. zn. C-76/05, rozhodnutí Ústavního soudu – nález ze dne 11. 11. 2013 sp. zn. I. ÚS 3512/11 (N 183/71 SbNU 201) a usnesení ze dne 3. 1. 2007 sp. zn. III. ÚS 729/06 (U 1/44 SbNU 743) a dále rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 10. 2019 sp. zn. 33 Cdo 3805/2018]. Z uvedených rozhodnutí, spolu s rozsudky Soudního dvora ze dne 27. 9. 1988 sp. zn. C-263/86 a ze dne 7. 12. 1993 sp. zn. C-109/92 přitom vyplývají zásadní právní závěry včetně toho, že vztah mezi stěžovatelkou a vysokou školou je bezesporu vztahem spotřebitelským. Nejvyšší soud navíc dezinterpretoval i vlastní právní výklad obsažený v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 17. 10. 2019 sp. zn. 33 Cdo 3805/2018, ve kterém jsou obsažena jednoznačná kritéria, která mají obecné soudy (včetně Nejvyššího soudu) obligatorně aplikovat v obdobných právních případech.

9. Stěžovatelka se zabývá také způsobem, jakým vysoká škola stanovila školné. Tvrdí, že vysoká škola postupovala v rozporu se zákonem o vysokých školách, což dokládá sdělením Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Vysoká škola neměla vnitřním předpisem upravené školné a další poplatky, neměla tedy ani právní titul pro žalované nároky. Tento názor pak dokládá rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 30. 7. 2024 č. j. 33 Cdo 2443/2023-328. Krajský soud na obdobné námitky stěžovatelky nereagoval, zejména se zcela vyhnul odůvodnění rozporu vymáhaných nároků se zákonem a dobrými mravy, přestože šlo ze strany stěžovatelky o argument klíčový a okresní soud se s touto otázkou ve svém rozhodnutí vypořádal. I tento postup krajského soudu shledává v rozporu s (v ústavní stížnosti blíže označenou) judikaturou Ústavního soudu.

10. Jde-li o napadené usnesení Nejvyššího soudu, pak závěr Nejvyššího soudu o nepřípustnosti dovolání z důvodu alternativního vymezení kritérií přípustnosti pro jednu právní otázku je podle názoru stěžovatelky právně irelevantní a protiústavní. Stěžovatelka přitom v dovolání upozorňovala na stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 28. 11. 2017 sp. zn. Pl. ÚS-st 45/16 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.), podle kterého je dovolání přípustné i v případě, je-li namítáno odchýlení se rozhodnutí odvolacího soudu od judikatury Ústavního soudu. V tomto smyslu stěžovatelka v dovolání konkrétně označila judikaturu Soudního dvora, Ústavního soudu i Nejvyššího soudu, od které se krajský soud odchýlil. Připomíná i nález ze dne 31. 8. 2021 sp. zn. I. ÚS 2904/20 (N 152/107 SbNU 271), podle kterého se nevylučuje alternativní vymezení předpokladů přípustnosti dovolání, kdy za jeden předpoklad bylo označeno, že rozhodná otázka v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena, a za druhý alternativní předpoklad bylo označeno odchýlení od konkrétně označené ustálené

rozhodovací praxe dovolacího soudu. Za předpokladu, že dovolání splňuje ostatní zákonné náležitosti, představuje podle Ústavního soudu odmítnutí takového dovolání pro vady spočívající v nevymezení předpokladů přípustnosti porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

11. Stěžovatelka nesouhlasí se závěrem Nejvyššího soudu, že otázka, zda je smlouva o studiu na soukromé vysoké škole smlouvou spotřebitelskou, již byla v rozhodovací praxi vyřešena. Stěžovatelka upozorňuje, že Nejvyšší soud to dokládá odkazem na rozhodnutí, která jsou naprosto nepřiléhavá a na věc navrhovatelky absolutně nepoužitelná, jelikož se vztahují na zcela jiný okruh právních případů. Ve věci usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 3. 2019 sp. zn. 33 Cdo 4825/2017 i v usnesení ze dne 27. 4. 2022 sp. zn. 33 Cdo 2109/2021 byly účastníkem řízení soukromé základní školy, jejichž poměry se řídí školským zákonem, tedy nikoli soukromé vysoké školy, které se řídí zákonem o vysokých školách. Okolnosti těchto případů tak nelze jakkoli vztáhnout na případ stěžovatelky. Stěžovatelka rovněž nesouhlasí se závěrem Nejvyššího soudu, že dovolání není přípustné, jelikož se krajský soud neodchýlil od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu.

12. Stěžovatelka má za to, že dostatečně vymezila, od jaké judikatury se krajský soud svým rozhodnutím odchýlil. Současně stále zastává názor, že právní otázka, zda smlouva o studiu na soukromé vysoké škole je smlouvou spotřebitelskou, doposud nebyla v rozhodovací praxi soudů vyřešena. Nejvyšší soud se právní věcí stěžovatelky odmítl meritorně zabývat na základě neexistujících (nenaplněných) procesních důvodů (§ 237 o. s. ř.) o přípustnosti dovolání, a tím navrhovatelku zbavil možnosti procesní ochrany a vydal překvapivé a nespravedlivé rozhodnutí. Napadené usnesení Nejvyššího soudu obsahuje protiústavní interpretaci a aplikaci podústavního práva, zakázanou mechanickou aplikaci práva a je ztělesněním odepření spravedlnosti (*denegatio iustitiae*).

13. Stěžovatelka k ústavní stížnosti i v dalším průběhu řízení přikládá kopie rozhodnutí obecných soudů, které v obdobných věcech vztahy mezi studenty a soukromou vysokou školou posoudily jako vztahy spotřebitelské.

14. Ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí Nejvyššího a krajského soudu, neboť jimi bylo zasaženo do jejích ústavně zaručených práv dle čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny.

III. Vyjádření účastníků řízení a vedlejší účastnice řízení

15. Ústavní soud si pro účely řízení o ústavní stížnosti vyžádal vyjádření Nejvyššího soudu, krajského soudu i vedlejší účastnice.

16. Nejvyšší soud uvedl, že ústavní stížností napadené usnesení je založeno na závěru, že stěžovatelka řádně nevymezila předpoklady přípustnosti dovolání, když pro řešení jedné právní otázky – zda je smlouva o studiu na soukromé vysoké škole smlouvou spotřebitelskou, zaručující stěžovatelce vyšší právní ochranu, uvedla, že rozhodnutí odvolacího soudu závisí na vyřešení „otázky hmotného práva, která v rozhodování dovolacího soudu nebyla dosud vyřešena, otázky, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu a která je dovolacím soudem rozhodována rozdílně," kumulativně vymezila tři různé případy předpokladů přípustnosti dovolání podle § 237 o. s. ř., z nichž jedno vymezení vylučuje zbývající dvě.

17. Vylíčení, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání, proto není řádné, bylo-li provedeno označením (volbou) několika v úvahu přicházejících alternativ přípustnosti dovolání pro jednu právní otázku (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2014 sp. zn. 26 Cdo 1590/2014, přičemž ústavní stížnost proti němu podanou Ústavní soud odmítl usnesením ze dne 30. 6. 2015 sp. zn. I. ÚS 2967/2014, a závěry usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 4. 2017 sp. zn. I. ÚS 3762/16).

18. Pouze jako *obiter dictum* Nejvyšší soud připojil úvahu o tom, že právní otázka, zda je smlouva o studiu na soukromé vysoké škole smlouvou spotřebitelskou, již byla v rozhodovací praxi dovolacího soudu vyřešena, a jelikož odvolací soud tuto otázku vyřešil v souladu s ní, nemůže jít ani o případ, kdy by se tento soud při jejím řešení odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu. S odkazem na závěry usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2016 sp. zn. 33 Cdo 4532/2014, ze dne 20. 3. 2019 sp. zn. 33 Cdo 4825/2017 a jeho rozsudku ze dne 17. 10. 2019 sp. zn. 33 Cdo 3805/2018 není tato právní otázka rozhodována senáty Nejvyššího soudu rozdílně. Namítá-li stěžovatelka, že pro otázku, zda je smlouva o studiu na soukromé vysoké škole smlouvou spotřebitelskou (či nikoliv), dosud ze strany Nejvyššího soudu „nedošlo k meritornímu (spravedlivému) projednání právní věci navrhovatelky“ (stěžovatelky), je to dáno tím, že Nejvyšší soud se v rámci dovolacího řízení musel „nejprve“ zabývat tím, zda dovolání netrpí vadami, které by bránily jeho projednání, a následně, zda je přípustné. Určujícím pro odmítnutí dovolání stěžovatelky tak nebylo řešení otázky charakteru smluvního vztahu mezi stěžovatelkou a vedlejší účastnicí, nýbrž výhrady Nejvyššího soudu ke způsobu vymezení předpokladů přípustnosti dovolání; jen jako *obiter dictum* (bez dopadu do důvodu, proč bylo dovolání odmítnuto) přidal Nejvyšší soud odkazy na recentní judikaturu, vztahující se k otázce charakteru smlouvy o studiu na soukromé vysoké škole.

19. Krajský soud odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku s tím, že navrhuje zamítnutí ústavní stížnosti.

20. Vedlejší účastnice Ústavnímu soudu sdělila, že ústavní stížnost je obdobná jako ve věci evidované pod sp. zn. IV. ÚS 2093/24, ke které se již vyjadřovala. Proto přikládá své anonymizované vyjádření zaslané Ústavnímu soudu v uvedené věci. Jelikož byla uvedená věc v mezidobí Ústavním soudem meritorně rozhodnuta [nález ze dne 5. 2. 2025 sp. zn. IV. ÚS 2093/24 (N 27/128 SbNU 247)] a vzhledem k tomu, že se jedná o v zásadě právně a skutkově totožnou věc a s rozhodnutím předchozího senátu Ústavního soudu vedlejší účastnice nesouhlasí, doplnila své vyjádření o rozsáhlou polemiku s tímto nálezem. V ní Ústavnímu soudu zkráceně řečeno vytýká, že nepřihlédl v posuzovaném případě k právnímu rámci poskytování vzdělávání v České republice, k tomu, na co má či nemá sloužit taková úplata, a zejména k tomu, jakou formou, na rozdíl zmíněných judikátů Soudního dvora, je vzdělávání v České republice financováno, a jak je v návaznosti na toto zajištěno právo na vzdělání. Podle vedlejší účastnice nemůže obstát závěr, že je-li vzdělávání poskytováno za úplatu, jde u vysoké školy o podnikatele a student je spotřebitelem. Dále rozebírá obecně možnosti financování vzdělávání a předkládá analýzu právní úpravy vzdělávání v České republice a její dopady (popisuje obecná východiska práva na vzdělání, právní rámec vzniku, fungování, financování vysokých škol, včetně získávání akreditací, porovnání vzdělávání poskytované na základě školského zákona a na základě zákona o vysokých školách), kterou však není nutné pro účely řízení o ústavní stížnosti blíže reprodukovat. Vedlejší účastnice k vyjádření přiložila e-mailovou korespondenci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, zprávu o vnějším hodnocení vedlejší účastnice, následně zaslala kopie vyjádření, které poskytla Ústavnímu soudu k řízením o jiných ústavních stížnostech.

21. Stěžovatelka možnosti repliky nevyužila, zaslala však Ústavnímu soudu další aktuální rozhodnutí obecných soudů v obdobných věcech.

IV. Splnění podmínek řízení

22. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Ústavní stížnost je proti usnesení Nejvyššího soudu přípustná,

neboť stěžovatelka před jejím podáním vyčerpala veškeré zákonné procesní prostředky ochrany svých práv (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

23. Vzhledem k tomu, že dovolání stěžovatelky proti rozsudku krajského soudu bylo odmítnuto pro vady, její ústavní stížnost proti němu není z důvodu zásady subsidiarity přípustná.

24. Ústavní soud dospěl k závěru, že není nutné nařizovat ústní jednání, neboť od něj nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

25. Po prostudování ústavní stížnosti, vyžádaných spisů a zaslaných vyjádření dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

26. V nyní posuzované věci odmítl Nejvyšší soud dovolání stěžovatelky pro nepřípustnost. Z odůvodnění napadeného usnesení však vyplývá, že materiálně dovolání odmítl pro vady. Podle Nejvyššího soudu vylíčení, v čem stěžovatelka spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání, není řádné, neboť bylo provedeno označením více alternativ přípustnosti dovolání pro jednu právní otázku.

27. Otázkou přípustnosti dovolání se Ústavní soud podrobně zabýval ve stanovisku sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16, v němž konstatoval, že úkolem Nejvyššího soudu není z moci úřední přezkoumávat správnost (věcného) rozhodnutí odvolacího soudu při sebemenší pochybnosti dovolatele, nýbrž je povinností dovolatele, aby způsobem předvídaným zákonem vymezil předpoklady přípustnosti dovolání z hlediska konkrétně odvolacím soudem vyřešené právní otázky z oblasti hmotného či procesního práva. Přístup k Nejvyššímu soudu je z vůle zákonodárce záměrně omezen a formalizován tak, aby se mohl podrobněji zabývat skutečně jen vybranými, právně složitými a soudní praxí dosud neřešenými případy (blíže viz citované stanovisko sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16).

28. V tomto stanovisku Ústavní soud sice konstatoval, že odmítnutí dovolání pro vady spočívající v nevymezení předpokladů jeho přípustnosti (§ 241a ve vazbě na § 237 o. s. ř.) není porušením čl. 36 odst. 1 Listiny. Současně se však ve své judikatuře opakovaně zabývá přístupem Nejvyššího soudu k posouzení, zda podané dovolání zákonné náležitosti splňuje či nikoli, a upozorňuje, že nadměrně (až přepjatě) formalistické hodnocení podání účastníka není namístě ani v přísně formalizovaném dovolacím řízení. Ve veškerém styku jednotlivce s veřejnou mocí platí princip (vtělený např. do § 41 odst. 2 o. s. ř.), že podání se posuzuje nikoli podle formy, ale podle jeho obsahu. Povinností obecných soudů při posuzování zákonných náležitostí podání je vycházet z jejich (celého) obsahu, jak jim to v případě civilního řízení výslovně ukládá § 41 odst. 2 o. s. ř. Procesní předpisy musí soudy interpretovat a aplikovat tak, aby na účastníky řízení nebyly kladeny nepřiměřené, tj. nad rámec smyslu a účelu právní úpravy jdoucí požadavky, a nebylo tím fakticky bráněno realizaci práva na soudní ochranu. Klade-li soud důraz jen na určité systematické, logické či formulační nedostatky (nepřesnosti) podání a ty pak přičítá k tíži účastníkovi řízení, ač se s ohledem na obsah podání vzatého jako celek jeví jako možné i jiné řešení, v kterémžto případě lze považovat příslušnou procesní povinnost za splněnou, je nutno takový postup označit za tzv. přepjatý formalismus [nález ze dne 16. 6. 2020 sp. zn. IV. ÚS 410/20 (N 129/100 SbNU 410), body 27 a 28, či nález ze dne 6. 4. 2023 sp. zn. II. ÚS 2719/22 (N 53/117 SbNU 202)].

29. Ač nejsou dovolatelé mnohdy schopni své požadavky formulovat jasně, stručně a výstižně a jejich pointa je z nestrukturovaného textu sotva seznatelná, neznamená to zároveň, že by bylo možné strukturálně nekvalitní text odmítnout bez dalšího, jsou-li z celkového jeho obsahu záměr a vůle dovolatele patrné a zákonným požadavkům podřaditelné [srov. k tomu podrobněji body 27–29 nálezu IV. ÚS 410/20, podobně i nález ze dne 6. 6. 2017 sp. zn. I. ÚS 980/17 (N 97/85 SbNU 619) nebo nálezy ze dne 15. 3. 2017 sp. zn. II. ÚS 1966/16 (N 45/84 SbNU 527) a ze dne 19. 11. 2015 sp. zn. I. ÚS 354/15(N 198/79 SbNU 251)].

30. Ústavní soud v minulosti opakovaně uvedl, že dovolateli nelze klást k tíži, jestliže dospěje k tomu, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, kterou následně i specifikuje, současně ale vyjádří názor, že s ohledem na určité skutkové či právní odlišnosti případů řešených v předchozí praxi lze uvažovat o tom, že jde o otázku dosud dovolacím soudem neřešenou [srov. bod 21 nálezu ze dne 14. 5. 2018 sp. zn. I. ÚS 2869/17 (N 89/89 SbNU 343) či bod 17 nálezu sp. zn. IV. ÚS 410/20 i opak. cit. nález sp. zn. II. ÚS 2719/22]. Přípustnost dovolání je dovozována nejen v případech, kdy určitá právní otázka nebyla v judikatuře Nejvyššího soudu dosud řešena, ale i tehdy, nebyla-li dosud dovolacím soudem vyřešena ve všech souvislostech.

31. Výše uvedená východiska se plně uplatní i na nyní posuzovanou věc. Napadeným usnesením Nejvyšší soud odmítl dovolání stěžovatelky, neboť vymezila předpoklady přípustnosti dovolání kombinací všech tří možností, které se však podle Nejvyššího soudu vylučují. Takové vymezení Nejvyšší soud nepovažoval za řádné. Jak ale Ústavní soud z obsahu dovolání zjistil, stěžovatelka nevymezila předpoklady přípustnosti ve všech variantách mechanicky a nesměřovala je ani obecně k téže otázce. Stěžovatelka tak učinila vědomě, na tuto skutečnost v dovolání výslovně upozornila a vysvětlila, proč je kombinace (obvykle se vylučujících) alternativ v jejím případě akceptovatelná a ve vztahu k jakým aspektům předložené otázky považuje ten který předpoklad přípustnosti za naplněný. Ústavní soud konstatuje, že zvolená argumentace a vymezení předpokladů přípustnosti jsou výsledkem pečlivého vážení více aspektů vztahujících se k otázce povahy vztahu mezi stěžovatelkou a vedlejší účastnicí. V dané věci přitom nelze hovořit o nesrozumitelném podání, ze kterého by záměr stěžovatelky nebyl seznatelný.

32. V dovolání, stejně jako nyní v ústavní stížnosti, stěžovatelka uvádí, že krajský soud ignoroval rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 10. 2019 sp. zn. 33 Cdo 3805/2018, rozsudek Soudního dvora ve věci C-76/05, nález Ústavního soudu ze dne 11. 7. 2012 sp. zn. I. ÚS 3512/11 a usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 1. 2007 sp. zn. III. ÚS 729/06, na základě kterých rozhodl soud prvního stupně, že uzavřená smlouva o studiu má povahu smlouvy spotřebitelské. Z odkazovaných rozhodnutí vyplývá, podle jakých kritérií mají obecné soudy posuzovat existenci či neexistenci spotřebitelského vztahu mezi účastníky (např. charakter vzdělávací instituce podle způsobu financování, zda je vzdělávání poskytováno jako veřejná služba). Krajský soud se však podle stěžovatelky citovanými rozhodnutími neřídil, a proto lze akceptovat její vymezení přípustnosti dovolání rozporem s výše uvedenou judikaturou Nejvyššího soudu (ač současně odkazovala i na judikaturu Ústavního soudu a Soudního dvora).

33. Zároveň má opodstatnění i stěžovatelčino tvrzení, že otázka povahy smlouvy mezi soukromou vysokou školou a studentem nebyla dosud Nejvyšším soudem vyřešena. Stěžovatelka vysvětlila, že v odkazovaných rozhodnutích soudy formulovaly závěry ve vztahu k soukromé vysoké škole zřízené ve formě obecně prospěšné společnosti či ve vztahu k soukromé základní škole, která poskytuje vzdělávání jednak podle školského zákona a jednak jako veřejnou službu financovanou převážně z veřejných prostředků. Přestože jsou v nich například formulována ona kritéria pro hodnocení povahy vztahů mezi studenty/žáky a školami, jednoznačný závěr, který by se týkal přímo soukromé vysoké školy financované ze soukromých zdrojů, dosud v žádném z rozhodnutí formulován nebyl.

34. Závěrem stěžovatelka v dovolání vymezila dvě skupiny rozhodnutí Ústavního a Nejvyššího soudu, které se problematikou vztahů mezi školami a studenty zabývaly, avšak dospěly k odlišným řešením či věc neřešily meritorně. Nutno podotknout, že v jednotlivých řízeních hrálo vždy roli více proměnných, to však ve věci stěžovatelky krajský soud, ale koneckonců ani Nejvyšší soud ve svém *obiter dictu*, nevzaly do úvahy. Lze nicméně akceptovat rovněž úvahu stěžovatelky, že je naplněna i podmínka přípustnosti spočívající ve skutečnosti, že je jí předložená otázka dovolacím soudem rozhodována rozdílně.

35. Ústavní soud připomíná, že se v citovaném stanovisku sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 (viz bod 35) zabýval mimo jiné i účelem přísně formalizovaného dovolacího řízení. Uvedl, že „[u]stanovení § 241a odst. 2 občanského soudního řádu pak po advokátech zjednodušeně vyžaduje, aby se před podáním dovolání seznámili dostatečně s judikaturou Nejvyššího soudu a v dovolání následně uvedli, jaký je podle jejich názoru vztah této judikatury k napadenému rozhodnutí odvolacího soudu. [...] Pokud tato znalost judikatury zároveň může přispět k zefektivnění rozhodovací činnosti Nejvyššího soudu, stěží může zákonné zakotvení povinnosti vyjádřit se v dovolání k prejudikatuře představovat nepřiměřené omezení práva na přístup k Nejvyššímu soudu“. Naopak účel právní úpravy by byl zcela popřen, stačilo-li by, že si Nejvyšší soud dovodí předpoklady přípustnosti sám. Tím by totiž odpadl onen předpoklad, že se advokát seznámí s judikaturou, zváží, zda v jejím světle má význam mimořádný opravný prostředek podat, a následně získané poznatky zakomponuje do svého podání, díky čemuž poskytne svému klientovi kvalitnější právní pomoc a zároveň přispěje k efektivitě a přesnosti rozhodování Nejvyššího soudu (bod 46 stanoviska sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16).

36. Účelem omezení přístupu k soudu striktně nastavenými pravidly pro formulaci dovolání je tedy především omezení neodborných či nekvalitních podání. O tom však v posuzované věci nemůže být řeč, neboť advokát požadavkům na odbornost i kvalitu dovolání dostál, svoji argumentaci opírá o četnou rozhodovací praxi nejen Nejvyššího, ale rovněž Ústavního soudu a o judikaturu Soudního dvora, a to včetně otázky možnosti alternativního vymezení předpokladů přípustnosti.

37. Vyhodnotil-li tedy Nejvyšší soud dovolání pouze mechanicky, aniž by vyšel z jeho celého obsahu, pak se výsledek jeví přepjatě formalistický. Ústavní soud přitom nemá pochybnost, že vymezení předpokladů přípustnosti dovolání použitím všech tří možných variant mělo v tomto konkrétním případě své opodstatnění, a v odůvodnění dovolání je záměr a požadavek stěžovatelky srozumitelně formulován. Postup stěžovatelky byl přitom paradoxně důsledkem absence sjednocující judikatury dovolacího soudu, která by komplexně řešila všechny aspekty předložené právní otázky a sjednotila značně rozkolísanou rozhodovací praxi obecných soudů. V tomto smyslu již došlo ke zpřehlednění situace zásahem Ústavního soudu, který v mezidobí otázku povahy vztahu mezi soukromou vysokou školou jako podnikatelkou a jejími studenty vyřešil [viz nález ze dne 5. 2. 2025 sp. zn. IV. ÚS 2093/24 a nález ze dne 19. 2. 2025 sp. zn. II. ÚS 2694/24 (N 37/128 SbNU 316)].

38. Ústavní soud uzavírá, že u natolik závažného důsledku, jakým je ukončení soudního řízení bez meritorního projednání věci, je třeba zohlednit existenci základního práva na přístup k soudu a interpretovat obsah soudního podání vždy tak, aby uvedené právo mohlo být realizováno, a nikoliv obráceně. Obsah dovolání proto musí být důsledně posouzen ve všech jeho částech a jejich vzájemných souvislostech, a vyložen tak, aby toto základní právo (a současně povinnost soudu) mohlo být realizováno v souladu s procesními předpisy, kterými je konkretizováno (viz nález sp. zn. IV. ÚS 410/20, bod 31).

39. Tomuto požadavku Nejvyšší soud nedostál a pochybil, když dovolání stěžovatelky odmítl pro nepřípustnost podle § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř.

40. Pouze pro úplnost Ústavní soud opětovně připomíná, že má-li být rozhodování Nejvyššího soudu při posuzování přípustnosti a vad dovolání ústavně konformní, je nezbytné, aby jeho praxe byla jednotná a rozhodnutí srozumitelná. Nelze připustit, aby některá dovolání byla odmítnuta jako vadná z důvodu nevymezení předpokladů přípustnosti dovolání, zatímco jiná byla ze stejného důvodu odmítnuta jako nepřípustná. Nejvyšší soud by měl v rozhodnutích vždy jasně uvést, zda dovolání odmítá z čistě procesních důvodů (nesplnění náležitostí dovolání), nebo z důvodů meritorních či kvazimeritorních, neboť judikaturní praxe Nejvyššího soudu ukazuje, že ne vždy lze z rozhodnutí dovodit, zda jím bylo dovolání odmítnuto pro vady, nebo pro nepřípustnost (srov. stanovisko sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16).

41. S ohledem na výše uvedené závěry se již Ústavní soud nezabýval dalšími námitkami stěžovatelky týkajícími se např. rozporu smlouvy o studiu s dobrými mravy a její případné neplatnosti dle § 588 o. z.

VI. Závěr

42. Ústavní soud uzavírá, že Nejvyšší soud porušil stěžovatelčino ústavně zaručené právo na přístup k soudu (čl. 36 odst. 1 Listiny). Ústavní soud proto ústavní stížnosti částečně vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené usnesení Nejvyššího soudu zrušil.

43. Tím Ústavní soud otevírá Nejvyššímu soudu procesní prostor, aby o dovolání stěžovatelky rozhodl nově. V následném řízení je přitom Nejvyšší soud vázán právními závěry obsaženými v tomto nálezu.

44. Ve zbytku, v části napadající rozsudek krajského soudu, Ústavní soud ústavní stížnost odmítá jako nepřípustnou [§ 43 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu], neboť Nejvyšší soud dovolání stěžovatelky odmítl pro vady. Až nyní, po kasačním zásahu Ústavního soudu, jej posoudí věcně.

Č. 154
Kritéria pro uvalení útěkové vazby
(sp. zn. III. ÚS 3356/24 ze dne 18. července 2025)

Podle čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod musí být při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod šetřeno jejich podstaty a smyslu, což nalézá svůj zákonný odraz v ustanovení § 67 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). Soud rozhodující o uvalení vazby se musí zabývat kritérii osoby obviněného, povahy a závažnosti trestného činu, pro který je stíhán, a to včetně toho, zda v době rozhodování nelze účelu vazby dosáhnout jiným opatřením, zejména uložením některého z předběžných opatření. Nejsou-li tato kritéria dostatečně reflektována ve vztahu k uložení alternativ nahrazujících vazbu v odůvodnění rozhodnutí o uvalení vazby, zakládá uvedené pochybení porušení čl. 8 odst. 2 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 8 odst. 1 a 5 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Daniely Zemanové, soudkyně Lucie Dolanské Bányaiové a soudce Jiřího Přibáně (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatele N. D. Ch., zastoupeného JUDr. Tomášem Sokolem, advokátem, sídlem Na Strži 2102/61a, Praha 4 – Krč, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 7. 11. 2024 sp. zn. 61 To 729/2024 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 4. 10. 2024 č. j. 43 Nt 57/2024--9, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 1 jako účastníků řízení a Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 1 jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 7. listopadu 2024 sp. zn. 61 To 729/2024 a usnesením Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 4. října 2024 č. j. 43 Nt 57/2024-9 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces podle článku 36 odst. 1 a jeho právo na osobní svobodu podle článku 8 odst. 1, 2 a 5 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 7. listopadu 2024 sp. zn. 61 To 729/2024 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 4. října 2024 č. j. 43 Nt 57/2024--9 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti posuzované věci a napadená rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena jeho ústavně zaručená základní práva podle čl. 4 a čl. 90 Ústavy, čl. 8, čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 1 Protokolu č. 12 k Úmluvě.

2. Klíčovou otázkou ve věci je požadavek proporcionality zásahu do osobní svobody obviněného, který musí soud vzít v úvahu již při rozhodování o vzetí obviněného do útěkové vazby, pokud je již v dané fázi trestního řízení zřejmé, že trestní stíhání nepovede k uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody.

3. Ústavní soud si ve věci zapůjčil spis sp. zn. 43 Nt 57/2024 vedený u Obvodního soudu pro Prahu 1 (dále jen „obvodní soud“). Z tohoto spisu, jakož i z ústavní stížnosti a jejích příloh, se podávají následující skutečnosti. Proti stěžovateli bylo usnesením policejního orgánu služby kriminální policie a vyšetřování, Obvodního ředitelství policie Praha 1, Odboru obecné kriminality, 1. oddělení obecné kriminality (dále jen „policejní orgán“) ze dne 3. 10. 2024 č. j. KRPA-260035-59/TČ-2024-001171-1-TB zahájeno trestní stíhání pro podezření ze spáchání zločinu vydírání podle § 175 odst. 1, odst. 2 písm. c) trestního zákoníku. Toho se měl, stručně řečeno, stěžovatel dopustit následujícím způsobem. Dne 14. 8. 2024 v odpoledních hodinách vstoupila poškozená E. D. do prodejny WEED s cílem natočit prostory této prodejny na svůj mobilní telefon. Z kamerového záznamu prodejny je zřetelné, že poškozená vstoupila do prodejny s mobilním telefonem v ruce, přičemž takřka okamžitě došlo k čelnímu kontaktu stěžovatele a poškozené. Stejně tak záznam z mobilního zařízení poškozené v čase 0.30 ukazuje nejen nádoby na pultu prodejny, nýbrž také stěžovatele. Stěžovatel nejprve na poškozenou E. D., která si tedy natáčela na mobil prostory prodejny a zblízka i podobu stěžovatele (neboť chtěla dle svých slov natočit „vtipné video“), zakřičel v anglickém jazyce „sorry no photo“. Jelikož poškozená na výzvu stěžovatele nikterak nereagovala, následně po ní stěžovatel hodil částečně naplněnou plastovou láhev, která poškozenou minula. Poškozená ani na tuto výzvu nezareagovala, tudíž stěžovatel na poškozenou začal křičet ve vietnamském jazyce, ať vypadne, přičemž poškozená jeho chování opět ignorovala, a tudíž vzal do ruky baseballovou pálku a opakovaně se s ní rozmáchl, což v poškozené vyvolalo obavu a dala se na ústup. Stěžovatel poškozenou touto pálkou lehce uhodil do levé paže. Poškozená následně vyhledala lékařské ošetření, přičemž její zranění si nevyžádalo další ošetření, nebyla omezena v běžném způsobu života a ani neměla vystavenu pracovní neschopnost.

4. Napadeným usnesením obvodního soudu ze dne 4. 10. 2024 č. j. 43 Nt 57/2024-9 byl stěžovatel vzat do vazby podle § 67 písm. a) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), neboť obvodní soud dospěl k závěru, že je v případě stěžovatele dána důvodná obava, že by se mohl na svobodě trestnímu stíhání vyhýbat nebo by se mohl skrývat. V České republice se totiž nezdržuje na věrohodné adrese, nemá stálé a ověřitelné zaměstnání, jeho vztah k provozovně prodejny WEED je nejasný, svoji totožnost prokazuje dokladem, který jeví známky pozměnění a konečně je také ohrožen poměrně citelnou trestní sazbou. Obvodní soud se dále zabýval i možností nahradit vazbu alternativními opatřeními, která byla stěžovatelem navržena, avšak shledal je nedostatečnými.

5. Stěžovatel napadl usnesení obvodního soudu stížností, která byla napadeným usnesením Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) ze dne 7. 11. 2024 sp. zn. 61 To 729/2024 jako nedůvodná zamítnuta podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu, neboť městský soud se ztotožnil s argumentací obvodního soudu.

II. Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel namítá, že byl vzat do vazby, aniž by byly naplněny zákonné podmínky § 67 trestního řádu, neboť jednání, kterého se stěžovatel dopustil, nelze posoudit jako zločin vydírání. Stěžovatel je toho názoru, že v jeho případě byly dány okolnosti vylučující protiprávnost (konkrétně se domnívá, že šlo o nutnou obranu), a jeho jednání tedy vůbec není trestné. Uvádí, že jednáním poškozené bylo zasaženo do jeho osobnostních práv, neboť jeho podoba byla pravděpodobně streamována na internet. Stěžovatel neudělil žádný souhlas se zachycením své podoby a poškozenou vyzýval, aby jednání zanechala. Poškozená tak však neučinila, nýbrž stěžovatele provokovala. Stěžovatel k tomuto dále uvádí, že on sám je drobné

rachitické postavy, kdežto poškozená je velká žena maskulinního typu s chlapskou figurou. Stěžovatel tudíž dostal strach.

7. Stěžovatel dále namítá, že vazební stíhání je neproporcionální vzhledem k reálně hrozícímu trestu. Předně se domnívá, že nebyly naplněny důvody tzv. útěkové vazby. Soudy odůvodnily existenci této vazby hrozbou citelného trestu, takže je podle něho zjevné, že se vůbec nezabývaly otázkou, jaký trest mu reálně hrozí. Hrozbu vysokým trestem je totiž nutno odůvodnit individualizovanými okolnostmi případu, jak pravidelně judikuje Ústavní soud, a pouhý odkaz na horní hranici trestní sazby nestačí. Stěžovatel k individuálním okolnostem spáchání trestného činu uvádí, že zde existují polehčující okolnosti, neboť spáchání trestného činu bylo vyprovokováno poškozenou, trestný čin spáchal vůbec poprvé, navíc v silném rozrušení při odvracení útoku nebo jiného nebezpečí. Trestným činem způsobil menší škodu nebo škodlivý následek, doznal se k němu, upřímně ho litoval a před jeho spácháním vedl řádný život.

8. Stěžovatel zároveň podotýká, že v jeho případě není dána žádná přitěžující okolnost. Na základě těchto skutečností lze tedy předpokládat, že uložený trest se bude pohybovat na samé spodní hranici trestní sazby. Stěžovatel v této souvislosti poukazuje na nález ze dne 17. 10. 2023 sp. zn. III. ÚS 1664/23 (N 145/120 SbNU 155). Z hlediska reálně hrozícího trestu stěžovatel poukazuje na to, že skutkové okolnosti jsou u něj obdobné jako v případě předloženého nálezu. Dále stěžovatel odkazuje i na nález ze dne 17. 7. 2024 sp. zn. III. ÚS 35/24 (N 141/125 SbNU 69). Namítá, že zásah do osobní svobody v rámci vazby přichází v úvahu jen v případě, kdy obviněnému hrozí trest spojený s odnětím svobody.

9. Stěžovatel taktéž namítá, že soudy řádně nevymezily splnění zákonných podmínek útěkové vazby. Při vazebním zasedání uvedl, že se zdržuje na adrese Praha 1, Národní 25, s tím, že na této adrese pobývá u kamaráda, avšak nemá v místě jmenovku. Soud nevysvětlil, proč tuto informaci nepovažuje za věrohodnou. Závěr soudu, že se stěžovatel na uvedené adrese nezdržuje, lze tak považovat za nepodložený a neodůvodněný. Avšak vzhledem k judikatuře Ústavního soudu by ani skutečnost, pokud by se na adrese nezdržoval, nebylo možno považovat za rozhodující v otázce důvodnosti útěkové vazby.

10. Obvodní soud dále uvedl, že stěžovatel nemá ověřitelné zaměstnání, což je však taktéž podle judikatury Ústavního soudu skutečnost málo významná. Stěžovatel podotýká, že právě absence dostatečných příjmů ze zaměstnání může reálně snižovat riziko útěku do ciziny. Soudy taktéž paušálně bez uvedení konkrétních okolností vyhodnotily státní příslušnost stěžovatele jako faktor odůvodňující riziko útěku. Soudy se v tomto kontextu ani nezabývaly např. stěžovatelovými jazykovými kompetencemi (neovládá žádný cizí jazyk) či majetkovými a sociálními poměry, které mu prakticky znemožňují, aby se mohl skrývat před orgány činnými v trestním řízení. Stěžovatel taktéž podotýká, že fakticky nemá možnost Českou republiku opustit, neboť cizinecká policie mu zabavila identifikační doklad poté, co byl dne 18. 9. 2024 zadržen.

11. Stěžovatel se dále neztotožňuje s argumentací obvodního soudu, který uvedl, že doklad totožnosti stěžovatele je zjevně padělaný, neboť v něm došlo ke změně data platnosti. K tomu uvádí, že uvedené tvrzení soudu je nepodloženou domněnku, která nemá oporu v trestním spise.

III. Vyjádření účastníků řízení, vedlejšího účastníka řízení a replika stěžovatele

12. Obvodní soud ve svém vyjádření uvedl, že navrhuje odmítnutí stížnosti pro zjevnou neopodstatněnost, neboť je zčásti založena na nepravdivých skutečnostech stran osobního dokladu stěžovatele, a dále je vesměs založena na nejistých předpokladech, z nichž stěžovatel vyvozuje jisté závěry.

13. Městský soud uvedl, že v plném rozsahu odkazuje na obsah napadeného usnesení.

14. Obvodní státní zastupitelství pro Prahu 1 (dále jen „obvodní státní zastupitelství“) považuje stížnost za nedůvodnou a navrhuje její odmítnutí pro zjevnou neopodstatněnost. Nesouhlasí s tvrzením stěžovatele, že jeho jednáním nebyly naplněny všechny znaky trestného činu, přičemž poukazuje na zamítnutí stížnosti proti zahájení trestního stíhání a zdůrazňuje, že ve věci již byla podána obžaloba. Nesouhlasí ani s námitkou neproporcionálního uložení vazby, neboť v podané obžalobě je navržen nepodmíněný trest ve výměře 2 let a 6 měsíců. Obvodní státní zastupitelství taktéž rozporuje tvrzení stěžovatele stran absence zákonných podmínek pro uvalení útěkové vazby, kdy podklady pro všechna skutková zjištění, která stěžovatel rozporuje, jsou založeny ve spise.

15. Městské státní zastupitelství se k ústavní stížnosti nevyjádřilo, čímž se vzdalo postavení vedlejšího účastníka řízení.

16. Obdržená vyjádření zaslal Ústavní soud stěžovateli k replice. Tu sice stěžovatel nevyužil, avšak zaslal doplněk k ústavní stížnosti. V tomto podání stěžovatel uvádí, že obvodní soud dne 29. 1. 2025 stěžovatele propustil z vazby na svobodu, a to na základě argumentace, z níž vyplývá, že stěžovateli nehrozí uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody. Dovozuje z toho, že jeho argumentace uvedená v ústavní stížnosti je důvodná. Skutečností, že stěžovatel se nyní ve vazbě nenachází, však ústavní stížnost nepozbývá nic na svém významu.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

17. Ústavní soud shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který se účastnil řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen advokátem v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Jeho ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť využil všech procesních prostředků k ochraně svých práv.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

18. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Není soudem nadřízeným obecným soudům, nevykonává nad nimi dohled. Jeho úkolem v řízení o ústavní stížnosti fyzické či právnické osoby je toliko ochrana ústavnosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Ústavní soud není povolán k přezkumu použití běžného zákona a může tak činit jen tehdy, shledá-li současně porušení základního práva nebo svobody stěžovatele.

19. Osobní svoboda představuje v demokratickém právním státě jednu z nejdůležitějších hodnot. Je předpokladem toho, aby si mohl každý sám uspořádat svůj vlastní život, aby mohl rozhodovat o jeho podstatných aspektech a svým jednáním usilovat o vlastní štěstí. Jakkoliv tato svoboda již ze své podstaty nemůže být neomezená, se zásahy do ní mohou být spojeny neodstranitelné následky ve všech sférách života jednotlivce. Stát, který je založen na úctě k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1 odst. 1 Ústavy), do ní proto může zasahovat pouze na základě zákona a v jeho mezích a nesmí se přitom dopustit svévole. Trvání na dodržení všech zákonem stanovených podmínek jejího omezení představuje základní garanci, že budou skutečně respektována práva dotčeného jednotlivce a že v jeho případě nedojde ke zneužití moci [srov. nález ze dne 17. 2. 2015 sp. zn. III. ÚS 916/13 (N 33/76 SbNU 451)].

20. Mezi základní principy omezení osobní svobody vazbou patří nezbytnost uvalení vazby a držení v ní jen pro určitý legitimní účel, proporcionalita mezi osobní svobodou jednotlivce a zájmem společnosti na omezení této svobody, nezbytnost omezení osobní svobody pro absenci jiného prostředku k dosažení totožného cíle a vyvažování přínosů omezení osobní svobody s ohledem na z toho vyplývající ztráty a výhradní pravomoc soudu rozhodovat o vazbě [viz nález ze dne 29. 1. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 63/06 (N 21/48 SbNU 223; 90/2008 Sb.) či nález ze dne 17. 7. 2024 sp. zn. III. ÚS 35/24].

21. Ustanovení § 67 trestního řádu v souladu se zásadou minimalizace zásahů do osobní svobody umožňuje obecným soudům obviněného vzít do vazby, pokud je dán alespoň jeden z vyjmenovaných vazebních důvodů, dále je-li dáno tzv. důvodné podezření, že obviněný spáchal předmětný trestný čin, pro nějž je stíhán, a jestliže s ohledem na osobu obviněného, povahu a závažnost trestného činu, pro který je stíhán, nelze v době rozhodování účelu vazby dosáhnout jiným opatřením, zejména uložením některého z předběžných opatření. Listina ve svém čl. 4 odst. 4 stanoví, že při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. Taková omezení nesmějí zároveň být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena. Uvedený ústavní imperativ nalézá svůj zákonný odraz právě v ustanovení § 67 trestního řádu. Ústavní soud si je vědom, že rozhodování o vazbě není rozhodováním o vině a trestu. Nicméně nelze přehlédnout, že kritérii osoby obviněného, povahy a závažnosti trestného činu, pro který je stíhán, která jsou explicitně v § 67 trestního řádu, se soud musí zabývat při rozhodování o uložení vazby, a to včetně toho, zda v době rozhodování nelze účelu vazby dosáhnout jiným opatřením, zejména uložením některého z předběžných opatření. Soud je tudíž povinen se uvedenými kritérii zabývat bez toho, že by obviněný měl povinnost tuto konkrétní námitku vznést v průběhu vazebního zasedání či ve stížnostním řízení. Ustanovení čl. 8 odst. 2 Listiny stanoví, že nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon, a proto porušení ustanovení § 67 trestního řádu zakládá porušení čl. 8 odst. 2 ve spojení s čl. 8 odst. 1 a 5 Listiny.

22. Ustanovení § 67 trestního řádu směřuje k tomu, aby nedocházelo k omezení osobní svobody obviněného v případech činů, u nichž je vzhledem k jejich povaze a závažnosti a s ohledem na osobu obviněného zřejmé, že účelu vazby lze dosáhnout jiným opatřením. V posuzované věci nedošlo při rozhodování o vzetí stěžovatele do vazby, tím spíše při posuzování důvodnosti vzetí do vazby stížnostním soudem, k náležitému posouzení toho, zda jejího účelu nebylo v daném případě možné dosáhnout jiným opatřením, zejména uložením některého z předběžných opatření.

23. V návaznosti na výše uvedené Ústavní soud zdůrazňuje, že požadavky na zákonnost zbavení osobní svobody ve smyslu článku 8 Listiny, resp. článku 5 Úmluvy, se do značné míry překrývají s právem na spravedlivý proces podle článku 36 a násl. Listiny a článku 6 Úmluvy. Rozhodnutí soudu, na jehož základě došlo ke zbavení osobní svobody, musí být náležitě odůvodněno, což mimo jiné znamená, že z něj musí být poznatelné důvody, pro které soud považoval za splněné všechny zákonné podmínky pro uložení vazby či pro její další trvání.

24. Kromě obecných náležitostí usnesení zákon rovněž stanoví zvláštní požadavky na rozhodnutí o vazbě, které spočívají v tom, že soud musí ve svém rozhodnutí uvést: a) skutečnosti, které odůvodňují podezření ze spáchání trestného činu, pro který je obviněný stíhán, b) konkrétní skutečnosti, ze kterých jsou dovozovány důvody vazby, popřípadě okolnosti uvedené v § 68 odst. 3 a 4 a v § 72a odst. 3 trestního řádu, c) důvody, pro které nebylo možné dosáhnout účelu vazby jiným opatřením (§ 73c trestního řádu).

25. V posuzované věci Ústavní soud dospěl k závěru, že shora uvedená povinnost soudu zabývat se otázkou, zda účelu vazby lze dosáhnout jiným opatřením, jak ji ukládá § 67 trestního řádu, nebyla splněna. Skutkové okolnosti tohoto případu byly soudu při rozhodování o vazbě známy, neboť měl zejména k dispozici podání vysvětlení poškozené a výpověď stěžovatele z vazebního zasedání, které si v klíčových bodech neodporovaly. Stejně tak měl soud k dispozici video pořízené poškozenou. Také byl obeznámen s okolnostmi souvisejícími s osobou stěžovatele, a to včetně jeho dosavadní bezúhonnosti. Soudu byly tudíž známy okolnosti svědčící o povaze a závažnosti činu, jakož i o osobě obviněného důležité pro jeho rozhodnutí o vazbě i jiném opatření, které by dosáhlo jejího účelu. V této fázi řízení nebyly zjevné žádné přitěžující okolnosti, naopak byly seznatelné některé polehčující okolnosti (stěžovatel se předmětného jednání dopustil v silném rozrušení; způsobil nižší škodu nebo jiný menší škodlivý následek; doznal se; svého jednání litoval). Všechny zmíněné okolnosti, které

vypovídají o povaze a závažnosti trestného činu i o osobě obviněného (stěžovatele) a které byly orgánům činným v trestním řízení známy již od počátku trestního řízení, byly samy o sobě důvodem, aby soudy důkladně zvažovaly, zda účelu vazby nelze dosáhnout jiným opatřením.

26. V posuzované věci se stěžovatel závadového jednání dopustil dne 14. 8. 2024 v odpoledních hodinách v prostorách prodejny WEED. Poškozená vstoupila do prodejny zjevně s cílem prodejnu natáčet na mobilní telefon, přičemž z jejího počínání bylo zřejmé, že je zcela lhostejná k tomu, zda bez svolení stěžovatele bude pořizovat i záznam jeho podoby. Telefon takto umístila i přímo před obličej stěžovatele, což vyplývá jak z kamerových záznamů uvnitř prodejny, tak i ze samotného videa pořízeného poškozenou. Na opakované výzvy stěžovatele, aby upustila od svého jednání, jejichž obsah jí musel být i přes stěžovatelovu jazykovou bariéru zřejmý, nijak nereagovala, nýbrž dále pokračovala ve svém jednání. Jelikož poškozená nereagovala na verbální výzvy ani na to, že po ní stěžovatel hodil plastovou láhev, přikročil k tomu, že uchopil baseballovou pálku, máchal s ní ve vzduchu s cílem donutit poškozenou upustit od dalšího jednání a následně ji lehce udeřil do ruky, což vyústilo v odchod poškozené z prodejny. Popsaný úder jí fakticky nezpůsobil žádné fyzické zranění. Poškozená následně podala na stěžovatele trestní oznámení a v rámci podání vysvětlení dne 15. 8. 2024 sama uvedla, že jejím cílem nebylo v prodejně cokoliv koupit, nýbrž natočit „vtipné video“. Za uvedené situace muselo být poškozené zřejmé, že její chování nezůstane bez povšimnutí, resp. že na něj bude nějak reagováno. Poškozená se vůči stěžovateli, jak vyplývá ze zapůjčeného spisu, sama dopustila jednání, které může kolidovat s normami občanskoprávními, a to minimálně v otázce zásahu do osobnostních práv stěžovatele, který byl natáčen bez svého svolení na mobilní telefon, kde byla zaznamenána jeho podoba. Přitom z obsahu podání vysvětlení poškozené ze dne 15. 8. 2024 taktéž vyplývá, že pořízené video mělo být dále rozšiřováno. Ústavnímu soudu nepřísluší posuzovat, zda jednání stěžovatele naplňuje některou konkrétní skutkovou podstatu trestného činu, nicméně je zřejmé, že jeho jednání, ať již bude posouzeno trestním soudem jako jednání trestněprávní či nikoliv, lze posoudit jako hraniční. Specifičnost předmětných skutkových okolností lze podtrhnout gradací jednání ze strany stěžovatele, který s ohledem na svou jazykovou indispozici a na to, že jeho jasně deklarované přání zůstalo u poškozené zcela bez odezvy, hledal způsob, jak poškozenou přimět k tomu, aby respektovala jeho přání a soukromí. Ústavní soud tím v žádném případě neaprobuje ani neomlouvá jednání stěžovatele a nenaznačuje, že osobní spory soukromoprávního charakteru a nesouhlas s jednáním druhého by měly mít řešení ve fyzických útocích. Nicméně tyto okolnosti jednání stěžovatele, navíc dosud bezúhonného, dávají jednání stěžovatele specifický s konkrétní situací svázaný jedinečný a výjimečný charakter. To se nezbytně nutně musí projevit v posuzování povahy a závažnosti činu, osoby pachatele a důvodnosti vazby, resp. důvodnosti trvání vazby při posuzování stížnostním soudem. Z hlediska povahy a závažnosti trestného činu, jakož i z hlediska osoby stěžovatele bylo tedy nepochybně již v době rozhodování o vazbě stěžovatele možno mít objektivně pochybnosti o tom, zda účelu vazby nebylo možné dosáhnout jiným opatřením.

27. Stěžovatel namítá absenci tzv. důvodného podezření a domnívá se, že je dán důvod vylučující protiprávnost. Ústavní soud k námitce směřující k samé podstatě tzv. důvodného podezření uvádí, že ve vazebním řízení obecné soudy neposuzují vinu obviněného, nýbrž zkoumají pouze existenci tzv. důvodného podezření jako jednu z podmínek vzetí obviněného do vazby nebo jeho ponechání ve vazbě. V posuzované věci tedy dle závěrů orgánů činných v trestním řízení bylo dáno důvodné podezření, že stěžovatel se dopustil zločinu vydírání, a to v kvalifikované skutkové podstatě, podle § 175 odst. 1, odst. 2 písm. c) trestního zákoníku. Uvedené ustanovení stanoví, že kdo jiného násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy nutí, aby něco konal, opominul nebo trpěl, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až čtyři léta nebo peněžitým trestem. Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchá-li takový čin se zbraní. Ústavní soud je v posuzované věci toho názoru, že byť mohly být naplněny tzv. formální znaky trestného činu, specifická povaha a závažnost

posuzovaného činu i osoba obviněného nebyly náležitě posouzeny ve vztahu k dosažení účelu vazby jiným opatřením.

28. Stěžovatel dále namítá nedostatečné odůvodnění napadených usnesení z hlediska důvodů útěkové vazby. Ústavní soud nerozporuje úvahy, které obecné soudy vedly k závěru o naplnění důvodů útěkové vazby, neztotožnil se však se závěrem, že by intenzita jejich naplnění sama o sobě vylučovala nahrazení vazby jiným opatřením. Vzhledem k povaze a závažnosti činu měly soudy zvážit, zda je hrozba vysokého trestu v případě stěžovatele reálná a konkrétní, což neučinily. Z popsaných skutkových okolností bylo *prima facie* vyloučeno, že by byl stěžovatel reálně ohrožen vysokým trestem. Obecné soudy pak nevzaly v potaz ani další protiargumenty stěžovatele, které zeslabovaly obavu z jeho útěku či skrývání se.

29. Stěžovatel ve stížnostním řízení, na které jsou kladeny vyšší požadavky než na řízení před soudem prvního stupně, který bere obviněného do vazby (viz text odůvodnění shora), namítal, že mu policejní orgán zajistil průkaz totožnosti – cestovní doklad, a tudíž není možné, aby opustil republiku. Dále uvedl, že se snaží o legalizaci svého pobytu na území České republiky a do Vietnamu se vrátit nechce a ani nemůže; navrhl taktéž uložení jiných alternativních opatření nahrazujících vazbu. Městský soud však všechny tyto argumenty stěžovatele bez dalšího odmítl, aniž by jakkoliv ověřoval jejich pravdivost a nabídl protiargumenty, a přehlížel stěžovatelem předestřené argumenty, které nelze považovat za na první pohled nepřiléhavé, což je v rozporu s judikaturou Ústavního soudu [viz taktéž nález ze dne 21. 3. 2025 sp. zn. I. ÚS 441/25 (N 64/129 SbNU 238)]. Městský soud pouze odkázal na odůvodnění usnesení obvodního soudu a námitkami stěžovatele uvedenými ve stížnosti se nezabýval a možnost uložení alternativních opatření nevzal v úvahu.

30. Ústavní soud pouze pro úplnost dodává, že stěžovatel byl usnesením obvodního soudu ze dne 29. 1. 2025 sp. zn. 1 T 3/2025 propuštěn z vazby na svobodu, a to z důvodu podle § 71 odst. 2 písm. b) trestního řádu, neboť je zřejmé, že vzhledem k osobě obviněného a k povaze a závažnosti věci trestní stíhání nepovede k uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody a nejsou dány okolnosti uvedené v § 68 odst. 3 a 4 trestního řádu. V posuzované věci je nutno zdůraznit kromě skutkové výjimečnosti případu taktéž skutečnost, že orgány činné v trestním řízení měly všechny zásadní informace pro posouzení povahy a závažnosti činu a osoby pachatele k dispozici již při rozhodování o vzetí do vazby. Na základě všech shora uvedených důvodů lze tedy uzavřít, že napadenými rozhodnutími bylo zasaženo do stěžovatelových ústavně zaručených základních práv podle čl. 36 odst. 1 a čl. 8 odst. 1, 2 a 5 Listiny.

31. O aktuální zásah do základních práv ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy a § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu se jedná vždy, jestliže se tento zásah – a tedy i případné následné vyhovující rozhodnutí Ústavního soudu – může projevovat v právní sféře stěžovatele. Ochrana základního práva na osobní svobodu, které je zakotveno v čl. 8 Listiny a ze kterého vyplývá, že nikdo nesmí být vzat do vazby, leč z důvodů a na dobu stanovenou zákonem a na základě rozhodnutí soudu (čl. 8 odst. 5 Listiny), proto vyžaduje, aby nezákonné rozhodnutí o vazbě bylo vždy zrušeno, a to i v těch případech, kdy již vazba v době rozhodování Ústavního soudu netrvá [viz stanovisko pléna ze dne 6. 5. 2008 sp. zn. Pl. ÚS-st. 25/08 (ST 25/49 SbNU 673)].

32. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a obě uvedená rozhodnutí zrušil podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudkyně Daniely Zemanové

1. Uplatňuji tímto odlišné stanovisko proti výroku i odůvodnění většinového rozhodnutí.

I. Obecně

2. V dané věci soudy rozhodly o vzetí stěžovatele do vazby na základě toho, že byly splněny podmínky výslovně stanovené v § 67 písm. a) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), tj. jednalo se o osobu bez vazeb na Českou republiku, která zde neměla žádné ověřitelné bydliště, majetek, rodinu ani jiné blízké osoby, byly prokázány pochybnosti o platnosti údaje v dokladu totožnosti. Stěžovatel byl obviněn z trestného činu vydírání podle § 175 odst. 1, odst. 2 písm. c) zákona č. 40/2009 sb., trestní zákoník (dále jen „trestní zákoník"), u něhož je stanovena sazba trestu odnětí svobody od 2 do 8 let. Tato kvalifikace jednání stěžovatele byla přezkoumána k jeho stížnosti Obvodním státním zastupitelstvím pro Prahu 1 (dále jen „obvodní státní zastupitelství") s tím, že byla potvrzena. Následně byla tato kvalifikace převzata do obžaloby, která byla podána pro tento trestný čin s návrhem uložení nepodmíněného trestu 2 roky a 6 měsíců. Tyto skutečnosti zákon i judikatura soudů označuje za typické okolnosti, pro které je možno vzít do vazby (judikatura je dokonce označuje za zesílené důvody vazby).

3. Většinový nález výše uvedené vazební důvody nezpochybňuje. Pochybení, které napadeným rozhodnutím vytýká, tj. nedostatečné odůvodnění nepoužití prostředků nahrazujících vazbu, podle mého názoru ve věci nenastalo. Takový závěr nemá oporu v obsahu napadených rozhodnutí, resp. Ústavní soud obsahově podobná odůvodnění opakovaně označil za ústavně souladná (viz níže). Nález v některých pasážích hodnotí námitky související s rozhodováním o vině stěžovatele (hodnocení přiměřenosti reakce stěžovatele na jednání poškozené), což mu nepřísluší.

4. Předesílám, že jsem si vědoma závažných důsledků spojených s vazbou a v žádném případě nezpochybňuji povinnost využívat tento institut pouze v nezbytných, zákonem předvídaných případech. Respektuji však rovněž, že se jedná o zákonnou úpravu omezení osobní svobody, která je předvídána čl. 8 odst. 5 Listiny, a byla přijata z legitimních důvodů. Je nepřípustné, aby bylo o vazbě rozhodnuto bez splnění zákonem stanovených podmínek. Nelze však připustit ani stav, kdy by orgány činné v trestním řízení nesměly ústavním pořádkem předvídaný institut v případě splnění těchto podmínek použít. Z mého pohledu většinový nález k tomuto důsledku vede.

II. Posouzení možnosti nahrazení vazby jiným opatřením

5. Většinový nález vytýká napadeným rozhodnutím nedostatečnost posouzení toho, zda intenzita důvodů útěkové vazby u stěžovatele vylučovala nahrazení vazby jiným opatřením.

6. Stěžovatel při vazebním zasedání dne 4. 10. 2025 na otázku, kde se zdržuje, uvedl adresu s tím, že bydlí u kamaráda, nemá tam jmenovku, odmítl uvést jméno kamaráda. Přijel do České republiky jako turista, žije z úspor, jejichž výši odmítl uvést. Nemá zde žádný majetek ani rodinu, je tu sám. Z Vietnamu do Maďarska ho přivezla osoba, která mu vyřizovala doklady, odmítl označit tuto osobu. K prodejně, ve které došlo k jednání, nemá žádný vztah, byl tam na návštěvě, nepamatuje si, kolikrát.

7. Ze spisové dokumentace předložené Ústavnímu soudu vyplývá, že stěžovatel je státním příslušníkem Vietnamské socialistické republiky, který se prokazoval dokladem vydaným v Maďarsku. Bylo s ním 19. 9. 2024 zahájeno řízení o správním vyhoštění podle § 119 odst. 1 písm. b) bodu 4 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, neboť na území České republiky pobýval bez platného oprávnění k pobytu.

8. Obvodní soud v odůvodnění napadeného rozhodnutí podrobně popsal, v čem spatřuje obavu, že by se stěžovatel mohl trestnímu stíhání vyhýbat změnou pobytu, případně skrýváním – stěžovatel není v České republice sebeméně, natož pak pevně zakotven (nemá zde žádné vazby, jeho rodina žije ve Vietnamu), nezdržuje se na věrohodné adrese, nemá stálé a ověřitelné

zaměstnání, je ohrožen vcelku citelnou trestní sazbou, u jeho cestovního dokladu došlo k pozměnění data platnosti. K hrozbě citelné trestní sazby soud doplnil, že to není sám o sobě důvod vazby, působí v kontextu ostatních skutečností svědčících pro vazbu (bod 5 rozhodnutí obvodního soudu). Na tyto skutečnosti soud odkázal v odůvodnění k otázce možnosti nahrazení vazby jiným opatřením. Uvedl, proč vyhodnotil písemný slib stěžovatele jako nedostatečný a nepříliš důvěryhodný. Skutečnosti, na jejichž základě bylo rozhodnuto o vazbě, zakládají natolik vysoký stupeň obavy z vyhýbání trestnímu stíhání, že ani probační dohled či předběžné opatření by nemohly zabránit případnému útěku.

9. Městský soud pod bodem 35 napadeného rozhodnutí uvedl, že vzhledem k souhrnu zjištěných konkrétních skutečností (na které jednak odkázal a též je znovu sám uvedl) lze sdílet obavu soudu prvního stupně, že by se obviněný mohl vymanit z dosahu orgánů činných v trestním řízení útěkem, či skrýváním na neznámém místě, jedná se o reálné riziko. S odkazem na rozhodnutí obvodního soudu shrnul, že stěžovatel je osobou cizí státní příslušnosti, prakticky bez jakýchkoliv závazků a vazeb na Českou republiku, nemá zde zaměstnání, bydliště ani majetek. Odkázal na judikaturu Nejvyššího soudu, která právě tyto skutečnosti označuje za zesílené důvody vazby. Dále městský soud rozebral možnost dosažení vazby jiným opatřením. Zdůraznil, že použití takového institutu je podmíněno tím, že je považován vzhledem k okolnostem věci a obviněného za dostatečný. U stěžovatele by dostatečným nebyl, neboť výše uvedené vazební důvody představují vysoké riziko, zesílené vysokou prostupností vnitrostátních hranic Schengenského prostoru, zejména u silniční a železniční dopravy. Ani absence cestovního průkazu a zákazu vycestování by nemohla zaručit, že se stěžovatel nerozhodne odcestovat nebo že se bude skrývat (bod 36 napadeného rozhodnutí). Své závěry městský soud shrnul pod bodem 37.

10. Z výše uvedeného je zřejmé, že soudy porovnaly závažnost důvodů svědčících pro útěkovou vazbu, kdy bylo splněno zároveň několik z nich (a jeden samotný by postačoval pro rozhodnutí o vazbě), na základě takto zvýšené míry rizika, že se stěžovatel může stát nedosažitelným, dospěly k tomu, že jiný prostředek není schopen toto riziko vyvážit. Toto odůvodnění odpovídá požadavkům zákona i judikatury Ústavního soudu (např. usnesení ze dne 29. 4. 2025 sp. zn. I. ÚS 1096/25, bod 14 a další níže uvedené).

11. Městský soud se výslovně nevyjádřil k jednotlivým námitkám, neboť své rozhodnutí o nepoužití mírnějších zajišťovacích opatření založil na závěru o vysoké intenzitě hrozby útěku či skrývání se vyplývající ze zesílených vazebních důvodů, z čehož dovozoval nemožnost dosáhnout účelu vazby jiným opatřením. Nelze tedy konstatovat, že námitky stěžovatele pominul, ani že bez dalšího a beze zbytku převzal argumentaci obvodního soudu. Z jeho odůvodnění je zřejmé, jak stížnostní argumentaci stěžovatele posoudil, i bez rozboru jednotlivých námitek.

12. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že právo na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí není absolutní. Soudy nemusí podrobně odpovídat na každou námitku účastníka řízení. Rozsah povinnosti řádně odůvodnit rozhodnutí závisí na konkrétních okolnostech každého případu. Je vždy třeba posoudit, zda argument, na který soud neodpověděl, je pro souzenou věc relevantní a zda mohl mít vliv na výsledek řízení [např. nálezy ze dne 23. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 3143/13 (N 60/76 SbNU 809), bod 31, ze dne 27. 3. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3441/11 (N 61/64 SbNU 723), ze dne 5. 1. 2005 sp. zn. IV. ÚS 201/04 (N 3/36 SbNU 19), ze dne 8. 12. 2005 sp. zn. I. ÚS 729/2000 (N 224/39 SbNU 369), ze dne 30. 5. 2006 sp. zn. I. ÚS 116/05 (N 108/41 SbNU 349), ze dne 29. 1. 2007 sp. zn. IV. ÚS 787/06 (N 16/44 SbNU 201) a ze dne 22. 9. 2009 sp. zn. III. ÚS 961/09 (N 207/54 SbNU 565)].

13. Ústavní soud v jiných věcech obsahově zcela srovnatelná odůvodnění označil za ústavně konformní. Z poslední doby se např. jedná se o usnesení sp. zn. I. ÚS 1096/25, ze dne 22. 4. 2025 sp. zn. II. ÚS 741/25, ze dne 19. 2. 2025 sp. zn. III. ÚS 3276/24, ze dne 31. 7. 2024

sp. zn. III. ÚS 1968/24, ze dne 23. 7. 2024 sp. zn. III. ÚS 1475/24, ze dne 28. 5. 2024 sp. zn. II. ÚS 1051/24, ze dne 24. 1. 2024 sp. zn. IV. ÚS 3354/23.

14. Většinový nález se nijak nevypořádává s tím, proč hodnotí obsahově srovnatelné odůvodnění napadených rozhodnutí odlišně. Důvod nelze shledat ani v argumentaci stěžovatele, který se – stejně jako před obecnými soudy – soustředil zejména na zpochybnění trestnosti svého jednání. Nález opakovaně odkazuje na specifičnost věci, kterou dovozuje z okolností vylučujících protiprávnost na straně stěžovatele. Hodnotí ji odlišně od rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení, jejichž závěry není oprávněn v této věci přezkoumávat (viz níže).

III. Hodnocení jednání stěžovatele

15. Většinový nález dospívá k závěru, že „byť mohly být naplněny tzv. formální znaky trestného činu, specifická povaha a závažnost posuzovaného činu i osoba obviněného nebyly náležitě posouzeny ve vztahu k dosažení účelu vazby jiným opatřením“ (bod 27). Z obsahu nálezu je zřejmé, že v rámci posouzení specifické povahy a závažnosti posuzovaného činu hodnotí stěžovatelem tvrzený důvod vylučující protiprávnost jeho jednání a vytýká obecným soudům, že se touto otázkou dostatečně nezabývaly. Jednak mi není zřejmé, jak by otázku trestnosti stěžovatele soudy měly hodnotit v rámci posouzení možnosti nahrazení vazby jiným opatřením. Dále se domnívám, že ji soudy při (prvotním) vazebním rozhodování neměly důvod a ani možnost hodnotit odlišně od rozhodnutí o zahájení trestního stíhání.

16. Většinový nález popisuje jednání stěžovatele ve vztahu k poškozené (bod 3) odlišně od toho, jak ho popsaly orgány činné v trestním řízení v rozhodnutí o zahájení trestního stíhání a v rozhodnutí o stížnosti podané proti tomuto rozhodnutí. V usnesení obvodního státního zastupitelství ze dne 4. 11. 2024 č. j. 3 ZT 108/2024-39 je pod bodem 6 popsáno jednání poškozené tak, že je zjevné, že jejím zájmem nijak nebylo natáčet obsluhu prodejny, a tedy ani obviněného. Toho cíleně začala natáčet až ve chvíli, kdy ji začal ohrožovat baseballovou pálkou. Oproti tomu většinový nález v naraci pod bodem 3 nepřejímá uvedený popis z rozhodnutí o zahájení trestního stíhání, ale uvádí, že: „Z kamerového záznamu prodejny je zřetelné, že poškozená vstoupila do prodejny s mobilním telefonem v ruce, přičemž takřka okamžitě došlo k čelnímu kontaktu stěžovatele a poškozené. Stejně tak záznam z mobilního zařízení poškozené v čase 0.30 ukazuje nejen nádoby na pultu prodejny, nýbrž také stěžovatele.“ Obsah kamerového záznamu takto není reprodukován v žádném z rozhodnutí vydaném orgánem činným v trestním řízení, a je tedy otázkou, zda uvedené informace získal Ústavní soud vlastním sledováním kamerového záznamu, případně jakým jiným způsobem. Samotný fakt, že nepřejímá popis jednání z rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení, kterými jsou při rozhodování o vazbě soudci vázáni, je zarážející.

17. Obvodní státní zastupitelství ve výše uvedeném usnesení dospělo k jednoznačnému názoru, že „jednání obviněného nelze označit jako splňující podmínky nutné obrany podle § 29 trestního zákoníku, neboť to bylo zcela zjevně nepřiměřené způsobu útoku poškozené“. Poškozená podle obvodního státního zastupitelství zasáhla do osobnostních práv stěžovatele zaručených občanským zákoníkem, avšak zanedbatelně v porovnání s reakcí stěžovatele, který použil zbraň charakteru baseballové pálky a dvakrát se pokusil stěžovatelku udeřit (kdy k úderu nedošlo pouze v důsledku náhody, resp. uhýbání stěžovatelky). Právní kvalifikace podle § 175 odst. 1, odst. 2 písm. c) trestního zákoníku, zahrnující jednoznačně vyloučení nutné obrany, byla potvrzena i v obžalobě. Většinový nález se však vyjadřuje k trestnosti jednání pachatele (zejm. body 25, 26), a hodnotí ho jako „hraniční“ (jeho jednání, ať již bude posouzeno trestním soudem jako jednání trestněprávní či nikoliv, lze posoudit jako hraniční; bod 26), zdůrazňuje protiprávnost jednání poškozené, a dospívá k závěru, že vzhledem k tomu je vyloučeno, že by byl stěžovatel reálně ohrožen vysokým trestem.

18. Domnívám se, že Ústavní soud při přezkumu rozhodnutí o vazbě nemůže hodnotit odlišně okolnosti týkající se trestnosti jednání (tedy viny), o nichž orgány činné v trestním řízení rozhodly při rozhodování o zahájení trestního stíhání a při podání obžaloby, pokud tato rozhodnutí nejsou předmětem tohoto řízení. Ústavní soud tím ve většinovém nálezu předjímá nedůvodnost návrhu státního zástupce ohledně navrženého trestu, a to ve fázi, kdy ještě před soudy neproběhlo řízení ve věci samé.

19. Pro úplnost podotýkám, že skutečnost, že stěžovatel byl v lednu 2025 z vazby propuštěn z důvodu § 71 odst. 2 písm. b) trestního řádu, neznamená, že v době prvotního rozhodování o vzetí do vazby a rozhodování o stížnosti nebyly splněny podmínky pro vazbu.

IV. Závěr

20. Ze všech uvedených důvodů jsem přesvědčena, že v dané věci nebyl důvod věc posoudit odlišně od věcí uvedených pod bodem 13, Ústavní soud měl ústavní stížnost odmítnout pro zjevnou neopodstatněnost, případně zamítnout.

Č. 155
Překvapivé rozhodnutí odvolacího soudu o zpětném přiznání výživného a jeho výše pro rodiče s nadstandardními příjmy
(sp. zn. II. ÚS 798/25 ze dne 22. července 2025)

I. Z práva na spravedlivé projednání věci podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod plyne zákaz tzv. překvapivých rozhodnutí. O překvapivé rozhodnutí jde mj. tehdy, nedostanou-li účastníci řízení příležitost vyjádřit se k odlišnému hodnocení důkazů nebo k odlišnému právnímu hodnocení. Zákaz překvapivých rozhodnutí znamená, že účastníci řízení musí mít možnost účinně argumentovat ve vztahu ke všem otázkám, na jejichž řešení bude rozhodnutí soudu spočívat.

II. V řízení ve věcech výživy nezletilého dítěte se uplatňuje tzv. vyšetřovací zásada (princip oficiality), podle které je soud povinen zjistit všechny skutečnosti důležité pro rozhodnutí, přičemž není zásadně omezen na tvrzení a návrhy účastníků. To znamená především zvýšenou aktivitu soudu při dokazování a objasňování skutkového stavu, z čehož však neplyne, že soud má povoleno postupovat nepředvídatelně.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala, soudce Jaromíra Jirsy a soudce zpravodaje Jiřího Přibáně o ústavní stížnosti stěžovatele A. K., zastoupeného JUDr. Michalem Ptáčkem, advokátem, sídlem třída Kpt. Jaroše 26, Brno, proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 8. 1. 2025 č. j. 16 Co 131/2024-576, za účasti Krajského soudu v Brně jako účastníka řízení a N. U., zastoupené JUDr. Marcelem Jurčagou, advokátem, sídlem Purkyňova 143/18, Vyškov, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Rozsudkem Krajského soudu v Brně č. j. 16 Co 131/2024-576 ze dne 8. 1. 2025 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti posuzované věci a napadené rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí s tvrzením, že jím byla porušena jeho ústavně zaručená základní práva podle čl. 32 odst. 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatel podal návrh na odklad vykonatelnosti části napadeného rozsudku (výroku II), a to do výše částky, která je určena k tzv. tvorbě úspor, tj. pro nezletilého A. 1 060 000 Kč a pro nezletilou N. 1 530 000 Kč, a která má být složena na konkrétní účty v bance vedené na nezletilé děti stěžovatele. Tomuto návrhu stěžovatele bylo vyhověno samostatným usnesením ze dne 23. 5. 2025.

3. Ústavní soud za účelem posouzení důvodnosti ústavní stížnosti vyžádal spis vedený u Okresního soudu v Břeclavi (dále jen „okresní soud“) pod sp. zn. 0 P 110/2023, z něhož vyplývají následující skutečnosti: dne 27. 12. 2022 podala vedlejší účastnice (matka nezletilých dětí) u okresního soudu návrh na zvýšení výživného pro nezletilého A. a nezletilou N. s odůvodněním, že u obou dětí nastala změna poměrů týkající se jejich odůvodněných potřeb, avšak konkrétní částky neuvedla. Požadovala, aby výživné bylo soudem stanoveno zpětně od relevantní změny poměrů podle uvážení soudu; konkrétní datum nenavrhla. Okresní soud zjistil, že od roku 2019, kdy bylo vydáno poslední rozhodnutí ve věci, nezletilý A. nově studoval víceleté gymnázium, denně se věnuje sportování s koloběžkou a basketbalu, s čímž jsou spojeny zvýšené náklady. Ve stejné době nezletilá N. nově studovala primu víceletého gymnázia, věnuje se volejbalu. Vedlejší účastnice je od roku 2019 provdána za M. U., s nímž sdílí společnou domácnost, v roce 2020 se jim narodila společná dcera. N. se vídá se stěžovatelem od roku 2022 málo, důvodem je jeho nová partnerka. Rodiče i nezletilé děti se shodli, že není potřeba úprava styku dětí s rodiči, neboť děti jsou již ve věku, kdy jsou schopny se domluvit, kdy chtějí rodiče vidět. A. se k 1. 9. 2023 přestěhoval ke stěžovateli, s čímž vedlejší účastnice souhlasí.

4. Výživné pro A. bylo rozsudkem Okresního soudu ve Vyškově ze dne 8. 2. 2019 č. j. 0 P 92/2017-36, jímž byla schválena dohoda rodičů, stanoveno na 11 000 Kč měsíčně a pro N. na 9 000 Kč měsíčně. Okresní soud k majetkovým a výdělkovým poměrům stěžovatele zjistil, že stěžovatel je zaměstnán u společnosti X na pozici výkonného ředitele divize s průměrným měsíčním příjmem za rok 2020 ve výši 311 117 Kč, za rok 2021 ve výši 321 861 Kč, za rok 2022 ve výši 465 914 Kč a za rok 2023 ve výši 438 854 Kč. Dále disponuje i příjmy z kapitálového majetku. Vedlejší účastnice je učitelkou na základní škole, v roce 2023 se vrátila zpět z tříleté rodičovské dovolené s nejmladším dítětem do zaměstnání a její průměrný čistý měsíční výdělek od února do července roku 2023 činil 34 000 Kč.

5. Okresní soud na základě uvedeného rozsudkem ze dne 28. 3. 2024 č. j. 0 P 110/2023--513, kterým byl změněn rozsudek Okresního soudu ve Vyškově ze dne 8. 2. 2019 č. j. 0 P 92/2017-316, rozhodl tak, že A. svěřil do péče otce (výrok I); vedlejší účastnici uložil povinnost platit výživné na A. 5 000 Kč měsíčně s účinností od 1. 9. 2023 (výrok II), a dále jí uložil zaplatit nedoplatek na výživném pro nezl. A. za období od 1. 9. 2023 do 31. 3. 2024 ve výši 24 500 Kč k rukám stěžovatele (výrok III). Stěžovateli uložil okresní soud povinnost platit výživné pro nezl. A. od 1. 9. 2022 do 31. 8. 2023 ve výši 50 000 Kč měsíčně (výrok IV), a dále mu uložil zaplatit pro něj nedoplatek na výživném od 1. 9. 2022 do 31. 8. 2023 ve výši 468 000 Kč k rukám vedlejší účastnice (matky). Stěžovateli byla výrokem VI uložena povinnost platit pro nezl. N. od 1. 9. 2022 do budoucna výživné ve výši 40 000 Kč měsíčně (výrok VI), a dále mu bylo uloženo platit výživné na tvorbu úspor N. ve výši 10 000 Kč měsíčně na konkrétní účet vedený u platebního ústavu od 1. 4. 2024 do budoucna (výrok VII); nedoplatek na výživném pro N. ve výši 589 000 Kč uložil okresní soud stěžovateli zaplatit k rukám vedlejší účastnice (výrok VIII). Styk stěžovatele s N. ani vedlejší účastnice s N. nebyl upraven (výroky IX a X). Konečně okresní soud rozhodl o nákladech řízení tak, že žádný z účastníků nemá právo na jejich náhradu (výrok XII).

6. Stěžovatel napadl rozsudek okresního soudu ve výrocích II, III, IV, V, VI, VII, VIII, XI a XII, tj. jeho odvolání směřovalo do všech výroků týkajících se výživného; brojil proti jeho nepřiměřené výši i výši nedoplatku. Vedlejší účastnice rozsudek okresního soudu odvoláním nenapadla a navrhla potvrzení rozsudku okresního soudu. Krajský soud v Brně (dále jen „krajský soud“) napadeným rozsudkem rozhodl tak, že rozsudek okresního soudu ve výroku II potvrdil (výrok I) a ve výrocích III, IV, V, VI, VII, VIII a IX jej změnil tak, že stěžovatel je povinen platit výživné pro nezl. A. od 1. 1. 2020 do 31. 8. 2022 ve výši 40 000 Kč měsíčně (z toho 20 000 Kč k rukám vedlejší účastnice a 20 000 Kč na tvorbu úspor), od 1. 9. 2022 do 31. 8. 2023 ve výši 55 000 Kč (z toho 20 000 Kč k rukám vedlejší účastnice a 35 000 Kč na

tvorbu úspor); nedoplatek za období od 1. 1. 2020 do 31. 8. 2023 ve výši 1 456 000 Kč uložil stěžovateli zaplatit ve výši 396 000 Kč k rukám vedlejší účastnice a ve výši 1 060 000 Kč na tvorbu úspor. Ve vztahu k nezl. N. uložil krajský soud stěžovateli povinnost platit od 1. 1. 2020 do 31. 8. 2022 výživné ve výši 35 000 Kč měsíčně (z toho 15 000 Kč k rukám vedlejší účastnice a 20 000 Kč na tvorbu úspor), od 1. 9. 2022 do budoucna 55 000 Kč měsíčně (z toho 20 000 Kč k rukám vedlejší účastnice a 35 000 Kč měsíčně na tvorbu úspor); nedoplatek na výživném ve výši 1 751 000 Kč za období od 1. 1. 2020 do 31. 12. 2024 uložil stěžovateli zaplatit k rukám vedlejší účastnice ve výši 221 000 Kč a ve výši 1 530 000 Kč na tvorbu úspor (výrok II). Krajský soud dále rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů (výrok III). V odůvodnění napadeného rozsudku krajský soud mj. uvedl, že vycházel při stanovení výživného z nálezu Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2015 sp. zn. IV. ÚS 650/15 (N 217/79 SbNU 489).

II. Argumentace stěžovatele

7. Stěžovatel uvádí, že krajský soud mu svévolně vyměřil výživné zpětně již od 1. 1. 2020, což nenavrhovala ani vedlejší účastnice, ani kolizní opatrovník. Okresní soud stanovil výživné pro obě děti zpětně až od 1. 1. 2022 a vedlejší účastnice s tím zjevně souhlasila, nepodala-li proti rozsudku okresního soudu odvolání a navrhla-li jeho potvrzení. Stěžovatel uvádí, že v případě napadeného rozsudku jde o tzv. překvapivé rozhodnutí, neboť stěžovatel nebyl s tímto zamýšleným postupem krajského soudu nikterak seznámen ani v tom smyslu poučen.

8. Krajský soud podle náhledu stěžovatele rozhodoval paternalisticky a nepatřičně zpochybnil dohodu rodičů o výživném z roku 2019, schválenou rozsudkem Okresního soudu ve Vyškově, a zejména porušil právo rodičů stanovit, v jakých materiálních podmínkách budou děti vyrůstat.

9. Stěžovatel dále namítá tzv. extrémní rozpor mezi provedenými důkazy a skutkovými zjištěními. Nad rámec výživného totiž zaplatil v období od ledna 2020 do srpna 2023 celkem 392 924 Kč ze svého osobního účtu a 206 394 Kč ze své platební karty. Stěžovatel se domnívá, že krajský soud měl tyto platby při výpočtu nedoplatku na výživném vzít v potaz, což neučinil.

10. Stěžovatel taktéž namítá absenci skutkových zjištění o životní úrovni rodiny stěžovatele a nepřezkoumatelnost napadeného rozsudku z tohoto důvodu; uvádí, že krajský soud se jeho realizovanou životní úrovní nikterak nezabýval. Stěžovatel i přes potenciální možnosti žije skromně.

11. Stěžovatel namítá porušení svého základního práva na rodinný život, neboť on sám má právo určovat životní úroveň svých dětí, nikoliv soud. Stěžovatel je toho názoru, že dítě by nemělo mít k dispozici shodné množství financí jako jeho rodič jen proto, že je rodič movitý. I podle názoru Ústavního soudu je v nejlepším zájmu dítěte, aby pochopilo, že „bez práce nejsou koláče“. Stěžovatel je toho názoru, že ačkoliv se krajský soud odkazuje na nález sp. zn. IV. ÚS 650/15, jde argumentačně proti němu, neboť pomíjí výchovné souvislosti. Odvolací soud popřel pravidlo tzv. realizované životní úrovně rodiče, neboť nezohlednil, že stěžovatel žije mnohem skromněji, než mu jeho příjem umožňuje.

12. Stěžovatel taktéž namítá nedůvodný rozdíl mezi výživným pro jednotlivé děti. Závěry krajského soudu ohledně toho, jak vysoká má být část výživného představující tzv. tvorbu úspor a k čemu má být tato složka použita, podle něj zjevně odporují nálezu sp. zn. IV. ÚS 650/15. A. připadne z titulu tvorby úspor na základě napadeného rozsudku celkem 1 060 000 Kč a k další tvorbě úspor není stěžovatel vůči A. od 1. 9. 2023 povinen, neboť syn je v jeho péči. N. připadne 1 530 000 Kč za období od 1. 1. 2020 do 31. 12. 2024. N. však celkově do roku 2035, kdy dosáhne věku 24 let, bude náležet z titulu tvorby úspor celkem 5 940 000 Kč. U svého nejmladšího dítěte A., kterou má stěžovatel se stávající partnerkou,

nemá stanovenou žádnou povinnost k tvorbě úspor. Takto vytvořil krajský soud zcela nedůvodné rozdíly mezi dětmi stěžovatele.

13. Stěžovatel taktéž nesouhlasí s úvahou krajského soudu o využití tzv. spořící složky výživného. Krajský soud uvedl v napadeném rozsudku, že úspory by měly umožnit dítěti především studium a následně snad pořízení startovního bydlení. Krajský soud však nemůže tušit, jak se bude život nezletilých dětí stěžovatele v budoucnu vyvíjet a jeho úvahy jsou „věštěním z křišťálové koule“. N. shora uvedenou částku může klidně použít na obyčejnou spotřebu, nikoliv na nákup startovního bydlení či úhradu studia v zahraničí. Krajský soud tímto nepřípustně zasáhl do práva stěžovatele na rodinný život a do práva na ochranu majetku; rozhodl taktéž v rozporu s nejlepším zájmem dítěte.

14. K návrhu na odklad vykonatelnosti stěžovatel uvádí, že nedoplatek na výživném pro obě nezletilé děti v celkové výši 3 207 000 Kč má zaplatit nejpozději na začátku srpna 2025. Zaplatí-li částku určenou k tvorbě úspor na speciální bankovní účty, bude následně obtížné navrácení peněz zpět stěžovateli, neboť dispozice s těmito prostředky bude s ohledem na věk dětí podmíněna rozhodnutím soudu.

III. Vyjádření účastníka a vedlejší účastnice řízení a replika stěžovatele

15. Ústavní soud ve věci vyžádal vyjádření účastníka a vedlejší účastnice řízení.

16. Krajský soud ve svém vyjádření jen odkázal na obsah napadeného rozsudku.

17. Vedlejší účastnice uvádí, že nesouhlasí s námitkou překvapivosti napadeného rozsudku, neboť v nesporném civilním řízení neplatí zákaz reformace *in peius*, nadto stanovení výživného zpětně má být při relevantní změně poměrů pravidlem. Vedlejší účastnice se rovněž neztotožňuje s námitkou nepřípustně paternalistického přístupu odvolacího soudu, jelikož v posuzované věci bylo výživné stanovené dohodou rodičů z roku 2019 nepřiměřeně nízké, a proto zásah krajského soudu byl v tomto případě namístě a v nejlepším zájmu nezletilých dětí. Vedlejší účastnice taktéž ospravedlňuje postup krajského soudu za situace, kdy nepodala odvolání, neboť, jak již bylo uvedeno, krajský soud sledoval nejlepší zájem dětí, a tudíž je nepodstatné, zda vedlejší účastnice odvolání podala či nikoliv.

18. Vedlejší účastnice popírá existenci tzv. extrémního rozporu mezi provedenými důkazy a skutkovými zjištěními, avšak připouští, že krajský soud se nevypořádal s námitkou stěžovatele ohledně nadstandardních plateb stěžovatele ve prospěch nezletilých dětí nad rámec výživného. Vedlejší účastnice však nesouhlasí s tvrzením stěžovatele, že žije na nižším stupni životní úrovně, než jaká by odpovídala jeho příjmům; v tomto smyslu měl pochybit zejména okresní soud, který k této skutečnosti nevedl dostatečné dokazování. Vedlejší účastnice zdůrazňuje, že zde nejde o právo stěžovatele stanovit životní úroveň jeho dětí, nýbrž především o jejich nejlepší zájem. V případě nedůvodných rozdílů mezi dětmi stěžovatele vedlejší účastnice uvádí, že stěžovateli nic nebrání v tom, aby spořil i nezletilému A. Vedlejší účastnice považuje za správné, je-li nadstandardně zajištěnému rodiči stanoveno nadstandardně vysoké výživné.

19. Ústavní soud zaslal uvedená vyjádření stěžovateli k replice. Stěžovatel repliku podal a setrvává na svých dosavadních námitkách uvedených v ústavní stížnosti; nadto zejména poukazuje na bagatelizaci paternalistického rozhodování soudů v opatrovnických věcech ze strany matky. Stěžovatel v tomto ohledu odkazuje na nález ze dne 2. 6. 2020 sp. zn. IV. ÚS 797/20 (N 117/100 SbNU 311), v němž Ústavní soud uvedené pojetí podrobil kritice. Obdobný přístup však nyní zaujal krajský soud, který se zpětným navýšením výživného v podstatě pokusil o revizi dohody rodičů o výživném z roku 2019. Stěžovatel se neztotožňuje s tvrzením vedlejší účastnice, že je nerozhodné, zda podala ve věci odvolání či nikoliv, neboť základním kritériem pro rozhodování soudů je nejlepší zájem dítěte. Obsah uvedeného pojmu je z velké části definován rodiči samotnými. Nepodala-li vedlejší účastnice odvolání v posuzované věci, definovala tím, co je podle ní nejlepší zájem dětí. Dále stěžovatel poukazuje na bagatelizaci

nadstandardních výdajů, které vynaložil na děti nad rámec výživného v částce vyšších jednotek statisíců Kč. Faktem zůstává, že krajský soud se s touto argumentací nikterak nevypořádal, což uznává i vedlejší účastnice. Uvedené pochybení tedy nemůže zůstat bez povšimnutí.

20. Stěžovatel konečně uvádí, že vedlejší účastnice chybně vykládá nejlepší zájem dítěte ve smyslu nejvyššího možného dosažitelného výživného. Tato hypotéza je v případě rodičů s vysokými příjmy chybná, neboť rodiče musí klást zvýšený důraz při výchově dětí na to, co znamená hodnota peněz a že peníze se vydělávají prací. Stěžovatel tedy nadále setrvává na svém původním požadavku na zrušení napadeného rozsudku krajského soudu.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

21. Ústavní soud shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který se účastnil řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen advokátem v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Jeho ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť využil všech procesních prostředků k ochraně svých práv.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

22. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Není soudem nadřízeným obecným soudům, nevykonává nad nimi dohled a jeho úkolem v řízení o ústavní stížnosti fyzické či právnické osoby je toliko ochrana ústavnosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Ústavní soud není povolán k přezkumu použití běžného zákona a může tak činit jen tehdy, shledá-li současně porušení základního práva nebo svobody stěžovatele.

23. Ústavní stížnost je důvodná.

24. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti vznesl řadu hmotněprávních námitek, jakož i námitky procesního charakteru. Ústavní soud se primárně zabýval důvodností procesních námitek, které předcházejí námitky brojící proti posouzení věci podle hmotného práva. Za důvodnou považuje Ústavní soud především námitku tzv. překvapivosti napadeného rozsudku krajského soudu, který ačkoliv zpětně zvýšil výživné pro obě nezletilé děti již od 1. 1. 2020, tedy od okamžiku více než dva roky dřívějšího v porovnání s okresním soudem, nikterak o tomto svém záměru účastníky řízení nepoučil a neinformoval je. Takzvaná zásada předvídatelnosti soudního rozhodování je v zákonné rovině upravena v § 6 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, podle kterého je povinností soudu v řízení postupovat předvídatelně a v součinnosti s účastníky řízení tak, aby ochrana práv byla rychlá a účinná a aby skutečnosti, které jsou mezi účastníky sporné, byly podle míry jejich účasti spolehlivě zjištěny. Uvedená zásada je esenciální složkou práva na spravedlivý proces a je dlouhodobě akcentována Ústavním soudem.

25. Z práva na spravedlivé projednání věci tedy plyne i zákaz tzv. překvapivých rozhodnutí. Podle judikatury Ústavního soudu jde o překvapivé rozhodnutí mj. tehdy, nedostanou-li účastníci řízení příležitost vyjádřit se k odlišnému hodnocení důkazů [srov. nález sp. zn. III. ÚS 1980/13 ze dne 9. 1. 2014 (N 1/72 SbNU 23)] nebo k odlišnému právnímu hodnocení [srov. nález sp. zn. I. ÚS 777/07 ze dne 31. 7. 2008 (N 134/50 SbNU 181)]. Zákaz překvapivých rozhodnutí znamená, že účastníci řízení musí mít možnost účinně argumentovat ve vztahu ke všem otázkám, na jejichž řešení bude rozhodnutí soudu spočívat [srov. nález sp. zn. I. ÚS 2315/15 ze dne 12. 4. 2016 (N 64/81 SbNU 99)].

26. Účastníkům řízení by mělo být zřejmé, které otázky jsou pro řešení věci relevantní, ať už jde o otázky skutkové nebo právní; je třeba zajistit, aby se ke všem těmto otázkám mohli vyjádřit a účinně uplatnit své argumenty, bez ohledu na to, zda jde o řízení sporné či nesporné. Je proto nezbytné, aby je soud v tomto směru poučil, hodlá-li vycházet z jiné právní úpravy, jiného právního posouzení či z jiných skutkových zjištění, než mohou účastníci řízení předvídat

vzhledem k dosavadnímu průběhu řízení. Opačný postup je v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny [nález sp. zn. IV. ÚS 3035/15 ze dne 12. 4. 2016 (N 65/81 SbNU 141), taktéž usnesení sp. zn. I. ÚS 1888/22 ze dne 9. 8. 2022]. Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé je sice jako nesporné ovládáno zásadou vyšetřovací a soud v něm není vázán návrhy účastníků – to však nemá jakýkoliv vliv na nutnost dodržování zásady předvídatelnosti rozhodování. Jinak řečeno, soud sice může přisoudit více či něco jiného, než navrhují účastníci, nesmí však být překvapivý a musí svůj zamýšlený postup transparentně avizovat, aby na něj mohli účastníci adekvátně reagovat.

27. Procesní poučovací povinnost soudu nelze vykládat tak, že by účastníci měli znát výsledný závěr soudu o projednávané věci předtím, než je vysloven v jeho rozhodnutí (srov. např. usnesení sp. zn. II. ÚS 511/05 ze dne 14. 3. 2007 a usnesení sp. zn. II. ÚS 1291/10 ze dne 13. 5. 2010), avšak účastník řízení musí mít možnost, zvažuje-li soud posoudit věc jinak, se k tomuto posouzení vyjádřit a případně navrhnout další důkazy, což bylo stěžovateli v posuzované věci upřeno.

28. Stěžovatel nemohl možnost navýšení výživného zpětně od 1. 1. 2020 jakkoliv předvídat, neboť krajský soud v průběhu odvolacího řízení tuto variantu nikterak neavizoval. Ze zapůjčeného spisu okresního soudu sp. zn. 0 P 110/2023 se podává, že v odvolacím řízení před krajským soudem proběhla celkem tři jednání. Na audiozáznamu z prvního jednání ze dne 27. 11. 2024 (č. l. 546) zaznělo neformální poučení ve vztahu k vedlejší účastnici v reakci na její tvrzení, že nezletilá N. měsíčně skutečně spotřebuje 40 000 Kč. Krajský soud zdůraznil, že svým rozhodnutím přerozdělí složky výživného rozhodně jinak, než jak to učinil okresní soud v napadeném rozsudku, a tím avizoval, že plánuje určit větší část prostředků na tvorbu úspor a výrazně menší částku k rukám matky. Žádné další poučení krajský soud neposkytl, a to ani v průběhu tohoto prvního jednání dne 27. 11. 2024, ani v průběhu dalších dvou jednání, která proběhla dne 11. 12. 2024 a dne 8. 1. 2025, kdy byl vyhlášen rozsudek.

29. Je třeba zdůraznit, že ani vedlejší účastnice zpětné navýšení výživného již ode dne 1. 1. 2020 výslovně nenavrhla, dokonce ani nenapadla rozsudek okresního soudu odvoláním. Ve svém závěrečném návrhu v odvolacím řízení výslovně uvedla, že navrhuje, aby byl rozsudek okresního soudu krajským soudem jako věcně správný potvrzen (č. l. 565).

30. Ústavní soud tedy k otázce překvapivosti napadeného rozsudku uzavírá, že krajský soud se svým diametrálně odlišným náhledem na věc účastníky řízení v průběhu odvolacího řízení vůbec neseznámil a nedal jim příležitost, aby se k němu mohli odpovídajícím způsobem vyjádřit a reagovat na něj procesními návrhy. Chtěl-li krajský soud významně změnit rozsudek okresního soudu, což mělo ve výsledku vliv na existenci nedoplatku na výživném o statisíce vyššího, bylo v kontextu práva na spravedlivý proces žádoucí, aby na to stěžovatele upozornil a poskytl mu příležitost adekvátní obrany, mimo jiné i proto, že stěžovateli právní řád proti rozhodnutí odvolacího soudu už nedává k dispozici žádný další opravný prostředek, v jehož rámci by mohl úvahy soudu zpochybnit. Takovým prostředkem není zásadně ani ústavní stížnost [viz nález ze dne 16. 4. 2019 sp. zn. I. ÚS 4057/18 (N 63/93 SbNU 291)]. V důsledku postupu krajského soudu tak bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

31. Ústavní soud si je v této souvislosti vědom, že z procesního hlediska je řízení ve věcech výživy nezletilého dítěte podle § 466 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, jedním z typů řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, pro něž platí vyšetřovací zásada (princip oficiality). Podle ní je soud povinen zjistit všechny skutečnosti důležité pro rozhodnutí, přičemž není zásadně omezen na tvrzení a návrhy účastníků. Významnější porušení vyšetřovací zásady v nesporném řízení je způsobilé zasáhnout do ústavně zaručených práv [nález ze dne 20. 12. 2005 sp. zn. I. ÚS 593/04 (N 230/39 SbNU 443)]. Postup podle pravidel vyšetřovací zásady znamená především zvýšenou aktivitu při dokazování a objasňování skutkového stavu

(v tomto případě v zájmu „slabších“ účastníků řízení, jimiž jsou nezletilé děti); rozhodně neznamená, že má soud povoleno postupovat nepředvídatelně.

32. Také pravidla nesporného řízení je nutno chápat v ústavně právním kontextu. Obecné soudy by při stanovování výše výživného neměly odhlížet od obecných racionálních a mravních hledisek, případně práv rodičů plynoucích z jejich rodičovské odpovědnosti [viz nález ze dne 16. 12. 2015 sp. zn. IV. ÚS 650/15 (N 217/79 SbNU 489), o němž krajský soud v odůvodnění rozsudku uvádí, že postupuje v jeho intencích, aniž by se s jeho nosnými myšlenkami konkrétně vypořádal ve vztahu k souzené věci]. Z čl. 32 odst. 4 Listiny vyplývá, že péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; podrobnosti pak stanoví zákon. Z ustanovení § 858 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, (dále jen „občanský zákoník“) se podává, že rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě zahrnující zejména péči o jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Dále tato rodičovská odpovědnost spočívá v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti.

33. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud. Jedním z nejdůležitějších oprávnění a současně povinností rodičů ve vztahu k dítěti je bezesporu zabezpečení jeho výchovy v nejširším slova smyslu. Z výše citovaného ustanovení vyplývá, že demonstrativní výčet oblastí, v nichž by měli rodiče na děti působit, je záměrně nastíněn pouze v obecné rovině, a rodičům je tak ponechán dostatečně široký prostor na to, aby při výchově svého potomka mohli realizovat své vlastní představy. Podle Ústavního soudu přitom nelze, při zachování obecně uznávaných společenských hodnot a standardů, rodiči do tohoto práva zasahovat. Je to právě rodič, kdo rozhoduje o nastavení určité životní úrovně a způsobu společného života. Nastavení životní úrovně rodiny či rodiče nelze odtrhávat od práva rodiče jakožto nositele rodičovské odpovědnosti na výchovu dítěte v rámci jím preferovaných životních hodnot, např. získání pracovních návyků apod. V procesu utváření životních hodnot a určitého světonázoru dítěte je role rodiče zcela nezastupitelná. Lze si představit i situaci, kdy by se rodič snažil prosadit natolik asketický způsob života, že by jím mohl být omezen zdravý vývoj mladého člověka [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 650/15 ze dne 16. 12. 2015 (N 217/79 SbNU 489) nebo též nález sp. zn. IV. ÚS 797/20 ze dne 2. 6. 2020 (N 117/100 SbNU 311)], k čemuž však v posuzované věci nedošlo, jak bude podrobněji rozebráno níže.

34. Ústavní soud si je taktéž vědom své judikatury k otázce zpětného přiznání výživného [srov. zejména nálezy sp. zn. I. ÚS 871/24 ze dne 25. 9. 2024 (N 176/126 SbNU 179) a sp. zn. I. ÚS 1760/24 ze dne 25. 9. 2024 (N 177/126 SbNU 190)], z níž vyplývá, že stanoví-li § 922 odst. 1 občanského zákoníku, že výživné pro děti lze přiznat i za dobu nejdéle tří let zpětně, je třeba toto ustanovení vykládat s ohledem na čl. 32 odst. 1 a 4 Listiny a čl. 3 odst. 1 a čl. 27 odst. 1 a 2 Úmluvy o právech dítěte. Pokud navzdory prokázané změně poměrů nezletilému bez odpovídajícího zdůvodnění a relevantních důvodů pro výjimku soudy zpětné zvýšení výživného nepřiznají a volí postup jdoucí k tíži nezletilého, nevykládají zákon ústavně konformním způsobem. Nepřiznání zpětného zvýšení výživného může být fakticky projevem nepřípustného sankcionování dítěte za postup rodičů, kteří nejsou schopni v jeho zájmu upravit své vztahy na rozumnou úroveň, a jde o výklad rozporný s ústavně zaručenou ochranou dětí a mladistvých i s nejlepším zájmem dítěte (čl. 32 odst. 4 Listiny, čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte). Takový výklad porušuje právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny tím, že pomíjí jiný možný a ústavně konformní výklad. Prostor pro výjimečné zpětné nepřiznání výživného na základě individuálních okolností a poměrů na straně povinného rodiče nezletilého či rodiče, který jej má v péči, sice zůstává zachován, avšak nelze tak činit paušálním způsobem a s obecným odůvodněním bez bližší vazby na konkrétní specifika případu. Vždy bude nezbytné posuzovat okolnosti jednotlivých případů, přičemž si lze představit situace, kdy výživné zpětně

přiznáno nebude (např. pro rozpor s dobrými mravy či z důvodů zneužití práva) [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 871/24 ze dne 25. 9. 2024].

35. Podle Ústavního soudu v souzené věci jde o výjimku ve smyslu shora uvedeném. Nutno podotknout, že zde nelze hovořit o sankcionování dětí, které by snad měly doplatit (materiálně) na to, že by jim nebylo přisouzeno zpětné výživné od 1. 1. 2020. Nezletilé děti, o jejichž nejlepší zájem zde jde, jsou nadprůměrně materiálně zabezpečeny, a to i k datu 1. 1. 2020. Podle krajského soudu lze k tomuto datu sledovat změnu poměrů, neboť vedlejší účastnice nastoupila na mateřskou dovolenou s nejmladším dítětem, a tudíž by nezletilým dětem N. a A., které v té době žily u vedlejší účastnice, mělo náležet zpětně zvýšené výživné. Krajský soud však nezohlednil, jakým způsobem se stěžovatel zasazuje o výchovu svých nezletilých dětí a že nejdůležitějším stěžovatelovým přáním a výchovným mottem v tomto směru, které prozařuje celým řízením před obecnými soudy, je snaha vychovávat své děti v duchu střídmosti (nikoliv však askeze) a vědomí hodnoty peněz. Zároveň je zřejmé, že stěžovatel svým dětem neodpírá požitky plynoucí např. z cestování, drahého vybavení atp., tedy výhody plynoucí z jeho nadstandardních příjmů. Tento výchovný styl, který je vlastní oběma rodičům, přitom našel svůj odraz již v jejich dohodě schválené Okresním soudem ve Vyškově z počátku roku 2019. Tu však krajský soud fakticky revidoval, neboť dle odůvodnění napadeného rozsudku ji považoval za nepřiměřenou ve smyslu příliš nízké výše výživného.

36. Podle Ústavního soudu se krajský soud v napadeném rozsudku také nevypořádal s některými námitkami stěžovatele, což ve svém vyjádření uznává i vedlejší účastnice. Jde o námitky realizované životní úrovně stěžovatele a plateb nad rámec výživného ve výši vyšších jednotek statisíců Kč (body 9 a 10 tohoto nálezu). Krajskému soudu po zrušení napadeného rozsudku vznikne prostor pro posouzení těchto námitek stěžovatele. Stejně tak krajský soud znovu posoudí otázku zpětného určení výživného i jeho výše, která bude novým rozhodnutím ve věci nastavena do budoucna, a to jak ve vztahu ke složce určené na tvorbu úspor, tak i k částce, která půjde ve vztahu k nezletilé N. k rukám vedlejší účastnice, tj. složce určené na spotřebu.

37. Jde-li o namítanou neúměrnou nerovnost mezi dětmi stěžovatele, kdy by N. v budoucnu disponovala mnohem většími úsporami než její sourozenci, Ústavní soud zdůrazňuje, že krajský soud bude mít i v případě této námitky prostor pro její posouzení při novém projednání věci. Jde-li o tuto námitku ve vztahu k řízení o ústavní stížnosti, stěžovatel argumentaci nenavazuje na zásah do svých základních práv, a proto se touto námitkou Ústavní soud nezabýval.

38. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadený rozsudek krajského soudu. Úkolem krajského soudu, vázaného právě vysloveným právním názorem Ústavního soudu, bude ve světle předestřených závěrů opětovně ve věci rozhodnout, a to zejména při zohlednění všech relevantních aspektů věci, jak byly podány výše. Takto Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť měl za to, že od něj nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

39. Ústavní soud na závěr apeluje na rodiče, aby ve znovuotevřeném odvolacím řízení vyřešili sporné záležitosti rozumně a v zájmu svých dětí, a pokud možno uzavřeli dohodu. Jakékoliv další direktivní rozhodnutí soudu nepřispěje ke zlepšení vztahů v rodině.

Č. 156
Pravidla pro výběrová řízení u veřejných funkcí
(sp. zn. I. ÚS 830/24 ze dne 23. července 2025)

Ředitel sekce územního pracoviště finančního úřadu je veřejnou funkcí. Ustanovení čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 21 odst. 4 Listiny základních práv a svobod i čl. 25 písm. c) Mezinárodního paktu o občanských a poltických právech proto vyžaduje, aby splnění kritérií rovného přístupu k veřejným funkcím bylo soudně přezkoumatelné. Postup služebního orgánu ve výběrovém řízení na volné služební místo podle zákona č. 234/2014 Sb., o státní službě, je omezen přinejmenším ústavními požadavky na výkon veřejné moci, jako je zákaz zneužití pravomoci či jiné svévole (čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky, čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod), zákaz diskriminace (čl. 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) nebo povinnost respektovat základní práva jednotlivce a šetřit jejich podstatu a smysl (čl. 1 Ústavy České republiky a čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod). Dodržení těchto pravidel musí být pod kontrolou soudní moci. Ochrana cestou antidiskriminační žaloby pro své úzké věcné vymezení a funkční omezení nedostačuje.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Wintra (soudce zpravodaj), soudce Jaromíra Jirsy a soudkyně Veroniky Křesťanové o ústavní stížnosti Ing. Karla Trefného, zastoupeného Mgr. Pavlem Čižinským, advokátem se sídlem Ječná 548/7, Praha 2, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu č. j. 4 Ads 444/2021-42 ze dne 22. 1. 2024, za účasti Nejvyššího správního soudu jako účastníka řízení a generálního ředitele Generálního finančního ředitelství jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Rozsudkem Nejvyššího správního soudu č. j. 4 Ads 444/2021-42 ze dne 22. 1. 2024 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod ve spojení s právem na rovný přístup k veřejným funkcím podle čl. 21 odst. 4 Listiny základních práv a svobod a čl. 25 písm. c) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

II. Návrh na zrušení tohoto rozsudku se zamítá.

Odůvodnění

I. Vymezení podstaty věci a předchozí průběh řízení

1. Stěžovatel se před správními soudy domáhal zrušení rozhodnutí služebního orgánu o převedení na jiné služební místo, které služební orgán vydal v návaznosti na výsledek výběrového řízení podle zákona č. 234/2014 Sb., o státní službě (dále jen „zákon o státní službě“). Ústavní soud se zde zabýval otázkou, jestli závěr Nejvyššího správního soudu, podle něhož se postup služebního orgánu ve druhém kole výběrového řízení neřídí žádnými pravidly,

jejichž dodržení by mohly přezkoumat správní soudy, odpovídá ústavním požadavkům plynoucím z práva na soudní ochranu a rovný přístup k veřejným funkcím.

2. Stěžovatel pracoval jako ředitel sekce Územního pracoviště Příbram na Finančním úřadu pro Středočeský kraj (služební místo představeného). Od ledna 2015 vstoupil v účinnost nový zákon o státní službě, na základě kterého byla na vybraná místa vyhlášena výběrová řízení (tzv. přesoutěžení). V prosinci 2015 vyhlásil ředitel Generálního finančního ředitelství (dále jen „GFŘ“) podle § 188 odst. 6 zákona o státní službě výběrové řízení také na místo stěžovatele. Ve výběrovém řízení komise vybrala dva nejvhodnější uchazeče – stěžovatele a Ing. Petra Šebka. Generální ředitel GFŘ a ředitel Finančního úřadu pro Středočeský kraj následně uzavřeli dohodu dle § 28 odst. 2 zákona o státní službě, že na služební místo vybírají Ing. Petra Šebka (a nikoliv stěžovatele).

3. Ředitel Finančního úřadu pro Středočeský kraj v návaznosti na výsledek výběrového řízení rozhodl 23. 6. 2016 o převedení stěžovatele na služební místo odborného rady v Praze. Stěžovatel však proti tomuto rozhodnutí brojil odvoláním (zamítnutým ředitelem GFŘ) a následně správní žalobou. V ní předně namítal, že nebyly splněny podmínky pro převedení na jiné místo, protože se jím dosud zastávané služební místo neuvolnilo – stěžovatel ve výběrovém řízení uspěl, a měl tak ve funkci pokračovat. Výběrové řízení bylo podle stěžovatele vedeno na politické zadání a představovalo zneužití zákona k netransparentní realizaci politické libovůle. Dále tvrdil další pochybení služebního orgánu ve výběrovém řízení i v řízení o převedení na jiné služební místo. Zejména upozorňoval na to, že ho služební orgán převedl na pro něj zcela nevhodné místo v 80 kilometrů vzdálené Praze.

4. Krajský soud rozsudkem č. j. 48 A 115/2016-102 žalobě částečně vyhověl, neboť se správní orgány nedostatečně vypořádaly s námitkou týkající se nevhodnosti místa nového působiště z důvodu vzdálenosti od stěžovatelova bydliště. Ve zbytku ale krajský soud stěžovatelovým námitkám nepřisvědčil a odkázal zejména na rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 10 Ads 316/2016-50 ze dne 9. 11. 2017 (*JUDr. Zdeněk Man*), podle kterého žadatelům o služební místo představeného nesvědčí veřejné subjektivní právo být vybrán, které by mohlo být chráněno žalobou ve správním soudnictví.

5. Ředitel GFŘ změnil své rozhodnutí tak, že se stěžovatel převádí na služební působiště v Příbrami. Také toto rozhodnutí stěžovatel napadl žalobou, kterou krajský soud rozsudkem č. j. 55 Ad 3/2019-85 zamítl. Formální pochybení, která shledal, nemají podle krajského soudu vliv na zákonnost napadeného rozhodnutí. Ohledně dalších námitek souvisejících s výběrovým řízením poukázal krajský soud opět na svůj první rozsudek, jehož závěry nemá s ohledem na rozsudek ve věci *JUDr. Zdeněk Man* a navazující judikaturu důvod měnit. Podle krajského soudu byly dány podmínky pro vydání napadeného rozhodnutí, neboť byly splněny předpoklady pro rozhodnutí o převedení stěžovatele na dané služební místo. O umístění na služební působiště v Příbrami, kde žalobce vykonával službu již před převedením, stěžovatel podle krajského soudu celou dobu usiloval.

6. Nejvyšší správní soud (dále též jen „NSS“) pak napadeným rozsudkem zamítl i stěžovatelovu kasační stížnost. Ztotožnil se s argumentací krajského soudu, na jehož závěry z velké části odkázal. Podle NSS stěžovatel zopakoval mnohé námitky, s nimiž se už krajský soud vypořádal; stěžovatel navíc neexistenci či neplatnost rozhodnutí o jmenování jiného uchazeče na jeho dosavadní služební místo před správními orgány výslovně nenamítal. NSS zopakoval závěry z rozsudku *JUDr. Zdeněk Man*, podle kterého se postup služebního orgánu při výběru uchazeče ve druhém kole neřídí žádnými pravidly, jejichž dodržení by bylo možné přezkoumat v řízení před správním soudem. Pokud by služební orgán porušoval základní práva uchazečů o služební místo tím, že by postupoval diskriminačně, náleží stěžovateli ochrana před diskriminací podle § 16 a 17 zákoníku práce [a tedy zákona č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon)]. Podle NSS je rozsudek *JUDr. Zdeněk Man* na danou věc použitelný

a nelze jeho závěry (a právní úpravu) obcházet tím, že by si správní soudy v tomto typu řízení námitky týkající se výběrového řízení posoudily jako předběžnou otázku.

II. Argumentace stěžovatele

7. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že závěr, podle kterého je rozhodování o obsazování služebních míst podle zákona o státní službě vyňato z jakékoli soudní ochrany, porušuje jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 Listiny, právo na přístup k veřejným funkcím podle čl. 21 odst. 4 Listiny a čl. 25 písm. c) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a právo na rovné zacházení podle čl. 3 Listiny.

8. Stěžovatel shrnuje dosavadní judikaturu NSS a uvádí, že podobně jako tomu je např. v přezkumu žádosti o víza či o státní občanství, je možné i v případě obsazování volných služebních míst přezkoumávat, zda písemná dohoda služebního orgánu a bezprostředně nadřízeného představeného neporušila zákaz libovůle, zákaz diskriminace, zásadu rozhodovat o obdobných věcech obdobně a jiná pravidla vyplývající ze základních hodnot demokratického právního státu. Tento přezkum lze podle něj učinit i v žalobě proti rozhodnutí o převedení na jiné služební místo, neboť toto rozhodnutí je nutným následkem obsazení původního služebního místa na základě výběrového řízení. V tomto ohledu odkazuje také na rozsudek NSS č. j. 8 Ads 301/2018-45 ze dne 9. 10. 2019, podle kterého je systemizace a změna organizační struktury podle § 17 a 19 zákona o státní službě závazným podkladem pro rozhodnutí ve věcech služby, který soud přezkoumá v souladu s § 75 odst. 2 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, (dále jen „s. ř. s.“) v žalobě proti rozhodnutí o odvolání ze služebního místa. Stěžovatel odkazuje také na argument NSS z tohoto rozsudku, podle kterého není přípustné, aby se stěžovatel nikdy nemohl domoci ochrany proti případné nezákonné systemizaci služebních míst.

9. Stěžovatel dále nepovažuje za přiléhavou paralelu mezi obsazením služebního místa a výběrem zaměstnanců zaměstnavatelem, protože zákon o státní službě je předpisem veřejnoprávním a důvodem jeho přijetí bylo právě odpoutání této materie od pracovního práva, které bylo vnímáno tak, že neposkytuje garanci proti svévoli nadřízených a proti politizaci státní služby. Argument, že státního zaměstnance nelze nutit, aby spolupracoval s někým, s kým spolupracovat nechce, podle stěžovatele odporuje zbytku zákona o státní službě. Správní soudy svou dosavadní rozhodovací praxí podle stěžovatele nechávají velký prostor pro politizaci, svévoli či klientelismus.

10. Stěžovatel poté přináší další námitky, které formuluje jako alternativní, tj. pro případ, že by Ústavní soud neshledal důvodné shora uvedené námitky. Zmiňuje mnohá formální pochybení služebního orgánu, která podle něj nasvědčují zneužití práva, a také navrhuje nový výklad přechodných ustanovení zákona o státní službě. Tento výklad by vedl k tomu, že pokud by stávající představený (tj. představený před účinností zákona o státní službě) uspěl již v prvním kole výběrového řízení, je na svém služebním místě potvrzen a druhé kolo už se ani nekoná. Takový výklad podle stěžovatele představuje jediný možný, který je v souladu s čl. 21 odst. 4 Listiny.

11. Stěžovatel navrhuje, aby Ústavní soud vyslovil, že napadeným rozsudkem NSS byla porušena jeho základní práva podle čl. 3, čl. 21 odst. 4 a čl. 36 Listiny a čl. 25 písm. c) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (dále též jen „Pakt“), a aby napadený rozsudek NSS zrušil.

III. Vyjádření a replika

12. Nejvyšší správní soud navrhuje ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou; tvrzených zásahů do stěžovatelových základních práv se nedopustil. Poukazuje na to, že se stěžovatel v ústavní stížnosti věnuje převážně argumentaci, která nebyla předmětem posouzení v řízení o kasační stížnosti. Pokud chtěl stěžovatel zpochybňovat skutečnost, že nebyl vybrán na služební místo představeného, měl zpochybňovat jiné akty

služebních orgánů, než napadá nyní. Posouzení postupu služebního orgánu ve výběrovém řízení jako předběžné otázky by znamenalo obcházení zákonné úpravy a závěrů vyslovených v rozsudku *JUDr. Zdeněk Man*. Z něj navíc podle NSS neplyne, že by dotčená osoba neměla žádnou možnost soudní ochrany, neboť má možnost domoci se ochrany před diskriminací před civilními soudy. NSS navíc uvádí, že uvedený rozsudek NSS obstál v ústavněprávním přezkumu (usnesení sp. zn. II. ÚS 213/18 ze dne 20. 2. 2018).

13. Rozsudek NSS, na který odkazuje stěžovatel a podle kterého je systemizace služebních míst přezkoumatelná jako závazný podklad rozhodnutí o odvolání ze služebního místa, považuje za nepřiléhavý na danou věc, neboť rozhodnutí o výběru jiného žadatele na služební místo nemá povahu závazného podkladu.

14. Krajský soud rovněž považuje ústavní stížnost za zjevně neopodstatněnou. Upozorňuje, že stěžovatel právem na přístup k veřejným funkcím ve vztahu k danému služebnímu místu ani nedisponuje, protože služební poměr státních zaměstnanců podle usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2301/20 ze dne 27. 10. 2020 nelze považovat za výkon veřejné funkce. Krajský soud dále poukázal na judikaturu správních soudů, kterou potvrdil i Ústavní soud. Má za to, že pokud by Ústavní soud zvažoval odklon od svých předchozích právních závěrů, mělo by se připuštění soudního přezkumu výběrového řízení stát v žalobě proti nezákonnému zásahu, za který by žalobce označil právě postup ve výběrovém řízení. V posuzovaném řízení však stěžovatel napadá rozhodnutí o převedení na jiné služební místo, a proto se námitky uplatněné v ústavní stížnosti s předmětem nynějšího řízení míjejí.

15. Generální ředitel GFŘ také navrhuje ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou odmítnout, případně zamítnout. Správní soudy podle něj rozhodly v souladu se svou ustálenou judikaturou, která je konzistentní a logická. Možná diskriminace či svévole je podle generálního ředitele přezkoumatelná před civilními soudy. Navíc má za to, že stěžovatel zcela pomíjí skutečnost, že součástí výběrového procesu je snaha vybrat takového uchazeče, který se jeví na danou pozici nejvhodnějším, a to při důkladném posouzení veškerých personálních aspektů. Stěžovatelem navrhovaný výklad přechodných ustanovení zákona o státní službě podle generálního ředitele nemá oporu v zákoně a prakticky by znemožňoval transparentní výběr představených. V dalším se generální ředitel ztotožňuje se závěry správních soudů.

16. Stěžovatel v replice uvádí, že nežádá „absolutizaci transparentnosti“ výběru uchazečů a rozumí vyvažování protichůdných zájmů. Neomezené právo negativní volby služebního orgánu však podle něj není přípustné. Má za to, že antidiskriminační žalobu před civilními soudy podat nemohl, protože by se jeho případ nevešel mezi diskriminační důvody podle antidiskriminačního zákona. Navíc ne každá svévole či libovůle je diskriminací, natož pak diskriminací podle antidiskriminačního zákona. Poukazuje také na judikaturu NSS, podle které stěžovatel nemohl napadnout ani jiný akt služebního orgánu, případně ani podat jiný žalobní typ. NSS podle stěžovatele tuto vlastní judikaturu nereflektuje a neuvádí, jaký přesně jiný žalobní typ měl zvolit. K námitce NSS, že jsou v ústavní stížnosti uvedeny nové skutečnosti, které nebyly předmětem kasační stížnosti, podotýká, že jádro právní argumentace zůstalo stejné. Dodává, že usnesení Ústavního soudu, na něž poukazuje NSS, nejsou závazná a nálezem se danou problematikou Ústavní soud dosud nezabýval.

IV. Procesní předpoklady řízení

17. Veškeré procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem jsou splněny. Nikdo z účastníků či vedlejších účastníků to ani nerozporuje.

V. Posouzení Ústavním soudem

18. Návrh stěžovatele je důvodný. Ústavní soud níže nejprve objasní, proč je ředitel sekce finančního úřadu veřejnou funkcí ve smyslu čl. 21 odst. 4 Listiny i výkonem veřejné služby ve smyslu čl. 25 písm. c) Paktu (V. 1.) a vysvětlí, co z tohoto závěru plyne ve světle požadavků na

soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny (V. 2.). Následně optikou těchto východisek zdůvodní, že závěry NSS o nepřezkoumatelnosti výběrového řízení odporují ústavnímu pořádku (V. 3.). V závěru se pak Ústavní soud věnuje procesní pasti, do které stěžovatele ženou správní soudy (V. 4.), a vypořádá se se zbývajícími námitkami stěžovatele (V. 5.).

V. 1. Ředitel sekce územního pracoviště finančního úřadu je veřejnou funkcí

19. Podle čl. 21 odst. 4 Listiny mají občané „za rovných podmínek přístup k voleným a jiným veřejným funkcím“. Obsahem práva na rovný přístup k veřejné funkci je především zákaz libovůle při vstupu do veřejné funkce, jakož i při zbavení takto nabyté funkce (Bartoň, M. Čl. 21. In: Husseini, F., Bartoň, M, Kokeš, M., Kopa, M. a kol. Listina základních práv a svobod. Praha: C. H. Beck, 2021, marg. č. 111; srov. Molek, P. Politická práva. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 534 až 535).

20. Tomuto základnímu právu proto odpovídá povinnost orgánů veřejné moci zajišťovat občanům rovné podmínky pro přístup k těmto funkcím (zejména v procesu jejich obsazování) a také nezákonně nenarušovat jejich výkon [srov. nález sp. zn. II. ÚS 53/06 ze dne 12. 9. 2006 (N 159/42 SbNU 305)]. Proces jejich obsazování se musí řídit předem danými pravidly a musí být prost diskriminace (čl. 3 odst. 1 Listiny), zneužití pravomoci (čl. 2 odst. 3 Ústavy, čl. 2 odst. 2 Listiny) či jiné svévole (čl. 1 Ústavy, čl. 1 Listiny). Uvedené právo nelze redukovat na pouhou možnost ucházet se o veřejnou funkci [viz nálezy sp. zn. I. ÚS 2033/23 ze dne 14. 5. 2025 (N 107/130 SbNU 71), body 36 až 37; a II. ÚS 53/06).

21. Zákon v některých případech označuje výkon určité činnosti za veřejnou funkci výslovně – tzv. formální kritérium; viz např. § 8 odst. 1 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv a o ochránci práv dětí, nebo § 12e odst. 1 zákona č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. Častěji je však třeba vyhodnotit povahu dané funkce podle jejího obsahu a účelu, tedy podle materiálních kritérií. Ústavní soud v minulosti za „jinou veřejnou funkci“ označil pozici soudce [nález sp. zn. I. ÚS 2420/11 ze dne 16. 11. 2011 (N 197/63 SbNU 291)], soudního exekutora (nález sp. zn. I. ÚS 2033/23), zástupce pojistitelů ve správní radě Všeobecné zdravotní pojišťovny [nález sp. zn. IV. ÚS 255/99 ze dne 3. 8. 1999 (N 108/15 SbNU 71)], člena v Radě Ústavu pro studium totalitních režimů [nález sp. zn. Pl. ÚS 25/07 ze dne 13. 3. 2008 (N 56/48 SbNU 791; 160/2008 Sb.)], obecního zastupitele [nález sp. zn. III. ÚS 361/05 ze dne 24. 11. 2005 (N 213/39 SbNU 267)] nebo myslivecké stráže [nález sp. zn. Pl. ÚS 8/16 ze dne 19. 12. 2017 (N 229/87 SbNU 735; 26/2018 Sb.)].

22. Právě v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 8/16 Ústavní soud vyložil materiální kritéria pro označení veřejné funkce, přičemž se přihlásil k širšímu výkladu tohoto pojmu: „veřejnou funkcí ve smyslu čl. 21 odst. 4 Listiny je pak taková funkce, jejímž výkonem se občané na správě věcí veřejných bezprostředně podílejí. Jinými slovy, čl. 21 odst. 4 Listiny zaručuje právo na přístup k funkcím, skrze které se občané **přímo podílejí na přípravě či vydávání normativních nebo individuálních rozhodnutí anebo provádění dalších úkonů** různého charakteru činěných **v rámci výkonu veřejné moci**, a to **prostřednictvím kompetencí, kterými daná veřejná funkce disponuje**. Osoby vykonávající veřejnou funkci jsou do ní zásadně ustanovovány **volbou či jmenováním** (bod 46 citovaného nálezu, zvýraznění doplněno).

23. Stěžovatel namítá porušení práva na rovný přístup k veřejným funkcím v souvislosti s výběrovým řízením na služební místo představeného – ředitele sekce Územního pracoviště Příbram na Finančním úřadu pro Středočeský kraj.

24. Finanční úřady jsou správními úřady, které vykonávají správu daní, finanční kontrolu, provádí řízení o správních deliktech atd. (viz blíže § 10 zákona č. 456/2011 Sb., o Finanční správě České republiky). V čele jednotlivých územních pracovišť finančního úřadu stojí ředitel sekce územního pracoviště finančního úřadu. Ředitel sekce je státní zaměstnanec ve služebním poměru, který je představeným ve smyslu § 9 zákona o státní službě a kterého na

služební místo jmenuje generální ředitel GFŘ podle § 55 zákona o státní službě (k tomu, co zahrnuje výkon státní služby obecně, viz § 5 zákona o státní službě).

25. Ředitel sekce územního pracoviště řídí územní pracoviště a odpovídá za výsledky práce územního pracoviště. Konkrétně pak např. rozhoduje v daňovém a správním řízení v rozsahu svěřeném mu ředitelem finančního úřadu, řídí a koordinuje ředitele odborů územního pracoviště, podává řediteli finančního úřadu návrhy na delegování místní příslušnosti ke správě určité daně jinému finančnímu úřadu atd. [viz blíže čl. 13 organizačního řádu Finanční správy České republiky (služební předpis generálního ředitele č. 1/2025) a čl. 102 přílohy č. 1 tohoto organizačního řádu].

26. Z právě uvedeného vyplývá, že ředitel sekce územního pracoviště finančního úřadu se bezprostředně podílí na správě věcí veřejných, a to prostřednictvím vedení sekce dekoncentrovaného orgánu veřejné správy uvnitř moci výkonné. V rámci výkonu funkce přímo vydává nebo se podílí na vydávání individuálních správních aktů a provádí další úkony v oblasti veřejného zájmu, nezbytného pro fungování moderního státu – správy a výběru daní [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 1835/07 ze dne 18. 11. 2008 (N 196/51 SbNU 375), bod 30]. Do své funkce je ustanoven jmenováním.

27. Ústavní soud proto na základě zhodnocení materiálních kritérií uzavírá, že ředitel sekce územního pracoviště finančního úřadu je veřejnou funkcí [srov. obdobně rozsudky NSS č. j. 8 Ads 301/2018-45, bod 56; a 3 Ads 205/2019-47 ze dne 17. 6. 2021, bod 22, v němž NSS označil za veřejnou funkci pozici ústředního ředitele České správy sociálního zabezpečení (dále jen „ČSSZ“); a také Bartoň, M. Čl. 21. In: Husseini, F., Bartoň, M., Kokeš, M., Kopa, M. a kol. Listina základních práv a svobod. Praha: C. H. Beck, 2021, marg. č. 108; a Kněžínek, J. Zákon o státní službě a výběrová řízení. Právní rozhledy, 2015, č. 6, s. 191–196).

28. Ústavní soud tak zaujal opačný názor než v usnesení sp. zn. I. ÚS 2301/20, kde bez další argumentace uvedl, že služební poměr státních zaměstnanců, kteří vykonávají ve správních úřadech státní správu podle zákona o státní službě, nelze považovat za výkon veřejné funkce. Ústavní soud tento právní názor nenásleduje. Ústavní soud je vázán nosnými důvody svých nálezů, včetně nálezů definujících obsah a rozsah práva podle čl. 21 odst. 4 Listiny. Naopak citované usnesení v nálezu následovat nemusí [viz blíže nález sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007 (N 190/47 SbNU 465), body 88 až 92; obdobně z nedávné doby např. nálezy sp. zn. II. ÚS 588/25 ze dne 15. 5. 2025 (N 111/130 SbNU 113), bod 41; či I. ÚS 1534/23 ze dne 15. 11. 2023 (N 168/121 SbNU 143; 64/2024 Sb.) bod 32].

29. Stěžovatel namítá také porušení čl. 25 písm. c) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (tj. dalšího referenčního hlediska pro přezkum ústavnosti), který zaručuje občanům „vstoupit za rovných podmínek do veřejných služeb své země“. Jak uvedl Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 8/16, bodu 48, z praxe Výboru OSN pro lidská práva plyne široký výklad pojmu „veřejná služba“ (anglicky „public services“, španělsky „funciones públicas“, francouzsky „fonctions publiques“). Spadají pod něj např. pozice vedoucího kordonu pohraniční služby (názor Výboru OSN pro lidská práva ve věci *Jagminas proti Litvě* ze dne 24. 7. 2019 č. 2670/2015); ministrem školství jmenovaní učitelé středních škol (*Delgado Páez proti Kolumbii* ze dne 12. 7. 1990 č. 195/1985), učitelé na vysokých školách (A*duayom, Diasso a Dobou proti Togu* ze dne 12. 8. 1996 č. 422/1990, 423/1990 a 424/1990) či soudci (*Bandaranayake proti Srí Lance* ze dne 24. 7. 2008 č. 1376/2005).

30. Podobně jako právo zaručené čl. 21 odst. 4 Listiny, také právo podle čl. 25 písm. c) Paktu vyžaduje po státech, aby zajistily rovné, objektivní a rozumné podmínky pro vstup do veřejných služeb i pro skončení takového poměru. Právo na rovný přístup k veřejné službě zahrnuje také právo nebýt svévolně propuštěn z veřejné služby, čemuž odpovídá povinnost zajistit prostředky ochrany proti arbitrárnosti (názor Výboru OSN pro lidská práva ve věcech *Jagminas proti Litvě* č. 2670/2015, body 8.2 a 8.5; či *Bandaranayake proti Srí Lance*

č. 1376/2005, bod 7.1). V Obecném komentáři č. 25 Výbor OSN pro lidská práva konstatoval, že takové podmínky mají zajistit absenci politických zásahů či nátlaků.

31. Ústavní soud proto na základě uvedených příkladů, obecného přístupu pro výklad čl. 25 písm. c) Paktu a výše popsaného popisu činnosti uzavírá, že i služební místo ředitele sekce územního pracoviště finančního úřadu spadá pod rozsah čl. 25 písm. c) Paktu.

32. Lze shrnout, že proces obsazování služebního místa ředitele sekce územního pracoviště finančního úřadu, ke kterému stěžovatelovy námitky směřují, se týká stěžovatelova práva na rovný přístup k veřejné funkci podle čl. 21 odst. 4 Listiny i čl. 25 písm. c) Paktu. Stěžovatelův případ je proto třeba posuzovat optikou záruk, které z těchto článků jednotlivci plynou.

V. 2. Přezkum základního práva na rovný přístup k veřejným funkcím nelze zcela vyjmout ze soudní ochrany

33. Podle čl. 4 Ústavy jsou základní práva a svobody pod ochranou soudní moci. Podle čl. 36 odst. 1 Listiny se každý může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu. Podle čl. 36 odst. 2 Listiny kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy, může se obrátit na soud, aby přezkoumal zákonnost takového rozhodnutí, nestanoví-li zákon jinak. Z pravomoci soudu však nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí týkajících se základních práv a svobod podle Listiny.

34. Z uvedených ustanovení ústavního pořádku plyne, že každému právu musí být při dodržení stanoveného postupu poskytnuta právní ochrana. Tuto ochranu poskytují soudy, ledaže zákonodárce určí, že o ní ve stanovených případech rozhodují jiné orgány. Soudní ochranu v podobě soudního přezkumu zákonnosti rozhodnutí orgánu veřejné správy přitom nelze vyloučit ve vztahu k rozhodnutím týkajícím se základních práv a svobod podle Listiny či mezinárodních smluv o lidských právech, tedy ani práva na rovný přístup k veřejným funkcím [srov. blíže nálezy ze dne 26. 3. 2025 sp. zn. Pl. ÚS 13/24 (N 67/129 SbNU 257; 128/2025 Sb.), body 23 až 26; ze dne 27. 11. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 41/17 (N 189/91 SbNU 329; 16/2019 Sb.), bod 49; ze dne 16. 6. 2015 sp. zn. Pl. ÚS 12/14 (N 109/77 SbNU 577; 177/2015 Sb.), bod 45; a sp. zn. I. ÚS 2033/23, bod 39].

35. Činnost orgánů veřejné moci a jejich zásahy (v širokém slova smyslu) do práv a svobod mohou nabývat různých podob. Pojem rozhodnutí podle čl. 36 odst. 2 Listiny je nutno vykládat autonomně a bez ohledu na pojmenování toho kterého právního aktu v rovině jednoduchého práva. V ústavní rovině je zpravidla nerozhodné, zda správní soud označí určitý akt orgánu veřejné moci jako rozhodnutí podle § 65 odst. 1 s. ř. s., nečinnost, nezákonný zásah, opatření obecné povahy apod. Významné je, aby soudní přezkum správních aktů byl dostatečně účinný [viz nálezy ze dne 9. 7. 2025 sp. zn. IV. ÚS 1038/25, bod 35; a ze dne 17. 3. 2009 sp. zn. IV. ÚS 2239/07 (N 57/52 SbNU 267), bod 19]. V citovaném nálezu sp. zn. IV. ÚS 1038/25 Ústavní soud pod rozsah čl. 36 odst. 2 Listiny podřadil také akt státního tajemníka, který zrušil služební poměr auditora na Ministerstvu zahraničních věcí ve zkušební době.

36. Státní orgány mají navíc podle čl. 2 odst. 3 Paktu povinnost zajistit účinnou právní ochranu práv zaručených v Paktu, tedy i práva vstoupit za rovných podmínek do veřejných služeb své země (srov. nález sp. zn. I. ÚS 2033/23, bod 39).

37. Ustanovení čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny ve spojení s čl. 21 odst. 4 Listiny i čl. 25 písm. c) Paktu tedy vyžaduje, aby splnění kritérií rovného přístupu k veřejným funkcím, který bude prost zneužití pravomoci, diskriminace a jiné svévole, jakož i porušení jiných základních práv, bylo soudně přezkoumatelné.

V. 3. Závěry NSS o nepřezkoumatelnosti výběrového řízení odporují ústavnímu pořádku

38. Služební poměr je veřejnoprávní poměr státního zaměstnance ke státu. Jednotlivé úkony vůči státnímu zaměstnanci jsou činěny vrchnostensky v rovině veřejného práva. Proto i služební orgán ve věcech služebního poměru – včetně výběrového řízení – jedná a rozhoduje v oblasti veřejné správy (srov. Kopecký, M. Vztah správního řádu k řízení ve věcech státní služby. Jurisprudence, 5/2015, s. 5; Moravec, K. § 159. In: Hřebíková, I. a kol. Zákon o státní službě. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 828, marg. č. 1.; a Čebišová, T. Vznik služebního poměru. In: Hendrych, Dušan a kol. Správní právo. Obecná část. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 345, marg. č. 654 a 675).

39. Služební orgán ve výběrovém řízení na obsazení volného služebního místa nejenže jedná a rozhoduje o právech a povinnostech uchazečů s citelným dopadem do jejich osobní sféry, ale v praxi také provádí čl. 21 odst. 4 Listiny, podle kterého mají občané veřejné subjektivní a ústavně zaručené právo na rovný přístup k veřejným funkcím.

40. Výběrové řízení podle § 28 zákona o státní službě je dvoukolové. V prvním kole vybírá výběrová komise postupem podle § 164 citovaného zákona nejvhodnější žadatele (v maximálním počtu tří); neúspěšní žadatelé se mohou bránit prostřednictvím námitek (§ 164 odst. 4 zákona o státní službě). Ve druhém kole si z těchto způsobilých žadatelů vybírá služební orgán, a to v písemné dohodě s bezprostředně nadřízeným představeným. Služební orgán však nemusí vybrat žádného ze způsobilých žadatelů; může výběrové řízení zrušit a vyhlásit nové [§ 28b odst. 1 písm. e) zákona o státní službě]. Tato druhá fáze výběrového řízení tedy skončí buď tím, že je vybrán jeden z uchazečů, jehož následně služební orgán jmenuje na služební místo, a zbývající úspěšní uchazeči jsou vyrozuměni o tom, že výběrové řízení bylo ukončeno. Nebo nemusí být vybrán žádný z uchazečů a v takovém případě služební orgán výběrové řízení zruší a vyhlásí výběrové řízení nové.

41. V napadeném rozsudku NSS s odkazem na rozsudek č. j. 10 Ads 316/2016-50 (*JUDr. Zdeněk Man*) uvedl, že postup služebního orgánu při výběru uchazeče se neřídí žádnými pravidly, jejichž dodržení (či jejichž míru dodržení) by bylo možné přezkoumat v řízení před správním soudem. Pokud by služební orgán porušoval základní práva uchazečů o služební místo tím, že by postupoval diskriminačně, náleží uchazečům podle NSS ochrana před diskriminací podle § 16 a 17 zákoníku práce, užitých obdobně na základě § 98 zákona o státní službě. Snaha stěžovatele, aby soud v řízení o žalobě proti rozhodnutí o převedení na jiné služební místo podrobně přezkoumával předcházející výběrové řízení ve spojení s výběrem uchazeče, byť jako „otázku předběžnou“, by podle NSS představovalo obcházení zákonné úpravy, resp. závěrů vyslovených v rozsudku *JUDr. Zdeněk Man*.

42. NSS se tím přidržel své judikatury, podle které není proces obsazování služebního místa přezkoumatelný v řízení před správním soudem (viz rozsudek NSS *JUDr. Zdeněk Man*, který později NSS v rozsudku ze dne 6. 6. 2022 č. j. 3 Ads 22/2020-56 označil za „precedentní“, a na něj navazující rozsudky ze dne 3. 10. 2018 č. j. 6 Ads 49/2018-30, ze dne 4. 6. 2023 č. j. 3 Ads 274/2019-32, ze dne 4. 11. 2020 č. j. 6 Ads 146/2020-63, č. j. 3 Ads 205/2019-47, ze dne 4. 6. 2020 č. j. 3 Ads 274/2019-34 nebo ze dne 18. 8. 2022 č. j. 1 Ads 91/2022-40). Nepřezkoumatelnost přitom platí jak o druhé fázi výběrového řízení, v níž si z úspěšných žadatelů vybírá služební orgán po dohodě s bezprostředně nadřízeným představeným, tak i o první fázi, kdy výběrová komise vybere ze žadatelů až tři nejvhodnější žadatele. V této fázi přitom neúspěšní žadatelé mohou proti rozhodnutí výběrové komise podat námitky. NSS však dovodil, že ani rozhodnutí výběrové komise o zamítnutí námitek proti průběhu výběrového řízení není soudně přezkoumatelné. Nepodléhá-li „konečné rozhodnutí“ týkající se výběrového řízení soudnímu přezkumu, tím spíše je podle NSS nutné trvat na tom, že ani předchozí úkony učiněné v průběhu výběrového řízení zásadně soudně přezkoumatelné nejsou (rozsudky NSS

č. j. 6 Ads 49/2018-30, bod 12; č. j. 3 Ads 205/2019-47, bod 36; či č. j. 1 Ads 91/2022-40, bod 20).

43. Zatímco závěr o absenci přezkumu v první fázi řízení NSS zdůvodňuje argumentací od většího k menšímu (*a maiori ad minus* – když nejde přezkoumat rozhodnutí ve druhé fázi, nejde přezkoumat ani průběžné rozhodnutí ve fázi první), nemožnost přezkumu ve druhé fázi NSS opírá o dva hlavní argumenty. Za prvé, neexistuje veřejné subjektivní právo být vybrán, neboť podle § 23 odst. 2 zákona o státní službě na jmenování do služebního místa představeného není nárok (viz bod 17 rozsudku *JUDr. Zdeněk Man*; srov. také rozsudky NSS č. j. 3 Ads 274/2019-34, bod 20; či č. j. 3 Ads 205/2019-47, bod 34). Za druhé, postup služebního orgánu při výběru žadatele se podle NSS neřídí žádnými pravidly, jejichž dodržení by bylo možné přezkoumat v řízení před správním soudem (viz bod 18 rozsudku *JUDr. Zdeněk Man*; bod 25 napadeného rozsudku; či bod 39 rozsudku NSS č. j. 3 Ads 205/2019-47).

44. Ústavní soud nyní vysvětlí, proč oba argumenty odporují normám ústavního pořádku.

45. Za prvé, ačkoliv neexistuje veřejné subjektivní právo být vybrán na služební místo (uspět ve výběrovém řízení), existuje veřejné subjektivní právo, dokonce zaručené na ústavní úrovni, na rovný přístup k veřejným funkcím. Jak Ústavní soud uvedl v bodě 32 tohoto nálezu, proces obsazování služebního místa ředitele sekce územního pracoviště finančního úřadu se týká stěžovatelova práva na rovný přístup k veřejné funkci. Domáhá-li se stěžovatel přezkumu činnosti orgánu veřejné správy jakožto žadatel o dané služební místo, může se přinejmenším domáhat svého veřejného subjektivního práva a současně základního práva zaručeného v čl. 21 odst. 4 Listiny a čl. 25 písm. c) Paktu. Jak Ústavní soud uvedl v bodech 19 a 30 tohoto nálezu, toto veřejné subjektivní právo zahrnuje právo na rovné podmínky pro přístup k veřejným funkcím, a to zejména v procesu jejich obsazování. Ten se musí řídit předem danými pravidly a musí být prost diskriminace, zneužití pravomoci či jiné svévole (arbitrárnosti). Uvedené právo nelze redukovat na pouhou možnost ucházet se o veřejnou funkci.

46. Za druhé, už uvedená náplň veřejného subjektivního – a základního – práva na rovný přístup k veřejným funkcím naznačuje, že uvedený proces se pravidly přezkoumatelnými ve správním soudnictví řídí. Tato pravidla vyplývají z ústavního pořádku. Ústavní soud souhlasí s NSS, že ve druhé fázi výběrového řízení služební orgán hodnotí i osobnostní vlastnosti kandidáta, schopnost komunikovat a spolupracovat v kolektivu a podobně. Tato kritéria jsou vně soudního přezkumu. V demokratickém právním státě však není přípustné, aby rozhodování orgánu veřejné moci se zásadním dopadem do právní sféry jednotlivce a rozhodování, kde je ve hře základní právo na rovný přístup k veřejným funkcím, bylo bez soudně přezkoumatelných pravidel. Proto i ve druhé fázi výběrového řízení je služební orgán (a bezprostředně nadřízený představený) vázán ústavním zákazem zneužití pravomoci či jiné svévole (čl. 2 odst. 3 Ústavy, čl. 2 odst. 2 Listiny), zákazem diskriminace (čl. 3 odst. 1 Listiny) a povinností respektovat základní práva jednotlivce a šetřit jejich podstatu a smysl (čl. 1 Ústavy a čl. 4 odst. 4 Listiny). Uvedené ústavní požadavky kladou hranice jinak velmi široké diskreci služebního orgánu a nadřízenému představenému rozhodnout se, koho na služební místo nakonec vybere. Přestože tedy zákon o státní službě v tomto ohledu neklade výslovná omezení, základní práva a ústavní principy představují implicitní omezení jakékoli, i nejširším způsobem definované pravomoci orgánu veřejné správy. Absenci právního nároku na přijetí do služebního poměru nelze zaměňovat s možností svévole (Kněžínek, J. Zákon o státní službě a výběrová řízení. Právní rozhledy, 2015, č. 6, s. 191–196).

47. Uvedené ústavní požadavky přitom musejí podléhat soudnímu přezkumu a tento soudní přezkum nemůže být redukován pouze na možnost podat si ústavní stížnost [viz čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, podle něhož má Ústavní soud pravomoc přezkoumat jakýkoliv zásah orgánu veřejné moci do ústavně zaručených práv]. Nastavení, ve kterém by dodržení uvedených ústavních požadavků ve výběrovém řízení přezkoumával až Ústavní soud, odporuje principu

subsidiarity ústavní stížnosti a čl. 4 Ústavy, podle kterého jsou základní práva pod ochranou celé soudní moci.

48. NSS sice v napadeném rozsudku v bodě 25 (s odkazem na bod 19 rozsudku *JUDr. Zdeněk Man*) poukazuje na možnost stěžovatele bránit se proti namítané diskriminaci žalobou podle § 16 a 17 zákoníku práce (podle něhož právní prostředky ochrany před diskriminací v pracovněprávních vztazích upravuje antidiskriminační zákon), který se podle § 98 zákona o státní službě použije na rovné zacházení ve služebním poměru obdobně. Ochrana spočívající v podání antidiskriminační žaloby ale není dostatečná. Antidiskriminační žalobou může jednotlivec dosáhnout pouze ochrany před nerovným zacházením z taxativně vymezených důvodů v § 16 zákoníku práce, a to podle § 10 antidiskriminačního zákona v podobě upuštění od diskriminace, odstranění jejích následků a přiměřeného zadostiučinění (náhrady nemajetkové újmy). Ochrany proti porušení jiných základních práv, porušení zákazu zneužití pravomoci či jiné svévole se jednotlivec antidiskriminační žalobou domáhat nemůže. Jak správně uvádí stěžovatel, ne každá svévole je diskriminací. Cesta soudního přezkumu, kterou navrhuje NSS, tak věcně nedostatečně pokrývá nezbytný rozsah soudního přezkumu, který vyžaduje ústavní pořádek.

49. V posuzovaném případě stěžovatel namítá, že jeho znevýhodnění ve výběrovém řízení mohlo být důsledkem důsledného hájení finančních zájmů České republiky i vůči skupině Agrofert, čímž se stěžovatel podle svých slov mohl znelíbit tehdejšímu politickému vedení ministerstva financí v čele s ministrem Andrejem Babišem a mohl být překážkou v procesu „agrofertizace státní správy“. Stěžovatel tedy poukazuje na možnou politizaci výběrového procesu, svévoli služebního orgánu či klientelismus. Aniž aby Ústavní soud posuzoval opodstatněnost uvedených námitek, jde o závažná tvrzení, jejichž případné prokázání by mohlo vést ke zkompromitování celého výběrového procesu. Svévole, která může zahrnovat také zneužití pravomoci, klientelismus, či dokonce korupční jednání, nesmí mít v právním státě své místo, resp. proti ní musí existovat soudní ochrana. Odpolitizování a profesionalizace státní správy, zvýšení transparentnosti a boj proti korupci ostatně představovaly podle důvodové zprávy hlavní cíle přijetí nového zákona o státní službě a ani z pozdějších snah zákonodárce o zrychlení procesu vstupu do státní služby neplyne, že by se zákonodárce snažil soudní přezkum postupu služebního orgánu ve výběrovém řízení zcela vyjmout ze soudního přezkumu (viz důvodová zpráva k zákonu č. 384/2022 Sb., kterým se mění zákon č. 234/2014 Sb., o státní službě, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony). Z ústavního pořádku naopak plyne, že ústavodárce soudní přezkum týkající se základního práva na rovný přístup k veřejným funkcím vyjmout nechtěl. Judikatura NSS však v rozporu s tím v podstatě dovodila výluku ze soudního přezkumu základního práva (k tomu srov. Kmec, J. Kapitola XLIII. In: Kühn, Z. a kol.: Listina základních práv a svobod: velký komentář. Praha: Leges, 2022, s. 1419).

50. Nezbytnost přezkoumatelnosti alespoň co do absence zneužití pravomoci či jiné svévole, diskriminace nebo porušení základních práv (minimální ústavněprávní přezkum) přitom odpovídá rozhodovací praxi Ústavního soudu i NSS k jiným otázkám, kde také platí, že jednotlivec nemá právní nárok „na výsledek“ (např. být vybrán). I v těchto případech má žadatel právo na to, aby orgán veřejné správy při svém postupu neuplatňoval svévoli, aby rozhodoval v obdobných věcech obdobně či aby neporušoval zákaz diskriminace. Soudní přezkum se pak omezuje právě na dodržení těchto obecných pravidel. Takový závěr např. uvedl NSS ohledně přezkumu žádosti o státní občanství (usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 23. 3. 2005 sp. zn. 6 A 25/2002), jmenování soudců (rozsudek NSS ze dne 21. 5. 2008 č. j. 4 Ans 9/2007-197, tzv. kauza Langer), jmenování státních zástupců, včetně nejvyššího státního zástupce (rozsudky NSS ze dne 20. 12. 2018 č. j. 6 As 199/2018-71 a č. j. 6 As 68/2022-74), žádosti o vízum (rozsudek ze dne 30. 8. 2012 č. j. 8 As 90/2011-62) či přezkumu průběhu a výsledku státní souborné zkoušky (rozsudek ze dne 17. 12. 2009 č. j. 9 As 1/2009-141). Ústavní soud se obdobně vyslovil např. rovněž k udělování státního občanství [nálezy ze dne 2. 7. 2019 sp. zn.

Pl. ÚS 39/17 (N 124/95 SbNU 8; 212/2019 Sb.), bod 62; a ze dne 29. 9. 2020 sp. zn. III. ÚS 22/20 (N 191/102 SbNU 182), body 33 až 38], ohledně jmenování soudního exekutora (nález sp. zn. I. ÚS 2033/23, bod 37) či přezkumu procesu o vydání bezpečnostní prověrky [nález ze dne 6. 9. 2007 sp. zn. II. ÚS 377/04 (N 136/46 SbNU 283)].

51. NSS v rozsudku *JUDr. Zdeněk Man* většinu uvedené judikatury citoval a odlišil ji od problematiky jmenování do služebního poměru tím, že se postup služebního orgánu neřídí žádnými navenek seznatelnými pravidly (bod 18 rozsudku *JUDr. Zdeněk Man*). Ústavní soud však výše vysvětlil, že jde o východisko nesprávné (viz bod 46 tohoto nálezu).

52. Závěr o minimálním ústavněprávním přezkumu vyplývá už ze samotného čl. 1 odst. 1 Ústavy, podle kterého je Česká republika demokratický právní stát. To není jen proklamace, ale ústavní norma upravující (mimo jiné) způsob výkonu veřejné moci. V právním státě musejí orgány veřejné moci jednat nejen na základě zákona a v jeho mezích (čl. 2 odst. 3 Ústavy, čl. 2 odst. 2 Listiny), ale – pochopitelně – i v mezích ústavních požadavků. V právním státě totiž neexistuje způsob výkonu veřejné moci, který by se nacházel vně těchto ústavních požadavků. Proto i postup orgánů veřejné moci ve výběrovém řízení podle zákona o státní službě je svázán těmito minimálními požadavky, jejichž přezkoumání je primárně rolí správního soudnictví. Nic na tom nemění ani otázka nepoužitelnosti správního řádu na výběrové řízení podle zákona o státní službě (viz zrušení § 164 zákona o státní službě s účinností od 1. 1. 2023 a předchozí judikatura NSS; blíže viz Moravec, K. § 164 In: Hřebíková, I. a kol. Zákon o státní službě. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 842, marg. č. 1). To je pouze otázka procesní úpravy v rovině podústavního práva; z pohledu ústavního je významné, že jde o postup orgánu veřejné správy s dopadem do veřejných subjektivních práv jednotlivce, který se navíc týká základního práva zaručeného Listinou.

53. Právě skutečnost, že jde o postup orgánu veřejné správy, odlišuje nároky na postup služebního orgánu od nároků, které lze klást na postup „běžného“ zaměstnavatele v pracovněprávních vztazích, které mají soukromoprávní charakter. Služební orgán při rozhodování o převedení uchazeče na služební místo nevystupuje jako „běžný“ účastník pracovněprávního vztahu. Vykonává veřejnou moc, která slouží všem občanům, a musí tedy postupovat ve veřejném zájmu (čl. 2 odst. 3 Ústavy). Svým rozhodováním navíc přímo ovlivňuje, kdo další se bude podílet na správě věcí veřejných jako veřejný funkcionář podle čl. 21 odst. 4 Listiny.

54. Přijal-li by Ústavní soud závěry NSS, absentovala by jakákoliv možnost obrany neúspěšného uchazeče také v případě, že by byl na jeho úkor vybrán jiný kandidát jen díky korupci, šikaně či nepotismu. Nemožnost soudního přezkumu by vytvářela prostor pro obcházení účelu zákona či manipulaci výběrového řízení. To je v demokratickém právním státě, kde má každý občan právo na rovný přístup k veřejným funkcím, nepřípustné.

55. Na výběrové řízení na volné služební místo přitom nelze nahlížet izolovaně. Přímo souvisí s následným rozhodnutím o přijetí úspěšného uchazeče do služebního poměru (není-li dosud ve služebním poměru), o jeho jmenování na služební místo představeného (či zařazení na jiné služební místo) a současně s rozhodnutím o převedení zaměstnance, který původní služební místo zastával, na místo jiné.

56. Lze proto shrnout, že závěr NSS v napadeném rozsudku, který vycházel z dřívější judikatury NSS, pohledem ústavních požadavků neobstojí. Uchazečům o volné služební místo svědčí základní a veřejné subjektivní právo na rovný přístup k veřejným funkcím. Postup služebního orgánu ve výběrovém řízení na volné služební místo podle zákona o státní službě je omezen přinejmenším ústavními požadavky na výkon veřejné moci, jako je zákaz zneužití pravomoci či jiné svévole (čl. 2 odst. 3 Ústavy, čl. 2 odst. 2 Listiny), zákaz diskriminace (čl. 3 odst. 1 Listiny) nebo povinnost respektovat základní práva jednotlivce a šetřit jejich podstatu a smysl (čl. 1 Ústavy a čl. 4 odst. 4 Listiny). Dodržení těchto pravidel musí být přezkoumatelné

nezávislým soudem. Ochrana cestou antidiskriminační žaloby pro své úzké věcné vymezení a funkční omezení nedostačuje.

57. Ústavní soud zároveň podotýká, že uvedený minimální ústavněprávní přezkum cílí pouze na eliminaci těch nejzávažnějších vad výběrového procesu, které podrývají základní principy výkonu veřejné moci. O přítomnosti takových vad přitom musí stěžovatel přinést přinejmenším hájitelné tvrzení, které bude dostatečně konkrétní a podložené. Možnost soudního přezkumu nemůže vést k tomu, aby se posuzování vhodnosti a rozumnosti výběru určitého kandidáta přeneslo na správní soudy. Zejména posuzování všech „měkkých" kritérií, jako jsou uchazečovy specifické dovednosti či osobnostní vlastnosti, má zůstat v gesci služebního orgánu [viz obdobně omezený přezkum průběhu a výsledku státní souborné zkoušky (č. j. 9 As 1/2009-141), kde také vně soudního přezkumu zůstává posouzení vědomostí studenta]. Jinými slovy, byť je zásah moci soudní možný, měl by být nanejvýš zdrženlivý – soudy by měly být tzv. deferenční vůči uvážení služebních orgánů (k deferenci srov. bod 16 usnesení ze dne 5. 2. 2025 sp. zn. I. ÚS 2720/23).

58. Ústavní soud si je zároveň vědom, že proti „pilotnímu" rozsudku *JUDr. Zdeněk Man* usnesením sp. zn. II. ÚS 213/18 odmítl ústavní stížnost stěžovatele pro zjevnou neopodstatněnost. Tímto usnesením ovšem v nynějším nálezu není vázán; naopak je vázán nosnými důvody shora citovaných nálezů, jež zde následuje (viz blíže nález sp. zn. IV. ÚS 301/05, body 88 až 92; obdobně z nedávné doby např. nálezy sp. zn. II. ÚS 588/25, bod 41; či sp. zn. I. ÚS 1534/23, bod 32).

V. 4. Stěžovatel se však v nynějším řízení nápravy domoci nemůže

59. Z ústavního pořádku na druhou stranu neplyne, ve které fázi výběrového procesu a s využitím jakého žalobního typu mají správní soudy poskytovat ochranu uchazečům o místo představeného. To je otázka podústavního práva – konkrétně správního práva, jehož výklad náleží primárně správním soudům. Ústavní soud proto na tuto otázku neposkytuje odpověď a ponechává ji na správních soudech, které však musejí dostát požadavkům na zajištění minimálního ústavněprávního přezkumu popsaného výše.

60. Stěžovatel zvolil v posuzovaném případě cestu žaloby proti rozhodnutí o převedení na jiné služební místo, v níž navrhuje k posouzení jako „předběžné otázky" i postup služebního orgánu ve výběrovém řízení. Ústavní soud se ztotožňuje se stěžovatelem v tom, že taková cesta má určitou logiku – jde totiž o první rozhodnutí ve smyslu § 65 odst. 1 s. ř. s., které bezprostředně navazuje na výběrové řízení a v němž je stěžovatel účastníkem řízení. NSS ostatně sám v napadeném rozsudku uvádí, že zákonným předpokladem pro vydání rozhodnutí o převedení na jiné služební místo bylo obsazení dosavadního služebního místa někým jiným na základě výběrového řízení, v němž stěžovatel nebyl vybrán. Z judikatury přitom dosud plyne (viz výše a také bod 65), že výsledek výběrového řízení ani jeho jednotlivé části stěžovatel nemohl napadnout samostatnou žalobou (k této podmínce viz rozsudek NSS ze dne 29. 6. 2007 č. j. 4 As 37/2005-83).

61. Opora pro stěžovatelovu cestu by se dala nalézt také ve „sbírkovém" rozsudku NSS č. j. 8 Ads 301/2018-45, na nějž stěžovatel odkazuje. Podle tohoto rozsudku představuje systemizace a změna organizační struktury podle § 17 a 19 zákona o státní službě závazné podklady pro rozhodnutí ve věcech služby, které soud přezkoumá v souladu s § 75 odst. 2 s. ř. s. v žalobě proti rozhodnutí o odvolání ze služebního místa. Ačkoliv stěžovatel hovoří o přezkumu výběrového řízení jako „předběžné otázce" (což by evokovalo postup podle § 52 odst. 2 s. ř. s.), vzhledem k jeho navrhované paralele má spíše na mysli právě přezkum skrze § 75 odst. 2 s. ř. s., podle kterého slouží podklady z výběrového řízení jako závazné podklady pro rozhodnutí o převedení na služební místo.

62. Námitky stěžovatele tak nelze odmítnout s tím, že by nesměřovaly vůči předmětu řízení, tj. vůči samotnému převedení na jiné služební místo, a to ze dvou důvodů. Zaprvé,

napadené rozhodnutí služebního orgánu bezprostředně navazuje na výsledek výběrového řízení a stěžovatel předkládá hájitelné důvody pro přezkum výběrového řízení ve smyslu § 75 odst. 2 s. ř. s. Je to (podle závěrů judikatury) první individuální správní akt, který byl stěžovateli adresován poté, co ve výběrovém řízení zvítězil jiný kandidát. A zadruhé, stěžovatel brojí proti závěru judikatury NSS, který představuje společný jmenovatel jakýchkoliv neúspěšných žalob ve správním soudnictví (včetně té jeho) dožadujících se přezkumu výběrového řízení na volné služební místo. Tyto dva důvody ostatně podepírá také odůvodnění napadeného rozsudku, které nestaví na argumentaci o předmětu řízení, ale na závěrech judikatury o obecné nepřezkoumatelnosti postupu služebního orgánu ve výběrovém řízení, přičemž neshledává důvody, proč se od ustálené judikatury odchýlit (viz body 25 a 26 napadeného rozsudku).

63. Na druhou stranu lze ale také přisvědčit správním soudům v tom, že zrušením rozhodnutí o převedení stěžovatele na jiné služební místo nemůže stěžovatel dosáhnout zrušení rozhodnutí o jmenování Ing. Petra Šebka na místo ředitele sekce, o které usiloval ve výběrovém řízení. Stejně tak přezkumem závazného podkladu podle § 75 odst. 2 s. ř. s. nelze dosáhnout zrušení podkladového aktu, ale pouze jeho právní neúčinnosti v případě zrušení napadeného rozhodnutí (viz rozsudek NSS ze dne 29. 11. 2017 č. j. 9 As 269/2016-44 a tam citovaná judikatura).

64. Z tohoto důvodu je nejvhodnějším způsobem obrany proti výsledkům výběrového řízení takový žalobní typ, prostřednictvím kterého může jednotlivec skutečně dosáhnout nápravy. Vhodnější než žaloba proti rozhodnutí o převedení na jiné služební místo se proto Ústavnímu soudu jeví žaloba neúspěšného uchazeče proti rozhodnutí o jmenování (či zařazení) úspěšného uchazeče na dané služební místo (resp. proti rozhodnutí o přijetí do služebního poměru, je-li vydáno a je-li vydáno samostatně). Takový postup odpovídá judikatuře o přezkumu rovného přístupu k jiným veřejným funkcím, např. funkci soudního exekutora (viz nález sp. zn. I. ÚS 2033/23, body 40 až 51) či nejvyššího státního zástupce (rozsudek NSS č. j. 6 As 68/2022-74, bod 28; a navazující usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 1. 2023 sp. zn. III. ÚS 3417/22). V prvně uvedeném nálezu Ústavní soud uvedl, že pokud zákonodárce rozdělí proces obsazování exekutorského úřadu do více samostatných řízení, „je současně nezbytné, aby tím nebyl znemožněn účinný soudní přezkum výsledného jmenovacího aktu, dojde-li v průběhu předcházejících řízení k porušení práv jiných uchazečů“ (nález sp. zn. I. ÚS 2033/23, bod 40).

65. NSS ovšem možnost žaloby neúspěšného uchazeče proti rozhodnutí o jmenování úspěšného uchazeče výslovně vyloučil v rozsudku č. j. 3 Ads 205/2019-47, v němž uvedl, že stěžovatel, který napadal rozhodnutí o jmenování „konkurenta“ na místo ústředního ředitele ČSSZ, není účastníkem takového řízení o jmenování, rozhodnutím o jmenování jiného uchazeče nemohl být zkrácen na svých právech, a postrádá tak žalobní legitimaci (viz body 45 až 54 citovaného rozsudku). Ve stejném rozsudku zároveň rozhodl, že úspěšný uchazeč v první fázi výběrového řízení není oprávněn podat námitky proti výběrovému řízení; rozhodnutí o námitkách navíc není rozhodnutím ve smyslu § 65 s. ř. s. Rozhodnutím podle § 65 s. ř. s. není podle rozsudku *JUDr. Zdeněk Man* ani vyrozumění uchazeče o tom, že na služební místo nebyl vybrán (mnohokrát citované rozhodnutí zároveň vylučuje v podstatě jakoukoliv možnost přezkumu, viz výše). V rozsudku č. j. 6 Ads 49/2018-30 NSS vyloučil možnost soudní ochrany také proti rozhodnutí výběrové komise o zamítnutí námitek proti průběhu výběrového řízení a rovněž proti veškerému postupu, který předchází „konečnému rozhodnutí“ ve výběrovém řízení (které také není přezkoumatelné). Pro úplnost lze dodat, že v rozsudku č. j. 6 Ads 146/2020-63 NSS rozhodl, že žalobou proti rozhodnutí nelze napadnout usnesení o zrušení výběrového řízení, a v rozsudku č. j. 3 Ads 274/2019-47 NSS vyloučil také možnost přezkumu skrze zásahovou žalobu proti rozhodnutí o zrušení výběrového řízení.

66. Jinými slovy, z judikatury NSS plyne, že veškeré myslitelné cesty k přezkumu druhé fáze výběrového řízení jsou zavřené. Jak Ústavní soud vysvětlil, takový stav odporuje

ústavnímu pořádku a NSS svou judikaturu bude muset přehodnotit. Může tak učinit jakýmkoliv způsobem, který bude vyhovovat minimálním ústavněprávním požadavkům popsaným v tomto nálezu.

67. Ústavní soud však souhlasí s NSS, že stěžovatel se žalobou proti rozhodnutí o převedení na jiné služební místo může domoci pouze zrušení rozhodnutí o převedení – žádného jiného. I kdyby správní soudy shledaly nezákonnost ve výběrovém řízení (ať už způsobem podle § 75 odst. 2 s. ř. s., či jako předběžnou otázku), jak namítá stěžovatel, mohlo by to vést pouze k výsledku, že by stěžovatel nebyl převeden na jiné služební místo. Za nynější procesní situace stěžovatel ale nemůže dosáhnout účinné nápravy (např. zrušení rozhodnutí o jmenování Ing. Petra Šebka či vyhlášení nového výběrového řízení). Nedává proto smysl, aby Ústavní soud kasačním výrokem protahoval řízení, které nemůže vést k efektivní ochraně základních práv stěžovatele.

68. Ústavní soud z tohoto důvodu nevyhověl stěžovateli v návrhu na zrušení napadeného rozsudku NSS. To nic nemění na závěru, že NSS napadené rozhodnutí založil na závěrech své ustálené judikatury, které odporují čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny ve spojení s právem na rovný přístup k veřejným funkcím podle čl. 21 odst. 4 Listiny a čl. 25 písm. c) Paktu. Tím NSS uvedená práva stěžovatele porušil.

69. Ústavní soud upozorňuje, že absence zrušujícího výroku nevylučuje odpovědnost státu za újmu způsobenou rozhodnutím, jehož protiústavnost tento nález konstatuje.

V. 5. Další námitky stěžovatele jsou zjevně neopodstatněné

70. Ústavní soud se blíže nezabýval dalšími námitkami stěžovatele, protože je považuje za zjevně neopodstatněné. Stěžovatel je navíc formuloval jako alternativní, kdyby Ústavní soud neshledal důvodnými stěžovatelovy primární námitky k absenci soudního přezkumu. Na většinu těchto alternativních námitek už navíc stěžovateli poskytly odůvodněnou odpověď správní soudy.

VI. Závěr

71. Ústavní soud shrnuje, že ředitel sekce územního pracoviště finančního úřadu je veřejnou funkcí. Ustanovení čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny ve spojení s čl. 21 odst. 4 Listiny i čl. 25 písm. c) Paktu proto vyžaduje, aby splnění kritérií rovného přístupu k veřejným funkcím, který bude prost zneužití pravomoci, diskriminace a jiné svévole, jakož i porušení jiných základních práv, bylo soudně přezkoumatelné.

72. Závěr NSS v napadeném rozsudku, který vycházel z jeho dřívější judikatury, pohledem těchto ústavních požadavků neobstojí. Postup služebního orgánu ve výběrovém řízení na volné služební místo podle zákona o státní službě je omezen přinejmenším ústavními požadavky na výkon veřejné moci, jako je zákaz zneužití pravomoci či jiné svévole (čl. 2 odst. 3 Ústavy, čl. 2 odst. 2 Listiny), zákaz diskriminace (čl. 3 odst. 1 Listiny) nebo povinnost respektovat základní práva jednotlivce a šetřit jejich podstatu a smysl (čl. 1 Ústavy a čl. 4 odst. 4 Listiny). Dodržení těchto pravidel musí být pod kontrolou soudní moci. Ochrana cestou antidiskriminační žaloby pro své úzké věcné vymezení a funkční omezení nedostačuje.

73. Ústavní soud zdůrazňuje, že minimální ústavněprávní přezkum slouží pouze k odstranění závažných pochybení, která ohrožují základní principy výkonu veřejné moci. O přítomnosti takových vad musí stěžovatel přinést přinejmenším hájitelné tvrzení, které bude dostatečně konkrétní a podložené. Hodnocení vhodnosti určitého kandidáta ale náleží služebnímu orgánu. Soudní zásah do výběrového procesu sice musí být možný, bude však omezen jen na výjimečné případy.

74. NSS v napadeném rozsudku rozhodl v rozporu s uvedenými ústavněprávními požadavky, čímž porušil stěžovatelovo právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny ve spojení s právem na rovný přístup k veřejným funkcím podle čl. 21 odst. 4 Listiny a čl. 25

písm. c) Paktu. Stěžovatel ale v daném typu řízení již nemůže dosáhnout účinné nápravy. Ústavní soud proto napadený rozsudek nezrušil a vyslovil pouze porušení základních práv stěžovatele.

75. Ústavní soud tedy stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu zčásti vyhověl (výrok I). Současně návrh na zrušení napadeného rozsudku NSS podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl (výrok II).

Č. 157
Tarifní hodnota při zastupování poškozeného v adhezním řízení
(sp. zn. I. ÚS 1392/24 ze dne 23. července 2025)

Ústavní soud nespatřuje legitimní důvod, aby při zastupování poškozeného v adhezním řízení s totožným soukromoprávním nárokem byla tarifní hodnota za úkon právní služby jiná než v občanskoprávním řízení.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Wintra, soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy a soudkyně Veroniky Křesťanové o ústavní stížnosti stěžovatele Mgr. Josefa Žďárského, advokáta, sídlem Revoluční 763/15, Praha 1, proti usnesení Krajského soudu v Praze č. j. 11 To 54/2024-380 ze dne 29. února 2024 a usnesení Okresního soudu Praha-západ č. j. 1 T 65/2023-365 ze dne 18. ledna 2024, za účasti Krajského soudu v Praze a Okresního soudu Praha-západ jako účastníků řízení, takto:

Usnesením Krajského soudu v Praze č. j. 11 To 54/2024-380 ze dne 29. února 2024 a usnesením Okresního soudu Praha-západ č. j. 1 T 65/2023-365 ze dne 18. ledna 2024 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené v článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod; uvedená usnesení se proto ruší.

Odůvodnění

I. Shrnutí nálezu

1. Ústavní soud se v tomto nálezu zabýval tím, zda obecné soudy ústavně souladně určily odměnu advokáta – zástupce poškozeného v trestním řízení.

II. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadených rozhodnutí

2. Stěžovatel byl ustanoven opatrovníkem nesvéprávnému poškozenému, který nemohl vykonávat svá práva v trestním řízení, a hrozilo nebezpečí z prodlení. Odsouzený byl původním opatrovníkem poškozeného, z jehož účtu opakovaně a neoprávněně vybíral peníze. U hlavního líčení bylo přijato prohlášení viny a byl vynesen rozsudek č. j. 1 T 65/2023-334 ze dne 24. srpna 2023, jímž byla mj. poškozenému přiznána náhrada škody ve výši 4 055 900 Kč; se zbytkem nároku byl odkázán na řízení ve věcech občanskoprávních.

3. Stěžovatel vykonal v trestním řízení šest úkonů právní služby; hodnotu jednoho úkonu (24 540 Kč bez DPH) vypočetl podle § 10 odst. 5 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění účinném do 31. prosince 2024, z tarifní hodnoty přisouzené náhrady škody (4 055 900 Kč). K návrhu stěžovatele mu Okresní soud Praha-západ (dále jen „okresní soud“) usnesením č. j. 1 T 65/2023-352 ze dne 28. listopadu 2023 přiznal odměnu a náhradu hotových výdajů za zastupování poškozeného v trestním řízení ve výši 180 338,40 Kč včetně DPH.

4. Usnesení napadla státní zástupkyně stížností, v níž poukázala na prohlášení viny obžalovaným, tedy na nespornost pohledávky poškozeného a zpochybnila účelnost vzniklých nákladů. Podle ní nebyla odměna odvozena od složitosti a délky řízení, ale pouze od přiznané náhrady škody; proto s odkazem na odměnu obhájkyně navrhla odměnu snížit. Na základě toho okresní soud autoremedurou napadeným usnesením (I) zrušil své původní usnesení a (II) přiznal stěžovateli odměnu a náhradu hotových výdajů v celkové výši 18 876 Kč včetně DPH, tedy o více než 160 000 Kč méně než v prvním rozhodnutí.

5. Okresní soud v napadeném usnesení potvrdil formální správnost původně přiznané odměny, srovnal ji však s odměnou obhájkyně za jeden úkon právní služby (2 300 Kč) a uzavřel, že odměna stěžovatele 24 540 Kč za jeden úkon právní služby je neúměrně vysoká. Poukázal na „zastropování“ odměny v již zrušeném § 12a odst. 2 advokátního tarifu na 5 000 Kč a odkázal na nález sp. zn. I. ÚS 1882/21 ze dne 22. března 2022 (N 38/111 SbNU 145), podle kterého nejsou obecné soudy advokátním tarifem bezpodmínečně vázány, a proto se rozhodl navázat odměnu stěžovatele na odměnu obhájkyně (2 300 Kč bez DPH za úkon).

6. Krajský soud v Praze (dále jen „krajský soud“) označil v napadeném usnesení zvolený postup za správný, protože nepřiměřeně vysoké náklady odporují požadavku účelnosti a jde o další postih pachatele trestného činu. Věc byla skutkově jednodušší, a byť způsobená škoda přesáhla hodnotu čtyř milionů Kč, nebyl důvod přiznat stěžovateli vyšší odměnu.

III. Argumentace stěžovatele a vyjádření účastníků

7. Podle stěžovatele byl východiskem obecných soudů nepodložený předpoklad, že věc byla jednoduchá a méně finančně a časově náročná, i přesto, že poškozený nebyl způsobilý řádně hájit svá práva a musel mu být jmenován opatrovník (právní profesionál), což svědčí o potřebě odborných znalostí; nenáročnost věci nelze dovodit ani z menšího počtu úkonů v trestním řízení. Obecné soudy se v řízení nezabývaly účelností konkrétních provedených úkonů a odměnu za jeden úkon stanovily podle odměny náležející za obhajobu, což odporuje záměru normotvůrce vyjádřenému v advokátním tarifu. Vybírá-li si soud bez bližšího odůvodnění, kterým ustanovením právní normy je či není vázán, je jeho postup svévolný a odporuje principům právní jistoty. Odměna opatrovníka musí odrážet jeho odpovědnost za celou věc, a nikoli jen iluzi o časové a jiné (ne)náročnosti úkonů.

8. Podle stěžovatele je úkolem státu, aby dbal na právo poškozeného na efektivní právní pomoc, zejména v situaci, kdy není způsobilý řádně se o ně starat sám. Jednání odsouzeného nelze klást k tíži poškozeného či jeho opatrovníka, kterému bylo zasaženo do práva získávat prostředky pro své životní potřeby prací. K 1. lednu 2022 byl sice zrušen § 12a odst. 2 advokátního tarifu, stanovující maximální odměnu, nebylo to však proto, aby byl aplikován limit ještě nižší. Obecné soudy porušily i princip rovnosti v odměňování advokáta uplatňujícího tentýž nárok v občanskoprávním a v trestním řízení; k tomu stěžovatel odkazuje na nález sp. zn. IV. ÚS 2334/23 ze dne 10. ledna 2024 (N 9/122 SbNU 75), (všechna rozhodnutí na https://nalus.usoud.cz). Důvody pro neproporční moderaci odměny nemohou obstát, rozhodnutí soudů jsou svévolná a nepřezkoumatelná.

9. V popsaném postupu obecných soudů spatřuje stěžovatel porušení svých práv zakotvených v čl. 26 odst. 1 a 3, čl. 36 odst. 1 a v čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod i v čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě a navrhuje napadená usnesení zrušit.

10. Ústavní soud připojil spis okresního soudu a vyzval účastníky řízení i odsouzeného k vyjádření k ústavní stížnosti.

11. Soudkyně okresního soudu ve vyjádření pouze uvedla, že přiznání vyšší odměny by nebylo úměrné, a proto byla určena podle odměny příslušející obhájci; v ostatním odkázala na odůvodnění napadeného usnesení. Vzhledem k tomu, že vyjádření neobsahovalo žádné nové informace a skutečnosti, Ústavní soud je stěžovateli k případné replice nezasílal.

12. Krajský soud ani odsouzený se nevyjádřili.

IV. Upuštění od ústního jednání

13. Ústavní soud ve věci nenařídil ústní jednání, protože by to nepřispělo k dalšímu objasnění věci; dokazování nebylo třeba provádět [§ 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)].

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, z něhož vzešlo napadené usnesení. Ústavní soud je k projednání věci příslušný. Stěžovatel je advokát, a nemusí být tedy v souladu se stanoviskem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 42/15 ze dne 8. října 2015 (ST 42/79 SbNU 637; 290/2015 Sb.) právně zastoupen ve smyslu § 29, § 30 odst. 1 a § 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

VI. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

15. Z napadených usnesení se podává, že důvodem pro snížení odměny byla desetinásobně vyšší hodnota jednoho úkonu stěžovatele než obhájkyně odsouzeného.

16. Tarifní hodnotu pro určení odměny obhájce stanoví § 10 odst. 3 [písm. c)] advokátního tarifu, zatímco odměna za zastupování poškozeného v (tomtéž) trestním řízení je upravena v § 10 odst. 5 stejné vyhlášky. Rozlišil-li normotvůrce odměnu advokátů při výkonu různých činností v témže trestním řízení, není podle Ústavního soudu možné, aby obecný soud toto rozlišení bez bližšího odůvodnění vyloučil pouze s ohledem na rozdílnost výsledné odměny v porovnání s odměnou obhájce. Obecné soudy při určení výše tarifní hodnoty v tomto případě pominuly, že poškozenému byla přiznána i náhrada majetkové škody; pouze s ohledem na výši původně přiznané odměny, kterou považovaly za nepřiměřenou, stanovily pak hodnotu úkonu ve stejné výši jako je hodnota úkonu obhájkyně v téže věci.

17. Obecné soudy v projednávané věci použily postup, který v obdobných případech Ústavní soud již označil za neústavní [srov. například nález sp. zn. IV. ÚS 2137/23 ze dne 5. prosince 2023 (N 179/121 SbNU 236)]. Podle nálezu sp. zn. IV. ÚS 2334/23 je krácením výše tarifní hodnoty pro sazbu odměny zmocněnce stěžovatele vytvářen nedůvodný rozdíl v odměňování advokáta prosazujícího tentýž soukromoprávní nárok poškozeného v adhezním řízení a v řízení občanskoprávním. Pro takový postup není žádný rozumný důvod; „… rozumný důvod nespočívá ani v tom, že v téže věci by odměna obhájce byla nižší“ (bod 23 odkazovaného nálezu). Stejně jako v uvedených judikátech i v projednávané věci obecné soudy porovnávaly odměnu zástupce poškozeného s odměnou obhájce, aniž by ovšem porovnaly odměnu zmocněnce v trestním řízení s odměnou advokáta, která by mu náležela při zastupování poškozeného ve sporu o náhradu majetkové škody v občanskoprávním řízení. Předmětem adhezního řízení je soukromoprávní nárok poškozeného a judikatura směřuje ke sjednocení soudní praxe při odměňování v adhezním a občanskoprávním řízení. Obecnými soudy aplikovaný přístup, který měl vést k eliminaci nerovnosti mezi zástupcem poškozeného a obhájcem, tak založil nedůvodnou nerovnost mezi zástupcem poškozeného v trestním řízení a advokátem zastupujícím žalobce v občanskoprávním řízení.

18. Podle § 154 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), (obdobně § 150 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád) může soud pro povahu věci a z důvodů hodných zvláštního zřetele výši nákladů řízení moderovat (viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 2137/23, bod 16). Uvedené však neznamená, že se soudy mohou od advokátního tarifu odchylovat libovolně – naopak musí takový výjimečný postup řádně odůvodnit. Důvodem pro moderaci však nemůže být jen to, že se soudům výše nákladů řízení jeví nepřiměřeně vysoká.

19. Lze připustit, že stěžovatel měl v projednávané věci ulehčenou úlohu prohlášením viny, to však nemůže mít samo o sobě vliv na výraznou redukci odměny za jeden úkon právní služby. V civilním řízení se rovněž počítá odměna za právní zastoupení zásadně z přisouzené částky i v případě, kdy žalovaný uzná žalobou uplatněný nárok a soud rozhodne rozsudkem pro uznání. V projednávané věci Ústavní soud nespatřuje legitimní důvod k tomu, aby při zastupování klientů s totožným soukromoprávním nárokem bylo pro výši tarifní hodnoty rozhodné, jde-li o řízení trestní nebo civilní.

20. Stěžovatel v ústavní stížnosti poukazuje na to, že předchozí právní úprava účinná do 31. prosince 2021 stanovila horní hranici pro odměnu ustanoveného obhájce i zmocněnce poškozeného v trestním řízení na 5 000 Kč za jeden úkon právní služby (§ 12a odst. 2 advokátního tarifu). V projednávané věci snížily obecné soudy odměnu s ohledem na nepřiměřenost její celkové výše, avšak z napadených rozhodnutí není zřejmé, proč se tak stalo – pouhé srovnání s odměnou obhájce za řádné odůvodnění považovat nelze. Stěžovateli byla přitom přiznána odměna ve výši 2 300 Kč za jeden úkon právní služby, namísto 24 540 Kč za jeden úkon, na kterou by stěžovateli vzniklo právo při aplikaci § 10 odst. 5 advokátního tarifu, což činí pokles na 9 %.

21. Ustálená rozhodovací praxe Ústavního soudu považuje za zjevně neopodstatněné věci tzv. bagatelní, neboť není možné nepřihlížet k hranicím, které zákonodárce v tomto směru vymezil. Brání-li občanský soudní řád podání dovolání u sporů o částku nepřevyšující 50 000 Kč, nebylo záměrem zákonodárce, aby roli další přezkumné instance nahrazoval Ústavní soud. Tento požadavek dostatečného ústavního významu věci zajišťuje, aby se Ústavní soud mohl soustředit na plnění své úlohy orgánu ochrany ústavnosti [viz stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 60/24 ze dne 5. března 2025 (ST 60/129 SbNU 535; 97/2025 Sb.), bod 34]. V tomto případě však věc bagatelní není. I kdybychom vyloučili odměnu stěžovatele za tzv. neadhezní úkony, bude i tak činit rozdíl mezi odměnou podle § 10 odst. 5 advokátního tarifu a odměnou přiznanou více než 100 000 Kč.

22. Obecné soudy sice chybovaly „jen“ v rovině podústavního práva při rozhodování o nákladech řízení, ale Ústavním soudem zjištěný exces spočívající v blíže neodůvodněném snížení odměny stěžovatele o více než 160 000 Kč je takový, že zasahuje ústavně zaručená práva a svobody stěžovatele, konkrétně jeho právo na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1, které zahrnuje i právo na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí. Nelze ani přehlédnout, že v tomto případě nejde o náhradu nákladů řízení mezi jeho účastníky, ale o odměnu, kterou se stát zavazuje zaplatit za efektivní zastupování v trestním řízení opatrovníkovi nesvéprávného poškozeného, jenž svá práva nemůže hájit sám.

VII. Závěr

23. Na základě výše uvedených důvodů Ústavní soud uzavírá, že obecné soudy svévolně neaplikovaly při určení odměny zmocněnce příslušná ustanovení advokátního tarifu, čímž porušily právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny. Proto Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a napadená usnesení zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona. Bude nyní na okresním soudu, aby o nákladech řízení rozhodl znovu při respektu k právním závěrům Ústavního soudu vysloveným výše.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Jana Wintra

Podle § 22 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) uplatňuji odlišné stanovisko k výroku i odůvodnění nálezu; jsem přesvědčen, že ústavní stížnost měla být odmítnuta, popř. zamítnuta. Vedou mne k tomu tyto důvody:

1. Ústavní soud není další instance obecných soudů a do jejich rozhodování by měl vstupovat jen velmi zdrženlivě. Jejich rozhodnutí může zrušit jedině tehdy, porušují-li ústavně zaručená základní práva a svobody [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky, § 82 zákona o Ústavním soudu]. Nezpochybňuji negativní dopady, které mají napadená soudní rozhodnutí na stěžovatele. Jsem však přesvědčen, že pokud jsou napadená soudní rozhodnutí chybná, pak jedině na úrovni podústavní. Ačkoliv nález naznačuje hned několik možných důvodů protiústavnosti (nerespektování nálezů Ústavního soudu a také neodůvodněnou nerovnost v bodě 17, právo na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí jako součást práva na soudní ochranu v bodě 22), ani jeden z těchto důvodů není v nálezu přesvědčivě vysvětlen. Žádné stěžovatelovo základní právo podle mého názoru porušeno nebylo.

2. Ústavní soud navíc setrvale deklaruje, že se k problematice náhrad nákladů řízení staví nanejvýš zdrženlivě, podrobuje ji omezenému ústavněprávnímu přezkumu a ke zrušení napadeného výroku o nákladech řízení přistupuje pouze výjimečně [např. bod 19 nálezu ze dne 17. 4. 2019 sp. zn. II. ÚS 2632/18 (N 65/93 SbNU 301)]. Tento přístup plénum Ústavního soudu stvrdilo v bodě 34 stanoviska sp. zn. Pl. ÚS-st. 60/24, který zní: „34. Ústavní soud současně připomíná, že ústavní stížnosti proti rozhodnutí obecných soudů o nákladech řízení jsou zpravidla zjevně neopodstatněné, neprovázejí-li posuzovanou věc takové (mimořádné) okolnosti, které ji činí co do ústavní roviny dostatečně významnou (srov. bod 11 výše). O to mimořádnější okolnosti, typicky v podobě významného přesahu vlastního zájmu stěžovatele, musejí být dány ve věcech, kde sporná výše nákladů nepřevyšuje ani hranici bagatelnosti; pokud zákon podmíní přípustnost opravných prostředků určitou minimální výší předmětu sporu, účelem zákona jistě není, aby roli další přezkumné instance nahrazoval Ústavní soud. Uvedený požadavek dostatečného ústavního významu věci zajišťuje, aby se Ústavní soud mohl plně soustředit na plnění své úlohy orgánu ochrany ústavnosti. Je-li v konkrétní nákladové věci přítomna mimořádná okolnost zakládající její dostatečný ústavní význam, a je proto vydán nález, nelze z toho dovozovat, že Ústavní soud k věcnému přezkumu posléze automaticky připustí všechny obdobné stížnosti, v nichž je namítán rozpor s takovým nálezem. Tvrzený rozpor musí být u nákladových věcí zpravidla doplněn dalšími okolnostmi, typicky přesahem vlastního zájmu stěžovatele, aby jej Ústavní soud věcně posoudil; stejně jako pro závěr o porušení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod nepostačí toliko tvrzené porušení zákona.“ Tento přístup byl dále potvrzen v nálezech ze dne 8. 4. 2025 sp. zn. I. ÚS 2552/24 (N 80/129 SbNU 387) a ze dne 12. 6. 2025 sp. zn. I. ÚS 2/25 (N 133/130 SbNU 313). Každá nákladová věc tedy vyžaduje pro zásah Ústavního soudu mimořádné okolnosti. Jde-li o náhradu nákladů řízení nižší, než je hranice bagatelnosti, okolnosti musejí být o to mimořádnější.

3. Nynější nález se přitom týká rozhodnutí obecných soudů o nákladech řízení. I odměna zmocněnce poškozeného je nákladová věc, je upravena v § 151 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), pod rubrikou „Náklady trestního řízení, jež nese stát“ a řazena do osmé hlavy s názvem „Náklady řízení“. Nález v bodě 21 sice tento bod 34 stanoviska sp. zn. Pl. ÚS-st. 60/24 zmiňuje, neargumentuje však, jaké mimořádné okolnosti činí posuzovanou věc co do ústavní roviny dostatečně významnou. Výše částky sama o sobě neurčuje ústavněprávní intenzitu, ta musí být dána ještě něčím jiným.

4. Argumentace senátní většiny mě nepřesvědčila, že posuzovanou věc provázejí mimořádné okolnosti, které ji činí co do ústavní roviny dostatečně významnou. V bodě 22 nález uvádí, že bylo porušeno stěžovatelovo právo na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí. Odůvodnění napadených rozhodnutí však nebudí pochybnosti v míře, která je standardně vyžadována pro výjimečný zásah Ústavního soudu. Naopak – oba soudy poměrně rozsáhle svá rozhodnutí odůvodňují, a to i s odkazy na judikaturu Ústavního soudu.

5. K argumentaci vyhovujícími nálezy sp. zn. IV. ÚS 2137/23 a sp. zn. IV. ÚS 2334/23 v podobných věcech (bod 17) lze uvést větu z již citovaného bodu 34 stanoviska sp. zn. Pl. ÚS-st. 60/24: „Je-li v konkrétní nákladové věci přítomna mimořádná okolnost zakládající její

dostatečný ústavní význam, a je proto vydán nález, nelze z toho dovozovat, že Ústavní soud k věcnému přezkumu posléze automaticky připustí všechny obdobné stížnosti, v nichž je namítán rozpor s takovým nálezem.“ To, že Ústavní soud na takové problémy v minulosti upozornil, ještě neznamená, že na sebe Ústavní soud provždy bere úlohu nejvyššího nákladového soudu. Vyloučil-li zákonodárce nákladové věci z přezkumu Nejvyšším soudem [§ 238 odst. 1 písm. h) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád], těžko mu přičítat úmysl, aby nákladovou judikaturu obecných soudů sjednocoval Ústavní soud.

6. Problematickým důsledkem nezdrženlivého vstupování Ústavního soudu na pole podústavního práva bez jasné vazby na ochranu základních práv je mimo jiné další komplikování právního řádu. Nynější nález přebírá z předchozí judikatury úvahu o nedůvodné nerovnosti mezi zástupcem poškozeného v trestním řízení a advokátem, zastupujícím žalobce v občanskoprávním řízení (bod 17 *in fine*), resp. o tom, že není legitimní důvod k tomu, aby při zastupování klientů s totožným soukromoprávním nárokem bylo pro výši tarifní hodnoty rozhodné, jde-li o řízení trestní nebo civilní (bod 19 *in fine*). Zcela však opomíjí jinou (a v daném případě protichůdnou) úvahu z předchozí judikatury Ústavního soudu, podle níž by obecné soudy měly také mít na paměti, že tím, komu je náhrada za přibrání zmocněnce ukládána, je odsouzený, jehož postih by byl její nepřiměřenou výší umocněn, a že dopad vysokých vyčíslených nákladů zmocněnce poškozeného je nutno hodnotit i s ohledem na postavení obviněných a jejich základní práva, neboť uložená povinnost k náhradě nákladů zmocněnce poškozeného fakticky umocňuje uložený trest [srov. nálezy ze dne 16. 11. 2021 sp. zn. III. ÚS 1033/21 (N 199/109 SbNU 153), body 22 a 26, ze dne 3. 11. 2020 sp. zn. III. ÚS 1255/18 (N 203/103 SbNU 39), bod 22, ze dne 23. 5. 2022 sp. zn. IV. ÚS 3152/21 (N 60/112 SbNU 50), body 16 a 21, ze dne 31. 10. 2023 sp. zn. IV. ÚS 650/23 (N 154/120 SbNU 223), bod 29, ze dne 13. 11. 2024 sp. zn. III. ÚS 2835/23 (N 205/127 SbNU 49), bod 36]. Krajský soud k této okolnosti přihlédl (s výslovným odkazem na judikaturu Ústavního soudu), Ústavní soud nikoli. Místo toho se v bodě 22 nálezu uvádí, že „v tomto případě nejde o náhradu nákladů řízení mezi jeho účastníky, ale o odměnu, kterou se stát zavazuje zaplatit za efektivní zastupování v trestním řízení opatrovníkovi nesvéprávného poškozeného, jenž svá práva nemůže hájit sám“, aniž se ovšem dodává, že podle § 154 odst. 1 trestního řádu, náklady zmocněnce poškozeného v posledku nahrazuje státu odsouzený.

7. Netvrdím, že vím, které řešení je spravedlivější. Jsem ale přesvědčen, že jde o problematiku primárně podústavní, k jejímuž řešení jsou lépe vybaveni zákonodárce (popř. vyhláškodárce) a obecné soudy a jejíž vztah k základním právům stěžovatele není zřetelný. Shrnuji proto, že Ústavní soud měl ústavní stížnost odmítnout, popř. zamítnout, neboť základní práva stěžovatele porušena nebyla a stěžovatelův případ neprovázely mimořádné okolnosti, které by vyžadovaly výjimečný zásah Ústavního soudu v nákladových věcech.

Č. 158
Překvapivé rozhodnutí odvolacího soudu o nákladech prvostupňového řízení a nesprávné posouzení zavinění na jeho částečném zastavení (sp. zn. II. ÚS 1761/25 ze dne 23. července 2025)

V případech tzv. bagatelních věcí je s výjimkou zcela extrémních rozhodnutí obecného soudu důvodnost ústavní stížnosti vyloučena. Stejně tak je před Ústavním soudem omezen přezkum rozhodnutí soudů o náhradě nákladů řízení. Otázka náhrady nákladů řízení může nabýt ústavněprávní dimenzi v případě extrémního vykročení z pravidel upravujících toto řízení, což nastává např. v důsledku interpretace a aplikace příslušných ustanovení zákona týkajících se náhrady nákladů řízení obecnými soudy, v nichž je obsažen prvek svévole, libovůle nebo je-li v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, v důsledku čehož může dojít k porušení práva stěžovatele podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

V postupu městského soudu, který odlišně od obvodního soudu – a navíc nesprávně – vyhodnotil obvodním soudem zjištěný skutkový stav, aniž s touto změnou svého názoru účastníky řízení seznámil, a následně svůj závěr v napadeném rozsudku zcela nedostatečně odůvodnil, byl obsažen prvek svévole a jeho rozhodnutí je tak v extrémním rozporu s principy spravedlnosti a požadavky věcně přiléhavého a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu. Tím se městský soud v důsledku nesprávné interpretace a aplikace příslušných ustanovení občanského soudního řádu dopustil extrémního vykročení z pravidel upravujících toto řízení a v důsledku toho došlo v předmětné věci k porušení práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala (soudce zpravodaj) a soudců Jaromíra Jirsy a Jiřího Přibáně o ústavní stížnosti stěžovatelky obchodní společnosti JÄÄNNÖSRAHASTORAKENNE, s. r. o., sídlem Adamova 466/9, Praha 6 – Veleslavín, zastoupené JUDr. Jozefem Mikloškem, LL.M., advokátem, sídlem Klimentská 1216/46, Praha 1 – Nové Město, proti výroku II rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 6. března 2025 č. j. 36 Co 535/2024-121, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení, takto:

I. Výrokem II rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 6. března 2025 č. j. 36 Co 535/2024-121 v části, ve které byl změněn výrok III rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 16. září 2024 č. j. 7 C 27/2024-91, bylo porušeno ústavně zaručené základní právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok II rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 6. března 2025 č. j. 36 Co 535/2024-121 v části, ve které byl změněn výrok III rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 16. září 2024 č. j. 7 C 27/2024-91, a výrok III téhož rozsudku Městského soudu v Praze se proto ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatelka domáhá zrušení výroku II v záhlaví uvedeného rozhodnutí týkajícího se nákladů řízení s tvrzením, že jím byla porušena základní práva zakotvená v čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti, z napadeného rozhodnutí a z vyžádaného soudního spisu se podává, že rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 6 (dále jen „obvodní soud“) ze dne 16. 9. 2024 č. j. 7 C 27/2024-91 bylo zastaveno řízení v rozsahu 50 813 Kč s příslušenstvím (výrok I), ve zbývající části 50 110 Kč s příslušenstvím byla žaloba zamítnuta (výrok II) a žalobci byla uložena povinnost zaplatit stěžovatelce jako žalované na náhradě nákladů řízení 30 492 Kč (výrok III). Obvodní soud takto rozhodl o požadavku žalobce Společenství vlastníků jednotek Adamova 466/9, Veleslavín (dále jen „žalobce“), aby stěžovatelce byla podle jejího spoluvlastnického podílu uložena povinnost zaplatit vyúčtování služeb za roky 2020 a 2021 z nebytové jednotky č. 103 (podzemní garáže). Obvodní soud v rozsahu částečného zpětvzetí žaloby podle § 96 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř.“) výrokem I řízení zastavil a ve zbývajícím rozsahu výrokem II žalobní požadavek jako nedůvodný, resp. předčasný zamítl. O náhradě nákladů řízení rozhodl obvodní soud podle § 142 odst. 1 o. s. ř. tak, že stěžovatelce, která byla v řízení zcela úspěšná, přiznal právo na náhradu nákladů řízení v částce 30 492 Kč.

3. Proti rozsudku obvodního soudu podal žalobce odvolání. Napadeným rozsudkem Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) bylo odvolací řízení ve vztahu k výroku I rozsudku obvodního soudu zastaveno (výrok I). Dále bylo rozhodnuto, že rozsudek obvodního soudu se ve výroku II potvrzuje a ve výroku III se mění tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok II). Dále bylo rozhodnuto, že žalobce je povinen zaplatit stěžovatelce na náhradě nákladů odvolacího řízení 13 346,30 Kč (výrok III). Městský soud zamítavý výrok II rozsudku obvodního soudu jako věcně správný potvrdil. Ve vztahu k akcesorickému nákladovému výroku městský soud uvedl, že na rozdíl od obvodního soudu přihlédl ke skutečnosti, že část žalobního požadavku byla uhrazena, tedy částečné zastavení řízení podle § 146 odst. 2 věty druhé o. s. ř. zavinila stěžovatelka. Vzhledem k tomu, že neúspěch žalobce byl téměř shodný, městský soud podle poměru úspěchu ve věci (§ 142 odst. 1, 2 o. s. ř.) žádnému z účastníků náhradu nákladů řízení před obvodním soudem nepřiznal. Jde-li o náklady odvolacího řízení, městský soud konstatoval, že částečné zastavení odvolacího řízení zavinil sám žalobce jako odvolatel tím, že svůj opravný prostředek směřoval i proti výroku I o částečném zastavení řízení, který následně vzal zpět. Ve zbývajícím věcném rozsahu pak byl opět neúspěšný. Městský soud proto žalobci uložil povinnost nahradit celou náhradu nákladů řízení, které stěžovatelka účelně vynaložila na obranu svého procesního postavení v tomto stadiu řízení.

II. Argumentace stěžovatelky

4. V ústavní stížnosti stěžovatelka uvádí, že městský soud výrokem II svého rozsudku pro ni překvapivě změnil nákladový výrok III rozsudku obvodního soudu, v němž stěžovatelce původně byla přiznána plná náhrada nákladů řízení před soudem prvního stupně ve výši 30 492 Kč, a nepřiznal jí právo na náhradu nákladů řízení před obvodním soudem. Stěžovatelka poukazuje na to, že z provedeného dokazování vyplynulo, že již dne 28. 2. 2023, tedy několik měsíců před podáním žaloby, byla část žalovaného nedoplatku ve výši 50 813 Kč uhrazena novým vlastníkem některých jednotek. Během soudního řízení proto vzal žalobce (po upozornění na tuto skutečnost stěžovatelkou) svoji žalobu v této části zpět a obvodní soud proto řízení v této části zastavil.

5. Stěžovatelka namítá, že městský soud v rozporu s listinami obsaženými ve spise a v rozporu se skutkovým stavem zjištěným obvodním soudem (aniž by tyto listiny k důkazu zopakoval a aniž by stěžovatelce jakkoliv sdělil, že má jiný náhled na náklady řízení před soudem prvního stupně než obvodní soud) dovodil, že stěžovatelka zapříčinila částečné zpětvzetí žaloby tím, že k úhradě části žalovaného dluhu došlo po podání žaloby (resp. po podání návrhu na vydání elektronického platebního rozkazu). Městský soud přitom nedal stěžovatelce možnost na změnu skutkového stavu a právního názoru reagovat, neboť stěžovatelka se o změně nákladového výroku dozvěděla až při vyhlášení rozhodnutí městského soudu.

6. Stěžovatelka namítá, že rozhodnutí městského soudu o nákladech řízení před soudem prvního stupně (výrok II rozsudku) je překvapivým rozhodnutím, které má za následek porušení práva na soudní ochranu. V této souvislosti poukázala na nálezy ze dne 24. 5. 2022 sp. zn. II. ÚS 55/22 (N 62/112 SbNU 67) a ze dne 7. 5. 2024 sp. zn. IV. ÚS 277/24 (N 89/124 SbNU 68), podle kterých má-li odvolací soud na otázku hrazení nákladů řízení jiný náhled než soud nalézací, aniž by přitom došlo k relevantní změně skutkových okolností, a účastníci tak mohli jiné rozhodnutí odvolacího soudu o nákladech řízení předvídat, je povinen vytvořit pro účastníky procesní prostor, aby se mohli k dané otázce vyjádřit a uplatnit námitky a argumenty, které mohou být s to rozhodnutí odvolacího soudu ovlivnit a s nimiž se odvolací soud musí ve svém rozhodnutí náležitě vypořádat. Nedostojí-li odvolací soud tomuto požadavku, poruší základní právo účastníků na spravedlivý proces.

7. Stěžovatelka uvádí, že obvodní soud posoudil skutkové okolnosti v souladu s provedenými důkazy, z nichž vyplynulo (konkrétně z důkazu předloženého stěžovatelkou – potvrzením Fio Banky o zaplacení částky 50 813 Kč již dne 28. 2. 2023, tedy několik měsíců před podáním žaloby), že dluh v době podání žaloby (návrhu na vydání elektronického platebního rozkazu) žalobcem neexistoval, neboť zanikl zaplacením. Žalobce tedy podal žalobu (nejméně co do částky 50 813 Kč) nedůvodně. Z takto zjištěného a důkazně prokázaného skutkového stavu vyplývá, že stěžovatelka nezapříčinila zpětvzetí žaloby žalobcem v části 50 813 Kč, a tedy nemůže být ani procesně odpovědná za zastavení řízení. Stěžovatelce tak vznikly bezdůvodně náklady na právní zastoupení, které jí městský soud v rozporu s právní úpravou a rozhodovací praxí Nejvyššího soudu a Ústavního soudu odmítl přiznat. Právní závěr městského soudu, že stěžovatelka zavinila podle § 146 odst. 2 o. s. ř. částečné zastavení řízení, je v hrubém rozporu s provedeným dokazováním a skutkovými závěry obvodního soudu. Podle stěžovatelky jde o zjevný exces a faktickou libovůli městského soudu při posouzení „zavinění“, kdy městský soud rozhodl o této otázce překvapivě, aniž by dal stěžovatelce prostor reagovat na změnu skutkových závěrů a právního posouzení městským soudem.

8. Rozhodnutí městského soudu bylo pro stěžovatelku překvapivým rozhodnutím. Městský soud porušil zásadu legitimního očekávání, protože žádným způsobem stěžovatelku neinformoval, že jeho právní názor týkající se nákladů řízení je odlišný od právního názoru obvodního soudu, a ani nepředestřel, jakým směrem se bude jeho rozhodnutí ubírat. Stěžovatelka tak byla připravena o možnost se k takovému postupu vyjádřit. V této souvislosti stěžovatelka poukazuje na nález ze dne 16. 9. 2014 sp. zn. I. ÚS 2456/13 (N 168/74 SbNU 451) a dovozuje, že výrokem II napadeného rozsudku městského soudu bylo porušeno její právo na soudní ochranu a spravedlivý proces, jakož i právo vlastnit majetek, protože stěžovatelka musí hradit ze svého majetku náklady na právní zastoupení advokátem ve výši cca 30 000 Kč, aniž by pro to byl jakýkoliv důvod.

III. Vyjádření městského soudu k podané ústavní stížnosti a replika stěžovatelky

9. Soudce zpravodaj zaslal podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) ústavní stížnost k vyjádření žalobci a městskému soudu.

10. Městský soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí, ve kterém argumentoval aplikací § 146 odst. 2 věty druhé o. s. ř. a § 142 odst. 1, 2 o. s. ř. za situace, kdy řízení bylo zčásti zastaveno pro zpětvzetí žaloby z důvodu částečné úhrady zažalovaného dluhu (částečné zastavení ve výroku I napadeného rozsudku) a ve zbývajícím rozsahu byla stěžovatelka ve sporu úspěšná (ve zbývající části byla žaloba zamítnuta). Přihlédl tak ke skutečnosti, že stěžovatelka svou obranu postavila zejména na zpochybnění své pasivní legitimace v důsledku postupného převodu spoluvlastnických podílů na nové nabyvatele, aniž by se relevantně vyjádřila k existenci žalovaného dluhu, a po podání žaloby byla část žalobního nároku novým podílovým spoluvlastníkem (nabyvatelem vlastnického podílu stěžovatelky) uhrazena. S ohledem na skutečnost, že podle procesního výsledku stěžovatelka zavinila zastavení řízení, když žalobní požadavek byl po podání žaloby zčásti uspokojen a poměr úspěchu i neúspěchu byl téměř shodný (§ 142 odst. 1, 2 o. s. ř.), městský soud změnil nákladový výrok tak, že žádnému z účastníků náhradu nákladů řízení před soudem prvního stupně nepřiznal. Městský soud proto navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta jako zjevně neopodstatněná, případně zamítnuta jako nedůvodná.

11. Vyjádření městského soudu zaslal Ústavní soud stěžovatelce k replice. Ve své replice stěžovatelka setrvala na své argumentaci obsažené v ústavní stížnosti. Poukázala mimo jiné na to, že obvodní soud provedl důkaz potvrzením Fio banky o platbě v částce 50 813 Kč dne 28. 2. 2023, v němž bylo ve zprávě pro příjemce uvedeno „Úhrada dluhu za garážová státní 5, 6 a 8, které na nás nové majitele přešly z OFO“. Žaloba žalobce (v níž žaluje i částku 50 813 Kč za garážová stání 5, 6 a 8) byla podána až dne 11. 5. 2023, tedy téměř 2,5 měsíce po zaplacení uvedeného dluhu (žalované pohledávky). Žalobce tedy podal svoji žalobu co do částky 50 813 Kč i přesto, že tato částka již byla uhrazena, a proto ji následně se souhlasem stěžovatelky vzal zpět. Zpětvzetí žaloby co do částky 50 813 Kč proto bylo zaviněno výlučně žalobcem (resp. jeho správcem), nikoliv stěžovatelkou. Stěžovatelka nesouhlasí s tvrzením městského soudu, že k úhradě došlo až po podání žaloby, když z tvrzení účastníků řízení a z důkazů plyne opak. Městský soud navíc ani neuvádí, na základě čeho dospěl k tomuto nesprávnému zjištění a závěru. Jeho rozhodnutí je podle stěžovatelky tak v tomto směru nepřezkoumatelné. Stěžovatelka proto setrvala na svém návrhu obsaženém v ústavní stížnosti, aby Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl. Svůj návrh pouze upřesnila v tom směru, že navrhla, aby Ústavní soud zrušil napadený výrok II rozhodnutí městského soudu pouze v části týkající se náhrady nákladů řízení.

12. Žalobce se k podané ústavní stížnosti ve stanovené lhůtě nevyjádřil, a proto Ústavní soud v souladu s poskytnutým poučením vycházel z toho, že se postavení vedlejšího účastníka v tomto řízení před Ústavním soudem konkludentně vzdal, a proto s ním Ústavní soud dále jako s vedlejším účastníkem nejednal.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

13. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, jež byla účastnicí řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

14. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další „superrevizní“ instanci v systému

obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ je v zásadě věcí obecných soudů, a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady přitom jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

15. Ústavní soud zásadně není povolán k přezkumu správnosti aplikace „jednoduchého“ práva, a může tak činit pouze tehdy, jestliže současně shledá porušení některých ústavních kautel. Jak Ústavní soud judikoval, „základní práva a svobody v oblasti jednoduchého práva působí jako regulativní ideje, pročež na ně obsahově navazují komplexy norem jednoduchého práva. Porušení některé z těchto norem, a to v důsledku svévole (např. nerespektováním kogentní normy) anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. přepjatý formalismus), pak zakládá porušení základního práva a svobody“ [srov. nález ze dne 2. 3. 2000 sp. zn. III. ÚS 269/99 (N 33/17 SbNU 235)].

16. Ústavní soud ve svých četných rozhodnutích zřetelně definoval podmínky, při jejichž existenci má vadná aplikace podústavního práva obecným soudem za následek porušení základních práv či svobod stěžovatele [srov. nález ze dne 10. 10. 2002 sp. zn. III. ÚS 74/02 (N 126/28 SbNU 85)]. Je tomu tak tehdy, postihuje-li rozhodování obecných soudů nepřípustně některé ze základních práv a svobod, případně pomíjí možný výklad jiný, než ústavně konformní, nebo je výrazem zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován (a představuje tím nepředvídatelnou interpretační libovůli), případně je v extrémním rozporu s požadavky věcně přiléhavého a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu či v rozporu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti (např. uplatněním přepjatého formalismu při použití práva) [např. nálezy ze dne 20. 1. 2000 sp. zn. III. ÚS 150/99 (N 9/17 SbNU 73) a ze dne 10. 12. 2008 sp. zn. I. ÚS 755/06 (N 219/51 SbNU 725)].

A) Obecná východiska pro posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

17. K problematice nákladů řízení se Ústavní soud, jak plyne z jeho ustálené judikatury, staví zdrženlivě a podrobuje ji toliko omezenému ústavněprávnímu přezkumu. Ačkoliv i rozhodnutí o nákladech řízení může mít citelný dopad do majetkové sféry účastníků řízení, samotný spor o nákladech řízení zpravidla nedosahuje intenzity způsobilé porušit jejich základní práva a svobody [srov. např. nález ze dne 28. 8. 2024 sp. zn. I. ÚS 2216/23 (N 156/125 SbNU 196), bod 16]. Na druhé straně je však třeba mít na zřeteli, že rozhodování o nákladech řízení je integrální součástí celého soudního procesu, kdy výrok o nákladech řízení musí korespondovat s výsledkem řízení ve věci samé s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu, a proto i na něj dopadají požadavky (řádného) spravedlivého procesu [srov. např. usnesení ze dne 5. 8. 2002 sp. zn. IV. ÚS 303/02 (U 25/27 SbNU 307) nebo nález ze dne 23. 3. 2021 sp. zn. IV. ÚS 998/20 (N 57/105 SbNU 148)]. Evropský soud pro lidská práva v rozsudku ze dne 5. 9. 2013 ve věci *Čepek proti České republice* č. 9815/10 (dostupný na http://hudoc.echr.coe.int; v českém překladu na http://portal.justice.cz/) uvedl, že i část civilního řízení týkající se nákladů řízení musí být zohledněna při určení, zda toto řízení ve svém celku vyhovělo požadavku spravedlnosti.

18. Otázka náhrady nákladů řízení tak může nabýt ústavněprávní dimenzi pouze v případě extrémního vykročení z pravidel upravujících toto řízení. K tomu dochází například v důsledku interpretace a aplikace příslušných ustanovení zákona týkajících se náhrady nákladů řízení obecnými soudy, v nichž by byl obsažen prvek svévole, libovůle nebo je-li v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, případně při nerespektování kogentní právní normy, v důsledku čehož dochází k porušení práva stěžovatelky podle čl. 36 odst. 1 Listiny [např.

nálezy ze dne 8. 7. 1999 sp. zn. III. ÚS 224/98 (N 98/15 SbNU 17), ze dne 4. 7. 2001 sp. zn. II. ÚS 598/2000 (N 100/23 SbNU 23), ze dne 17. 5. 2001 sp. zn. III. ÚS 727/2000 (N 75/22 SbNU 145), ze dne 24. 5. 2001 sp. zn. III. ÚS 619/2000 (N 79/22 SbNU 165), usnesení ze dne 10. 1. 2006 sp. zn. I. ÚS 633/05, nález ze dne 13. 10. 2015 sp. zn. III. ÚS 411/15 (N 186/79 SbNU 111), bod 18 a další].

19. Ústavní soud dal dále ve své dřívější rozhodovací praxi najevo, že v případech tzv. bagatelních věcí je již z jejich podstaty – s výjimkou zcela extrémních rozhodnutí obecného soudu – důvodnost ústavní stížnosti vyloučena [srov. např. usnesení ze dne 25. 8. 2004 sp. zn. III. ÚS 405/04 (U 43/34 SbNU 421)]. To plyne z mnohokrát připomínané zásady *de minimis non curat praetor* (drobnostmi se soud nezabývá), podle níž by odporovalo smyslu a účelu ústavního soudnictví, kdyby přezkum bagatelních věcí byl přesouván do řízení před Ústavním soudem. Projednávání těchto věcí zanedbatelného významu před vrcholnými státními orgány by je totiž pouze odvádělo od plnění skutečně závažných funkcí a úkolů, k jejichž řešení jsou Ústavou určeny [v podrobnostech viz např. nález ze dne 12. 6. 2025 sp. zn. I. ÚS 2/25 (N 133/130 SbNU 313) či usnesení ze dne 27. 12. 2011 sp. zn. IV. ÚS 2777/11].

20. V nálezu ze dne 8. 4. 2025 sp. zn. I. ÚS 2552/24 (N 80/129 SbNU 387) Ústavní soud dovodil, že proti rozhodnutím o částkách svou výší bagatelních, u nichž zákon nepřipouští dovolání, je důvodnost ústavní stížnosti s výjimkou extrémních rozhodnutí vyloučena. Stejně tak je před Ústavním soudem podstatně omezen přezkum rozhodnutí soudů o náhradě nákladů řízení; jde o rozhodnutí ve vztahu k věci samé podružná, která typicky nemohou porušit základní práva či svobody jednotlivců. Zrušil-li přesto Ústavní soud (ze specifických důvodů) v minulosti rozhodnutí soudů o náhradě nákladů řízení v bagatelní výši, neznamená to, že takto rozhodne v každém následujícím případě. Aby mohla ústavní stížnost proti nákladovým výrokům v bagatelní výši nabýt po kvalitativní stránce ústavněprávně relevantní význam, musejí daný případ provázet další, mimořádné okolnosti věci, typicky významný přesah vlastních zájmů stěžovatele. Tento právní závěr plyne i z bodu 34 stanoviska Ústavního soudu ze dne 5. 3. 2025 sp. zn. Pl. ÚS-st. 60/24 (ST 60/129 SbNU 535; č. 97/2025 Sb.), kterým je vázán také Ústavní soud (byť tento právní názor vyslovený jen jako *obiter dictum* neřeší komplexně otázku rozhodování Ústavního soudu o ústavních stížnostech proti rozhodnutí o nákladech řízení). Z těchto důvodů sama existence vyhovujícího nálezu v předchozí obdobné věci nezakládá automaticky důvodnost ústavní stížnosti. Také v tomto nálezu však Ústavní soud zdůraznil, že rozhodnutí o náhradě nákladů řízení může výjimečně nabýt ústavněprávního významu, dojde-li k zásadnímu zásahu do majetkových práv stěžovatele či k extrémnímu vykročení z procesních pravidel, resp. v případě bagatelních věcí, u nichž zákon nepřipouští dovolání, k extrémnímu rozhodnutí obecného soudu (srov. body 21 a 22 nálezu sp. zn. I. ÚS 2552/24).

21. Rovněž v nálezu ze dne 12. 6. 2025 sp. zn. I. ÚS 2/25 Ústavní soud vyslovil, že proti rozhodnutím o částkách svou výší bagatelních, u nichž zákon nepřipouští dovolání, je důvodnost ústavní stížnosti s výjimkou extrémních rozhodnutí vyloučena. Stejně tak je před Ústavním soudem podstatně omezen přezkum rozhodnutí soudů o náhradě nákladů řízení; jde o rozhodnutí ve vztahu k věci samé podružná, která typicky nemohou porušit základní práva či svobody jednotlivců. Aby mohla ústavní stížnost proti nákladovým výrokům v bagatelní výši nabýt po kvalitativní stránce ústavněprávně relevantní význam, musejí daný případ provázet další, mimořádné okolnosti věci, typicky významný přesah vlastních zájmů stěžovatele, jak plyne i z již uvedeného stanoviska pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 60/24. Existence vyhovujícího nálezu v obdobné nákladové věci nezakládá bez dalšího důvodnost ústavní stížnosti. Také v tomto nálezu Ústavní soud zdůraznil, že rozhodnutí o náhradě nákladů řízení může nabýt ústavněprávní dimenzi až v případě extrémního vykročení z pravidel upravujících toto řízení. K tomu dochází kupříkladu v důsledku svévolné interpretace nebo aplikace příslušných ustanovení zákona, extrémního rozporu s principy spravedlnosti nebo nerespektování

kogentních právních norem [srov. např. nález ze dne 13. 10. 2015 sp. zn. III. ÚS 411/15 (N 186/79 SbNU 111), bod 18]. V případech tzv. bagatelních věcí musí jít už z jejich podstaty o zcela extrémní rozhodnutí obecného soudu, jinak je důvodnost ústavní stížnosti vyloučena (srov. body 20 a 21 nálezu sp. zn. I. ÚS 2/25).

22. Podle § 146 odst. 1 písm. b) o. s. ř. nemá žádný z účastníků právo na náhradu nákladů řízení podle jeho výsledku, jestliže řízení bylo zastaveno. Podle odstavce 2 citovaného ustanovení zavinil-li některý z účastníků, že řízení muselo být zastaveno, je povinen hradit jeho náklady. Byl-li však pro chování žalovaného (jiného účastníka řízení) vzat zpět návrh, který byl podán důvodně, je povinen hradit náklady řízení žalovaný (jiný účastník řízení). Rozhodování o náhradě nákladů řízení obecně ovládá zásada úspěchu ve věci, která je doplněna zásadou procesního zavinění, která se uplatní zejména v případě, kdy je řízení zastaveno (§ 146 odst. 2 o. s. ř.).

23. Při rozhodování o náhradě nákladů řízení podle § 146 odst. 2 o. s. ř. se soud musí nejprve zabývat otázkou, zda některý z účastníků zavinil, že řízení bylo zastaveno. Zavinění typicky může spočívat např. v tom, že účastník podal žalobu ve věci, o níž bylo již pravomocně rozhodnuto nebo v níž už probíhá jiné řízení, že podal žalobu proti někomu, kdo nemá způsobilost být účastníkem řízení, nebo že vzal žalobu zpět. Smyslem využití této zásady je sankční náhrada nákladů řízení, které by při řádném průběhu řízení nevznikly, uložená rozhodnutím soudu tomu, kdo jejich vznik zavinil.

24. Zavinění je přitom třeba posuzovat výlučně z procesního hlediska, tedy podle procesního výsledku. Posuzoval-li by soud náhradu nákladů řízení podle práva hmotného, šlo by o posouzení důvodnosti nároku ve věci samé, takže by po zastavení řízení soud zkoumal věcnou důvodnost žaloby, což není přípustné. Pokud bylo zastavení řízení účastníkem zaviněno, soud přizná ostatním účastníkům (druhé straně) náhradu nákladů řízení, které účelně vynaložili na uplatňování nebo bránění práva. Je-li důvodem zastavení řízení zpětvzetí žaloby, žalobce nezavinil zastavení řízení, jestliže vzal zpět žalobu, která byla podána důvodně, pro chování žalovaného (jiného účastníka řízení). V takovém případě hradí náklady řízení podle § 146 odst. 2 věty druhé o. s. ř. žalovaný. Nejsou-li splněny podmínky pro aplikaci druhé věty uvedeného ustanovení, žalobce, který z procesního hlediska zavinil zastavení řízení, když vzal žalobu zpět, hradí náklady řízení druhé straně podle věty první tohoto ustanovení.

25. V nálezu ze dne 8. 9. 2009 sp. zn. I. ÚS 1227/09 (N 197/54 SbNU 429) Ústavní soud konstatoval, že podle § 146 odst. 2 o. s. ř. platí, že jestliže některý z účastníků zavinil, že řízení muselo být zastaveno, je povinen hradit jeho náklady. Byl-li však pro chování žalovaného (jiného účastníka řízení) vzat zpět návrh, který byl podán důvodně, je povinen hradit náklady řízení žalovaný (jiný účastník řízení). V citovaném ustanovení (a v § 142 odst. 1 o. s. ř.) se promítají zákonné principy, podle nichž náhrada nákladů zatěžuje stranu, která ve sporu nebyla úspěšná, popřípadě účastníka, který zavinil, že řízení muselo být zastaveno. Náklady účastníka řízení přitom představují majetkovou újmu (zásah do majetkové sféry), kterou účastník utrpěl v adekvátní příčinné souvislosti se samotným řízením. Z § 142 a násl. o. s. ř. dále plyne, že tento zásah je účastník bez náhrady povinen strpět zásadně jen tehdy, pokud jej sám způsobil. Institut náhrady nákladů řízení tak představuje zvláštní případ náhrady škody, a to škody, která účastníkovi vznikla v souvislosti se sporným řízením. V tomto smyslu je třeba rozumět i zásadě úspěchu ve věci, která ovládá náhradu nákladů sporného řízení. Stejným způsobem je nutno hledět i na zásadu zavinění obsaženou v § 146 odst. 2 o. s. ř. V případě zastavení řízení nemůže řízení dojít do stadia meritorního rozhodování. Proto nelze k určení, kdo vznik nákladů řízení způsobil, užít kritéria úspěchu ve věci, a tímto kritériem se stává právě zavinění toho (chápáno v čistě procesním slova smyslu), kdo zavinil, že řízení nemohlo dojít do stadia meritorního rozhodování [srov. k tomu nálezy ze dne 17. 12. 2008 sp. zn. I. ÚS 315/07 (N 224/51 SbNU 799) a ze dne 8. 10. 2019 sp. zn. I. ÚS 3778/18 (N 171/96 SbNU 192)]. Ústavní soud dále poukázal na právní názor vyslovený v nálezu ze dne 12. 11. 2007 sp. zn. I. ÚS 1531/07

(N 189/47 SbNU 461), podle něhož otázka náhrady nákladů řízení dosahuje ústavněprávní dimenze zejména tam, kde postup soudu vybočuje z pravidel upravujících toto řízení v důsledku závažného pochybení soudu. To pak platí i tehdy, stane-li se tak např. z důvodu nedostatečného seznámení se s obsahem příslušného spisového materiálu. Proto výrok založený na věcně nesprávném odůvodnění nemůže požadavkům spravedlivého procesu dostát [srov. též nález ze dne 28. 6. 2007 sp. zn. III. ÚS 290/06 (N 108/45 SbNU 459) či nález ze dne 8. 10. 2019 sp. zn. I. ÚS 3778/18 (N 171/96 SbNU 192)].

26. Ústavní soud dále připomíná, že ve své judikatuře se opakovaně vyslovil k otázce tzv. překvapivých rozhodnutí. Překvapivým, resp. nepředvídatelným je takové rozhodnutí, které nebylo možno na základě zjištěného skutkového stavu věci, postupu odvolacího soudu a dosud přednesených tvrzení účastníků řízení předvídat. Tak je tomu např. tehdy, kdy odvolací soud (oproti soudu prvního stupně) posuzoval skutečnost, kterou žádný z účastníků řízení nikdy netvrdil či nepopíral, popř. která nebyla předmětem posuzování soudu prvního stupně. Za překvapivé (nepředvídatelné) lze považovat pouze takové rozhodnutí, které z pohledu předcházejícího řízení originálním způsobem posuzuje rozhodovanou věc a jehož přijetím je účastník řízení zbaven možnosti skutkově a právně argumentovat (srov. např. usnesení ze dne 12. 6. 2001 sp. zn. III. ÚS 729/2000 či ze dne 11. 6. 2007 sp. zn. IV. ÚS 321/2007).

27. V usnesení ze dne 20. 5. 2010 sp. zn. III. ÚS 5/10 Ústavní soud konstatoval, že ustálená judikatura Ústavního soudu obvykle hovoří o tzv. překvapivém rozhodnutí v situaci, kdy odvolací soud prvostupňové rozhodnutí potvrdí, vycházeje sice ze stejných skutkových zjištění, ale s argumentací opřenou o jiný právní názor, který v předchozím řízení nebyl vznesen, a účastník řízení tak proti jinému (nově vyslovenému) právnímu názoru nemohl uplatnit názor svůj. V takovém případě soud poruší zásadu dvojinstančnosti a odejme účastníkům řízení možnost vyjádřit se k takto změněnému stavu a předložit další důkazy, které dosud nebyly relevantní. Porušení ústavně zaručených práv tedy nespočívá v určité nečekanosti rozhodnutí, nýbrž v tom, že účastníkovi nebylo umožněno vyjádřit se ke všemu, co vyšlo v řízení najevo. V takových případech Ústavní soud rozhodnutí soudu druhého stupně zpravidla ruší, neboť účastníku řízení byla odňata reálná a efektivní možnost právně i skutkově argumentovat [srov. např. nálezy ze dne 21. 1. 1999 sp. zn. III. ÚS 257/98 (N 10/13 SbNU 65), ze dne 11. 12. 1997 sp. zn. IV. ÚS 218/95 (N 160/9 SbNU 381), ze dne 24. 9. 1998 sp. zn. III. ÚS 139/98 (N 106/12 SbNU 93) a další].

28. V nálezu ze dne 22. 5. 2013 sp. zn. I. ÚS 3844/12 (N 92/69 SbNU 435) Ústavní soud dovodil, že samostatným kasačním důvodem je i překvapivost rozhodnutí odvolacího soudu, který napadený rozsudek založil na svém novém názoru, odlišném od rozsudku soudu prvního stupně. Ústavní soud z tehdy již poměrně rozsáhlé judikatury vztahující se k překvapivým rozhodnutím poukázal na usnesení ze dne 5. 2. 2013 sp. zn. II. ÚS 4809/12 či nález ze dne 13. 3. 2013 sp. zn. I. ÚS 1312/11 (N 40/68 SbNU 413), ve kterých zdůraznil, že postup soudu při poskytování soudní ochrany a také jeho následné rozhodnutí ve věci jako výsledek soudního řízení nesmí být pro účastníky překvapivé, mají-li legitimní důvod očekávat určitý postup. Předvídatelnost soudního rozhodování lze chápat v několika smyslech: Za prvé soudní rozhodnutí musí být výsledkem předvídatelného postupu soudu, kdy účastníci nemohou být s ohledem na dosavadní průběh řízení překvapeni rozhodnutím soudu. Dále Ústavní soud odkázal na nález ze dne 4. 4. 2013 sp. zn. I. ÚS 3271/12 (N 50/69 SbNU 45), ve kterém Ústavní soud vyslovil, že neseznámil-li dovolací soud účastníky se svým odlišným právním názorem a nedal jim příležitost se k tomuto názoru vyjádřit, jde ze strany dovolacího soudu o tzv. překvapivé rozhodnutí. Stěžovatelka tak nevěděla, že dovolací soud na věc nahlíží jinak, a nemohla tomu přizpůsobit své právní a skutkové námitky, které uplatnila až v ústavní stížnosti.

29. Obdobně v nálezu ze dne 11. 10. 2023 sp. zn. III. ÚS 460/23(N 142/120 SbNU 130) Ústavní soud vyslovil, že neseznámí-li odvolací soud se svým názorem účastníky řízení

předem, a neposkytne jim tak prostor pro předložení jejich argumentace, poruší zákaz tzv. překvapivých rozhodnutí a nedostojí požadavku, aby rozhodnutí bylo pro účastníky předvídatelné. Takový postup odvolacího soudu je porušením práva na soudní ochranu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny.

30. K otázce zákazu překvapivého rozhodnutí o nákladech řízení se Ústavní soud vyjádřil v nálezu ze dne 16. 9. 2014 sp. zn. I. ÚS 2456/13 (N 168/74 SbNU 451). Konstatoval, že má-li odvolací soud na otázku hrazení nákladů řízení, a to zvláště v řízení před soudem nalézacím, jiný náhled než soud nalézací, aniž by přitom došlo k relevantní změně skutkových okolností, a účastníci tak mohli jiné rozhodnutí odvolacího soudu o nákladech řízení předvídat, je povinen vytvořit pro účastníky procesní prostor, aby se mohli k dané otázce vyjádřit a uplatnit námitky a argumenty, které případně mohou rozhodnutí odvolacího soudu ovlivnit a s nimiž se odvolací soud každopádně musí ve svém rozhodnutí náležitě vypořádat. Pokud tomuto požadavku odvolací soud nedostojí, dopustí se porušení základního práva účastníků na soudní ochranu a spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny v důsledku vydání nepřípustně překvapivého rozhodnutí. K uvedeným závěrům se Ústavní soud přihlásil následně v nálezech ze dne 24. 5. 2022 sp. zn. II. ÚS 55/22 (N 62/112 SbNU 67) a ze dne 7. 5. 2024 sp. zn. IV. ÚS 277/24. Rovněž v nálezu ze dne 5. 10. 2021 sp. zn. I. ÚS 3905/19 (N 173/108 SbNU 115) Ústavní soud k zákazu překvapivého rozhodnutí o nákladech řízení uvedl, že obecný soud nesmí změnit výrok soudu prvního stupně o nákladech řízení, aniž tuto změnu účastník řízení navrhl a aniž by soud na možnost takové změny rozhodnutí strany upozornil a umožnil jim vyjádřit se k této otázce, případně i předložit nové důkazy, které z pohledu dosavadního řízení nebyly relevantní. Jinak jde o tzv. překvapivé rozhodnutí, které je v rozporu s právem účastníka řízení na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

31. Ústavní soud se dále již mnohokrát ve své judikatuře vyjádřil k principu právního státu, ze kterého vyplývá i závaznost vykonatelných rozhodnutí Ústavního soudu. Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány a osoby, tj. i pro samotný Ústavní soud [viz např. nález ze dne 12. 6. 1997 sp. zn. IV. ÚS 197/96 (N 77/8 SbNU 243) či nález ze dne 11. 6. 2003 sp. zn. Pl. ÚS 11/02 (N 87/30 SbNU 309; č. 198/2003 Sb.)].

32. Není přitom závazný jen výrok nálezu, ale i odůvodnění, resp. ty jeho části, jež obsahují „nosné“ důvody [např. nálezy ze dne 19. 3. 2003 sp. zn. Pl. ÚS 2/03 (N 41/29 SbNU 371; 84/2003 Sb.), ze dne 28. 1. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 41/02 (N 10/32 SbNU 61; 98/2004 Sb.) či ze dne 22. 3. 2005 sp. zn. Pl. ÚS 45/04 (N 60/36 SbNU 647; 239/2005 Sb.). Ústavní soud opakovaně uvedl [srov. např. nálezy ze dne 28. 1. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 41/02 (N 10/32 SbNU 61; 98/2004 Sb.), ze dne 18. 3. 1997 sp. zn. I. ÚS 70/96 (N 29/7 SbNU 191), ze dne 5. 9. 2023 sp. zn. IV. ÚS 3194/22 (N 127/120 SbNU 9) a další], že právní názor obsažený v odůvodnění rozhodnutí Ústavního soudu – má-li obecnou povahu – je závazný při řešení typově shodných případů. Je tomu tak mimo jiné proto, že jde ve svém důsledku o způsob interpretace a aplikace norem ústavního pořádku. Ústavní soud dovodil vázanost obecných soudů právním názorem Ústavního soudu také z obecného principu rovnosti v právech podle čl. 1 věty první Listiny, neboť rovnost v právech ve vztahu k obecným soudům zakládá právo kromě jiného též na předvídatelné rozhodování v obdobných případech, čímž vylučuje libovůli při aplikaci práva. Za porušení principu rovnosti v právech je v této souvislosti nutno považovat zejména ty případy, kdy obecný soud neposkytne účastníkům ochranu jejich základních práv a svobod, ačkoliv ve skutkově obdobných případech v minulosti byla Ústavním soudem přiznána.

33. Rozhodnutí Ústavního soudu tak představují závazná interpretační vodítka pro rozhodování ve skutkově a právně obdobných věcech, od nichž je sice možné se odklonit, to ovšem pouze ve výjimečných a racionálně odůvodněných případech. Judikatura Ústavního soudu přitom plně zavazuje rovněž samotný Ústavní soud, resp. jeho jednotlivé senáty

(s výjimkou případu uvedeného v § 23 zákona o Ústavním soudu, podle něhož dospěje-li senát v souvislosti se svou rozhodovací činností k právnímu názoru odchylnému od právního názoru Ústavního soudu vysloveného v nálezu, předloží otázku k posouzení plénu, přičemž stanoviskem pléna je senát v dalším řízení vázán).

B) Aplikace obecných východisek na posuzovaný případ

34. V nyní posuzované věci stěžovatelka namítá, že městský soud nesprávně posoudil otázku zavinění na částečném zastavení prvostupňového řízení, a v důsledku toho jí uložil povinnost nahradit žalobci náklady prvostupňového řízení, ačkoli pro to nebyly splněny zákonné podmínky.

35. Současně stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá, že městský soud na základě odvolání podaného žalobcem změnil nákladový výrok III rozsudku obvodního soudu týkající se náhrady nákladů prvostupňového řízení, aniž by stěžovatelku seznámil s tím, že má na otázku hrazení nákladů prvostupňového řízení jiný náhled než obvodní soud, a aniž by jí umožnil na změnu právního názoru městského soudu jakkoli reagovat. Rozhodnutí městského soudu tak bylo pro stěžovatelku překvapivým rozhodnutím.

36. Z výše uvedených obecných východisek [viz sub A)] vyplývá, že v případech tzv. bagatelních věcí je s výjimkou zcela extrémních rozhodnutí obecného soudu důvodnost ústavní stížnosti zásadně vyloučena. Stejně tak je před Ústavním soudem omezen přezkum rozhodnutí soudů o náhradě nákladů řízení, což se týká právě nyní posuzované věci. Ústavní soud však současně opakovaně v minulosti, a to i po přijetí stanoviska sp. zn. Pl. ÚS-st. 60/24 vyslovil, že otázka náhrady nákladů řízení může nabýt ústavněprávní dimenzi v případě extrémního vykročení z pravidel upravujících toto řízení (procesních pravidel), což nastává např. v důsledku interpretace a aplikace příslušných ustanovení zákona, týkajících se náhrady nákladů řízení obecnými soudy, v nichž je obsažen prvek svévole, libovůle nebo je-li v extrémním rozporu s principy spravedlnosti. V důsledku toho dochází k porušení práva stěžovatelky podle čl. 36 odst. 1 Listiny (viz body 18 až 21 shora). Uvedená situace nastala právě v nyní posuzované věci.

37. Ze spisového materiálu vyplývá, že obvodní soud z e-mailu ze dne 28. 2. 2023 a z potvrzení Fio banky o platbě učinil zjištění, že Peter Katuščák uhradil dluh na službách na nebytové jednotce, který na něj (spolu s jeho manželkou) přešel jako na právního nástupce stěžovatelky v souvislosti s převodem podílu na jednotce, přičemž úhradu žalobce e-mailem Peteru Katuščákovi potvrdil. Při jednání konaném u obvodního soudu dne 17. 6. 2023 stěžovatelka uplatnila námitku, že jeden z jejích právních nástupců Peter Katuščák na žalovaný dluh uhradil dne 28. 2. 2023 částku 50 813 Kč, čímž byl dluh částečně splněn právním nástupcem stěžovatelky, a potud je žaloba nedůvodná. Na tuto obranu stěžovatelky reagoval žalobce tak, že platbu potvrdil a v návaznosti na ověření platby vzal svoji žalobu podáním ze dne 5. 8. 2024 částečně zpět, a to co do částky 50 813 Kč s příslušenstvím (viz č. l. 61 a 81 spisu obvodního soudu sp. zn. 7 C 27/2024).

38. Z uvedeného vyplývá, že dne 28. 2. 2023, tedy několik měsíců před podáním žaloby (žaloba, resp. návrh na vydání elektronického platebního rozkazu byl podán dne 11. 5. 2023) právní nástupce stěžovatelky uhradil část žalovaného nedoplatku ve výši 50 813 Kč. Proto vzal žalobce v průběhu soudního řízení po upozornění stěžovatelky na uskutečnění uvedené platby žalobu v této části zpět. Obvodní soud následně v části, v níž vzal žalobce žalobu se souhlasem stěžovatelky zpět, řízení zastavil. O náhradě nákladů řízení rozhodl výrokem III podle § 142 odst. 1 o. s. ř. tak, že přiznal stěžovatelce, která byla v řízení zcela úspěšná, neboť byla úspěšná i ve zbývající části, nárok na náhradu nákladů řízení v částce 30 492 Kč.

39. Na základě žalobcem podaného odvolání městský soud výrokem II svého rozhodnutí rozsudek obvodního soudu ve výroku III změnil tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů prvostupňového řízení. Městský soud tento svůj závěr odůvodnil tím, že

přihlédl ke skutečnosti, že část žalobního požadavku byla uhrazena, a že tedy částečné zastavení řízení podle § 146 odst. 2 věty druhé o. s. ř. zavinila stěžovatelka. Vzhledem k tomu, že neúspěch žalobce byl téměř shodný, městský soud podle poměru úspěchu ve věci (§ 142 odst. 1, 2 o. s. ř.) žádnému z účastníků náhradu nákladů řízení před obvodním soudem nepřiznal, přitom se však městský soud v této souvislosti blíže nezabýval shora zmíněnými konkrétními okolnostmi částečné úhrady.

40. Z uvedeného vyplývá, že městský soud posoudil otázku zavinění na zastavení řízení, aniž by reagoval na to, že podle v řízení prokázaného tvrzení stěžovatelky již dne 28. 2. 2023, tedy několik měsíců před podáním žaloby, byla část žalované částky ve výši 50 813 Kč uhrazena právním nástupcem stěžovatelky. Žaloba (resp. návrh na vydání elektronického platebního rozkazu) tedy v tomto rozsahu nebyla podána důvodně. Přesto městský soud dospěl k závěru, že to byla stěžovatelka, kdo zavinil částečné zastavení prvostupňového řízení, a proto rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů prvostupňového řízení. Rozhodnutí městského soudu je tak v této části nepřezkoumatelné a v rozporu s principy spravedlnosti.

41. Městský soud navíc posoudil otázku náhrady nákladů prvostupňového řízení odlišně od obvodního soudu, aniž dal účastníkům řízení před svým rozhodnutím možnost se seznámit se změnou skutkového a právního názoru před svým rozhodnutím a na tuto změnu reagovat. Z výše uvedené rozhodovací praxe Ústavního soudu přitom vyplývá, že má-li odvolací soud na otázku hrazení nákladů řízení jiný náhled než soud nalézací, aniž by přitom došlo k relevantní změně skutkových okolností, a účastníci tak mohli jiné rozhodnutí odvolacího soudu o nákladech řízení předvídat, je povinen vytvořit pro účastníky procesní prostor, aby se mohli k dané otázce vyjádřit a uplatnit námitky a argumenty, které mohou být s to rozhodnutí odvolacího soudu ovlivnit a s nimiž se odvolací soud musí ve svém rozhodnutí náležitě vypořádat. Tímto svým postupem městský soud porušil zásadu legitimního očekávání, a jeho rozhodnutí tak bylo pro stěžovatelku překvapivé.

42. Z toho vyplývá, že městský soud v důsledku nesprávné interpretace a aplikace příslušných ustanovení občanského soudního řádu se dopustil extrémního vykročení z pravidel upravujících toto řízení. V postupu městského soudu, který odlišně od obvodního soudu – a navíc nesprávně – vyhodnotil obvodním soudem zjištěný skutkový stav, aniž s touto změnou svého názoru účastníky řízení seznámil, a následně svůj závěr v napadeném rozsudku zcela nedostatečně odůvodnil, byl obsažen prvek svévole, a jeho rozhodnutí je tak v extrémním rozporu s principy spravedlnosti a požadavky věcně přiléhavého a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu. V důsledku toho bylo v předmětné věci porušeno právo stěžovatelky podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

VI. Závěr

43. Ze shora uvedených důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že postupem městského soudu při rozhodování o nákladech prvostupňového řízení bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Proto Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a napadený výrok II rozsudku městského soudu v části, ve které byl změněn výrok III rozsudku obvodního soudu ohledně nákladů prvostupňového řízení, zrušil. Vzhledem k tomu, že městský soud bude v dalším řízení o nákladech prvostupňového řízení znovu rozhodovat, přistoupil Ústavní soud rovněž ke zrušení výroku III rozsudku městského soudu o nákladech odvolacího řízení.

44. Zrušením výroku II rozsudku městského soudu v části týkající se náhrady nákladů řízení před obvodním soudem se vytváří prostor pro opětovné posouzení rozhodnutí obvodního soudu o nákladech prvostupňového řízení městským soudem, a zároveň se tím stěžovatelce otevírá možnost uplatnění argumentace ohledně skutkové i právní stránky předmětné věci.

45. Úkolem městského soudu v dalším řízení pak bude posoudit předmětnou věc znovu, přičemž je vázán právním názorem Ústavního soudu vysloveným v tomto nálezu, jakož i v dalších nálezech v tomto nálezu uvedených (čl. 89 odst. 2 Ústavy).

46. Ústavní soud o ústavní stížnosti rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť dospěl k závěru, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 159
Specifika odškodňování veřejně činné osoby za nezákonné trestní stíhání (sp. zn. I. ÚS 1919/24 ze dne 24. července 2025)

Obecné soudy jsou povinny při stanovení výše zadostiučinění za nezákonné trestní stíhání podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), vždy pečlivě zvažovat veškeré okolnosti případu. Mezi ně mohou patřit i relevantní specifika profesního prostředí poškozených. Pokud tak nepostupují, porušují tím právo stěžovatelů na soudní ochranu a právo na náhradu škody způsobené při výkonu veřejné moci garantované čl. 36 odst. 1, resp. čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Tomáše Langáška (soudce zpravodaj) a soudců Jaromíra Jirsy a Jana Wintra o ústavní stížnosti L. N., zastoupeného JUDr. Klárou Schneiderovou, advokátkou, sídlem Těchařovice 7, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. dubna 2024 č. j. 30 Cdo 939/2024-513, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 31. října 2023 č. j. 12 Co 8/2021-470 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 28. srpna 2020 č. j. 23 C 144/2018-281, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva spravedlnosti, za niž jedná Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 22. dubna 2024 č. j. 30 Cdo 939/2024-513 a rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 31. října 2023 č. j. 12 Co 8/2021-470 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím státního orgánu podle čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. dubna 2024 č. j. 30 Cdo 939/2024-513 a rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 31. října 2023 č. j. 12 Co 8/2021-470 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Podstata věci

1. Ústavní soud tímto nálezem zrušil napadená rozhodnutí Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze týkající se nároku stěžovatele, akademika a vědce, na náhradu nemajetkové újmy způsobené téměř desetiletým trestním stíháním pro daňovou trestnou činnost, které skončilo zproštěním stěžovatele. Ústavní soud dospěl k závěru, že obecné soudy nedostály ústavním požadavkům plynoucím z čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), protože nedostatečně zvážily specifické okolnosti případu

a protože přiznané zadostiučinění za nemateriální újmu v celkové výši 85 000 Kč představuje neústavní bagatelizaci nezákonného trestního stíhání přiznáním nepřiměřeně nízké kompenzace.

II. Skutkové okolnosti a obsah napadených rozhodnutí

2. Ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v návětí uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena jeho ústavně zaručená práva podle čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny, jakož i čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

3. Z ústavní stížnosti a vyžádaného soudního spisu plyne, že se stěžovatel v řízení před obecnými soudy v režimu zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, domáhal na vedlejší účastnici (Česká republika – Ministerstvo spravedlnosti) náhrady nemajetkové újmy ve výši 500 000 Kč. Ta mu měla vzniknout v důsledku nezákonného trestního stíhání pro trestný čin zkrácení daně, poplatků a podobné povinné platby podle § 148 odst. 1, 2, odst. 3 písm. a), odst. 4 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Toto trestní stíhání bylo vedeno u Městského soudu v Praze pod sp. zn. 56 T 9/2012 a skončilo zproštěním stěžovatele obžaloby podle § 226 písm. a) a c) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

4. Stěžovatel odůvodňoval svou újmu tím, že působil ve vedoucích akademických funkcích, je autorem desítek patentů a průmyslových vzorů, jakož i řady významných vědeckých publikací. Trestní stíhání pro něj bylo dehonestující a traumatizující a mělo pro něj řadu negativních důsledků ve společenských a zejména vědeckých a pedagogických kruzích. Důsledkem spojování stěžovatele s daňovou trestnou činností mělo být mimo jiné také pozastavení procedury jmenování stěžovatele vysokoškolským profesorem.

5. Vedlejší účastnice stěžovateli dobrovolně uhradila částku 75 000 Kč. Obvodní soud pro Prahu 2 (dále jen „obvodní soud“) v návětí uvedeným rozsudkem uložil vedlejší účastnici povinnost stěžovateli zaplatit dalších 10 000 Kč. Následně ve věci dvakrát rozhodoval Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) a Nejvyšší soud. Městský soud stěžovateli opakovaně vyhověl a uložil vedlejší účastnici zaplatit stěžovateli zbylých 415 000 Kč. Jeho rozhodnutí ovšem dvakrát zrušil Nejvyšší soud.

6. Až svým třetím rozhodnutím ve věci městský soud potvrdil rozsudek obvodního soudu. Uvedl, že v případu nastaly dvě na sebe časově navazující skutečnosti, trestní stíhání stěžovatele a nečinnost správního orgánu v řízení o jmenování žalobce profesorem (zjevné vyčkávání správního orgánu na výsledek trestního řízení). Jedinou příčinou nejmenování stěžovatele profesorem podle městského soudu byla právě nečinnost správního orgánu v řízení o jmenování profesorem, která nastala několik let před zahájením předmětného trestního řízení a trvala i po jeho skončení. Nejmenování stěžovatele profesorem tedy městský soud nepovažoval za zásah do jeho pracovní sféry vzniklý v příčinné souvislosti s předmětným trestním stíháním. Dále přitakal obvodnímu soudu, že trestním řízením byla dotčena pozice stěžovatele na poli pracovních aktivit jen ve velmi omezené míře. Řada stěžovatelem namítaných následků totiž nebyla v příčinné souvislosti s trestním stíháním započatým roku 2007. Z toho všeho městský soud dovodil, že prokázané nemajetkové újmě stěžovatele v oblasti pracovní, zásahu do jeho pověsti a skutečnosti, že je osobou s významným postavením ve společnosti, odpovídá vedle konstatovaného porušení práva a omluvy zaplacení částky 85 000 Kč.

7. Následné stěžovatelovo dovolání Nejvyšší soud odmítl. Ve vztahu k posouzení existence příčinné souvislosti stěžovatel podle Nejvyššího soudu řádně nevymezil předpoklady přípustnosti dovolání. Dovolání neobsahovalo v této části náležitosti vyžadované § 241a odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, (dále jen „občanský soudní řád“) a Nejvyšší soud

je shledal vadným. Ve vztahu k otázce výše přiměřeného zadostiučinění Nejvyšší soud konstatoval, že výslednou částkou se zabývá jen v případech zcela zjevně nepřiměřených, což zde nenastalo. Nejvyšší soud mimo jiné zdůraznil, že stěžovatel žádal odškodnit újmu způsobenou trestním řízením vedeným u městského soudu pod sp. zn. 56 T 9/2012, jež bylo zahájeno až v roce 2007, nikoliv za trestní stíhání zahájené v roce 2003. V důsledku toho nelze na tvrzené následky, které nastaly před rokem 2007, hledět jako na následky vzniklé v příčinné souvislosti s odpovědnostním titulem.

III. Argumentace stěžovatele

8. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že obecné soudy nezohlednily veškeré nepříznivé následky trestního stíhání v životě stěžovatele, nezvážily specifické okolnosti případu a celkově zvolily formalistický a úzký přístup. S četnými odkazy na judikaturu Ústavního soudu stěžovatel upozorňuje, že zadostiučinění za škodu či újmu způsobenou veřejnou mocí stát nesmí bagatelizovat jen symbolickou náhradou. Naopak musí dojít k nahrazení újmy v maximální možné míře. Tomu však obecné soudy podle stěžovatele nedostály. Stěžovatel v tomto ohledu rozvedl negativní dopady trestního stíhání na svůj profesní a osobní život. Výše kompenzace podle něj není spravedlivá ani ve vztahu k jiným, údajně srovnatelným případům, na nichž obecné soudy založily své závěry. Stěžovatel tvrdí, že soudy v jeho případě pominuly zcela odlišnou délku trestního stíhání, výši hrozícího trestu, osobu stěžovatele a řadu negativních následků trestního stíhání. V tomto ohledu stěžovatel zdůraznil své nejmenování profesorem, přičemž vyjádřil přesvědčení, že trestní stíhání představovalo jediný důvod pro nejmenování, respektive jmenování s šestnáctiletým zpožděním až v roce 2019. Obecné soudy, uvádí stěžovatel, oproti tomu označily negativní následky trestního stíhání za subjektivní nepohodu, jíž odpovídá odškodnění ve výši 85 000 Kč. Výsledkem tedy podle mínění stěžovatele byla zcela neadekvátní a nepřiměřeně nízká výše zadostiučinění, čímž soudy měly porušit čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny.

IV. Vyjádření účastníků řízení

9. Ústavní soud si vyžádal soudní spis a vyzval účastníky a vedlejší účastnici řízení, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili.

10. Nejvyšší soud Ústavnímu soud navrhl, aby ústavní stížnost odmítl, popř. zamítl. Nejprve Nejvyšší soud upozornil na procesní aspekty, konkrétně na skutečnost, že stěžovatel dovoláním řádně nenapadl závěr odvolacího soudu o absenci příčinné souvislosti mezi trestním stíháním stěžovatele a jeho nejmenováním profesorem. Stěžovatel totiž podle Nejvyššího soudu řádně nevymezil předpoklady přípustnosti dovolání k této otázce, neboť neuvedl, od jaké konkrétní judikatury Nejvyššího soudu se měl odvolací soud odchýlit. Nejvyšší soud se tudíž touto otázkou nemohl zabývat a v této části odmítl dovolání jako vadné, což stěžovatel v ústavní stížnosti nerozporuje. Stěžovatel též podle Nejvyššího soudu dezinterpretuje skutková zjištění obecných soudů tvrzením, že byl trestně stíhán téměř sedmnáct let. Trestní stíhání trvalo necelých deset let, tvrdí Nejvyšší soud, protože zadostiučinění za původní trestní stíhání započaté v roce 2003 stěžovatel v řízení neuplatnil. Zbytek ústavní stížnosti Nejvyšší soud označuje za pouhou obecnou polemiku s výší přiznaného zadostiučinění.

11. Městský soud ve vyjádření pouze zrekapituloval průběh řízení, uvedl, že byl vázán rozsudkem Nejvyššího soudu, a odkázal na napadené rozhodnutí. Závěrem Ústavnímu soudu navrhl, aby ústavní stížnost zamítl nebo odmítl jako zjevně neopodstatněnou. Obvodní soud pouze odkázal na závěry svého rozsudku.

12. Vedlejší účastnice ve vyjádření nejprve vyjasnila, že již při prvním jednání před obvodním soudem účastníci řízení učinili nesporným, že nezákonným rozhodnutím ve věci (odpovědnostním titulem), je usnesení policejního orgánu z roku 2007. Následně se vedlejší účastnice podrobně vyjádřila k povaze řízení o jmenování profesorem. Uvedla, že stěžovatel

měl využít právní prostředky ochrany proti nečinnosti, které poskytuje správní právo. Z nečinnosti ve věci jmenování profesorem však podle ní nelze vyvozovat stěžovatelovu újmu z trestního stíhání. Konečně uvedla, že obecné soudy již řádně vypořádaly námitky, které stěžovatel uplatňuje v ústavní stížnosti. Ústavnímu soudu proto navrhla, aby ústavní stížnost odmítl jako zjevně neopodstatněnou

13. Ústavní soud zaslal uvedená vyjádření na vědomí stěžovateli.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Předtím, než Ústavní soud přistoupí k věcnému posouzení ústavní stížnosti, je povinen zkoumat, zda ústavní stížnost splňuje všechny zákonem požadované náležitosti a zda jsou dány podmínky jejího věcného projednání stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu"). Ústavní stížnost byla podána včas, osobou oprávněnou a řádně zastoupenou advokátem. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný a ústavní stížnost je přípustná. Procesní předpoklady řízení jsou proto splněny.

VI. Věcné posouzení ústavní stížnosti

15. Pro posuzovaný případ učinil stěžovatel podstatnými mimo jiné dvě otázky: vymezení odpovědnostního titulu a posouzení existence příčinné souvislosti mezi trestním stíháním stěžovatele a jeho nejmenováním profesorem, respektive výrazně zpožděné jmenování až v roce 2019, když původní návrh na jmenování profesorem byl podán již v roce 2003. Dohromady tyto otázky spoluurčují rozsah stěžovatelovy újmy, za niž požaduje odškodnění, a tím podstatným způsobem ovlivňují úvahy o výši kompenzace.

16. Co se týče vymezení odpovědnostního titulu, stěžovatel v ústavní stížnosti uvedl, že prvním titulem bylo usnesení policejního orgánu o zahájení trestního stíhání z roku 2003, druhým usnesení o zahájení trestního stíhání z roku 2007. Obecné soudy však na základě vymezení stěžovatele samotného považovaly za odpovědnostní titul usnesení o zahájení trestního stíhání z roku 2007. V důsledku toho nevzaly v potaz stěžovatelem tvrzenou újmu vzniklou před rokem 2007, která s ohledem na časovou logiku nemohla být v příčinné souvislosti s trestním stíháním započatým roku 2007 (viz zejména body 99 a 105 napadeného rozsudku městského soudu). Nejvyšší soud konstatoval, že tento závěr stěžovatel dovoláním řádně nenapadl (bod 13 napadeného usnesení Nejvyššího soudu).

17. Ke stejnému závěru Nejvyšší soud dospěl i v případě existence příčinné souvislosti mezi trestním stíháním stěžovatele a jeho nejmenováním profesorem. Uvedl, že u této otázky stěžovatel nespecifikoval, od jaké konkrétní judikatury Nejvyššího soudu se měl odvolací soud při jejím posouzení odchýlit, řádně tedy nevymezil předpoklady přípustnosti dovolání. V tomto rozsahu tedy dovolání podle Nejvyššího soudu neobsahovalo náležitosti vyžadované § 241a odst. 2 občanského soudního řádu, a bylo tudíž vadné.

18. Stěžovatel v ústavní stížnosti kromě nesouhlasu s formalistickým postupem Nejvyššího soudu nenabídl žádnou konkrétní argumentaci, proč Nejvyšší soud dovolání v daných otázkách posoudil v rozporu s jeho ústavně zaručenými právy. Ústavní soud proto posoudil tuto otázku v odpovídající míře obecnosti a dospěl k závěru, že postup Nejvyššího soudu odpovídal principům plynoucím z judikatury Ústavního soudu k ústavním rozměrům posuzování přípustnosti dovolání v civilních věcech [zejména stanovisko pléna ze dne 28. listopadu 2017 sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.) a judikatura na něj navazující]. Například podle nálezu ze dne 3. května 2017 sp. zn. I. ÚS 2135/16 (N 70/85 SbNU 247) musí být v dovolání uvedeno, v čem dovolatel spatřuje naplnění podmínek přípustnosti tohoto mimořádného opravného prostředku, je tedy třeba zformulovat právní otázku významnou pro napadené rozhodnutí a uvést, jakým způsobem předmětnou právní otázku řeší judikatura Nejvyššího soudu. Ačkoliv při posuzování obsahových náležitostí nesmí Nejvyšší soud postupovat přepjatě formalisticky a odmítnout dovolání jen z důvodu, že

dovolatel určitou náležitost nevyjádřil zcela pregnantně, je třeba trvat na tom, aby taková formulace v dovolání uvedena byla (např. usnesení ze dne 23. dubna 2025 sp. zn. I. ÚS 3432/24, bod 42, a bod 39 citovaného stanoviska Ústavního soudu). To však stěžovatel v podaném dovolání neučinil (viz dovolání na č. l. 498 soudního spisu).

19. Ačkoli tedy stěžovatel ve vztahu k nyní napadeným rozhodnutím obecných soudů využil všech procesních prostředků ochrany a ústavní stížnost je formálně přípustná (část V), uvedené námitky týkající se vymezení odpovědnostního titulu a existence příčinné souvislosti mezi trestním stíháním stěžovatele a jeho nejmenováním profesorem jsou nepřípustné materiálně. Ačkoliv bylo možné je řádně uplatnit v dovolání, stěžovatel tak neučinil. Materiálně nepřípustná je totiž taková námitka obsažená v ústavní stížnosti, která nebyla uplatněna v předcházejícím řízení způsobem, který by umožnil obecnému soudu ji obsahově posoudit, přičemž z okolností věci je patrno, že tomuto uplatnění nic nebránilo [např. nález ze dne 29. ledna 2025 sp. zn. III. ÚS 2387/24 (N 23/128 SbNU 218), bod 36, či nález ze dne 2. srpna 2022 sp. zn. III. ÚS 377/20 (N 96/113 SbNU 132), bod 23].

20. Přesto Ústavní soud naznal, že je namístě ústavní stížnosti vyhovět.

21. Skutečnost, že jsou výše uvedené námitky nepřípustné, nebrání Ústavnímu soudu posoudit zbytek ústavní stížnosti. Ústavní soud tak učinil a dospěl k závěru, že i když pomineme otázky následků trestního stíhání zahájeného v roce 2003 a nejmenování stěžovatele profesorem, napadená rozhodnutí obecných soudů nesplňují požadavky plynoucí z čl. 36 odst. 3 Listiny.

22. Ústavní soud již mnohokrát judikoval, že osoba, která byla povinna se podrobit úkonům orgánů činných v trestním řízení, musí mít záruku, že pokud trestnou činnost nespáchala, dostane se jí odškodnění. Tato záruka musí být dána i v případě, že je pro poškozenou osobu výše újmy či příčinná souvislost problematicky prokazatelná [např. nález ze dne 17. srpna 2021 sp. zn. III. ÚS 3271/20 (N 140/107 SbNU 153), bod 25]. Již samotné trestní stíhání totiž zásadním způsobem ovlivňuje osobní život stíhaného, zejména zasahuje do jeho cti a dobré pověsti, a to navzdory principu presumpce neviny [již nález ze dne 31. března 2005 sp. zn. I. ÚS 554/04 (N 67/36 SbNU 707)]. Tím spíše, jedná-li se o obvinění liché, což je posléze pravomocně stvrzeno zprošťujícím rozsudkem soudu, podle něhož se skutek, z něhož byl jednotlivec obviněn a obžalován, nestal, případně ani nebyl trestným činem [nález ze dne 29. dubna 2014 sp. zn. I. ÚS 2551/13 (N 71/73 SbNU 305), body 20–21].

23. Z ústavního pořádku, zejména z čl. 36 odst. 3 Listiny, ale také z principů právního státu a rovnosti, plyne několik zásadních požadavků na úpravu a aplikační praxi odškodňování škody způsobené veřejnou mocí. Mezi ně patří mimo jiné zákaz faktického vyprázdnění základního práva ve smyslu čl. 36 odst. 3 Listiny při aplikaci podústavních předpisů o odpovědnosti státu za škodu způsobenou veřejnou mocí [nález ze dne 12. května 2014 sp. zn. I. ÚS 4227/12 (N 86/73 SbNU 459), bod 15], zákaz přiznání zadostiučinění ve výši rozporné s obecnou představou spravedlnosti [nález ze dne 27. září 2016 sp. zn. IV. ÚS 3183/15 (N 183/82 SbNU 773), bod 35], požadavek konzistence a zákazu podstatně se bez zjevných skutkových rozdílů odlišovat od zadostiučinění přiznaného v obdobném případu (tamtéž). Posledně jmenovanému požadavku ale odpovídá také zrcadlová povinnost nerozhodovat strojově a paušálně a při stanovení výše odškodnění vždy vycházet z individuálních okolností a rozměrů daného případu. Mnohé případy a jejich specifické okolnosti mohou být značně komplikované a netypické. To však nevyvazuje obecné soudy z povinnosti udělat vše pro dosažení spravedlivého řešení [nález ze dne 12. května 2014 sp. zn. I. ÚS 4227/12 (N 86/73 SbNU 459), bod 17, a judikatura tam citovaná].

24. Těmto požadavkům obecné soudy v nyní posuzovaném případu plně nedostály.

25. Stěžovatel v řízení před obecnými soudy vylíčil a doložil průběh trestního stíhání i následky tohoto stíhání pro svůj profesní a osobní život. Stěžovatel též popsal své profesní postavení a činnost, totiž že je akademikem činným v oblasti vědy a výzkumu i pedagogiky,

integrovaným v mezinárodních i vnitrostátních kruzích v oblasti polarografie, jakož i dehonestační následky trestního stíhání v těchto kruzích. Dále upozornil, že trestní stíhání trvalo devět let a sedm měsíců a bylo spojeno s hrozbou vysokého trestu a vysoké odpovědnosti za škodu, která měla být stíhanou trestnou činností způsobena (stovky milionů).

26. Obecné soudy mu přiznaly zadostiučinění za utrpěnou imateriální újmu ve výši 85 000 Kč s tím, že stěžovateli vznikla újma ztotožnitelná se subjektivními pocity obav z případně uloženého trestu či stresu, což sice mohl stěžovatel vnímat úkorně, avšak že zásahy v pracovní oblasti měly pouze omezenou míru (body 50 a 55 napadeného rozsudku obvodního soudu). Městský soud potvrdil, že kompenzace ve výši 85 000 Kč odpovídá nemajetkové újmě stěžovatele i s přihlédnutím k jeho významnému postavení ve společnosti, neboť se jednalo převážně o pocity subjektivní nepohody (body 96 a 100 napadeného rozsudku městského soudu).

27. Tyto závěry Ústavní soud shledal za rozporné s výše zmíněnými ústavními požadavky plynoucími z čl. 36 odst. 3 Listiny. Obecné soudy stíhá povinnost vždy pečlivě zvažovat veškeré okolnosti, za nichž k újmě došlo, a závažnost této újmy. Tyto úvahy nelze vždy a všude nahradit obecným stanoviskem *a priori* stanovujícím postup při takovém výpočtu, i kdyby se výjimky z tohoto postupu při řádné individualizaci konkrétní věci týkaly v praxi jen několika extrémních případů. Obecné soudy musí odpovědně přihlédnout ke všem nepříznivým následkům vyvolaným takovým trestním řízením a zvážit jeho veškeré negativní dopady dotýkající se zejména osobnostní integrity konkrétního poškozeného. Soud pak s ohledem na vždy jedinečné skutkové okolnosti takového individuálního případu určí výši finanční náhrady. Pracuje zde s obecným právním principem přiměřenosti a posuzuje věc zejména v intencích životního postavení poškozeného před a po zásahu chybujících orgánů veřejné moci. Jedině takové rozhodnutí, přihlížející ke všem kritériím, které je nutno vzít do úvahy v kontextu daného případu, je pak možno považovat za spravedlivé a ústavně konformní [nález ze dne 29. dubna 2014 sp. zn. I. ÚS 2551/13 (N 71/73 SbNU 305), bod 22].

28. Obecné soudy však v napadených rozhodnutích nevzaly v potaz jedinečné individuální okolnosti a rozměry posuzovaného případu. V posuzovaném případě je podstatné, že stěžovatel je po dlouhá léta veřejně činnou osobou, jak je popsáno výše, jehož profesní život je do značné míry odvislý od odborné a morální reputace. Ústavní soud již dříve judikoval, že výše odškodnění nemateriální újmy vypovídá o úctě státu k soukromému a veřejnému životu jednotlivých lidí a že veřejnou činnost jednotlivce je třeba řádně zohlednit v rámci úvah soudu o dopadech trestního stíhání do profesní a osobní sféry stěžovatele [nález ze dne 21. června 2021 sp. zn. II. ÚS 417/21 (N 119/106 SbNU 290), nález ze dne 27. září 2016 sp. zn. IV. ÚS 3183/15 (N 183/82 SbNU 773)]. Ústavní soud navíc konstatoval, že při hodnocení újmy nelze podceňovat nemajetkovou újmu spočívající např. v pocitech úzkosti, nejistoty, ve ztížení společenského postavení či v poškození dobrého jména, způsobenou vedením trestního řízení proti člověku dosud netrestanému a zastávajícímu významnou společenskou funkci (citovaný nález sp. zn. II. ÚS 417/21, bod 34).

29. Nedostatečné zohlednění specifik posuzovaného případu je v napadených rozhodnutích zvlášť viditelné v rámci úvah soudu o stanovení výše zadostiučinění na základě srovnání s podobnými případy [též nález ze dne 24. dubna 2024 sp. zn. II. ÚS 379/23(N 79/123 SbNU 363)]. Obvodní soud při stanovení výše kompenzace vyšel ze dvou případů (viz bod 56 napadeného rozsudku obvodního soudu), z nichž ani jeden neshledává Ústavní soud přiléhavým. V prvním případu hrozila obviněnému nižší trestní sazba, stíhání trvalo daleko kratší dobu (2 roky a 8 měsíců). Druhý případ je v těchto aspektech o něco přiléhavější. Ani v něm ale nešlo o veřejně činnou osobu v situaci srovnatelné s případem stěžovatele. Ústavní soud si je vědom, že vhodné případy pro takové srovnání nemusí být k dispozici. To však neospravedlňuje mechanický postup a nezbavuje obecné soudy povinnosti provést kvalifikovanou a odůvodněnou úvahu beroucí v potaz výše uvedená specifika.

30. Uvedená pochybení se projevila v celkové výši přiznaného zadostiučinění za způsobenou imateriální újmu, částce 85 000 Kč za téměř desetileté trestní stíhání, které skončilo zproštěním. Stát přitom nesmí závažnost nemajetkové újmy způsobené nezákonným trestním stíháním bagatelizovat přiznáním nepřiměřeně nízké nebo dokonce jen symbolické náhrady [např. nález ze dne 17. srpna 2021 sp. zn. III. ÚS 3271/20 (N 140/107 SbNU 153), bod 27]. V nejobecnější rovině pak přiznané zadostiučinění nesmí být rozporné s obecnou představou spravedlnosti (citovaný nález sp. zn. IV. ÚS 3183/15, bod 35). Přiznané zadostiučinění 85 000 Kč v posuzovaném případu z uvedených ústavních mantinelů zjevně vybočuje.

31. Ústavní soud je dalek toho, aby v daném případě sám přesně určoval finanční částku, která stěžovateli po právu náleží ve smyslu čl. 36 odst. 3 Listiny, respektive dával podrobný návod pro její výpočet. To není a ani nemůže být jeho úkolem. Z ústavního hlediska však nelze vzhledem ke všem okolnostem věci považovat za přiměřenou dosud přiznanou částku. Obecné soudy musí znovu odpovědně zvážit veškeré klíčové okolnosti tohoto případu a rozhodnout. Odůvodnění jejich rozhodnutí však již nesmí vykazovat shora vytknuté ústavněprávní deficity.

VII. Závěr

32. Ústavní soud uzavírá, že obecné soudy nerespektovaly ústavní požadavky na rozhodování o zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nezákonným trestním stíháním. Tím porušily ústavně zaručená práva stěžovatele podle čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny.

33. Ústavní soud proto částečně vyhověl ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a zrušil napadené usnesení Nejvyššího soudu a napadený rozsudek městského soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Rozhodl tak mimo ústní jednání, neboť od něj neočekával další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

34. Ke zrušení rozsudku soudu prvního stupně Ústavní soud nepřistoupil, neboť ochrany základních práv a svobod stěžovatele lze dosáhnout již tím, že věc bude znovu projednána odvolacím soudem. Zrušením usnesení Nejvyššího soudu a rozsudku městského soudu se stěžovateli otevírají procesní prostředky ochrany proti rozsudku obvodního soudu, neboť se věc vrací do fáze řízení o odvolání. Ve vztahu k rozsudku obvodního soudu tak přestala být splněna podmínka přípustnosti ústavní stížnosti podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu [nález ze dne 9. prosince 2014 sp. zn. IV. ÚS 1085/14 (N 220/75 SbNU 475), bod 25]. Ústavní soud proto ústavní stížnost v této části odmítl pro nepřípustnost podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu.

Č. 160
Překvapivé rozhodnutí o náhradě nákladů řízení (uplatnění moderačního oprávnění podle § 150 o. s. ř.)
(sp. zn. III. ÚS 3396/24 ze dne 29. července 2025)

Z práva na spravedlivý proces vyplývá povinnost soudu vytvořit pro účastníky řízení procesní prostor k tomu, aby se vyjádřili i k eventuálnímu uplatnění moderačního práva podle § 150 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, pokud obecný soud takový postup případně zvažuje, a pokud účastníci vznášeli případná tvrzení či důkazní návrhy, které by mohly aplikaci tohoto ustanovení ovlivnit. Pokud odvolací soud vychází při aplikaci moderačního práva z důkazů předložených protistranou až v průběhu odvolacího řízení, které však před soudem nebyly řádně provedeny ani jinak účastníkům poskytnuty, kromě porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, se tím soud dopouští rovněž porušení práva účastníků na rovnost řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Daniely Zemanové, soudce zpravodaje Jiřího Přibáně a soudkyně Lucie Dolanské Bányaiové o ústavní stížnosti stěžovatele P. K., zastoupeného Mgr. Martinem Hasíkem, advokátem, sídlem Brněnská 53/101, Třebíč, proti výrokům I a III usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 30. 10. 2024 č. j. 13 Co 20/2024--713, za účasti Krajského soudu v Brně jako účastníka řízení a J. C., zastoupené Mgr. Ivanem Ericem Poplšteinem, advokátem, sídlem Pellicova 23/8, Brno, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 30. 10. 2024 č. j. 13 Co 20/2024-713, ve výroku I a III, bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na rovnost v řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto v uvedených výrocích zrušuje.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. V posuzované věci se Ústavní soud zabýval překvapivostí rozhodnutí o náhradě nákladů řízení před soudy. Z práva na spravedlivý proces vyplývá povinnost soudu vytvořit pro účastníky řízení procesní prostor k tomu, aby se vyjádřili i k eventuálnímu uplatnění moderačního práva podle § 150 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, (dále jen „o. s. ř.“), pokud obecný soud takový postup případně zvažuje, a pokud účastníci vznášeli případná tvrzení či důkazní návrhy, které by mohly aplikaci tohoto ustanovení ovlivnit. Pokud odvolací soud vychází při aplikaci moderačního práva z důkazů předložených protistranou až v průběhu odvolacího řízení, které však před soudem nebyly řádně provedeny ani jinak účastníkům

poskytnuty, kromě porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), se tím soud dopouští rovněž porušení práva účastníků na rovnost řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny.

2. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí v rozsahu výroků I a III s tvrzením, že jím došlo k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny.

II. Skutkový stav a řízení před správními soudy

3. Okresní soud v Třebíči rozsudkem ze dne 11. 10. 2023 č. j. 6 C 167/2019-625 zastavil řízení ve věci žaloby žalobkyně (vedlejší účastnice) na určení, že zeď tvořící vlastnickou hranici mezi pozemky leží na pozemcích žalobkyně (výrok I), zastavil řízení ve věci žaloby na určení, že zeď tvořící vlastnickou hranici mezi uvedenými pozemky je ve vlastnictví žalobkyně (výrok II), zastavil řízení ve věci nahrazení souhlasu žalovaného stěžovatele s umístěním stavby – cihlová nástavba kamenné zdi, část cihlové zdi přesahující výšku 2 m, a to v rámci řízení o dodatečném povolení stavby vedeného u Městského úřadu Jaroměřice nad Rokytnou, odboru výstavby, investic a majetku, pod sp. zn. VYST/208/2018/Ku (výrok III), zastavil řízení ve věci nahrazení souhlasu žalovaného stěžovatele s umístěním stavebního záměru (cihlové nástavby kamenné zdi, část přesahující výšku 2 m) v řízení o dodatečném povolení stavby (výrok IV), zamítl žalobu, kterou se žalobkyně domáhala, aby část pozemku ležící pod zdí byla přikázána do podílového spoluvlastnictví obou procesních stran a dále, aby část pozemku na hranici mezi pozemky byla přikázána do výlučného vlastnictví žalobkyně (výrok V), žalobkyni uložil povinnost zaplatit žalovanému náhradu nákladů řízení ve výši 52 696,90 Kč (výrok VI), žalobkyni uložil povinnost zaplatit náklady řízení České republice ve výši 92 493 Kč (výrok VII). Při rozhodnutí o nákladech řízení vyšel soud prvního stupně z § 142 odst. 1 o. s. ř. a jejich náhradu přiznal úspěšnému stěžovateli s tím, že neshledal důvody hodné zvláštního zřetele pro aplikaci § 150 o. s. ř. Výrok o náhradě nákladů státu odůvodnil § 148 odst. 1 o. s. ř. s tím, že u žalobkyně (vedlejší účastnice) nejsou dány předpoklady pro osvobození od soudních poplatků.

4. Proti výrokům VI a VII rozsudku okresního soudu podala vedlejší účastnice odvolání. Navrhla změnu rozsudku okresního soudu tak, že náhrada nákladů řízení se nepřiznává žalovanému ani České republice. Vytkla okresnímu soudu, že se vůbec nezabýval jejími majetkovými poměry a tíživou sociální situací, ačkoliv v řízení žádala o osvobození od soudních poplatků.

5. Napadeným usnesením Krajského soudu v Brně byly změněny výroky VI a VII rozsudku okresního soudu tak, že se žalovanému stěžovateli náhrada nákladů řízení nepřiznává (výrok I) a že se České republice vůči vedlejší účastnici náhrada nákladů řízení nepřiznává (výrok II). O nákladech odvolacího řízení rozhodl krajský soud napadeným usnesením tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (výrok III). Krajský soud shrnul, že již při jednání dne 4. 10. 2023 zástupce vedlejší účastnice žádal, aby soud prvního stupně při rozhodnutí o nákladech řízení zohlednil její tíživou majetkovou situaci. Vedlejší účastnice je zaměstnaná, má zdravotní postižení a její příjmy se pohybují jen lehce nad hranicí životního minima (v řádech stokorun). Své majetkové poměry okresnímu soudu doložila, odvolací soud ji však přesto vyzval k jejich doplnění i z hlediska dalších podrobností týkajících se tvrzeného špatného chování stěžovatele vůči vedlejší účastnici. Dále uvedl, že ustanovení o nákladech, zakotvující moderační právo soudu, představuje výjimku ze zásady úspěchu ve věci i procesního zavinění na zastavení řízení a soud je využije v případech, kdy by důsledná aplikace ustanovení § 142, 143, § 146 odst. 2, 3, § 147, 148 o. s. ř. vedla k nepřiměřeným tvrdostem. Krajský soud dospěl v napadeném rozhodnutí k závěru, že v posuzované věci

existují důvody zvláštního zřetele hodné odůvodňující nepřiznání náhrady nákladů v řízení úspěšnému stěžovateli. Za závažný důvod označil kontinuální negativní chování stěžovatele k vedlejší účastnici a jí provozovanému spolku. Poukázal přitom na řadu přestupků stěžovatele a rozhodnutí trestního soudu. Společným prvkem rozhodnutí orgánů veřejné moci byl sankcionovaný záměr stěžovatele poškodit vedlejší účastnici. Krajský soud proto za přiměřeného užití § 220 odst. 1 o. s. ř. změnil výrok VI rozhodnutí okresního soudu. Dále krajský soud postup vedlejší účastnice nehodnotil jako svévolné nebo zřejmě bezúspěšné uplatňování práva. Odůvodnil, proč u vedlejší účastnice jsou dány předpoklady pro osvobození od soudních poplatků, a to zcela. Vzhledem k tomu krajský soud za přiměřeného užití § 220 odst. 1 o. s. ř. změnil výrok VII rozhodnutí okresního soudu.

III. Argumentace v ústavní stížnosti

6. Ústavní stížnost stěžovatele lze stručně shrnout tak, že odvolací soud pochybil při změně výroků o náhradě nákladů řízení. Rozhodnutí okresního soudu považuje v tomto ohledu za věcně správné, krajský soud neměl k moderačnímu právu podle § 150 o. s. ř. přistupovat. Postup v napadeném rozhodnutí byl pro stěžovatele překvapivý. Stěžovateli bylo zasláno pouze doplněné odvolání na výzvu obvodního soudu, avšak doplnění na výzvu krajského soudu mu již soud na vědomí nepřeposlal. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření k výzvě odvolacího soudu „naházela na stěžovatele špínu“. Stěžovatel tak neměl možnost vyjádřit se k těmto skutečnostem, o něž nakonec odvolací soud své rozhodnutí o nákladech opřel. Krajský soud provedl nové dokazování k uplatnění moderačního práva podle § 150 o. s. ř., aniž by umožnil stěžovateli k důkazům se vyjádřit. Důkazy, které vedlejší účastnice předložila k vyjádření k odvolání, krajský soud provedl mimo jednání a následně na nich postavil závěr o aplikaci § 150 o. s. ř. Samotná výzva vedlejší účastnice odvolacím soudem přitom narušuje projednací zásadu i princip neúplné apelace. Závěrem stěžovatel ve stručnosti uvedl argumenty, které by býval v reakci na doplnění vedlejší účastnicí uplatnil, a to jak směrem k majetkovým poměrům stěžovatelky, tak směrem k předloženým veřejným listinám v řízení před odvolacím soudem.

IV. Vyjádření účastníka řízení a vedlejší účastnice řízení

7. Soudce zpravodaj zaslal podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu ústavní stížnost účastníku a vedlejší účastnici řízení k vyjádření.

8. Krajský soud ve svém vyjádření uvedl, že jeho postup nemohl být pro stěžovatele nikterak překvapivý. Přestože stěžovateli bylo zasláno pouze doplnění odvolání k výzvě nalézacího soudu, nikoliv doplnění k výzvě krajského soudu, celkově šlo o skutečnosti, které byly stěžovateli dobře známy. Stěžovatel byl seznámen s odvoláním i s jeho doplněním, s požadavkem vedlejší účastnice na aplikaci § 150 o. s. ř. a s argumentací, v níž žádala o osvobození od soudních poplatků. Byl vyzván a měl dostatečný prostor, aby se k němu vyjádřil, což ostatně i učinil v podání ze dne 2. 1. 2024. Námitka, že vedlejší účastnice v odvolání uplatnila tvrzení v rozporu s § 205a o. s. ř., je v případě odvolání proti výroku o nákladech řízení irelevantní. K projednání odvolání není třeba nařizovat jednání, jestliže se odvolání týká toliko nákladů řízení [§ 214 odst. 2 písm. e) o. s. ř.] a druhý účastník byl s odvoláním a jeho doplněním seznámen. K námitce, že u vedlejší účastnice ani nejsou splněny podmínky pro osvobození od soudních poplatků, neboť se chovala nehospodárně nákupem pozemku v roce 2020, je třeba upozornit, že soud má při posouzení předpokladů opodstatněnosti návrhu na osvobození od soudních poplatků vycházet zásadně z aktuálních majetkových poměrů, nikoliv minulých či budoucích. Závěrem krajský soud navrhl, aby Ústavní soud stížnosti nevyhověl.

9. Vedlejší účastnice se plně ztotožnila s vyjádřením krajského soudu, že rozhodnutí o nákladech v rozsahu uplatnění moderačního práva podle § 150 o. s. ř. nebylo pro stěžovatele překvapivé. Stěžovatel měl možnost se vyjádřit, což učinil v podání ze dne 2. 1. 2024.

Stěžovatel měl po celou dobu možnost do spisu nahlédnout, k relevantním otázkám měl možnost se vyjádřit. V ústavní stížnosti stěžovatel vesměs opakuje již uplatněnou argumentaci. Obraty v jeho podáních k Ústavnímu soudu ilustrují negativní chování stěžovatele vůči vedlejší účastnici. Stěžovatel se nyní snaží vyvrátit závěry orgánů veřejné moci o jeho přečinu a přestupcích, pomíjí ale zmínit podstatu svého škodlivého jednání vůči stěžovatelce a její rodině, o němž již bylo pravomocně rozhodnuto.

10. Soudce zpravodaj zaslal doručené vyjádření stěžovateli na vědomí a k případné replice. V replice stěžovatel setrval na své dosavadní argumentaci.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

11. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou osobou, která byla účastníkem řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

12. V řízení o ústavní stížnosti Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) není další instancí v soustavě soudů, která by byla oprávněna vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů. Při svém rozhodování přezkoumává výlučně ústavnost napadených soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto je nutno vycházet (mimo jiné) z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho použití v konkrétní věci jsou v zásadě věcí obecných soudů, a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je dané rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti. Právě to se stalo v posuzované věci.

13. V posuzovaném případě je napaden postup odvolacího soudu, který rozhodl o změně rozhodnutí nalézacího soudu, pokud jde o náhradu nákladů řízení, a nově aplikoval ustanovení § 150 o. s. ř. Odvolací soud svůj záměr aplikovat moderační ustanovení stěžovateli předem neoznámil. V rozhodnutí svůj postup odůvodnil negativním chováním stěžovatele vůči vedlejší účastnici. K závěru o zmíněném negativním chování dospěl odvolací soud z veřejných listin předložených v odvolacím řízení, které nebyly před soudem řádně provedeny. Nebyly stěžovateli ani zaslány na vědomí. Stěžovatel taktéž neobdržel ani doplnění stran některých skutečností k výzvě odvolacího soudu. V ústavní stížnosti stěžovatel ve stručnosti uvedl argumenty, které by býval v reakci na doplnění vedlejší účastnicí před odvolacím soudem namítal, kdyby k tomu dostal procesní příležitost.

14. Ústavní soud již v minulosti vyslovil názor, že rozhodování o nákladech soudního řízení je integrální součástí soudního řízení jako celku [srov. mimo jiné nález sp. zn. I. ÚS 653/03 ze dne 12. 5. 2004 (N 69/33 SbNU 189)]. V případě rozhodování o náhradě nákladů řízení je třeba přihlížet ke všem okolnostem věci, které mohou mít vliv na stanovení povinnosti k náhradě nákladů řízení, jež účastník vynaložil k účelnému uplatňování nebo bránění práva. Úkolem obecného soudu není pouze mechanicky rozhodnout o náhradě podle výsledku sporu, ale vážit, zda tu neexistují další rozhodující okolnosti mající podstatný vliv na přiznání či nepřiznání náhrady účelně vynaložených nákladů.

15. K aplikaci moderačního práva Ústavní soud v nálezu sp. zn. III. ÚS 727/2000 ze dne 17. 5. 2001 (N 75/22 SbNU 145) uvedl, že podle § 150 o. s. ř. soud může výjimečně, jsou-li pro to důvody hodné zvláštního zřetele, náhradu nákladů zcela nebo zčásti nepřiznat. Nedá-li obecný soud v řízení najevo, že uvažuje o použití § 150 o. s. ř., a nevytvoří-li tak procesní prostor k tomu, aby se účastníci řízení mohli k takovému postupu vyjádřit, postupuje v rozporu

s jejich právem na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 3138/22 ze dne 26. 4. 2023 (N 71/117 SbNU 379)].

16. Jinými slovy, z judikatury Ústavního soudu plyne, že zvažuje-li obecný soud použití moderačního oprávnění podle § 150 o. s. ř., je jeho povinností vytvořit pro účastníky řízení procesní prostor k tomu, aby se k tomuto postupu vyjádřili; v opačném případě poruší právo těchto účastníků na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny [nález sp. zn. I. ÚS 72/22 ze dne 16. 6. 2022 (N 74/112 SbNU 165)]. Tento požadavek se stává ještě naléhavějším právě v průběhu odvolacího řízení, neboť v opačném případě již účastník řízení zpravidla nemá žádnou procesní cestu k uplatnění svých námitek [nález sp. zn. IV. ÚS 3199/21 ze dne 25. 1. 2022 (N 10/110 SbNU 100)]. Po přijetí takového překvapivého rozhodnutí odvolacím soudem již účastník řízení nemá procesní nástroj, jak své námitky uplatnit, na rozdíl od rozhodnutí nalézacího soudu, kdy lze námitky vznést alespoň *ex post* v odvolání. Uvedený postup odvolacího soudu tedy vede k nežádoucí situaci: účastník řízení je nucen vznášet takové námitky vlastně poprvé až v řízení před Ústavním soudem, které je však ze své povahy zaměřeno na posuzování jiných skutečností, než jsou okolnosti umožňující aplikaci § 150 o. s. ř., a z jiných hledisek, než jsou hlediska jednoduchého (podústavního) práva.

17. Součástí práva na spravedlivý proces je vytvoření prostoru pro to, aby účastník řízení mohl účinně uplatňovat námitky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat. Tento požadavek vyplývající z požadavku férového procesu lze vztáhnout na jakékoliv rozhodování, jímž jsou dotčena subjektivní práva a povinnosti účastníků řízení. Ostatně k takovému postupu obecný soud výslovně zavazuje i § 118a odst. 2 o. s. ř., podle kterého má soud v případě jiného právního názoru, než je názor účastníka řízení, jej poučit a vyzvat k vylíčení rozhodných skutečností, které jsou relevantní pro úvahy soudu. Podle Ústavního soudu je třeba tento požadavek, vyplývající v obecné rovině z práva na férový proces, uplatnit též při rozhodování soudu o náhradě nákladů řízení, které je integrální součástí soudního řízení jako celku.

18. Stěžovatel mohl reálně vznášet námitky proti okolnostem, které vedly odvolací soud k uplatnění moderačního práva, poprvé až v ústavní stížnosti. Došlo tedy k judikaturou předvídanému nežádoucímu stavu. V obecné rovině sice o požadavku stěžovatelky na uplatnění moderačního práva věděl již z odvolání, až z rozhodnutí ve věci samé se však dozvěděl o okolnostech rozhodných pro aplikaci moderačního práva (ve stěžovatelův neprospěch), o skutečnostech doplněných protistranou na výzvu odvolacího soudu i o doplněných důkazních návrzích, z nichž odvolací soud ve svých závěrech k uplatnění moderačního práva vycházel, aniž by byly před soudem řádně provedeny. Tím došlo nejen k porušení práva na spravedlivý proces stěžovatele, ale i k porušení práva na rovnost účastníků řízení.

19. Podle Evropského soudu pro lidská práva (dále též jen „ESLP“) „právo na kontradiktornost řízení v sobě zahrnuje právo účastníků seznámit se se všemi důkazy nebo vyjádřeními předloženými s cílem ovlivnit rozhodnutí soudu a možnost zaujmout k nim stanovisko. Strany jakéhokoli sporu mají legitimní právo očekávat, že budou dotázány, zda si přejí vyjádřit se k určité listině. V sázce je zejména důvěra stěžovatelů ve funkční soudnictví, založená mimo jiné na předpokladu, že jim bude umožněno vyjádřit se ke každé písemnosti založené ve spisu. [...] Účastníci řízení mají dále legitimní zájem obdržet kopie písemných vyjádření obsahujících odůvodněné názory na meritum věci, přičemž pouze jim přísluší posoudit, zda je zapotřebí, aby se k určitému dokumentu vyjádřili. Soud není povinen zjišťovat, zda nepostoupení určitého dokumentu způsobilo stěžovatelům újmu, neboť k porušení může dojít, i když újma nevznikla“ (bod 46 rozsudku ESLP ve věci *Janáček proti České republice* ze dne 2. 2. 2023 č. 9634/17). Pro neposkytnutí písemností přijatých a založených do spisu ostatním účastníkům musí existovat skutečně pádné důvody. V takovém případě musí být jejich neposkytnutí náležitě odůvodněno, přičemž vyjádření nemohou obsahovat žádné argumenty

nad rámec argumentů již dříve vznesených a z rozhodnutí musí vyplývat, že soud nehodlá vyjádření využít (srov. podrobně body 51 až 53 citovaného rozhodnutí).

20. Sám krajský soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti přiznal, že prvostupňový soud majetkové poměry vedlejší účastnice vůbec nezkoumal a k uplatnění moderačního práva se v odůvodnění rozsudku omezil na pouhé konstatování, že neshledal důvody hodné zvláštního zřetele pro aplikaci § 150 o. s. ř. Ústavní soud pro úplnost podotýká, že žádost zástupce vedlejší účastnice při jednání okresního soudu dne 4. 10. 2023, aby soud při rozhodnutí o nákladech řízení zohlednil „obtížnou sociální situaci" vedlejší účastnice, mohla být zohledněna jen ve vztahu k nákladům státu (což také krajský soud učinil v ústavní stížností nenapadeném výroku II).

21. Ústavní soud pro přehlednost shrnuje obsah spisu s uvedením, které dokumenty a vyjádření stěžovatel obdržel, a které nikoliv.

– Na výzvu soudu prvního stupně vedlejší účastnice v doplnění odvolání ze dne 13. 12. 2023 podrobně popsala své osobní, majetkové a sociální poměry s rozpisem konkrétních nákladů domácnosti. Toto doplnění bylo stěžovateli doručeno. Pouze k tomuto doplnění měl stěžovatel možnost se vyjádřit, a učinil tak ve svém podání ze dne 2. 1. 2024, které zmiňuje krajský soud ve vyjádření k ústavní stížnosti.

– Stěžovatel však již neměl možnost seznámit se s dalšími podklady (tj. doplněním k prokázání majetkových poměrů a dalšími dokumenty, resp. veřejnými listinami), které si odvolací soud od vedlejší účastnice vyžádal. Usnesením ze dne 29. 4. 2024 č. j. 13 Co 20/2024-700 vyzval krajský soud vedlejší účastnici, aby doplnila tvrzení již dříve uvedená, a to z jakých prostředků hradí měsíční výdaje, jaké jsou její aktuální měsíční příjmy a příjmy členů domácnosti, v jakých částkách ji podporují rodiče či jiné osoby, zda jde o pravidelné příspěvky atd. Dále vedlejší účastnici vyzval, aby uvedla, co je předmětem řízení vedeného u Policie České republiky č. j. KRPJ-95443-154/TČ-2022--161071-UHR a v jaké je aktuálně fázi. Kromě podrobných majetkových poměrů vedlejší účastnice doložila i informace k posledně uvedenému řízení vedeném policií, zejména dokumenty o přestupcích stěžovatele vůči vedlejší účastnici a jí provozovaném spolku, které se staly pro následné rozhodnutí soudu a aplikaci moderačního ustanovení klíčové.

– Krajský soud nezaslal stěžovateli reakci vedlejší účastnice na jeho výzvu, ani nenařídil ve věci jednání. Byť byla samotná informace o řízení vedeném policií obsahem spisu soudu prvního stupně, okresní soud v tomto ohledu žádné dokazování nevedl. Posléze krajský soud přistoupil k rozhodnutí ve věci samé v neprospěch stěžovatele.

22. Z výše uvedeného je patrné, že odvolací soud vycházel ve svých právních závěrech o negativním chování stěžovatele vůči vedlejší účastnici z obsahu předložených veřejných listin, nicméně tyto listiny nebyly provedeny jako důkaz v souladu s ustanovením § 129 o. s. ř. To předpokládá, že důkaz listinou se provádí přečtením nebo sdělením jejího obsahu, přičemž účastník řízení je povinen uvést, k jakým konkrétním tvrzením mají být jednotlivé důkazy provedeny. Takový způsob „zprocesnění" listiny sleduje především ten účel, aby přímo při jednání byli účastníci řízení obeznámeni s obsahem listiny a se skutečnostmi, které mají být z dané listiny prokázány tak, aby eventuálně údaje v nich obsažené mohly být konfrontovány s bezprostředními výhradami účastníků řízení. Veřejné listiny nebyly ani před soudem prvního stupně při jednání provedeny (srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 92/05 ze dne 30. 3. 2005). Jako takové byly učiněny součástí spisu až na výzvu odvolacího soudu, který jednání nenařizoval. Nebyly tak řádně provedeny a ani nebyly stěžovateli zaslány na vědomí ve smyslu rozsudku Evropského soudu pro lidská práva *Janáček proti České republice* ze dne 2. 2. 2023 č. 9634/17.

23. Ústavní soud považoval za významné, že stěžovatel ve své ústavní stížnosti nastínil možnou argumentaci, kterou by býval vznesl, pokud by byl se skutečnostmi a důkazy

předloženými protistranou seznámen. Evropský soud pro lidská práva totiž v tomto ohledu v citovaném rozsudku *Janáček proti České republice* připouští, že právo na kontradiktornost řízení není absolutní a jeho rozsah se může lišit s ohledem na konkrétní okolnosti řízení. V některých případech uvedený soud dovodil, že neposkytnutí určité písemnosti v rámci řízení a nemožnost stěžovatele se k ní vyjádřit nebyly v rozporu se zásadou spravedlivého procesu, neboť měl za to, že taková možnost by neměla vliv na výsledek sporu, nebo že zvolené právní řešení nedávalo žádný prostor pro další diskusi (bod 48). V posuzované věci nicméně o takový (výjimečný) případ předvídaný ESLP nejde. Ústavní soud současně nijak nenaznačuje, zda má být stěžovatel s uvedenou argumentací před odvolacím soudem nakonec úspěšný. Pouze ilustruje, že ústavní stížnost stěžovatele nepředstavuje z pohledu porušení práva na spravedlivý proces a rovnosti účastníků řízení toliko hypotetickou polemiku vyjadřující pouze nesouhlas se závěrem obecného soudu.

24. Ústavně relevantní pochybení krajského soudu lze tedy shrnout následovně. Ve stěžovatelem napadeném výroku I usnesení krajského soudu odvolací soud shledal podmínky pro změnu rozsudku soudu prvního stupně tak, že stěžovateli se náhrada nákladů řízení nepřiznává, protože existují důvody zvláštního zřetele hodné odůvodňující aplikaci § 150 o. s. ř. Krajský soud aplikaci moderačního práva opřel pouze o negativní chování stěžovatele vůči vedlejší účastnici, které ve svém rozhodnutí označil za nemorální. Poukázal na rozsudek Okresního soudu v Třebíči ze dne 27. 5. 2024 č. j. 13 T 43/2024-319 kterým byl stěžovatel shledán vinným z krádeže mobilního telefonu vedlejší účastnice, při které ji dokonce fyzicky napadl a způsobil jí škodu, za což mu byl uložen peněžitý trest 10 000 Kč. Rovněž poukázal na řadu přestupků, jichž se stěžovatel vůči vedlejší účastnici dopustil: Jde mimo jiné o přestupek proti veřejnému pořádku, rušení nočního klidu podle § 5 odst. 1 písm. d) zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, za který byla stěžovateli uložena pokuta 5 000 Kč (příkaz Městského úřadu Třebíč ze dne 17. 9. 2021 č. j. OSČ-Př-300/21-2Tom), přestupek podle § 27 odst. 1 písm. b) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, za který bylo stěžovateli uloženo napomenutí (stěžovatelka je zaměstnankyní zookoutku; rozhodnutí Městského úřadu Třebíč ze dne 6. 11. 2023 č. j. OŽP 93367/23). Jak již bylo uvedeno, k těmto skutečnostem krajský soud (ani soud okresní) nevedl žádné dokazování, pouze je vtělil do svého výsledného rozhodnutí. Rozhodnutí krajského soudu je tedy překvapivé ve smyslu judikatury Ústavního soudu (např. již citovaný nález sp. zn. I. ÚS 72/22) a je rovněž zatíženo vadou, která ve svém důsledku vede k neústavnosti, neboť se opírá o důkazy, aniž by je krajský soud provedl a aniž by stěžovatel byl seznámen s tím, že je odvolací soud považuje za relevantní.

VII. Závěr

25. Ústavní soud uzavírá, že z práva na spravedlivý proces vyplývá povinnost soudu vytvořit pro účastníky řízení procesní prostor k tomu, aby se vyjádřili i k uplatnění moderačního práva podle § 150 o. s. ř., pokud obecný soud takový postup zvažuje, a pokud účastníci vznášejí tvrzení či důkazní návrhy, které by mohly aplikaci tohoto ustanovení ovlivnit. V posuzovaném případě odvolací soud změnil rozhodnutí prvostupňového soudu a moderační právo uplatnil, aniž by na tento možný postup byl stěžovatel předem upozorněn. Odvolací soud nadto vycházel z důkazů předložených protistranou až v průběhu odvolacího řízení, které však nebyly řádně provedeny ani jinak stěžovateli poskytnuty. Usnesením krajského soudu v napadeném rozsahu tak bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na rovnost v řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny.

26. Z uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a vyslovil porušení uvedených základních práv stěžovatele. Podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadené rozhodnutí krajského soudu v napadených výrocích zrušil. Kromě výroku I napadeného rozhodnutí Ústavní soud zrušil i akcesorický výrok III o náhradě nákladů řízení před odvolacím soudem. O ústavní stížnosti

rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť dospěl k závěru, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu). Obecné soudy jsou vázány právním názorem Ústavního soudu vysloveným v tomto nálezu (čl. 89 odst. 2 Ústavy).

Č. 161
Porušení práva na soudní ochranu v důsledku chybného výkladu § 11a zákona o půdě
(sp. zn. IV. ÚS 1020/24 ze dne 30. července 2025)

Závěr obecných soudů, že rozhodnutí o nahrazení projevu vůle povinné osoby k uzavření smlouvy o bezúplatném převodu pozemku oprávněné osobě podle § 11a zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, je konstitutivním rozhodnutím o nabytí vlastnického práva oprávněnou osobou, představuje kvalifikovanou právní vadu při výkladu dotčených zákonných ustanovení a má za následek porušení základního práva stěžovatelky na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Zdeňka Kühna a soudců Josefa Fialy (soudce zpravodaj) a Milana Hulmáka o ústavní stížnosti stěžovatelky České republiky – Státního pozemkového úřadu, sídlem Husinecká 1024/11a, Praha 3 – Žižkov, zastoupené JUDr. Adamem Rakovským, advokátem, sídlem Václavská 316/12, Praha 2 – Nové Město, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2024 č. j. 23 Cdo 1863/2023-157, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 19. ledna 2023 č. j. 36 Co 354/2022-114 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 9. června 2022 č. j. 39 C 390/2021-78, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 4 jako účastníků řízení a obchodní společnosti Krč Alfa, a. s., sídlem Evropská 866/71, Praha 6 – Vokovice, zastoupené doc. JUDr. Petrem Šustkem, Ph.D., advokátem, sídlem Veleslavínova 59/3, Praha 1 – Staré Město, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2024 č. j. 23 Cdo 1863/2023-157 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2024 č. j. 23 Cdo 1863/2023-157 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatelka se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí obecných soudů s tvrzením, že jimi došlo k zásahu do jejího vlastnického práva garantovaného v čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a práva na spravedlivý proces (sc. na soudní ochranu) podle čl. 36 odst. 1 Listiny,

neboť jí bylo zamezeno přezkoumání a obnovení jejího vlastnického práva k předmětu smlouvy, při jejímž uzavření jedna ze stran zneužila podstatného skutkového omylu druhé strany.

2. Z ústavní stížnosti, jejích příloh a vyžádaného spisu Obvodního soudu pro Prahu 4 (dále jen „obvodní soud“) sp. zn. 39 C 390/2021 se podává, že stěžovatelka se žalobou u obvodního soudu domáhala vůči vedlejší účastnici (v té době zapsané v obchodním rejstříku pod jménem X) určení vlastnického práva ke konkretizovaným pozemkům v katastrálním území Krč (pozn. v posuzované věci jde o jednu z dalších větví restituční kauzy tzv. Y). Rozsudkem obvodního soudu ze dne 23. 1. 2012 č. j. 7 C 166/2010-179 ve spojení s rozsudkem Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) ze dne 1. 11. 2012 č. j. 58 Co 378/2012--346 byl nahrazen projev vůle stěžovatelky k uzavření smlouvy o převodu náhradních pozemků na právního předchůdce žalované, který je na základě kupní smlouvy převedl na žalovanou. Obvodní soud napadeným rozsudkem žalobu zamítl (výrok I) a stěžovatelce uložil povinnost nahradit žalované náklady řízení (výrok II). Zamítnutí žaloby odůvodnil obvodní soud závěrem, že nemá pravomoc přezkoumat správnost rozhodnutí vydaných pozemkovým úřadem (sc. rozhodnutí o určení okruhu oprávněných osob).

3. Proti rozsudku obvodního soudu podala stěžovatelka odvolání, a protože městský soud dospěl k závěru, že není důvodné, napadeným rozsudkem potvrdil výrok I rozsudku obvodního soudu (výrok I), změnil výrok II (výrok II) a stěžovatelce uložil povinnost nahradit žalované náklady odvolacího řízení (výrok III). V odůvodnění se městský soud ztotožnil s rozhodnými skutkovými zjištěními obvodního soudu, avšak k nedůvodnosti žaloby dospěl z jiných důvodů, protože závěru o tom, že dotčené pozemky představují bezdůvodné obohacení, brání pravomocné rozhodnutí, kterým se Z. Č. stal jejich vlastníkem. K tomu doplnil, že konečné meritorní rozhodnutí soudu, jímž se stěžovatelce ukládá povinnost uzavřít s oprávněnou osobou smlouvu o bezúplatném převodu náhradního pozemku, není rozhodnutím nahrazujícím prohlášení vůle podle § 161 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, (dále jen „o. s. ř.“), nýbrž rozhodnutím státního orgánu o nabytí vlastnictví, podle něhož se oprávněná osoba stává vlastníkem pozemku již dnem jeho právní moci (s odkazem na judikaturu Nejvyššího soudu).

4. Rozsudek městského soudu napadla stěžovatelka dovoláním, které Nejvyšší soud napadeným usnesením odmítl (výrok I) a uložil stěžovatelce povinnost zaplatit žalované náhradu nákladů dovolacího řízení (výrok II). V odůvodnění připomenul, že v posuzované věci se uplatní závěry jeho ustálené rozhodovací praxe o subjektivních mezích závaznosti pravomocného soudního rozhodnutí o vlastnickém právu pro další řízení o žalobě na určení vlastnického práva k téže věci, přičemž městský soud se od těchto závěrů neodchýlil, pokud uzavřel, že požadavku stěžovatelky na určení vlastnictví nelze vyhovět, neboť tomu brání pravomocné rozhodnutí soudů o tom, že jejich vlastníkem je právní předchůdce žalované. Z toho plyne, že nelze bez zrušení rozsudků nahrazujících projev vůle stěžovatelky jako povinné osoby uzavřít s právním předchůdcem žalované smlouvu o bezúplatném převodu vlastnického práva k dotčeným pozemkům, neboť tyto rozsudky jsou pro soud závazné. Přípustnost dovolání podle Nejvyššího soudu nezaložila ani otázka, jaký je titul k nabytí vlastnického práva v případě, že v restitučním řízení rozhodne soud o vydání náhradních pozemků rozsudkem na nahrazení projevu vůle, neboť tato otázka již byla v judikatuře vyřešena a s tímto řešením jsou závěry městského soudu v souladu. V této souvislosti odkázal zejména na rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 11. 12. 2013 sp. zn. 31 Cdo 2060/2010.

II. Argumentace stěžovatelky

5. Podle stěžovatelky nabyla vedlejší účastnice pozemky od Z. Č., který je dříve nabyl od právního předchůdce stěžovatelky na základě smlouvy, ke které obvodní soud nahradil

projev vůle, přičemž jeho restituční nárok byl přečerpán. Z tohoto důvodu se stěžovatelka domáhala navrácení předmětu bezdůvodného obohacení, kterým jsou dotčené pozemky a činí tak po vedlejší účastnici, neboť lze dovodit její zlou víru. Připomíná, že Nejvyšší soud v napadeném usnesení potvrdil, že u restitucí je rozsudek na nahrazení projevu vůle ve skutečnosti rozsudkem, který konstituuje originární nabytí vlastnického práva k náhradnímu pozemku restituentem, proto u takového nabytí vlastnického práva nelze aplikovat kategorie jako je platnost či neplatnost, neboť nejde o právní jednání, které by mohlo být dotčeno skutkovým omylem a jeho zneužitím. Stěžovatelka brojí proti názoru Nejvyššího soudu, že při přečerpání restitučního nároku má povinná osoba možnost domáhat se vydání bezdůvodného obohacení (tj. hodnoty vydaných pozemků), a upozorňuje, že podle občanskoprávní úpravy je primárním nárokem nárok na vrácení předmětu bezdůvodného obohacení a zaplacení peněžité náhrady přichází v úvahu až tehdy, není-li to možné.

6. V samostatné části ústavní stížnosti stěžovatelka polemizuje s argumentací o konstrukci nabytí vlastnického práva při převodu náhradních pozemků, a je přesvědčena o tom, že pokud výsledkem rozsudku na nahrazení projevu vůle k uzavření smlouvy není uzavření smlouvy (jak dovodil Nejvyšší soud, neboť vlastnické právo vzniká na základě rozsudku, nikoliv na základě smlouvy), postrádá jakákoliv formulace o nahrazení projevu vůle na významu. Jinak řečeno, rozsudek o nahrazení projevu vůle je rozsudkem, kterým je vůle žalovaného nahrazena, není rozhodnutím státního orgánu o nabytí vlastnického práva. Právní závěry napadeného usnesení považuje stěžovatelka za nesmyslné a neplatné.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí. Ústavní soud ustáleně vychází z předpokladu, že stát může být nositelem základních práv, nevystupuje-li v pozici subjektu veřejného práva čili jako nositel veřejné moci [viz stanovisko pléna ze dne 9. 11. 1999 sp. zn. Pl. ÚS-st. 9/99 (ST 9/16 SbNU 372) nebo nález ze dne 19. 7. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 20/15 (N 127/82 SbNU 61), body 45 až 47]. Stěžovatelka v posuzované věci vystupovala jako účastnice řízení před obecnými soudy, a to v řízení vedeném podle III. části občanského soudního řádu.

8. Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný. Ústavní stížnost splňuje procesní předpoklady stanovené v § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu, neboť za stěžovatelku vystupuje jí k tomu pověřený orgán (§ 30 odst. 2 zákona o Ústavním soudu). Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

IV. Průběh řízení před Ústavním soudem

9. Soudce zpravodaj vyzval účastníky řízení a vedlejší účastnici řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti.

10. Obvodní soud jen odkázal na obsah spisu, napadený rozsudek a navazující rozhodnutí s tím, že nemá ničeho dalšího, co by mohl k věci uvést. Návrh na rozhodnutí o ústavní stížnosti neformuloval.

11. Také městský soud odkázal na odůvodnění svého rozsudku, a to na body 11 až 13, ze kterých vyplývá závěr, že požadavku stěžovatelky na určení vlastnictví nebylo možné vyhovět, protože tomu bránilo pravomocné rozhodnutí o tom, že vlastníkem pozemků je právní předchůdce žalované. Městský soud navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta jako zjevně neopodstatněná, případně zamítnuta jako nedůvodná.

12. Nejvyšší soud nesdílí přesvědčení stěžovatelky, že napadenými rozhodnutími bylo zasaženo do jejích základních práv. Poukázal na obsah usnesení, v němž bylo odkazováno na relevantní judikaturu, s níž bylo právní posouzení věci v souladu. V další části vyjádření

zopakoval závěr, že pravomocné rozhodnutí o nahrazení projevu vůle povinné osoby k uzavření smlouvy o bezúplatném převodu vlastnického práva k náhradnímu pozemku je rozhodnutím, kterým je autoritativně rozhodnuto o vlastnictví oprávněné osoby, není rozhodnutím nahrazujícím prohlášení vůle ve smyslu § 161 odst. 3 o. s. ř. Připomíná, že tyto judikaturní závěry byly opakovaně akceptovány Ústavním soudem a odkázal na několik usnesení Ústavního soudu, kterým byly jako zjevně neopodstatněné odmítnuty ústavní stížnosti proti usnesením Nejvyššího soudu. V závěru uvedl, že se domnívá, že ústavní stížnost je zjevně neopodstatněná a navrhl, aby ji Ústavní soud odmítl.

13. Vedlejší účastnice provedla stručnou rekapitulaci sporu a uvedla, že judikatura k posuzované věci je dlouhodobě ustálená a stěžovatelka nepředkládá žádné nové argumenty, které by mohly odůvodnit její změnu. Dále vedlejší účastnice upozorňuje na dosavadní rozhodovací praxi Ústavního soudu, na shodu nyní posuzované ústavní stížnosti s ústavní stížností ve věci sp. zn. I. ÚS 2078/23 a na usnesení (ze dne 6. 9. 2023) v této věci. Poté se věnuje charakteru rozsudku, kterým bylo „převedeno“ vlastnické právo k náhradním pozemkům. Podle ní stěžovatelka opět polemizuje se závěry ustálené rozhodovací praxe soudů všech instancí, včetně Ústavního soudu, ignoruje stanovisko sp. zn. Pl. ÚS-st. 54/21 ze dne 12. 10. 2021 (ST 54/108 SbNU 318; 408/2021 Sb.) a pokouší se absurdní právní argumentací rozvracející ustálenou rozhodovací praxi sanovat vlastní pasivitu v původním řízení o nahrazení projevu vůle a absenci řádně vymezeného dovolacího důvodu. Jestliže je těžištěm ústavní stížnosti údajné bezdůvodné obohacení stěžovatelky, pak není řízení vedeno s osobou, která se měla na její úkor obohatit, takže stěžovatelka měla údajné přečerpání restitučního nároku uplatnit vůči oprávněným osobám, a tento postup podle sdělení Státního pozemkového úřadu ze dne 7. 8. 2023 v jiných věcech využívá. V poslední části se vedlejší účastnice dovolává ochrany práv třetích osob, upozorňuje, že nikdy nebyla účastnicí restitučních řízení, jde o nového, dalšího, dobrověrného nabyvatele dotčených pozemků. V závěru vedlejší účastnice navrhla, aby Ústavní soud stížnost odmítl, popř. zamítl.

14. V průběhu řízení stěžovatelka upozornila na nález Ústavního soudu ze dne 28. 5. 2025 sp. zn. IV. ÚS 164/24 (N 119/130 SbNU 181), přičemž jeho závěry podle ní dopadají i na nynější věc a potvrzují, že Nejvyšší soud porušil její právo na spravedlivý proces (sc. na soudní ochranu) zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny.

15. Na stěžovatelčino podání reagovala vedlejší účastnice v doplnění vyjádření. Namítla v něm, že nynější věc se podstatně liší od věci, v níž rozhodl Ústavní soud uvedeným nálezem, neboť je vlastnicí dotčených pozemků, které nabyla v dobré víře, na základě principu materiální publicity dobrověrně nabyla vlastnické právo, a z důvodu procesní ekonomie se tak jeví účelnější, aby Ústavní soud již neměnil výsledek rozhodnutí obecných soudů. Posléze vymezila procesní a skutkové odlišnosti, časové odlišnosti i právní odlišnosti. Navrhla provedení testu proporcionality, opětovně zdůraznila ochranu dobré víry a právní jistoty, setrvala na názoru, že stěžovatelka porušila princip subsidiarity a že řízení o žalobě na určení vlastnického práva nesmí obcházet restituční zákonodárství. K tomu dodala, že považuje argumentaci soudce Kühna v odlišném stanovisku k nálezu za přesvědčivou a v její situaci za přiléhavou a správnou.

16. Vyjádření účastníků a vedlejší účastnice zaslal Ústavní soud stěžovatelce na vědomí.

17. Ústavní soud rozhodl bez ústního jednání, protože od něho nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

18. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že na základě čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánu veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním

soudu]. Ústavní soud není součástí soustavy soudů, není proto povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí.

19. Dále Ústavní soud zdůrazňuje, že podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu – minimálně v rozsahu tzv. nosných důvodů – závazná pro všechny orgány i osoby, přičemž závazná je i ta část odůvodnění nálezu, která je spjata s jeho výrokem, neboť právě (a jen) v duchu tohoto odůvodnění musí být daný výrok vykládán. Toto konstatování činí Ústavní soud zejména s ohledem na nález sp. zn. IV. ÚS 164/24. Ústavní soud rovněž opakovaně uvedl [např. nález ze dne 28. 1. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 41/02 (N 10/32 SbNU 61; 98/2004 Sb.)], že právní názor obsažený v odůvodnění nálezu Ústavního soudu – má-li obecnou povahu – je závazný při řešení typově shodných případů. Je tomu tak proto, že jde ve svém důsledku o způsob interpretace a aplikace norem ústavního pořádku. Ústavní soud dovodil tuto vázanost obecných soudů také z principu rovnosti v právech podle čl. 1 věty prvé Listiny, neboť rovnost v právech ve vztahu k obecným soudům zakládá právo též na předvídatelné rozhodování v obdobných případech, čímž vylučuje libovůli při aplikaci práva. Porušením principu rovnosti v právech je proto rovněž případ, kdy obecný soud neposkytne účastníkům ochranu jejich základních práv a svobod, ačkoliv ve skutkově obdobných případech v minulosti byla Ústavním soudem přiznána.

20. Nálezy Ústavního soudu tedy představují závazná interpretační vodítka pro rozhodování ve skutkově a právně obdobných věcech, od nichž je sice možné se odklonit, to ovšem pouze ve výjimečných a racionálně odůvodněných případech. Judikatura Ústavního soudu přitom plně zavazuje (s výjimkou uvedenou v § 23 zákona o Ústavním soudu) rovněž samotný Ústavní soud, resp. jeho jednotlivé senáty.

21. Ústavní soud ve věci vedené pod sp. zn. IV. ÚS 164/24, tj. v řízení o návrhu téže stěžovatelky, posuzoval její námitku, že smyslem a účelem rozsudku nahrazujícího projev vůle je nahrazení vůle žalovaného, kterou neprojevil, ačkoliv k tomu byl povinen, proto v konstrukci převodu vlastnického práva je právním titulem nabytí vlastnického práva smlouva, nikoliv soudní rozhodnutí. Připomíná, že obecné soudy v posuzované otázce následovaly a ve věci aplikovaly aktuální závěry judikatury Nejvyššího soudu považující rozsudek o nahrazení souhlasu se smlouvou za konstitutivní rozhodnutí o nabytí vlastnického práva, avšak stěžejní zůstává vyhodnocení, nakolik je možné tuto judikaturu z ústavněprávního pohledu akceptovat, protože bez dalšího přebírá závěry rozhodovací praxe vztahující se původně na restituce podle zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích (na obdobný problém přitom poukazuje též právní doktrína). V této předchozí věci se Ústavní soud postupně zabýval ústavněprávními požadavky na interpretaci právních předpisů, právní úpravou vydávání náhradních pozemků podle § 11 a 11a zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o půdě“) a posouzením, zda interpretace právní úpravy přijatá obecnými soudy v této věci odpovídá ústavněprávním požadavkům. Dospěl ke zjištění o důvodnosti ústavní stížnosti a konstatoval, že závěr obecných soudů, považující rozhodnutí o nahrazení projevu vůle povinné osoby podle § 11a zákona o půdě k bezúplatnému převodu pozemků oprávněné osobě za konstitutivní rozhodnutí o nabytí vlastnického práva oprávněné osoby, představuje kvalifikovanou právní vadu při výkladu dotčených zákonných ustanovení a má za následek porušení základního práva stěžovatelky na soudní ochranu garantovaného v čl. 36 odst. 1 Listiny (nález sp. zn. IV. ÚS 164/24).

VI. Závěr

22. Také v nyní posuzované věci Ústavní soud shledal, že je relevantní otázkou konstrukce nabytí vlastnického práva k náhradním pozemkům. Vycházel-li Nejvyšší soud v napadeném usnesení ze své rozhodovací praxe považující rozhodnutí soudu o nahrazení projevu vůle za konstitutivní rozhodnutí o nabytí vlastnického práva, porušil tím základní právo stěžovatelky na soudní ochranu garantované v čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud, vázán závěry

nálezu sp. zn. IV. ÚS 164/24, proto ústavní stížnosti vyhověl podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a napadené usnesení Nejvyššího soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

23. Vzhledem k zastávané doktríně minimalizace zásahů do rozhodovací praxe obecných soudů nepovažoval Ústavní soud za nutné zrušit též napadené rozsudky městského soudu a obvodního soudu. Je to Nejvyšší soud, který se bude muset – vzhledem ke své funkci sjednocovatele judikatury – vypořádat s nastolenou otázkou povahy rozhodnutí o nahrazení projevu vůle v intencích posuzované věci. Proto Ústavní soud ve zbývající části ústavní stížnost jako nepřípustnou odmítl [§ 43 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu], neboť v návaznosti na zrušení usnesení Nejvyššího soudu a s ohledem na zásadu minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů mu již dále nepřísluší přezkoumávat napadené rozsudky městského soudu a obvodního soudu. Tento přezkum bude nyní na Nejvyšším soudu, který o dovolání znovu rozhodne. Ústavní stížnost v části směřující proti rozsudku městského soudu a rozsudku obvodního soudu je tak procesním prostředkem předčasným [shodně např. nález ze dne 4. 9. 2024 sp. zn. IV. ÚS 1627/24 (N 162/126 SbNU 39), *Bartízalová*, body 18 a 27]. V řízení před obecnými soudy po kasačním zásahu Ústavního soudu bude prostor pro posouzení tvrzení vedlejší účastnice o ochraně jejího vlastnického práva na základě dobrověrného nabytí.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Zdeňka Kühna

S nálezem nesouhlasím, a to z důvodů, které jsem již popsal v disentu k nálezu ze dne 28. 5. 2025 sp. zn. IV. ÚS 164/24 (N 119/130 SbNU 181).

Č. 162
Odmítnutí blanketní kasační stížnosti i přes její včasné doplnění (sp. zn. III. ÚS 2115/24 ze dne 30. července 2025)

Pokud se doplnění kasační stížnosti označené chybnou spisovou značkou ve stanovené lhůtě dostane do dispozice Nejvyššího správního soudu a je z něj možné, na základě dalších identifikátorů, jednoznačně zjistit, kterého řízení se týká a Nejvyšší správní soud i přesto odmítne kasační stížnost pro neodstraněné vady, poruší tím právo stěžovatele na přístup k soudu garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Přibáně, soudce Josefa Baxy (soudce zpravodaj) a soudkyně Lucie Dolanské Bányaiové o ústavní stížnosti stěžovatele Ing. Mirsada Avdibegoviće, zastoupeného JUDr. Jiřím Rouskem, advokátem, sídlem Dubská 390/4, Teplice, proti usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 23. května 2024 č. j. 3 Afs 78/2024-21, za účasti Nejvyššího správního soudu jako účastníka řízení a Odvolacího finančního ředitelství, sídlem Masarykova 427/31, Brno, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího správního soudu ze dne 23. května 2024 č. j. 3 Afs 78/2024--21 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 23. května 2024 č. j. 3 Afs 78/2024--21 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadeného rozhodnutí

1. Dne 2. 4. 2024 podal stěžovatel blanketní kasační stížnost proti rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 12. 3. 2024 č. j. 15 Af 3/2023-28. Usnesením Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 4. 2024 č. j. 3 Afs 78/2024-10 byl vyzván, mimo jiné, k doplnění důvodů kasační stížnosti ve lhůtě jednoho měsíce. Napadeným usnesením ze dne 23. 5. 2024 Nejvyšší správní soud následně stěžovatelovu kasační stížnost odmítl s odůvodněním, že ji stěžovatel ve stanovené lhůtě, ani ke dni rozhodnutí, nedoplnil.

2. Dne 5. 6. 2024 stěžovatel zaslal Nejvyššímu správnímu soudu přípis, v němž namítal, že kasační stížnost doplnil dne 15. 5. 2024, ale uvedl chybnou spisovou značku. Místo sp. zn. 3 Afs 78/2024 uvedl sp. zn. 9 Afs 130/2024. V textu podání ale správně označil účastníky řízení, předchozí řízení, napadená rozhodnutí i návrh petitu. Z podání tak nepochybně vyplývalo, že jde o doplnění kasační stížnosti stěžovatele ke sp. zn. 3 Afs 78/2024.

3. Přípisem ze dne 12. 6. 2024 předseda senátu reagoval na přípis stěžovatele. Uvedl, že v důsledku uvedení chybné spisové značky Nejvyšší správní soud předmětné podání přiřadil namísto k řízení vedenému pod sp. zn. 3 Afs 78/2024, k řízení vedenému pod sp. zn. 9 Afs 130/2024 (a do souvisejícího spisu). Z obsahu podání je sice zřejmé, že se vztahuje k řízení

vedenému pod sp. zn. 3 Afs 78/2024, Nejvyšší správní soud měl ale za to, že kasační stížnost nebyla ve stanovené lhůtě doplněna. Usnesení o odmítnutí kasační stížnosti nabylo právní moci dne 27. 5. 2024, a je tudíž konečné, přičemž zákonná úprava Nejvyššímu správnímu soudu bohužel neposkytuje žádné prostředky, jak zjištěné pochybení zhojit.

II. Argumentace stěžovatele

4. Stěžovatel namítá, že napadeným usnesením bylo zasaženo do jeho práva na spravedlivý proces. Kasační stížnost řádně a včas doplnil. Z podání jasně vyplývalo, že doplnění kasační stížnosti se týká řízení vedeného pod sp. zn. 3 Afs 78/2024, což připustil i Nejvyšší správní soud. Odmítnutím kasační stížnosti došlo k odepření přístupu k soudu, k čemuž stěžovatel odkazuje na nález ze dne 14. 2. 2024 sp. zn. I. ÚS 2489/23 (N 26/122 SbNU 274).

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

5. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen advokátem v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993, o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Jeho ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

IV. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatelky

6. Soudce zpravodaj si pro účely řízení o ústavní stížnosti vyžádal vyjádření Nejvyššího správního soudu a Odvolacího finančního ředitelství.

7. Odvolací finanční ředitelství se k ústavní stížnosti nevyjádřilo.

8. Nejvyšší správní soud uvedl, že v době vydání napadeného usnesení měl oprávněně za to, že stěžovatel ve stanovené lhůtě kasační stížnost nedoplnil. Stěžovatel podal blanketní kasační stížnost, a sám se tak vystavil možnému riziku spojenému s dodatečným doplněním jejích důvodů a petitu. Pod sp. zn. 9 Afs 130/2024 je vedeno řízení o kasační stížnosti bratra stěžovatele, který je zastoupen stejným advokátem. Ve věci rozhodoval stejný krajský soud, účastníkem byl stejný žalovaný a řízení jsou obdobná i po skutkové a právní stránce. Obě věci tak bylo možné jasně rozlišit téměř pouze podle spisové značky.

9. Podle Nejvyššího správního soudu stěžovatel kasační stížnost nedoplnil řádně a z podání jasně nevyplývalo, že doplnění kasační stížnosti se týká jeho řízení. Stěžovatel byl zastoupen advokátem, který by si měl být vědom, že spisová značka je během procesu zpracování podání rozhodující pro to, aby podání bylo přiřazeno ke správnému spisu. Spisová značka slouží právě k tomu, aby bylo možné na první pohled odlišit jednotlivá řízení zejména pro případ, že u jediného soudu je vedeno více řízení s totožnými účastníky, která se týkají skutkově i právně obdobných věcí. Stěžovatel byl informován, aby spisovou značku uváděl na všech písemnostech zasílaných Nejvyššímu správnímu soudu. Přiřazování podání k jednotlivým soudním spisům podle spisových značek je běžnou praxí, která musela být advokátovi stěžovatele dobře známa. Po právních zástupcích lze požadovat určitou míru obezřetnosti a pečlivosti. Tím spíše v případě, kdy si advokát stěžovatele musel být vědom, že jsou u Nejvyššího správního soudu vedena dvě řízení jeho dvou klientů totožného příjmení, u nichž může snadno dojít k záměně.

10. Posuzovaná věc se liší od nálezu sp. zn. I. ÚS 2489/23, neboť v dané věci nebylo e-mailové podání účastníka řízení soudu vůbec předáno kvůli antispamovému programu provozovatele e-mailového serveru, zatímco v posuzované věci pochybil sám stěžovatel. Stěžovatelovo podání bylo sice včas doručeno, nicméně z ospravedlnitelného důvodu nebylo přiřazeno ke správnému spisu a příslušný senát neměl možnost, jak se o doručení podání dozvědět. Není prakticky možné, aby soudci ověřovali, zda mezi všemi podáními doručenými

Nejvyššímu správnímu soudu není podání, které bylo chybně přiřazeno a správně náleží k jejich spisu.

11. Nejvyšší správní soud uzavřel, že Ústavní soud by měl ústavní stížnost zamítnout nebo odmítnout. Pokud by však ústavní stížnost shledal důvodnou, měl by zvážit „precedenční“ dopady svého rozhodnutí na další fungování soudů. Řádné označování písemností je zákonnou, ale i faktickou podmínkou efektivního fungování soudní ochrany. Bylo by chybou umožnit, aby účastníci řízení na tuto povinnost mohli zcela rezignovat.

12. Vyjádření Nejvyššího správního soudu zaslal Ústavní soud stěžovateli na vědomí a k případné replice. Stěžovatel repliku neuplatnil.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

13. V řízení o ústavní stížnosti Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky) není další instancí v soustavě soudů, která by byla oprávněna vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů. Při svém rozhodování přezkoumává výlučně ústavnost napadených soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto je nutno vycházet mimo jiné z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho použití v konkrétní věci jsou v zásadě věcí obecných soudů, a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je dané rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti.

14. Ústavně zaručené právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) garantuje jednotlivci možnost domáhat se stanoveným postupem ochrany svých práv před nezávislým a nestranným soudem. Tento postup není upraven na úrovni ústavního pořádku, nýbrž v zákonných procesních předpisech (čl. 36 odst. 4 Listiny), které kogentně stanoví, jakými konkrétními způsoby a procesními instituty lze právo na soudní ochranu prosazovat. Dodrží-li pak jednotlivec takto stanovený postup a soud přesto odmítne o jeho právu rozhodnout, dochází k porušení práva na soudní ochranu a k ústavně nepřípustnému odepření spravedlnosti [např. nález sp. zn. III. ÚS 3045/17 ze dne 13. 3. 2018 (N 47/88 SbNU 633), bod 16].

15. Z ústavněprávního požadavku efektivní a účinné soudní ochrany vyplývá, že nedostatky v organizaci a činnosti soudní moci (ke kterým při množství projednávaných věcí občas logicky dochází) nemohou jít k tíži těch, kteří se na soud obracejí jako na ochránce svých práv. O protiústavní postup soudu jde tehdy, vybočuje-li jeho procesní postup ze zákonných pravidel, která řízení před ním upravují, a vybočení je způsobilé negativně se promítnout do výsledku řízení; tak je tomu v případě zřetelných pochybení administrativního charakteru, jimiž je kupříkladu založení rozhodné listiny do spisu jiného, omyl při datování jejího příchodu či přehlédnutí zaplacení soudního poplatku. Nejen evidentní „administrativní omyly“ ze strany soudu však mohou ve svém důsledku znamenat porušení práva zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny [nález ze dne 10. 3. 2021 sp. zn. I. ÚS 3174/20 (N 50/105 SbNU 85), bod 15].

16. Podle § 106 odst. 3 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, (dále jen „s. ř. s.“) „nemá-li kasační stížnost všechny náležitosti již při jejím podání, musí být tyto náležitosti doplněny ve lhůtě jednoho měsíce od doručení usnesení, kterým byl stěžovatel vyzván k doplnění podání. Jen v této lhůtě může stěžovatel rozšířit kasační stížnost na výroky dosud nenapadené a rozšířit její důvody“. Pokud podání není ve stanovené lhůtě doplněno nebo opraveno a v řízení nebude možno pro tento nedostatek pokračovat, soud podání usnesením odmítne (§ 37 odst. 5 s. ř. s.). Je-li ve stanovené lhůtě podání řádně doplněno nebo opraveno, a přesto Nejvyšší správní soud kasační stížnost odmítne, postupuje v rozporu s podústavním právem a současně porušuje základní právo stěžovatele na přístup k soudu [nález ze dne 14. 2. 2024 sp. zn. II. ÚS 2610/23 (N 27/122 SbNU 279), body 17 a 18].

17. Ústavní soud považuje, s ohledem na argumentaci Nejvyššího správního soudu, předně za nutné uvést, že podání blanketní kasační stížnosti a její doplnění na základě výzvy není v řízení u Nejvyššího správního soudu nic neobvyklého. To ostatně potvrzuje i právní úprava citovaná v předchozím bodě. I komentářová literatura uvádí, že „[d]voutýdenní lhůta k podání kasační stížnosti je poměrně krátká. (...) Důvodová zpráva k soudnímu řádu správnímu to vysvětlovala tím, že podávání kasační stížnosti lze připodobnit tzv. ohlašování opravného prostředku. Jde tu zejména o to, aby v krátké době (dvou týdnů) bylo jasno o tom, zda rozhodnutí soudu bude napadeno. Naproti tomu zákon poměrně velkoryse konstruuje lhůtu k odstranění vad kasační stížnosti“ (KÜHN, Z., KOCOUREK, T. a kol. Soudní řád správní. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 978 a násl.). Posuzovaná věc se tedy v tomto ohledu neliší od mnoha jiných řízení vedených u Nejvyššího správního soudu.

18. Ústavní soud souhlasí s Nejvyšším správním soudem, že posuzovaná věc se liší od nálezu sp. zn. I. ÚS 2489/23, na nějž poukazoval stěžovatel. Nejvyšší správní soud nicméně ve vyjádření uvedl, že v dané věci podání stěžovatele bylo doručeno včas. Podání stěžovatele se tedy prokazatelně dostalo do dispozice Nejvyššího správního soudu.

19. Sám Nejvyšší správní soud v přípise adresovaném právnímu zástupci stěžovatele ze dne 12. 6. 2024 uvedl, že z obsahu podání je zřejmé, že se vztahuje k řízení vedenému pod sp. zn. 3 Afs 78/2024. Ve vyjádření se nicméně Nejvyšší správní soud snažil ukázat, že spisová značka byla téměř jediným identifikačním údajem, podle něhož bylo možné obě věci jasně rozlišit a že z podání stěžovatele jasně nevyplývalo, že doplnění kasační stížnosti se týká jeho řízení. S tím Ústavní soud nesouhlasí.

20. Ústavní soud si kromě spisu vedeného pod sp. zn. 3 Afs 78/2024, vyžádal i spis vedený pod sp. zn. 9 Afs 130/2024, kde se nachází originál podání ze dne 15. 5. 2024. Již na titulní straně podání je tučným písmem uvedeno jméno stěžovatele, přičemž mezi jmény Alija a Mirsad je znatelný rozdíl. Na stejném místě je rovněž uveden napadený rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 15 Af 3/2023-28 ze dne 12. března 2024, přičemž datum vydání a číslo jednací se výrazně liší od rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 141 Af 1/2023-30 ze dne 15. dubna 2024. Nejvyššímu správnímu soudu lze přisvědčit v tom, že označení rozhodnutí Odvolacího finančního ředitelství se liší minimálně. Obsah kasační stížnosti je pak téměř shodný s kasační stížností bratra stěžovatele, která byla doplněna dne 30. 5. 2024. Z petitu doplnění kasační stížnosti ze dne 15. 5. 2024 je však jasné, že stěžovatel navrhuje zrušení rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 15 Af 3/2023-28 ze dne 12. března 2024.

21. Z výše uvedeného tak vyplývá, že byť stěžovatel pochybil při uvedení spisové značky, z podání ze dne 15. 5. 2024 je zřejmé, že směřovalo k řízení vedenému pod sp. zn. 3 Afs 78/2024. V posuzované věci je stěžejní, že podání se prokazatelně dostalo ve stanovené lhůtě do dispozice soudu a bylo z něj možné zjistit, kterého řízení se týká. Ústavní soud v tomto nálezu nebude předvídat jiné možné situace, u kterých vyvstane otázka, zda určité podání skutečně směřovalo k určitému řízení. Ze specifických skutkových okolností v posuzované věci vyplývá, že kasační stížnost stěžovatele byla doplněna včas. Nejvyšší správní soud tak pochybil, když kasační stížnost stěžovatele odmítl s odůvodněním, že stěžovatel důvody kasační stížnosti ve stanovené lhůtě ani ke dni napadeného rozhodnutí nedoplnil.

22. Ústavní soud souhlasí s Nejvyšším správním soudem, že z praktického hlediska není možné, aby soudci ověřovali, zda mezi všemi podáními doručenými Nejvyššímu správnímu soudu, není podání, které bylo chybně přiřazeno a náleží k jejich spisu. Na druhou stranu však už je v jejich možnostech, aby při doručení podání do jejich spisu s chybně označeným účastníkem řízení, napadenými rozhodnutími a neodpovídajícím petitem ověřili, zda jde skutečně o podání, které se týká jejich věci a pokud ne, zda se netýká jiného řízení. I v takových situacích se ale může stát, že si konkrétní soudce chybného podání nevšimne a k odmítnutí kasační stížnosti dojde dříve, než uvnitř soudu dojde k nápravě.

23. Pro tato pochopitelná pochybení slouží kasační zásah ze strany Ústavního soudu jako „záchranná brzda“, jež zajistí, že stěžovatelům v konkrétní věci nebude odepřen přístup k soudu a jejich věc bude soudem projednána (za předpokladu, že řízení nebude zatíženo jinými vadami). Podání stěžovatele se prokazatelně dostalo ve stanovené lhůtě do dispozice Nejvyššího správního soudu a bylo z něj možné zjistit, kterého řízení se týká.

24. Při analýze došlé písemnosti (zde doplněné kasační stížnosti) je třeba odlišit její podstatné obsahové náležitosti a vedle toho náležitosti formální sloužící k identifikaci a následné evidenci podání, mezi něž patří jistě spisová značka, nicméně nejde o údaj jediný či nejpodstatnější. I při skutkové a právní podobnosti případů existuje řada dalších spolehlivých identifikátorů, jakými jsou jména či názvy účastníků řízení, adresy, označení napadených rozhodnutí apod. Je věcí vnitřní organizace soudu a nastavení interních postupů v něm, aby podání, která se z vnějšku dostanou do dispozice soudu, byla správně identifikována a přiřazena do odpovídajícího spisu, a to i v situaci, kdy se podatel dopustí vlastního pochybení (písařské chyby) při uvedení jednoho (z více) identifikačních údajů. Pokud by Ústavní soud za takto zjištěných skutkových okolností ústavní stížnost odmítl či zamítl s odůvodněním, že stěžovatel uvedl chybnou spisovou značku, dopustil by se přepjatého formalismu.

25. Ústavní soud nicméně zdůrazňuje, že tento nález neznamená, že účastníci řízení a jejich právní zástupci mohou rezignovat na své povinnosti při označování písemností zasílaných Nejvyššímu správnímu soudu. Je především věcí toho, kdo opravný prostředek podal, aby si odpovídajícím způsobem vytvořil procesní situaci, za níž by mohlo být soudem v době rozhodování o tomto opravném prostředku přihlédnuto ke všemu, co v následném odůvodnění přednesl [nález ze dne 4. 6. 1998 sp. zn. III. ÚS 308/97 (N 63/11 SbNU 119)].

26. Jak uvedl Nejvyšší správní soud, smyslem označení věci je umožnit bezproblémové přiřazení podání k existujícímu soudnímu řízení (tedy soudnímu spisu). Právní zástupci stěžovatelů musí postupovat profesionálně a mít na paměti, že uvedením nesprávné spisové značky při doplnění kasační stížnosti ve stanovené lhůtě riskují, že toto doplnění nebude přiřazeno ke správnému spisu. Tím se přinejmenším zbytečně prodlouží řízení, ale může také dojít k odmítnutí kasační stížnosti pro neodstraněné vady. Náprava cestou ústavní stížnosti s sebou nese nejen finanční, ale i časové náklady účastníků i soudu, v závislosti na konkrétních okolnostech dané věci nemusí být vždy úspěšná, a proto ji nelze považovat za běžný prostředek pro odstranění vlastních chyb.

VI. Závěr

27. Ústavní soud uzavírá, že podání stěžovatele se dostalo do dispozice Nejvyššího správního soudu ve stanovené lhůtě a z podání bylo možné jednoznačně zjistit, kterého řízení se týká. Jinými slovy, stěžovatel kasační stížnost včas doplnil. Dodržel tedy stanovený postup k ochraně svých práv před Nejvyšším správním soudem. Nejvyšší správní soud ale kasační stížnost odmítl pro neodstraněné vady, čímž porušil právo stěžovatele na soudní ochranu, resp. na přístup k soudu garantované čl. 36 odst. 1 Listiny. Jelikož se stěžovatel domáhal prostředky správního soudnictví ochrany před akty veřejné správy, byl napadeným usnesením porušen též čl. 36 odst. 2 Listiny.

28. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud usnesení Nejvyššího správního soudu zrušil v souladu s § 82 zákona o Ústavním soudu a vrátil věc Nejvyššímu správnímu soudu k dalšímu řízení.

29. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 163
Překvapivé skutkové posouzení věci obecným soudem na základě nepřípustných závěrů Nejvyššího soudu
(sp. zn. IV. ÚS 2349/24 ze dne 30. července 2025)

Je neústavní takový postup civilních soudů, kdy Nejvyšší soud v kasačním rozhodnutí přehodnotí skutková zjištění nalézacího soudu a odvolacího soudu a soudy nižšího stupně poté bez doplnění dokazování přijmou skutkové závěry, které jsou zcela protichůdné vůči závěrům učiněným v předchozím řízení. Takový postup je překvapivý a vykazuje znaky libovůle, čímž porušuje základní požadavky čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Zdeňka Kühna (soudce zpravodaj) a soudců Josefa Fialy a Milana Hulmáka o ústavní stížnosti stěžovatelky obchodní společnosti X, zastoupené JUDr. Mojmírem Ježkem, Ph.D., advokátem, sídlem Betlémské nám. 351/6, Praha 1 – Staré Město, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. května 2024 č. j. 21 Cdo 3393/2023-353, rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 27. června 2023 č. j. 23 Co 38/2023-327, rozsudku Okresního soudu v Mělníku ze dne 18. října 2022 č. j. 6 C 454/2018-303 a rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2022 č. j. 21 Cdo 3710/2020--274, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Praze a Okresního soudu v Mělníku jako účastníků řízení a Ing. Maxe Hillebranda, zastoupeného Mgr. Davidem Vavřínkou, advokátem, sídlem Urxova 430/4, Praha 8 – Karlín, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 30. května 2024 č. j. 21 Cdo 3393/2023-353, rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 27. června 2023 č. j. 23 Co 38/2023-327, rozsudkem Okresního soudu v Mělníku ze dne 18. října 2022 č. j. 6 C 454/2018-303 a rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2022 č. j. 21 Cdo 3710/2020-274 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. května 2024 č. j. 21 Cdo 3393/2023-353, rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 27. června 2023 č. j. 23 Co 38/2023-327, rozsudek Okresního soudu v Mělníku ze dne 18. října 2022 č. j. 6 C 454/2018-303 a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2022 č. j. 21 Cdo 3710/2020-274 se ruší.

Odůvodnění

I. Podstata věci

1. V nynější věci jde o pracovněprávní spor. Obecné soudy dospěly k závěru, že stěžovatelka neplatně rozvázala s vedlejším účastníkem pracovní poměr pro nadbytečnost [podle § 52 písm. c) zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění účinném do 30. 9. 2018, dále jen „zákoník práce“]. Skutečným důvodem výpovědi byly podle obecných soudů

neuspokojivé pracovní výsledky [podle § 52 písm. f) zákoníku práce], přičemž jednotlivé výpovědní důvody je nutné mezi sebou rozlišovat. Pro právní posouzení věci bylo klíčové, zda organizační změny, v jejichž konečném důsledku se stal vedlejší účastník nadbytečným, stěžovatelka provedla účelově, s cílem ukončit jeho pracovní poměr.

2. Obecné soudy původně vyšly z toho, že organizační změny účelové nebyly a vedlejší účastník se stal nadbytečným až po celkové reorganizaci stěžovatelky. Nejvyšší soud však ve svém rušícím rozsudku hodnotil zjištěný skutkový stav odlišně a zavázal obecné soudy nejen právním názorem, ale i skutkovými úvahami, čímž překročil rámec dovolacího řízení, jehož účelem je právní posouzení věci. Na základě tohoto nesprávného postupu pak obecné soudy – bez dalšího dokazování – dospěly ke zcela protichůdným skutkovým závěrům, než jaké učinily v předchozím řízení.

II. Popis věci a její procesní vývoj

II. A. Skutkové okolnosti

3. Ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí pro porušení jejích ústavně zaručených práv v čl. 2 odst. 3, čl. 26 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

4. Vedlejší účastník pracoval od roku 2005 u stěžovatelky, dceřiné obchodní společnosti rakouské společnosti X, na pozici ředitele obchodního zastoupení. Dne 1. 5. 2018 rozhodlo vedení stěžovatelky o vnitřní organizační změně, na základě které byla dosavadní funkce vedlejšího účastníka rozšířena o pozici tzv. „key account“, jejíž podstatou byla péče o klíčové zákazníky. Běžnou agendu vedlejšího účastníka, která zahrnovala zejména správu skladu a administraci uzavřených obchodů, převzal nově přijatý zaměstnanec Ing. Skopal, který měl v pracovní smlouvě vymezen druh práce jako „nástupce současného vedoucího pobočky“. Dne 31. 8. 2018 byla přijata další organizační změna, v jejímž důsledku byla pracovní pozice vedlejšího účastníka zrušena (s účinností k 1. 11. 2018). Činnosti, které vykonával, již neměly tvořit samostatnou pracovní náplň. Veškeré povinnosti měl zastat Ing. Skopal, který byl jmenován do funkce obchodního ředitele. Téhož dne obdržel vedlejší účastník výpověď z pracovního poměru pro nadbytečnost podle § 52 písm. c) zákoníku práce. V návaznosti na dohodu uzavřenou dne 18. 9. 2018 stěžovatelka poskytla vedlejšímu účastníkovi nad rámec zákona odstupné ve výši šesti průměrných měsíčních platů a převedla mu do vlastnictví služební vozidlo.

II. B. Rozsudky nalézacího soudu a odvolacího soudu, které vyzněly ve prospěch stěžovatelky

5. Žalobou podanou u Okresního soudu v Mělníku se vedlejší účastník domáhal určení neplatnosti výpovědi z pracovního poměru. Namítal, že stěžovatelka ukončila jeho pracovní poměr účelově pro nadbytečnost, byť se ve skutečnosti nadbytečným nestal. Po přijetí nového zaměstnance stěžovatelka připravila uměle vytvořené organizační změny a výpověď vedlejšího účastníka založila na smyšlených organizačních důvodech. Skutečným důvodem výpovědi byly jeho osobní spory s jednatelem stěžovatelky.

6. Okresní soud v Mělníku žalobu zamítl a uložil vedlejšímu účastníkovi povinnost nahradit stěžovatelce náklady řízení (rozsudkem ze dne 8. 10. 2019 č. j. 6 C 454/2018-180). Neprokázalo se tvrzení vedlejšího účastníka, že organizační změny byly vydány účelově s cílem ukončit jeho pracovní poměr. Za klíčový důkaz soud označil výpovědi jednatele stěžovatelky a Ing. Skopala, které byly vzájemně konzistentní a odpovídaly listinným důkazům. Smyslem první organizační změny bylo zefektivnit fungování stěžovatelky, zejména v oblasti komunikace s klíčovými zákazníky. V té době nic nenasvědčovalo tomu, že by stěžovatelka neměla zájem již dále vedlejšího účastníka zaměstnávat. Předpokládalo se, že jeho odborný

potenciál bude využit pro rozvíjení vztahů s klienty, zatímco nový zaměstnanec měl převzít jen administrativní agendu a zlepšit stav skladového hospodářství. Ing. Skopal nebyl při přijetí do zaměstnání obeznámen s tím, že by náplní jeho práce měla být také komunikace s klienty. K ukončení pracovního poměru vedlejšího účastníka došlo až ve chvíli, kdy se ukázalo, že první organizační změna nepřinesla očekávaný efekt. Ani druhá organizační změna nebyla podle okresního soudu účelová. Podstatné bylo zjištění, že u stěžovatelky došlo k celkové reorganizaci. Její součástí byla změna způsobu vyřizování objednávek a komunikace s klíčovými zákazníky, kterou měla nově na starosti mateřská obchodní společnost v Rakouské republice. Pozici manažera pro klíčové zákazníky neobsadil žádný jiný zaměstnanec stěžovatelky. Pokud následně Ing. Skopal komunikoval s klienty, činil tak výhradně v souvislosti s vyřizováním objednávek, nikoli za účelem rozvíjení vztahů s významnými zákazníky. Pracovní náplň vedlejšího účastníka byla tedy nadále zajišťována zcela odlišnými mechanismy v rámci společnosti a celé obchodní skupiny. Podle okresního soudu tak existovala příčinná souvislost mezi přijatou organizační změnou a nadbytečností vedlejšího účastníka. Výpověď z pracovního poměru pro nadbytečnost proto byla platná.

7. Krajský soud v Praze k odvolání vedlejšího účastníka potvrdil, že výpověď pro nadbytečnost byla platná (rozsudkem ze dne 23. 6. 2020 č. j. 23 Co 85/2020-229). Ztotožnil se s hodnocením okresního soudu, že cílem organizačních změn bylo zefektivnění práce stěžovatelky, nikoli ukončení pracovního poměru vedlejšího účastníka. Stěžovatelka dlouhodobě vyjadřovala nespokojenost s prací vedlejšího účastníka. Pokud by skutečně usilovala o ukončení jeho pracovního poměru, mohla mu dát výpověď podle § 52 písm. g) zákoníku práce – tedy pro opakované méně závažné porušování pracovních povinností – a to bez nutnosti vyplácet odstupné. Zrušení pozice vedlejšího účastníka představovalo pouze dílčí krok učiněný při celkové změně organizace obchodní činnosti stěžovatelky. Podle krajského soudu však bylo vhodné přihlédnout k určitým administrativním pochybením v provádění organizačních změn, které mohly u vedlejšího účastníka vyvolat subjektivní přesvědčení o účelovém postupu stěžovatelky. Proto změnil rozsudek okresního soudu ve výroku o náhradě nákladů řízení, které z důvodů hodných zvláštního zřetele stěžovatelce nepřiznal.

II. C. Zrušující rozsudek Nejvyššího soudu

8. Nejvyšší soud napadeným rozsudkem k dovolání vedlejšího účastníka zrušil rozsudky obou nižších soudů. Uvedl, že je třeba důsledně rozlišovat důvody výpovědi. Rozhodnutí o organizační změně nemůže být způsobilým důvodem k podání výpovědi pro nadbytečnost ve smyslu § 52 písm. c) zákoníku práce, pokud ho zaměstnavatel přijal z důvodu nespokojenosti s pracovními výsledky zaměstnance. V takovém případě smí zaměstnavatel rozvázat pracovní poměr jen výpovědí podle § 52 písm. f) zákoníku práce. V posuzované věci jednatel stěžovatelky dlouhodobě vyjadřoval nespokojenost s pracovními výsledky vedlejšího účastníka, vytýkal mu především nedostatečné informování o obchodní činnosti a zanedbaný stav skladů. Stěžovatelka zrušila pracovní místo vedlejšího účastníka s tím, že veškeré činnosti bude nadále vykonávat jako obchodní ředitel Ing. Skopal. Na obě organizační opatření bylo nutné nahlížet jako na jeden celek, a to nejen s ohledem na jejich krátkou časovou návaznost, ale především proto, že obě řešila nedostatky v řídící činnosti obchodního zastoupení, které měly původ v osobě vedlejšího účastníka. Posuzováno v těchto souvislostech se tak podle Nejvyššího soudu „nabízel“ závěr, že důvodem přijetí organizačních změn byly právě neuspokojivé pracovní výsledky vedlejšího účastníka. Vzhledem k tomu, že v uvedených souvislostech se soudy věcí nezabývaly, zrušil jejich rozhodnutí a vrátil věc okresnímu soudu k dalšímu řízení.

II. D. Procesní vývoj po kasačním zásahu Nejvyššího soudu

9. Okresní soud následně žalobě vedlejšího účastníka vyhověl a určil, že výpověď ze dne 31. 8. 2018 byla neplatná. Dospěl k závěru, že skutečným důvodem přijatých organizačních změn byla dlouhodobá nespokojenost s pracovními výsledky vedlejšího účastníka. Tento závěr okresní soud nepostavil na nových důkazech. Opíral se především o text samotných organizačních změn a o některá vyjádření jednatele stěžovatelky, která zazněla v předchozím řízení. Při jednání dne 7. 5. 2019 jednatel uvedl, že se chtěl vyhnout sporům s vedlejším účastníkem o to, zda pracuje řádně či nikoli, proto pracovní poměr neukončil podle § 52 písm. f) nebo g) zákoníku práce. Zároveň na jednání dne 8. 10. 2019 jednatel zmínil, že druhou organizační změnou reagoval na problémy ve vzájemné komunikaci mezi vedlejším účastníkem a Ing. Skopalem. Okresní soud vzal rovněž v úvahu, že jednatel stěžovatelky dlouhodobě vyjadřoval nespokojenost s fungováním stěžovatelky, vedlejšímu účastníkovi vytýkal nedostatečné reportování obchodní činnosti a nedostatečnou péči o sklady. Podle okresního soudu tedy bylo prokázáno, že primárním důvodem výpovědi byla nespokojenost s pracovním nasazením vedlejšího účastníka. Na tomto závěru nemohla nic změnit ani skutečnost, že agendu spojenou s pozicí „key account“ po odchodu vedlejšího účastníka nikdo nepřevzal a že daná pozice byla následně pro obchodní zastoupení v České republice vyhodnocena jako zbytná.

10. Krajský soud k odvolání stěžovatelky rozsudek okresního soudu potvrdil. Okresní soud podle něj nepochybil, pokud vyšel z dříve provedeného dokazování, neboť skutkové závěry přijaté v jeho původním rozhodnutí akceptoval jak odvolací soud ve svém prvním rozsudku v této věci, tak z nich výslovně vycházel i dovolací soud. Krajský soud podotkl, že faktický rozdíl v personální a organizační situaci u stěžovatelky před účinností prvního a po účinnosti druhého organizačního opatření byl pouze v tom, že vedlejšího účastníka nahradil nový zaměstnanec Ing. Skopal, který poté, co dal do pořádku zanedbaný stav skladů a celkové zázemí stěžovatelky, převzal i druhou část původních povinností vedlejšího účastníka – přímý styk se zákazníky. Předpokládalo se, že Ing. Skopal zvládne po zapracování současně obě funkce, jak „back office“ tak i „key account“. Vše nasvědčovalo tomu, že pokud by vedlejší účastník bezvadně plnil všechny své pracovní úkoly, neměl by jednatel stěžovatelky důvod uvedená opatření vydávat. Ačkoli jednatel stěžovatelky mohl při přijímání nového zaměstnance vycházet z domněnky, že vedlejší účastník byl pracovně přetížen, následný vývoj ukázal, že podstata problému nespočívala v množství práce, ale v osobě vedlejšího účastníka. Přinejmenším u druhého organizačního opatření proto bylo možné dovodit, že primárním důvodem jeho přijetí byly neuspokojivé pracovní výsledky vedlejšího účastníka, kterého již bylo kým nahradit.

11. Nejvyšší soud dovolání stěžovatelky odmítl, neboť závěry krajského soudu byly v souladu s ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu a nebyl důvod posoudit rozhodnou právní otázku jinak. Obecné soudy se v návaznosti na závěry Nejvyššího soudu ve zrušujícím rozsudku správně zabývaly tím, zda vzájemně provázaná organizační opatření stěžovatelky byla přijata z důvodu neuspokojivých pracovních výsledků vedlejšího účastníka.

III. Argumentace stěžovatelky

12. V obsáhlé ústavní stížnosti stěžovatelka namítá, že cílem organizačních změn bylo zvýšit efektivitu práce, nikoli zastřeně ukončit pracovní poměr zaměstnance. Pokud by takový záměr měla, mohla vzhledem k opakovaným pochybením vedlejšího účastníka využít výpovědní důvod podle § 52 písm. f) nebo g) zákoníku práce, bez nároku na odstupné. Výpověď pro nadbytečnost byla pro vedlejšího účastníka výhodnější – získal ze zákona odstupné navýšené podle dodatečné dohody na šestinásobek mzdy a služební vůz. První organizační změna byla přijata v dobré víře, že je třeba posílit pracovní tým. Až následně se ukázalo, že pozice vedlejšího účastníka je nadbytečná. To potvrzuje i fakt, že dodnes nebyla zrušená pozice

obnovena. Nejvyšší soud označil postup stěžovatelky za účelový, ačkoli připustil, že při přijetí nového zaměstnance neplánovala pracovní poměr vedlejšího účastníka ukončit. Jeho závěry si protiřečí a nejsou dostatečně odůvodněné.

13. Nejvyšší soud ve svém prvním rozhodnutí, zrušujícím rozsudku, přehodnotil skutkové závěry okresního soudu a krajského soudu, přestože skutkové závěry by neměly být předmětem přezkumu v dovolacím řízení. Věc tedy primárně neposuzoval po stránce právní, ale stránce skutkové a až na základě nového skutkového posouzení aplikoval jiný právní závěr. Po vrácení věci soudy vzaly za prokázaná zcela opačná skutková zjištění, aniž by je podložily novými důkazy. Podle stěžovatelky nebylo možné bez doplnění dokazování dospět k jiným skutkovým závěrům, než jaké vyplynuly z původního řízení.

14. Stěžovatelka dále Nejvyššímu soudu vytýká, že se při výkladu § 52 zákoníku práce dopustil nepřípustného soudcovského dotváření práva. Podle jejího názoru zákoník práce neomezuje zaměstnavatele při rozhodování o organizační změně ani mu neukládá povinnost prokazovat její důvody. Nejvyšší soud však bez zákonné opory dovodil, že zaměstnavatel nemůže při organizační změně zrušit pracovní pozici, na které je shodou okolností zaměstnána osoba s neuspokojivými pracovními výsledky. Tím se odchýlil od dosavadní judikatury o rovnosti všech výpovědních důvodů. Z judikatury vyplývá, že je-li současně dáno více důvodů k ukončení pracovního poměru zaměstnance, je na zaměstnavateli, jaký výpovědní důvod zvolí. Neuspokojivé pracovní výsledky nejsou překážkou pro naplnění výpovědního důvodu podle § 52 písm. c) zákoníku práce, pokud byla skutečně přijata organizační změna a daná pracovní pozice bez náhrady zrušena. Výběr zaměstnance, který se stane nadbytečným, je na uvážení zaměstnavatele.

15. Konečně stěžovatelka popisuje také závažné dopady procesního vývoje kauzy. Podle závěrů obecných soudů by měla mít zaměstnance na šest let zrušené pracovní pozici a vedlejší účastník, který fakticky nepracoval, uplatňuje nárok na náhradu mzdy v řádu milionů korun českých (prostřednictvím žaloby na náhradu mzdy). Stěžovatelka má za to, že tím došlo k porušení jejího práva podnikat a principu rovnosti, neboť Nejvyšší soud bezdůvodně omezil zaměstnavatele při rozhodování o personálním složení a jednostranně chrání zaměstnance jako slabší stranu, který své pozice zjevně zneužívá.

16. Na podporu stěžovatelky se k věci vyjádřil také zaměstnanec Ing. Skopal, jehož stanovisko bylo přiloženo k ústavní stížnosti včetně fotografické dokumentace zanedbaného stavu skladu z doby obchodního vedení vedlejšího účastníka.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

17. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je řádně zastoupena [§ 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)]. Vyčerpala též všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv (§ 75 odst. 1 téhož zákona). Ústavní stížnost je přípustná.

V. Shrnutí řízení před Ústavním soudem

18. Ústavní soud po seznámení se s ústavní stížností zjistil, že stěžovatelka napadala nejen závěry usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2024, ale především závěry rušícího rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2022 a rozhodnutí obecných soudů, která z tohoto rozsudku vychází. Petit ústavní stížnosti ovšem směřoval jen proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2024. Proto Ústavní soud vyzval stěžovatelku k odstranění rozporu mezi odůvodněním ústavní stížnosti a jejím petitem. Stěžovatelka v souladu s touto výzvou doplnila petit ústavní stížnosti tak, že podaná ústavní stížnost směřuje proti všem rozhodnutím uvedeným v záhlaví tohoto nálezu.

19. Ústavní soud si dále vyžádal soudní spis a vyzval účastníky, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili (§ 42 odst. 3 a 4 zákona o Ústavním soudu), zejména k námitce, že Nejvyšší soud v rozporu s pravidly dovolacího řízení přehodnotil skutkové závěry soudů nižší instance.

20. Okresní soud ve vyjádření uvedl, že Nejvyšší soud nevycházel z nového skutkového stavu, jen poukázal na (z jeho pohledu) zásadní skutková zjištění soudů nižších stupňů a konstatoval, že by je měl soud právně hodnotit jinak. Podle okresního soudu tak Nejvyšší soud vycházel ze skutkových zjištění učiněných již soudy nižších stupňů, avšak odlišně je právně hodnotil.

21. Krajský soud sdělil, že skutkové okolnosti považoval za poměrně hraniční a bylo jen otázkou posouzení, které z nich budou vyhodnoceny pro výsledný právní závěr jako zásadní. Skutečnost, že různé soudy mohou stejným skutkovým okolnostem přikládat odlišný právní význam, nelze považovat za přehodnocování skutkového stavu. Pokud tedy krajský soud po zásahu Nejvyššího soudu nahlížel na tutéž situaci z jiného právního úhlu a dospěl k odlišnému právnímu závěru, šlo o postup v mezích § 243g, resp. § 226 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „občanský soudní řád“).

22. Nejvyšší soud konstatoval, že nepřehodnotil skutkové závěry odvolacího soudu. Pouze uvedl, že s ohledem na učiněná skutková zjištění se „nabízí“ závěr, že důvodem organizačních změn byla nespokojenost s prací vedlejšího účastníka – tedy že takový závěr je možný, resp. připadá v úvahu. Jelikož v uvedených souvislostech (s ohledem na závěr přijatý v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 11. 7. 2016 sp. zn. 21 Cdo 4585/2015) se soudy věcí nezabývaly, jejich rozhodnutí zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně. Pokud by skutkové závěry skutečně přehodnotil, nepostupoval by podle § 243e občanského soudního řádu, ale rovnou by rozsudek odvolacího soudu změnil podle § 243d odst. 1 písm. b) téhož zákona, neboť by z dosavadních výsledků řízení současně dovodil i neplatnost výpovědi.

23. Podobně také vedlejší účastník ve vyjádření uvedl, že pokud by Nejvyšší soud skutečně přehodnotil skutkové závěry, zcela jistě by sám změnil rozsudky obou instančně nižších soudů namísto vrácení věci okresnímu soudu. Tvrdí, že mu při nástupu jeho nástupce Ing. Skopala bylo přislíbeno další setrvání v zaměstnání alespoň na dva roky, a výpověď proto pro něj byla překvapivá. Nelze mu přičítat k tíži, že se domáhá svých práv, a to vedle neplatného skončení pracovního poměru také nároku na náhradu mzdy ve smyslu § 69 zákoníku práce. Opakovaně projevil zájem o další zaměstnávání u stěžovatelky, avšak bezvýsledně. I přes svůj důchodový věk je nadále výdělečně činný.

24. Ústavní soud dospěl k závěru, že není nutné nařizovat ústní jednání, neboť od něj nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

VI. Posouzení ústavní stížnosti

25. Ústavní soud se nejprve (a ve výsledku pouze) zabýval námitkou, podle níž Nejvyšší soud ve svém prvním rozhodnutí ve věci nepřípustně přehodnotil skutkové závěry okresního soudu a krajského soudu.

26. Jádrem věci posuzované obecnými soudy byla otázka, zda skutečným důvodem výpovědi byly organizační změny, nebo zda stěžovatelka tyto organizační změny využila pouze jako záminku k ukončení pracovního poměru vedlejšího účastníka z důvodu jeho dlouhodobě neuspokojivých pracovních výsledků. Posouzení této otázky je závislé výhradně na hodnocení skutkového stavu – tedy na tom, jaké skutečnosti soudy na základě provedeného dokazování zjistily a jaký jim přisoudily význam. Jde o otázku skutkovou, nikoli právní. Teprve po zodpovězení této skutkové otázky bylo možné přistoupit k právní kvalifikaci, tedy k posouzení, zda byly naplněny znaky výpovědního důvodu podle § 52 písm. c) zákoníku práce [ve světle závěrů judikátu 21 Cdo 4585/2015, podle něhož je třeba důvody výpovědi podle § 52 písm. c) a § 52 písm. f) části věty za středníkem zákoníku práce důsledně rozlišovat].

27. Nejvyšší soud v napadeném kasačním rozsudku předestřel odlišné skutkové posouzení výše nastíněné otázky, než ke kterému dospěly nalézací soud a odvolací soud. Jejich rozhodnutí zrušil proto, že se „nabízel“ závěr, podle něhož důvodem přijetí organizačních změn byly neuspokojivé pracovní výsledky vedlejšího účastníka. Poukázal přitom na některé pro něj zásadní skutečnosti (krátkou časovou návaznost organizačních změn a skutečnost, že obě řešily nedostatky v řídící činnosti obchodního zastoupení, které měly původ v osobě vedlejšího účastníka). V rozsudku sice Nejvyšší soud sám neučinil jednoznačné skutkové závěry a rozsudky obecných soudů nezměnil [podle § 243d odst. 1 písm. b) občanského soudního řádu], avšak svým názorem na skutkový stav zavázal soudy v dalším řízení. Také zrušení jejich rozsudků byl způsob, jak prosadit vlastní skutkové hodnocení.

28. Nešlo pouze o jiné právní hodnocení totožné skutkové situace, jak se snaží ve svých vyjádřeních k ústavní stížnosti tvrdit obecné soudy. Právní názor vyjádřený v rozsudku Nejvyššího soudu byl ve skutečnosti založen na přehodnocených skutečnostech. Ostatně pochybnosti o tomto postupu vyjádřil také krajský soud při ústním odůvodnění druhého rozsudku na jednání dne 27. 6. 2023, kde uvedl, že „do značné míry to konečné posouzení nalinkoval rozsudek Nejvyššího soudu. S jistým pochopením přistupujeme k argumentaci žalované [tj. nyní stěžovatelky], ale chtěl bych říct, že ta hranice mezi posouzením skutkovým a právním je mnohdy velice tenká, a toto není poprvé, co se nám stalo, že to, co jsme my ještě považovali za skutkovou záležitost, Nejvyšší soud nám vyložil, že jde o chybné právní posouzení“ (zvukový záznam, č. l. 323 soudního spisu, minuta 21:50).

29. V souladu s § 241a odst. 1 občanského soudního řádu lze dovolání podat pouze z důvodu, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Nedostatky skutkových zjištění obecně nejsou přípustným dovolacím důvodem. Uplatněním způsobilého dovolacího důvodu dále není zpochybnění právního posouzení věci, vychází-li z jiného skutkového stavu, než z jakého vyšel při posouzení věci odvolací soud. Konečně v dovolání nelze úspěšně napadnout ani samotné hodnocení důkazů odvolacím soudem, opírající se o zásadu volného hodnocení důkazů zakotvenou v § 132 občanského soudního řádu (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2013 sp. zn. 29 Cdo 2394/2013, č. 4/2014 Sb. rozh. civ.).

30. V dovolacím řízení tedy nelze revidovat skutková zjištění odvolacího soudu, Nejvyšší soud je jimi vázán. Tomu ostatně odpovídá i výslovný zákaz, aby v dovolání byly uplatňovány nové skutečnosti nebo důkazy (§ 241a odst. 6 občanského soudního řádu). Uvedený přístup odpovídá základním zásadám soudního řízení, podle nichž jsou ke zjišťování skutkového stavu nejlépe vybaveny nalézací soudy, případně soudy odvolací – hodnotí-li však nalézacím soudem provedené důkazy jinak, je nezbytné znovu zopakovat dokazování. Hodnocením důkazů bez jejich provedení soud především porušuje zásadu přímosti a bezprostřednosti dokazování [viz nález ze dne 6. 3. 2025 sp. zn. I. ÚS 244/24 (N 50/129 SbNU 75), bod 22 a násl.]. Dovolací řízení, obvykle neveřejné, tedy zásadně k přehodnocování skutkového stavu sloužit nemůže; ostatně obdobně ke skutkovým otázkám přistupuje i Ústavní soud v řízení o ústavních stížnostech.

31. Zásah Nejvyššího soudu je namístě jen ve výjimečných případech, kdy jsou skutková zjištění v extrémním rozporu s provedenými důkazy. V takovém případě nejde o přehodnocování skutkového stavu, podstata přezkumu leží v tom, zda soudy při zjišťování skutkového stavu respektovaly procesní zásady, což je již otázkou právní (otázkou procesního práva). Příkladem je situace, kdy je skutkové zjištění soudu natolik vadné, že by k němu soud nemohl při respektování základních zásad hodnocení důkazů (srov. § 132 občanského soudního řádu a násl.) nikdy dospět [viz stanovisko pléna ze dne 28. 11. 2017 sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.), body 54 a 55, či nálezy ze dne 8. 8. 2017 sp. zn. III. ÚS 3432/15 (N 140/86 SbNU 399), *A. P. Capital*, bod 18, nebo ze dne 4. 9. 2024 sp. zn. IV. ÚS 92/24 (N 160/126 SbNU 21), *Vnitřní rozpornost v odůvodnění soudního rozhodnutí*, bod 37].

32. Z důvodu excesu, tj. extrémního rozporu s provedenými důkazy či vnitřní rozpornosti odůvodnění, však Nejvyšší soud do skutkových zjištění nezasáhl. Ve skutečnosti pouze nesouhlasil se skutkovými zjištěními soudů nižších stupňů a představil svůj vlastní skutkový pohled. Poukázal na některé pro něj stěžejní skutečnosti, avšak pominul komplexní skutkové hodnocení provedené okresním soudem a krajským soudem. Oba soudy se přitom podrobně zabývaly tím, zda přijetí organizačních změn nebylo pouze účelovým prostředkem k ukončení pracovního poměru vedlejšího účastníka (viz část II. B. shora). Tato klíčová otázka se řešila od samého počátku řízení a byla alfou a omegou sporu. Nelze proto souhlasit s tvrzením, že by se soudy v uvedených souvislostech věcí nezabývaly.

33. Při posuzování této otázky se okresní soud a krajský soud v původním řízení zaměřily na dokazování, z něhož podle jejich názoru nevyplynulo, že by nový zaměstnanec byl přijat za účelem nahrazení vedlejšího účastníka (navzdory zavádějícímu vymezení druhu práce v jeho pracovní smlouvě). Byť jednatel stěžovatelky dlouhodobě vyjadřoval nespokojenost s plněním některých pracovních úkolů vedlejším účastníkem (nedostatečné reportování obchodních výsledků a zanedbaný stav skladů), bylo podle obou soudů zřejmé, že si cení jeho znalostí a zkušeností, jde-li o skladbu zákazníků a komunikaci s nimi. Soudy dále přihlédly k tomu, že u stěžovatelky byla provedena celková reorganizace a byl zcela změněn způsob komunikace s významnými klienty. Tu nově zajišťovala centrála v Rakousku, přičemž pozice „key account“ byla na české pobočce zrušena a žádný jiný zaměstnanec stěžovatelky ji nepřevzal (nadále u stěžovatelky již probíhala jen komunikace při vyřizování objednávek). Na základě těchto zjištění soudy dospěly k závěru, že mezi přijatou organizační změnou a nadbytečností vedlejšího účastníka existovala příčinná souvislost, neboť jeho pracovní zkušenosti a znalosti již pro stěžovatelku pozbyly významu.

34. Kasační rozsudek Nejvyššího soudu, který nižší soudy zavázal ohledně skutkových závěrů, vedl k nepřijatelným důsledkům. Po zrušení rozhodnutí a vrácení věci k dalšímu řízení soudy již nedoplnily dokazování, pouze vyhodnotily stejný skutkový stav zcela opačně. Nově dospěly k závěru, že přijetí organizačních změn bylo jen účelovým prostředkem k ukončení pracovního poměru vedlejšího účastníka pro jeho neuspokojivé pracovní výsledky. Okresní soud i krajský soud zcela pominuly skutečnosti, které v předchozím řízení považovaly za zásadní (zjištění o celkové reorganizaci společnosti), aniž by přesvědčivě vysvětlily, proč již nejsou pro posouzení věci relevantní. Jejich nové skutkové hodnocení proto vykazuje znaky nepřípustné libovůle a překvapivosti.

35. Okresní soud nově za primární důvod výpovědi označil nespokojenost s pracovním nasazením vedlejšího účastníka, zároveň však připustil, že po jeho odchodu agendu spojenou s pozicí „key account“ nikdo nepřevzal a tato pozice byla v rámci obchodního zastoupení v České republice vyhodnocena jako zbytná. K této skutečnosti pak jen neurčitě dodal, že na věci nemohla nic změnit (aniž by bylo jasné, proč). Krajský soud naproti tomu celkovou reorganizaci společnosti vůbec nezmínil a uzavřel, že pozici „key account“ převzal zaměstnanec Ing. Skopal. Rozhodnutí obou soudů tak vykazují vzájemné rozpory, a to právě v otázkách, které dříve samy označily za stěžejní.

36. Ústavní soud k tomu (nad rámec dosavadních skutkových zjištění) dodává, že by bylo formalistické, pokud by tvrzená „neschopnost“ zaměstnance nemohla ukázat na vhodnost provedení organizační změny, například pokud se ukáže, že určitá pozice je naprosto zbytečná.

37. Obecné soudy tak při zjišťování a hodnocení skutkového stavu porušily základní zásady soudního řízení a jejich postup byl v rozporu s požadavky čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavnímu soudu proto nezbylo nic jiného než rozhodnutí napadená ústavní stížností zrušit. Zrušením napadených rozhodnutí se věc vrací do procesního stavu, v němž o ní naposledy rozhodl krajský soud rozsudkem ze dne 23. 6. 2020 č. j. 23 Co 85/2020-229.

38. Vzhledem k výše uvedeným závěrům se Ústavní soud již nezabýval dalšími námitkami stěžovatelky, které směřují proti již přehodnoceným skutkovým závěrům obecných soudů. Část její argumentace se navíc míjí s podstatou napadených rozhodnutí.

VII. Závěr

39. Nejvyšší soud nepřípustně zasáhl do skutkového hodnocení a předurčil tím další průběh řízení. Okresní soud a krajský soud poté bez doplnění dokazování přijaly skutkové závěry, které jsou zcela protichůdné vůči závěrům učiněným v předchozím řízení. Toto nové skutkové posouzení je překvapivé a vykazuje znaky libovůle. Postup obecných soudů byl natolik vadný, že porušuje základní požadavky čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a zrušil rozhodnutí napadená ústavní stížností [§ 82 odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

Č. 164
Předčasné rozhodnutí o blanketní stížnosti a právo na obhajobu
(sp. zn. IV. ÚS 790/25 ze dne 30. července 2025)

Rozhodne-li stížnostní soud o tzv. blanketní stížnosti, přestože stěžovatel (respektive jeho obhájce) jasně, srozumitelně a včas avizoval svůj úmysl věcnou stížností argumentaci doplnit – byť bez konkrétně vymezené lhůty – poruší právo stěžovatele na soudní ochranu ve spojení s jeho právem na obhajobu podle čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Josefa Fialy, soudce Josefa Baxy (soudce zpravodaj) a soudkyně Lucie Dolanské Bányaiové o ústavní stížnosti stěžovatele V. H., zastoupeného Mgr. Janem Eichlerem, advokátem, sídlem Betlémské nám. 251/2, Praha 1 – Staré Město, proti usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 6. března 2025 č. j. 10 To 49/2025-106, za účasti Krajského soudu v Hradci Králové jako účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 6. března 2025 č. j. 10 To 49/2025-106 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu ve spojení s jeho právem na obhajobu podle čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 6. března 2025 č. j. 10 To 49/2025-106 se ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Stěžovatel se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí; tvrdí, že jím bylo porušeno jeho právo na soudní ochranu ve spojení s jeho právem na obhajobu podle čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

II. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadeného rozhodnutí

2. Z ústavní stížnosti, jejích příloh a ze spisu Okresního soudu v Náchodě (dále jen „okresní soud“) vedeného pod sp. zn. 1 T 197/2021 Ústavní soud zjistil následující:

3. Okresní soud usnesením ze dne 20. 1. 2025 č. j. 1 T 197/2021-92 rozhodl, že stěžovatel vykoná trest odnětí svobody v trvání pěti měsíců. Uvedený trest okresní soud stěžovateli uložil v listopadu 2021 z důvodu spáchání přečinu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání; trest byl původně odložen na zkušební dobu osmnácti měsíců (č. l. 35 a 36).

4. Stěžovatel proti usnesení okresního soudu ze dne 20. 1. 2025 podal ihned po vyhlášení ústně do protokolu stížnost (č. l. 91). Písemné vyhotovení usnesení bylo stěžovateli doručeno dne 20. 2. 2025. Obhájce, kterého si stěžovatel zvolil, následně podáním doručeným dne 24. 2.

2025 (v pondělí) okresnímu soudu sdělil, že stěžovatel proti usnesení ze dne 20. 1. 2025 podává stížnost s tím, že bude odůvodněna po seznámení se s podklady rozhodnutí (č. l. 96 a 97). Dne 27. 2. 2025 (ve čtvrtek) tento obhájce nahlédl do soudního spisu (č. l. 99). Dne 4. 3. 2025 (v úterý) okresní soud předložil stěžovatelovu „blanketní" stížnost Krajskému soudu v Hradci Králové (dále jen „krajský soud") [č. l. 100].

5. Krajský soud ústavní stížností napadeným usnesením ze dne 6. 3. 2025 stížnost stěžovatele zamítl podle § 148 odst. 1 písm. c) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). V odůvodnění krajský soud mimo jiné uvedl, že stížnost stěžovatele projednal v neveřejném zasedání, aniž by vyčkal jejího dodatečného odůvodnění, jelikož „mu ani nebyla naznačena lhůta, v níž měla být stížnost odůvodněna (kdy takovou by buď akceptoval, či nikoli, či určil jinou dle své úvahy)" (bod 4 napadeného usnesení).

III. Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel tvrdí, že krajský soud porušil jeho právo na soudní ochranu ve spojení s jeho právem na obhajobu, neboť rozhodl pouze o jeho neodůvodněné (blanketní) stížnosti. Stěžovatelův obhájce včas avizoval, že stížnost hodlá doplnit po seznámení se s podklady rozhodnutí. Krajský soud měl na avizované doplnění vyčkat, nebo měl stěžovatele řádně vyzvat a k doplnění mu stanovit přiměřenou lhůtu; jím zvolený postup je v rozporu s judikaturou Ústavního soudu.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný. Ústavní stížnost byla podána oprávněnou osobou [§ 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]; je včasná a je přípustná podle § 75 odst. 1 téhož zákona; stěžovatel je řádně zastoupen advokátem.

V. Vyjádření účastníka řízení a replika

8. Soudce zpravodaj vyzval krajský soud, aby se k ústavní stížnosti stěžovatele vyjádřil.

9. Podle krajského soudu ústavní stížnost není důvodná. Krajský soud uvedl, že stížnost, jako tzv. blanketní opravný prostředek, je svou podstatou výrazně méně formalizovaný opravný prostředek než odvolání. Odpovědnost za včasné odůvodnění stížnosti stíhá stěžovatele, který by tak měl učinit bez přímé výzvy soudu, zvlášť je-li zastoupen obhájcem. Ve věci se stačilo stručně vyjádřit, což bylo možné bez podrobného studia spisu.

10. Podle krajského soudu nejsou příléhavé odkazy stěžovatele na judikaturu Ústavního soudu. Ta totiž předpokládá, že stěžovatel avizuje doplnění stížnosti v konkrétně stanovené (určité) lhůtě, kterou stížnostní soud buď akceptuje, nebo se s ní (z hlediska její délky) neidentifikuje, a proto stanoví stěžovateli lhůtu vlastní. Stěžovatel v nyní projednávaném případě ve stížnosti pouze neurčitě uvedl, že „stížnost bude doplněna po seznámení se s podklady rozhodnutí"; neuvedl jakýkoliv časový údaj, o který by soud mohl svoji případnou výzvu opřít. Krajský soud vydal napadené rozhodnutí v souladu se zásadou rychlosti řízení, ale i se zřetelem na právní jednoznačnost případu.

11. Stěžovatel v replice pouze detailně rozvedl svoji již uplatněnou argumentaci a zdůraznil, že postup krajského soudu byl v rozporu s judikaturou Ústavního soudu.

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

12. Podstatou ústavní stížnosti je tvrzení stěžovatele, že krajský soud protiústavně rozhodl o jeho blanketní stížnosti přesto, že stěžovatelův obhájce úmysl doplnit věcnou argumentaci avizoval včas – byť bez konkrétně vymezené lhůty.

13. Ústavní soud se problematikou tzv. blanketních stížností v trestním řízení v minulosti opakovaně zabýval. V nálezu ze dne 8. 8. 2017 sp. zn. Pl. ÚS 32/16 (N 139/86 SbNU 369; 345/2017 Sb.) dospěl k závěru, že zákonná úprava § 143 odst. 1 trestního řádu, podle které je

stížnost třeba podat do tří dnů od oznámení usnesení, je z ústavněprávního hlediska akceptovatelná. Při rozhodování o tzv. blanketních stížnostech – které neobsahují věcnou argumentaci a jsou podávány za účelem získání času k jejímu doplnění – ovšem orgány činné v trestním řízení mají povinnost šetřit podstatu a smysl základního práva stěžovatelů na obhajobu (viz body 90–96 uvedeného nálezu).

14. Z judikatury Ústavního soudu přitom vyplývá jasné pravidlo: Podá-li stěžovatel (respektive jeho obhájce) blanketní stížnost, v níž výslovně avizuje lhůtu pro její odůvodnění, je třeba na orgán rozhodující o stížnosti klást požadavek, aby stěžovatele buď upozornil na nepřiměřenost jím navržené lhůty a stanovil mu namísto toho lhůtu přiměřenou, nebo aby vyčkal doplnění stížnosti. Neučiní-li tak, zásadně poruší základní právo stěžovatele na soudní ochranu ve spojení s jeho právem na obhajobu [nálezy ze dne 24. 4. 2025 sp. zn. III. ÚS 345/25 (N 93/129 SbNU 498); ze dne 24. 10. 2023 sp. zn. IV. ÚS 1749/23 (N 149/120 SbNU 191); ze dne 16. 2. 2021 sp. zn. III. ÚS 3463/20 (N 34/104 SbNU 375); ze dne 1. 9. 2020 sp. zn. III. ÚS 2130/20 (N 176/102 SbNU 53); ze dne 28. 5. 2020 sp. zn. II. ÚS 816/20 (N 106/100 SbNU 243); ze dne 1. 4. 2020 sp. zn. I. ÚS 3955/19 (N 65/99 SbNU 224); ze dne 20. 9. 2016 sp. zn. II. ÚS 1820/16 (N 180/82 SbNU 749); ze dne 25. 9. 2014 sp. zn. I. ÚS 2346/14 (N 177/74 SbNU 543)].

15. Přímo o blanketní stížnosti může příslušný orgán rozhodnout bez dalšího pouze výjimečně, neumožňuje-li aktuální procesní situace jiný postup. Důvodem, pro nějž by bylo možné rozhodnout bez ohledu na ohlášené doplnění a bez předchozího upozornění stěžovatele, však nemůže být požadavek na urychlené vyřizování trestních věcí (§ 2 odst. 4 trestního řádu); ten je totiž stanoven primárně k ochraně osoby, proti níž se trestní řízení vede [nálezy ze dne 9. 5. 2023 sp. zn. III. ÚS 630/23 (N 82/118 SbNU 91); ze dne 11. 4. 2023 sp. zn. IV. ÚS 487/23 (N 62/117 SbNU 298); ze dne 6. 12. 2019 sp. zn. III. ÚS 3333/19 (N 204/97 SbNU 190); ze dne 4. 9. 2018 sp. zn. I. ÚS 1692/18 (N 150/90 SbNU 443)].

16. V nyní posuzované věci krajský soud v napadeném rozhodnutí uvedl, že na avizované doplnění stížnostní argumentace nevyčkal, neboť obhájce stěžovatele sám výslovně neurčil konkrétní lhůtu pro doplnění (viz bod 5 výše). Podle krajského soudu byl takový postup ústavně souladný (viz bod 10 výše).

17. Krajskému soudu lze přisvědčit v tom, že odpovědnost za řádné uplatnění opravného prostředku stížnosti nese primárně stěžovatel, respektive jeho obhájce. Je především věcí toho, kdo opravný prostředek podal, aby si odpovídajícím způsobem vytvořil procesní situaci, za níž by mohlo být soudem v době rozhodování o něm přihlédnuto ke všemu, co v následném, a tedy opožděném odůvodnění přednesl [nález ze dne 4. 6. 1998 sp. zn. III. ÚS 308/97 (N 63/11 SbNU 119)].

18. Využití formy tzv. blanketní stížnosti je samo o sobě „nadstandardním“ krokem, a proto lze po stěžovateli (respektive jeho obhájci) přiměřeně požadovat, aby příslušnému orgánu jasně a srozumitelně sdělil, v jaké konkrétní lhůtě hodlá svoji věcnou argumentaci doplnit [srov. nález ze dne 24. 7. 2024 sp. zn. I. ÚS 1661/24 (N 146/125 SbNU 106), bod 11]. Kupříkladu v nálezu ze dne 22. 10. 2024 sp. zn. III. ÚS 1230/24 (N 194/126 SbNU 327) Ústavní soud zdůraznil, že orgán rozhodující o stížnosti nemusí obviněnému stanovit novou lhůtu pro doplnění a vyčkávat s rozhodnutím po jejím uplynutí v případě, že obviněný v blanketní stížnosti neobezřetně sdělí, že stížnost doplní „bez zbytečného odkladu“ po nahlédnutí do spisu, a takovou lhůtu pak zjevně nedodrží.

19. Ústavní soud nicméně v minulosti již opakovaně dospěl k závaznému závěru, že ohlásí-li stěžovatel ve své blanketní stížnosti jednoznačně svůj záměr stížnost doplnit o věcné odůvodnění, aniž by zároveň výslovně určil konkrétní lhůtu k takovému doplnění, není ani tehdy možné takové sdělení bez dalšího ignorovat. Orgán rozhodující o stížnosti je za této procesní situace zásadně povinen stěžovateli určit termín, dokdy musí odůvodnění stížnosti doplnit [nálezy ze dne 11. 9. 2024 sp. zn. II. ÚS 587/24 (N 168/126 SbNU 103); ze dne 15. 2.

2022 sp. zn. III. ÚS 2934/21 (N 22/110 SbNU 227); ze dne 16. 7. 2020 sp. zn. IV. ÚS 478/20 (N 150/101 SbNU 53)].

20. Jinými slovy, z dřívějších závazných nálezů Ústavního soudu vyplývá, že sdělí-li stěžovatel (respektive jeho obhájce) jasně, srozumitelně a včas svůj úmysl doplnit věcnou stížností argumentaci – byť bez konkrétně vymezené lhůty – má orgán rozhodující o blanketní stížnosti zásadně povinnost stěžovatele vyzvat a stanovit mu přiměřenou lhůtu k jejímu doplnění. Jen tak lze za běžných procesních okolností zajistit efektivní ochranu podstaty základního práva stěžovatele na soudní ochranu a obhajobu.

21. Opačný závěr by ostatně nebyl logický. Nelze přesvědčivě odlišovat situaci, kdy stěžovatel sděluje, že stížnost sice doplní, ale v nepřiměřeně dlouhé lhůtě (kupříkladu půl roku od podání blanketní stížnosti), a situaci, kdy stěžovatel lhůtu k doplnění neidentifikuje vůbec. V obou případech je rozhodující projev záměru věcnou stížností argumentaci doplnit, nikoliv „míra nepřesnosti“, s jakou stěžovatel takový záměr avizuje. V obou případech je proto na příslušném orgánu, aby přiměřenou lhůtu prostřednictvím výzvy postavil sám najisto, s cílem zajistit efektivní procesní postup ve věci samé za současného respektu k základním právům příslušného stěžovatele.

22. V nyní posuzované věci z právě uvedených ústavněprávních východisek vyplývá, že krajský soud při rozhodování o blanketní stížnosti ústavně souladně nepostupoval.

23. Byť stěžovatelův obhájce ve svém sdělení sám neurčil konkrétní lhůtu, úmysl doplnit věcnou stížností argumentaci byl z jeho podání nesporně zjistitelný. Aby bylo základní právo stěžovatele na soudní ochranu ve spojení s právem na obhajobu efektivně zajištěno, měl krajský soud stěžovatele (respektive jeho obhájce) řádně vyzvat k doplnění věcné stížnostní argumentace v přiměřené lhůtě. Rozhodl-li krajský soud bez dalšího pouze o blanketní stížnosti stěžovatele, nedostál své ústavní povinnosti poskytovat ochranu základním právům podle čl. 4 Ústavy.

24. Nezbývá než zdůraznit, že z napadeného rozhodnutí ani z vyjádření krajského soudu nevyplývá, že by existovaly závažné důvody, které by krajskému soudu znemožňovaly na doplnění věcné argumentace buďto vyčkat, nebo k němu stěžovatele řádně vyzvat. Obecný zájem na rychlém vyřízení trestní věci nelze považovat bez dalšího za legitimní důvod závažného omezení práva stěžovatele na obhajobu (srov. bod 15 výše). Okamžité rozhodnutí nemůže ospravedlnit ani právní jednoznačnost případu, jak se snažil krajský soud ve svém vyjádření naznačit (viz bod 10 výše). Věcné hodnocení důvodnosti stížnosti nemůže *a priori* podmiňovat rozsah procesních práv stěžovatele.

25. Podle Ústavního soudu konečně nelze za excesivně liknavý označit ani postup obhájce stěžovatele, který do soudního spisu nahlédl hned třetí den po písemném podání blanketní stížnosti (bod 4 výše). Nedoplnil-li obhájce věcnou argumentaci během následujících čtyřech pracovních dní, které uběhly od nahlédnutí do soudního spisu do dne rozhodnutí krajského soudu (tj. od 27. 2. 2025 do 6. 3. 2025), nelze to klást bez dalšího k tíži stěžovatele, který v uvedené době stále legitimně očekával, že krajský soud jeho věcné argumenty zváží.

VII. Závěr

26. Shrnuto: Jestliže krajský soud bez dalšího rozhodl o stěžovatelově blanketní stížnosti, ačkoliv obhájce stěžovatele jasně, srozumitelně a včas avizoval úmysl věcnou stížností argumentaci doplnit – byť bez konkrétně vymezené lhůty – porušil právo stěžovatele na soudní ochranu ve spojení s jeho právem na obhajobu.

27. Protože krajský soud napadeným rozhodnutím porušil stěžovatelova základní práva zakotvená v čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 3 Listiny, Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona napadené rozhodnutí zrušil. Rozhodl tak bez nařízení ústního jednání, neboť dospěl k závěru, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

28. Na krajském soudu nyní bude, aby o stížnosti stěžovatele rozhodl znovu poté, co mu stanoví přiměřenou lhůtu k doplnění věcné argumentace, a to v souladu se závěry tohoto kasačního nálezu a další závazné judikatury Ústavního soudu.

Č. 165
Výrazně omezený styk rodiče s dítětem a překvapivé rozhodnutí odvolacího soudu
(sp. zn. II. ÚS 894/25 ze dne 30. července 2025)

Rozhodnutí, které upravuje styk rodiče s dítětem ve značně omezeném rozsahu, musí zároveň obsahovat konkrétní výhled jeho dalšího rozšiřování. V opačném případě může být porušeno právo rodiče na péči a výchovu dítěte podle čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala, soudce Jiřího Přibáně a soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy o ústavní stížnosti stěžovatele: P. J. P. S. L., zastoupeného Mgr. Janem Šafránkem, advokátem, sídlem Slezská 1357/1, Praha 2, proti rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 19 Co 242/2024-562 ze dne 8. 1. 2025 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 9 č. j. 6 P 72/2021-444 ze dne 3. 4. 2024, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 9 jako účastníků řízení, a) K. Z., zastoupené JUDr. Veronikou Faltysovou, advokátkou, sídlem V Jámě 699/1, Praha 1, b) nezletilé J. Z., zastoupené opatrovníkem městem Brandýs nad Labem-Stará Boleslav, sídlem Masarykovo náměstí 1/6, Brandýs nad Labem-Stará Boleslav, jako vedlejších účastnic řízení, takto:

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze č. j. 19 Co 242/2024-562 ze dne 8. 1. 2025 byla porušena práva stěžovatele na soudní ochranu podle článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a na péči a výchovu dítěte podle článku 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, a proto se uvedený rozsudek ruší.

II. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení přezkumu Ústavního soudu

1. Ústavní soud se v tomto nálezu zabýval dvěma otázkami: Zaprvé, zda odvolací soud postupoval předvídatelně, neseznámil-li stěžovatele jako jediného odvolatele s tím, že zamýšlí omezit rozsah styku stanovený soudem prvního stupně, a zadruhé, zda lze považovat za ústavně souladné výrazné omezení styku rodiče s dítětem, aniž by byl upraven výhled jeho postupného rozšiřování.

II. Shrnutí skutkových a procesních okolností

2. Stěžovatel je otec nezletilé vedlejší účastnice b) a vedlejší účastnice a) je její matkou. Nezletilé bylo v době rozhodování soudů devět let a nyní je jí deset. Na základě dohody rodičů, kterou Obvodní soud pro Prahu 9 („obvodní soud“) schválil rozsudkem č. j. 62 Nc 2589/2019-126 ze dne 23. 11. 2020, byla nezletilá svěřena do péče matky, otec se zavázal platit výživné

a byl oprávněn stýkat se s nezletilou každý čtvrtek od 14:45 do 18:30 hod., každý lichý týden od pátku po ukončení vyučování do následujícího pondělí 8:00 hod., a dále o prázdninách.

3. K návrhu matky z března 2023 obvodní soud napadeným rozsudkem změnil původní uspořádání ohledně nezletilé tak, že:

> I. otec je oprávněn stýkat se s nezletilou v prostorách poradny M., za asistence pracovníka zařízení, v každém lichém kalendářním týdnu ve středu od 13:00 do 14:00 hod., a to do 30. 6. 2024, dále je oprávněn se s nezletilou setkat ve dnech 1. 6. 2024 (Mezinárodní den dětí) a 29. 6. 2024 (konec školního roku), a to od 14:00 do 15:00 hod., kdy si nezletilou převezme v místě bydliště matky a tamtéž ji po ukončení styku předá, a že s účinností od 1. 7. 2024 je otec oprávněn se s nezletilou stýkat každou sudou sobotu od 14:00 do 18:00 hod., kdy ji převezme v místě bydliště matky a tamtéž ji po ukončení styku předá;
>
> II. uložil rodičům povinnost účastnit se psychologického poradenství a rodinné terapie v Centru sociálních služeb T.;
>
> III. stanovil nad výchovou nezletilé dohled, který bude vykonáván příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“), a to tak, že OSPOD zašle soudu zprávu o situaci v rodině, průběhu styku otce s nezletilou a průběhu rodinné terapie v Centru sociálních služeb T., a to vždy k poslednímu dni každého lichého kalendářního měsíce, počínaje květnem 2024;
>
> IV. uložil rodičům povinnost zaplatit rovným dílem náklady znalečného, jejichž výše bude určena samostatným rozhodnutím;
>
> V. nepřiznal státu právo na náhradu nákladů řízení spočívajících v tlumočném;
>
> VI. rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení.

4. Obvodní soud dospěl k závěru, že nastala změna poměrů, která odůvodňuje změnu původní úpravy, neboť je nezbytné pracovat na řešení vztahu rodičů a jejich výchovných postojů k nezletilé a současně na nápravě vztahu nezletilé k otci, který bude třeba postupně obnovovat nejprve formou styků asistovaných. Příčinou odmítání otce nezletilou je podle obvodního soudu souhrn mnoha faktorů, jimiž jsou zejména komplikované a dosud nevyřešené vztahy rodičů, středně těžká forma ADHD nezletilé, její vztahová neukotvenost, nejednotné výchovné postupy rodičů a nevědomé přejímání postojů matky. Zvýšené riziko ohrožení nezletilé ani sexuální zneužívání nebylo prokázáno. Absence citové vazby nezletilé k otci je dána také jazykovou bariérou a tím, že spolu, vyjma přechodného období od března do prosince 2022, nikdy nežili. Obvodní soud proto rozhodl o navykacím režimu styku do 30. 6. 2024 formou asistovaných styků a poté již bez asistence, byť pouze na několik hodin, za účelem nenásilného navázání vztahu nezletilé s otcem.

5. K odvolání stěžovatele Městský soud v Praze („odvolací soud“) napadeným rozsudkem rozhodl tak, že:

> I. změnil výrok I rozsudku obvodního soudu tak, že otec je oprávněn stýkat se s nezletilou v prostorách poradny M., za asistence pracovníka zařízení, a to v každém kalendářním týdnu ve středu od 13:00 hod. do 14:00 hod.;
>
> II. uložil každému z rodičů zaplatit státu 4 139,50 Kč na náhradě nákladů řízení placených státem;
>
> III. rodiče nemají právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů.

6. Odvolací soud na rozdíl od obvodního soudu dospěl k závěru, že s ohledem na vyhrocený vztah nejen mezi rodiči, ale i ze strany nezletilé k otci, je namístě po určitou dobu zájmy otce „upozadit“ za nejlepším zájmem nezletilé. Zásadní je, aby styky nezletilé s otcem vůbec probíhaly; proto je třeba, aby otec respektoval, že styk bude jen asistovaný, neboť od 1. 7. 2024 nebyly styky pouze „otec a dcera“ realizovány. Podle odvolacího soudu je třeba, aby tyto styky byly pravidelné a častější, proto bylo rozhodnuto o styku v každém týdnu. Je pak zcela na otci, aby si v průběhu těchto styků opětovně vybudoval vztah s nezletilou, především,

aby u ní nastolil pocit bezpečí v jeho přítomnosti. Odvolací soud zohlednil zejména přání nezletilé, jejíž negativní postoj k otci se dlouhodobě nemění; dosud nevedly ke zlepšení ani podpůrná sezení, například v organizaci T.

7. Podle odvolacího soudu je na rodičích, aby se dohodli na dalších stycích, například za asistence společnosti A., které již otec realizoval a připravil nezletilé aktivní a zábavný program, ale například i za přítomnosti obou rodičů. Otec může prohlubovat vztah s nezletilou i prostřednictvím dálkových komunikačních prostředků. Na matce je, aby nezletilou v kontaktu s otcem důsledně podporovala a na styk psychicky připravovala. Teprve poté, kdy asistované styky budou bezproblémově probíhat a nezletilá opětovně naváže vztah s otcem a zbaví se obav z kontaktu s ním, lze upravit běžný styk s otcem bez asistence, tedy i rozhodnout o nové formě úpravy (bude-li to s ohledem na postoje rodičů potřebné).

III. Argumentace stěžovatele

8. Ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí; tvrdí, že jimi byla porušena jeho ústavně zaručená práva podle čl. 10 odst. 2, čl. 32 odst. 1 a 4, čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 a čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Dále namítá porušení čl. 96 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a čl. 3 odst. 1 a čl. 18 Úmluvy o právech dítěte.

9. Stěžovatel namítá, že odvolací soud nezkoumal příčiny ambivalentního postoje nezletilé ke stěžovateli, ale spokojil se s tím, že nebyl objasněn, aniž by kupříkladu zadal vypracování znaleckého posudku. Napadená rozhodnutí jsou založena na přání nezletilé, která však s ohledem na její věk, nezkušenost a možnou indoktrinaci matkou nemůže dohlédnout možným následkům svého přání. Odvolací soud měl zvážit i jiné možnosti úpravy poměrů k nezletilé, a to obdobně jako při původní úpravě styku podle rozsudku z listopadu 2020. Stěžovatel by se nebránil ani střídavé péči; tímto návrhem se ale žádný ze soudů nezabýval.

10. Napadená rozhodnutí postrádají zjištění, jaký důsledek by měla zvolená varianta styku a jak jsou rodiče schopni kooperovat při možném zajištění styku. Soudy pominuly, že postoj nezletilé může být implicitně ovlivněn matkou a že v řízení byla zdůrazněna potřeba styku v podstatně širším rozsahu, než je dosud praktikován. Odvolací soud se nevypořádal s tím, proč upřednostnil pouze omezený asistovaný styk a v tomto ohledu je jeho rozsudek překvapivý.

11. Není zřejmé, z čeho vzal odvolací soud za prokázané, že shledal zásadní změnu na straně nezletilé spočívající v negativním postoji k otci, která znemožňuje realizaci styků bez přítomnosti třetí osoby, a to ani za přítomnosti Policie České republiky, uvedl-li zároveň, že ze zprávy OSPOD vyplývá, že je nezletilá se stykem s otcem spokojená. Znalci i dosavadní odborníci se po asistovaných setkáních shodli na tom, že potřeba asistence u styku nezletilé se stěžovatelem není. Rovněž není zřejmé, po jak dlouhou dobu mají asistovaná setkání probíhat. Odvolací soud se k tomu vyjadřuje pouze vágně, což vnáší do nastavení výchovných poměrů nejistotu.

12. Zásadní pochybení spatřuje stěžovatel také v tom, že soudy k výkonu rozhodnutí zavázaly poradnu M., aniž by prověřily možnosti a kapacitu tohoto zařízení, které se v praxi ukázaly jako nedostačené.

IV. Vyjádření k ústavní stížnosti

13. Obvodní soud odkázal na obsah spisu a odůvodnění svých rozhodnutí. Dále se vyjádřil k některým výtkám stěžovatele vůči usnesením, která byla vydána před napadenými rozhodnutími. Na otázku možné indoktrinace nezletilé matkou odpověděla již znalkyně při výslechu. Potřeba styku otce s nezletilou v širším rozsahu byla znaleckým posudkem podmíněna nápravou vztahů nezletilé s otcem – je zapotřebí zahájit styk za asistence odborníka.

Obvodní soud zdůraznil, že vztahy rodičů jsou dlouhodobě velmi komplikované a probíhajícím řízením se vyhrotily, o to významněji, že do něj byla zapojena nezletilá. V době vyhlášení rozsudku vycházel z prokázaného aktuálního stavu s tím, že nebylo možné predikovat do budoucna, jak se budou vztahy vyvíjet. Celou situaci komplikuje podle obvodního soudu skutečnost, že stěžovatel – přestože žije v České republice velmi dlouho – s dcerou komunikuje v portugalštině, případně v angličtině a nezletilá tyto jazyky příliš neovládá.

14. Odvolací soud shrnul, že v rámci odvolacího řízení využil dostupné možnosti zjištění skutkového stavu včetně opakovaného pohovoru s nezletilou, zvažoval veškeré možnosti úpravy poměrů nezletilé. S ohledem na historický vývoj vztahu však nemohl uzavřít, že by jakákoli jiná úprava mohla být reálně funkční. Nezletilá v minulosti opakovaně po bezproblémově absolvovaných asistovaných stycích začala otce při následném styku bez asistence odmítat. Asistovaný styk byl upraven v rozsahu odpovídajícím možnostem příslušného zařízení, v němž probíhal v minulosti, neboť tato forma styku se ukázala jako jediná funkční. Tím je získán prostor, v němž může otec rozvíjet vztah s nezletilou, namísto toho, aby se domáhal realizace neasistovaných styků za pomocí Policie České republiky. Daná úprava může být kdykoli změněna v případě relevantní změny poměrů. Odmítání realizace styků subjektem, u nějž měly probíhat, nezakládá nesprávnost soudního rozhodnutí, může to být však důvod pro jeho změnu.

15. Opatrovník uvedl, že vždy hájil zájem nezletilé s přihlédnutím k jejímu opakovaně vyjadřovanému odmítavému postoji k otci, což zohlednily soudy ve svých rozhodnutích. V dubnu 2025 se uskutečnilo společné jednání s rodiči nezletilé. Oba rodiče souhlasili s osobními kontakty otce s nezletilou bez přítomnosti třetí osoby. Tato potřeba vyplynula především z vyjádření nezletilé, která považuje přítomnost další osoby za nepříjemnou a stresující. Nezletilá požádala otce o komunikaci v anglickém jazyce. Byly navrženy kontakty v četnosti jednou za dva týdny dvě hodiny, a to střídavě ve čtvrtek od 17:00 do 19:00 hod a v sobotu od 10:00 do 12:00 hod. Otec si má vyzvednout nezletilou v místě bydliště matky, kam ji po ukončení kontaktu vrátí. Matka také navrhla možnost setkávání nezletilé s otcem přímo v její domácnosti. Rodiče budou do konce června 2025 opatrovníka informovat o průběhu a četnosti kontaktů. V září 2025 je plánováno další společné setkání s rodiči a pohovor s nezletilou.

16. Matka považuje napadená rozhodnutí soudů za zákonná, řádně odůvodněná a podložená komplexním dokazováním. Soudy zohlednily veškeré okolnosti případu, včetně zásadní skutečnosti, že nezletilá dlouhodobě a konzistentně odmítá styk s otcem, aniž by byla zjištěna konkrétní příčina. Zdůrazňuje, že dlouhodobě podporovala kontakt otce s nezletilou a nikdy mu v něm nebránila. Naopak sama navrhovala různé formy setkávání – včetně asistovaných kontaktů, domácích návštěv i jiných aktivit – a snažila se dceru motivovat k navazování vztahu s otcem i tehdy, když dcera jevila odpor a psychické potíže s těmito kontakty spojené. Zároveň matka poukazuje na konkrétní chování otce, které podle ní bylo z pohledu dítěte nevhodné a mohlo přispět k postupnému narušení vztahu (např. nerespektování hranic, objímání navzdory nesouhlasu dítěte, infantilní způsob komunikace apod.).

17. Dále matka upozorňuje na to, že otec opakovaně nevyužíval možnosti asistovaných setkání, rušil předem domluvené termíny a navzdory jejím opakovaným výzvám dlouhodobě neprojevoval aktivní zájem o dceru – ani prostřednictvím běžné komunikace (např. telefonáty či zprávy). Poradna M. jí sdělila, že v jejich případě jde o dočasnou podporu a z kapacitních důvodů jsou schopni poskytnout pouze jednu hodinu jednou za čtrnáct dní. Matka považuje rozhodnutí odvolacího soudu o úpravě styku formou asistovaných návštěv za odpovídající aktuální situaci a v nejlepším zájmu nezletilé. Rodiče mají možnost se dohodnout na dalším rozšiřování styku – například prostřednictvím jiných odborných organizací nebo dálkové komunikace – ovšem otec zatím tyto možnosti dostatečně nevyužívá. Styky po vydání rozsudku odvolacího soudu i po setkání u opatrovníka probíhají nepravidelně.

18. Stěžovatel možnost podat repliku k obdrženým vyjádřením nevyužil.

V. Předpoklady řízení před Ústavním soudem

19. Ústavní stížnost proti rozsudku odvolacího soudu byla oprávněnou osobou podána včas [§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)] a je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*). Stěžovatel je řádně zastoupen advokátem (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) a Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný.

20. Ústavní soud není příslušný k projednání ústavní stížnosti ve vztahu k výroku I rozsudku obvodního soudu (o úpravě styku), který byl výrokem I rozsudku odvolacího soudu změněn, neboť není oprávněn rušit to, co již bylo zrušeno nebo změněno [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 2173/23 ze dne 24. 1. 2024 (N 17/122 SbNU 187), bod 7; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz]. Stejně je tomu u nákladových výroků IV a VI obvodního soudu, které byly nahrazeny nákladovými výroky II a III rozsudku odvolacího soudu, jenž postupem podle § 224 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, znovu rozhodoval také o nákladech řízení před soudem prvního stupně.

21. Odvolací soud usnesením č. j. 19 Co 242/2024-529 ze dne 16. 10. 2024 odmítl odvolání stěžovatele proti výroku II rozsudku obvodního soudu, protože v tomto rozsahu nebylo odvolání objektivně přípustné, a co do výroku III odvolací řízení zastavil, neboť jej stěžovatel vzal v tomto rozsahu zpět. Proto je ústavní stížnost podaná dne 21. 3. 2025 proti výroku II rozsudku obvodního soudu (o nařízení rodinné terapie) opožděná, jelikož rozsudek byl doručen zástupci stěžovatele již 2. 5. 2024. Proti výroku III rozsudku obvodního soudu (o stanovení dohledu nad výchovou nezletilé) je ústavní stížnost podaná osobou k tomu zjevně neoprávněnou, protože v této části bylo vyhověno procesnímu úkonu stěžovatele. Ústavní stížnost byla osobou neoprávněnou podána i proti výroku V rozsudku obvodního soudu (o nepřiznání náhrady nákladů řízení státu), neboť jím nemohlo být zasaženo do stěžovatelových ústavně zaručených práv.

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

22. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost proti rozsudku odvolacího soudu je důvodná, a to ve dvou rovinách:

23. Zaprvé, odvolací soud porušil právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny, protože postupoval překvapivě, rozhodl-li o odvolání stěžovatele tak, že rozsah styku stanovený obvodním soudem dále významně omezil, aniž by stěžovatele poučil, že takovou úpravu zvažuje [VI. 1].

24. Zadruhé, odvolací soud porušil právo stěžovatele na péči a výchovu o dítě zaručené čl. 32 odst. 4 Listiny, neboť styk stěžovatele s nezletilou upravil ve velmi omezeném rozsahu, aniž by stanovil či alespoň naznačil konkrétní výhled (model) jeho postupného rozšiřování [VI. 2].

VI. 1 Rozsudek odvolacího soudu je překvapivý

25. Součástí práva na soudní ochranu zaručeného čl. 36. odst. 1 Listiny je i požadavek na předvídatelnost soudního rozhodování, tedy zákaz překvapivých rozhodnutí. Podle judikatury Ústavního soudu jde o překvapivé rozhodnutí zpravidla tehdy, nedostanou-li účastníci řízení příležitost vyjádřit se k zamýšlenému odlišnému právnímu posouzení [srov. nález sp. zn. I. ÚS 777/07 ze dne 31. 7. 2008 (N 134/50 SbNU 181), bod 15].

26. Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé je charakteristické tím, že jej lze zahájit i bez návrhu [§ 13 odst. 1 ve spojení s § 468 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „z. ř. s.“)], a proto soud může v souladu s § 26 z. ř. s. překročit návrhy účastníků řízení. Ani nevázanost soudů návrhy účastníků řízení nicméně nemůže vést k libovůli při rozhodování.

Soudy musí i v řízeních týkajících se péče o nezletilé dbát na zachování procesních práv účastníků řízení, zejména umožnit jim reagovat na skutková zjištění a právní hodnocení, zvlášť mohou-li vést k zásadním změnám dosavadního uspořádání péče [srov. nález sp. zn. II. ÚS 4160/12 ze dne 23. 4. 2013 (N 66/69 SbNU 213)].

27. Otázka předvídatelnosti rozhodnutí nabývá zvýšeného významu v odvolacím řízení, kde již soud prvního stupně vymezil rámec posuzování věci a účastníci vázali své argumenty k jeho rozhodnutí. Má-li odvolací soud na uspořádání péče o dítě zásadně odlišný pohled, než jaký se dosud v řízení uplatnil, je povinen účastníky s tímto názorem seznámit a dát jim prostor k vyjádření či navržení dalších důkazů k jeho případnému vyvrácení [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 1677/23 ze dne 19. 3. 2024 (N 49/123 SbNU 83)].

28. V projednávané věci obvodní soud k návrhu matky stanovil navykací režim v podobě jedné hodiny asistovaného styku každý lichý týden do 30. 6. 2024 a s účinností od 1. 7. 2024 neasistovaný styk každou sudou sobotu v délce čtyř hodin. Proti tomu se odvolal pouze otec, který nesouhlasil s tímto omezením původně stanoveného styku (podle rozsudku č. j. 62 Nc 2589/2019-126) a požadoval jeho rozšíření. Matka se neodvolala, byť poté v odvolacím řízení tvrdila, že se vztahy mezi stěžovatelem a dcerou zhoršily, a proto považovala za vhodný asistovaný styk, případně společný styk v její domácnosti, a to s postupným rozšiřováním. Obdobně opatrovník potvrdil zhoršení vztahů a navrhl asistovaný styk za pomoci organizace A., která umožňuje asistenci i při stycích v přirozeném prostředí.

29. Ústavní soud ověřil, že ze záznamu z jednání před odvolacím soudem ve dnech 16. 10. 2024 a 8. 1. 2025 nevyplývá, že by odvolací soud stěžovateli alespoň naznačil, že k jeho odvolání hodlá ještě více omezit stanovený styk na pouze asistovaný, a to v rozsahu jedné hodiny týdně v zařízení, které podle stěžovatele nebylo dostatečně kapacitně vybaveno, což je rozsah styku blížící se jeho úplnému zákazu. Ani matka, případně opatrovník či jiné subjekty v řízení nenavrhovaly, že by měl být styk upraven konkrétně způsobem, jakým to učinil odvolací soud, aniž by byl stanoven další výhled jeho postupného rozšiřování (k tomu dále viz část VI. 2). Proto je napadený rozsudek odvolacího soudu překvapivý; stěžovatel neměl možnost na jiné posouzení odvolacího soudu reagovat a předložit tvrzení či navrhnout důkazy k prokázání své způsobilosti vídat se s nezletilou bez asistovaného styku, ke kapacitě zařízení, v němž má asistovaný styk probíhat, ani ke konkrétním možnostem jeho postupného rozšiřování.

30. Jelikož odvolací soud neupozornil stěžovatele jako jediného odvolatele na možnou změnu úpravy styku oproti obvodnímu soudu v jeho „neprospěch“, zatížil své rozhodnutí nepředvídatelností a porušil jeho právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny.

VI. 2 Významné omezení styku bez úpravy jeho postupného rozšiřování je neústavní

31. Při rozhodování věcí týkajících se péče o dítě a styku s dítětem je nutné vycházet z předpokladu, že práva obou rodičů na péči o dítě mají stejnou váhu a dítě má právo na péči obou rodičů rovnocenně [viz čl. 32 odst. 4 Listiny, čl. 8 Úmluvy, čl. 7 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, nález sp. zn. III. ÚS 440/2000 ze dne 7. 12. 2000 (N 185/20 SbNU 285); či rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. 2. 2006 ve věci *Dostál proti České republice* č. 26739/04, § 55). Úkolem soudů ve smyslu čl. 4 Ústavy je, aby zajistily spravedlivou rovnováhu mezi zájmy dítěte a rodičů.

32. Je-li dítě svěřeno do péče jednoho z rodičů, musí být dítěti umožněno stýkat se s druhým rodičem v takové míře, aby zásada podílet se na jeho výchově v zásadě stejnou měrou, vycházející z ústavně zaručeného práva rodiče i dítěte podle čl. 32 odst. 4 Listiny a konceptu nejlepšího zájmu dítěte podle čl. 3 Úmluvy o právech dítěte, byla co nejvíce naplněna. Přitom je třeba komplexně zjišťovat a posuzovat nejlepší zájem konkrétního dítěte a nevyhovění návrhu dotčeného rodiče na rozšíření styku lze odůvodnit zásadně jen rozporem s nejlepším zájmem dítěte, podloženým konkrétními okolnostmi a skutečnostmi v řízení prokázanými

[srov. nález sp. zn. II. ÚS 4247/18 ze dne 17. 5. 2019 (N 81/94 SbNU 104)]. Jakékoliv omezení podílu péče rodiče o dítě musí vždy sledovat legitimní cíl nejlepšího zájmu dítěte a být mu přiměřené [nález sp. zn. I. ÚS 1079/17 ze dne 26. 7. 2017 (N 133/86 SbNU 261), bod 19].

33. Trávení společného času znamená pro rodiče a jeho dítě jeden ze základních prvků rodinného života, a to i přes problémy ve vztazích mezi rodiči i rodiči a dětmi. Dítě má právo udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči a oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte (čl. 9 odst. 3 a čl. 18 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte).

34. Z judikatury Ústavního soudu plynou další požadavky a kritéria, jež musí obecné soudy při rozhodování o úpravě výchovných poměrů vzít v úvahu a na která lze pro stručnost pouze odkázat [viz např. nález I. ÚS 1609/23 ze dne 29. 8. 2023 (N 126/119 SbNU 186), body 30 až 39; či nález sp. zn. II. ÚS 1311/24 ze dne 7. 8. 2024 (N 154/125 SbNU 181), body 19 až 30].

35. V projednávané věci obvodní soud stanovil alespoň nějaký navykací režim v podobě jedné hodiny asistovaného styku každý lichý týden do 30. 6. 2024 a s účinností od 1. 7. 2024 neasistovaný styk každou sudou sobotu v délce čtyř hodin. Odvolací soud naproti tomu stanovil pouze minimalistický rozsah v podobě jedné hodiny asistovaného styku každý týden, aniž by však upravil rozšiřování styku a své představy o výhledu do budoucna – v tom podle Ústavního soudu spočívá rozpor s ústavními požadavky. Není v zájmu nezletilých dětí ani vhodné pro zlepšení vztahů v rodině, aby byli rodiče nuceni k podávání dalších a dalších návrhů, prostřednictvím nichž by se domohli důstojné realizace svých ústavních práv.

36. Asistovaný styk obecně představuje výraznější zásah do rodičovských práv než běžný, neasistovaný kontakt. Je-li rodiči umožněn asistovaný styk v délce jedné hodiny týdně, jedná se – ve srovnání s výchozím principem rovnoměrné účasti obou rodičů na péči – o velmi výrazné omezení, které se prakticky blíží úplnému vyloučení rodiče ze života dítěte. Takto omezený režim styku může být ústavně akceptovatelný pouze tehdy, vychází-li ze závažných a konkrétně prokázaných okolností a je-li doprovázen výhledem na jeho možné budoucí rozšíření. V posuzovaném případě však tyto předpoklady splněny nebyly.

37. Podle nálezu sp. zn. II. ÚS 212/25 ze dne 12. 3. 2025 (N 60/129 SbNU 183) jsou soudy při rozhodování o úpravě styku dítěte s nerezidentním rodičem povinny nejen zohlednit jeho schopnost o dítě pečovat, ale též aktivně hledat a stanovit konkrétní a postupně rozšiřující se režim styku, nejsou-li závažné důvody k jeho omezení. Odsunutí úpravy styku na pozdější dobu nebo jeho nadměrné omezení, aniž by byl stanoven cílový režim, představuje zásah do základních práv jak rodiče, tak dítěte, které má právo na péči obou rodičů [viz také nález sp. zn. IV. ÚS 2630/19 ze dne 27. 11. 2019 (N 200/97 SbNU 143)].

38. Odvolací soud stanovil rozsah styku s ohledem na názor nezletilé a na potíže s realizací styku v minulosti. Ústavní soud kladně hodnotí, že odvolací soud provedl s nezletilou citlivý pohovor, v rámci něhož se pokusil zjistit příčiny jejího odmítavého postoje k otci a zároveň jí vysvětlil, že kontakt s otcem může být pro ni přínosný. Přestože je názor dítěte významným vodítkem při rozhodování, nelze vycházet pouze z něj. Soudy musí posuzovat celou situaci v širším kontextu tak, aby rozhodnutí odpovídalo nejlepšímu zájmu dítěte (srov. nález sp. zn. II. ÚS 4160/12 ze dne 23. 4. 2013); váha názoru přitom roste s věkem dítěte [viz nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (N 105/73 SbNU 683), bod 23]. V některých případech však přání dítěte může být v rozporu s jeho nejlepším zájmem.

39. Je zřejmé, že nezletilá zastává k otci negativní postoj a že se s ním stýkat nechce, aniž by bylo jednoznačně zjištěno proč. Na rozdíl od stěžovatele se Ústavní soud nedomnívá, že by vždy bylo možné zjistit a určit konkrétní příčinu tohoto postoje, neboť lidská psychika, zvláště dětská, bývá složitá a proměnlivá. Obecné soudy vynaložily dostatečnou snahu zjistit důvody odmítavého postoje nezletilé. Z jejich zjištění vyplývá, že možných příčin je vícero a některé leží i na straně stěžovatele (např. jazyková bariéra či nerespektování hranic). Lze se

proto přidat k jejich apelu, aby stěžovatel v rámci navázání dobrých vztahů s nezletilou na ně reagoval.

40. Zároveň nebylo prokázáno, že by stěžovatel nezvládal výchovnou roli či že by se vůči nezletilé choval natolik nevhodným způsobem, že by jí působil značnou emocionální či psychickou újmu, což by mohlo takto významné omezení styku odůvodnit [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 603/25 ze dne 15. 5. 2025 (N 112/130 SbNU 123)]. Nebylo ani zjištěno, že by vztahy mezi stěžovatelem a nezletilou byly natolik zpřetrhány, že by jejich obnovení nebylo možné. Při zohlednění názoru nezletilé také nelze pominout její věk pod hranicí dvanácti let ani její fixaci na matku a možné implicitní ovlivnění jejích postojů matkou, jak plyne ze znaleckého posudku (viz bod 14 rozsudku obvodního soudu).

41. Pro Ústavní soud však není rozhodující samotný rozsah styku, jak jej upravil odvolací soud, ale skutečnost, že nestanovil žádný výhled jeho postupného rozšiřování – na rozdíl od obvodního soudu, který alespoň minimální výhled nastínil. Existuje přitom více způsobů, jak styk postupně rozšiřovat: například navýšení délky asistovaného styku, jeho častější frekvenci, přesun do přirozenějšího prostředí, přítomnost matky při kontaktu nebo jeho konání v místě jejího bydliště.

42. Potíže, které v minulosti provázely realizaci styku, zejména incidenty z července 2024 spojené s odmítavým postojem nezletilé, jsou nepochybně relevantní a odůvodňují opatrnější nastavení dalšího kontaktu. Nemohou však samy o sobě vést k závěru, že další pokusy o širší styk už nemají – byť pro tuto chvíli – smysl. Ústavní soud doufá, že jak stěžovatel, tak i matka se z předchozích zkušeností ponaučili a že i nezletilá je s ohledem na svůj vývoj zralejší a vnímavější své situaci, což může usnadnit další kroky směřující k obnovení vztahu s otcem.

43. Určitá míra psychického nepohodlí dítěte při vytržení z dosud obvyklého režimu a při fixaci na jednoho z rodičů je přirozená. Rozšiřování styku je prostředkem, jak dítě na péči druhého rodiče postupně navyknout (srov. nález sp. zn. II. ÚS 212/25, bod 29). Současný odpor nezletilé je třeba vnímat v kontextu její dosavadní zkušenosti – možnost si na vztah s otcem zvyknout zatím nedostala (s výjimkou přechodného období v roce 2022, kdy žila spolu s matkou ve stěžovatelově domácnosti). Tato okolnost však neodůvodňuje, aby byl styk s otcem významně omezován bez časového rámce a bez jasného směřování k jeho rozšiřování. Nejistota ohledně délky takového omezení je přitom zásadní.

44. Odvolací soud sice připouští, že v případě změny poměrů (navázání vztahu mezi otcem a nezletilou) je možné styk rozšířit, podle Ústavního soudu ale bylo namístě začít s postupným rozšiřováním již nyní, a to formou navykacího režimu. Není totiž efektivní ani žádoucí odkázat rodiče na další návrhy v budoucnu v případě změny poměrů. Soud není v řízení o úpravě styku návrhy rodičů vázán a je povinen upravit poměry k dítěti komplexně, je-li to možné, a neodsouvat další úpravu do budoucna (viz nález sp. zn. II. ÚS 212/25, bod 38).

45. Podle § 909 občanského zákoníku lze změnit rozhodnutí o poměrech k dítěti pouze při podstatné změně okolností, na nichž předchozí rozhodnutí spočívalo. Takovou změnu je nutno chápat jako zásadní posun ve skutkovém základu předchozího rozhodnutí [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 2002/22 ze dne 20. 9. 2022 (N 116/114 SbNU 103)]. V této věci již aktuálně zjištěný skutkový stav umožňuje nastavit režim postupného rozšiřování styku, aniž by bylo nutné vyčkávat na změnu poměrů v budoucnu. Již v době rozhodování odvolacího soudu přitom muselo být zřejmé, že nastavený režim styku je minimalistickým extrémem, s nímž se nelze do budoucna zásadně spokojit.

46. Potřeba včasné a komplexní úpravy styku je v dané věci o to naléhavější, že nezletilá brzy vstoupí do puberty, kdy bude vše mnohem komplikovanější, na což upozornila i znalkyně, která považovala za žádoucí co nejdříve nastavit časté kontakty s otcem, byť zprvu asistované (viz bod 14 rozsudku obvodního soudu). Čas hraje v těchto záležitostech klíčovou roli; prodlužování omezeného kontaktu může negativně ovlivnit další vývoj vztahu mezi nezletilou

a otcem. Zbytečné prodlevy a nečinnost ve věcech péče o dítě přitom mohou samy o sobě vést k porušení základních práv rodiče i dítěte.

47. Ústavní soud si je vědom, že soudem stanovený rozsah styku je pouze vykonatelné minimum a rodiče se na jeho rozšíření mohou (a mají) dohodnout i sami, jak přiléhavě uvedl odvolací soud. V daném případě je však komunikace mezi rodiči přinejmenším komplikovaná, a nelze proto spoléhat jen na jejich vlastní iniciativu, což se ukazuje v jejich podáních. Role opatrovnického soudu má být v takové situaci proaktivní – musí hledat funkční a dlouhodobě udržitelné uspořádání, které nezletilé zajistí kontakt s oběma rodiči v míře odpovídající jejich potřebám a právům. Zda se naplánovaný vývoj osvědčil, lze ověřovat v průběhu a při změně poměrů jej lze případně upravit.

48. Ačkoli předvídat budoucí vývoj vztahu mezi otcem a nezletilou může být obtížné, soudy nesmí na snahu o jeho zlepšení rezignovat, ani za cenu dočasného zvýšeného nepohodlí pro nezletilou. Při úpravě styku je třeba myslet především na budoucnost dítěte: navykací režim je pouze výchozím bodem, nikoli cílovým stavem, je nutné jej plánovat s ohledem na věk dítěte, jeho vývoj i potřebu udržovat vztah s oběma rodiči. Nezbytnost stanovení konkrétního výhledu styku a jeho rozšiřování je tím významnější, čím je výchozí rozsah styku omezenější.

49. Podle Ústavního soudu je napadený rozsudek odvolacího soudu s předestřenými požadavky v rozporu – upravil styk v natolik omezeném rozsahu, že bez stanovení konkrétního výhledu jeho rozšiřování nepředstavuje přiměřené a ústavně souladné řešení. Taková úprava nepočítá s postupným obnovováním vztahu mezi stěžovatelem a nezletilou, čímž se odchyluje od požadavku respektovat nejlepší zájem dítěte i právo obou rodičů na rovnoměrný osobní kontakt. Ústavní soud proto dospěl k závěru, že odvolací soud porušil právo stěžovatele na péči a výchovu dítěte zaručené čl. 32 odst. 4 Listiny.

50. V dalším řízení bude na odvolacím soudu, aby postupoval předvídatelně, znovu rozhodl o odvolání stěžovatele a upravil styk tak, aby byl zřetelný výhled jeho postupného rozšiřování. Nebylo nutné rušit i rozhodnutí obvodního soudu, čímž by se řízení zbytečně prodloužilo. Ústavní soud nepředjímá, v jakém rozsahu má být styk konkrétně stanoven, případně jaká jiná opatření mají být za účelem napravení narušených vztahů přijata, neboť to je úkolem odvolacího soudu s přihlédnutím k aktuální situaci. V případě opětovně stanoveného – třebaže dočasného – asistovaného styku odvolací soud uváží, zda je zařízení, v němž by měl takový styk probíhat, dostatečně kapacitně vybaveno.

51. Ústavní soud naopak neshledal pochybení v tom, že obecné soudy nestanovily střídavou péči, včetně její případné asymetrické varianty. V současnosti nejsou pro takové uspořádání splněny předpoklady. Má však jít o cílový stav, k němuž je třeba dospět postupnými a konkrétními kroky.

VII. Závěr

52. Protože odvolací soud porušil právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a jeho právo na péči a výchovu dítěte podle čl. 32 odst. 4 Listiny, Ústavní soud jeho ústavní stížnosti zčásti vyhověl a napadený rozsudek odvolacího soudu (včetně akcesorických nákladových výroků) zrušil podle § 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

53. Ve zbývající části Ústavní soud ústavní stížnost odmítl zčásti jako návrh podaný po lhůtě stanovené pro jeho podání, zčásti jako návrh podaný někým zjevně neoprávněným, zčásti jako návrh, k jehož projednání není Ústavní soud příslušný, a zčásti jako návrh nepřípustný [§ 43 odst. 1 písm. b), c), d) a e) zákona o Ústavním soudu].

54. Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť od jednání nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 166
Nárok na náhradu za užívání pozemku na bažantnici
(sp. zn. II. ÚS 1030/25 ze dne 30. července 2025)

Dojde-li k omezení ústavně zaručeného vlastnického práva (čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) k nemovitému majetku tím, že nemovitost je užívána jako účelová komunikace, která se nachází v uzavřeném prostoru a není veřejně přístupná, přísluší jejímu vlastníku náhrada ze strany jejího uživatele, a není-li poskytována, lze ji po něm vymáhat jakožto nárok z titulu bezdůvodného obohacení.

Z odůvodnění rozhodnutí soudu musí vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé. Vyplývá-li z provedených důkazů v řízení před obecnými soudy, že předmětný pozemek ve vlastnictví stěžovatele byl užíván žalovaným, přičemž má i přes svá specifika (jde o pozemek honební, který je součástí areálu bažantnice, a tvoří jej neveřejná účelová komunikace) určitou užitnou hodnotu (i když pro užší okruh zájemců) a je i ocenitelný, jak vyplývá z provedených znaleckých posudků, nelze přisvědčit krajskému soudu, že tento pozemek s ohledem na jeho uvedená specifika není způsobilý k pronájmu za jakkoli nízké nájemné, že má nulovou hodnotu, a proto ho nebylo možné v rozhodném období pronajmout. Z uvedeného naopak vyplývá, že na straně žalovaného užíváním tohoto pozemku bezdůvodné obohacení v rozhodném období vzniklo.

Krajským soudem provedené hodnocení důkazů v rozporu se zjištěnými skutečnostmi způsobilo, že skutková zjištění, o něž se vydaná rozhodnutí opírají, jsou v extrémním nesouladu s provedenými důkazy, což mělo za následek nesprávně zjištěný skutkový stav a následně i vadné právní posouzení předmětné věci. Napadená rozhodnutí je proto nutno považovat za stojící v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala (soudce zpravodaj) a soudců Jaromíra Jirsy a Jiřího Přibáně o ústavní stížnosti stěžovatele Ing. Jána Osuského, zastoupeného Mgr. Robertem Holfeuerem, advokátem, sídlem Purkyňova 2740/45, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. února 2025 č. j. 28 Cdo 3266/2024-625 a rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 2. května 2024 č. j. 13 Co 171/2023-597, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 4. února 2025 č. j. 28 Cdo 3266/2024-625 a rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 2. května 2024 č. j. 13 Co 171/2023-597 bylo porušeno ústavně zaručené základní právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 a 4 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. února 2025 č. j. 28 Cdo 3266/2024-625 a rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 2. května 2024 č. j. 13 Co 171/2023-597 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, přičemž tvrdí, že jimi byla porušena základní práva zakotvená v čl. 11 odst. 1, čl. 36 odst. 1 a v čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti, vyžádaného soudního spisu a napadených rozhodnutí se podává, že v posuzované věci se stěžovatel jako žalobce domáhal proti žalovanému Lesy České republiky, s. p., identifikační číslo osoby 421 96 451, sídlem v Hradci Králové, Nový Hradec Králové, Přemyslova 1106/19 (dále jen „žalovaný“), náhrady ve výši 469 150 Kč (z titulu bezdůvodného obohacení) za bezesmluvní užívání jím vlastněného pozemku p. č. X v k. ú. a obci M. (dále též jen „pozemek“ či „předmětný pozemek“) žalovaným. Soudy v předmětné věci vyšly ze zjištění, že předmětný pozemek jako pozemek honební je součástí honitby, jejímž držitelem je žalovaný a nachází se v oploceném a bránou uzavřeném areálu tzv. Rumunské bažantnice. Z užívání pozemku byl stěžovatel vyloučen.

3. Rozsudkem ze dne 30. 7. 2019 č. j. 4 C 352/2016-272 Okresní soud Brno-venkov (dále jen „okresní soud“) uložil žalovanému povinnost zaplatit stěžovateli 187 660 Kč s příslušenstvím (výrok I) a dále rozhodl o nákladech řízení (výrok II). Doplňujícím usnesením ze dne 18. 11. 2019 č. j. 4 C 352/2016-289 rozhodl o nákladech řízení vzniklých státu.

4. K odvolání žalovaného Krajský soud v Brně (dále jen „krajský soud“) usnesením ze dne 12. 8. 2020 č. j. 13 Co 260/2019-340 rozsudek okresního soudu zrušil a řízení zastavil (výrok I). Současně rozhodl o postoupení věci Městskému úřadu Židlochovice (výrok II) a nákladech řízení (výroky III a IV). Na rozdíl od okresního soudu dospěl krajský soud k závěru, že k projednání věci není dána pravomoc soudů, neboť stěžovateli za přičlenění pozemku k honitbě v držbě žalovaného přísluší náhrada podle § 30 odst. 2 zákona č. 449/2001 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o myslivosti“), k jejímuž určení je (v případě, že se vlastník pozemku a držitel honitby na výši náhrady nedohodnou) příslušný orgán státní správy myslivosti.

5. Usnesení krajského soudu napadl stěžovatel dovoláním. Nejvyšší soud usnesením ze dne 16. 3. 2021 č. j. 28 Cdo 185/2021-383 výše uvedené usnesení krajského soudu zrušil a věc vrátil krajskému soudu k dalšímu řízení. Nejvyšší soud konstatoval, že v posuzované věci se stěžovatel nedomáhá náhrady za přičlenění svého pozemku k honitbě podle § 30 zákona o myslivosti, nýbrž vydání bezdůvodného obohacení, jež mělo vzniknout žalovanému intenzivním užíváním pozemku ve vlastnictví stěžovatele v uzavřeném areálu (v jehož důsledku mělo stěžovateli zůstat toliko tzv. holé vlastnictví). Přitom mimo jiné konstatoval, že držitel honitby je oprávněn se na pozemcích pohybovat a vykonávat mysliveckou činnost, nelze však dovodit, že by byl bez dalšího (toliko na základě skutečnosti, že je držitelem uznané honitby) oprávněn omezit vlastníky pozemků, kteří nejsou členy honebního společenstva, například zamezením přístupu na jejich pozemky anebo realizací stavby na jejich pozemcích. Lze v této souvislosti poukázat také na ustanovení § 9 odst. 3 zákona o myslivosti, jež umožňuje, aby na žádost uživatele honitby orgán státní správy myslivosti zakázal vstup do honitby, výslovně však stanoví, že se takové opatření nevztahuje na hospodářskou činnost vlastníka honebních pozemků. Ze samotného zákona o myslivosti neplyne ani právo držitele honitby chopit se detence pozemku třetí osoby například jejím ohrazením. Na uvedeném ničeho nemění ani skutečnost, že zákon o myslivosti předpokládá ohrazení honitby, která je oborou [srov. § 2 písm. j) zákona o myslivosti], neboť tento požadavek veřejného práva neznamená, že tak lze učinit bez odpovídajícího soukromoprávního titulu. Ustanovení § 30 odst. 2 zákona o myslivosti neposkytuje podklad pro přiznání bezdůvodného obohacení a není kompenzací za

užívání honebního pozemku nad rámec jeho přičlenění k honitbě, doprovázené dalšími (intenzivnějšími) zásahy do vlastnického práva ze strany držitele honitby. Z těchto důvodů nemůže obstát rozhodnutí krajského soudu, jímž rozhodl o zastavení řízení a postoupení věci orgánu státní správy myslivosti k rozhodnutí o náhradě podle § 30 odst. 2 zákona o myslivosti, která nemůže kompenzovat stěžovatelem takto uplatňovaný nárok a kterou stěžovatel ani nežádá. K projednání a rozhodnutí věci je dána pravomoc soudu v občanském soudním řízení [§ 7 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“)].

6. V pořadí druhým rozsudkem ze dne 28. 3. 2023 č. j. 4 C 352/2016-566 okresní soud uložil žalovanému povinnost zaplatit stěžovateli 389 950 Kč s příslušenstvím (výrok I), žalobu, kterou se stěžovatel domáhal proti žalovanému zaplacení částky 79 200 Kč s příslušenstvím, zamítl (výrok II) a výroky III až V rozhodl o nákladech řízení. Na základě provedeného dokazování okresní soud zjistil, že stěžovatel je vlastníkem pozemku p. č. X v k. ú. M., jehož součástí je účelová komunikace. Pozemek se nachází v uzavřeném areálu, který je využíván žalovaným. Vlastníkem pozemků, které sousedí s předmětným pozemkem, je Česká republika, a žalovaný má k nim právo hospodaření. Jde o honební pozemky a držitelem honitby je žalovaný. Na předmětném pozemku se v období od 1. 1. 2014 do 31. 12. 2015 a rovněž od 1. 10. 2019 do 30. 9. 2021 nacházela účelová komunikace, a to v uzavřeném prostoru, která nebyla veřejně přístupná. Na základě zjištěného skutkového stavu za použití judikatury Nejvyššího soudu okresní soud dovodil, že na straně žalovaného vzniklo bezdůvodné obohacení. Při určení výše peněžité náhrady podle § 2999 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, (dále jen „občanský zákoník“), která odpovídá obvyklému nájemnému, vyšel soud ze závěrů znaleckého (revizního) posudku, vypracovaného znalcem Ing. Zdeňkem Rousem dne 30. 12. 2021, kterým znalec stanovil výši obvyklého nájemného z pozemku p. č. X v k. ú. M. za období od 1. 1. 2014 do 31. 12. 2015 ve výši 186 950 Kč a posudku vypracovaného týmž znalcem dne 15. 11. 2022, jímž stanovil výši obvyklého nájemného z předmětného pozemku za období od 1. 10. 2019 do 30. 9. 2021 ve výši 203 000 Kč.

7. Proti výrokům I, III, IV a V rozsudku okresního soudu podal žalovaný odvolání. Krajský soud napadeným rozsudkem rozsudek okresního soudu ve výroku I změnil tak, že žalobu, kterou se stěžovatel domáhal po žalovaném zaplacení částky 389 950 Kč s příslušenstvím, zamítl (výrok I) a rozhodl o nákladech řízení před soudy všech stupňů (výroky II a III). Krajský soud se neztotožnil se závěry okresního soudu. Poukázal na to, že v řízení bylo prokázáno, že pozemek pronajatelný není. Znalec Ing. Zdeněk Rous potvrdil, že na trhu se obdobné pozemky nepronajímají. Pozemek je specifický tím, že jde o pozemek honební a nachází se v uzavřeném areálu, který není veřejně přístupný. Pozemek s ohledem na konkrétní specifika nyní projednávané věci není způsobilý k pronájmu za jakkoli nízké nájemné, tedy pozemek nebylo možno v rozhodném období pronajmout. Z toho dovodil, že užívací právo mělo nulovou hodnotu, což má za následek, že žalovanému užíváním tohoto pozemku bezdůvodné obohacení na úkor stěžovatele nevzniklo, a proto mu nemůže být ani uložena povinnost vydat peněžitou náhradu. Nárok stěžovatele na zaplacení peněžité náhrady podle § 2999 odst. 1 občanského zákoníku za užívání předmětného pozemku (za období od 1. 1. 2014 do 31. 12. 2015 a za období od 1. 10. 2019 do 30. 9. 2021) není důvodný. Okresní soud proto měl žalobu zamítnout i v částce 389 950 Kč s příslušenstvím.

8. Jelikož proti výroku II druhého rozsudku okresního soudu nebylo podáno odvolání, nabyl uvedený výrok samostatně právní moci (§ 206 odst. 2 o. s. ř.), a nebyl proto předmětem odvolacího přezkumu.

9. Proti napadenému rozsudku krajského soudu podal stěžovatel dovolání. Napadeným usnesením Nejvyššího soudu bylo dovolání podle § 243c odst. 1 o. s. ř. jako nepřípustné odmítnuto (výrok I) a dále bylo rozhodnuto o nákladech dovolacího řízení (výrok II). Nejvyšší soud se ztotožnil se závěry krajského soudu. Dovodil, že uzavřel-li krajský soud ve světle

zjištěných, do značné míry specifických okolností, že žalovanému na úkor stěžovatele bezdůvodné obohacení nevzniklo v situaci, kdy předmětný pozemek nebyl pronajatelný a že užívací právo k němu mělo prakticky nulovou hodnotu (což je závěr skutkový, opírající se o hodnocení v řízení provedených důkazů), závěrům rozhodovací praxe (ani usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 3. 2021 sp. zn. 28 Cdo 185/2021) se tím nezpronevěřil. Nejvyšší soud dále konstatoval, že na vyřešení stěžovatelem položené otázky, zda lze učinit závěr o nulové hodnotě užívacího práva k nemovitosti (pozemku) pro její nezpůsobilost k pronájmu (s následným vyloučením bezdůvodného obohacení) v situaci, kdy nezpůsobilost zapříčinil žalovaný (uživatel nemovitosti) protiprávním jednáním či jednáním rozporným s dobrými mravy, napadený rozsudek nezávisí. Nejvyšší soud proto dospěl k závěru, že zákonem stanovené předpoklady přípustnosti dovolání nebyly naplněny [od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu se krajský soud napadeným rozhodnutím neodchýlil, jím vydané rozhodnutí nespočívá na vyřešení otázky v rozhodování Nejvyššího soudu dosud nevyřešené nebo rozhodované dovolacím soudem rozdílně a nejsou dány důvody pro jiné posouzení v rozhodování Nejvyššího soudu již vyřešené otázky; srov. § 237 o. s. ř.]. Nejvyšší soud dospěl k závěru, že za opodstatněnou (či zakládající přípustnost dovolání ve smyslu § 237 o. s. ř.) nelze mít ani argumentaci stěžovatele o porušení práva na ochranu majetku podle čl. 11 Listiny, kdy v souzené věci není dán rozpor ani se stěžovatelem odkazovanou rozhodovací praxí Ústavního soudu, konkrétně s nálezy ze dne 26. 1. 2021 sp. zn. IV. ÚS 2103/20 (N 18/104 SbNU 170) či ze dne 11. 5. 2021 sp. zn. IV. ÚS 3542/20 (N 94/106 SbNU 49) [všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz], akcentující mimo jiné – v obecné rovině a v případech oproti souzené věci skutkově i právně odlišných – i použití korektivu dobrých mravů. Nejvyšší soud uzavřel, že dovolání proti výrokům II a III o nákladech řízení není přípustné se zřetelem k § 238 odst. 1 písm. h) o. s. ř.

II. Argumentace stěžovatele

10. V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že krajský soud své rozhodnutí o zamítnutí žaloby postavil na argumentaci, že neexistuje relevantní realitní trh s podobnými nemovitostmi a že tedy není možné výši bezdůvodného obohacení za užívání předmětného pozemku vedlejším účastníkem stanovit, a to přesto, že několik soudních znalců, včetně soudního znalce jmenovaného soudem jako revizního, bez obtíží výši bezdůvodného obohacení stanovilo. Stěžovatel poukazuje na to, že okresní soud v odůvodnění svého rozhodnutí ze dne 30. 7. 2019 č. j. 4 C 352/2016-272 konstatoval, že znalec „... při stanovení ceny zohlednil uzavřený trh a specifika oceňovaného pozemku, kterým bažantnice je, a tudíž vyvrátil námitky vznesené žalovaným...“. Krajský soud v odůvodnění napadeného rozhodnutí vzal dokonce z revizního znaleckého posudku za prokázané, že výši bezdůvodného obohacení požadovaného stěžovatelem lze stanovit tzv. náhradním způsobem. Krajský soud ignoroval skutečnost, že žalovaný *de facto* i *de iure* pro sebe odňal stěžovateli dispoziční právo k dotčenému pozemku tím, že si jej oplotil, a znemožnil tak jeho užívání stěžovatelem. Dále ignoroval skutečnost, že k danému oplocení nemá žalovaný potřebné správní povolení a že jej ani nemůže získat, neboť podle § 32 odst. 8 zákona č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon), ve znění pozdějších předpisů, nelze lesní pozemek oplotit. Krajský soud ignoroval i námitku stěžovatele, že žalovaným nucená absence relevantního trhu nebyla v řízení ničím prokázaná a pokud by byla taková námitka relevantní, potom neexistenci relevantního realitního trhu způsobil fakticky svévolně žalovaný tím, že dotčený pozemek oplotil a znemožnil jeho jakékoli využití stěžovatelem (např. k nájmu či prodeji) a že k odejmutí dispozičního práva stěžovatele došlo protizákonnou činností žalovaného. Skutečnost, že žalovaný opanoval dispozici s dotčeným pozemkem, vyplývá mimo jiné i z výzvy žalovaného ze dne 31. 8. 2023 adresované stěžovateli, kde jej upozorňuje na skutečnost, že vyměnil zámky na bráně umístěné u vstupu na dotčený pozemek a vyzýval jej k převzetí klíčů. Stěžovatel má

za to, že odejmutím jeho dispozičního práva žalovaným ve spojení se zamítnutím uplatněných nároků stěžovatele tak bylo *de iure* vyvlastněno přinejmenším užívací právo stěžovatele, a to bez náhrady a bez opory v zákoně. Stěžovatel namítá porušení svého práva na soudní ochranu podle čl. 36 Listiny ve spojení s čl. 38 odst. 2 Listiny.

11. Stěžovatel dále poukazuje na to, že v důsledku průtahů soudního projednání věci mu nezbylo, než postupně rozšiřovat svůj žalobou uplatněný nárok o další období (roky) tak, aby předešel žalovaným uplatněné námitce promlčení nároku. V důsledku pozitivních soudních rozhodnutí okresního soudu a soudních znalců stěžovatel uplatňoval nároky ve výši určené soudními znalci a potvrzené rozhodnutími, tedy v důsledku důvodně očekávaných soudních rozhodnutí. Stěžovatel poukazuje na to, že zjednání nápravy v případě průtahů v řízení před obecnými soudy je také možné k ústavní stížnosti podané na základě § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), a to bez zřetele k tomu, zda k průtahům dochází v řízení před okresním soudem anebo v řízení o opravném prostředku. Stěžovatel spatřuje porušení svého práva na spravedlivý proces i v tom, že řízení trvalo neúměrně dlouhou dobu (od 1. 2. 2016 do 24. 2. 2025) a dále v tom, že krajský soud a Nejvyšší soud založily svá rozhodnutí na nepřiléhavé judikatuře Nejvyššího soudu.

III. Vyjádření účastníků řízení, žalovaného a replika stěžovatele

12. Soudce zpravodaj zaslal podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu ústavní stížnost k vyjádření Nejvyššímu soudu, krajskému soudu a žalovanému.

13. Krajský soud ve svém vyjádření uvedl, že při zohlednění rozhodovací praxe Nejvyššího soudu dospěl k závěru, že jde o pozemek, který na trhu není pronajatelný, resp. nemá na trhu uplatnění. Znalec Ing. Zdeněk Rous, který byl okresním soudem ustanoven k podání znaleckého posudku ve věci stanovení obvyklého nájemného za užívání pozemku za období od 1. 10. 2019 do 30. 9. 2021 a za období od 1. 1. 2014 do 31. 12. 2015, nemohl určit obvyklou výši nájmu porovnávacím způsobem, neboť nezjistil žádný srovnatelný pozemek, který by byl nabízen k nájmu. Znalec výslovně uvedl, že obdobné pozemky se na trhu nepronajímají. V nyní projednávané věci jde o specifickou situaci způsobenou tím, že jde o pozemek honební, nachází se v uzavřeném areálu, který není veřejně přístupný. Pozemek ve vlastnictví stěžovatele (s ohledem na jeho konkrétní specifika) tedy není způsobilý k pronájmu za jakkoli nízké nájemné. Proto krajský soud dospěl k závěru, že užívací právo mělo nulovou hodnotu, což mělo za následek, že žalovanému za užívání tohoto pozemku bezdůvodné obohacení na úkor stěžovatele nevzniklo, a proto mu nemohla být ani uložena povinnost zaplatit peněžitou náhradu podle § 2999 odst. 1 občanského zákoníku. Krajský soud poukázal na to, že za bezdůvodné obohacení nelze považovat jakýkoli prospěch, jehož by mohl vlastník věci teoreticky dosáhnout, nýbrž pouze prospěch, o nějž na jeho úkor obohacený buď zvýšil svůj majetkový stav, anebo o nějž se jeho majetkový stav nezmenšil, ačkoli by se tak za běžných okolností stalo. Rozhodovací praxe Nejvyššího soudu též uzavřela, že nebyl-li užívaný statek s ohledem na svůj stav vůbec způsobilý pronájmu za jakkoliv nízké nájemné, je možno dovodit, že uzurpované užívací právo mělo nulovou hodnotu, a povinnost vydat bezdůvodné obohacení tak uživateli nevznikla. Použití tzv. náhradní metodiky, tedy odvozením nájemného z ceny pozemku, nemůže zvrátit skutkový závěr krajského soudu o tom, že srovnatelné pozemky se na trhu nepronajímají. Není tedy možno učinit závěr o tom, že se žalovaný bezdůvodně obohatil jen z toho důvodu, že lze stanovit výši obvyklého nájemného za použití tzv. náhradní metodiky, tedy odvozením nájemného z ceny pozemků, aniž by byla zohledněna skutečnost, že takový pozemek se na trhu nepronajímá.

14. Nejvyšší soud ve svém vyjádření odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí, ve kterém se vypořádal i se stěžovatelem tehdy již uplatněnou ústavněprávní argumentací (že není dán rozpor ani s odkazovanou rozhodovací praxí Ústavního soudu týkající se ochrany lidských práv

a základních svobod, formulované v situacích skutkově a právně odlišných, v nichž rozhodnutí obecných soudů – na rozdíl od nyní posuzované věci – trpěla tam vytýkanými defekty). Nejvyšší soud konstatoval, že těžištěm argumentace stěžovatele v ústavní stížnosti je polemika s krajským soudem učiněným zjištěním o nulové hodnotě užívacího práva k předmětnému pozemku, jenž – již s ohledem na svůj stav, determinovaný jinými okolnostmi, nežli oplocením – nebyl pronajatelný, a že jeho zaplocením žalovanému v předmětném sporu prospěch nevznikl. Otázkou skutkových zjištění (jejich správnosti) je i hodnocení provedených důkazů včetně znaleckých posudků. V důvodech svého rozhodnutí Nejvyšší soud vysvětlil, proč – za daných skutkových zjištění – není právní posouzení věci v rozporu se stěžovatelem odkazovanou judikaturou (shrnutou i v usnesení ze dne 16. 3. 2021 sp. zn. 28 Cdo 185/2021) týkající se bezdůvodného obohacení za užívání pozemků v uzavřených areálech, kdy na stěžovatelem současně nastolené otázce „zda lze učinit závěr o nulové hodnotě užívacího práva k nemovitosti (pozemku) pro její nezpůsobilost k pronájmu (s následným vyloučením bezdůvodného obohacení) v situaci, kdy tuto nezpůsobilost zapříčinil sám žalovaný (uživatel nemovitosti) protiprávním jednáním či jednáním rozporným s dobrými mravy“, dovoláním napadený rozsudek krajského soudu nezávisí (právě i proto, že deklarovaný závěr o nezpůsobilosti pozemku k pronájmu krajský soud nespojuje s jeho zaplocením a detencí žalovaným, nýbrž podle učiněných skutkových zjištění jde o stav determinovaný jinými okolnostmi, zejm. charakterem pozemku, jeho polohou a funkcí). Usnesením sp. zn. 28 Cdo 185/2021 se přitom Nejvyšší soud v dané věci závazně vyslovil (jen) k otázce pravomoci soudu k projednání této věci v občanském soudním řízení (nikoli k důvodnosti podané žaloby) ve vazbě na žalobou vymezený předmět řízení (a aniž by jím byl současně relativizován i krajským soudem v obecné rovině dříve vyslovený úsudek o možném oprávnění vlastníka pozemku požadovat při splnění zákonem stanovených podmínek vůči legitimované osobě i náhradu za přičlenění pozemku k honitbě podle § 30 odst. 2 zákona o myslivosti, jako kompenzace za to, že na pozemku je vykonáváno právo myslivosti bez účasti jeho vlastníka).

15. Důvodná není podle Nejvyššího soudu ani námitka stěžovatele, že rozhodnutími soudů včetně dovolacího soudu (které rozhodovaly toliko o otázce bezdůvodného obohacení, nikoliv o vlastnickém právu žalovaného, jeho omezení či ochraně) „došlo *de iure* k vyvlastnění přinejmenším užívacího práva stěžovatele, a to bez náhrady a bez opory v zákoně“. Nad rámec Nejvyšší soud dodal, že považuje-li stěžovatel zásahy do svého vlastnického práva za neoprávněné – může k ochraně vlastnictví využít příslušných právních prostředků, jež mu objektivní právo nabízí. Věcnou souvislost s daným předmětem řízení (uplatněný nárok na vydání bezdůvodné obohacení) či kritizovaným rozhodnutím Nejvyššího soudu o podaném dovolání pak nemají ani výtky stěžovatele o porušení práva na spravedlivý proces spatřovaném v neúměrné délce řízení (nadto zde negativně ovlivněné nutností opakovaného rozhodování soudů o účastníky podaných opravných prostředcích). Nejvyšší soud proto navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou odmítl.

16. Žalovaný se přípisem ze dne 2. 5. 2025 svého postavení vedlejšího účastníka v tomto řízení vzdal. Ústavní soud s ním proto již dále jako s vedlejším účastníkem nejednal.

17. K podané ústavní stížnosti se však žalovaný vyjádřil. Poukázal na to, že v předešlých řízeních podal soudům řadu obsáhlých vyjádření včetně odkazů na relevantní judikaturu a na těchto vyjádřeních i nadále trvá. Napadená rozhodnutí soudů jsou věcně i právně správná a stěžovatel nebyl na svých základních právech zkrácen. Žalovaný poukázal na to, že v ústavní stížnosti byla uvedena řada nepřesností: Městský úřad v Židlochovicích nikdy nekonstatoval, že by žalovaný učinil pozemek veřejnosti, tedy i stěžovateli, nepřístupným. Během několika kontrol na místě samém bylo konstatováno, že brány byly neuzamčené. Naopak byl a je to žalovaný, kdo po celou dobu považoval nejen předmětný pozemek, ale dokonce i celý prostor Rumunské bažantnice za prostor veřejně přístupný. Žalovaný bažantnici nezamyká a nikoho z bažantnice z řad veřejnosti nevykazuje. Do prostor Rumunské bažantnice může kdokoli. Již

v okamžiku, když stěžovatel nabyl předmětný pozemek, byl již několik desítek let zaplocený, takže tato skutečnost nebyla žádnou novotou. Žalovaný přestal předmětný pozemek využívat (v době využívání šlo o minimální intenzitu – pár jízd denně) hned, jak bylo konstatováno, že nejde o veřejný pozemek. Žalovaný ke své činnosti předmětný pozemek nepotřebuje a již jej nevyužívá – má celou dopravní síť po celé Rumunské bažantnici, která mu plně vystačuje. Oplocení bažantnice má jiný účel, než zamezit přístupu veřejnosti či omezit vlastnické právo stěžovatele. Podél oplocení je řada neuzamčených bran. Aby měl stěžovatel jistotu, že mu předmětný pozemek nebude bránit využívat, tak mu žalovaný nabídl, že si může převzít veškeré existující klíče od brány na začátku předmětného pozemku a ponechal na jeho uvážení, zda si bránu uzamkne či si svůj majetek jakkoli dále zabezpečí. Soudy a znalci nikdy nedeklarovali, že nárok stěžovatele existuje a je oprávněný. To popírá provedené dokazování a závěry soudů. Naopak tím, že znalci nedokázali stanovit obvyklou výši nájemného na základě porovnávací metody, jednoznačně poukázali na to, že takový typ nemovitostí je fakticky nepronajmutelný a nevytváří žádný zisk. Žalovanému žádné bezdůvodné obohacení nevzniklo, stěžovatel ho v řízeních neprokázal. Žalovanému není zřejmé, o co by se jeho majetek zmenšil a z jakého důvodu, kdyby předmětný pozemek v minulosti nevyužíval. Stěžovatel napadá pouze skutkový stav, což by nemělo být předmětem přezkumu. Z těchto a dalších důvodů uvedených v předešlých řízeních má žalovaný za to, že ústavní stížnost by měla být zamítnuta.

18. Vyjádření, která obdržel, zaslal Ústavní soud stěžovateli k replice. K těmto vyjádřením účastníků řízení a žalovaného stěžovatel repliku neposlal.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

19. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, jenž byl účastníkem řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

20. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ je v zásadě věcí obecných soudů, a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady přitom jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

21. Proces interpretace a aplikace podústavního práva bývá stižen kvalifikovanou vadou zpravidla tehdy, nezohlední-li obecné soudy správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc, nebo se dopustí – z hlediska řádně vedeného soudního řízení – neakceptovatelné „libovůle“, spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinálnímu) chápání dotčených právních institutů [srov. nález ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)].

22. Jednou z funkcí ústavní úpravy základních práv a svobod je její „prostupování“ celým právním řádem včetně oblastí práva soukromého, spočívající v zakotvení povinnosti orgánů veřejné moci, zejména soudů, interpretovat a aplikovat právo pohledem ochrany základních práv. Právo v rukou obecných soudů nemůže být jen souborem mechanicky a formalisticky aplikovaných právních předpisů bez ohledu na smysl a účel toho kterého jimi chráněného zájmu, ale musí být především nástrojem spravedlnosti (srov. nález ze dne 24. 3. 2015 sp. zn. II. ÚS 415/14 (N 62/76 SbNU 849)].

A) Obecná východiska pro posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

23. Ústavní soud ve svých rozhodnutích opakovaně vyslovil, že zjišťování skutkového stavu je věcí obecných soudů. Ústavnímu soudu zásadně nepřísluší právo hodnotit, zda shromáždění konkrétních důkazů je účelné či nikoliv. Rozhodnutí o rozsahu dokazování potřebného ke zjištění skutkového stavu věci spadá v zásadě do kompetence obecných soudů. Ústavní soud nemůže ani přehodnocovat důkazy provedené obecnými soudy, resp. posuzovat skutkový stav jako správně zjištěný, není-li ve věci shledán extrémní nesoulad, který by zakládal porušení ústavně zaručeného práva na soudní ochranu zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny. Z ustálené judikatury Ústavního soudu plyne, že respektují-li obecné soudy při svém rozhodování zásady stanovené pro hodnocení důkazů, nespadá do pravomoci Ústavního soudu posuzovat hodnocení důkazů jimi provedené. K jejich „přehodnocení“ je oprávněn přistoupit pouze tehdy, jsou-li skutková zjištění, o něž se opírají vydaná rozhodnutí, v extrémním nesouladu s vykonanými důkazy, takže výsledek dokazování se jeví jako věcně neudržitelný a v konečném důsledku i nespravedlivý [srov. nález ze dne 18. 1. 2022 sp. zn. III. ÚS 2049/21 (N 6/110 SbNU 61)].

24. Z odůvodnění rozhodnutí soudu musí vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé. Během dokazování nelze vyloučit výskyt vad, a to za předpokladu intenzity dosahující úrovně ústavněprávního přezkumu, k nimž patří i kolize obsahu důkazů, resp. důkazních zjištění a jejich formulace v odůvodnění rozhodnutí s právními závěry, které jsou na základě důkazní materie vyvozovány. V případě, kdy jsou právní závěry soudu v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními, nutno takovéto rozhodnutí považovat za stojící v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) [srov. nález ze dne 28. 8. 2018 sp. zn. I. ÚS 2283/17 (N 142/90 SbNU 307)].

25. V předmětné věci obecné soudy přistoupily k zadání znaleckého posudku za situace, kdy rozhodnutí záviselo ve smyslu § 127 odst. 1 o. s. ř. na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí.

26. Ústavní soud s přihlédnutím k tomu poukazuje na to, že znalecký posudek je při rozhodování soudu pouze jedním z důkazních prostředků. V určitých případech význam znaleckého posudku jistě zpochybnit nelze. Soudy však nemohou bez dalšího závěry znalců mechanicky přebírat do svých rozhodnutí, a přenášet tak odpovědnost za rozhodnutí ze soudu na znalce. Znalecký posudek je nutno hodnotit stejně pečlivě jako každý jiný důkaz. Ani on *a priori* nepožívá větší důkazní síly a musí být podrobován všestranně prověrce nejen právní korektnosti, ale i věcné správnosti [srov. nálezy ze dne 30. 4. 2007 sp. zn. III. ÚS 299/06 (N 73/45 SbNU 149), ze dne 24. 7. 2013 sp. zn. I. ÚS 4457/12 (N 132/70 SbNU 221), ze dne 29. 10. 2019 sp. zn. III. ÚS 2396/19 (N 180/96 SbNU 263), ze dne 28. 6. 2022 sp. zn. I. ÚS 1785/21 (N 80/112 SbNU 209), ze dne 2. 5. 2023 sp. zn. I. ÚS 2221/22 (N 76/118 SbNU 29), ze dne 8. 3. 2023 sp. zn. I. ÚS 1010/22 (N 35/117 SbNU 19) či usnesení ze dne 11. 8. 2020 sp. zn. III. ÚS 1456/19].

27. Soud není oprávněn přehodnocovat závěry znalce po věcné stránce, ale může hodnotit úplnost výchozích skutkových podkladů, logickou souladnost znalcových závěrů a eventuálně též srovnávat obsah znaleckého posudku s ostatními provedenými důkazy.

Otázkou hodnocení důkazu znaleckým posudkem se Ústavní soud mnohokrát zabýval. Například v nálezu ze dne 28. 4. 2020 sp. zn. I. ÚS 3937/18 (N 77/99 SbNU 435) Ústavní soud konstatoval, že i znalecký posudek je důkazem, který podléhá volnému hodnocení podle § 132 o. s. ř., a jeho závěry nemohou být soudem pouze mechanicky přebírány [srov. též nález ze dne 9. l. 2014 sp. zn. III. ÚS 2253/13 (N 3/72 SbNU 41)].

28. Posouzení, zda znalecké posudky jsou s ohledem na svou kvalitu, přesvědčivost, úplnost apod. způsobilé být podkladem pro rozhodnutí, je úkolem obecných soudů. Jde o hodnocení podkladů při utváření skutkových zjištění, které přísluší obecným soudům (srov. usnesení ze dne 28. 4. 2020 sp. zn. I. ÚS 543/20). Jak z výše uvedeného vyplývá, Ústavnímu soudu nepřísluší přehodnocovat skutkové závěry a posuzovat skutkový stav jako správně zjištěný, nezjistí-li extrémní nesoulad mezi provedenými důkazy a skutkovými závěry, resp. mezi skutkovými zjištěními a právními závěry, který by opodstatňoval jeho zásah. Zjistí-li Ústavní soud naproti tomu uvedený extrémní nesoulad, je oprávněn kasačně zasáhnout.

B) Aplikace obecných východisek na posuzovaný případ

29. V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že krajský soud své rozhodnutí, kterým byla jeho žaloba o zaplacení bezdůvodného obohacení zamítnuta, postavil na argumentaci, že neexistuje relevantní realitní trh s podobnými nemovitostmi, a není tedy možné výši bezdůvodného obohacení za užívání předmětného pozemku žalovaným stanovit. Učinil tak přesto, že několik soudních znalců, včetně soudního znalce jmenovaného soudem jako revizního, bez obtíží výši bezdůvodného obohacení stanovilo.

30. Právní vztah mezi účastníky posoudily obecné soudy v napadených rozhodnutích podle občanského zákoníku. Podle § 2991 odst. 1 občanského zákoníku, kdo se na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohatí, musí ochuzenému vydat, oč se obohatil. V odst. 2 citovaného ustanovení se uvádí, že bezdůvodně se obohatí zvláště ten, kdo získá majetkový prospěch plněním bez právního důvodu, plněním z právního důvodu, který odpadl, protiprávním užitím cizí hodnoty nebo tím, že za něho bylo plněno, co měl po právu plnit sám. Podle § 2999 odst. 1 věty první není-li vydání předmětu bezdůvodného obohacení dobře možné, má ochuzený právo na peněžitou náhradu ve výši obvyklé ceny.

31. Obecné soudy v nyní posuzované věci vyšly z rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, která je ustálena v závěru, že protiprávním užitím cizí hodnoty (srov. § 2991 odst. 2 občanského zákoníku) je i stav, kdy je cizí pozemek užíván subjektem odlišným od jeho vlastníka bez nájemní smlouvy i jiného obdobného titulu. Prospěch v takové situaci vzniká tomu, kdo uživatelská oprávnění realizuje, aniž by za to cokoliv hradil, a jehož majetkový stav se tudíž nezmenšil, ačkoli by se tak za obvyklých okolností stalo. Bezdůvodné obohacení vzniká i tomu, kdo svým jednáním dosáhl na úkor vlastníka postavení detentora jeho pozemku tím, že měl k dispozici celý oplocený pozemek (areál) pod uzamčením, a mohl jej tak učinit přístupným jen pro sebe a svou potřebu. Výše plnění za užívání cizí věci (nemovitosti) bez právního důvodu, resp. protiprávní užití cizí hodnoty ve smyslu § 2991 odst. 2 občanského zákoníku se odvozuje od prospěchu, jejž získal obohacený, který je povinen vydat vše, co sám získal nikoliv od újmy ochuzeného. Pro posouzení bezdůvodného obohacení (včetně jeho kvantifikace) není rozhodné, zda a jak je užívací právo k věci konzumováno, respektive do jaké míry je držba zhodnocována a přináší-li konzumentovi zisk. Za bezdůvodné obohacení ve smyslu uvedených závěrů rozhodovací praxe pak není možno považovat jakýkoliv prospěch, jehož by mohl vlastník věci teoreticky dosáhnout, nýbrž pouze ten prospěch, o nějž na jeho úkor obohacený buď zvýšil svůj majetkový stav, anebo o nějž se jeho majetkový stav nezmenšil, ačkoli by se tak za běžných okolností stalo (srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 3. 2018 sp. zn. 28 Cdo 651/2017, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 6. 2018 sp. zn. 28 Cdo 4018/2017, ze dne 9. 6. 2020 sp. zn. 28 Cdo 1089/2020, ze dne 21. 11. 2017 sp. zn. 28 Cdo 1972/2017, ze dne 10. 2.

2020 sp. zn. 28 Cdo 4224/2019, ze dne 10. 8. 2020 sp. zn. 28 Cdo 1283/2020 a ze dne 16. 3. 2021 sp. zn. 28 Cdo 185/2021).

32. Nejvyšší soud a krajský soud při posuzování předmětné věci vyšly dále z rozhodovací praxe Nejvyššího soudu založené na závěru, že nebyl-li užívaný statek s ohledem na svůj stav vůbec způsobilý pronájmu za jakékoli nízké nájemné, lze dovodit, že uzurpované užívací právo mělo nulovou hodnotu, a povinnost vydat bezdůvodné obohacení tak uživateli nevznikla (viz například rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 6. 5. 2009 sp. zn. 30 Cdo 1207/2007, ze dne 17. 7. 2012 sp. zn. 28 Cdo 4175/2011, ze dne 6. 3. 2018 sp. zn. 28 Cdo 987/2017 či usnesení ze dne 7. 8. 2023 sp. zn. 28 Cdo 737/2023 a ze dne 27. 2. 2019 sp. zn. 28 Cdo 4184/2018).

33. Krajský soud se v napadeném rozhodnutí při zohlednění judikatury Nejvyššího soudu se závěry okresního soudu o pronajímatelnosti předmětného pozemku neztotožnil. Okresnímu soudu vytkl, že se nezabýval obranou žalovaného uplatněnou v řízení před okresním soudem, podle které jde o pozemek, který nelze na trhu pronajmout, a proto mělo užívací právo k tomuto pozemku nulovou hodnotu. Žalovanému tak nevznikla povinnost vydat stěžovateli bezdůvodné obohacení na úkor stěžovatele. Krajský soud se zabýval otázkou, zda jde o pozemek, který je pronajímatelný, tedy zda má pozemek na trhu uplatnění. V napadeném rozhodnutí na rozdíl od okresního soudu dospěl k závěru, že předmětný pozemek s ohledem na konkrétní specifika nyní posuzované věci není způsobilý pronájmu ani za jakkoli nízké nájemné, pozemek tedy podle jeho názoru nebylo možno v rozhodném období pronajmout. Z toho dovodil, že užívací právo mělo nulovou hodnotu, což má za následek, že žalovanému užíváním tohoto pozemku bezdůvodné obohacení na úkor stěžovatele nevzniklo. Proto mu nemůže být ani uložena povinnost vydat peněžitou náhradu podle § 2999 odst. 1 občanského zákoníku. Nejvyšší soud, který vyšel ze skutkových závěrů krajského soudu, přisvědčil krajskému soudu, že jeho závěr, že žalovanému na úkor stěžovatele bezdůvodné obohacení nevzniklo v situaci, kdy předmětný pozemek nebyl pronajatelný, a že užívací právo k němu mělo prakticky nulovou hodnotu, je v souladu s rozhodovací praxí.

34. Obecné soudy vyšly ze zjištění, že pozemek p. č. X v k. ú. M., jehož je stěžovatel vlastníkem, je tvořen výhradně komunikací s asfaltovým povrchem. Komunikace na předmětném pozemku je účelovou komunikací podle § 7 odst. 2 zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o komunikacích“) a nachází se v uzavřeném prostoru tzv. Rumunské bažantnice a není veřejně přístupná. Přístup k pozemku je přes pozemky jiných vlastníků. Vlastníkem pozemků, které sousedí s předmětným pozemkem, je Česká republika, a žalovaný má k těmto pozemkům právo hospodaření. Jde o honební pozemky a držitelem honitby je žalovaný. V rozhodném období (od 1. 10. 2019 do 30. 9. 2021 a od 1. 1. 2014 do 31. 12. 2015) byl pozemek stěžovatele součástí honitby tzv. Rumunská bažantnice (pokus o zpřístupnění měl být učiněn žalovaným až dne 31. 8. 2023, kdy stěžovatele měl upozornit, že vyměnil zámky na bráně a vyzvat jej k převzetí klíčů).

35. Předmětná komunikace v rozhodném období nebyla veřejně přístupnou účelovou komunikací, neboť se nachází v oploceném, bránou uzavřeném areálu tzv. Rumunské bažantnice. Na začátku pozemku, na němž se nachází komunikace, je uzavíratelná vstupní brána. Tato komunikace je využívána jako páteřní komunikace pro bažantnici a k obhospodařování lesních pozemků, které jsou využívány žalovaným, zejména k jeho podnikatelské činnosti jako obslužná komunikace v této tzv. Rumunské bažantnici. Předmětná komunikace tedy slouží pro potřeby uživatelů areálu, umožňuje přístup do objektu bažantnice. Z provedeného dokazování před okresním soudem dále vyplynulo, že stěžovatel vyzval žalovaného výzvou ze dne 20. 3. 2015 k odkupu předmětného pozemku za navrhovanou kupní cenu, s jejíž výší však žalovaný nesouhlasil.

36. Z obvodním soudem provedeného místního šetření bylo zjištěno, že předmětný pozemek, který tvoří účelová komunikace, je využíván žalovaným. O tom, že žalovaný

předmětný pozemek v rozhodné době užíval, svědčí i skutečnost, že komunikaci na svůj náklad opravil a opatřil ji asfaltovým povrchem. Předmětný pozemek se nachází v areálu, který žalovaný nechal oplotit (pozemek stěžovatele stejně jako pozemky v užívání žalovaného jsou pozemky honební). Z výše uvedeného vyplývá, že žalovaný předmětný pozemek užíval a přinášel mu tedy užitek. Za užívání předmětné komunikace však žalovaný stěžovateli neplatil nájemné.

37. Předmětný pozemek je tvořen pouze komunikací s asfaltovým povrchem. Z dokazování provedeného okresním soudem vyplývá, že stěžovatel se v roce 2006 nestal vlastníkem asfaltového povrchu na pozemku p. č. X v k. ú. M., neboť asfaltový povrch nebyl oceněn ve znaleckém posudku vypracovaném znalcem Ing. Antonínem Faltýnkem dne 7. 11. 2005 za účelem stanovení ceny obvyklé tržní hodnoty pro potřeby dobrovolné dražby. Okresní soud v napadeném rozhodnutí dovodil, že účelové komunikace jsou druhem pozemku a představují ztvárnění či zpracování jeho povrchu. S odkazem na judikaturu Nejvyššího soudu dovodil, že z občanskoprávního hlediska jde o součást věci (srov. rozsudek ze dne 17. 10. 2012 sp. zn. 22 Cdo 766/2011 a usnesení ze dne 17. 4. 2013 sp. zn. 22 Cdo 2493/2011).

38. Ústavní soud na tomto místě nepředjímá, že by účelová komunikace měla být posuzována (za splnění stanovených předpokladů) jako samostatná věc v právním smyslu, naopak akceptuje skutečnost, že podle konkrétního stavebního provedení účelové komunikace budou často vyhodnoceny jako součást pozemku, nicméně akcentuje požadavek individuálního posouzení povahy dané účelové komunikace v každé konkrétní věci (srov. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 16. 4. 2025 sp. zn. 28 Cdo 412/2025, ze dne 27. 3. 2024 sp. zn. 28 Cdo 781/2024, ze dne 10. 11. 2020 sp. zn. 28 Cdo 2690/2020 či usnesení ze dne 15. 6. 2021 sp. zn. 28 Cdo 1092/2021). Účelové komunikace, jejichž stavební provedení odpovídá definičním znakům nemovité věci, by mohly být za takovou věc považovány. Pro posouzení otázky, zda je účelová komunikace (§ 7 zákona o pozemních komunikacích) stavbou spojenou se zemí pevným základem, tj. samostatnou nemovitou věcí, nebo zda je součástí pozemku, na němž se nachází, jsou rozhodná stejná hlediska jako v případě jiných pozemních komunikací. Pokud je stavební provedení účelové komunikace takové, že lze jednoznačně vymezit, kde končí pozemek a začíná stavba, a nelze-li zároveň stavební provedení účelové komunikace odstranit bez jejího zničení či zásadního zhoršení její sjízdnosti či schůdnosti, půjde o samostatnou nemovitou věc ve smyslu § 119 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, která je samostatným předmětem právních vztahů (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 9. 2009 sp. zn. 5 As 62/2008).

39. Výše bezdůvodného obohacení se určuje peněžitou částkou, která odpovídá částkám vynakládaným za užívání stejné nebo podobné věci v daném místě, čase a za obdobných podmínek, zpravidla formou nájmu, a kterou by nájemce byl povinen plnit podle platné nájemní smlouvy. Tato náhrada se poměřuje s obvyklou hladinou nájemného (viz např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2013 sp. zn. 28 Cdo 2359/2012, ze dne 1. 10. 2013 sp. zn. 28 Cdo 946/2013 či usnesení ze dne 29. 8. 2017 sp. zn. 23 Cdo 5105/2016), které je determinováno mimo jiné srovnatelností předmětu užívání (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2001 sp. zn. 25 Cdo 399/2001, ze dne 4. 9. 2013 sp. zn. 28 Cdo 1466/2013, ze dne 5. 11. 2013 sp. zn. 28 Cdo 9/2013 či rozsudek ze dne 6. 5. 2009 sp. zn. 30 Cdo 1207/2007).

40. Podstatou předmětného sporu byla otázka určení (výše) bezdůvodného obohacení, resp. toho, z jakých kritérií je třeba při jeho určení vycházet. Není sporu o tom, že žalovaný užíval předmětný pozemek bez právního titulu. Majetkovým vyjádřením jeho prospěchu by měla být peněžitá částka, odpovídající částkám vynakládaným obvykle v daném místě a čase za užívání (nájem) obdobné věci (nemovitosti), kterou by uživatel (nájemce) byl povinen plnit podle platné nájemní smlouvy, přičemž je třeba vzít v úvahu i konkrétní podmínky týkající se užívané nemovitosti. Za běžného chodu věcí se výše bezdůvodného obohacení odvíjí od obvyklého nájemného za užívání pozemku. Podstatné pro nyní posuzovanou věc ovšem je, že

v této věci není možno hovořit o běžném chodu věcí a obvyklých okolnostech, neboť rozsah vlastnického práva stěžovatele je zásadně degradován tím, že jde o pozemek, který je součástí honitby, nachází se v uzavřeném areálu a tvoří jej neveřejná účelová komunikace. Předmětný pozemek tedy není možné plnohodnotně využívat. Tato skutečnost se podle závěru Ústavního soudu musí projevit ve stanovení výše bezdůvodného obohacení, neboť je omezen obsah vlastnického práva, protože schází jeden ze základních znaků vlastnické triády [srov. obdobně nález Ústavního soudu ze dne 24. 3. 2015 sp. zn. II. ÚS 415/14 (N 62/76 SbNU 849)].

41. Zjišťování obvyklé ceny závisí na konkrétních okolnostech každého případu, přičemž je třeba vzít v úvahu i konkrétní podmínky týkající se užívané nemovitosti. Najít ekvivalentní předmět nájmu je v některých případech vyloučeno, což nebrání tomu, aby bylo přihlíženo k předmětům obdobným, u nichž lze mít za to, že nájemné, za něž jsou pronajímány, má vypovídací hodnotu i ve vztahu k pozemku, pro nějž je zjišťováno obvyklé nájemné. Určení obvyklého nájemného zpravidla představuje otázku vyžadující si odborné posouzení ve smyslu § 127 o. s. ř., se zřetelem k okolnostem věci ovšem není vyloučeno, aby byla bezpečná skutková zjištění o tržní hladině ceny nájmu učiněna i na základě jiných materiálů. Je tedy na soudu, aby na základě zjištění činěných i za pomoci znalce jakožto osoby mající náležitou erudici k vyhledání srovnatelných objektů náležitě uvážil, v jaké výši je třeba stanovit obvyklé nájemné ve vztahu k posuzované nemovitosti. Jeho úvaha využívající volnosti dané soudu při obtížné zjistitelnosti výše nároku ve smyslu § 136 o. s. ř., musí být náležitě podložena právě s přihlédnutím ke zmíněnému kritériu obvyklého nájemného (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 6. 2014 sp. zn. 28 Cdo 17/2014). Postup podle § 136 o. s. ř. však má místo pouze tam, kde lze výši nároku zjistit jen s nepoměrnými obtížemi nebo ji nelze určit vůbec (srov. např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 12. 5. 2010 sp. zn. 23 Cdo 1211/2010, ze dne 6. 6. 2013 sp. zn. 28 Cdo 2638/2012 a ze dne 1. 8. 2016 sp. zn. 28 Cdo 4454/2015). V nyní posuzované věci dosud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že by kalkulace nájemného byla z objektivního pohledu obtížná či dokonce vyloučená. Za tímto účelem bylo proto nezbytné vyžádat znalecký posudek znalce z oboru ekonomika, ceny a odhady nemovitostí, ke zjištění, zda pozemek byl v rozhodné době pronajatelný, což v předmětné věci obecné soudy učinily.

42. V řízení bylo prokázáno, že předmětný pozemek užíval žalovaný a užívání pozemku žalovanému přinášelo užitek; pozemek tedy měl určitou užitnou hodnotu. Nelze proto souhlasit s krajským soudem, že předmětný pozemek nebyl v rozhodném období (od 1. 10. 2019 do 30. 9. 2021 a od 1. 1. 2014 do 31. 12. 2015) pronajatelný, nepronajímají-li se obdobné pozemky na trhu, a že tudíž užívací právo mělo nulovou hodnotu. Předmětný pozemek je nepochybně specifický tím, že jde o pozemek honební, který se nachází v uzavřeném areálu, je provázán se sousedními (honebními) pozemky, užívané žalovaným a jde o neveřejnou účelovou komunikaci. Užitek z užívání pozemku tedy může přinést především vlastníkům sousedních honebních (lesních) pozemků, případně jejich uživatelům. Předmětný pozemek proto z důvodu jeho specifického charakteru bude pronajatelný pouze užšímu okruhu subjektů. Ostatně i znalec Ing. Miloš Kocian ve svém posudku uvedl, že nemovitost lze pronajmout (či prodat) jen úzkému okruhu zájemců, například vlastníkům sousedních pozemků. I kdyby měl předmětný pozemek užitnou hodnotu jen pro jediný subjekt, nelze uzavřít, že pozemek není pronajatelný. Argument obecných soudů, že pozemek není pronajatelný a že má nulovou hodnotu, proto ve světle výše uvedeného neobstojí; pozemek byl znalci v řízení oceněn a na výši obvyklého nájemného se znalci v podstatě shodli.

43. Okresní soud ve svém rozhodnutí (které bylo posléze změněno napadeným rozsudkem krajského soudu) dospěl k závěru, že na straně žalovaného vzniklo bezdůvodné obohacení. Při určení výše peněžité náhrady podle § 2999 občanského zákoníku, která odpovídá obvyklému nájemnému, vyšel ze závěrů znaleckého (revizního) posudku vypracovaného znalcem Ing. Zdeňkem Rousem dne 30. 12. 2021, jímž znalec stanovil výši obvyklého nájemného z pozemku p. č. X. v k. ú. M. za období od 1. 1. 2014 do 31. 12. 2015 ve výši

186 950 Kč a znaleckého posudku vypracovaného týmž znalcem dne 15. 11. 2022, kterým znalec stanovil výši obvyklého nájemného z předmětného pozemku za období od 1. 10. 2019 do 30. 9. 2021 ve výši 203 000 Kč. Ze znaleckého posudku bylo zjištěno, že stanovení nájemného nelze provést přímou porovnávací metodou, neboť oceňovaný pozemek a stavba komunikace mají nedostatek porovnávacích pronajatých ekvivalentů, které by byly dostupné na trhu nemovitostí. Znalec z tohoto důvodu použil náhradní metodiku, nájemné určil výnosově procentní sazbou z ceny pozemku a z výnosu objektu komunikace.

44. Ze spisového materiálu dále vyplývá, že v předmětné věci bylo provedeno k důkazu několik dalších znaleckých posudků za účelem zjištění obvyklého nájemného. Rovněž znalci Ing. Miloš Kocian a Ing. Pavel Trčka stanovili cenu odpovídající obvyklému nájemnému z předmětného pozemku. Z posudku ze dne 31. 8. 2015 vypracovaného znalcem Ing. Pavlem Trčkou vyplývá, že znalec stanovil výši obvyklého (ušlého) nájemného za užívání předmětného pozemku za období od 1. 5. 2013 do 30. 4. 2015 částkou 199 096 Kč. Při stanovení ceny nevyužil cenové porovnání, cena byla zjištěna podle platné vyhlášky. Znalec Ing. Miloš Kocian při stanovení obvyklého nájemného z předmětného pozemku za období od 1. 1. 2014 do 31. 12. 2015 ve výši 196 640 Kč postupoval v souladu s doporučenými postupy ocenění specializovaných atypických nemovitostí v rámci znaleckých standardů oceňování. Ze znaleckého posudku bylo zjištěno, že znalec při stanovení ceny zohlednil, že komunikace na pozemku p. č. X v k. ú. M. není veřejně přístupnou komunikací, zohlednil místo a charakter i způsob užívání nemovitosti, shledal nemovitost při obchodování na trhu za tzv. uzavřený trh svým umístěním a specifickou činností (bažantnice) a dospěl k závěru, že nemovitost lze prodat či pronajmout pouze úzkému okruhu zájemců, např. vlastníkům sousedních pozemků. Z těchto důvodů znalec určil výši obvyklého nájemného procentem z obvyklé ceny pozemku a ceny staveb (venkovních úprav) na něm se nacházejících.

45. Odkazy krajského soudu a dovolacího soudu na judikaturu Nejvyššího soudu uvedenou v rozhodnutích těchto soudů neshledal Ústavní soud případnými. V rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2012 sp. zn. 28 Cdo 4175/2011 byla předmětem posouzení primárně otázka důkazního břemene. V rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 6. 3. 2018 sp. zn. 28 Cdo 987/2017 se žalobkyně žalobou domáhala náhrady ušlého zisku, odmítla však zaplatit zálohu na znalečné a žaloba byla zamítnuta z důvodu neunesení důkazního břemene. Nejvyšší soud v uvedeném rozhodnutí v souvislosti s posuzováním dané věci mimo jiné dovodil, že neexistuje-li trh s nájmy obdobných objektů ke skladištním účelům, je nutné upřednostnit kritérium povahy nemovitosti a prospěch žalované poměřovat částkou, kterou by bylo třeba vynaložit na získání práva užívat dotčenou stavbu k účelům, k jakým se skutečně pronajímá (patrně tedy za účelem bydlení), nikoli již by žalovaná hypoteticky platila za uskladnění svých věcí ve skladovacích prostorách, tj. ve zcela odlišných podmínkách, neboť tímto údajem by nebyla kvantifikována cena užívacího práva k obytnému domu, ale k nemovitosti po všech stránkách odlišné, a to skladišti. S ohledem na argumentaci nastolenou ve vyjádření k dovolání soud dodal, že není vyloučen ani úsudek, že spornou stavbu v relevantním období nebylo vůbec možné pronajmout, a užívací právo k ní tudíž mělo nulovou hodnotu, a proto by ani nemohlo být usuzováno na vznik obohacení žalované v důsledku jejího užívání (Nejvyšší soud přitom odkázal na rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 6. 5. 2009 sp. zn. 30 Cdo 1207/2007 a ze dne 17. 7. 2012 sp. zn. 28 Cdo 4175/2011). V rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2019 sp. zn. 28 Cdo 4184/2018 byla řešena situace, kdy dům nebyl pronajatelný v důsledku jeho špatného stavebně technického stavu, a proto užíváním tohoto objektu žalovaným na úkor žalobkyně bezdůvodné obohacení nevzniklo. V rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 6. 5. 2009 sp. zn. 30 Cdo 1207/2007 byla předmětem posouzení situace, kdy nemovitost nebyla pronajmutelná s ohledem na její stav, resp. nebyla pronajmutelná bez investic vynaložených do nemovitosti žalovaným. K uzavření neplatné nájemní smlouvy došlo toliko vzhledem ke specifickému charakteru užívání nemovitosti žalovaným a jeho vynaloženým investicím, žalovanému proto

užíváním nemovitosti nevzniklo na úkor žalobce bezdůvodné obohacení, které by žalovaný žalobci byl povinen vydat (z důvodu rozporu s dobrými mravy). V usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 8. 2023 sp. zn. 28 Cdo 737/2023 byla posuzována situace, kdy s ohledem na specifické okolnosti konkrétní věci nebylo možné předmětný pozemek vůbec pronajmout, neboť se nacházel v areálu bývalé rafinérie minerálních olejů a jeho (současný) stav vylučoval jeho funkční využívání, ekonomická využitelnost pozemku ve vlastnictví žalobkyně tedy byla nulová.

46. Z uvedeného vyplývá, že nezpůsobilost nemovitosti k pronájmu v případech popsaných v judikatuře Nejvyššího soudu, na kterou obecné soudy v napadených rozhodnutích odkazovaly, spočívala především v technické či faktické nezpůsobilosti předmětu k pronájmu. V nyní posuzovaném případě však byl předmětný pozemek vhodný k užívání žalovaným pro daný účel, neboť rozhodnutím správního orgánu bylo určeno, že je neveřejnou účelovou komunikací, která byla žalovaným z tohoto důvodu opravena i opatřena asfaltovým povrchem a také využívána v souladu se svým účelem.

47. Z výše uvedeného lze učinit závěr, že předmětný pozemek ve vlastnictví stěžovatele má určitou užitnou hodnotu, a je tedy i ocenitelný, jak ostatně vyplývá z výše uvedených znaleckých posudků v řízení provedených, které se navíc v určení výše bezdůvodného obohacení téměř shodují. Předmětný pozemek tedy byl v rozhodném období způsobilý k pronájmu, byť omezenému a úzkému okruhu zájemců, např. vlastníkům sousedních pozemků. Z uvedeného vyplývá, že na straně žalovaného bezdůvodné obohacení v rozhodném období vzniklo.

48. V předmětné věci tak krajským soudem provedené hodnocení důkazů v rozporu se zjištěnými skutečnostmi způsobilo, že skutková zjištění, o něž se vydaná rozhodnutí opírají, jsou v extrémním nesouladu s provedenými důkazy (extrémní rozpor mezi provedenými důkazy a skutkovými závěry), což mělo za následek nesprávně zjištěný skutkový stav. V důsledku uvedeného nastala situace, kdy i právní závěry krajského soudu, potvrzené Nejvyšším soudem, se dostaly do rozporu s vykonanými skutkovými zjištěními, resp. z nich v žádném směru nevyplývají. Napadená rozhodnutí krajského soudu a Nejvyššího soudu jsou proto v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny.

49. Toto pochybení na základě dovolání stěžovatele nenapravil ani Nejvyšší soud. Ústavní soud zdůrazňuje, že Nejvyšší soud musí interpretovat a aplikovat podmínky připuštění dovolání tak, aby dodržel maximy vymezené Listinou a Úmluvou, neboť je povinen na základě formulované otázky hmotného nebo procesního práva vztahující se k ochraně základních práv a svobod, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené judikatury Ústavního soudu, v dovolání posoudit, zda nebyla v předchozích fázích řízení porušena základní práva stěžovatele (dovolatele), včetně jeho práva na soudní ochranu, resp. na spravedlivý proces. Je-li dovolání výjimečným opravným prostředkem, jehož účelem je vedle sjednocování judikatury i ochrana práv, zejména práv základních, pak ústavní stížnost, z hlediska svého ústavního vymezení, nemůže být postavena vedle dovolání s tím, že vady, které jsou výkladem vyloučeny z jakéhokoli přezkumu v dovolacím řízení, mohou být zhojeny až v řízení o ústavní stížnosti. Naopak lze požadovat, aby Nejvyšší soud cestou interpretace ustanovení o dovolání zajistil naplnění obou zmíněných účelů řízení o dovolání. Jsou-li ve hře základní práva, musí být ochranitelná cestou všech opravných prostředků [srov. obdobně nález ze dne 18. 12. 2002 sp. zn. II. ÚS 369/01 (N 156/28 SbNU 401) či nález ze dne 18. 8. 2004 sp. zn. I. ÚS 55/04 (N 114/34 SbNU 187)]. Ústavní stížnost je prostředkem ochrany práv, který je subsidiární k standardním „neústavním“ institutům. Především obecné soudy jsou povolány k ochraně práv fyzických a právnických osob, a teprve není-li dosaženo nápravy v režimu obecného soudnictví, může se v rozsahu omezeném hledisky ústavnosti uplatnit ochrana základních práv a svobod poskytovaná přezkumem Ústavního soudu. Závaznými kompetenčními normami jsou i pro Nejvyšší soud čl. 4 a čl. 89 odst. 2 Ústavy zavazující soudní moc k ochraně základních práv.

Především obecným soudům *a priori* je adresován imperativ formulovaný v čl. 4 Ústavy. Ochrana ústavnosti v právním státě tak nemůže být pouze úkolem Ústavního soudu, nýbrž musí být úkolem celé justice. Ústavní stížnost tedy představuje prostředek *ultima ratio* [viz např. nález ze dne 13. 7. 2000 sp. zn. III. ÚS 117/2000 (N 111/19 SbNU 79)] a je nástrojem ochrany základních práv, nastupujícím po vyčerpání všech dostupných efektivních prostředků k ochraně práv uplatnitelných ve shodě se zákonem v systému orgánů veřejné moci (usnesení ze dne 3. 4. 2009 sp. zn. IV. ÚS 2891/08).

50. Dovolací řízení se nemůže nacházet mimo ústavní rámec ochrany základních práv a ústavních kautel řádně vedeného soudního řízení vymezeného Listinou a Úmluvou. Ustanovení § 237 o. s. ř. ve spojení s čl. 4 a čl. 89 odst. 2 Ústavy vyžaduje, aby jako přípustné bylo posouzeno dovolání, závisí-li napadené rozhodnutí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva vztahující se k ochraně základních práv a svobod, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené judikatury Ústavního soudu [srov. stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 28. 11. 2017 sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 (ST 45/87 SbNU 905, 460/2017 Sb.)]. Každá důvodná námitka porušení ústavních práv a svobod v rámci vymezené otázky hmotného nebo procesního práva je tedy podkladem pro zrušení napadeného rozhodnutí v řízení o dovolání. Nejvyšší soud je povinen v řízení o dovolání k takové námitce posoudit, zda nebyla v předchozích fázích řízení porušena základní práva a svobody dovolatele, včetně jeho práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i práva na ochranu vlastnictví ve smyslu čl. 11 odst. 1 a 4 Listiny, zahrnujícího právo s věcí disponovat a mít z vlastněné věci užitek (zde na základě pronájmu věci), a proto je v této fázi řízení povinen při posuzování přípustnosti dovolání uvedené pravidlo uplatňovat bezvýjimečně a nepřenášet tuto odpovědnost na Ústavní soud. Z těchto důvodů je závěr Nejvyššího soudu, že dovolání stěžovatele není přípustné podle § 237 o. s. ř., s odůvodněním, že otázky nastolené k dovolacímu přezkumu byly již v rozhodovací praxi Nejvyššího soudu vyřešeny, v rozporu s výše uvedenou judikaturou Ústavního soudu [srov. nález ze dne 26. 1. 2021 sp. zn. IV. ÚS 2103/20 (N 18/104 SbNU 170)].

51. Z výše uvedeného vyplývá, že krajský soud a Nejvyšší soud neposkytly ochranu vlastnickému právu stěžovatele, čímž porušily čl. 11 odst. 1, 4 Listiny, podle kterého má každý právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu. Vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva je možné ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu. Současně soudy porušily právo stěžovatele na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

52. V ústavní stížnosti stěžovatel dále namítá průtahy v řízení před obecnými soudy a poukazuje na to, že v důsledku nepřiměřené délky řízení musel žalobu rozšiřovat o další období, když vyhotovené znalecké posudky a vyhovující rozhodnutí okresního soudu jej v tomto postupu utvrzovaly. S ohledem na skutečnost, že Ústavní soud zrušil napadená rozhodnutí, přičemž krajský soud bude nárok stěžovatele na zaplacení bezdůvodného obohacení v souladu s pokyny Ústavního soudu znovu posuzovat, neshledal Ústavní soud důvod se uvedenou námitkou za dané procesní situace zabývat. Stěžovatel se může navíc domáhat ochrany svých práv postupem podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (srov. usnesení ze dne 22. 5. 2024 sp. zn. III. ÚS 660/23).

53. Pro úplnost je třeba uvést, že proti průtahům v probíhajícím (ještě neskončeném) řízení bylo možné se bránit ústavní stížností, nicméně pak by byl jejím předmětem tzv. jiný zásah orgánu veřejné moci, čemuž musí odpovídat i návrhové žádání. Jde-li o ústavní stížnost proti jinému zásahu orgánu veřejné moci, který spočívá v průtazích v dosud neskončeném řízení, je (zpravidla) nutné před podáním ústavní stížnosti vyčerpat procesní prostředek ochrany práva, kterým je v těchto případech návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu podle § 174a zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně

některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, [srov. nálezy ze dne 17. 8. 2004 sp. zn. IV. ÚS 180/04 (N 112/34 SbNU 157) a ze dne 7. 8. 2007 sp. zn. IV. ÚS 391/07 (N 122/46 SbNU 151), body 8–16]. Z ústavní stížnosti ani z napadených rozhodnutí nevyplývá, že by tento procesní prostředek ochrany práv stěžovatel v předmětné věci vyčerpal.

VI. Závěr

54. Protože napadenými rozhodnutími krajského soudu a Nejvyššího soudu došlo k porušení základního práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i práva na ochranu vlastnictví ve smyslu čl. 11 odst. 1 a 4 Listiny, Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a napadený rozsudek krajského soudu a usnesení Nejvyššího soudu zrušil [§ 82 odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

55. Úkolem krajského soudu bude v předmětné věci znovu rozhodnout o odvolání žalovaného, při vázanosti právním názorem Ústavního soudu vysloveným v tomto nálezu.

56. Ústavní soud zdůrazňuje, že v uvedeném nálezu posuzoval pouze otázku důvodnosti základu nároku stěžovatele s tím, že otázka určení konkrétní výše nájemného je již na úvaze krajského soudu. Krajský soud rozhodne o konkrétní výši bezdůvodného obohacení na základě znaleckých posudků provedených v předmětném řízení, které řádně vyhodnotí v souladu s § 132 o. s. ř. Přihlédne rovněž ke specifickým poměrům dané věci.

57. Je zřejmé, že nastolený vlastnický stav v tzv. Rumunské bažantnici je komplikovaný a bude-li zachován, bude vyvolávat jen další spory. Proto Ústavní soud apeluje na sporné strany, aby vyvinuly maximální úsilí směřující k rozumnému uspořádání stavu věci. Znalec Ing. Miloš Kocian (bod 43) naznačuje, jak by takové uspořádání mohlo vypadat – předmětnou nemovitost lze prodat či pronajmout sice pouze úzkému okruhu zájemců, ale možné to je – např. vlastníkům sousedních pozemků.

58. Ústavní soud o ústavní stížnosti rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť dospěl k závěru, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 167
Rozhodování o nároku na bezplatnou obhajobu
(sp. zn. IV. ÚS 1104/25 ze dne 30. července 2025)

Obecné soudy nemohou při rozhodování o nároku na bezplatnou obhajobu či obhajobu za sníženou odměnu (čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod) klást obviněnému k tíži, že si zvolil obhájce před tím, než o tomto jeho nároku rozhodly, ani to, že podle jejich názoru obviněný zavinil svým jednáním situaci, ve které není sám schopen hradit náklady obhajoby.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Josefa Fialy, soudce zpravodaje Josefa Baxy a soudkyně Lucie Dolanské Bányaiové o ústavní stížnosti stěžovatele I. B., t. č. Vazební věznice Ostrava, zastoupeného Mgr. Martinem Bugajem, advokátem, sídlem Komenského 12/1, Bruntál, proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 23. ledna 2025 č. j. 47 To 501/2024-26 a usnesení Okresního soudu v Ostravě ze dne 1. listopadu. 2024 č. j. 0 Nt 21430/2024-9, za účasti Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu v Ostravě jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 23. 1. 2025 č. j. 47 To 501/2024-26 a usnesením Okresního soudu v Ostravě ze dne 1. 11. 2024 č. j. 0 Nt 21430/2024-9 bylo porušeno základní právo stěžovatele na bezplatnou pomoc obhájce podle čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 23. 1. 2025 č. j. 47 To 501/2024-26 a usnesení Okresního soudu v Ostravě ze dne 1. 11. 2024 č. j. 0 Nt 21430/2024-9 se ruší.

Odůvodnění

I. Podstata věci

1. Ústavní soud v tomto nálezu navazuje na svou předchozí judikaturu k ústavnímu právu na bezplatnou pomoc obhájce podle čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Znovu se zabývá tím, zda obecné soudy mohou nepřiznat obviněnému nárok na bezplatnou obhajobu proto, že si zvolil obhájce na plnou moc a že sám podle jejich názoru zavinil stav, v němž není schopen hradit náklady obhajoby.

II. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadených rozhodnutí

2. Z ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí a spisu, který si vyžádal, zjistil Ústavní soud následující skutečnosti.

3. Stěžovatel byl obviněn ze zločinu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 1, odst. 2 písm. b) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Během domovní prohlídky stěžovatel požádal o přiznání bezplatné obhajoby, později na základě výzvy státního zástupce svou žádost doplnil. Poukazoval na to, že je

invalidní, pobírá nízký důchod, jehož podstatnou část vynaloží na platbu za léky, a nedisponuje žádným majetkem.

4. Okresní soud v Ostravě (dále jen „okresní soud“) usnesením označeným v záhlaví jeho žádost zamítl. Stěžovatel i přes výzvu státního zástupce nedoložil všechny potřebné doklady, konkrétně výpis z živnostenského rejstříku ani potvrzení živnostenského úřadu, že nepůsobil v žádné obchodní společnosti. Navíc udělil plnou moc dvěma obhájcům. Nechal-li se stěžovatel zastupovat dvěma advokáty, měl si být vědom své z toho plynoucí majetkové odpovědnosti. Pokud stěžovatel nepracuje a jsou proti němu vedeny exekuce, je na něm, aby zvážil další zastupování dvěma advokáty.

5. První z obhájců, jemuž stěžovatel udělil plnou moc, byl s účinností od 1. 11. 2024 (tedy od téhož dne, kdy okresní soud rozhodl), vyškrtnut ze seznamu advokátů. Jeho určený nástupce informoval dne 22. 11. 2024 soud, že stěžovatele již neobhajuje. V mezidobí stěžovatel prostřednictvím druhého z obhájců podal proti usnesení okresního soudu stížnost.

6. Krajský soud v Ostravě (dále jen „krajský soud“) na jejím základě usnesením označeným v záhlaví zrušil rozhodnutí okresního soudu. Nově rozhodl tak, že se obviněnému přiznává nárok na obhajobu za odměnu sníženou o 50 %.

7. Podle krajského soudu by stěžovatelova majetková situace mohla svědčit pro přiznání nároku na bezplatnou obhajobu. Krajský soud vzal za prokázané, že stěžovatel je invalidní ve třetím stupni, jeho pracovní schopnost poklesla o 85 % a pobírá nevelký důchod 5 600 Kč měsíčně. Nebylo ani zjištěno, že by stěžovatel měl majetek, díky kterému by mohl hradit náklady obhajoby. Na druhou stranu nebyly jeho ekonomické poměry až tak tristní, neboť společně se svou přítelkyní na základě smlouvy o podnájmu obýval byt o dispozici 2+1 v Ostravě, jak bylo zjištěno při domovní prohlídce. Podle krajského soudu tedy stěžovatel se svou přítelkyní „byli schopni hradit náklady nájemného a služby s tím spojené, jakož i běžné životní potřeby“.

8. Krajský soud dále uvedl, že stěžovatel se „dlouhodobě oddává zneužívání pervitinu, což rozhodně k jeho zdravotní kondici a možnosti byť omezeně pracovat nepřispívá a současně svou drogovou závislost (a je nepodstatné, jak ji obviněný subjektivně vnímá) neřeší, ani se nepokusil se s ní rozumným způsobem vypořádat“. Krajský soud poukázal na to, že i přes svůj nevysoký věk byl stěžovatel opakovaně odsouzen za úmyslnou trestnou činnost a vykonával trest odnětí svobody, což mu nelze „přičítat k dobru, právě naopak. Svůj život si v tomto ohledu řídí naprosto sám“. Podle krajského soudu konečně ani skutečnost, že si stěžovatel zvolil obhájce na plnou moc, nesvědčí pro přiznání nároku na bezplatnou obhajobu. Z těchto důvodů mu přiznal pouze nárok na obhajobu za odměnu sníženou o 50 %.

9. Stěžovatel napadl usnesení krajského soudu a okresního soudu ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

III. Argumentace stěžovatele

10. Podle stěžovatele bylo napadenými rozhodnutími porušeno jeho základní právo na soudní ochranu a na bezplatnou pomoc obhájce podle čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 3 Listiny.

11. Namítá, že napadená rozhodnutí jsou odůvodněna formalisticky a v rozporu s judikaturou Ústavního soudu. Opakuje, že je v tíživé majetkové situaci a vzhledem ke svému zdravotnímu stavu a uznané invaliditě třetího stupně nelze očekávat, že bude schopen náklady své obhajoby byť jen částečně hradit. Obecné soudy mu nesprávně kladly k tíži, že si zvolil obhájce. V rozporu s ustálenou judikaturou Ústavního soudu mu pak k tíži kladly i to, že si podle jejich názoru svou nepříznivou finanční situaci přivodil vlastním jednáním.

12. Připouští, že se svou přítelkyní obýval byt 2+1, kde proběhla domovní prohlídka. Společně s přítelkyní byli schopni hradit nájemné a běžné životní potřeby. V tuto chvíli mu

však již žádné právo k užívání bytu nesvědčí, a skutečně se tedy ocitl bez domova. Navíc užívání daného bytu nijak nevypovídá o aktuální situaci stěžovatele a o tom, že je schopen aktuálně hradit náklady své obhajoby.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

13. Ústavní soud nejprve posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas a oprávněným stěžovatelem, který je zastoupen advokátem v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel nemá k dispozici jiný zákonný procesní prostředek k ochraně svého práva kromě ústavní stížnosti (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Vyjádření účastníků

14. Ústavní soud následně vyzval krajský soud a okresní soud, aby se k ústavní stížnosti vyjádřily.

15. Krajský soud navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta jako zjevně neopodstatněná. Již v odůvodnění napadeného rozhodnutí připustil, že majetková situace stěžovatele není příznivá. Na druhou stranu se stěžovatel neoctl bez domova, se svou přítelkyní obýval byt 2+1, musel hradit nájemné i náklady na základní životní potřeby. Dle krajského soudu dlouhodobě užívá pervitin, jehož opatřování musí znamenat nemalé finanční výlohy. Stěžovatel tedy neprokázal svou nemajetnost. Navíc nebylo doloženo, že si peníze na svou obhajobu nemůže opatřit od své přítelkyně, jak to některá rozhodnutí Ústavního soudu připouštějí.

16. Dále krajský soud uvádí, že vzhledem k nepříznivému zdravotnímu stavu stěžovatele skutečně nelze očekávat, že se zlepší jeho výdělkové možnosti a bude schopen si obstarat prostředky k zajištění obhajoby. Podle krajského soudu ale bylo zapotřebí v souladu s nálezem sp. zn. II. ÚS 1411/20 ze dne 1. 9. 2020 (N 174/102 SbNU 30) přihlédnout i k životnímu příběhu stěžovatele. Negativní momenty jeho životní dráhy byly důsledkem jeho rozhodnutí. Stěžovatel byl opakovaně trestně stíhán a více trestních řízení je proti němu vedeno i nyní, navíc své možnosti stěžovatel omezuje i užíváním drog.

17. I když krajský soud připouští, že v odůvodnění jeho rozhodnutí je „poněkud nepřiléhavě primárně argumentováno“ tím, že si stěžovatel zvolil obhájce, ve světle výše uvedených argumentů má krajský soud za to, že rozhodnutí o přiznání obhajoby za odměnu sníženou o 50 % je ústavně souladné rozhodnutí.

18. Okresní soud toliko odkázal na odůvodnění napadeného usnesení.

VI. Věcné posouzení ústavní stížnosti

19. Ústavní soud přezkoumal, zda napadenými rozhodnutími nebylo porušeno právo stěžovatele na bezplatnou obhajobu.

VI.a) Obecné principy

20. Ústavně zaručené právo na obhajobu [čl. 40 odst. 3 Listiny; čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod] je jednou ze základních podmínek spravedlivého trestního procesu [nález sp. zn. III. ÚS 83/96 ze dne 25. 9. 1996 (N 87/6 SbNU 123; 293/1996 Sb.)]. Jeho součástí je i právo obviněného, který si pro svou nemajetnost nemůže zcela nebo zčásti sám hradit náklady obhajoby, na obhajobu bezplatnou či za sníženou odměnu, a tomu korespondující povinnost soudu rozhodnout o tom, že náklady obhajoby ponese zcela nebo zčásti stát [nález sp. zn. I. ÚS 22/10 ze dne 7. 4. 2010 (N 77/57 SbNU 43), bod 20].

21. K posuzování nároků na obhajobu bezplatnou či za sníženou odměnu přistupuje Ústavní soud zdrženlivě, neboť jde o otázku do značné míry závisející na úvaze obecných soudů

[nález sp. zn. III. ÚS 3501/20 ze dne 1. 2. 2022 (N 12/110 SbNU 115), bod 15]. I jejich prostor pro uvážení má ale své ústavní meze.

22. Při rozhodování o nároku na bezplatnou obhajobu či obhajobu za sníženou odměnu obecné soudy „musí vycházet primárně z aktuální majetkové situace a výdělkových možností obviněného. Budoucí vývoj mohou zohlednit také, avšak nikoli v rovině ničím nepodložených hypotéz či spekulací“ [nález sp. zn. I. ÚS 2653/24 ze dne 3. 12. 2024 (N 225/127 SbNU 260), bod 11]. Jen v této omezené míře je podle aktuální judikatury přijatelné zohledňovat tzv. majetkovou potencialitu obviněného (tamtéž, body 9 a 10 a tam citovaná judikatura). Obecné soudy musí přihlédnout též k okolnostem, které možnost obviněného zajistit si prostředky na úhradu obhajoby oslabují jako například exekučně vymáhané dluhy nebo probíhající insolvence. Relevantnost těchto okolností je přitom o to větší, pokud jde o dluhy obviněného, jichž se nemůže zbavit ani ve střednědobém (několikaletém) časovém horizontu [nález sp. zn. III. ÚS 3228/24 ze dne 2. 6. 2025 (N 123/130 SbNU 210), bod 18; nález sp. zn. III. ÚS 3501/20 ze dne 1. 2. 2022 (N 12/110 SbNU 115), body 20 a 21].

23. Obecné soudy nemohou nárok na bezplatnou obhajobu či obhajobu za sníženou odměnu „odmítnout toliko na základě argumentace, že [obviněný] si svoji neschopnost obhajobu hradit způsobil svým vlastním předchozím závadným jednáním“ (nález sp. zn. III. ÚS 3228/24 ze dne 2. 6. 2025, bod 19). Právo na bezplatnou obhajobu je složkou základního práva na obhajobu a přísluší každému bez rozdílu jen s přihlédnutím ke splnění (přiměřených) zákonných podmínek (čl. 40 odst. 3 věta třetí ve spojení s čl. 4 odst. 2 a 4 Listiny). Z pohledu zákonné úpravy nezáleží na tom, proč obviněný nemá dostatek prostředků k hrazení nákladů obhajoby, tedy ani na tom, zda se do této situace dostal vlastním závadným jednáním. Obecné soudy nemohou nad rámec zákona dovozovat další podmínku pro přiznání bezplatné obhajoby či obhajoby za sníženou odměnu [nález sp. zn. I. ÚS 3966/17 ze dne 23. 4. 2019 (N 69/93 SbNU 341), bod 9; nález sp. zn. III. ÚS 3501/20 ze dne 1. 2. 2022 (N 12/110 SbNU 115), bod 22].

24. Stejně tak nelze klást obviněnému k tíži, že si zvolil obhájce (tj. udělil mu plnou moc) dříve, než bylo rozhodnuto o jeho nároku na bezplatnou obhajobu či obhajobu za sníženou odměnu. Z judikatury Ústavního soudu totiž „nelze dovodit, že by samotné zvolení obhájce na plnou moc mohlo či mělo být relevantním faktorem při posuzování návrhu na přiznání nároku na bezplatnou obhajobu“ [nález sp. zn. II. ÚS 483/23 ze dne 10. 6. 2024 (N 121/124 SbNU 445), bod 13]. Judikatura naopak zdůrazňuje, že obvinění často nemají jinou možnost než si obhájce zvolit ještě předtím, než je rozhodnuto o jejich nároku na bezplatnou obhajobu či obhajobu za sníženou odměnu [nález sp. zn. I. ÚS 848/16 ze dne 13. 9. 2016 (N 174/82 SbNU 693), body 22 a 23; nález sp. zn. IV. ÚS 2295/16 ze dne 22. 11. 2016 (N 219/83 SbNU 445), bod 22; nález sp. zn. II. ÚS 1411/20 ze dne 1. 9. 2020 (N 174/102 SbNU 30), bod 34].

VI.b) Aplikace na posuzovanou věc

25. V posuzovaném případě svědčila aktuální majetková situace stěžovatele i jeho výdělkové možnosti ve prospěch závěru, že má nárok na bezplatnou obhajobu. Podle zjištění krajského soudu totiž stěžovatel nedisponuje žádným majetkem, z něhož by mohl hradit svou obhajobu, je invalidní ve třetím stupni, jeho pracovní schopnost poklesla o 85 % a pobírá nevelký důchod 5 600 Kč měsíčně.

26. Stěžovatel v ústavní stížnosti připouští, že s přítelkyní jako podnájemníci obývali byt 2+1 a měli prostředky na hrazení nájemného a běžných životních potřeb, jak dovodil krajský soud. Ústavní soud ovšem souhlasí s námitkou, že z této skutečnosti neplyne, že by stěžovatel měl i aktuálně dost prostředků k úhradě obhajoby. Rozhodně navíc neplatí, že by osoba musela být zcela nemajetná (tj. například být bez domova), aby měla na bezplatnou obhajobu nárok. Tvrzení, že stěžovatel musel mít dostatek prostředků k opatřování pervitinu, je spekulativní; po stěžovateli v kontextu jeho trestního stíhání nadto rozhodně nelze požadovat,

aby objasňoval, jak si případně tuto drogu opatřoval. O nepříznivé majetkové situaci stěžovatele dále svědčí jeho tvrzení o exekucích a o tom, že z důchodu musí hradit 2 000 Kč měsíčně za léčbu, která jsou relevantní (bod 22 výše) a krajský soud se s nimi nevypořádal. Měl-li je za nedostatečně důkazně podložená, měl to v rozhodnutí vyložit.

27. Judikatura Ústavního soudu skutečně připouští, že v některých případech lze požadovat, aby náklady obhajoby hradila za obviněného osoba blízká [nález sp. zn. II. ÚS 2457/23 ze dne 13. 3. 2024 (N 47/123 SbNU 68), bod 21 a násl.]. Krajský soud ovšem na tuto možnost ovšem poukázal až ve svém vyjádření, v odůvodnění svého rozhodnutí se touto možností nijak nezabýval a z okolností věci ani neplyne, že by bylo možné očekávat, že přítelkyně stěžovatele by byla schopna náklady jeho obhajoby hradit.

28. I přes nepříznivou aktuální majetkovou situaci stěžovatele, kterou krajský soud považoval za dostatečně špatnou pro přiznání nároku na bezplatnou obhajobu, stěžovateli nakonec přiznal pouze nárok na obhajobu za sníženou odměnu. Tento postup krajský soud opřel o dva důvody.

29. Prvním důvodem bylo, že si stěžovatel svou majetkovou situaci přivodil svým jednáním, a to dlouhodobým užíváním drog a předchozí trestnou činností. Tato úvaha je ovšem rozporná s ustálenou judikaturou, podle níž nelze odmítnout nárok na bezplatnou obhajobu toliko z důvodu, že obviněný svým dřívějším jednáním zapříčinil neschopnost hradit náklady své obhajoby (bod 23 výše). Od této judikatury není důvod se odchylovat. Zákonná úprava takto právo na bezplatnou obhajobu neomezuje a obecné soudy nejsou omezení základního práva oprávněny nad rámec zákona dotvářet. Úvahy krajského soudu by znamenaly, že z práva na bezplatnou obhajobu jsou totiž vyloučeny všechny nemajetné drogově závislé osoby s kriminální minulostí. To nelze přijmout, neboť i obviněný s takovou minulostí má bezpochyby právo na soudní ochranu a obhajobu.

30. Ve vyjádření krajský soud namítá, že přihlížel k předchozímu jednání stěžovatele, neboť zkoumal „životní příběh stěžovatele“ v souladu s nálezem sp. zn. II. ÚS 1411/20 ze dne 1. 9. 2020 (N 174/102 SbNU 30), bod 52 a násl. Tato argumentace nemůže obstát. V odkazovaném nálezu se Ústavní soud zabýval životním příběhem stěžovatele (jeho minulostí), aby vyložil, proč stěžovatel nemůže mít a ani v blízké budoucnosti patrně nezíská prostředky na svou obhajobu, a proto mu má být poskytnuta obhajoba bezplatná. Krajský soud však uvažoval v přesně opačném směru a stěžovateli upřel bezplatnou obhajobu kvůli jeho minulosti, což judikatura nepřipouští.

31. Druhým důvodem byla skutečnost, že stěžovatel před rozhodnutím o nároku na bezplatnou obhajobu udělil plnou moc obhájci. I tato úvaha je rozporná s ustálenou judikaturou. Samotné zvolení obhájce na plnou moc není relevantním faktorem při posuzování žádosti o bezplatnou obhajobu (bod 24 výše). Ústavní soud oceňuje, že nepřiléhavost této své úvahy krajský soud připustil ve svém vyjádření (bod 17 výše).

32. Posuzovaná věc je neobvyklá tím, že stěžovatel měl po určitou dobu dva zvolené obhájce na plnou moc. Za určitých okolností by udělení plné moci více obhájcům mohlo svědčit proti přiznání nároku na bezplatnou obhajobu či obhajobu za sníženou odměnu. Tak by tomu bylo zejména tehdy, bylo-li by možné z okolností věci usuzovat, že obviněný ve skutečnosti má prostředky, z nichž činnost těchto obhájců hradí. Žádné takové skutečnosti však v posuzované věci přítomny nejsou. Specifické okolnosti věci naopak svědčí pro závěr, že stěžovatel chtěl obhájce změnit, než mít dva souběžně.

33. První ze stěžovatelových obhájců v den rozhodování okresního soudu stěžovatele nemohl zastupovat, neboť s účinností od tohoto dne byl vyškrtnut ze seznamu advokátů; obhájcem přitom může být pouze advokát [§ 35 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)]. Jeho určený nástupce se sice podle obecných soudů účastnil některých úkonů v trestním řízení, stěžovatele však zastupovat přestal, a to ještě před koncem měsíční lhůty, po jejímž uplynutí by na něj přešla práva a povinnosti vyškrtnutého advokáta

(§ 27 odst. 2 a 4 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii). To, že stěžovatele po určitou dobu zastupovali dva obhájci, tedy v kontextu věci nelze vykládat tak, že stěžovatel měl prostředky k tomu hradit jejich činnost.

34. Oba důvody, pro které krajský soud stěžovateli upřel nárok na bezplatnou obhajobu a přiznal mu toliko obhajobu za sníženou odměnu, jsou tedy v rozporu s ustálenou judikaturou a neústavní.

35. Stejně tak jsou neústavní důvody, pro které žádost stěžovatele zcela zamítl okresní soud. Ten se na rozdíl od krajského soudu ani nepokusil zabývat aktuální majetkovou situací stěžovatele, přehlížel tvrzení o jeho invaliditě, nemajetnosti a nízkém důchodu. Argumentace okresního soudu, že majetkovou situaci nemohl zkoumat, neboť stěžovatel nedoložil výpis z živnostenského rejstříku či potvrzení živnostenského úřadu, neobstojí. Potřebné skutečnosti mohl okresní soud sám snadno zjistit z veřejně přístupných rejstříků. Zamítavé rozhodnutí okresního soudu je dále opřeno již jen o skutečnost, že stěžovatel si zvolil obhájce. Odepření nároku na bezplatnou obhajobu z tohoto důvodu je, jak již bylo vyloženo, neústavní.

VII. Závěr

36. Obecné soudy nemohou při rozhodování o nároku na bezplatnou obhajobu či obhajobu za sníženou odměnu klást obviněnému k tíži, že si zvolil obhájce před tím, než o tomto jeho nároku rozhodly, ani to, že podle jejich názoru obviněný zavinil svým jednáním situaci, ve které není sám schopen hradit náklady obhajoby. Právě tyto dva ústavně zapovězené důvody vedly v posuzované věci k tomu, že obecné soudy stěžovateli nepřiznaly nárok na bezplatnou obhajobu. Jejich rozhodnutími tak bylo porušeno právo stěžovatele na bezplatnou obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny.

37. Z uvedeného důvodu Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a napadená rozhodnutí zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona. Ústavní soud rozhodl bez ústního jednání, protože od něho nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 168
Povinnost trestních soudů zohlednit při stanovení náhrady újmy zranitelnost oběti i šíření pornografie na internetu
(sp. zn. IV. ÚS 1323/25 ze dne 30. července 2025)

Trestní soudy při určování výše náhrady nemajetkové újmy chrání základní práva poškozených, musí proto zohlednit všechny relevantní skutečnosti a vycházet (mimo jiné) z kritérií obsažených v § 2956 a 2957 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a odůvodnit jejich užití. Neschopnost poškozených plně pochopit zásah do práv nemůže být důvodem pro snížení náhrady za nemajetkovou újmu. Trestní soudy přitom musí zohlednit též šíření pořízených pornografických záběrů na webu, a tím spíše na tzv. temném webu (dark web).

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Zdeňka Kühna (soudce zpravodaj), soudkyně Lucie Dolanské Bányaiové a soudce Josefa Fialy o ústavní stížnosti stěžovatelky nezl. A. B. (jedná se o pseudonym), zastoupené opatrovnicí Mgr. Annou Šavel, advokátkou, sídlem Jugoslávská 2718, Teplice, proti výrokům rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 4. června 2024 č. j. 10 To 37/2024-1344, kterým se stěžovatelka odkazuje se zbytkem uplatněného nároku na náhradu nemajetkové újmy na řízení ve věcech občanskoprávních a kterým bylo její odvolání zamítnuto a výroku rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 13. února 2024 č. j. 97 T 16/2023-1284, kterým se stěžovatelka odkazuje se zbytkem uplatněného nároku na náhradu nemajetkové újmy na řízení ve věcech občanskoprávních, za účasti Vrchního soudu v Praze a Krajského soudu v Ústí nad Labem jako účastníků řízení, takto:

I. Výroky rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 4. června 2024 č. j. 10 To 37/2024-1344, kterým se stěžovatelka odkazuje se zbytkem uplatněného nároku na náhradu nemajetkové újmy na řízení ve věcech občanskoprávních a kterým bylo její odvolání zamítnuto, byla porušena základní práva stěžovatelky zaručená v čl. 7 odst. 1, čl. 10 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výroky rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 4. června 2024 č. j. 10 To 37/2024-1344, jímž se stěžovatelka odkazuje se zbytkem uplatněného nároku na náhradu nemajetkové újmy na řízení ve věcech občanskoprávních a kterým bylo její odvolání zamítnuto, se ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Podstata věci

1. Stěžovatelka je dítětem, které se stalo obětí řady trestných činů sexuální povahy. V adhezním řízení se domáhala náhrady nemajetkové újmy. Trestní soudy jí část požadovaného nároku přiznaly a se zbytkem odkázaly na řízení ve věcech občanskoprávních, aniž by to však

řádně a v souladu s ústavními požadavky odůvodnily. Jde o svévolné rozhodnutí trpící nepřezkoumatelností a rozporem se zákonem v míře, která je již neústavní.

II. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

2. Stěžovatelka se ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví označených výroků rozsudků. Tvrdí, že trestní soudy porušily její ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 7 odst. 1, čl. 10 odst. 1 a 2 a čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

3. Stěžovatelka je obětí řady trestných činů, které na ní páchal její nevlastní otec (dále jen „odsouzený“) v letech 2018 až 2023 (v té době bylo stěžovatelce pět až deset let) v nočních hodinách, po tom, co její matka odešla do práce, a on zůstal se stěžovatelkou sám. Odsouzený na spící stěžovatelce provozoval nejrůznější nepenetrační sexuální praktiky, masturboval u toho, v některých případech i ejakuloval na její tělo a oblékal ji do erotického oblečení. Od roku 2022 odsouzený stěžovatelku uspával léčivem, které je pro užívání dětmi nevhodné (může vést až k ohrožení života). Bdělá stěžovatelka mu též, aniž by chápala smysl tohoto jednání, na jeho přání nahá (či v erotickém prádle) pózovala v sexuálně vyzývavých pózách. Odsouzený si stěžovatelku během sexuálních praktik fotil a natáčel, tyto snímky pak nahrával do sítě tzv. temného webu (dark web či darknet). Tam také s ostatními uživateli diskutoval sadistickou tématiku a uváděl, že má devítiletou nevlastní dceru, na které tyto praktiky provozuje. Na svých zařízeních měl kromě jiné dětské pornografie též přes tisíc fotografií a desítky videí zachycujících stěžovatelku v sexuálně exponovaných polohách.

4. Odsouzený se tak dopustil zvlášť závažného zločinu znásilnění podle § 185 odst. 1, odst. 3 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, (dále jen „trestní zákoník“), přečinu zneužití dítěte k výrobě pornografie podle § 193 odst. 1 trestního zákoníku, přečinu výroby a jiného nakládání s dětskou pornografií podle § 192 odst. 3 trestního zákoníku a přečinu výroby a jiného nakládání s dětskou pornografií podle § 192 odst. 1 trestního zákoníku. Krajský soud v Ústí nad Labem původně kvalifikoval toto jednání jako pokus zvlášť závažného zločinu znásilnění podle § 185 odst. 1, odst. 3 písm. a), odst. 4 trestního zákoníku. Vrchní soud v Praze k odvolání odsouzeného výrok o vině a všechny navazující výroky v tomto rozsahu zrušil a rozhodl znovu, neboť ke smrti stěžovatelky nedošlo a nebyl prokázán úmysl odsouzeného ji podáváním léčiv usmrtit. Byť k naplnění kvalifikované skutkové podstaty stačí nedbalost, nelze nedbalostně spáchat pokus. Kvůli mírnější právní kvalifikaci vrchní soud snížil úhrnný trest odnětí svobody z dvanácti na deset let. Vrchní soud se jinak ztotožnil se zbývajícími právními a všemi skutkovými závěry krajského soudu a rozhodl proto totožně jako krajský soud, tj. uložil odsouzenému ochranné léčení sexuologické ústavní formou, trest propadnutí věci, povinnost zaplatit stěžovatelce 200 000 Kč (požadovala 600 000 Kč) jako náhradu za nemajetkovou újmu a se zbytkem nároku odkázal stěžovatelku na řízení ve věcech občanskoprávních.

5. K náhradě za nemajetkovou újmu krajský soud uvedl, že odsouzený intenzivně zasáhl do osobnostních práv stěžovatelky a do jejího mravního, duševního a tělesného vývoje. Došlo jak k primární viktimizaci, tak i viktimizaci sekundární, neboť se stěžovatelka musela podrobit výslechům a vyšetřením. Uplatněný nárok ve výši 600 000 Kč však není přiměřený, neboť není proporcionální následkům trestné činnosti. Stěžovatelka si na většinu aktivit s odsouzeným nepamatuje a zbytek vnímala jako hru, praktiky navíc nebyly penetrační. Vrchní soud odvolání stěžovatelky zamítl a až na výhradu spojenou s hodnocením finančních možností odsouzeného (který vlastní podíl na nemovité věci) se ztotožnil s krajským soudem. Stejně jako krajský soud tudíž za přiměřený shledal nárok ve výši 200 000 Kč. Do práv stěžovatelky zasáhl odsouzený výrazně, stěžovatelka ale podle znaleckého zkoumání v současnosti nevykazuje negativní následky zneužívání a hypotetické budoucí následky nelze v současnosti zohlednit, protože pro takové rozhodnutí nemá vrchní soud dostatečné podklady.

III. Argumentace stěžovatelky

6. Stěžovatelka v ústavní stížnosti staví svou argumentaci na dvou argumentačních liniích. Zaprvé, trestní soudy se nevypořádaly s jejími argumenty a zcela je přešly. Jde o argumenty judikaturou Ústavního soudu a argumenty o analogickém uplatnění závěrů, které se užívají při náhradě nemajetkové újmy pozůstalých obětí dopravních nehod. Vrchní soud se navíc nevypořádal s námitkou, že kvůli tomu, že si stěžovatelka význam jednání odsouzeného neuvědomovala, nelze snížit přiznanou částku. Zadruhé, trestní soudy nedostatečně zohlednily intenzitu zásahu do práv stěžovatelky. Přiznaná částka je nepřiměřeně nízká, protože jednání odsouzeného narušilo její zdravý sexuální vývoj, odsouzený zpřístupnil její pornografické snímky neomezenému počtu osob a podával jí nebezpečné léčivo, což trestní soudy nezohlednily. Kromě toho přičetly stěžovatelce k tíži její bezbrannost a nevědomost.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný, ovšem vyjma napadeného výroku rozsudku krajského soudu, jímž se stěžovatelka odkazuje se zbytkem uplatněného nároku na náhradu nemajetkové újmy na řízení ve věcech občanskoprávních, neboť tento výrok byl rozsudkem vrchního soudu zrušen (Ústavní soud není příslušný přezkoumávat výroky, které byly zrušeny). Stěžovatelka je řádně zastoupena opatrovnicí – advokátkou [srov. usnesení ze dne 14. 1. 2014 sp. zn. II. ÚS 3634/11, bod 15 a § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)] a vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv (§ 75 odst. 1 téhož zákona). Ústavní stížnost je tedy přípustná.

V. Průběh řízení před Ústavním soudem

8. Ústavní soud si vyžádal soudní spis. Zároveň požádal účastníky a osoby, které by mohly být vedlejšími účastníky řízení, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti.

9. Vrchní soud odkázal na výsledky přezkumu rozsudku krajského soudu obsažené v jeho rozsudku. Dodal, že bezbrannost stěžovatelky zahrnul do všech specifik případu a rozhodně ji nepřičítal k její tíži, naopak tento znak přičítal k tíži odsouzeného. Budoucí negativní vývoj stěžovatelky je (v současnosti) popřen znaleckými závěry.

10. Krajský soud odkázal na odůvodnění svého rozsudku, v němž zohlednil jak zásah do práv stěžovatelky, tak i následky trestné činnosti a vycházel ze stavu, který byl v době rozhodování. Tehdy neexistovaly podklady pro závěr, že stěžovatelka byla trestnou činností poznamenána do budoucna. Bezbrannost stěžovatelky nepřičetl krajský soud k její tíži. Nemůže přiznávat náhradu za něco, co nenastalo a možná ani nenastane. Pokud k následkům dojde, může se stěžovatelka úspěšně domáhat svého nároku před civilními soudy. Argumentace dopravními nehodami je na tuto věc zcela nepřiléhavá.

11. Ústavní soud požádal o vyjádření k ústavní stížnosti též Vrchní státní zastupitelství v Praze, Krajské státní zastupitelství v Ústí nad Labem a odsouzeného. Zároveň je poučil, že pokud se ve lhůtě nevyjádří (a pokud odsouzený nedoloží speciální plnou moc udělenou advokátovi), bude se mít za to, že se postavení vedlejšího účastníka řízení vzdali. Vrchní státní zastupitelství se postavení vedlejšího účastníka vzdalo. Krajské státní zastupitelství uvedlo, že se vzdává postavení vedlejšího účastníka. Též podotklo, že výše přiznané náhrady není nepřiměřeně nízká a trestní soudy své závěry řádně odůvodnily. Znalecké zkoumání neprokázalo, že by stěžovatelka trpěla následky.

12. Odsouzený se ztotožnil s napadenými výroky trestních soudů. Nedoložil však plnou moc udělenou advokátovi, proto pozbyl postavení vedlejšího účastníka a Ústavní soud s ním dále nejednal (§ 28 odst. 2 a § 63 zákona o Ústavním soudu, ve spojení s § 101 odst. 4 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád).

13. Ústavní soud zaslal všechna vyjádření stěžovatelce, která na ně již nereagovala.

VI. Věcné posouzení ústavní stížnosti

14. Ústavní soud dlouhodobě akcentuje posilování a prohlubování práv poškozených v trestním řízení. Zásada šetrného přístupu k poškozeným a šetření jejich práv je též zásadou ústavní [srov. nález ze dne 8. 8. 2017 sp. zn. Pl. ÚS 32/16 (N 139/86 SbNU 369; 345/2017 Sb.), *Právo poškozeného či jeho zmocněnce na navrácení lhůty podle § 61 odst. 1 trestního řádu*, body 52 a 64].

15. Ke změně náhledu na postavení poškozeného došlo i v souvislosti s uplatňováním adhezního nároku. Ústavní soud tak na adhezní řízení aplikuje právo poškozených na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny, právo na rovnost v řízení dle čl. 37 odst. 3 Listiny a právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny [srov. nález ze dne 3. 8. 2021 sp. zn. II. ÚS 3003/20 (N 137/107 SbNU 131), *Náhrada nemajetkové újmy u zvlášť zranitelné oběti znásilnění*, bod 22 a tam citovaná judikatura].

16. Ústavní soud se nicméně i přesto staví zdrženlivě k přezkoumávání rozhodnutí, kterými byl poškozený odkázán se svým nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních. Většinu pochybení mohou obecné soudy napravit v občanskoprávním řízení, neboť nevznikla překážka věci rozhodnuté. Důvody k zásahu Ústavního soudu jsou v zásadě trojí. Zaprvé jde o případy, ve kterých pochybení trestních soudů již nelze napravit v občanskoprávním řízení. Zadruhé jde o případy, ve kterých je rozhodnutí o adhezním nároku zatíženo svévolí. Třetím důvodem pro zásah Ústavního soudu je excesivně nízká přiznaná náhrada nemajetkové újmy (či v určitých případech nepřiznání), která popírá účel adhezního řízení, působí sekundární viktimizaci a zejména u zvlášť zranitelné oběti porušuje čl. 7 odst. 1 Listiny (opět nález II. ÚS 3003/20, body 23 až 30 a dále např. nálezy ze dne 27. 6. 2023 sp. zn. I. ÚS 1222/22 (N 102/118 SbNU 266), *Náhrada nemajetkové újmy u zvlášť zranitelné oběti znásilnění*, body 26 až 43).

17. V posuzované věci jde (nejméně) o druhý z těchto vyjmenovaných případů. Vady napadených výroků rozsudku vrchního soudu a jejich odůvodnění dosahují intenzity svévole a Ústavní soud je proto zrušil. Zda je přiznaná náhrada nemajetkové újmy excesivně nízká Ústavní soud nemohl hodnotit proto, že napadené výroky a jejich odůvodnění trpí svévolí (mimo jiné) v podobě nepřezkoumatelnosti a vnitřní rozpornosti.

18. Součástí práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny je požadavek na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí, což zahrnuje povinnost soudů vypořádat se se vším, co v průběhu řízení vyšlo najevo a čím účastníci řízení argumentují, má-li to vztah k podstatě projednávané věci. Povinnost odůvodnit rozhodnutí neznamená, že se vyžaduje odpověď na každý dílčí argument, soud má však povinnost vypořádat se řádně se všemi vznesenými a pro řízení relevantními argumenty. Z odůvodnění soudního rozhodnutí musí být pro účastníka řízení srozumitelné, z jakého důvodu nemůže jeho argumentace obstát [např. nález ze dne 20. 11. 2024 sp. zn. II. ÚS 2430/23 (N 217/127 SbNU 180), body 23 a 24].

19. Vrchní soud s odkazem na rozhodnutí krajského soudu uvedl, že návrh stěžovatelky na náhradu nemajetkové újmy je co do důvodu opodstatněný. Stěžovatelka byla velmi nízkého věku (pět až deset let), proto se nacházela v citlivém a závislém období, které odsouzený zneužil, provozoval na ní sadistické sexuální praktiky a intenzivně zasáhl do jejích osobnostních práv. Kromě toho odsouzený stěžovatelku v různých sexuálních pozicích se sadistickými prvky fotil a natáčel, videa a fotografie si uchovával a též rozeslal několik těchto fotografií dalším osobám (body 83 až 85 rozsudku krajského soudu a body 53 až 55 rozsudku vrchního soudu). Potud je úvaha vrchního soudu srozumitelná, logická a v souladu s ústavními požadavky.

20. Co se týče výše uplatněného nároku stěžovatelky, neshledal vrchní soud uplatněnou částku přiměřenou. Stanovil (byť ne zcela srozumitelně) částku vyjadřující kompenzaci za zásah do jejích osobnostních práv (tj. 200 000 Kč) a vysvětlil, že vycházel ze znaleckého

zkoumání, ze kterého vyplynulo, že v současnosti stěžovatelka není jednáním odsouzeného poznamenána (protože ho nevnímala a nechápala, odsouzeného má dokonce stále ráda), a proto nemůže přiznat náhradu nemajetkové újmy jako kompenzaci za poškození psychického zdraví (nedošlo ani k újmě na zdraví neodborným podáváním léčiv). Zároveň dodal, že pokud se u ní v budoucnu psychické či fyzické následky objeví, může úspěšně uplatnit svůj nárok v občanskoprávním řízení. Tato úvaha vrchního soudu je zatížena svévolí, a je tudíž neústavní.

21. Zaprvé, vrchní soud řádně nevysvětlil, proč stěžovatelce přiznal částku 200 000 Kč, oproti stěžovatelkou požadované částce 600 000 Kč. Z úvah vrchního soudu neplyne, jak a zda se jednotlivé okolnosti významné pro určení výše náhrady nemajetkové újmy promítly do částky 200 000 Kč.

22. Není jasné, zda vrchní soud považoval skutečnost, že stěžovatelka jednání odsouzeného ve spánku nevnímala či ho ve stavu bdělosti chápala jako hru (a má odsouzeného stále ráda jako otce), za důvod pro snížení přiznané částky z požadovaných 600 000 Kč, anebo naopak za důvod pro její nezvýšení (protože stěžovatelka kvůli své nevědomosti v současnosti netrpí žádnými psychickými následky). Byť trestní soudy ve svých vyjádřeních *ex post* vysvětlily, že tento fakt považovaly kvůli absenci následků za důvod pro nezvýšení, ze samotného textu odůvodnění to není zřejmé (respektive z něj spíše vyplývá, že nevědomost stěžovatelky považovaly za důvod pro snížení jí požadované částky). V každém případě je toto odůvodnění v rozporu s kritérii v § 2956 a 2957 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“). Občanský zákoník v § 2957 totiž považuje způsobení újmy s použitím lsti (zde uspáním podáním léčiva) a zneužitím závislosti poškozeného na škůdci (zde vztah nevlastní dcera – nevlastní otec) za „přitěžující“ okolnost, ke které má soud přihlédnout. Vrchní soud tato kritéria sice správně shrnul, poté s nimi už ale vůbec nepracoval či svůj závěr (ať už o snížení či nezvýšení) odůvodnil přímo v rozporu s nimi, neboť by měla být naopak důvodem pro zvýšení přiznané částky.

23. Dospěl-li vrchní soud na základě nevědomosti stěžovatelky ke snížení přiznané částky, jde o další neústavní pochybení, neboť rozhodl v rozporu s nálezovou judikaturou. Náhrada újmy způsobené závažnou trestnou činností odsouzeného je odrazem ústavně zaručeného práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí. Zranitelnost jednotlivce nemůže být s ohledem na rovnost lidí v důstojnosti i v právech důvodem pro to, aby práva daného jednotlivce požívala menší ochrany. Snížení náhrad újmy pro osoby, které nejsou schopny plně chápat zásahy do svých práv, by totiž v konečném důsledku znamenalo, že práva těchto osob mají nižší hodnotu a že jejich ochrana má menší význam – a tedy že tyto osoby si ve svých právech nejsou rovny (v rozporu s čl. 1 Listiny) s jinými jednotlivci (opět nález II. ÚS 3003/20, body 31 až 33).

24. Zadruhé, při určování výše nároku stěžovatelky se vrchní soud dopustil dalšího neústavního pochybení tím, že nezohlednil pořízení pornografických fotografií a videí, na kterých je zachycena stěžovatelka. Nezohlednil ani fakt, že odsouzený několik těchto snímků zaslal dalším osobám na tzv. temném webu (dark web). I zde vrchní soud opominul kritérium, které považuje § 2957 občanského zákoníku za „přitěžující“, tj. násobení účinků zásahu jeho uváděním ve veřejnou známost (zde nahráním na temný web). S touto skutečností při určování výše nároku vůbec nepracoval, a není proto zřejmé, zda ji opominul či zda ji v rozporu s tím, co předtím sám uvedl (viz bod 19 shora), nepovažoval za důležitou (což by způsobilo vnitřní rozpornost jeho odůvodnění).

25. Na snímcích a videích jsou vidět stěžovatelčiny genitálie, anální otvor a prsa, v některých případech je zachycena i v erotickém oblečení. Na mnoha záběrech je vidět její obličej apod. Odsouzený měl na svých mobilních telefonech, noteboocích a dalších zařízeních přes tisíc fotografií a vyšší desítky videí zachycujících stěžovatelku. Již to je masivní zásah do stěžovatelčiných přirozených práv. Intenzitu tohoto zásahu přitom dále násobí to, že odsouzený část z těchto snímků sdílel dalším osobám. Přinejmenším několik fotografií stěžovatelky

s odhalenými intimními partiemi sdílel na diskuzním fóru temného webu o sadistické dětské pornografii (tzv. hurtcore) a poté v soukromém chatu s obchodníkem s dětskou pornografií (body 20 a 48 rozsudku krajského soudu a č. l. 329 až 331 a 597 trestního spisu). K tomu je důležité uvést, že temný web (dark web) má na rozdíl od povrchového webu (surface web) a hlubokého webu (deep web) specifické vlastnosti. Temný web je součást internetu, která je umístěna na překryvných sítích, které jsou zašifrované a nedostupné. Dá se na ně připojit pouze přes specifický software a konfigurace. Hlavním rysem temného webu je decentralizace, není tam žádná autorita, která by šíření škodlivého obsahu účinně bránila (jako je tomu na „normálním“ webu, kde se šíření tohoto obsahu dá částečně zamezit). Tím, že se citlivé snímky stěžovatelky dostaly na temný web, mohou se tam dále nekontrolovaně šířit na stránkách s dětskou pornografií. Zásah do jejích práv proto touto formou intenzivně pokračuje i po samotném skončení trestné činnosti odsouzeného. Nic z toho vrchní soud nezohlednil, byť nejde o hypotetickou možnost, která snad může nastat někdy v budoucnosti.

VII. Shrnutí

26. Vrchní soud napadené výroky zatížil svévolí v podobě nepřezkoumatelnosti, vnitřní rozpornosti a rozporu se zákonnou úpravou. Ústavní soud proto ústavní stížnosti zčásti vyhověl a napadené výroky rozsudku vrchního soudu zrušil [§ 82 odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Lze dodat, že tento nález nepředjímá, jakou konkrétní částku má vrchní soud stěžovatelce přiznat. Vrchní soud však musí rozhodnutí odůvodnit v souladu s ústavními požadavky.

27. Ústavní soud ústavní stížnost odmítl v části, kterou stěžovatelka brojí proti (zrušenému) výroku rozsudku krajského soudu, jelikož v tomto rozsahu je ústavní stížnost návrhem, k jehož projednání není Ústavní soud příslušný [§ 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu].

Č. 169
Lhůta k doplnění blanketní stížnosti po podání stížnosti do protokolu (sp. zn. II. ÚS 1461/25 ze dne 30. července 2025)

Podáním prosté stížnosti do protokolu bezprostředně po převzetí usnesení není konzumována lhůta k podání stížnosti a účastník řízení má možnost stížnost v otevřené lhůtě doplnit.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala, soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy a soudce Jiřího Přibáně ve věci ústavní stížnosti stěžovatele M. Y., zastoupeného Mgr. Vladimirem Churcevem, advokátem, sídlem Kolínská 1964/12, Praha 3, proti usnesení Městského soudu v Praze č. j. 8 To 101/2025-194 ze dne 24. dubna 2025 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 č. j. 44 T 32/2024-178 ze dne 23. ledna 2025, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 1 jako účastníků řízení, takto:

I. Městský soud v Praze usnesením č. j. 8 To 101/2025-194 ze dne 24. dubna 2025 porušil práva stěžovatele na soudní ochranu a na obhajobu zaručená v čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod; proto se uvedené usnesení ruší.

II. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Shrnutí nálezu

1. Ústavní soud v tomto nálezu posuzoval, zda obecné soudy při rozhodování o stížnosti v trestním řízení postupovaly v souladu s trestním řádem, umožnily stěžovateli doplnění stížnosti v zákonné lhůtě a rozhodly v souladu s ústavně zaručenými základními právy.

II. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadených rozhodnutí

2. Stěžovatel byl trestním příkazem Obvodního soudu pro Prahu 1 (dále jen „obvodní soud“) č. j. 44 T 32/2024-148 ze dne 29. dubna 2024 uznán vinným pro přečin ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 148 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, a byl mu uložen trest odnětí svobody v trvání pěti měsíců, podmíněně odložený na zkušební dobu dvaceti měsíců, a trest zákazu řízení motorových vozidel všeho druhu v trvání osmnácti měsíců. Napadeným usnesením obvodní soud stěžovateli ve veřejném zasedání nařídil výkon trestu odnětí svobody, neboť ve zkušební době nevedl řádný život – byl dvakrát přistižen při řízení motorových vozidel, čímž porušil zákaz jejich řízení. Usnesení obvodního soudu stěžovatel osobně převzal dne 14. dubna 2025 a ihned proti němu podal do protokolu stížnost (č. l. 190). Již dne 17. dubna 2025 byl spis postoupen Městskému soudu v Praze (dále jen „městský soud“).

3. Ve středu 16. dubna 2025, ještě v průběhu lhůty podle § 143 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), byla obvodnímu soudu datovou schránkou (č. l. 198) doručena společně s plnou mocí z téhož dne i blanketní stížnost proti

napadenému usnesení (č. l. 196, 197), v níž obhájce stěžovatele požádal o poskytnutí lhůty k jejímu odůvodnění; s ohledem na blížící se velikonoční svátky se zavázal učinit tak nejpozději do 2. května 2025. Blanketní stížnost byla městskému soudu dodána teprve ve čtvrtek 24. dubna 2025, tedy v den, kdy již tento soud v neveřejném zasedání (v čase 8:30–8:40 hod.) stížnost zamítl (č. l. 192–195). Obhájcem avizované doplnění stížnosti (č. l. 203–206) bylo obvodnímu soudu doručeno dne 1. května 2025 (č. l. 236), v době, kdy již byl spis zpět u obvodního soudu.

III. Argumentace stěžovatele a vyjádření účastníků řízení

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti brojí proti urychlenému předložení spisu městskému soudu i proti liknavosti obvodního soudu s postoupením blanketní stížnosti; odkazuje k tomu například na nálezy sp. zn. IV. ÚS 478/20 ze dne 16. července 2020 (N 150/101 SbNU 53) nebo sp. zn. II.ÚS 816/20 ze dne 28. května 2020 (N 106/100 SbNU 243).

5. Dále stěžovatel namítá, že o jednání obvodního soudu nebyl řádně uvědomen, neboť byl předvolán na neaktuální adresu a neměl možnost se hájit; k tomu odkazuje na nález sp. zn. I. ÚS 3158/11 ze dne 28. března 2012 (N 63/64 SbNU 731), podle kterého je doručení předvolání na nesprávnou adresu porušením práva být slyšen a na obhajobu.

6. Stěžovatel odkazuje také na nález sp. zn. IV. ÚS 16/02 ze dne 28. března 2002 (N 42/25 SbNU 335), podle kterého nemůže být účel trestního řízení v právním státě nadřazen zásadě řádného zákonného procesu, poukazuje na nepřiměřenost trestu [viz například nález sp. zn. I. ÚS 4503/12 ze dne 11. června 2014 (N 119/73 SbNU 827)] a popisuje důvody, proč ve snaze zajistit si základní životní potřeby porušil zákaz řízení.

7. Konečně stěžovatel tvrdí, že ve zkušební době vedl řádný život, plnil závazky, uhradil peněžité tresty, spolupracuje s Probační a mediační službou a nařízení výkonu trestu pro něj bude mít fatální důsledky. Podle stěžovatele nebyly pro nařízení výkonu trestu odnětí svobody splněny podmínky [viz např. nálezy sp. zn. I. ÚS 1202/17 ze dne 15. srpna 2017 (N 151/86 SbNU 527) či sp. zn. II. ÚS 4022/18 ze dne 30. července 2019 (N 142/95 SbNU 230)] a uložený trest není přiměřený okolnostem jeho případu [srov. nález sp. zn. II. ÚS 1624/19 ze dne 10. prosince 2019 (N 209/97 SbNU 249)].

8. V popsaném postupu obecných soudů spatřuje stěžovatel porušení svých základních práv zakotvených v čl. 7 odst. 2, čl. 8 odst. 1 a 2, čl. 36 odst. 1 a v čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), a proto navrhuje zrušení napadených usnesení.

9. Ústavní soud k věci připojil spis obvodního soudu a vyzval účastníky řízení k vyjádření k ústavní stížnosti.

10. Předseda senátu obvodního soudu odkázal na odůvodnění usnesení, jímž byl stěžovateli nařízen výkon trestu odnětí svobody. Stěžovatel byl o konání veřejného zasedání řádně informován na poslední známou adresu uvedenou ve spisu na č. l. 163 (trestní příkaz Obvodního soudu pro Prahu 3 č. j. 25 T 64/2024-49); blíže k pobytu stěžovatele odkazuje na č. l. 186 spisu. Dále uvedl, že při podání stížnosti do protokolu nebyl deklarován úmysl stížnost dodatečně odůvodnit. Předseda senátu městského soudu zcela odkázal na napadené usnesení.

11. V replice stěžovatel poukázal na nevyjádření městského soudu a na nevůli obvodního soudu postoupit městskému soudu blanketní stížnost; má za to, že obvodní soud měl zjistit jeho aktuální adresu z informačního systému evidence obyvatel, a nikoli z jiného trestního řízení. Na svém návrhu stěžovatel setrval.

IV. Průběh řízení před Ústavním soudem

12. Stěžovatel podal s ústavní stížností návrh na odklad vykonatelnosti napadených usnesení – za situace, kdy mu den před podáním ústavní stížnosti byla doručena výzva k nástupu do výkonu trestu odnětí svobody (do konce následujícího týdne), o němž rozhodl Ústavní soud usnesením sp. zn. II. ÚS 1461/25 dne 21. května 2025, kterým vykonatelnost napadených usnesení odložil.

13. Ústavní soud ve věci nenařídil ústní jednání, protože by to nepřispělo k dalšímu objasnění věci; dokazování nebylo třeba provádět [§ 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)].

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, z něhož vzešla napadená usnesení, a je k projednání věci příslušný. Stěžovatel je řádně zastoupen advokátem ve smyslu § 29, § 30 odst. 1 a § 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

VI. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

15. Podle § 143 odst. 1 trestního řádu lze podat stížnost proti usnesení do tří dnů od jeho oznámení. Podle § 146 odst. 2 trestního řádu „[j]estliže „lhůta k podání stížnosti již všem oprávněným osobám uplynula ... předloží věc k rozhodnutí ... d) předseda senátu okresního soudu nadřízenému krajskému soudu...“. Uvedená ustanovení definují lhůtu k podání stížnosti a poskytují záruku umožňující účastníkům řízení využít lhůtu v celé její délce. Podá-li účastník stížnost ihned po oznámení usnesení, není tím zákonná lhůta zkonzumována; není proto vyloučeno doplnění stížnosti v otevřené lhůtě, ať již obsahující odůvodnění, nebo požadavek na poskytnutí lhůty k doplnění odůvodnění.

16. V projednávané věci stěžovatel převzal dne 14. dubna 2025 usnesení obvodního soudu, ihned proti němu podal ústně do protokolu stížnost, kterou dne 16. dubna 2025 prostřednictvím zvoleného obhájce doplnil blanketní stížností se žádostí o posečkání k doplnění odůvodnění nejpozději do 2. května 2025.

17. Doplněním opravného prostředku se Ústavní soud zabýval opakovaně a již v nálezu sp. zn. III. ÚS 308/97 ze dne 4. června 1998 (N 63/11 SbNU 119) uvedl, že účastník může důvodně požádat o vytvoření dostatečného procesního prostoru, aby při rozhodování mohlo být přihlédnuto ke všem jeho námitkám. Jde „především o oznámení, že blanketní stížnost dodatečně písemně odůvodní, a o sdělení lhůty, ve které tak učiní“ [viz nález sp. zn. III. ÚS 3333/19 ze dne 6. prosince 2019 (N 204/97 SbNU 190)]. V takovém případě „lze na orgán rozhodující o stížnosti klást požadavek, aby buď upozornil stěžovatele (obhájce) na nepřiměřenost jím navržené lhůty a stanovil mu namísto toho lhůtu přiměřenou, nebo aby vyčkal doplnění stížnosti“ [srovnej nález sp. zn. III. ÚS 2934/21 ze dne 15. února 2022 (N 22/110 SbNU 227)]. Nevyrozuměl-li obecný soud stěžovatele, že navrženou lhůtu považuje za nepřiměřenou, „založil tím legitimní očekávání, že s rozhodnutím posečká na případné doplnění stížnosti v avizované lhůtě“ [nález sp. zn. IV. ÚS 2479/22 ze dne 13. března 2024 (N 44/123 SbNU 51)]. Podle nálezu sp. zn. I. ÚS 1692/18 ze dne 4. září 2018 (N 150/90 SbNU 443) je požadavek na urychlené projednání „stanoven k ochraně této osoby, a pokud tato osoba žádá, aby bylo s rozhodnutím posečkáno v zájmu její obhajoby, je třeba takový návrh upřednostnit před požadavkem na rychlost řízení“.

18. Z vyžádaného spisu Ústavní soud ověřil okolnosti řízení a podání stížnosti (do protokolu stěžovatelem, blanketní prostřednictvím obhájce) i jejího doplnění, stejně tak bezodkladné postoupení spisu městskému soudu bez následného (rychlého) informování o blanketním doplnění stížnosti. Obvodní soud nevyčkal uplynutí lhůty k podání stížnosti a bez jakéhokoliv vysvětlení předpokládal, že podáním stížnosti do protokolu ihned po převzetí usnesení stěžovatel své námitky vyčerpal, případně že tím byla konzumována zákonná lhůta, a spis postoupil městskému soudu, který věc urychleně vyřídil. Městský soud přitom ani neměl povědomí, že stěžovatel, nyní již zastoupený, ještě v průběhu zákonné třídenní lhůty stížnost doplnil, a nemohl proto ani posoudit, je-li požadavek na poskytnutí dodatečné lhůty adekvátní. Pro dodržení práva na soudní ochranu je však třeba, aby stěžovatel měl až na výjimky zaručeno,

že doplnil-li stížnost zákonem předvídaným způsobem a v zákonné lhůtě, případně ve lhůtě řádně avizované, jejíž určení nebylo nijak zpochybněno, bude k jeho námitkám přihlédnuto.

19. Blanketní opravné prostředky trestní řád neupravuje. Praxe umožňuje aplikovat tento nadstandardní přístup, přestože fakticky slouží k prodlužování zákonné lhůty, která v tomto případě činí podle § 143 odst. 1 trestního řádu tři dny. Proto by měly obecné soudy na obcházení zákona reagovat a srozumitelně účastníkovi sdělit, že zvolený postup neakceptují, například tím způsobem, že stanoví kratší soudcovskou lhůtu k doplnění banketní stížnosti, například v situaci, kdy navrhne účastník, že blanketní stížnost doplní ve lhůtě nepřiměřeně dlouhé, která je násobkem lhůty zákonné. V případě, že obecné soudy na tento postup rezignují, musí v souladu s výše citovanou judikaturou Ústavního soudu vyčkat uplynutí lhůty určené stěžovatelem k doplnění blanketní stížnosti [viz například nález sp. zn. I. ÚS 1661/24 ze dne 24. července 2024 (N 146/125 SbNU 106), bod 11]. Jinak řečeno, nevěděl-li stěžovatel, že k jím navržené lhůtě pro doplnění blanketní stížnosti obecné soudy nepřihlédnou, mohl legitimně očekávat, že ji zohlední a vyčkají doplnění stížnosti.

20. Podle ustálené rozhodovací praxe Ústavního soudu platí, že rozhodne-li soud o opravném prostředku v rozporu se skutečným stavem z důvodu předložení neúplného soudního spisu kvůli administrativní chybě soudu, jde o porušení práva na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny) toho, kdo opravný prostředek podává [například nález sp. zn. III. ÚS 2130/20 ze dne 1. září 2020 (N 176/102 SbNU 53) či sp. zn. III. ÚS 1992/20 ze dne 22. září 2020 (N 188/102 SbNU 161)]. Není přitom rozhodné, zda jde o pochybení soudu nalézacího, ani zda soud, který rozhodoval o opravném prostředku, v souladu s tzv. revizním principem napadené rozhodnutí přezkoumal v celém rozsahu [srov. nález sp. zn. II. ÚS 1287/24 ze dne 10. července 2024 (N 137/125 SbNU 32), bod 15].

21. V projednávané věci stěžovatel nebyl informován, že doplnění stížnosti není možné, ani že jím navržená lhůta je nepřiměřená a neakceptovatelná, nebyla mu stanovena jiná lhůta a městský soud urychleně rozhodl, čímž porušil stěžovatelovo legitimní očekávání.

VI. Závěr

22. Na základě výše uvedených důvodů Ústavní soud uzavírá, že bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny), jakož i právo na obhajobu (čl. 40 odst. 3 Listiny).

23. Proto Ústavní soud ústavní stížnosti zčásti vyhověl podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a napadené usnesení městského soudu zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Současně Ústavní soud odmítl ústavní stížnost v rozsahu, v němž směřovala proti usnesení obvodního soudu, neboť námitky směřující proti tomuto usnesení v ústavní stížnosti se shodují s námitkami ve stížnosti k městskému soudu (doručování, podmínky podmíněného odsouzení) a jejich posouzení přísluší předně městskému soudu.

Č. 170
Právo na dodatečné účinné vyšetřování aneb právo pozůstalých nahlížet do spisu GIBS po střelbě na FF UK
(sp. zn. II. ÚS 470/25 ze dne 4. srpna 2025)

Odepřela-li Generální inspekce bezpečnostních sborů stěžovateli právo nahlédnout do spisu vedeného v souvislosti s šetřením postupu Policie České republiky při zásahu, při němž došlo k usmrcení jeho dcery, porušila tím základní právo stěžovatele na účinné vyšetřování vyplývající z práva na život podle čl. 6 Listiny základních práv a svobod a čl. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Stěžovateli coby příbuznému oběti svědčí právo na dodatečné účinné vyšetřování, jehož cílem je prověření, zda ke smrti jeho dcery přímo či nepřímo nepřispěla také nedbalost nebo opomenutí policejních orgánů při plánování a vedení zásahu. Toto dodatečné účinné vyšetřování musí být účinné, nezávislé, rychlé, důkladné a řádné, transparentní a zajišťující dostatečně zapojení příbuzných obětí. Posledně uvedená podmínka se projevuje zejména zpřístupněním vyšetřovacího spisu. Pojem vyšetřování vykládá Ústavní soud autonomně v souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva. Není proto podstatné, že v konkrétním případě formálně neprobíhalo vyšetřování, či dokonce trestní řízení podle vnitrostátních trestních předpisů.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala, soudce Jaromíra Jirsy a soudce zpravodaje Jiřího Přibáně o ústavní stížnosti stěžovatele L. K., zastoupeného prof. JUDr. Tomášem Gřivnou, Ph.D., advokátem, sídlem Revoluční 1044/23, Praha 1, proti vyrozumění Vrchního státního zastupitelství v Praze ze dne 10. prosince 2024 č. j. 1 VZN 1757/2024-23, vyrozumění Městského státního zastupitelství v Praze ze dne 17. září 2024 č. j. 2 KZN 42/2024-17 a trvajícímu jinému zásahu Generální inspekce bezpečnostních sborů spočívajícímu v nezpřístupnění spisu vedeného v souvislosti s šetřením postupu příslušníků Policie České republiky při zásahu v budově Filozofické fakulty Univerzity Karlovy ze dne 21. 12. 2023, za účasti Vrchního státního zastupitelství v Praze, Městského státního zastupitelství v Praze a Generální inspekce bezpečnostních sborů jako účastníků řízení, takto:

I. Generální inspekce bezpečnostních sborů postupem spočívajícím v nezpřístupnění spisu vedeného v souvislosti s šetřením postupu Policie České republiky při zásahu v budově Filozofické fakulty Univerzity Karlovy ze dne 21. 12. 2023 porušila základní právo stěžovatele na účinné vyšetřování vyplývající z práva na život podle článku 6 Listiny základních práv a svobod a článku 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Generální inspekci bezpečnostních sborů se zakazuje, aby pokračovala v porušování stěžovatelových základních práv, a přikazuje se jí, aby stěžovateli zpřístupnila spis související s šetřením shora uvedeného postupu Policie České republiky, vedený pod č. j. GI-4151-70/ČJ-2023-842011-K.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

IV. O. J., B. J. a L. A. se postavení vedlejších účastníků řízení nepřiznává.

Odůvodnění

I. Skutkový stav věci a průběh předchozího řízení

1. Ústavní soud se v nyní posuzované věci zabýval ústavností postupu a rozhodnutí policejních orgánů a státních zastupitelství v souvislosti s šetřením postupu příslušníků Policie České republiky při zásahu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze (dále jen „FF UK“) dne 21. 12. 2023. Obětí střelby na této fakultě se stala rovněž stěžovatelova dcera.

2. Z obsahu ústavní stížnosti a přiložených listin se podává, že podáním ze dne 18. 6. 2024 se stěžovatel u Generální inspekce bezpečnostních sborů (dále jen „GIBS“) domáhal nahlédnutí do spisu vedeného v souvislosti s šetřením postupu příslušníků Policie České republiky při zásahu v budově FF UK. GIBS stěžovatele dopisem ze dne 27. 6. 2024 vyrozuměla, že jeho žádosti o nahlédnutí do spisového materiálu nevyhoví, neboť šetření týkající se postupu příslušníků Policie České republiky při zásahu na FF UK nevedla podle zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), nýbrž v rámci plnění dalších úkolů GIBS podle § 2 zákona č. 341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů a o změně souvisejících zákonů (dále jen „zákon o GIBS“). V průběhu šetření nezjistila GIBS skutečnosti, které by ji opravňovaly k zahájení úkonů trestního řízení ve smyslu § 158 odst. 3 trestního řádu. GIBS dále uvedla, že prověřováním okolností střelby na FF UK se zabývala Policie České republiky, konkrétně pak Krajské ředitelství policie hlavního města Prahy (pozn. Ústavního soudu: usnesením tohoto policejního orgánu č. j. KRPA-417973-1387/TČ-2023--000071 ze dne 14. 6. 2024 byla trestní věc podle § 159a odst. 2 trestního řádu odložena, neboť podezřelý spáchal na místě činu sebevraždu). Z hlediska uplatnění procesních práv včetně práva nahlížet do spisu, GIBS stěžovatele odkázala právě na toto trestní řízení.

3. Stěžovatel následně (31. 7. 2024) podal Městskému státnímu zastupitelství v Praze (dále jen „městské státní zastupitelství“) podnět k přezkumu postupu GIBS, který nepovažoval za zákonný, neboť se v řízení vedeném GIBS považoval za poškozeného ve smyslu trestního řádu. Uvedl, že přestože GIBS nezahájila trestní řízení, nebrání to státnímu zástupci, aby podle § 157 odst. 2 písm. a) trestního řádu policejnímu orgánu uložil provedení takových úkonů, které je oprávněn provést a jichž je třeba k objasnění věci nebo ke zjištění pachatele. Dle stěžovatele byl coby poškozený současně oprávněn vyžadovat od policejního orgánu spisy včetně spisů, v nichž nebylo zahájeno trestní řízení.

4. Státní zástupce městského státního zastupitelství napadeným vyrozuměním stěžovateli sdělil, že GIBS ve věci vedené pod č. j. GI-4151-70/ČJ-2023-842011-K nevedla prověřování, nýbrž opatřovala a vyhodnocovala podklady v rámci zákonných povinností vyplývajících ze zákona o GIBS. Účelem šetření bylo zjištění, zda v souvislosti s činy D. K. mohlo dojít ze strany některého příslušníka či zaměstnance Policie České republiky k jednání, které by nasvědčovalo podezření ze spáchání trestného činu. Po přezkoumání spisu GIBS dospělo městské státní zastupitelství k závěru, že není důvod ukládat provedení dalších úkonů podle § 157 odst. 2 trestního řádu směřujících k objasnění věci, neboť v celém průběhu opatřování a vyhodnocování informací o činnosti Policie České republiky v souvislosti s činy D. K. nebyly zjištěny skutečnosti důvodně nasvědčující podezření ze spáchání trestného činu osobou spadající do působnosti GIBS.

5. Podáním ze dne 5. 11. 2024 se stěžovatel obrátil na Vrchní státní zastupitelství v Praze (dále jen „vrchní státní zastupitelství“). Zdůraznil, že bez možnosti přístupu do spisu se nemůže přesvědčit, zda GIBS a státní zástupce vyhodnotili všechny relevantní informace objektivním způsobem. Dovolával se svého práva na účinné vyšetřování, které musí být nestranné, důkladné

a dostatečné, rychlé a podrobené kontrole veřejnosti a umožňující aktivní participaci poškozeného.

6. Vrchní státní zastupitelství vyhodnotilo podání stěžovatele jako podnět k výkonu dohledu nad postupem městského státního zastupitelství ve smyslu § 12d odst. 1 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství. Napadeným rozhodnutím jej označilo za nedůvodný, neboť v namítaném postupu městského státního zastupitelství nezjistilo pochybení, a zopakovalo, že GIBS na základě provedeného šetření neshledala ze shromážděných podkladů podezření ze spáchání trestného činu (zabývalo se trestnými činy zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, či maření úkolu úřední osoby podle § 330 téhož zákona), a proto nevyvstal důvod k sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení a zahájení prověřování podle § 158 odst. 3 a násl. trestního řádu. Vrchní státní zastupitelství doplnilo, že pozitivní závazek státu vést účinné vyšetřování byl naplněn v souvislosti se shora uvedeným řízením vedeným Krajským ředitelstvím policie hlavního města Prahy, v němž stěžovatel aktivně uplatnil práva poškozeného. Potvrdilo rozhodnutí GIBS, jež stěžovateli neumožnila nahlédnout do spisu, neboť šetření GIBS v režimu § 2 odst. 4, 5 zákona o GIBS je neveřejné a státní zástupce není orgánem, který by případně přezkoumával důvodnost odepření nahlédnutí do spisu GIBS vedeného ohledně šetření, ve kterém se nejedná o prověřování podezření ze spáchání trestného činu, neboť pouze ohledně takového řízení (§ 2 odst. 1, 2 zákona o GIBS) může uplatnit svá dozorová oprávnění.

II. Argumentace stěžovatele

7. Stěžovatel se domáhá zrušení napadených rozhodnutí a současně Ústavní soud žádá, aby vrchnímu státnímu zastupitelství zakázal pokračovat v zásazích porušujících právo stěžovatele na účinné vyšetřování a přikázal mu, aby pokračovalo v řízení o podání stěžovatele ze dne 5. 11. 2024 (z hlediska petitu ústavní stížnosti srov. dále). Dovolává se porušení svých základních práv zaručených čl. 2 a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále též jen „Úmluva“).

8. Stěžovatel uvádí, že rozhodnutím vrchního státního zastupitelství, a před tím též rozhodnutím a postupem městského státního zastupitelství a GIBS, bylo porušeno jeho právo na účinné vyšetřování. S odkazem na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) i Ústavního soudu vymezuje základní východiska tohoto pozitivního lidskoprávního závazku včetně povinnosti zajistit aktivní účast poškozeného i kontrolu ze strany veřejnosti. Zdůrazňuje, že právo na účinné vyšetřování svědčí i pozůstalým. Stěžovatel předkládá z jeho pohledu ústavně konformní výklad pojmu „vyšetřování“, které – coby institut, jenž má původ v judikatuře ESLP – nelze omezovat vnitrostátní úpravou, např. zahájením trestního stíhání či zahájením úkonů trestního řízení. Opětovně se dovolává práva nahlédnout do spisu. Stěžovatel rozporuje závěr vrchního státního zastupitelství, že „GIBS nepřijala oznámení obsahující hájitelné tvrzení o podezření ze spáchání trestného činu (zejména) příslušníkem Policie ČR“. Odkazuje na Zprávu vyšetřovací komise Poslanecké sněmovny ze dne 23. 1. 2025, která upozorňuje na některé nedostatky v oblasti operačního a taktického řízení před zahájením střelby a zakládá hájitelné tvrzení o potenciálně chybném postupu policejních orgánů.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

9. Ústavní soud vyžádal vyjádření vrchního a městského státního zastupitelství i vyjádření GIBS.

10. Vrchní státní zastupitelství odkázalo na obsah napadeného vyrozumění. Doplnilo, že jelikož stěžovatelova dcera nezemřela rukou příslušníka Policie České republiky (či jiného bezpečnostního sboru), nebyla GIBS věcně příslušná k prošetření jejího úmrtí v souvislosti s uvedeným útokem na FF UK, přičemž ani z prvotních informací o předmětných událostech či z podkladů, které GIBS následně shromáždila během svého šetření podle § 2 odst. 4, 5 zákona

o GIBS zahájeného z vlastní iniciativy, nevyvstalo podezření, že by ze strany příslušníka Policie České republiky (či jiného bezpečnostního sboru) došlo k pochybení. Dále uvedlo, že plnění úkolů svěřených GIBS podle § 2 odst. 4, 5 zákona o GIBS nepodléhá dozorové pravomoci státního zástupce. Státní zastupitelství se vyjádřilo, že postupu Policie České republiky věnovala odpovídající pozornost také kontrolní složka Policie České republiky. Státní zastupitelství následně podrobně popsalo průběh pátrání po D. K. v době, jež bezprostředně předcházela zahájení střelby na FF UK.

11. Městské státní zastupitelství se k ústavní stížnosti nevyjádřilo.

12. GIBS ve vyjádření zrekapitulovala průběh předchozího řízení. Vyjádřila přesvědčení, „že judikaturou Ústavního soudu a ESLP vymezený pojem účinného vyšetřování, jehož součástí je i právo na přístup do spisu, vyplývající přímo z ústavních předpisů a aplikovatelné ve všech fázích činnosti GIBS, se v tomto případě na stěžovatele neuplatní.“ Uvedla, že pozůstalí po zavražděných nejsou poškozenými nebo oběťmi ve věci šetřené GIBS, a tudíž nejsou oprávněni uplatňovat práva poškozených nebo obětí, a to např. nahlížením do spisu.

13. GIBS dále uvedla, že část spisu nelze zpřístupnit, a to vzhledem k tomu, že je vedena v režimu zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, ve stupni utajení „Vyhrazené“. Spis obsahuje utajované informace, jejichž vyzrazení by mohlo být nevýhodné pro zájmy České republiky a mohlo by mít za následek zmaření, ztížení anebo ohrožení prověřování nebo vyšetřování. Spisový materiál obsahuje citlivé informace o taktických a metodických postupech a zásadách činnosti Policie České republiky a GIBS i způsobu, jakým tyto orgány činné v trestním řízení postupují při šetření, prověřování a vyšetřování trestné činnosti (např. úřední záznamy obsahující taktické informace k provádění služebních úkonů, taktické postupy zásahové jednotky atd.).

14. GIBS se (k přímému dotazu Ústavního soudu) vyjádřila rovněž k relevanci rozsudku ESLP ve věci *Ribcheva a ostatní proti Bulharsku* ze dne 30. 3. 2021 č. 37801/16, 39549/16 a 40658/16. Zdůraznila, že povinnostem plynoucím z tohoto rozhodnutí vyhověla, a to zejména v průběhu veřejného jednání sněmovního výboru pro bezpečnost konaného dne 6. 6. 2024. Na tomto jednání GIBS dle svého vyjádření zodpovídala nejen dotazy poslanců, ale rovněž dotazy pozůstalých. Dále uvedla, že ředitel GIBS se osobně sešel s některými pozůstalými, včetně stěžovatele dne 19. 6. 2024. Vytvořila tak prostor, kde mohly být zodpovězeny dotazy, které nebylo vhodné řešit veřejně za přítomnosti sdělovacích prostředků. Stěžovateli byl 25. 6. 2024 rovněž zaslán závěr činnosti GIBS. Podle GIBS byly stěžovateli poskytnuty dostačující informace a závěry, na jejichž základě se mohl rozhodnout, zda bude uplatňovat svá práva, popřípadě zda se bude domáhat odškodnění či nikoliv.

15. Ústavní soud současně dotazem adresovaným Krajskému ředitelství policie hlavního města Prahy ověřil, že tento policejní orgán v rámci shora uvedeného trestního řízení vedeného proti D. K. nehodnotil postup policistů zasahujících v budově FF UK. Podle krajského ředitelství šetření okolností samotného zásahu a případného pochybení ze strany Policie České republiky bylo v gesci kontrolních orgánů, zejména pak GIBS a Úřadu vnitřní kontroly Policejního prezidia České republiky (dále jen „Úřad“).

16. Úřad k dotazu Ústavního soudu uvedl, že neeviduje žádnou žádost stěžovatele o zpřístupnění spisu vedeného Úřadem v souvislosti s prověřováním postupu Policie České republiky při zásahu na FF UK ze dne 21. 12. 2023. K navazujícímu dotazu Ústavního soudu upřesnil, že postupy (včetně vnitřní kontroly) prováděné dle pokynu policejního prezidenta č. 44/2018, o vnitřní kontrole, získávání údajů, referenčním průzkumu a vyřizování podání (vnitřní kontrolní řád) jsou svojí povahou procesy *sui generis* a zpravidla nemají žádné účastníky řízení ve smyslu zákona č. 500/2004 Sb., správní řád (dále jen „správní řád“). Právo nahlížet do takových spisů se proto neuplatňuje podle § 38 odst. 1 správního řádu jako právo účastníka řízení, nýbrž podle konstantní judikatury tuzemských soudů svědčí oprávněné osobě přiměřeně v souladu s § 154 odst. 1 správního řádu právo na nahlížení do spisu podle § 38

odst. 2 tohoto zákona. V takovém případě žadatel musí prokázat právní zájem na nahlédnutí do spisu. Úřad doplnil, že v případě, že by žadateli svědčilo postavení oprávněné osoby a byl prokázán právní zájem, posuzoval by, zdali není vážný důvod pro neposkytnutí částí konkrétního spisu z důvodu ochrany veřejného zájmu.

17. Tato vyjádření zaslal Ústavní soud stěžovateli na vědomí. Stěžovatel – stručně shrnuto – ve své replice uvedl, že z obsahu těchto vyjádření nevyplývají skutečnosti, které by zakládaly nedůvodnost podané ústavní stížnosti, na které nadále v plném rozsahu trvá.

18. V průběhu řízení požádali v záhlaví uvedení O. J., B. J. a L. A. o přiznání postavení vedlejších účastníků řízení podle § 76 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) s odůvodněním, že výsledek řízení o stěžovatelem podaném návrhu bude mít přímý dopad do jejich právní sféry. Toto hodnocení Ústavní soud nezpochybňuje, je totiž zjevné, že nosné závěry tohoto nálezu „svědčí“ i dalším pozůstalým obětí střelby na FF UK. Vstup do řízení přesto nepřipustil, a to proto, že z podání žadatelů není zřejmé, zda postupovali obdobně jako stěžovatel, tj. zda se domáhali nahlédnutí do spisu vedeného v souvislosti s šetřením postupu příslušníků Policie České republiky. Nepřiznání postavení vedlejších účastníků řízení však pro žadatele nemá nepříznivý právní význam, neboť – řečeno ještě jednou – nic jim nebrání, aby s odkazem na tento nález vůči GIBS uplatnili svá základní práva obdobně jako stěžovatel.

IV. Splnění podmínek řízení

19. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas k tomu oprávněným stěžovatelem. Stěžovatel je právně zastoupen advokátem v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní soud je k přezkoumání ústavní stížnosti příslušný.

20. Z hlediska formulace petitu návrhu Ústavní soud dále uvádí, že ačkoliv stěžovatel výslovně napadá toliko vyrozumění vrchního státního zastupitelství, z obsahu ústavní stížnosti lze dovodit, že rozporuje rovněž jemu předcházející vyrozumění městského státního zastupitelství (srov. ústavní stížnost, bod 18). Takto materiálně pojímaná ústavní stížnost je ve vztahu k oběma rozhodnutím přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv. Ústavní soud dodává, že napadená vyrozumění státních zastupitelství lze označit za rozhodnutí ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Ústavní soud již dříve potvrdil, že za rozhodnutí zasahující do ústavních práv lze považovat i sdělení vyššího státního zastupitelství, kterým byl vyřízen podnět k přezkoumání postupu nižšího státního zastupitelství (srov. usnesení sp. zn. III. ÚS 3246/21 ze dne 12. 4. 2022). Totéž lze uvést na adresu vyrozumění městského státního zastupitelství, jímž bylo rozhodnuto o návrhu rozporujícím postup policejního orgánu.

21. Stěžovatel dále vedle rozhodnutí státních zastupitelství výslovně napadá i postup vrchního státního zastupitelství spočívající v tvrzeném trvajícím zásahu do stěžovatelova základního práva na účinné vyšetřování. K takto formulované konstrukci petitu ústavní stížnosti Ústavní soud uvádí, že obdobně jako v případě rozhodnutí státních zastupitelství posoudil stěžovatelův návrh materiálně. Z obsahu ústavní stížnosti i repliky stěžovatele (srov. bod 18) totiž vyplývá, že jádro argumentace stěžovatele a předmět sporu souvisí s otázkou, zda stěžovateli svědčí, vzhledem k okolnostem případu, právo na účinné vyšetřování i v řízení, které vedla GIBS. Stěžovatel se v průběhu předchozího řízení i nyní v řízení před Ústavním soudem v konečném důsledku domáhá zpřístupnění spisu vedeného GIBS v souvislosti s vyšetřováním zásahu Policie České republiky v budově FF UK ze dne 21. 12. 2023. Z těchto důvodů Ústavní soud považoval GIBS za účastníka, a ne za vedlejšího účastníka řízení.

22. Ústavní soud konečně při posouzení podmínek řízení uvádí, že si je vědom závěrů své předchozí judikatury, z níž se podává, že ústavní stížnost proti rozhodnutí má obecně přednost před stížností zásahovou. Jelikož stejný akt veřejné moci nemůže mít dvojí povahu,

platí, že je-li tvrzený protiústavní postup orgánu veřejné moci zakončen rozhodnutím, může být předmětem přezkumu Ústavním soudem právě jen toto rozhodnutí. Případný jiný zásah je zkonzumován ve výsledném rozhodnutí a sám o sobě není způsobilý zasáhnout základní práva stěžovatele. Tento závěr potvrzuje ustálená judikatura Ústavního soudu týkající se definičního vymezení jiného zásahu orgánů veřejné moci ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky, podle které „pojem jiného zásahu orgánů veřejné moci nutno chápat tak, že zpravidla půjde o převážně jednorázový, protiprávní a zároveň protiústavní útok těchto orgánů vůči základním ústavně zaručeným právům a svobodám, který v době útoku představuje trvalé ohrožení po právu existujícího stavu, přičemž takový útok není výsledkem řádné rozhodovací pravomoci těchto orgánů a jako takový se vymyká obvyklému přezkumnému řízení; z této skutečnosti pak musí vyplynout, že důsledkům takového zásahu orgánu veřejné moci, neplynoucím z příslušného rozhodnutí, nelze čelit jinak, než ústavní stížností“ [srov. usnesení sp. zn. IV. ÚS 170/98 ze dne 1. 10. 1998 (U 55/12 SbNU 447)].

23. Převedeno na okolnosti nyní posuzovaného případu by to znamenalo, že Ústavní soud odmítne stěžovatelův návrh v části týkající se jiného zásahu (znepřístupnění spisu) pro nepříslušnost, neboť postup GIBS byl přezkoumán státními zastupitelstvími, která ve věci vydala napadená rozhodnutí. Takový postup by ovšem Ústavní soud považoval za projev nepřípustného formalismu, proti němuž ve své praxi ustáleně brojí. Odmítl-li by se totiž stěžovatelovým návrhem směřujícím proti (materiálně posouzenému) zásahu GIBS zabývat s odůvodněním, že byl zkonzumován navazujícími rozhodnutími – vyrozuměními státních zastupitelství, zbavil by stěžovatele jediného účinného prostředku ochrany jeho základních práv, porušených trvajícím zásahem orgánu veřejné moci (GIBS) spočívajícím v nezpřístupnění spisu vedeného v souvislosti s šetřením postupu příslušníků Policie České republiky při zásahu v budově FF UK (srov. dále).

V. Vlastní posouzení

24. Podstatou ústavní stížnosti je nesouhlas stěžovatele s rozhodnutími a postupem GIBS a státních zastupitelství v souvislosti s šetřením možného pochybení příslušníků Policie České republiky při zásahu proti střelci na FF UK. Stěžovatelovy námitky směřují k tzv. předprocesnímu postupu policejních orgánů (GIBS), jenž není součástí trestního řízení podle trestního řádu a v jehož rámci se provádí operativní policejní prací potřebná šetření a opatření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin.

25. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy České republiky soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že na základě jejího čl. 87 odst. 1 písm. d) rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod.

26. S ohledem na shora učiněné závěry související s posouzením podmínek řízení a vymezením předmětu řízení o stěžovatelově návrhu Ústavní soud předně uvádí, že svou pozornost zaměřil na okolnost nezpřístupnění spisu GIBS, coby trvajícího zásahu do základních práv stěžovatele. Z hlediska přezkumu napadených vyrozumění státních zastupitelství postačí uvést, že ústavní stížnost je v části směřující proti nim zjevně neopodstatněná podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu, což je dáno podstatou nyní posuzované věci. Případné zrušení těchto rozhodnutí by nebylo způsobilé zajistit naplnění stěžovatelem formulovaného požadavku, jenž je podstatou jím namítaného zásahu, resp. tento požadavek (zpřístupnění spisu GIBS) by byl dosažen jen s využitím široké a ve značném rozsahu nepředvídatelné intepretace předpisů podústavního (trestního) práva, což Ústavní soud s ohledem na zásadu minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti orgánů veřejné moci nepřipustil. Státním zastupitelstvím je nutno dát za pravdu v tom, že nyní posuzovaná věc se nacházela v tzv. předprocesní fázi, jež – jak již bylo řečeno – není součástí trestního řízení, v němž teprve se uplatní dozorová oprávnění státního zástupce, umožňující mj. uložení provedení úkonů podle § 157 odst. 2 trestního řádu.

Odmítla-li proto státní zastupitelství stěžovatelův požadavek směřující ke zpřístupnění spisu GIBS pro nedostatek dozorových či navazujících dohledových oprávnění, nelze to v nyní posuzovaném případě považovat za projev nepřípustné protiústavní svévole, protože tento postup a závěr má svou oporu v předpisech podústavního práva upravujících trestní proces.

27. Na nyní posuzovaný případ ovšem dopadají nosné právní závěry ESLP vyjádřené v rozsudku ve věci *Ribcheva a ostatní proti Bulharsku* ze dne 30. 3. 2021 č. 37801/16, 39549/16 a 40658/16, v němž tento soud rozhodl o porušení procesní složky článku 2 Úmluvy z důvodu nedostatečného prošetření údajných pochybení při plánování a vedení policejní operace, při které zemřel jeden z policistů, příbuzný stěžovatelek. ESLP zdůraznil, že podstatou námitek stěžovatelek nebyly nedostatky vyšetřování a procesu vedeného s původcem střelby, tj. s osobou, proti níž vedla bulharská policie zásah. Výhrady stěžovatelek směřovaly vůči absenci šetření, zda ke smrti jejich příbuzného přímo či nepřímo nepřispěla také nedbalost nebo opomenutí policie při plánování a vedení operace, resp. směřovaly – obdobně jako v nyní posuzovaném případě – k tomu, zda bylo vyšetřování těchto okolností dostatečné.

28. ESLP zdůraznil (bod 129), že „takové vyšetřování je nutné, došlo-li ke ztrátám na životech za okolností, které by mohly znamenat odpovědnost státu v důsledku nedbalosti při plnění pozitivních závazků plynoucích z článku 2 Úmluvy“. ESLP dále uvedl, že dodatečná vyšetřovací povinnost (additional investigative duty) nemusí mít trestněprávní povahu, neboť v případě nedbalostních činů postačuje i občanskoprávní nebo kázeňské řízení (body 129 a 131). Podle ESLP tedy z hlediska článku 2 Úmluvy mohl stát v daném případě splnit své povinnosti účinného vyšetřování, i když nezahájil vůči nadřízeným usmrceného policisty trestní řízení. ESLP se proto zaobíral tím, zda stát splnil své povinnosti vyplývající z článku 2 Úmluvy jinak, zejména prostřednictvím dvou interních šetření v gesci bulharského ministerstva vnitra, která podle něj mohou být – ve spojení s možností pozůstalých domoci se občanskoprávní žalobou odškodnění – vhodnou odpovědí na tvrzené nedbalostní pochybení příslušných orgánů. Taková šetření musí být účinná, vedena nezávisle, urychleně, důkladně a řádně, transparentně a s dostatečným zapojením příbuzných obětí (tamtéž, body 138 a 139). V citovaném případě ESLP konstatoval, že byl porušen čl. 2 Úmluvy, neboť interní šetření bulharského ministerstva vnitra nebyla iniciována *proprio motu*, a dále nedostála požadavku veřejného dohledu a zapojení příbuzných obětí do vyšetřování, kteří nemohli chránit své oprávněné zájmy (šetření byla čistě interní, probíhala v režimu utajení, a stěžovatelky se s jejich průběhem a výsledky mohly seznámit až po mnoha letech).

29. Lze shrnout, že stěžovateli coby otci jedné z obětí střelby na FF UK svědčí s ohledem na nosné závěry formulované ve věci *Ribcheva a ostatní proti Bulharsku* právo na dodatečné účinné vyšetřování, jehož cílem je prověření, zda ke smrti jeho dcery přímo či nepřímo nepřispěla také nedbalost nebo opomenutí policie při plánování a vedení zásahu. Dodatečné účinné vyšetřování musí dostát shora předestřeným kumulativním požadavkům, zahrnujícím – což je v nyní posuzované věci podstatné – transparentnost a dostatečné zapojení příbuzných obětí, projevující se zejména zpřístupněním vyšetřovacího spisu; nemusí mít v případě tvrzených nedbalostních pochybení trestněprávní povahu. Ústavní soud doplňuje, že pojem vyšetřování považuje za autonomní; vykládá jej v souladu s judikaturou ESLP. Není proto případná námitka, že ve věci, kterou nyní stěžovatel předkládá k posouzení Ústavnímu soudu, neprobíhalo vyšetřování, ba dokonce trestní řízení podle vnitrostátních trestních předpisů.

30. Ústavní soud při aplikaci ústavněprávních východisek přezkumu nyní posuzované věci předně považuje za nutné korigovat stanovisko vrchního státního zastupitelství, podle něhož byla povinnost vést účinné vyšetřování při zjištění porušení práva na život splněna (a v zásadě vyčerpána) již prověřováním provedeným v rámci trestního řízení vedeného proti D. K. Krajským ředitelstvím policie hlavního města Prahy (srov. výše). Jak vyplývá z rekapitulace závěrů plynoucích z judikatury ESLP, dosah dodatečné vyšetřovací povinnosti

je však širší a – opětovně řečeno – dopadá i na prověření případných nedbalostních pochybení v postupu či zásahu orgánů veřejné moci.

31. Stěžovatel se v nyní posuzovaném případě dovolává práva na účinné vyšetřování v souvislosti s uplatněním z něho plynoucího požadavku kontroly veřejnosti a zajištění účasti příbuzných, projevujícího se možností nahlédnout do spisu. S tím ne zcela koresponduje odpověď, jíž se mu dostalo v napadeném rozhodnutí vrchního státního zastupitelství. Dle státního zástupce, „[s]těžejní otázkou, na kterou jsem se při výkonu dohledu soustředil, se stalo vyhodnocení, zda státní zástupce MSZ správně posoudil neexistenci podmínek pro zahájení trestního řízení“. Tato otázka ovšem nebyla s ohledem na stěžovatelovu argumentaci navzdory odlišnému názoru vrchního státního zastupitelství klíčová. Odpovídá tomu rovněž shora shrnutý postoj ESLP v případu *Ribcheva a ostatní proti Bulharsku*, z něhož vyplývá, že nezahájení trestního řízení v souvislosti s šetřením případného pochybení policejních orgánů v průběhu zásahu proti střelci samo o sobě nepředstavuje porušení pozitivního závazku státu plynoucího z čl. 2 Úmluvy.

32. Stěžovatel v průběhu celého předchozího řízení usiloval o něco zcela odlišného – dožadoval se „pouze“ toho, aby provedené šetření, bez ohledu na jeho výsledek, probíhalo transparentně, čehož mělo být dosaženo právě prostřednictvím zpřístupnění spisu GIBS. Tento jeho požadavek zůstal nenaplněn.

33. Ústavní soud následně posoudil, zda s ohledem na shora citované závěry judikatury ESLP splnil stát své pozitivní závazky plynoucí z čl. 2 Úmluvy a přeneseně též čl. 6 Listiny základních práv a svobod jinými prostředky, přičemž dospěl k negativnímu závěru. Ústavní soud předně uvádí, že tento pozitivní závazek jistě nebyl splněn prostřednictvím činnosti zvláště zřízené vyšetřovací komise Poslanecké sněmovny. Jak vyplývá z usnesení Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 27/24 ze dne 19. 2. 2025, ačkoli se parlamentní vyšetřovací komise může z vlastního rozhodnutí zabývat případy s trestněprávním pozadím, povaha a role tohoto orgánu je ryze politická a ústavní nároky vyplývající z práva na účinné vyšetřování se při jejím jednání neuplatní (bod 35). Žádoucí výsledek, tj. zpřístupnění spisu, nepřineslo ani jednání sněmovního výboru pro bezpečnost ani obecně vstřícný přístup GIBS (srov. výše, bod 14 tohoto usnesení), který Ústavní soud kvituje. Ústavní soud nepovažuje za dostačující ani možnost, kterou ve svém vyjádření předestřel Úřad (srov. výše), jenž při splnění dalších podmínek (zejména prokázání právního zájmu žadatele) v řízení o vnitřní kontrole odkázal na § 38 odst. 2 správního řádu, a v tomto ohledu uvádí, že takový postup klade na stěžovatele vyšší nároky, které nejsou slučitelné s nepodmíněností lidských práv (srov. Steiner, H., Alston, P., Goodman, R. International Human Rights in Context: Law, Politics, Morals: Text and Materials. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 290). Ústavní soud současně připomíná ustálené závěry rozhodovací praxe ESLP, že Úmluva zaručuje ochranu základních práv, která je praktická a efektivní, nikoliv jen teoretická a iluzorní [srov. nález sp. zn. I. ÚS 818/24 ze dne 23. 1. 2025 (N 18/128 SbNU 170), bod 37 a zde citovanou judikaturu ESLP].

34. Ústavní soud proto uzavírá, že nezpřístupněním spisu vedeného GIBS v souvislosti s šetřením postupu policejních orgánů při zásahu v budově FF UK byla porušena shora uvedená základní práva stěžovatele.

35. Pro úplnost Ústavní soud dodává, že právo stěžovatele nahlížet do spisu není bezbřehé, neboť některé dokumenty a údaje (např. utajované informace dle zvláštního zákona) nemusí být při nahlížení zpřístupněny (srov. přiměřeně § 65 trestního řádu). Ústavní soud ve své judikatuře rovněž upozornil na to, že právo nahlížet do spisu se nevztahuje na materiály, které jsou pouhými vnitřními pomůckami a pracovními materiály orgánů činných v trestním řízení. Tento závěr učinil Ústavní soud v podmínkách probíhajícího trestního řízení [srov. usnesení sp. zn. I. ÚS 54/05 ze dne 26. 7. 2005 (U 17/38 SbNU 535)], nicméně jeho podstatu lze využít rovněž ve stěžovatelově věci. Je na GIBS, aby posoudila, zda některé části stěžovatelem požadovaného spisu spadají pod uvedené výjimky, a případně učinila opatření

k jejich ochraně [srov. přiměřeně nález sp. zn. II. ÚS 2156/21 ze dne 8. 11. 2021 (N 194/109 SbNU 81), bod 29].

VI. Závěr

36. Ústavní soud shrnuje, že odepřela-li GIBS stěžovateli právo nahlédnout do spisu vedeného v souvislosti s šetřením postupu Policie České republiky při zásahu v budově FF UK ze dne 21. 12. 2023, porušila tím základní právo stěžovatele na účinné vyšetřování vyplývající z práva na život podle čl. 6 Listiny základních práv a svobod a čl. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

37. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti částečně vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. b) tohoto zákona GIBS zakázal, aby pokračovala v porušování stěžovatelových základních práv, a přikázal jí, aby stěžovateli zpřístupnila spis související s šetřením shora uvedeného postupu Policie České republiky, vedený pod č. j. GI-4151-70/ČJ-2023-842011-K.

38. Ve zbývající části, tj. ve vztahu k rozhodnutím státních zastupitelství, Ústavní soud ústavní stížnost odmítl jako návrh zjevně neopodstatněný podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Současně ze shora vyložených důvodů nepřiznal O. J., B. J. a L. A. postavení vedlejších účastníků řízení.

Č. 171
Zachování restitučního nároku v případě žádosti restituentů o finanční náhradu a jejího přijetí v určité výši
(sp. zn. III. ÚS 1932/24 ze dne 5. srpna 2025)

Z hlediska práva na ochranu a uspokojení restitučního nároku nelze činit rozdíl mezi oprávněnými osobami, které žádají o naturální náhradu podle § 11a odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku (dále jen „zákon o půdě"), a oprávněnými osobami, které žádají o finanční náhradu podle § 16 odst. 1 zákona o půdě. Jejich postavení musí být rovné.

Obecně platí, že žádostí o finanční náhradu podle § 16 odst. 1 zákona o půdě a jejím poskytnutím v neúplné (částečné) výši restituční nárok nezaniká, nebyl-li zjištěn jednoznačný projev vůle oprávněné osoby se zbytku restitučního nároku vzdát. V případě zjištění takové vůle je třeba vzhledem k okolnostem věci posoudit, zda jí lze přiznat příslušné právní účinky.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Daniely Zemanové, soudkyně Lucie Dolanské Bányaiové a soudce Jiřího Přibáně (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatelky Heleny Špatzové, zastoupené JUDr. Martinem Purkytem, advokátem, sídlem náměstí 14. října 496/13, Praha 5, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 4. 2024 č. j. 28 Cdo 959/2024-157, rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 8. 11. 2023 č. j. 16 Co 248/2022-129 a rozsudku Okresního soudu ve Vyškově ze dne 23. 9. 2022 č. j. 6 C 113/2022--100, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Brně a Okresního soudu ve Vyškově jako účastníků řízení a České republiky – Státního pozemkového úřadu, sídlem Husinecká 1024/11a, Praha 3, zastoupené JUDr. Adamem Rakovským, advokátem, sídlem Václavská 316/12, Praha 2, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 17. 4. 2024 č. j. 28 Cdo 959/2024-157, rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 8. 11. 2023 č. j. 16 Co 248/2022-129 a rozsudkem Okresního soudu ve Vyškově ze dne 23. 9. 2022 č. j. 6 C 113/2022-100 byla porušena ústavně zaručená práva na rovnost podle čl. 1 Listiny základních práv a svobod, na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a na ochranu legitimního očekávání podle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti posuzované věci a napadená rozhodnutí

1. Ústavní soud předesílá, že v nyní posuzované věci jde o tytéž pozemky a obdobné řízení před obecnými soudy jako v řízení o ústavní stížnosti sp. zn. II. ÚS 1186/24, ve které již

Ústavní soud rozhodl vyhovujícím nálezem ze dne 5. 3. 2025 sp. zn. II. ÚS 1186/24 (N 45/129 SbNU 33). Odůvodnění tohoto nálezu proto koresponduje s uvedeným rozhodnutím, případně na ně bude pro zestručnění odkazováno, neboť skutkové okolnosti, postup orgánů veřejné moci, jejich právní hodnocení a nakonec i právní závěry Ústavního soudu jsou obdobné.

2. I v této věci se zesnulý manžel stěžovatelky jako oprávněná osoba (dále jen „oprávněný“) domáhal žalobou nahrazení projevu vůle vedlejší účastnice k uzavření smlouvy o bezúplatném převodu blíže specifikovaných pozemků. Oprávněný požadoval přecenění svého restitučního nároku a bezúplatným převodem náhradních zemědělských pozemků mělo dojít k uspokojení právě tohoto přeceněného restitučního nároku. Učinil tak poté, co již v roce 2010 namísto náhradní naturální restituce uplatnil právo na poskytnutí peněžité náhrady podle § 16 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, (dále jen „zákon o půdě“), která mu byla téhož roku i vyplacena. Vedlejší účastnice tehdy restituční nárok ocenila částkou 29 994,40 Kč, nicméně podle nově zpracovaných znaleckých posudků byla cena odňatého pozemku vyšší (2 585 750 Kč). Ačkoliv byl totiž pozemek v době přechodu na stát evidován jako zemědělský, ve skutečnosti byl určen k výstavbě obytného souboru Černý Most II. Přecenění restitučního nároku vedlejší účastnice odmítla a na odmítavém postoji setrvala i v rámci předmětného sporného soudního řízení.

3. V záhlaví uvedeným rozsudkem Okresní soud ve Vyškově (dále jen „okresní soud“) žalobu zamítl (výrok I) a uložil oprávněnému povinnost nahradit vedlejší účastnici náklady řízení (výrok II). Okresní soud dovodil, že nárok oprávněného byl uspokojen již v roce 2010, oprávněný uspokojení od té doby až do uplatnění nároku na přecenění nerozporoval. Vedlejší účastnice tak považovala dluh za splněný. Okresní soud dospěl k závěru, že nárok oprávněného je promlčen, přičemž vedlejší účastnicí uplatněná námitka promlčení není v rozporu s dobrými mravy.

4. Proti rozsudku okresního soudu podal oprávněný odvolání. Napadeným rozsudkem Krajského soudu v Brně (dále jen „krajský soud“) byl rozsudek okresního soudu potvrzen (výrok I) a dále bylo rozhodnuto o náhradě nákladů odvolacího řízení (výrok II). Krajský soud se ztotožnil se závěrem okresního soudu o nedůvodnosti podané žaloby na převod náhradních pozemků. S odkazem na rozhodovací praxi Nejvyššího soudu krajský soud konstatoval, že nárok oprávněného byl na základě jeho žádosti v celém rozsahu vypořádán náhradou v penězích, a tím tento nárok zanikl. Z uvedeného důvodu se již krajský soud nezabýval námitkou promlčení nároku.

5. Proti rozsudku krajského soudu podal oprávněný dovolání. Napadeným usnesením Nejvyšší soud (dále též „dovolací soud“) odmítl dovolání podle § 243c odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, jako nepřípustné (výrok I) a rozhodl o nákladech dovolacího řízení (výrok II). Podle Nejvyššího soudu je závěr krajského soudu, že nárok oprávněného byl vypořádán náhradou v penězích, a že se tak nemůže domáhat převodu náhradních pozemků ve smyslu ustanovení § 11a zákona o půdě (na podkladě žádosti o přecenění restitučního nároku uplatněné až v roce 2021), souladný s ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu, a to včetně dříve rozhodnuté věci týchž účastníků řízení. Podle Nejvyššího soudu není významné, zda tehdy poskytnutá náhrada odpovídá i měřítkům dnešním, nadto oprávněný proti výši poskytnuté finanční náhrady včas a právně relevantním způsobem – uplatněním práva na její případné doplacení, jež by podléhalo nepochybně i promlčení – nebrojil.

6. Nejvyšší soud nepřisvědčil ani argumentaci oprávněného, že judikaturou vyslovené závěry jsou v rozporu se smyslem a účelem restitučního zákonodárství, jak je ve svých rozhodnutích vymezuje Ústavní soud a které jsou reflektovány i v rozhodovací praxi Nejvyššího soudu. Byl-li to právě oprávněný, jenž namísto zákonem preferovaného způsobu uspokojení restitučního nároku poskytnutím náhradního pozemku upřednostnil (již v roce 2010) vypořádání restitučního nároku formou finanční náhrady, nemohlo být

napadeným rozhodnutím zasaženo do jeho legitimního očekávání mít možnost uspokojit svůj restituční nárok prostřednictvím náhradního pozemku.

II. Argumentace stěžovatelky

7. Stěžovatelka v ústavní stížnosti, stejně jako oprávněný (její právní předchůdce) v již rozhodnuté věci sp. zn. II. ÚS 1186/24, nesouhlasí se závěrem obecných soudů, že byl předmětný restituční nárok na náhradu za nevydaný pozemek vypořádán a zanikl tím, že vedlejší účastnice poskytla oprávněnému částečnou finanční náhradu a že podle obecných soudů není rozhodné, jaká byla správná výše restitučního nároku podle zákona o půdě. Vedlejší účastnice vyčíslila v řízení před obecnými soudy uplatněný nárok oprávněného na částku ve výši necelých cca 2,4 % skutečné hodnoty nároku a pouze v této částečné výši byl v roce 2010 formou finanční náhrady restituční nárok uspokojen. Vedlejší účastnice tedy provedla nesprávné ocenění restitučního nároku oprávněného a toto své pochybení odmítá napravit.

8. Stěžovatelka namítá, že nesprávně evidovaná výše restitučního nároku oprávněného není pro stanovení správné výše restitučního nároku určující. Podle zákona o půdě a judikatury Nejvyššího soudu je totiž pro určení výše restitučního nároku rozhodující charakter a cena odňatých a nevydaných pozemků. Stěžovatelce jako právnímu nástupci oprávněného vznikl nárok podle zákona o půdě z titulu nevydaného pozemku v k. ú. Černý Most, který měl prokazatelně stavební charakter, a proto je namístě poskytnout jí odpovídající náhradu. Byla-li evidovaná a později vyplacená částka objektivně nižší než reálná hodnota nároku, nelze nárok stěžovatelky na poskytnutí náhrady podle zákona o půdě považovat za zcela vypořádaný (nemohl zaniknout). Přístup státu, který ho i přesto považuje za vypořádaný, odporuje dobrým mravům.

9. Podle stěžovatelky je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti i závěr obecných soudů, že žádost oprávněného o částečnou finanční náhradu odpovídající evidenci vedlejší účastnice a její následné vyplacení lze z materiálního hlediska považovat za volbu provedenou oprávněným, kterou se vzdal jakýchkoliv dalších nároků, zejména na vypořádání zbylého nároku. Z obsahu žádosti oprávněného o poskytnutí částečné finanční náhrady nelze dovodit, že by výslovně projevil vůli nahradit původní práva na poskytnutí odpovídající náhrady plynoucí ze zákona o půdě novou dohodou a částečným finančním plněním a že by svůj restituční nárok zcela vypořádal a zároveň se ve prospěch státu vzdal vypořádání zbylé převážné části restitučního nároku, jak měl na mysli nález Ústavního soudu ze dne 22. 5. 2024 sp. zn. I. ÚS 2763/23 (N 101/124 SbNU 221). Bylo-li by tomu tak, šlo by o dohodu nerespektující smysl restitučního zákonodárství a vedoucí ke krácení práv oprávněného, přičemž tímto výkladem, poskytujícím oprávněnému toliko zanedbatelnou náhradu, by mu vznikly další křivdy. Stěžovatelka připomíná, že vedlejší účastnici bylo známo, jaký byl charakter předmětných pozemků (viz rozhodnutí Ministerstva zemědělství – Pozemkového úřadu Prahy ze dne 6. 1. 2009 sp. zn. PÚ 8579/93), a přesto stanovila záměrně, v rozporu s ustálenou rozhodovací praxí Nejvyššího soudu a Ústavního soudu, výši restitučního nároku nesprávně a vyčkávala, zda se oprávněnému podaří dohledat dobové doklady a bude se domáhat správného ocenění. Činit za takové situace *ex post* výklad, že se oprávněný svým jednáním vzdal zbytku svého restitučního nároku, je podle stěžovatelky zneužitím postavení silnější strany a nemělo by požívat právní ochrany, resp. měl by být upřednostněn takový výklad, který slabší smluvní straně poskytne přiměřenou a spravedlivou ochranu.

10. Stěžovatelka rovněž připomenula, že v době žádosti se na základě dosavadního jednání vedlejší účastnice oprávněný obával, zda se jeho restituční nárok, alespoň v části v té době nerozporované vedlejší účastnicí, podaří vůbec vypořádat, přičemž vedlejší účastnice rozhodla o vydání až po cca 16 letech od uplatnění nároku.

11. Na základě uvedeného i z nálezu ze dne 22. 5. 2024 sp. zn. I. ÚS 2763/23 stěžovatelka dovozuje, že nárok byl poskytnutím částečné finanční náhrady uspokojen toliko částečně,

přičemž ohledně jeho neuspokojené části v celkové výši 1 232 885,60 Kč zůstává stát nadále v prodlení. Vedlejší účastnice řízení při vyčíslení restitučního nároku oprávněného porušila svou zákonnou povinnost evidovat restituční nárok ve správné výši, když nezohlednila stavební charakter nevydaného pozemku, neboť charakter a cena odňatých a nevydaných pozemků jsou pro stanovení výše restitučního nároku rozhodující.

12. Podle stěžovatelky Nejvyšší soud nesprávně rozděluje oprávněné osoby podle zákona o půdě na dvě skupiny, a to: a) skupinu oprávněných osob, které částečně vypořádaly restituční nárok prostřednictvím náhradních pozemků (tj. naturální náhradou) a které se mohou domáhat nápravy pochybení státu při vyčíslení restitučního nároku; b) skupinu oprávněných osob, které částečně vypořádaly restituční nárok prostřednictvím peněžité náhrady a které se v zásadě nemohou domáhat nápravy pochybení státu při vyčíslení restitučního nároku. Důsledkem je pak extrémní disproporce mezi oprávněnými osobami zakládající nerovnost v postavení oprávněných osob co do možnosti domáhat se vypořádání celého restitučního nároku, kdy jednu ze skupin Nejvyšší soud fakticky tohoto práva nelegitimně zbavuje. Stěžovatelka je přesvědčena, že bylo-li plněno toliko částečně (a to bez ohledu na to, zda bylo plněno naturální či finanční náhradou), jde o částečné plnění dluhu, přičemž oprávněná osoba se může domáhat vypořádání zbylé části restitučního nároku, pokud se zbylé části výslovně a platně nevzdá.

13. Stěžovatelka dále nesouhlasí se závěrem obecných soudů, že právo na náhradu za odňaté a nevydané pozemky podle zákona o půdě, resp. právo na přecenění restitučního nároku, podléhá promlčení, a že žalobě proto nemohlo být vyhověno. Namítá, že při zohlednění smyslu a účelu restitučního zákonodárství z platné právní úpravy vyplývá, že oprávněné osoby specifikované v § 13 odst. 8 zákona o půdě, které řádně uplatnily restituční nárok, mohou uplatňovat právo na náhradu za odňaté a nevydané pozemky podle zákona o půdě bez striktní časové hranice. Stěžovatelka z judikatury Nejvyššího soudu dovozuje, že právo na přecenění restitučního nároku ani právo na následné poskytnutí náhrady za restituční nárok se nepromlčuje.

14. Závěr obecných soudů o tom, že je nutno klást k tíži oprávněného, že se mu nepodařilo zjistit protiprávní jednání státu dříve, je v rozporu se základními principy spravedlnosti. Takový přístup je podle stěžovatelky svévolný a zjevně zneužívající institut promlčení, resp. rozporný s dobrými mravy. Stěžovatelka považuje námitku promlčení za rozpornou s dobrými mravy i s přihlédnutím k individuálním okolnostem, že: a) vedlejší účastnice nesprávně vyčíslila restituční nárok, a porušila tak svou zákonnou povinnost, přičemž v době poskytnutí částečné náhrady přímo věděla, resp. objektivně vědět mohla a měla, že jí evidovaná výše nároku neodpovídá charakteru a ocenění odňatého a nevydaného pozemku; b) oprávněný v době podání žádosti o vyplacení částečné finanční náhrady jednal v omylu vyvolaném vedlejší účastnicí; c) správní řízení o restitučním nároku bylo postiženo mimořádnými prodlevami a lhůty pro rozhodnutí správního orgánu ve věci samé byly mnohonásobně překročeny, když vedlejší účastnici trvalo 16 let, než o základu restitučního nároku a ještě nesprávně rozhodla.

15. Z výše uvedených důvodů stěžovatelka dovozuje, že závěry obsažené v napadených rozhodnutích jsou v rozporu se smyslem a účelem restitučního zákonodárství.

16. Stěžovatelka konečně namítá, že se Nejvyšší soud neodůvodněně odchýlil od vlastní rozhodovací praxe, když uvádí, že skutkově totožná věc, kterou rozhodl odlišně, nelze na případ stěžovatelky použít. V takovém postupu spatřuje prvky nepřípustné libovůle a nepředvídatelnosti soudního rozhodování.

17. Ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, neboť jimi bylo zasaženo do jejích ústavně zaručených práv dle čl. 1, čl. 3 odst. 1, čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 1 odst. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

III. Vyjádření účastníků řízení, vedlejší účastnice řízení a replika stěžovatelky

18. Ústavní soud si pro účely řízení o ústavní stížnosti vyžádal vyjádření Nejvyššího, krajského a okresního soudu a Státního pozemkového úřadu.

19. Nejvyšší soud se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

20. Krajský soud odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí a na svých právních závěrech, které vychází z judikatury Nejvyššího soudu, setrval.

21. Okresní soud upozornil, že podle jeho názoru není podání ústavní stížnosti proti soudním rozhodnutím v pravomocně skončené věci prostou správou ve smyslu § 1678 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a proto zpochybnil aktivní legitimaci stěžovatelky k podání ústavní stížnosti. Argumentace stěžovatelky vycházející z odkazu na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2021 č. j. 24 Cdo 2335/2021-228 není příléhavá, neboť v uvedené věci se dovolací soud vyjadřoval k otázce pokračování v řízení o uplatněném restitučním nároku žalobce, který zemřel v průběhu prvoinstančního řízení.

22. Okresní soud dále zopakoval, že oprávněný v minulosti požádal vedlejší účastnici o vypořádání (celého) restitučního nároku za (předmětný) nevydaný pozemek, a to zaplacením peněžité náhrady na jím označený bankovní účet. Z tehdejšího projevu vůle oprávněného nevyplynulo, že by pozemkový fond žádal o poskytnutí vyšší částky (restituční náhrady) a že by předmětné plnění od vedlejší účastnice přijal pouze jako částečné s tím, že je mu třeba ještě doplatit zbytek. Pokud by Ústavní soud měl za to, že vyplacené finanční náhrady mohou restituenti zpochybnit bez dalšího, tj. i v případě, že původně souhlasili s takto úplným vypořádáním svého restitučního nároku, jednalo by se *de facto* o otevření nové restituční vlny, což je otázka, která přísluší k řešení primárně zákonodárci, v individuální věci pak orgánu ochrany ústavnosti. Takto ovšem Ústavní soud dosud na podobné věci nenahlížel, když v nálezu ze dne 22. 5. 2024 sp. zn. I. ÚS 2763/23 dospěl k závěru, že žádostí o finanční náhradu podle § 16 odst. 1 zákona o půdě a jejím poskytnutím v neúplné (částečné) výši restituční nárok nezaniká, nebyl-li zjištěn jednoznačný projev vůle oprávněné osoby se zbytku restitučního nároku vzdát. V případě zjištění takové vůle je třeba vzhledem k okolnostem věci posoudit, zda jí lze přiznat příslušné právní účinky. Okresní soud uvádí, že okolnosti zmíněné v citovaném nálezu odpovídajícím způsobem ověřil a tyto se staly součástí dílčích skutkových zjištění, závěru o skutkovém stavu a v návaznosti na to pak i součástí právního posouzení dané věci. Stěžovatelka tato skutková zjištění (která v řízení o ústavní stížnosti nelze revidovat) ústavní stížností fakticky obchází, když má za to, že případ oprávněného je totožný s případem řešeným v posledně označeném nálezu, což ovšem okresní soud odmítá. Okresní soud považuje ústavní stížnost za nedůvodnou.

23. Vedlejší účastnice předložila vyjádření shodné jako ve věci sp. zn. II. ÚS 1186/24. Poukázala na to, že Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 2763/23 sice odkazuje na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 2016 sp. zn. 28 Cdo 3042/2015, avšak opomíjí, že ústavní stížnost proti němu Ústavní soud svým usnesením ze dne 27. 3. 2019 sp. zn. III. ÚS 2296/16 odmítl. Vedlejší účastnice uvedla, že Nejvyšší soud v napadeném rozhodnutí vycházel z dohody o vypořádání restitučního nároku zaplacením peněžité náhrady, přitom oprávněný netvrdil, že v době vypořádání nároku byl omezen ve svém rozhodování, či na něj byl činěn jakýkoli nátlak. Až do roku 2021 netvrdil, že přijal pouze částečné plnění nebo že zpochybňuje podklady pro vyplacenou náhradu. Mezi oprávněným a vedlejší účastnicí byla uzavřena dohoda o způsobu vypořádání jeho restitučního nároku a obě strany této dohody měly za to, že tím je dluh splněn a pohledávka zanikla. O tom svědčí i skutečnost, že obě strany tento stav dlouhodobě respektovaly. Na základě výše uvedeného byl podle vedlejší účastnice její dluh spočívající ve vypořádání restitučních nároků zcela splněn před více než 13 lety, a to způsobem, který si oprávněný podle zákona o půdě sám zvolil. Ve vztahu k otázce promlčení nároku na přecenění peněžité náhrady poukázala vedlejší účastnice na judikaturu Nejvyššího soudu či konkrétní

rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem, podle kterého je právo na poskytnutí náhrady podle zákona o půdě majetkovým právem, které podléhá promlčení. S odkazem na usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 10. 2011 sp. zn. II. ÚS 2716/11 pak vedlejší účastnice připomněla zásadu odpovědnosti oprávněného za ochranu svých práv (*vigilantibus iura scripta sunt*). S touto zásadou je námitka promlčení v souladu, neboť nejsou známy okolnosti, které oprávněnému bránily ohradit se proti výši peněžité náhrady, případně podat žalobu ve tříleté promlčecí lhůtě. Dále poukazuje na to, že z rozhodnutí obecných soudů napadených ústavní stížností vyplývá, že bylo prokázáno, že vedlejší účastnice (resp. její právní předchůdce) v zákonné lhůtě a bez prodlení poskytla oprávněnému k jeho výzvě plnění podle jeho volby a ve výši, se kterou byl předem seznámen. Od té doby vedlejší účastnice považovala nárok oprávněného za vypořádaný. Od okamžiku přijetí vyplacené peněžité náhrady proto lze odvozovat počátek promlčení. Vedlejší účastnice se domnívá, že i stát má právo na zachování právní jistoty, přičemž odmítnutí námitky promlčení je zásahem, který musí být s ohledem na zachování právní jistoty stran právních jednání výjimečný. V tomto ohledu vedlejší účastnice odkazuje na rozhodnutí ze dne 22. 8. 2002 sp. zn. 25 Cdo 1839/2000, ve kterém Nejvyšší soud dovodil, za jakých okolností by se uplatnění promlčecí námitky příčilo dobrým mravům. Jelikož byl restituční nárok oprávněného, resp. stěžovatelky, uspokojen, případně došlo k promlčení jakýchkoliv dalších nároků, je podle vedlejší účastnice ústavní stížnost nedůvodná.

24. Stěžovatelka v replice odmítá názor okresního soudu, že by nebylo možno na daný případ aplikovat rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 24 Cdo 2335/2021-228 obsahující závěr, že v rámci prosté správy lze pokračovat v soudních řízeních o uspokojení restitučního nároku. Při připuštění opačného výkladu by byla podle stěžovatelky (s ohledem na běh lhůt a nemožnost podání uvedených prostředků k bránění práv) znemožněna účinná obrana porušených práv zemřelého oprávněného, a tedy i práva jeho právních nástupců. Ve zde posuzovaném případě si navíc stěžovatelka dovoluje poukázat na specifické okolnosti případu, kdy okruh dědiců, do kterého patří i stěžovatelka, ve shodě určil správkyní pozůstalosti právě stěžovatelku a s jejím postupem bez výhrad souhlasí.

25. Stěžovatelka uvádí, že úvahy vedlejší účastnice o údajné existenci dohody o zániku restitučního nároku, a to bez jakékoli vazby na skutkové závěry a dokazování před obecnými soudy, nemohou být předmětem přezkumu v řízení o ústavní stížnosti. Uvádí, že oprávněný sice požádal vedlejší účastnici žádostí ze dne 26. 7. 2010, aby mu oproti jeho restitučnímu nároku ve výši tehdy evidované vedlejší účastnicí (29 994,70 Kč) byla poskytnuta finanční náhrada, z této žádosti však nevyplývá, že by zbytek dluhu, tedy správně vyčíslený restituční nárok, náležející mu ze zákona, ponížený o poskytnuté plnění, měl zaniknout, resp. byl zcela a řádně vypořádán. Vedlejší účastnicí citované rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 2016 sp. zn. 28 Cdo 3042/2015 není podle stěžovatelky přiléhavé, neboť bylo vydáno za jiných skutkových okolností posuzované věci. Závěr vedlejší účastnice o uzavření dohody o zániku restitučního nároku je podle názoru stěžovatelky nesprávný, když jejím právním předchůdcem nebyla projevena jednoznačná a nezpochybnitelná vůle, jak ostatně vyžaduje i vedlejší účastnicí odkazovaný nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2763/23. Stěžovatelka poukazuje na snahu státu vyhnout se svým zákonným povinnostem a v této souvislosti odkazuje na recentní rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13. 9. 2024 sp. zn. 28 Cdo 1905/2024. Stěžovatelka nesouhlasí s vyjádřením okresního soudu v tom smyslu, že je jeho rozhodnutí v souladu s nálezem Ústavního soudu ze dne 22. 5. 2024 sp. zn. I. ÚS 2763/23. Má za to, že zmíněný nález obsahuje obecně platné závěry, které jsou v zásadě použitelné napříč všemi spory mezi oprávněnými osobami a vedlejší účastnicí, a že okresní soud tyto závěry ve svém rozhodnutí nerespektoval, resp. je jeho rozhodnutí s těmito v rozporu. Stěžovatelka je přesvědčena, že restituční nárok existuje dále bez ohledu na částečně poskytnutá plnění (ve formě finanční či naturální náhrady) a v podobě, v jaké měl být při zohlednění skutečného charakteru nevydaných pozemků vedlejším účastníkem oceněn a evidován. Bylo a je povinností státu zajistit správné

ocenění restitučního nároku, a nikoli přesouvat toto břemeno na oprávněné osoby, jímž se stát dobrovolně zavázal odčinit historicky způsobenou majetkovou křivdu. Pakliže okresní soud argumentuje tím, že byl zjištěn jednoznačný projev vůle právního předchůdce prominout vedlejší účastnici zbytek dluhu (restitučního nároku v zákonné výši), podle stěžovatelky nepřípustně domýšlí skutkové okolnosti případu, které nebyly předmětem posuzování a dokazování před obecnými soudy, tak aby zdánlivě dostál závěrům zmíněného nálezu sp. zn. I. ÚS 2763/23.

26. Stěžovatelka nesouhlasí ani s argumentací vedlejší účastnice, že by se restituční nárok oprávněného měl promlčovat. V odkazovaném rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2021 sp. zn. 28 Cdo 822/2021 nebylo promlčení posuzováno pro případ, že by vedlejší účastnice provedla nesprávné ocenění restitučního nároku a toto své pochybení odmítala napravit tak, jako je tomu nyní. Stěžovatelka považuje za nepřezkoumatelnou úvahu vedlejší účastnice o nedostatečné aktivitě oprávněného a připomíná, že ocenila-li by vedlejší účastnice restituční nárok správně na samém počátku, pak dokonce i při neaktivitě oprávněného by jeho nároky nebyly nikterak oslabeny. O to spíše nemohou být nároky oslabeny pouze povšechným závěrem vedlejší účastnice o neaktivitě oprávněného, byl-li restituční nárok oceněn nesprávně. Nadto aktivní snaha není nezbytnou náležitostí pro úspěšné domáhání se jednou vzniklého restitučního nároku.

27. Pokud snad okresní soud vyjadřuje obavu z toho, že oprávněné osoby by se mohly hromadně domáhat dalších přeceňování již částečně uspokojených restitučních nároků, tedy že by mohlo dle jeho slov dojít k otevření nové restituční vlny, pak v této věci stěžovatelka nad rámec vlastního případu uvádí, že podle jejího názoru by o takový důsledek nešlo, když nejde o zvyšování nároků „donekonečna“, ale pouze o plnění, ke kterému se stát zavázal od počátku, tzn. již přijetím příslušné zákonné úpravy.

IV. Splnění podmínek řízení

28. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas.

29. Ačkoliv stěžovatelka v ústavní stížnosti uvedla, že je správkyní pozůstalosti po oprávněném, v době podání ústavní stížnosti tomu tak nebylo. Ústavnímu soudu však bylo z úřední činnosti známo, že si v jiném řízení o ústavní stížnosti vyžádal od pověřené soudní komisařky JUDr. Věry Sáblíkové, notářky, informace o okruhu dědiců a osobě vykonávající správu pozůstalosti po oprávněném. JUDr. Sáblíková zaslala Ústavnímu soudu potvrzení, že stěžovatelka je jednou z dědiců po oprávněném, a tím i jeho právní nástupkyní. Jelikož v řízení o ústavní stížnosti nejde o právo, jež je vázáno jen na samotnou osobu oprávněného, a podle hmotného práva jeho smrtí k zániku práv a povinností nedošlo, Ústavní soud konstatuje, že stěžovatelka byla aktivně legitimována k podání ústavní stížnosti z titulu právního nástupnictví (srov. usnesení ze dne 7. 12. 2005 sp. zn. II. ÚS 357/04). Pouze pro úplnost Ústavní soud dodává, že v průběhu řízení o ústavní stížnosti jmenoval Obvodní soud pro Prahu 9 stěžovatelku usnesením ze dne 30. 1. 2025 č. j. 13 D 766/2024-69 správkyní celé pozůstalosti, a to v plném rozsahu s tím, že je při výkonu této funkce povinna vždy jednat s péčí řádného hospodáře a vykonávat práva a plnit povinnosti, které příslušely zůstaviteli-oprávněnému.

30. Ústavní soud dále shledal, že stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a Ústavní soud je současně k projednání ústavní stížnosti příslušný. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka (resp. oprávněný) před jejím podáním vyčerpala veškeré zákonné procesní prostředky ochrany svých práv (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

31. Po prostudování ústavní stížnosti, vyžádaných spisů a zaslaných vyjádření dospěl Ústavní soud k závěru, že je ústavní stížnost důvodná.

A) Obecná východiska pro posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

32. Úkolem Ústavního soudu je ochrana ústavnosti, nikoliv běžné zákonnosti [čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)]. Není proto součástí soustavy obecných soudů, není povolán k přezkumu správnosti aplikace podústavního práva a do rozhodovací činnosti obecných soudů může zasáhnout jen tehdy, shledá-li porušení některého základního práva nebo svobody.

33. Ústavní soud dále připomíná, že podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby, přičemž závazný je nejen výrok, ale rovněž část odůvodnění nálezu, která je s jeho výrokem spjata (tzn. nosné důvody rozhodnutí, *ratio decidendi*). Právě a jen v rámci tohoto odůvodnění musí být daný výrok vykládán. Rozhodnutí Ústavního soudu tak představují závazná interpretační vodítka pro rozhodování ve skutkově a právně obdobných věcech, od nichž je sice možné se odklonit, to ovšem pouze ve výjimečných a racionálně odůvodněných případech. Judikatura Ústavního soudu přitom plně zavazuje rovněž samotný Ústavní soud, resp. jeho jednotlivé senáty (s výjimkou případu uvedeného v § 23 zákona o Ústavním soudu, podle něhož dospěje-li senát v souvislosti se svou rozhodovací činností k právnímu názoru odchylnému od právního názoru Ústavního soudu vysloveného v nálezu, předloží otázku k posouzení plénu, přičemž stanoviskem pléna je senát v dalším řízení vázán). Toto konstatování činí zdejší soud zejména proto, že v ústavní stížnosti stěžovatelka argumentuje jeho judikaturou a aplikovatelností jeho právních závěrů na nyní posuzovanou věc.

34. Ústavní soud opakovaně vyslovil, že k restitucím nelze přistupovat formalisticky, ale musí být vždy sledován účel, jehož má být restitucí dosaženo, tedy odčinění majetkové křivdy z minulosti. Úkolem soudce v podmínkách materiálního právního státu je tak nalézt řešení, které by zajišťovalo maximální realizaci základních práv účastníků sporu a, není-li to možné, rozhodnout v souladu s obecnou ideou spravedlnosti, resp. podle obecného přirozenoprávního principu [viz nález ze dne 16. 6. 2005 sp. zn. I. ÚS 353/04 (N 124/37 SbNU 563), nález ze dne 23. 2. 2015 sp. zn. I. ÚS 1713/13 (N 40/76 SbNU 537) a v neposlední řadě i nález ze dne 5. 3. 2025 sp. zn. II. ÚS 1186/24].

35. Restitučními zákony se demokratická společnost snaží alespoň částečně zmírnit následky minulých majetkových a jiných křivd. I proto jsou stát a jeho orgány povinny postupovat podle restitučního zákona v souladu s oprávněnými zájmy osob, jejichž újma má být alespoň částečně kompenzována. Ke splnění účelu a cíle restitucí je proto zejména nutné, aby obecné soudy interpretovaly restituční zákony ve vztahu k oprávněným osobám co nejvstřícněji a v duchu snahy o zmírnění některých majetkových křivd, v jejichž důsledku k odnětí majetku došlo. Případné legislativní nedůslednosti různého druhu i nepředvídatelnost v postupu různých státních orgánů nebo osob jednajících v podstatě za stát nelze vykládat v neprospěch oprávněných osob, ale ve vztahu ke konkrétní věci s ohledem na platné konstitutivní hodnoty a principy demokratického právního státu tak, jak jsou vyjádřeny v ústavním pořádku České republiky (nález ze dne 26. 6. 2012 sp. zn. I. ÚS 2050/11 (N 125/65 SbNU 615) a opětovně sp. zn. II. ÚS 1186/24). Jinak řečeno, při výkladu restitučních předpisů není možné postupovat příliš restriktivně a formalisticky, naopak je nutné vykládat je velmi citlivě a vždy s ohledem na okolnosti konkrétního případu (obdobně nález ze dne 23. 2. 2015 sp. zn. I. ÚS 1713/13 a opětovně sp. zn. II. ÚS 1186/24).

36. V již zmiňovaném nálezu ze dne 22. 5. 2024 sp. zn. I. ÚS 2763/23 se Ústavní soud zabýval otázkou, zda je ústavně souladný závěr obecných soudů, podle kterého nárok restituenta zanikl, byla-li mu již poskytnuta finanční náhrada, přestože byla vyplacena

v nezákonné (neúplné) výši. Ústavní soud v uvedeném nálezu vyslovil, že z hlediska práva na ochranu a uspokojení restitučního nároku nelze činit rozdíl mezi oprávněnými osobami, které žádají o naturální náhradu podle § 11a odst. 1 zákona o půdě, a oprávněnými osobami, které žádají o finanční náhradu podle § 16 odst. 1 zákona o půdě. Jejich postavení je rovné. Žádostí o finanční náhradu podle § 16 odst. 1 zákona o půdě a jejím poskytnutím v neúplné (částečné) výši restituční nárok nezaniká, nebyl-li zjištěn jednoznačný projev vůle oprávněné osoby vzdát se zbytku restitučního nároku. V případě zjištění takové vůle je třeba vzhledem k okolnostem věci posoudit, zda jí lze přiznat příslušné právní účinky. S uvedenými závěry se Ústavní soud ztotožnil i ve svém nálezu ze dne 21. 1. 2025 sp. zn. III. ÚS 3111/23 (N 10/128 SbNU 89) a ostatně i sp. zn. II. ÚS 1186/24.

B) Aplikace obecných východisek na posuzovaný případ

37. Jak již bylo popsáno, v nyní posuzované věci se oprávněný v řízení před obecnými soudy podanou žalobou domáhal přecenění svého restitučního nároku a s tím spojil požadavek na bezúplatný převod náhradních pozemků k uspokojení tohoto přeceněného restitučního nároku.

38. Vedlejší účastnice ocenila restituční nárok oprávněného částkou 29 994,70 Kč, která mu také byla vyplacena. Oprávněný na základě nově zpracovaných znaleckých posudků zjistil, že celková cena nevydaných pozemků byla výrazně vyšší (2 585 750 Kč), neboť v době přechodu na stát byl vyvlastněný pozemek sice evidován jako zemědělský, avšak byl určen k výstavbě obytného souboru Černý most II. Vedlejší účastnici (resp. jejímu právnímu předchůdci Pozemkovému fondu České republiky) přitom bylo s ohledem na odůvodnění rozhodnutí sp. zn. PÚ 8579/93, kterým nebyl pozemek oprávněnému vydán, známo, že v době odnětí pozemků a jejich převedení na stát (v roce 1983) byl předmětný pozemek územním rozhodnutím určen k zastavění. Přestože vedlejší účastnice prokazatelně disponovala podklady prokazujícími stavební charakter pozemku, nestanovila správnou výši restitučního nároku.

39. V ústavní stížnosti stěžovatelka nesouhlasila se závěry obecných soudů, že restituční nárok oprávněného byl bez ohledu na jeho správnou výši poskytnutím částečné finanční náhrady vyplacené v roce 2010 zcela vypořádán, a tím zanikl či byl promlčen.

40. Obecné soudy v ústavní stížností napadených rozhodnutích vycházely zejména z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 11. 7. 2023 sp. zn. 28 Cdo 974/2023, ten však byl právě nálezem Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2763/23 zrušen. Předmětem posouzení přitom byla totožná otázka, jako v nyní posuzované věci, tedy zda je ústavně souladný závěr obecných soudů, podle něhož nárok restituenta zanikl, byla-li mu již poskytnuta finanční náhrada, přestože byla vyplacena v nezákonné (neúplné) výši. Závěry obsažené v uvedeném nálezu jsou proto závazné i v této nyní posuzované věci.

41. Ústavní soud se tehdy podrobně zabýval otázkou, zda je obecně možné „přecenit“ nároky restituentů, byla-li jim již poskytnuta náhrada v nezákonné, nižší výši. Taková možnost totiž existuje v případě, kdy oprávněná osoba uspokojovala svůj restituční nárok formou vydání náhradního pozemku. Ústavní soud podrobil výklad Nejvyššího soudu obsažený v rozsudku ze dne 11. 7. 2023 sp. zn. 28 Cdo 974/2023 přezkumu z pohledu toho, zda jím byla porušena práva stěžovatelů na rovnost podle čl. 1 Listiny. Nejvyšší soud přitom rozlišoval dvě kategorie oprávněných osob: a) restituenti, jejichž restituční nárok byl částečně vypořádán formou naturální náhrady podle § 11a odst. 1 zákona o půdě; b) restituenti, jejichž restituční nárok byl částečně vypořádán formou finanční náhrady podle § 16 odst. 1 zákona o půdě. Z rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 974/2023 přitom vyplynulo, že Nejvyšší soud dovozuje „privilegovanost naturální restituce“ (myšleno patrně ve smyslu naturální náhrady, neboť jedinou naturální restitucí je vrácení odňatého majetku).

42. Ústavní soud se proto v uvedeném nálezu zabýval tím, zda je ústavně konformní rozlišovat mezi restituenty, kteří žádali o vydání náhradních pozemků, a restituenty, kteří žádali

o poskytnutí finanční náhrady, a to konkrétně v návaznosti na otázku, zda má forma původně zvolené náhrady vliv na případný zánik jejich vadně oceněných a částečně uspokojených restitučních nároků. Podle Ústavního soudu jde v obou případech o osoby ve srovnatelném právním postavení – oprávněné osoby domáhající se uspokojení svého restitučního nároku v zákonné výši. Připustila-li judikatura, že na základě dohody oprávněné osoby a subjektu povinného k poskytování náhrad je možné učinit předmětem náhrady peněžité plnění bez dalšího (srov. stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 19. 12. 1995 sp. zn. Cpjn 36/95), nelze klást stěžovatelům k tíži, že jim byla na jejich žádost místo náhradních pozemků poskytnuta finanční náhrada, čímž byl její subsidiární charakter potlačen. Ústavní soud zdůraznil, že v případě obou forem náhrad za nevydaný pozemek se uspokojuje povahou totožný restituční nárok. Nároky všech oprávněných osob vyplývají ze zákona o půdě, jejich postavení je rovné a přísluší jim stejná práva a povinnosti. Kvalita restitučního nároku nemůže být horší jen proto, že se oprávněná osoba rozhodla jej uspokojovat jiným, právem aprobovaným způsobem.

43. Ústavní soud dále v uvedeném nálezu podotkl, že nelze pominout ani to, že oprávněné osoby mohly přijmout finanční náhradu pod tíhou mnohaletého restitučního procesu, který nespěl ke konci v dohledné době. Tak tomu bylo i v nyní posuzované věci. Jak stěžovatelka v ústavní stížnosti uvedla, v době žádosti dosavadní jednání vedlejší účastnice vyvolávalo obavy, zda se restituční nárok, alespoň zčásti v té době nerozporované vedlejší účastnicí, podaří vůbec vypořádat, vedlejší účastnice rozhodla o vydání přibližně po 16 letech od uplatnění nároku.

44. V nálezu ze dne 21. 5. 2013 sp. zn. IV. ÚS 1088/12 (N 89/69 SbNU 397), bodu 13, Ústavní soud vyslovil, že restituční řízení se nesmí podobat loterii. Ani osoby žádající o náhradní pozemky, ani osoby žádající o finanční kompenzaci neměly v době (prvního) uplatnění restitučního nároku jistotu, jakým způsobem se bude na jimi zvolené náhrady v budoucnu pohlížet. Nelze potom jedné skupině restituentů s odstupem doby sdělit, že „mají smůlu“, jestliže nezvolili ten správný způsob náhrady. Je znakem právního státu zajistit osobám ve stejném právním postavení shodnou právní ochranu (srov. nález ze dne 19. 6. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 35/17 (N 112/89 SbNU 655; 135/2018 Sb.), body 70 a 73).

45. V nálezu ze dne 18. 7. 2017 sp. zn. II. ÚS 4139/16 (N 129/86 SbNU 205) Ústavní soud uvedl, že je bez významu, že zákon o půdě na rozdíl od zákona o mimosoudních rehabilitacích umožňoval vydání náhradního pozemku. Z hlediska účelu finanční náhrady a souvisejícího požadavku její přiměřenosti a rozumnosti jde totiž o odlišnost formální. Opačný výklad by mohl znamenat, že stát oprávněným osobám fakticky přestane nabízet adekvátní pozemky a místo toho bude jejich čtvrt století trvající nárok vypořádávat prostřednictvím bagatelních částek (viz bod 50). Z uvedeného pak plyne, že mezi finanční a naturální náhradou není možné z hlediska jejich účelu (jímž je uspokojení restitučního nároku) činit rozdíly; nelze tudíž činit rozdíl ani mezi oprávněnými osobami podle jimi zvolené formy náhrady co do rozsahu soudní ochrany proti liknavému a svévolnému postupu Státního pozemkového úřadu. Ústavní soud tak setrvává na svém závěru, že neexistuje legitimní důvod, proč by jedné skupině restituentů měla být oproti jiné upřena soudní ochrana (čl. 36 odst. 1 Listiny) jejich restitučního nároku. Dospěl-li Nejvyšší soud svým výkladem a aplikací restitučních předpisů k závěru opačnému, podrobil stěžovatelku (resp. oprávněného) bez legitimního cíle (neodůvodněně) nerovné ochraně dotčeného základního práva, která naplňuje znaky tzv. neakcesorické nerovnosti (čl. 1 Listiny), čímž porušil požadavek vyloučení libovůle při odlišování subjektů a ochrany jejich práv.

46. Z hlediska práva na ochranu a uspokojení restitučního nároku nelze činit rozdíl mezi oprávněnými osobami, které žádají o naturální náhradu podle § 11a odst. 1 zákona o půdě, a oprávněnými osobami, které žádají o finanční náhradu podle § 16 odst. 1 zákona o půdě. Jejich postavení musí být rovné.

47. Jde-li o vliv poskytnutí (částečné) finanční náhrady na existenci restitučního nároku, poukazuje Ústavní soud na to, že restituční nárok přísluší všem oprávněným osobám podle zákona o půdě. Právo na jeho uspokojení vyplývá přímo ze zákona, který stanoví jednotlivé formy náhrad. Pro určení výše restitučního nároku oprávněné osoby je rozhodující charakter a cena odňatých a nevydaných pozemků (§ 16 odst. 1 a § 28a zákona o půdě), nikoliv nesprávná interní evidence vedlejší účastnice. Ocenění restitučního nároku vedlejší účastnicí je pouze jejím administrativním úkonem, neprobíhá žádné správní řízení a ohledně výše nároku není vydáváno žádné správní rozhodnutí.

48. Výše finanční náhrady je upravena v § 28a zákona o půdě, podle něhož se náhrady – nestanoví-li zákon jinak – poskytují v cenách platných ke dni 24. 6. 1991, a to u věcí nemovitých v cenách podle vyhlášky č. 182/1988 Sb., ve znění vyhlášky č. 316/1990 Sb. Původně panoval názor, že finanční náhrada neplní účel hodnotového ekvivalentu za nevydaný pozemek, a její funkce je tedy symbolická. Ústavní soud ovšem nálezem ze dne 18. 7. 2017 sp. zn. II. ÚS 4139/16 význam finanční náhrady posunul tak, že má umožnit odstranění či zmírnění křivd způsobených komunistickým režimem srovnatelným způsobem jako při vydání věci; musí být tedy s ohledem na účel restitučních předpisů přiměřená a rozumná. Tyto závěry Ústavní soud výslovně aproboval také v nálezu ze dne 12. 1. 2021 sp. zn. Pl. ÚS 21/19 (N 4/104 SbNU 36; 81/2021 Sb.), v němž posuzoval ústavnost § 16 odst. 1 zákona o půdě ve slovech „stanovené podle § 28a“ (srov. též nález ze dne 19. 6. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 35/17).

49. Z ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu pak vyplývá, že vedlejší účastnice má povinnost evidovat restituční nároky oprávněných osob ve správné výši (viz usnesení ze dne 1. 3. 2022 sp. zn. 28 Cdo 536/2022 či ze dne 7. 6. 2022 sp. zn. 28 Cdo 1562/2022). Za liknavý či svévolný postup ztěžující uspokojení restitučního nároku lze považovat i nesprávné ocenění odňatých a nevydaných pozemků (srov. např. usnesení ze dne 21. 6. 2016 sp. zn. 28 Cdo 155/2016).

50. Ústavní soud se v nyní posuzované věci zabývá konkrétní situací a dospěl k závěru, že restituční nárok původní oprávněné osoby částečným plněním nezanikl ani zaniknout nemohl. Již od jeho vzniku měla být jeho hodnota stanovena podle charakteru odňatého pozemku. Ocenila-li vedlejší účastnice restituční nárok v rozporu se svou zákonnou povinností nižší částkou, oprávněné osobě přesto ze zákona plynul nárok na poskytnutí náhrady ve správné výši, a to již od počátku (*ex tunc*). Není rozhodné, v jaké výši jej vedlejší účastnice ke dni žádosti o poskytnutí finanční náhrady evidoval a jakou finanční náhradu oprávněnému poskytl. Částečným plněním dluh (obecně) nezaniká a není žádný důvod, aby zanikl restituční nárok. Tím spíše proto, že na jedné straně stojí stát plnící své zákonné povinnosti a na druhé straně restituent, jehož křivdy (a křivdy jeho předchůdců) se stát snaží odčinit. Opačný výklad by vedl k protiústavním důsledkům, především by byl v rozporu se smyslem a účelem restitučních předpisů.

51. V uvedeném nálezu sp. zn. I. ÚS 2763/23 Ústavní soud upozornil, že je nezbytné rozlišovat, zda se oprávněné osoby domáhají uspokojení zbývající výše restitučního nároku, který byl z důvodu vadného (nezákonného) postupu vyplacen v neúplné výši, či zda se domáhají navýšení restitučního nároku s tím, že její výši nepovažují za přiměřenou a rozumnou. V tehdy posuzované věci, stejně jako v nyní posuzované věci, jde o případ první. Oprávněný se nedomáhal vydání náhradních pozemků ve výši, která by odpovídala jeho představám o současné tržní hodnotě odňatých pozemků. Nenamítal ani, že podle vyhlášky určená hodnota není přiměřená. Neotvírá tak již jednou vypořádaný restituční nárok. Žádal pouze rozdíl mezi původním oceněním odňatých pozemků a oceněním správným, a to ke dni účinnosti zákona o půdě. Nejde ani o případ, kdy by restituční nárok byl oprávněnému postoupen.

52. Ze skutkových zjištění soudů současně nevyplývá, že by oprávněný výslovně a jednoznačně projevil vůli se práva na uspokojení zbývající části restitučního nároku vzdát či že přijetím finanční náhrady považuje svůj restituční nárok v celém rozsahu za vypořádaný

(popř. uzavřel v tomto směru dohodu). Za takový projev vůle nelze považovat, že požádal a přijal finanční náhradu v nižší výši, než původně uplatňoval. Platí totiž, že případný sporný úkon, který je zjevně proti zájmům oprávněných osob, nelze vyložit k jejich tíži [srov. nález ze dne 10. 12. 2008 sp. zn. I. ÚS 755/06 (N 219/51 SbNU 725) či sp. zn. II. ÚS 1186/24].

53. I kdyby snad bylo možné projevení této či obdobné vůle ze skutkových zjištění jednoznačně dovodit, bylo by třeba její účinky zhodnotit s ohledem na konkrétní okolnosti. Zásada autonomie vůle je v oblasti restitucí modifikována účelem a smyslem restitučních předpisů, neboť nejde o typický soukromoprávní vztah mezi rovnými stranami (viz nález sp. zn. I. ÚS 755/06). Obdobně je bez relevance dohoda mezi oprávněnou a povinnou osobou, která vede pouze ke zkrácení práv restituenta (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 2016 sp. zn. 28 Cdo 3042/2015). Bylo by totiž nesprávné, aby stát, který v rozporu se svou zákonnou povinností poskytl restituentům finanční náhradu v nesprávné výši, těžil tak z toho, že restituenti tuto náhradu přijali.

54. Obecně proto platí, že žádostí o finanční náhradu podle § 16 odst. 1 zákona o půdě a jejím poskytnutím v neúplné (částečné) výši restituční nárok nezaniká, nebyl-li zjištěn jednoznačný projev vůle oprávněné osoby se zbytku restitučního nároku vzdát. V případě zjištění takové vůle je třeba vzhledem k okolnostem věci posoudit, zda jí lze přiznat příslušné právní účinky.

55. Ústavní soud tedy učinil závěr, že oprávněnému vznikl nárok podle zákona o půdě na odškodnění za nevydaný pozemek, tento nárok částečným plněním nezanikl ani nebyl promlčen. Je proto nezbytné poskytnout – nyní již stěžovatelce – odpovídající náhradu, a nikoli hledat způsoby, jak poskytnutí zákonem stanovené náhrady zabránit. Tím, že obecné soudy považovaly restituční nárok oprávněného, resp. stěžovatelky, za vypořádaný a zaniklý, mu (jí) odepřely soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny) a porušily jeho (její) legitimní očekávání, že jeho (její) restituční nárok bude uspokojen v zákonem stanoveném rozsahu (čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě). Dále soudy oprávněnému (stěžovatelce) bez legitimního důvodu poskytly nerovnou ochranu dotčeného základního práva (čl. 1 Listiny).

56. Ústavní soud si je plně vědom toho, že smyslem restitučního zákonodárství není napravení veškerých újem a nekonečné uplatňování a přeceňování restitučních nároků v situaci, kdy od účinnosti zákona o půdě uplynulo více než třicet let. Není ovšem přijatelné, aby stát, který se zavázal způsobené křivdy zmírnit, vadným postupem již v době jejich vypořádávání ocenil restituční nároky oprávněných osob v nižší výši, než jim podle zákona náleží, a následně jim odmítal poskytnout odpovídající náhradu. Tím spíše v situaci, kdy jiným oprávněným osobám v obdobné situaci ochranu práva na poskytnutí náhrady ve správné výši přiznává.

57. Stěžovatelce jako právní nástupkyni oprávněného bylo upřeno právo na uspokojení restitučního nároku jen na základě toho, že byla oprávněnému v minulosti na tento nárok poskytnuta peněžitá náhrada v nesprávné nižší výši. Závěr, že restituční nárok zanikl, neboť byla poskytnuta částečná peněžitá náhrada, odporuje smyslu a účelu restitučních předpisů a vyvolává další protiústavní důsledky (další křivdy).

58. Ústavní soud si je vědom toho, že obecné soudy v předmětné věci rozhodovaly dříve, než byly vydány výše odkazované nálezy sp. zn. I. ÚS 2763/23 a sp. zn. III. ÚS 3111/23. Ústavní soud je však těmito nálezy při svém dalším rozhodování vázán, neboť, jak bylo výše uvedeno, judikatura Ústavního soudu plně zavazuje rovněž samotný Ústavní soud, resp. jeho jednotlivé senáty.

VI. Závěr

59. Ústavní soud uzavírá, že stejně jako ve věci sp. zn. II. ÚS 1186/24 porušily obecné soudy napadenými rozhodnutími ústavně zaručené právo právního předchůdce stěžovatelky jako oprávněného (a nyní stěžovatelky) na rovnost podle čl. 1 Listiny, právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a na ochranu legitimního očekávání podle čl. 1 Dodatkového

protokolu k Úmluvě. Ústavní soud proto ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí zrušil.

60. V dalším řízení bude úkolem okresního soudu věc znovu projednat a rozhodnout o ní. Při svém dalším rozhodování je okresní soud vázán právním názorem Ústavního soudu vysloveným v tomto nálezu, jakož i v nálezech ze dne 22. 5. 2024 sp. zn. I. ÚS 2763/23, ze dne 21. 1. 2025 sp. zn. III. ÚS 3111/23 a ze dne 5. 3. 2025 sp. zn. II. ÚS 1186/24 (čl. 89 odst. 2 Ústavy). Okresní soud se bude zabývat zejména otázkou řádného vyčíslení finanční náhrady poskytnuté oprávněnému za odňaté pozemky ve vztahu k hodnotě odňatých pozemků, a otázkou míry uspokojení nároku oprávněného (nyní stěžovatelky). V této souvislosti vezme v úvahu, že žádost oprávněného o finanční náhradu a její přijetí v určité výši bez dalšího neznamená, že se vzdal práva na uspokojení svých restitučních nároků ve zbývajícím rozsahu.

61. Ústavní soud o ústavní stížnosti rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť dospěl k závěru, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 172
Doktrína zesílených důvodů u dlouhotrvající vazby
(sp. zn. IV. ÚS 1563/25 ze dne 6. srpna 2025)

I. Obviněný nesmí být ponechán ve vazbě kvůli podezření z takové trestné činnosti, z níž doposud nebyl obviněn (čl. 8 odst. 5 Listiny základních práv a svobod ve spojení s § 68 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

II. Na košatá a obsáhlá podání nemusí vazební soud reagovat stejně košatým a obsáhlým rozhodnutím. Vazební soud nemusí ani reagovat na všechny dílčí argumenty podání, zejména je-li podání spíše koláží vší myslitelné judikatury bez nějakého rozumného vztahu k právě řešené věci. Soudní rozhodnutí je praktickým dílem a nemusí se vypořádávat s argumentací, která na právě řešenou věc nemůže mít vliv. Vazební soud se však musí vypořádat s konkrétní a podstatnou argumentací obviněného (čl. 8 odst. 5 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod).

III. Vazební soudy mohou převzít nebo odkázat na odůvodnění jiných vazebních rozhodnutí, přirozeně v téže trestní věci, pokud obviněný neuvádí žádnou novou argumentaci a ve svých opakovaných podáních jen „dokola“ opakuje stejné argumenty (čl. 8 odst. 5 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod).

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Zdeňka Kühna (soudce zpravodaj), soudkyně Lucie Dolanské Bányaiové a soudce Josefa Fialy o ústavní stížnosti stěžovatelky G. W., t. č. Vazební věznice a Ústav pro výkon zabezpečovací detence Praha Pankrác, zastoupené JUDr. Jiřím Dobývalem, advokátem, sídlem Sokolovská 5/49, Praha 8 – Karlín, proti usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 25. března 2025 č. j. 11 To 87/2025--62 a usnesení Okresního soudu v Náchodě ze dne 24. února 2025 č. j. 0 Nt 1504/2025-30, za účasti Krajského soudu v Hradci Králové a Okresního soudu v Náchodě jako účastníků řízení a Krajského státního zastupitelství v Hradci Králové jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 25. března 2025 č. j. 11 To 87/2025-62 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na osobní svobodu podle čl. 8 odst. 1 a 5 Listiny základních práv a svobod a na řádný proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 25. března 2025 č. j. 11 To 87/2025-62 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Podstata věci

1. Tento nález opakuje význam doktríny zesílených důvodů ve věcech dlouhotrvající vazby. Současně zdůrazňuje, že vazební soudy musí dostatečně reagovat na konkrétní a relevantní námitky, které proti vazbě obviněný snáší.

2. Orgány činné v trestním řízení vedou rozsáhlé trestní řízení proti vícero obviněným, kteří organizovaně na základě promyšleného scénáře připravili stovky majitelů bankovních účtů (poškozené) o nejméně 100 mil. Kč. Stěžovatelka je jednou z obviněných osob.

3. Zjednodušeně řečeno, celá trestní věc z pohledu orgánů činných v trestním řízení probíhala takto. Obvinění se telefonicky spojili s poškozenými a předstírali, že jsou zaměstnanci České národní banky, případně nějaké komerční banky, a mají dohlížet na bezpečnost účtů v prostředí internetového bankovnictví (tzv. falešní operátoři). Obvinění poškozeným nepravdivě sdělili, že jim účty napadli hackeři. Z obavy ze ztráty peněz se poškození řídili jejich „radami“, kvůli kterým obvinění získali přístup k účtu. Způsobů, jak obvinění připravili nic netušící poškozené o peníze, bylo vícero. Někdy přesvědčili poškozené, aby sami převedli peníze na tzv. zabezpečené nebo jiné účty, odkud je odčerpali (výběry v hotovosti a dalšími převody). Jindy je zase přesvědčili, aby si do telefonu nebo počítače nainstalovali aplikaci, která jim umožnila vzdálený přístup k elektronickým zařízením. Následně se uskutečnily převody peněz na jiné účty, tj. mimo dispozici poškozených. Veškeré podvodné telefonáty a na ně navazující převody peněz se děly na půdě tzv. call center, které se nacházely na Ukrajině.

4. Stěžovatelka podle orgánů činných v trestním řízení sehrála v této věci důležitou roli. Měla především na starosti nábor nových falešných operátorů: sama zadávala nabídku práce, komunikovala se zájemci, zadávala jim pokyny k výkonu práce, organizovala jejich odjezd do call center na Ukrajině atd.

5. Stěžovatelka tak údajně spáchala několik trestných činů, resp. zvlášť závažných zločinů: podvod [§ 209 odst. 1, odst. 4 písm. a), odst. 5 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, (dále jen „trestní zákoník“) spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny ve smyslu § 107 téhož zákona]; neoprávněný přístup k počítačovému systému a neoprávněný zásah do počítačového systému nebo nosiče informací [§ 230 odst. 1, odst. 2 písm. a) a d), odst. 4 písm. a), odst. 5 písm. a) a b) trestního zákoníku, spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny ve smyslu § 107 téhož zákona] a účast na organizované zločinecké skupině (§ 361 odst. 1 trestního zákoníku).

II. Procesní vývoj věci

6. Orgány činné v trestním řízení zahájily proti stěžovatelce trestní stíhání [§ 160 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)]. Nedlouho poté, v dubnu 2024, vzal soud stěžovatelku do vazby (usnesením Okresního soudu v Náchodě ze dne 19. 4. 2024 č. j. 0 Nt 2207/2024-12). Od té doby rozhodovaly vazební soudy o její vazbě opakovaně, ať už na základě návrhu dozorujícího státního zástupce o ponechání ve vazbě, nebo stěžovatelčiny žádosti o propuštění z vazby.

7. V nynější věci vazební soudy rozhodovaly o stěžovatelčině vazbě necelý rok po jejím vzetí do vazby. Stěžovatelka zažádala o propuštění z vazby. Okresní soud žádost zamítl, neboť stále existuje důvodná obava, že stěžovatelka uprchne [útěkový důvod vazby, § 67 písm. a) trestního řádu] a že bude pokračovat v trestné činnosti [předstižný důvod vazby, § 67 písm. c) téhož zákona]. Dosavadní výsledky trestního řízení a dosud shromážděné důkazy podporují důvodné podezření o existenci skutku, o jeho trestní povaze a o jeho spáchání stěžovatelkou. K jednotlivým vazebním důvodům okresní soud souhrnně řekl, že stěžovatelce hrozí vysoký trest odnětí svobody a že nemá ve svém bydlišti příliš pevné vazby, a to vzhledem k jejímu dosavadnímu způsobu života a způsobu obstarání si prostředků k obživě. I když stěžovatelka

tvrdí, že se v minulosti materiálně zabezpečovala jinak a že měla kde bydlet, stále se uchylovala k lukrativnější a atraktivnější, zato protiprávní činnosti. Nedobrý zdravotní stav stěžovatelce nebrání ve výkonu vazby. Byť stěžovatelka trpěla zdravotními neduhy, nijak jí to nebránilo v páchání trestné činnosti z Ukrajiny, tj. z území sužovaného válkou. Případné vazební substituty nezabrání ani jejímu útěku do zahraničí, ani pokračování v páchání trestné činnosti.

8. O stěžovatelčině stížnosti rozhodoval Krajský soud v Hradci Králové. Ten její stížnost znovu zamítl. Důvody vazby stále existují. Krajský soud zdůraznil, že se rozsah této trestní věci ještě rozšířil. Pokud vazební soudy stěžovatelku uznají vinnou, hrozí jí vzhledem k rozsahu, výši celkové škody a souběhu trestných činů poměrně vysoký trest odnětí svobody, nejméně osm let. Útěkový vazební důvod trvá. Předstižný vazební důvod rovněž trvá, neboť právě promyšlená a rozsáhlá trestná činnost byla jejím skutečným zdrojem příjmů. Stěžovatelka může vykonávat vazbu. Není třeba ji léčit na svobodě, léčba v prostorech vazební věznice je dostatečná. Znalecký posudek a výslech lékaře jsou zbytečné.

III. Argumentace stěžovatelky

9. V ústavní stížnosti stěžovatelka zaprvé namítá porušení doktríny zesílených důvodů ve vazebních věcech. Útěkový vazební důvod totiž neexistuje. Zda hrozí útěk, vyžaduje pečlivé posouzení všech okolností případu. Je třeba vyhodnotit, zda tu existují okolnosti, které tuto obavu zesilují či zeslabují. Rozhodně nestačí jen odkázat na text zákona či na hrozící výši trestu odnětí svobody. Vazební soudy v podstatě zopakovaly své předchozí argumenty a věci nevěnovaly žádnou pozornost. Navíc se nezabývaly, zda lze vazbu nahradit vazebními substituty. Ani předstižný vazební důvod tu není. Vazební soudy neuvedly žádné konkrétní okolnosti, ze kterých by vyplynulo, že stěžovatelka bude pokračovat v trestné činnosti. Rovněž se důsledněji nezabývaly posouzením, zda jí špatný zdravotní stav brání v trestné činnosti. Vazební soudy neodůvodnily napadená rozhodnutí řádně, přesvědčivě a logicky. Neučinily tak, i když si to žádá doktrína zesílených důvodů.

10. V druhém argumentačním okruhu se stěžovatelka domnívá, že jí vazební soudy odpírají právo na ochranu zdraví a na zdravotní péči. Tvrdí, že toto základní právo musí vazební soudy upřednostnit před vazbou. Protože soudy nevyslyšely její přání být stíhána na svobodě, hazardují s jejím zdravím. Závěrem stěžovatelka kritizuje vazební soudy za to, že se nezabývaly návrhy na provedení důkazů o jejím nedobrém zdravotním stavu. Tato lhostejnost se mj. propsala do postupu vazebních soudů, které argumentaci o jejím zdraví zlehčují či přehlíží.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

11. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je řádně zastoupena [§ 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)]. Vyčerpala též všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv (§ 75 odst. 1 téhož zákona). Ústavní stížnost je přípustná.

V. Shrnutí řízení před Ústavním soudem

12. Ústavní soud si vyžádal relevantní části trestního spisu (usnesení o zahájení trestního stíhání a předešlá vazební rozhodnutí). Dále si vyžádal vyjádření k ústavní stížnosti.

13. Krajský soud uvádí, že všem vazebním důvodům a stěžovatelčině zdravotnímu stavu věnoval náležitou pozornost. Zdůrazňuje, že soudy o vazbě stěžovatelky rozhodovaly opakovaně. Stěžovatelka nepředložila žádné nové argumenty. V takovém případě není třeba, aby soudy opakovaly již jednou řečené. Krajský soud trvá na závěru, že stěžovatelčin zdravotní stav jí nebrání, aby byla ve vazbě, aby utekla a aby pokračovala v trestné činnosti. Útěkový vazební důvod má své opodstatnění: stěžovatelce hrozí vysoký trest odnětí svobody a má vazbu na Ukrajinu, kam může utéci. Rovněž předstižný vazební důvod je opodstatněný: trestná činnost

představovala pro stěžovatelku jediný zdroj obživy. Krajský soud se zabýval jejím zdravotním stavem. Vysvětlil, že vazební věznice jí může poskytnout dostatečnou zdravotní péči, případně ve spolupráci s jinými zdravotnickými zařízeními, aby se její zdravotní stav nezhoršil. K doktríně zesílených důvodů krajský soud uvádí, že nynější věc již pokročila do fáze obžaloby (v dubnu 2025). Tím se ještě více posílilo podezření, že se skutek stal, že jde o trestný čin a že jej spáchala právě stěžovatelka. Čím více se přibližuje potenciální odsouzení stěžovatelky, tím větší je riziko možného útěku či skrývání se před řízením či hrozícím trestem.

14. Okresní soud tvrdí, že stěžovatelčina základní práva neporušil. Její ústavní stížnost pouze skutkově a právně polemizuje se závěry vazebních soudů. Soudy jí na vše odpověděly a se vším se vypořádaly. Okresní soud dodává, že v květnu 2025 orgány činné v trestním řízení zahájily proti stěžovatelce další trestní stíhání, a to ve věci trestného činu kuplířství (§ 189 trestního zákoníku). Okresní soud věděl ze své úřední činnosti, že orgány činné v trestním řízení – souběžně s nynější trestní kauzou – činily kroky ve shora zmíněné trestní věci. Aby se nezmařil účel trestního řízení, musela tato věc zůstat utajena. Byť nemohlo být jasně sděleno, zda důvodné podezření směřuje proti té či oné trestné činnosti (tj. náboru falešných operátorů nebo provozování nevěstince), přetrvávala obava, že stěžovatelka bude pokračovat v trestné činnosti. Zdravotní stav stěžovatelky jí nebrání, aby pokračovala v trestné činnosti, která je fyzicky nenáročná a časově a místně flexibilní.

15. Krajské státní zastupitelství v Hradci Králové tvrdí, že vazební soudy neporušily žádná základní práva stěžovatelky. Byť jsou napadená rozhodnutí stručná, je v nich vše, co je třeba pro odůvodnění vazby. Stěžovatelce skutečně hrozí vysoký trest odnětí svobody. Byla to ona, kdo stála u zrodu trestné činnosti. Vzhledem ke všem okolnostem jí určitě hrozí trest odnětí svobody v délce trvání více než osm let (krajské státní zastupitelství navrhlo potrestat stěžovatelku trestem v trvání 12 let). Takto individualizovaná hrozba vysokého trestu zakládá podle judikatury sama o sobě dostatečnou obavu z útěku před trestním stíháním. Útěku lze stěží předejít jinými, mírnějšími prostředky. Stěžovatelka se dlouhodobě zdržovala na Ukrajině, kde má dokonce partnera. Má tam kontakty s osobami z kriminálního prostředí a spolupracovala s nimi při páchání nynější trestné činnosti. Trestná činnost byla jediným způsobem, jakým si obstarávala prostředky k životu. Byť její zdravotní stav nebyl dobrý, přesto páchala trestnou činnost.

16. Krajské státní zastupitelství připouští, že se v zásadě nezměnily důvody vazby, přesto v duchu principu posílení vazebních důvodů nastal jistý posun. Především odkazuje na opatřené důkazy (výpovědi osob zapojených do trestné činnosti, obsah datových nosičů), které potvrdily stěžovatelčinu účast v nynější trestní kauze. Nakonec se ukázalo, že rozsah trestné činnosti byl větší, než se původně předpokládalo. A právě tato skutečnost společně s pokročilou důkazní situací a posunem ve věci (před podáním obžaloby) posiluje důvody déle trvající vazby, zejm. pokud jde o útěkový vazební důvod. Zdravotní stav stěžovatelky je stabilní a není tak špatný, aby jí bránil v pokračování v trestné činnosti.

17. Okresní státní zastupitelství v Náchodě sdělilo, že v této věci není jakkoli příslušné, neboť dozor vykonává státní zástupce krajského státního zastupitelství.

18. Všechna vyjádření Ústavní soud zaslal stěžovatelce a účastníkům řízení na vědomí.

19. Ústavní soud nenařídil ústní jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 věty první zákona o Ústavním soudu).

VI. Posouzení ústavní stížnosti

20. Ústavní soud úvodem předesílá, že každé vazební rozhodnutí výrazně zasahuje do osobní svobody. Obecně je však takový zásah ústavně souladný a zákonem předvídaný. Neústavním se stane, pokud vazební soud opře rozhodnutí o nezákonný vazební důvod, zvolí takový důvod, který je v příkrém rozporu se zjištěným skutkovým stavem, nebo je odůvodní bez opory v konkrétních skutečnostech či nereaguje na konkrétní a podstatné argumenty

obviněného. Jinak řečeno, zdrženlivost Ústavního soudu je podmíněna pečlivým posouzením skutkového a právního stavu vazebními soudy (takto nedávno nález ze dne 26. 2. 2025 sp. zn. IV. ÚS 170/25 (N 42/128 SbNU 362), *Vazební rozhodnutí nesmí stát jen na hrozbě vysokého trestu*, bod 19 a tam uváděná judikatura).

21. Nyní vyvstala pochybnost, zda vazební soudy respektovaly doktrínu zesílených důvodů a zda svá rozhodnutí dostatečně odůvodnily. Doktrína zesílených důvodů se uplatní, pokud vazební soudy opakovaně rozhodují o vazbě, která trvá již delší dobu. Její kořeny leží v požadavku, aby soudy ve vazebních věcech vždy zohlednily hledisko času. Vazba jako výjimečný zajišťovací nástroj má trvat jen nezbytně nutnou dobu. Platí, že čím déle vazba trvá, tím více se snižuje její legitimita [nález ze dne 20. 4. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 6/10 (N 89/57 SbNU 167; 163/2010 Sb.), *K povinnosti propuštění obviněného z vazby na svobodu po vyhlášení zprošťujícího rozsudku*, bod 14].

22. Význam doktríny zesílených důvodů Ústavní soud objasnil již mnohokrát. Vazební soudy musí pečlivě vážit, zda dosavadní argumenty pro omezení osobní svobody obstojí v čase, či nikoli. Argumenty, které stály na počátku vazebního rozhodnutí a které zpočátku odůvodňovaly ten či onen vazební důvod, již později dle okolností věci mohou, ale nemusí stačit. Pokud nestačí, vazební soudy musí předložit další přesvědčivé argumenty. Jen tak mohou ospravedlnit trvání vazby [souhrnně nález Pl. ÚS 6/10, body 12 až 14; nověji např. dvojice na sebe navazujících nálezů ze dne 29. 11. 2023 sp. zn. III. ÚS 2498/23 (N 178/121 SbNU 228), *Náležité odůvodnění rozhodnutí o ponechání obviněného ve vazbě*, body 22 a 23, a ze dne 6. 3. 2024 sp. zn. III. ÚS 5/24 (N 40/123 SbNU 21), *Náležité odůvodnění rozhodnutí o ponechání obviněného ve vazbě a doktrína zesílených důvodů*, body 19 až 24)]. Jinak řečeno, čím déle vazba trvá, tím přesvědčivější a konkrétnější argumenty pro její zachování musí existovat (opět nález IV. ÚS 170/25, bod 45 *in fine*)

23. Vazební rozhodnutí nejsou akademickými traktáty a není dost dobře možné, aby se v nich soudci vypořádali s veškerou možnou judikaturou. Na košatá a obsáhlá podání jistě nemusí vazební soud reagovat stejně košatým a obsáhlým rozhodnutím. Opačný závěr by směřoval k tomu, že u podání rozsáhlých by bylo velmi obtížné sepsat „přezkoumatelné“ rozhodnutí. Podobně platí, že soud nemusí reagovat na všechny dílčí argumenty podání, zejména je-li podání spíše koláží vší myslitelné judikatury bez nějakého rozumného vztahu k právě řešené věci. Zde opět platí, že soudní rozhodnutí je praktickým dílem a nemusí se vypořádávat s argumentací, která na právě řešenou věc nemůže mít vliv. Vazební soud se však musí vypořádat s konkrétní a podstatnou argumentací obviněného (nález IV. ÚS 170/25, body 35 až 37).

24. V nynější věci však stěžovatelka v řízení před vazebními soudy „nezahltila“ oba soudy argumentací, kterou nebylo možno rozumně vypořádat. Ústavní soud dává stěžovatelce za pravdu, že odůvodnění napadených rozhodnutí jsou vskutku strohá a nepříliš přesvědčivá. Ústavní soud opakuje, že vazební soudy musí vazební rozhodnutí odůvodnit pečlivě, obzvlášť pokud jde o déletrvající vazbu. Nesmí se uchýlit k povšechné, obecné a stereotypní argumentaci, ale vazební rozhodnutí musí odůvodnit řádně [rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ve věci *Merabishvili proti Gruzii* ze dne 28. 11. 2017 č. 72508/13, § 222 *in fine*].

25. Nic však nebrání, aby vazební soudy převzaly nebo odkázaly na odůvodnění jiných vazebních rozhodnutí, přirozeně v téže trestní věci (rozsudek ESLP ve věci *Knebl proti České republice* ze dne 28. 10. 2010 č. 20157/05, § 68). Současně musí platit, že obviněný neuvádí žádnou novou argumentaci, tedy ve svých opakovaných podáních jen „dokola“ opakuje stále tutéž argumentaci [srov. obecně nález ze dne 28. 7. 2014 sp. zn. I. ÚS 1694/14 (N 146/74 SbNU 241), *K odůvodnění rozhodnutí o vazbě*, body 41 až 43].

26. Ústavní soud proto zvážil obsah předchozích vazebních rozhodnutí.

27. Rozhodnutí okresního soudu o vzetí do vazby (viz bod 6 shora) k útěkovému důvodu vazby obsahuje obavu, že stěžovatelka se může pokusit o útěk před trestním stíháním. Okresní soud tuto obavu opřel o dva argumenty: jednak hrozbu vysokého trestu odnětí svobody (upřesněnou rozmezím od osmi let a čtyř měsíců do třinácti let a čtyř měsíců), jednak stěžovatelčiným předchozím pobytem na Ukrajině. Díky svému působení v zahraničí získala mnoho kontaktů, může se na ně obrátit a vůbec těžiště jejího života se nachází spíše na Ukrajině než v České republice (bod 10). K předstižnému důvodu vazby okresní soud stručně uvedl, že stěžovatelka bude dosavadní trestnou činnost opakovat. Stěžovatelka ji páchala dlouho, byla přítomná v jejích počátcích a zřejmě jde o jediný zdroj jejího příjmu. Navíc se v telefonních odposleších zmínila o další osobě, která je podle mínění okresního soudu rovněž zapojena do trestné činnosti, se kterou chtěla stěžovatelka „rozjet [...] nějakou další firmu“ (bod 12). Okresní soud rovněž opřel své rozhodnutí o koluzní vazební důvod, ten však později odpadl a pro úvahy Ústavního soudu již nemá význam.

28. Následná vazební rozhodnutí včetně těch napadených však byla argumentačně mnohem úspornější. Okresní soud v podstatě zúžil své odůvodnění na dvě věty (viz bod 12 napadeného usnesení okresního soudu; dále usnesení téhož soudu ze dne 12. 9. 2024 č. j. 0 Nt 1314/2024-13, bod 10, a ze dne 12. 12. 2024 č. j. 0 Nt 1508/2024-22, bod 10): „Ve světle těchto dosud shromážděných poznatků je soud toho názoru, že i nadále trvají důvody vazby předstižné dle § 67 písm. c) i útěkové dle písm. a) tr. řádu, když obviněná je ohrožena již vyšším trestem odnětí svobody a její vazba k pobytu na jednom místě je s ohledem na její dosavadní způsob života a způsob obstarávání si prostředků k obživě nepříliš pevná. K tvrzení obviněné o příjmech z provozu penzionu a možnosti bydlení lze jen uvést, že tyto možnosti měla nepochybně i v době před páchaním nyní stíhané trestné činnosti, ta však pro ni byla zjevně lukrativnější nebo rozhodně více atraktivnější než řádný způsob života.“

29. Totéž platí pro předešlá vazební rozhodnutí krajského soudu. Ten jen uvedl, že důvody vazby stále trvají a nic se nezměnilo (usnesení ze dne 16. 10. 2024 č. j. 11 To 326/2024--50, bod 5).

30. Pokud jde o útěkový vazební důvod, vazební soudy se v předchozích rozhodnutích správně neomezily jen na pouhou hrozbu vysokého trestu, ale zmínily též stěžovatelčiny vazby v zahraničí (na Ukrajině). Jinak jej odůvodnit ani nemohly. Ústavní soud opakovaně zdůrazňuje, že hrozba vysokého trestu a s ní spojené důvodné podezření nestačí, ale musí k nim přistoupit ještě další argumenty (doplňující údaje), např. osobnost obviněného, jeho domov, zaměstnání, rodinné a jiné vztahy nebo kontakty v zahraničí atd. (srov. nález IV. ÚS 170/25, body 28 a 29).

31. Také předstižný vazební důvod soudy původně posuzovaly komplexněji. Především zdůraznily stěžovatelčinu přítomnost v počátcích organizované trestné činnosti, délku jejího páchání a trestnou činnost jako fakticky jediný zdroj příjmů [srov. k tomu nález ze dne 14. 2. 2023 sp. zn. III. ÚS 2698/22 (N 27/116 SbNU 213), bod 22].

32. Ústavní soud tudíž uznává, že původní argumenty pro vzetí do vazby mají i při opakovaném vazebním rozhodování svoji váhu (rozsudek *Knebl*, § 65 a 66). Pokud však vazební soudy jen opakují důvody, které uvedly v počáteční fázi vazby, a nevysvětlí v pozdějších vazebních rozhodnutích, proč je vazba nadále nutná, nedostojí formálním požadavkům, které na ně klade ústavní pořádek. Oproti počátečnímu rozhodování o vzetí do vazby se na rozhodování o dalším trvání vazby jednoduše kladou vyšší nároky [rozsudek ESLP ve věci *Janulis proti Polsku* ze dne 4. 11. 2008 č. 20251/04, § 38; dále nález ze dne 16. 9. 2014 sp. zn. II. ÚS 2086/14 (N 170/74 SbNU 469), bod 27].

33. V nynější věci vazební soudy stěžovatelce v podstatě jen zopakovaly již jednou řečené, navíc stroze. Krajský soud pak vůbec nevysvětlil, proč přes stěžovatelčinu argumentaci nelze nahradit vazbu tzv. vazebními substituty, na stěžovatelčinu argumentaci v tomto směru krajský soud nereagoval (stěžovatelka navrhovala, aby vazební soud vazbu nahradil dohledem

probačního úředníka a rozhodl ve smyslu § 73 odst. 4 trestního řádu o výkonu elektronické kontroly plnění povinností uložených v souvislosti s tímto opatřením prostřednictvím elektronického kontrolního systému umožňujícího detekci pohybu obviněného, krajský soud tuto argumentaci zmiňuje v bodě 2 napadeného usnesení, ale ve vlastní argumentaci na ni vůbec nereaguje).

34. Naopak argumentaci ohledně stěžovatelčina zdravotního stavu se oba soudy věnovaly pečlivě a Ústavní soud v tomto směru nemůže napadeným rozhodnutím nic vytknout (srov. bod 6 usnesení krajského soudu a body 13 až 15 usnesení okresního soudu).

35. Ústavní soud na závěr zásadně odmítá úvahu okresního soudu, kterou uvedl ve vyjádření (viz bod 14 shora), že při vazbě bylo třeba zvážit též podezření z další trestné činnosti (kuplířství). Toto podezření prý nemohl okresní soud navenek vyjádřit, protože v době jeho rozhodování o vazbě ještě nebylo stěžovatelce sděleno obvinění z této další trestné činnosti. K důvodu předstižné vazby okresní soud uvádí, že hrozilo nejen nebezpečí, že stěžovatelka bude dále pokračovat v trestné činnosti, za kterou byla stíhána (další obstarávání „navolávačů" do call center na Ukrajině), ale že bude i dále provozovat nevěstinec. Okresní soud tu ale pomíjí již jen znění § 68 odst. 1 trestního řádu, podle něhož vzít do vazby lze toliko osobu, proti níž bylo zahájeno trestní stíhání. Proto pokud je tu podezření z určité další trestné činnosti, pro kterou ale zatím nebylo zahájeno trestní stíhání, takové podezření nemůže hrát při rozhodování o propuštění z vazby žádnou roli. Je možné, že právě tato úvaha „zatemnila" odůvodnění okresního soudu k předstižnému důvodu vazby, tím se ale ještě více posílila neústavnost odůvodnění rozhodnutí. Jednoduše řečeno, obviněný nesmí být ponechán ve vazbě kvůli podezření z takové trestné činnosti, z níž doposavad nebyl obviněn.

VII. Závěr

36. Shrnuto a podtrženo, vazební soudy nectily doktrínu zesílených důvodů. Právě naopak, přesvědčivost jejich argumentace v průběhu času klesala. Vazební soudy vůbec nereagovaly na některé konkrétní a relevantní argumenty stěžovatelky.

37. Stěžovatelka napadla jak rozhodnutí okresního soudu, tak i rozhodnutí krajského soudu. Ústavní soud připomíná, že všechny soudy musí chránit základní práva a svobody (čl. 4 Ústavy). Již proto Ústavní soud musí pamatovat na princip minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů a vycházet z něj. Tento princip se projevuje i v subsidiaritě ústavní stížnosti (§ 75 odst. 1 a 2 zákona o Ústavním soudu). Ústavní soud proto může odmítnout část ústavní stížnosti pro nepřípustnost, pokud zrušením jen jednoho z napadených rozhodnutí se vazebnímu soudu dodatečně otevře prostor, aby poskytl ochranu základním právům obviněného. Je na uvážení Ústavního soudu, jak rozsáhlý kasační zásah je v konkrétním případě třeba, aby se napravilo porušení základního práva. Nyní postačí zrušit jen napadené rozhodnutí krajského soudu. Procesní pravidla, kterými se krajský soud řídí v řízení o stížnosti, umožňují v dostatečném rozsahu napravit výše zmíněná pochybení okresního soudu i vlastní pochybení krajského soudu (shodně nález III. ÚS 2498/23, bod 33).

38. Z důvodu procesní ekonomie, jakožto i s ohledem na zásadu minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů tak Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl pouze z části a zrušil napadené rozhodnutí krajského soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona. I přes výše uvedená závažná pochybení obou vazebních soudů, která Ústavní soud shledal a se kterými se bude muset krajský soud vypořádat, byla ústavní stížnost ve zbývající části směřující proti napadenému rozhodnutí okresního soudu podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu jako nepřípustná odmítnuta.

39. Zrušením napadeného rozhodnutí krajského soudu se vytváří prostor pro opětovné posouzení napadeného rozhodnutí okresního soudu krajským soudem.

Č. 173
Požadavky na odůvodnění rozhodnutí o vrácení soudního poplatku
(sp. zn. I. ÚS 285/25 ze dne 7. srpna 2025)

Přestože rozsah povinnosti řádně odůvodnit rozhodnutí závisí na konkrétních okolnostech každého případu, ani to, že jde o rozhodnutí ve věci návrhu na vrácení soudního poplatku, neznamená možnost na odůvodnění rozhodnutí zcela rezignovat. Ačkoliv by ve věcech soudních poplatků bylo možné snést nižší standard odůvodnění, je potřeba navrhovateli poskytnout alespoň základní srozumitelnou odpověď na jeho argumenty a mimo jiné se též vyvarovat libovůle.

Pokud soud přijme výklad, který se odchyluje od doslovného znění zákona, musí vysvětlit důvody, které jej k tomu vedly. Je na něj tedy kladeno větší argumentační břemeno než v případě, kdy následuje jednoznačný doslovný výklad.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Tomáše Langáška (soudce zpravodaj), soudkyně Dity Řepkové a soudce Jana Wintra o ústavní stížnosti stěžovatele FÜRST VON LIECHTENSTEIN STIFTUNG, sídlem Bergstrasse 5, Vaduz, Lichtenštejnské knížectví, zastoupeného Dr. iur. Erwinem Hanslikem, advokátem, sídlem U Prašné brány 1, Praha 1, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 15. října 2024 č. j. 37 Co 206/2024-5033 a usneseními Okresního soudu v Břeclavi ze dne 19. srpna 2024 č. j. 8 C 349/2018-5020, ze dne 3. května 2024 č. j. 8 C 349/2018-4944 a ze dne 8. dubna 2024 č. j. 8 C 349/2018-4937, za účasti Krajského soudu v Brně a Okresního soudu v Břeclavi jako účastníků řízení a za účasti vedlejších účastníků řízení: 1) Česká republika – Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, sídlem Rašínovo nábřeží 390/42, Praha 2, 2) Česká republika – Ministerstvo obrany, sídlem Tychonova 221/1, Praha 6, 3) Česká republika – Státní pozemkový úřad, sídlem Husinecká 1024/11a, Praha 3, 4) Národní památkový ústav, sídlem Valdštejnské náměstí 162/3, Praha 1, 5) Česká republika – Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, sídlem Kaplanova 1931/1, Praha 11, 6) Ředitelství silnic a dálnic s. p., sídlem Čerčanská 2023/12, Praha 4, 7) Správa železnic, státní organizace, sídlem Dlážděná 1003/7, Praha 1, 8) Česká republika – Generální ředitelství cel, sídlem Budějovická 1387/7, Praha 4, 9) Česká republika – Vězeňská služba České republiky, sídlem Soudní 1672/1a, Praha 4, 10) Lesy České republiky, s. p., sídlem Přemyslova 1106/19, Hradec Králové, 11) Povodí Moravy, s. p., sídlem Dřevařská 932/11, Brno, 12) Česká pošta, s. p., sídlem Politických vězňů 909/4, Praha 1, 13) Státní statek Valtice, s. p. v likvidaci, sídlem nám. Svobody 3, Valtice, 14) Národní zemědělské muzeum, s. p. o., sídlem Kostelní 1300/44, Praha 7 a 15) Hans Adam II. von und zu Liechtenstein, sídlem Bergstrasse 5, Vaduz, Lichtenštejnské knížectví, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 15. října 2024 č. j. 37 Co 206/2024--5033 a usnesením Okresního soudu v Břeclavi ze dne 19. srpna 2024 č. j. 8 C 349/2018--5020 bylo porušeno stěžovatelovo právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 15. října 2024 č. j. 37 Co 206/2024-5033 a usnesení Okresního soudu v Břeclavi ze dne 19. srpna 2024 č. j. 8 C 349/2018-5020 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

1. Stěžovatel a vedlejší účastník Hans Adam II. von und zu Liechtenstein (dále jen „druhý žalobce“) vedou restituční spor se státem a dalšími státními institucemi o rozsáhlý komplex nemovitých věcí na Břeclavsku. Nyní projednávanou ústavní stížností však stěžovatel napadá rozhodnutí obecných soudů, která se týkají jen úhrady soudního poplatku za dovolání v tomto sporu podané k Nejvyššímu soudu. Namítá, že postup obecných soudů při vyměřování, resp. vracení soudního poplatku byl natolik vadný, že byla porušena jeho ústavně zaručená práva, zejména právo na soudní ochranu a spravedlivý proces. Podle stěžovatele dospěly soudy k nesprávné interpretaci zákona o soudních poplatcích, ale především se vůbec nevypořádaly s jeho argumenty podporujícími jím prosazovaný výklad.

I. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadených rozhodnutí

2. Stěžovatel a druhý žalobce se svým návrhem k Okresnímu soudu v Břeclavi (dále jen „okresní soud“) domáhali vyklizení nemovitostí a určení vlastnického práva k nemovitostem. Jedná se o větší počet nemovitostí na Břeclavsku, které jsou zapsány v katastru nemovitostí na celkově 80 listech vlastnictví. Okresní soud rozhodl ve věci samé tak, že žalobu zamítl. Na základě odvolání obou žalobců Krajský soud v Brně (dále jen „krajský soud“) rozsudek okresního soudu sice změnil, avšak opět rozhodl tak, že se žaloba zamítá. Proti tomuto rozsudku krajského soudu podali stěžovatel a druhý žalobce dovolání.

3. Okresní soud za podané dovolání vyměřil soudní poplatek; s ohledem na dva různé nároky (petity podle žalobního typu) tak učinil ve dvou různých usneseních. První z nich se týkalo žaloby na vyklizení nemovitosti. Tento poplatek vyměřený ve výši 1 120 000 Kč byl uhrazen, stěžovatel ani druhý žalobce vůči němu nevznesli námitky a není ani předmětem této ústavní stížnosti.

4. Sporná je až výše soudního poplatku za dovolání ve vztahu k žalobě na určení vlastnického práva k nemovitostem. Ten okresní soud vyměřil pouze stěžovateli ve výši 1 120 000 Kč, a to usnesením ze dne 8. dubna 2024 č. j. 8 C 349/2018-4937 (dále jen „usnesení o vyměření“). Přestože stěžovatel s výší poplatku nesouhlasil a podal proti usnesení o jeho vyměření námitky, z procesní opatrnosti uhradil i soudní poplatek v této výši.

5. Stěžovatel napadl konkrétně to, pod jakou položku sazebníku v příloze zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, (dále jen „sazebník“) okresní soud příslušný úkon podřadil. Podle něj neměl být poplatek vyměřen podle položky 23 bod 1 písm. b) sazebníku, tedy ve výši 14 000 Kč za každou nemovitost (respektive každý list vlastnictví), ale podle bodu 4 ve spojení s bodem 1 písm. d) této položky sazebníku, tedy pouze ve výši 14 000 Kč celkově.

6. O námitkách stěžovatele bylo rozhodnuto usnesením okresního soudu ze dne 3. května 2024 č. j. 8 C 349/2018-4944 (dále jen „usnesení o námitkách“). Okresní soud námitkám nepřisvědčil a usnesení o vyměření potvrdil.

7. V návaznosti na to stěžovatel podal k okresnímu soudu návrh na vrácení přeplatku na zaplaceném soudním poplatku. Okresní soud stěžovatelův návrh zamítl usnesením ze dne 19. srpna 2024 č. j. 8 C 349/2018-5020 (dále jen „usnesení o vrácení poplatku“). Podle stručného odůvodnění okresního soudu je předmětem dovolacího řízení nemovitost, soudní poplatek se tedy vybere podle položky 23 bodu 1 písm. b) sazebníku. Za nemovitou věc se

pokládají všechny nemovité věci zapsané v katastru nemovitostí na jednom listu vlastnictví, a těch je v dané věci celkem 80. Proto byl podle něj poplatek stanoven správně.

8. Proti usnesení o vrácení poplatku podal stěžovatel odvolání. Ani tomu však krajský soud nevyhověl a usnesením ze dne 15. října 2024 č. j. 37 Co 206/2024-5033 (dále jen „usnesení o odvolání“) potvrdil rozhodnutí okresního soudu. Podle krajského soudu vyměření poplatku podle počtu nemovitostí (přesněji podle počtu listů vlastnictví) odpovídá běžné praxi a je uplatňováno i při dovolacím řízení. Položka 23 bod 1 písm. d) sazebníku, na kterou odkazuje stěžovatel, dopadá jen na „ostatní případy“, tedy kdy nelze uplatnit položky pod písmeny a) až c).

II. Argumentace stěžovatele

9. Stěžovatel podal prostřednictvím svého právního zástupce ústavní stížnost proti uvedeným rozhodnutím okresního a krajského soudu o soudním poplatku – konkrétně tedy proti usnesení o vyměření, usnesení o námitkách, usnesení o vrácení poplatku a usnesení o odvolání. Podle stěžovatele obecné soudy porušily jeho ústavně zaručená práva, zejména právo na soudní ochranu a spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a 3 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), právo na ochranu vlastnictví podle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě a právo na účinný právní prostředek nápravy podle čl. 13 Úmluvy.

10. Stěžovatel napadá zejména výklad příslušné položky sazebníku, ke kterému dospěly obecné soudy. Poukázal na to, že pravidla u vyměřování poplatků za podání dovolání jsou odlišná oproti podání odvolání. Sazebník v případě poplatku za dovolání upravuje konkrétně situaci, kdy je podáno dovolání ve sporu o určení vlastnictví. Při tomto typu řízení se má vybrat poplatek podle ustanovení, které stanovuje fixní částku poplatku. Podle stěžovatele se obecné soudy odvolávají pouze na slovo „nemovitost“ v dané položce sazebníku, ale nepřihlíží ke kontextu ustanovení a tomu, že zde existuje konkrétnější položka, která na věc dopadá lépe. Napadená rozhodnutí stěžovatel považuje za nepřezkoumatelná a absentuje v nich jakékoliv řádné a logické odůvodnění. Též zdůraznil, že lze-li vyložit ustanovení sazebníku více způsoby, měl by se s ohledem na princip *in dubio pro libertate* uplatnit výklad pro stěžovatele příznivější. I s ohledem na zásadu hospodárnosti by měl být zvolen jím prosazovaný výklad, který jej jako poplatníka méně zatěžuje.

11. Podle stěžovatele okresní a krajský soud postupovaly v rozporu se zásadou právní jistoty, rovnosti a předvídatelnosti rozhodnutí, protože se bez jakéhokoliv odůvodnění odchýlily od soudní praxe. Upozorňuje na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. května 2023 č. j. 22 Cdo 394/2023-124, v němž Nejvyšší soud údajně postupoval při stanovování poplatku ve shodě s výkladem, který zastává stěžovatel. Také poukázal na některá další usnesení jiných okresních soudů v obdobných věcech.

12. Postupem okresního a krajského soudu mělo být také zasaženo do majetkových práv stěžovatele. I soudní poplatek podle stěžovatele spadá pod pojem „poplatky“ ve smyslu čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě a musí splňovat požadavek přiměřenosti, k čemuž v daném případě nedošlo.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

13. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost okresnímu a krajskému soudu a vyzval je k případnému vyjádření. Okresní soud ve svém stručném vyjádření pouze uvedl, že odkazuje na odůvodnění svého usnesení o vrácení poplatku. Krajský soud se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

14. Ústavní soud nezasílal ústavní stížnost vedlejším účastníkům řízení a nevyzýval je k případnému vyjádření. S ohledem na specifika této věci se jich nyní prováděný ústavní přezkum nikterak nedotýká. Jedná se totiž výhradně o otázku výše soudního poplatku

vyměřeného stěžovateli (tzn. v původním řízení žalobci), tedy o čistě vertikální „poplatkový“ vztah mezi státem a stěžovatelem, žádný z možných způsobů rozhodnutí se tedy nemůže dotknout právní sféry vedlejších účastníků [viz obdobně bod 11 nálezu sp. zn. II. ÚS 4026/17 ze dne 10. dubna 2018 (N 72/89 SbNU 109)]. I kdyby byla v rámci meritorního rozhodnutí o náhradě nákladů řízení uložena žalovaným povinnost nahradit stěžovateli sporný soudní poplatek, mohlo by vyhovění ústavní stížnosti pro ně mít jen příznivý efekt (výše náhrady by byla nižší).

15. Ústavní soud ani nezaslal stěžovateli obdržené vyjádření okresního soudu, neboť nepřineslo žádné nové informace či argumentaci.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

16. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je též právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

17. Přípustnost ústavní stížnosti posoudil Ústavní soud s ohledem na závěry jeho pléna vyslovené ve stanovisku ze dne 23. dubna 2013 sp. zn. Pl. ÚS-st. 35/13 (ST 35/69 SbNU 859; 124/2013 Sb.), *Nepřípustnost ústavní stížnosti proti výzvě soudu k zaplacení soudního poplatku*. V něm Ústavní soud dovodil, že ústavní stížnost proti usnesení, jímž soud vyzývá účastníka řízení k zaplacení soudního poplatku, není přípustná. Stěžovatel má totiž možnost uplatnit své námitky ohledně výše poplatku návrhem na vrácení soudního poplatku. Ústavní stížnost pak může být přípustná proti rozhodnutím obecných soudů o návrhu na vrácení poplatku, eventuálně proti rozhodnutí o zastavení řízení, pokud by k němu došlo pro neuhrazení soudního poplatku.

18. Stěžovatel postupoval v souladu s citovaným stanoviskem a po úhradě poplatku se domáhal jeho (částečného) vrácení (jak na tento postup byl upozorněn Ústavním soudem v přechozím usnesení ze dne 23. července 2024 sp. zn. III. ÚS 2004/24). Ústavní stížností však napadá i dřívější rozhodnutí – usnesení o vyměření poplatku a usnesení o námitkách. Proti těmto usnesením je ovšem ústavní stížnost dle stanoviska nepřípustná (i tento závěr plyne již z citovaného usnesení sp. zn. III. ÚS 2004/24). Tento závěr se uplatní i v nyní projednávaném případě, kdy stěžovatel využil prostředku nápravy v podobě návrhu na vrácení soudního poplatku. I kdyby totiž byla porušena práva stěžovatele nesprávným vyměřením poplatku, nápravy lze dosáhnout už zrušením usnesení o vrácení poplatku (resp. odvolání proti němu). Výzva k zaplacení soudního poplatku má totiž jen deklaratorní charakter, nedochází na jejím základě ke vzniku poplatkové povinnosti, nýbrž toliko k její individualizaci. Její existence tedy nebrání vrácení soudního poplatku a není potřeba ji rušit (viz též usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2020 sp. zn. 30 Cdo 870/2019, body 20–22).

19. Ústavní soud rozhodl podle § 44 zákona o Ústavním soudu bez ústního jednání, neboť od něj neočekával další objasnění věci.

V. Posouzení ústavní stížnosti

A) Obecná východiska

20. Ústavní soud považuje za nutné připomenout, že problematika soudních poplatků není zpravidla předmětem ústavní ochrany, neboť výrok o vrácení soudního poplatku, i když se může citelně dotknout některého z účastníků řízení, zpravidla nedosahuje intenzity zakládající porušení základních práv či svobod [viz bod 12 nálezu ze dne 12. listopadu 2013 sp. zn. I. ÚS 1485/12 (N 186/71 SbNU 233); bod 20 nálezu ze dne 19. května 2020 sp. zn. III. ÚS 124/20 (N 102/100 SbNU 185)]. Tento obecný závěr vyplývá z postavení Ústavního soudu, který není

běžnou další instancí v systému všeobecného soudnictví, ale je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 91 a 83 Ústavy České republiky).

21. Byť tedy při přezkumu této problematiky Ústavní soud ustáleně postupuje zdrženlivě, i rozhodování o vrácení soudního poplatku je integrální součástí soudního řízení. Výše soudních poplatků, jejich vyměřování a vybírání v souladu se zákonem jsou totiž neodmyslitelně spojeny s právem na přístup k soudu [viz např. nález ze dne 3. srpna 1999 sp. zn. IV. ÚS 162/99 (N 104/15 SbNU 53) nebo bod 19 nálezu ze dne 23. dubna 2019 sp. zn. I. ÚS 1415/18 (N 70/93 SbNU 345), *Vybírání soudního poplatku za odvolání ve věci náhrady škody způsobené státem*, obdobně prizmatem čl. 6 odst. 1 Úmluvy viz např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Weissman proti Rumunsku* ze dne 24. května 2006 č. 63945/00, § 37]. Ústavněprávní dimenze pak může postup obecného soudu ve věcech soudních poplatků dosáhnout zejména tehdy, nejde-li o bagatelní částku a byl-li v procesu výkladu a aplikace příslušných zákonných ustanovení obsažen prvek libovůle, svévole či výsledné rozhodnutí je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti [viz např. nález ze dne 8. února 2007 sp. zn. III. ÚS 624/06 (N 27/44 SbNU 319) či též nález ze dne 10. dubna 2018 sp. zn. II. ÚS 4026/17 (N 72/89 SbNU 109), bod 18; k aspektu bagatelnosti při rozhodování o ústavních stížnostech proti rozhodnutím o nákladech řízení viz bod 34 stanoviska pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 60/24 ze dne 5. března 2025 (ST 60/129 SbNU 535; 97/2025 Sb.)].

22. Jedním z klíčových prvků práva na soudní ochranu garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny je také povinnost soudů řádně odůvodňovat své rozhodnutí [například již nález ze dne 20. června 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257), z nedávné doby např. body 21 a 22 nálezu ze dne 6. ledna 2025 sp. zn. I. ÚS 1923/24 (N 1/128 SbNU 9)]. Prostřednictvím odůvodnění totiž soud seznamuje účastníky řízení s úvahami, které jej vedly k vydání rozhodnutí. Pro přesvědčivost soudního rozhodnutí je klíčové, aby soudy reagovaly na argumenty a námitky stěžovatelů a případně vysvětlily, proč je nepřijaly [bod 21 nálezu ze dne 15. srpna 2018 sp. zn. I. ÚS 3755/17 (N 135/90 SbNU 227)]. Rozhodnutí, které řádné odůvodnění postrádá, je zpravidla nepřezkoumatelné a porušuje právo účastníků řízení na soudní ochranu [např. již obecné teze nálezu ze dne 6. března 1997 sp. zn. III. ÚS 271/96 (N 24/7 SbNU 153), či z poslední doby též bod 22 nálezu ze dne 3. dubna 2024 sp. zn. II. ÚS 237/24 (N 67/123 SbNU 240)]. Právo na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí ale není absolutní. Soudy nemusí podrobně odpovídat na každou námitku účastníka řízení. Rozsah povinnosti řádně odůvodnit rozhodnutí závisí na konkrétních okolnostech každého případu. Je vždy třeba posoudit, zda argument, na který soud neodpověděl, je pro souzenou věc relevantní a zda mohl mít vliv na výsledek řízení [bod 31 nálezu ze dne 23. března 2015 sp. zn. I. ÚS 3143/13 (N 60/76 SbNU 809), opírající své závěry o vyjmenovanou judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, či na něj odkazující nález ze dne 19. února 2025 sp. zn. II. ÚS 2694/24 (N 37/128 SbNU 316), bod 20].

B) Aplikace na projednávanou věc

23. Ústavní soud po seznámení se s podstatou projednávané věci dospěl k závěru, že napadená rozhodnutí obecných soudů překročila shora vymezený rámec a porušila základní práva stěžovatele. Obecné soudy v napadených usneseních zcela pominuly argumentaci stěžovatele, a to ačkoliv předložil ve svých podáních relevantní, a ne zjevně chybné důvody, proč by mu mělo být vyhověno. Ústavní soud proto posoudil ústavní stížnost v části směřující proti usnesení o vrácení poplatku a usnesení o odvolání proti němu jako důvodnou.

24. Stěžovatelovy námitky se koncentrují na interpretaci a aplikaci podústavního práva obecnými soudy, konkrétně na položku 23 sazebníku zákona o soudních poplatcích. Ústavní soud zásadně není povolán k přezkumu správnosti výkladu a použití podústavního práva a nebude tak činit ani v této věci. Avšak pro vysvětlení, proč Ústavní soud přistupuje ke svému

zásahu, je potřebné přiblížit znění sporné položky sazebníku (konkrétně její body 1 a 4, podstatné pasáže jsou vyznačeny tučně):

> 1. Za dovolání proti rozhodnutí odvolacího soudu ve věci samé, podle předmětu dovolacího řízení
> a) peněžité plnění do částky 100 000 Kč včetně 7 000 Kč
> b**) za každou nemovitou věc** **14 000 Kč**
> c) za každý obchodní závod nebo za každou jeho organizační složku 28 000 Kč
> d) **v ostatních případech** **14 000 Kč**
> (...)
> 4. Za dovolání proti rozhodnutí odvolacího soudu ve věci samé o plnění ze smlouvy, které bylo ve smlouvě vyjádřeno v penězích a které nepřevyšuje částku 100 000 Kč, se vybere poplatek podle bodu 1 písmene a) této položky. Obdobně se postupuje ve sporu o vrácení plnění z neplatné nebo zrušené smlouvy. **Ve sporu o určení vlastnictví, o prodeji zástavy nebo o vyloučení věci se vybere poplatek podle bodu 1 písmene d) této položky.**

25. Stěžovatel již ve svých námitkách proti usnesení o vyměření, ale následně podrobněji ve svém návrhu na vrácení poplatku a odvolání předložil námitky proti výkladu sazebníku, k němuž dospěl okresní soud. Stěžovatel poukazoval především na bod 4 položky 23 sazebníku s tím, že v případě sporu o určení vlastnictví sazebník výslovně odkazuje na bod 1 písmeno d) položky. Toto ustanovení přitom stanovuje fixní částku, která se – zjevně – neodvíjí od počtu nemovitostí. Svá podání dále doplnil o další argumenty, kterými se snažil podpořit jím preferovaný výklad. Zdůraznil, že je formulace položky a způsob určení poplatku jiná než v případě odvolání – položka 22 bod 8 sazebníku konkrétně rozlišuje, o určení vlastnictví k jaké věci jde. Poukázal také na to, že bod 4 položky je přesnější a má aplikační přednost. Nelze se odvolávat jen na slovo „nemovitost“ uvedené v ustanovení sazebníku bez ohledu na jeho systematické zařazení a účel normy.

26. Obecné soudy se s touto argumentací v odůvodnění napadených rozhodnutí nevypořádaly. V napadených rozhodnutích bez bližšího odůvodnění zcela pominuly bod 4 sporné položky, přestože explicitně upravuje poplatek „ve sporu o určení vlastnictví“, na rozdíl od obecného ustanovení úvodní věty bodu 1 položky 23 sazebníku poplatků. Nejenom tedy neposkytly stěžovateli odpověď na jím vznesené argumenty, ale zároveň ignorovaly ustanovení právního předpisu, které na danou situaci zjevně může dopadat. Pokud by je totiž obecné soudy vzaly v potaz, musely by se vypořádat také s tím, že toto ustanovení ve sporu o určení vlastnictví výslovně a konkrétně odkazuje na bod 1 písmeno d) položky. To pak – při následování doslovného výkladu – nerozlišuje žádná další kritéria předmětu řízení (zejména zda je předmětem určení věc movitá, či nemovitá, a zda se poplatek platí za každou takovou věc), ale stanovuje soudní poplatek ve fixní výši 14 000 Kč.

27. Na tomto místě Ústavní soud zároveň připomíná závěry své judikatury, že ne vždy je nutné následovat doslovný výklad textu zákona. Od doslovného znění se soud v určitých případech smí odchýlit, avšak je nutno se vyvarovat libovůle [viz např. nález ze dne 4. února 1997 sp. zn. Pl. ÚS 21/96 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.), *Státní podniky a nájemní smlouvy k majetku, k nimž mají právo hospodaření*]. Pokud soud přijme výklad, který se odchyluje od doslovného znění zákona, musí vysvětlit důvody, které jej k tomu vedly. Je na něj tedy kladeno větší argumentační břemeno než v případě, kdy následuje jednoznačný doslovný výklad [viz též nález ze dne 11. 9. 2024 sp. zn. Pl. ÚS 23/24 (N 167/126 SbNU 94), bod 34, *Valorizace vnosů při vypořádání společného jmění manželů*].

28. Ústavní soud nepovažuje za vhodné, aby nyní namísto obecných soudů podal konečný výklad sporné položky sazebníku. To bude opět úkolem okresního a případně krajského soudu, které v novém řízení vezmou v potaz bod 4 položky 23 sazebníku s výslovným

odkazem na bod 1 písmeno d) této položky a vypořádají se s jeho výkladem. Též budou náležitě reflektovat argumenty vznesené stěžovatelem.

29. Přestože rozsah povinnosti řádně odůvodnit rozhodnutí závisí na konkrétních okolnostech každého případu, ani to, že jde o rozhodnutí ve věci vrácení soudního poplatku, neznamená možnost na odůvodnění rozhodnutí zcela rezignovat. Ústavní soud uznává, že by ve věcech soudních poplatků bylo možné snést nižší standard odůvodnění (ostatně samotné usnesení o výzvě k úhradě soudního poplatku nemusí být odůvodňováno vůbec). Nicméně v této věci – s přihlédnutím k požadované částce (přes milion korun, tedy značně přesahující práh bagatelnosti), restitučnímu charakteru sporu a rozsahu stěžovatelových námitek – měl okresní i krajský soud věnovat stěžovatelovu návrhu patřičnou pozornost. Soudy navíc zcela pominuly ustanovení zákona a nevypořádaly se s jeho doslovným zněním, jejich rozhodnutí tak vykazují prvky libovůle.

30. Ústavní soud tedy dospěl k závěru, že napadená rozhodnutí nedostála požadavkům na náležité odůvodnění, okresní i krajský soud tak porušily právo stěžovatele na soudní ochranu.

31. Za dané situace se již Ústavní soud nezabýval dalšími výhradami, které stěžovatel vůči napadeným rozhodnutím vznesl, neboť by to bylo předčasné, jelikož obecné soudy budou ve věci znovu rozhodovat.

VI. Závěr

32. Ústavní soud shledal, že napadeným usnesením o vrácení poplatku a usnesením o odvolání o něm okresní soud a krajský soud porušily právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní stížnosti proto částečně vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu tato rozhodnutí zrušil.

33. Ústavní stížnost proti usnesení o vyměření poplatku a usnesení o námitkách pak Ústavní soud odmítl podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu jako návrh nepřípustný.

Č. 174
Změna rozhodnutí o zamítnutí návrhu na předběžné opatření z hlediska náležitého odůvodnění
(sp. zn. I. ÚS 1785/25 ze dne 7. srpna 2025)

Odvolací soud může změnit rozhodnutí o zamítnutí návrhu na předběžné opatření pouze za předpokladu, že mimo jiné předloží zvláštní zdůvodnění, proč nebylo možné namísto toho rozhodnutí soudu prvního stupně zrušit a věc mu vrátit k dalšímu řízení.

Odvolání proti rozhodnutí o předběžném opatření není třeba doručovat jiným účastníkům, zejména pokud to není účelné (například s ohledem na dosavadní vývoj řízení) či vhodné nebo pokud by mohl být nevhodným doručením odvolání zmařen účel předběžného opatření.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Tomáše Langáška (soudce zpravodaj), soudkyně Dity Řepkové a soudce Jana Wintra o ústavní stížnosti stěžovatelky V Zahradách 19, s. r. o., sídlem V Zahradách 570/19, Praha 8, zastoupené Mgr. Jakubem Hafnerem, advokátem, sídlem Seifertova 823/9, Praha 3, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 7. dubna 2025 č. j. 15 Co 117/2025-30, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a Mgr. Michala Šejnohy, zastoupeného JUDr. Kateřinou Kolářovou, advokátkou, sídlem Škroupova 957/4, Hradec Králové, jako vedlejšího účastníka řízení takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 7. dubna 2025 č. j. 15 Co 117/2025--30 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a princip rovnosti účastníků podle čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 7. dubna 2025 č. j. 15 Co 117/2025-30 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadeného rozhodnutí

1. Stěžovatelka a vedlejší účastník vedou u Obvodního soudu pro Prahu 8 (dále jen „obvodní soud“) spor o zaplacení částky ve výši necelých 6 mil. Kč. Vedlejší účastník zakoupil od stěžovatelky bytovou jednotku, domnívá se však, že má vady. Proto odstoupil od kupní smlouvy a po stěžovatelce se domáhá vrácení kupní ceny.

2. Po podání návrhu na zahájení řízení ve věci samé se vedlejší účastník domáhal vydání předběžného opatření, podle nějž by se stěžovatelka měla zdržet nakládání se dvěma bytovými jednotkami, které vlastní ve stejném bytovém domě jako vedlejší účastník. Svůj návrh odůvodnil obavou, že stěžovatelka zmaří uspokojení jeho pohledávky. Doložil, že stěžovatelka inzeruje jednu z těchto bytových jednotek k prodeji, hrozí tedy, že se zbaví svého veškerého majetku.

3. Obvodní soud jeho návrh zamítl, jelikož obavu z ohrožení případného výkonu rozhodnutí nepovažoval za důvodnou. Pouhá inzerce bytové jednotky k prodeji neznamená, že by se stěžovatelka zbavovala majetku, protože z případného prodeje jednotky by obdržela peněžní prostředky, které také mohou sloužit k uspokojení. Z této skutečnosti ani neplyne, že by stěžovatelka prodávala jednotku jen proto, aby zabránila vedlejšímu účastníkovi v uspokojení jeho nároku.

4. Proti usnesení obvodního soudu podal vedlejší účastník odvolání. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) oproti obvodnímu soudu dospěl k tomu, že jsou splněny předpoklady pro nařízení předběžného opatření. Ze zakladatelské listiny stěžovatelky zjistil, že byla založena pouze za účelem developerského projektu – nákupu příslušného bytového domu – a po ukončení projektu se předpokládá její likvidace. I s přihlédnutím k této skutečnosti měl tedy za to, že je výkon soudního rozhodnutí ohrožen. Stěžovatelka nabízí jednu z jednotek k prodeji a účel její existence bude brzy naplněn. Podle městského soudu není možné zaručit, že stěžovatelka neučiní prostředky z prodeje jednotek pro své věřitele nedosažitelnými a nezanikne jako tzv. prázdná schránka. Proto svým usnesením změnil usnesení obvodního soudu tak, že předběžné opatření dle návrhu vedlejšího účastníka nařídil.

5. Usnesení městského soudu bylo poté stěžovatelce doručeno a spolu s ním i návrh vedlejšího účastníka na vydání předběžného opatření a jeho odvolání proti usnesení obvodního soudu. Stěžovatelka následně dvakrát uplatnila u obvodního soudu návrh na zrušení předběžného opatření. První z nich obvodní soud usnesením zamítl, ve druhém případě řízení o návrhu zastavil. Proti druhému usnesení (o zastavení řízení) podala stěžovatelka odvolání, o kterém městský soud dosud nerozhodl.

II. Argumentace stěžovatelky

6. Stěžovatelka podala prostřednictvím svého právního zástupce ústavní stížnost proti usnesení městského soudu o nařízení předběžného opatření. Podle stěžovatelky městský soud porušil její právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

7. Stěžovatelka zejména podrobuje kritice procesní pochybení městského soudu. Tím, že změnil rozhodnutí soudu prvního stupně a nařídil předběžné opatření, aniž by stěžovatelce umožnil se k návrhu jakkoli vyjádřit, se odchýlil od ustálené judikatury Ústavního soudu. Městský soud nařídil předběžné opatření bez slyšení druhé strany, což je přípustné jen tehdy, pokud hrozí reálné riziko zmaření účelu opatření a zároveň pokud soud tento postup konkrétně a přesvědčivě odůvodní. V napadeném usnesení však chybí jakákoli taková úvaha. Městský soud tak porušil její právo na spravedlivý proces, jehož součástí je zásada kontradiktornosti řízení a rovnosti zbraní.

8. Nesprávný postup spatřuje stěžovatelka i v tom, že městský soud v rámci odvolacího řízení doplnil dokazování. Podle stěžovatelky nejsou splněny ani zákonné podmínky pro nařízení předběžného opatření, případně je samotné předběžné opatření nepřiměřené. Byla totiž omezena v nakládání s nemovitými věcmi, jejichž hodnota zdaleka přesahuje nárok uplatňovaný vedlejším účastníkem. Stěžovatelka dále vytýká městskému soudu, že nepřistoupil k rozhodnutí o zvýšení jistoty vzhledem k možné výši náhrady škody, která by mohla být stěžovatelce nařízeným předběžným opatřením způsobena.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem a procesní předpoklady řízení

9. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost městskému soudu a vedlejšímu účastníkovi. Městský soud pouze uvedl, že odkazuje na odůvodnění svého usnesení.

10. Vedlejší účastník ve svém vyjádření navrhl, aby Ústavní soud stěžovatelčinu ústavní stížnost odmítl jako zjevně neopodstatněnou, případně ji zamítl jako nedůvodnou. Podle něj je zjevné, že je ústavní stížnost účelová a že se stěžovatelka soustředí pouze na formální

zpochybňování procesních postupů, aniž by vyvrátila samotné jádro věci. Je přesvědčen, že odvolací soud má možnost změnit rozhodnutí soudu prvního stupně a může také přezkoumat skutkový stav, městský soud tedy postupoval správně. Též předběžné opatření i výše složené jistoty jsou zcela přiměřené. Navíc stěžovatelka uplatnila jiné dostupné opravné prostředky – návrh na zrušení předběžného opatření a na navýšení jistoty, v nichž měla možnost v plném rozsahu uplatnit svou obranu.

11. Ústavní soud zaslal vyjádření vedlejšího účastníka stěžovatelce na vědomí. Obdržený přípis městského soudu stěžovatelce nezasílal, neboť nepřinesl žádné nové informace či argumentaci.

12. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

13. Ústavní soud rozhodl podle § 44 zákona o Ústavním soudu bez ústního jednání, neboť od něj neočekával další objasnění věci.

IV. Posouzení ústavní stížnosti

14. Ústavní stížnost je důvodná.

15. V prvé řadě je nutno připomenout, že Ústavní soud zpravidla nezasahuje do rozhodování o předběžných opatřeních, neboť nejde o konečná rozhodnutí ve věci. Ústavní soud však ověřuje, zda rozhodnutí o návrhu na vydání předběžného opatření mělo zákonný podklad (čl. 2 odst. 2 Listiny), bylo vydáno příslušným orgánem (čl. 38 odst. 1 Listiny) za dodržení zásad řádně vedeného soudního řízení a zda nebylo projevem svévole ve smyslu čl. 1 Ústavy České republiky a čl. 2 odst. 2 a 3 Listiny [viz např. nález ze dne 10. listopadu 1999 sp. zn. II. ÚS 221/98 (N 158/16 SbNU 171)].

16. Důvodem pro kasační zásah je také hrubé porušení zásad spravedlivého procesu, zejména v případech nereflektování judikatury Ústavního soudu ohledně podmínek, za kterých odvolací soud může změnit rozhodnutí soudu prvního stupně o zamítnutí návrhu na nařízení předběžného opatření, a též ohledně doručování odvolání v takových situacích [viz např. bod 20 nálezu ze dne 4. dubna 2023 sp. zn. III. ÚS 111/23 (N 51/117 SbNU 183) či bod 21 nálezu ze dne 13. března 2024 sp. zn. III. ÚS 2606/23 (N 48/123 SbNU 75)]. Právě k takovému pochybení došlo v tomto případě.

17. Podle Ústavního soudu se městský soud dopustil v projednávané věci excesu již tím, že nerespektoval závěry vyjádřené v nálezu ze dne 19. ledna 2010 sp. zn. Pl. ÚS 16/09 (N 8/56 SbNU 69; 48/2010 Sb.), kterým bylo zrušeno ustanovení § 220 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, (dále jen „občanský soudní řád“) umožňující odvolacímu soudu změnit rozhodnutí o předběžném opatření. Na základě stávající právní úpravy civilního procesu a výše uvedeného nálezu lze rozhodnutí soudu prvního stupně o zamítnutí předběžného opatření potvrdit jako věcně správné nebo zrušit jako vadné [srov. bod 23 nálezu ze dne 9. ledna 2018 sp. zn. IV. ÚS 3749/17 (N 3/88 SbNU 55)]. Změna rozhodnutí o zamítnutí návrhu na předběžné opatření v zásadě (až na níže popsané výjimky) není možná.

18. Při rozhodování o odvolání u návrhu na předběžné opatření (jeho změně) by měly mít soudy vždy na paměti, že účastníci řízení, kteří nepodávali odvolání, a vůči kterým je předběžné opatření (třeba i fakticky) nařízeno, nemají žádnou možnost procesní obrany proti soudem uložené právní povinnosti – nemají k dispozici odvolání ani jiný procesní prostředek ochrany práva (nepočítaje v to ústavní stížnost, neboť Ústavní soud se nezabývá věcnou správností a běžnou zákonností napadeného soudního rozhodnutí, takže ústavní stížnost není řádným procesním prostředkem zajišťujícím standardní soudní přezkum). Mohou se tak ocitnout v procesně horším postavení, než jakého se dostává povinnému, pokud by předběžné

opatření nařídil soud prvního stupně. Právě na základě rozporu § 220 odst. 3 občanského soudního řádu se zásadou rovnosti účastníků řízení byl dříve vydán nález sp. zn. Pl. ÚS 16/09. Ústavní soud v minulosti opakovaně dospěl i k závěru, že rozhodnutí trpící obdobnou vadou nemusí nutně představovat porušení práv účastníků řízení. Při rozhodování je nicméně třeba vždy tuto okolnost zohlednit.

19. Ústavní soud v minulosti připustil prolomení závěrů nálezu sp. zn. Pl. ÚS 16/09 vždy ve zcela výjimečných případech. Lze odkázat např. na usnesení ze dne 14. listopadu 2013 sp. zn. III. ÚS 470/12, v němž by zrušení předběžného opatření Ústavním soudem představovalo hrozbu přímého, bezprostředního a nadále již nenapravitelného zásahu do možností faktického uspokojení v řízení uplatněného nároku. Zároveň bylo tehdejší řízení jako celek spravedlivé, protože měl stěžovatel prostor uplatnit své argumenty v návrzích na zrušení předběžného opatření, kterými se obecné soudy věcně zabývaly a zamítly je. Ústavní soud nerušil rozhodnutí odvolacích soudů zatížená takovou procesní vadou také v několika rodinněprávních věcech, zejména pokud by zrušení rozhodnutí o předběžném opatření nebylo v nejlepším zájmu dítěte (viz např. usnesení ze dne 9. srpna 2016 sp. zn. II. ÚS 1710/16 či ze dne 13. února 2018 sp. zn. II. ÚS 199/18), anebo v případě, kdy bylo podle Ústavního soudu řízení jako celek spravedlivé s ohledem na předchozí procesní vývoj (viz usnesení ze dne 30. září 2015 sp. zn. III. ÚS 2862/13).

20. Ve výše citovaném nálezu sp. zn. III. ÚS 2606/23 Ústavní soud pak tyto závěry shrnul tak, že „odvolací soud sice může zcela výjimečně i změnit rozhodnutí o zamítnutí návrhu na předběžné opatření, avšak pouze za předpokladu, že řádně odůvodní naplnění zákonných podmínek pro vydání předběžného opatření (tzn. je prokázána naléhavost zatímní úpravy poměrů) a zároveň – s ohledem na konkrétní okolnosti případu – předloží zvláštní zdůvodnění, proč nebyl možný standardní postup, např. hrozbu přímého, bezprostředního a nadále již nenapravitelného zásahu do sféry možností faktického uspokojení v řízení uplatněného nároku nebo jiné okolnosti, které takový postup podle soudu odůvodňují“.

21. V projednávané věci městský soud svůj postup řádně neodůvodnil. V odůvodnění napadeného usnesení zcela absentuje jakékoli vysvětlení, proč přistoupil ke změně rozhodnutí obvodního soudu a sám nařídil předběžné opatření, i když tím zkrátil práva stěžovatelky. Žádné takové důvody podle Ústavního soudu ani neplynou ze spisu či z vyjádření účastníků. Návrh na vydání předběžného opatření je odůvodněný obavou, že by stěžovatelka mohla prodat dotčené bytové jednotky, a zbavit se tak jediného majetku, ze kterého by se případně vedlejší účastník mohl uspokojit. Tato obava má plynout z toho, že stěžovatelka inzeruje byty k prodeji. Nejde tedy například ani o situaci, kdy by již probíhalo řízení o vkladu vlastnického práva ve prospěch třetí osoby do katastru nemovitostí. Takovou situaci lze těžko považovat za hrozbu přímého, bezprostředního a nenapravitelného zásahu. Ani jiná okolnost, která by odůvodňovala potřebu bezodkladného nařízení předběžného opatření, ze spisu nevyplývá.

22. Též lze poukázat na četnou judikaturu Ústavního soudu, která zdůrazňuje povinnost obecných soudů zvažovat, zda má být odvolání proti rozhodnutí o předběžném opatření zasláno jiným účastníkům. Takové odvolání není třeba doručovat, zejména pokud to není účelné (například s ohledem na dosavadní vývoj řízení) či vhodné nebo pokud by mohl být nevhodným doručením odvolání zmařen účel předběžného opatření [viz např. nálezy ze dne 18. května 2017 sp. zn. I. ÚS 326/17 (N 81/85 SbNU 387), sp. zn. III. ÚS 111/23, bod 24, či ze dne 4. června 2019 sp. zn. IV. ÚS 802/19 (N 106/94 SbNU 297), bod 25]. Ani tomuto požadavku městský soud nedostál. Z odůvodnění jeho usnesení neplyne, zda takovou úvahu vůbec učinil, nicméně podle Ústavního soudu doručení odvolání vedlejšího účastníka stěžovatelce nebránila žádná skutečnost plynoucí z výše citované judikatury.

23. Ústavní soud proto dospěl k tomu, že městský soud svým postupem porušil stěžovatelčino právo na soudní ochranu a princip rovnosti účastníků. Městský soud změnil rozhodnutí o zamítnutí předběžného opatření, aniž by zvlášť odůvodnil, proč bylo nutné takto

postupovat (přitom ani Ústavní soud neshledal žádný zájem, který by v daném případě převážil nad nutností zrušit napadené rozhodnutí). Přestože nehrozilo zmaření účelu předběžného opatření ani nevyplynul žádný jiný důvod neúčelnosti či nevhodnosti doručení, nebylo stěžovatelce ani zasláno odvolání vedlejšího účastníka. Stěžovatelka se tak poprvé dozvěděla o návrhu na předběžné opatření až při jeho nařízení odvolacím soudem a byla jí zabráněna možnost efektivně se proti němu bránit.

24. Pro úplnost je potřeba dodat, že ani stěžovatelčiny návrhy na zrušení předběžného opatření ve smyslu ustanovení § 77 odst. 2 občanského soudního řádu neměly vliv na přípustnost či posouzení důvodnosti této ústavní stížnosti [viz obdobně nález sp. zn. III. ÚS 1888/13 ze dne 13. února 2014 (N 17/72 SbNU 211), bod 11, popř. též nález sp. zn. Pl. ÚS 16/09, bod 32]. Jakkoli by jimi za určitých okolností mohlo být dosaženo sledovaného cíle, stěžovatelka se při podání návrhu na zrušení předběžného opatření nachází oproti tomu, kdo podal návrh na vydání předběžného opatření, v procesně horším postavení.

V. Závěr

25. Ústavní soud shledal, že napadeným usnesením městského soudu bylo porušeno stěžovatelčino právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny a princip rovnosti účastníků podle čl. 37 odst. 3 Listiny. Ústavní stížnosti proto vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu toto usnesení zrušil.

26. Za dané situace se již Ústavní soud nezabýval dalšími výhradami, které stěžovatelka vůči napadenému usnesení vznesla, neboť by to bylo předčasné, jelikož městský soud bude o odvolání vedlejšího účastníka znovu rozhodovat. Městský soud však vytvoří dostatečný procesní prostor pro stěžovatelku, aby mohla reagovat na návrh na vydání předběžného opatření i na odvolání vedlejšího účastníka, které jí již byly doručeny, s její případnou argumentací se též náležitě vypořádá. V intencích cit. nálezu sp. zn. III. ÚS 2606/23, jak je shrnuto výše v bodě 20, přitom není vyloučena ani výjimečná změna rozhodnutí obvodního soudu (a tedy opětovné nařízení předběžného opatření).

Č. 175
Náležité odůvodnění předstižné vazby
(sp. zn. I. ÚS 1887/25 ze dne 7. srpna 2025)

V rozhodnutí o předstižné vazbě ve smyslu § 67 písm. c) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), musí být přesvědčivě zdůvodněna aktuálnost obav z opakování trestné činnosti. A to za současného vypořádání se s argumenty, kterými obviněná osoba zpochybňuje existenci vazebních důvodů, pečlivého zvážení aktuální osobní a finanční situace této osoby, ale i časového hlediska spočívajícího v délce doby, jež uplynula od posledního skutku, který je obviněné osobě kladen za vinu, do rozhodnutí o vzetí do vazby.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Tomáše Langáška, soudkyně zpravodajky Dity Řepkové a soudce Jana Wintra o ústavní stížnosti stěžovatele M. K., t. č. ve Vazební věznici Plzeň, zastoupeného JUDr. Markétou Tukinskou, Ph.D., advokátkou, sídlem J. V. Sládka 1363/2, Teplice, proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci ze dne 27. května 2025 č. j. 55 To 157/2025-72 a usnesení Okresního soudu v Liberci ze dne 24. dubna 2025 č. j. 0 Nt 21031/2025-27, za účasti Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci a Okresního soudu v Liberci jako účastníků řízení a Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci ze dne 27. května 2025 č. j. 55 To 157/2025-72 bylo porušeno stěžovatelovo právo na soudní ochranu zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo stěžovatele být slyšen při rozhodování o jeho zbavení osobní svobody chráněné čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, a v důsledku toho zasaženo do práva stěžovatele na osobní svobodu chráněného čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci ze dne 27. května 2025 č. j. 55 To 157/2025-72 se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a shrnutí dosavadního průběhu řízení

1. Stěžovatel se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, a to pro porušení jeho ústavně zaručených práv chráněných čl. 8 odst. 2 a 5, čl. 10 odst. 2, čl. 26, 33 a čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Usnesením Okresního soudu v Liberci (dále jen „okresní soud“) ze dne 24. 4. 2025 č. j. 0 Nt 21031/2025-27 bylo rozhodnuto, že se podle § 68 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), stěžovatel bere do vazby z důvodu uvedeného v § 67

písm. c) trestního řádu (výrok I), podle § 73 odst. 1 písm. b) se nepřijímá písemný slib stěžovatele (výrok II) a podle § 73 odst. 1 písm. c) trestního řádu se vazba nenahrazuje dohledem probačního úředníka nad stěžovatelem (výrok III). V odůvodnění usnesení okresní soud uvedl, co v okamžiku rozhodování o vazbě stěžovatele odůvodňuje závěr o podezření, že se stěžovatel dopustil zločinu výroby a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky podle § 286 odst. 1, odst. 2 písm. c) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Dále okresní soud zmínil skutečnost, že stěžovatel má 4 záznamy v rejstříku trestů, a pokud by bylo prokázáno, že se dopustil trestné činnosti, ze které je nyní obviněn, znamenalo by to, že se jí z větší části dopouštěl ve zkušební době podmíněného odsouzení, a to za obdobnou trestnou činnost. Ani hrozba nařízení původně podmíněně odloženého trestu tedy stěžovatele neodradila. Lze také předpokládat, že z trestné činnosti měl stěžovatel příjem. Pokud by stěžovatel byl ponechán na svobodě, je pravděpodobné, že by s trestnou činností pokračoval. Na tom nic nemění skutečnost, že tato trestná činnost měla být podle stěžovatele ukončena již zhruba před rokem. Z dosud obstaraných důkazů vyplývá, že ukončení páchání trestné činnosti bylo iniciativou jiného z obviněných kvůli obavám z odhalení. U stěžovatele je tak dán důvod vazby podle § 67 písm. c) trestního řádu. Okresní soud neshledal důvody vazby podle § 67 písm. a) trestního řádu. Uvedl, že trest, který stěžovateli hrozí, není mimořádně vysoký. Ačkoli stěžovatel často pobývá v zahraničí, nesvědčí samotné cestování automaticky o tom, že by se v zahraničí plánoval skrývat před trestním stíháním. K možnostem nahrazení vazby některým z opatření podle § 73 a § 73a trestního řádu uvedl okresní soud, že dohled probačního úředníka by nemohl být účinným nástrojem s ohledem na to, že ani možná obava z přeměny podmíněného trestu na nepodmíněný neměla být dostatečným důvodem pro stěžovatele, aby nepáchal trestnou činnost. Z tohoto důvodu nemohl okresní soud přijmout ani písemný slib stěžovatele; peněžitá záruka, ani záruka důvěryhodné osoby nabídnuty nebyly.

3. Stížnosti stěžovatele i státní zástupkyně Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci následně Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci (dále jen „krajský soud“) usnesením ze dne 27. 5. 2025 č. j. 55 To 157/2025-72 zamítl. V odůvodnění nejprve uvedl, že procesní předpoklady pro vzetí stěžovatele do vazby jsou dány a rovněž zopakoval, z jakých důkazních prostředků nyní plyne, že skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání stěžovatele, byl spáchán, a že se jej měl dopustit stěžovatel. Krajský soud se ztotožnil se závěrem o existenci vazebního důvodu podle § 67 písm. c) trestního řádu. Jako nedůvodnou vyhodnotil námitku stěžovatele, že vazební důvod je stavěn jen na tom, že proti němu jsou vedeny exekuce na částku 800 000 Kč. Byť stěžovatel doložil, že dosahoval takových příjmů, které by dostačovaly k pohodlnému zabezpečení standardních potřeb rodiny, přesto je důvodně podezřelý, že se měl podílet na páchání trestné činnosti motivované finančním ziskem, tudíž závěr okresního soudu je logický, nelze jej vyložit tak, že okresní soud stěžovatele omezil na svobodě jen kvůli jeho dluhům. Krajský soud připustil, že od posledního skutku, který je stěžovateli kladen za vinu, do sdělení obvinění uběhla doba delší jednoho roku, nelze ovšem pominout zásadní okolnost vyplývající z odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, že mezi osobami podezřelými z páchání trestné činnosti zavládla obava z možného vyzrazení, což mělo být vynuceným důvodem pro ukončení jednání stěžovatele, pro které je stíhán. Nelze tudíž hovořit o tom, že by stěžovatel dobrovolně v takové činnosti ustal. Dále vazební obavu akcentuje okolnost, že stěžovatel se měl trestné činnosti dopouštět ve zkušební době podmíněného odsouzení pro typově shodnou trestnou činnost. K možnostem náhrady vazby krajský soud konstatoval, že vzhledem ke zjištěným skutečnostem není stěžovatel dostatečně důvěryhodným, aby mohla být vazba nahrazena některým z navrhovaných opatření (slibem či dohledem probačního úředníka). Krajský soud se ztotožnil také se závěrem okresního soudu o nenaplnění vazebního důvodu podle § 67 písm. a) trestního řádu. Bylo prokázáno, že stěžovatel má rodinné zázemí v České republice, je zde vázán pevnějšími vazbami než k Anglii, kde pouze podniká, studuje a občas Anglii navštěvuje. Stěžovateli navíc nehrozí tak vysoký

trest, že již samotná hrozba jeho uložení by ve spojení s ostatními okolnostmi odůvodňovala obavu z útěku stěžovatele.

II. Argumentace stěžovatele a vyjádření účastníků řízení

4. Stěžovatel se podanou ústavní stížností domáhá zrušení usnesení okresního soudu i usnesení krajského soudu. Tvrdí, že klíčovým nedostatkem rozhodnutí krajského soudu je absence konkrétních skutkových okolností, které by prokazovaly aktuální a reálnou obavu z pokračování v trestné činnosti. Stěžovatel poukazuje také na to, že za poslední rok neexistuje jediný důkaz, že by se dopouštěl jakéhokoli protiprávního jednání. Krajský soud také nesprávně vyhodnotil trestní minulost stěžovatele, kdy byl sice již odsouzen k podmíněnému trestu, ovšem osvědčil se a hledí se na něj, jako by nikdy nebyl odsouzen. Argumentace, která staví na tomto trestu jako na důvodu pro obavu z pokračování v trestné činnosti, je tedy nepřípustná. Vazba může být dle stěžovatele vnímána jako účelový nátlak s cílem přimět ho ke svědectví proti jiným obviněným. Stěžovatel doložil řadu konkrétních skutečností, které hovoří v jeho prospěch a potvrzují jeho osobní i profesní stabilitu – předložil důkazy o legální podnikatelské činnosti ve Spojeném království, doložil pevné rodinné zázemí a skutečnost, že má zajištěné zaměstnání v Česku v případě propuštění z vazby. Stěžovatel poukazuje na to, že je mu kladeno za vinu pouze převzetí tašky s obsahem zakázané látky, není proto přiměřené ani právně udržitelné předpokládat jeho další zapojení do trestné činnosti, zvláště když všichni ostatní členové jsou již ve vazbě. Vazba také byla nařízena, aniž by byly vyčerpány mírnější alternativy. Soudy se zjevně řídily presumpcí viny. Dalším problematickým bodem je argumentace soudů výší příjmů stěžovatele a jeho dluhy. U krajského soudu stěžovatel doložil své příjmy, které částku exekucí vůči němu vedených převyšují, čímž vyvrátil domněnku o motivaci k páchání trestné činnosti. Krajský soud také postavil své rozhodnutí na odposleších pořízených u jiného obviněného, přičemž identita osoby na záznamech není jednoznačně určena. Stěžovatel také upozorňuje na judikaturu Ústavního soudu, dle které musí být vazba vykládána restriktivně.

5. Okresní soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti zcela odkázal na odůvodnění napadeného usnesení. Krajský soud ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že se neztotožňuje s námitkou stěžovatele, že vyhodnotil nesprávně jeho trestní minulost. Ačkoli se stěžovatel ve zkušební době podmíněného odsouzení osvědčil, i takové odsouzení lze stále v rámci vazebního řízení zohlednit a vyvozovat z něj příslušné závěry k osobě stěžovatele. Pokud stěžovatel zmiňuje pevné rodinné zázemí, poukazuje krajský soud na to, že je stěžovatel důvodně podezřelý z páchání vysoce společensky škodlivé trestné činnosti v období, kdy měl rodinné zázemí zachováno, proto se okolnost rodinného zázemí nejeví natolik zásadní, aby stěžovatele odrazovala od páchání trestné činnosti. Krajský soud věnoval patřičnou pozornost aktuální situaci stěžovatele.

6. Státní zástupkyně Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci k ústavní stížnosti sdělila, že je toho názoru, že nebyla porušena ústavně zaručená práva stěžovatele, a ztotožňuje se s odůvodněními napadených rozhodnutí okresního a krajského soudu. Konkrétně se pak vyjadřuje k námitce stěžovatele týkající se nesprávného vyhodnocení jeho trestní minulosti a uvádí, že je pravda, že se stěžovatel osvědčil, nicméně existence dřívějšího odsouzení stěžovatele umožňuje ve vazebním řízení orgánům činným v trestním řízení legitimně posuzovat jeho sklony k páchání určité druhově shodné trestné činnosti. Tedy pokud uvedenou skutečnost soudy obou stupňů hodnotily ve vztahu k uvedenému vazebnímu důvodu, nedošlo k pochybení.

III. Procesní podmínky řízení

7. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní

soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je zastoupen advokátkou dle § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny procesní prostředky k ochraně svých práv.

IV. Posouzení věci Ústavním soudem

8. V řízení o ústavních stížnostech podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy se Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti omezuje na posouzení, zda rozhodnutími orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody.

9. Vzhledem ke svému postavení se Ústavní soud v zásadě přehodnocováním existence či neexistence vazebních důvodů nezabývá. Do rozhodnutí obecných soudů zasahuje jen tehdy, není-li rozhodnutí obecného soudu o vazbě podloženo zákonným důvodem buď vůbec, nebo jestliže tvrzené a nedostatečně zjištěné důvody vazby jsou v extrémním rozporu s principy plynoucími z ústavního pořádku [nálezy ze dne 20. 11. 2000 sp. zn. IV. ÚS 137/2000 (N 174/20 SbNU 235), ze dne 6. 6. 2002 sp. zn. III. ÚS 121/02 (N 68/26 SbNU 203) nebo ze dne 16. 9. 2014 sp. zn. II. ÚS 2086/14 (N 170/74 SbNU 469)]. Na rozhodnutí o vazbě se vztahují obecné požadavky na soudní rozhodnutí, zejména požadavky náležitého odůvodnění a zákazu libovůle, které lze dovodit z práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a z principu demokratického právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy.

10. Ústavní soud ustáleně judikuje základní předpoklady pro vzetí do předstižné vazby podle § 67 písm. c) trestního řádu [nález ze dne 30. 11. 2006 sp. zn. III. ÚS 612/06 (N 215/43 SbNU 393) nebo nález ze dne 14. 2. 2023 sp. zn. III. ÚS 2698/22 (N 27/116 SbNU 213)]. Účelem této vazby je zajistit osobu obviněného, u něhož je dána důvodná obava vyplývající z konkrétních skutečností, že bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil. Tento vazební důvod je založen na předpokladu, že účelem trestního řízení je i předcházení trestné činnosti. Mezi konkrétní skutečnosti, o něž se zmíněná obava může opírat, patří např. dlouhodobá tendence obviněného k páchání trestné činnosti toho druhu, pro kterou je v projednávaném případě stíhán. Vedle snadno zjistitelných skutečností [např. obviněný byl již opakovaně během delšího časového úseku za uvedenou trestnou činnost postihován, nacházel-li se např. v době, kdy měl trestnou činnost páchat, ve zkušební době podmíněného propuštění, a že tedy způsob života nemění ani pod hrozbou trestu apod.; usnesení ze dne 18. 11. 2004 sp. zn. III. ÚS 605/04 (U 55/35 SbNU 633)] musí soud vyhodnotit též současnou situaci obviněného. Existence tohoto vazebního důvodu bude závislá na osobním postoji obviněného, jeho sklonech, návycích, na jeho aktuálním zdravotním stavu, rodinném zázemí a na prostředí, v němž se obviněný pohybuje. Přiměřené zhodnocení těchto aspektů musí být z odůvodnění rozhodnutí seznatelné (nález ze dne 14. 2. 2023 sp. zn. III. ÚS 2698/22).

11. Soudy také musí zvážit všechny argumenty ve prospěch i neprospěch obviněného, a pokud se rozhodnou pro uvalení či ponechání vazby, musí jasně a srozumitelně vysvětlit, odkud a z čeho vyplývá vazební důvod. Důvodná obava musí mít oporu v konkrétních okolnostech či skutečnostech a z vazebního rozhodnutí musí obviněný mít možnost vyčíst, že se soud náležitě zabýval všemi relevantními okolnostmi [nález ze dne 26. 2. 2025 sp. zn. IV. ÚS 170/25 (N 42/128 SbNU 362)]. Z toho vyplývá také povinnost soudů při vazebním rozhodování zvážit případné námitky obviněného, kterými existenci vazebních důvodů zpochybňuje, a reagovat na ně. Soudy nejsou povinny se vypořádat jednotlivě s každým uplatněným argumentem, musí však adekvátním způsobem reagovat na tvrzení, která jsou způsobilá zpochybnit oprávněnost uvalení vazby či jejího dalšího trvání [přiměřeně nález ze dne 29. 11. 2023 sp. zn. III. ÚS 2498/23 (N 178/121 SbNU 228)]. Současně Ústavní soud připomíná, že

zákonné důvody, pro něž může být obviněný omezen na osobní svobodě, je nutné vykládat restriktivně.

12. Důvody předstižné vazby jsou v posuzovaném případě podle soudů naplněny tím, že se stěžovatel měl trestné činnosti dopouštět po delší dobu (k ukončení mělo dojít jen z obavy z možného vyzrazení), a to i ve zkušební době podmíněného odsouzení pro typově shodnou trestnou činnost, přičemž jsou proti němu vedeny exekuce na částku 800 000 Kč. Z těchto okolností plyne důvodná obava, že kvůli finanční potřebě je ochoten a schopen trestnou činnost páchat. Takové odůvodnění však přehlíží stěžovatelovy argumenty a ve svém celku je nedostatečné vzhledem ke shora uvedeným požadavkům.

13. Soudy nijak nezohlednily, že od doby spáchání skutku, který je stěžovateli kladen za vinu, do sdělení obvinění a následného vzetí stěžovatele do vazby uběhla doba delší jednoho roku. Tuto okolnost sice vzaly na vědomí a zmínily v odůvodnění napadených rozhodnutí, avšak žádné závěry z ní nedovodily. Jedná se přitom o skutečnost, která má zásadní vliv na podložení důvodnosti obav, zda stěžovatel bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán.

14. Soudy musí v usnesení o vzetí stěžovatele do vazby přesvědčivě vysvětlit, jaká konkrétní zjištění odůvodňují obavu z opakování trestné činnosti stěžovatele, jestliže mezi spácháním skutku, pro který je stěžovatel stíhán, a jeho zadržením uplynula poměrně dlouhá doba (více jak rok) a současně není dáno podezření o páchání trestné činnosti stěžovatelem i po tuto signifikantní dobu. Časové hledisko nelze překlenout pouhým odkazem na to, že stěžovatel byl v minulosti za podobné jednání odsouzen, či že trestné činnosti, pro kterou je nyní stíhán, zanechal jen z obavy z odhalení. A to tím spíše za situace, kdy se obecné soudy nevypořádaly s argumentací stěžovatele, že ostatní osoby podílející se na páchání trestné činnosti, pro kterou je rovněž stíhán i stěžovatel, jsou omezeny na svobodě, a tudíž možné obnovení nějaké součinnosti s nimi nepřichází do úvahy.

15. Ústavní soud na druhou stranu nemůže dát za pravdu stěžovateli, že by při úvahách o vazbě soudy nemohly hledět na trestnou činnost, jíž se dopustil v minulosti, pro kterou se na něj již však vzhledem k jeho osvědčení hledí, jako by za ni nebyl odsouzen. Při úvahách o důvodnosti předstižné vazby totiž soud musí zvažovat veškeré okolnosti svědčící či nesvědčící pro její uvalení, přičemž mezi důležité aspekty zajisté náleží též předchozí trestná činnost nehledě na zahlazení trestu. Z hlediska hodnocení osoby co do dispozic k trestné činnosti totiž není rozhodné, zda dříve páchaná trestná činnost již je či není zahlazena (nález ze dne 16. 9. 2014 sp. zn. II. ÚS 2086/14).

16. Dále Ústavní soud konstatuje, že soudy nevzaly nikterak v potaz argumentaci stěžovatele stran jeho aktuální ekonomické situace. Krajský soud trval na tom, že příjmy stěžovatele nemohou stačit na zabezpečení jeho a jeho rodiny a současně na plnění dluhů stěžovatele. To vše, aniž by se v rámci vazebního zasedání blíže zabýval dluhy a exekucemi stěžovatele, na jejichž existenci rozhodnutí o vzetí stěžovatele do vazby do značné míry staví. Krajský soud nezjišťoval například, jakým způsobem jsou tvrzené exekuce stěžovatele vedeny, jestli a jak jsou mu např. strhávány platby, a jestli skutečně v jeho případě není možné, aby na základě jím doložených příjmů dokázal zabezpečit (třeba i s pomocí partnerky) rodinu a současně splácet dluhy. V napadených usneseních je pouze konstatováno, že stěžovatel má dluhy, páchal trestnou činnost, z níž je obviněn, s vidinou finančního zisku, a je zde tedy dána obava, že toto jednání bude opakovat. To vše za situace, kdy stěžovatel opakovaně tvrdil a snažil se i doložit, že v současnosti disponuje dostatečnými příjmy. Úvahy obecných soudů, že dluhy stěžovatele odůvodňovaly vzetí stěžovatele do předstižné vazby, tedy také neobstojí, neboť nejsou podepřeny relevantními konkrétními skutečnostmi, které by zohledňovaly i argumentaci stěžovatele.

17. Ústavní soud na tomto místě připomíná, že při hodnocení společenské či finanční situace osoby, jež má být vzata do vazby či v ní být ponechána, musí soudy postupovat velmi obezřetně, a je třeba v zásadě odmítnout, aby špatná finanční situace stěžovatele mohla být

samostatným vazebním důvodem předstižné vazby [nález ze dne 5. 6. 2015 sp. zn. I. ÚS 1190/15 (N 104/77 SbNU 527)]. Teprve souhrn dalších okolností dohromady přesvědčivě dokládajících konkrétní vazební důvod by k těmto závěrům mohl vést. V opačném případě by mohlo docházet k neakceptovatelné diskriminaci osoby, o jejíž vazbě je rozhodováno, a ve své podstatě by nebyl dodržen požadavek na restriktivní přístup k hodnocení vazebních důvodů.

18. Dále Ústavní soud konstatuje, že krajský soud porušil právo stěžovatele na kontradiktornost vazebního řízení. Jak vyplývá z judikatury Ústavního soudu, obecné principy spravedlivého procesu včetně práva na kontradiktorní řízení se uplatní i na řízení, ve kterém je rozhodováno o vazbě, byť lze připustit, že záruky mohou být v tomto typu řízení proporčně nižší [nález ze dne 6. 8. 2014 sp. zn. I. ÚS 2942/13 (N 150/74 SbNU 281)]. K samotnému principu kontradiktornosti pak Ústavní soud judikoval, že z čl. 38 odst. 2 Listiny plyne právo ovlivnit svými argumenty úvahu soudu jak o celém předmětu řízení, tak ohledně hodnocení veškerých dílčích částí takového řízení [nález ze dne 13. 10. 2016 sp. zn. II. ÚS 771/16 (N 193/83 SbNU 135)]. V posuzovaném případě krajský soud postavil své rozhodnutí mimo jiné na tom, že „nelze pominout zásadní okolnost vyplývající z odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, že mezi osobami podezřelými z páchání trestné činnosti zavládla obava z možného vyzrazení [...]“. Během vazebního zasedání dne 27. 5. 2025 u krajského soudu však žádné odposlechy ani záznamy z telekomunikačního provozu nebyly přehrány (či se souhlasem stran přečteny), a stěžovatel tak neměl příležitost se k těmto jakkoli vyjádřit.

19. Kromě uvedeného se soudy nevypořádaly dostatečným způsobem s možností nahrazení vazby navrhovaným dohledem probačního úředníka nebo písemným slibem stěžovatele. Tyto návrhy odmítly s velmi obecnými odkazy na míru důvěryhodnosti stěžovatele či okolnosti případu. Bližší zdůvodnění nemožnosti užití institutů nahrazujících vazbu konkrétními skutečnostmi vysvětlujícími, proč je v daném případě vazba opatřením nezbytným pro dosažení účelu trestního řízení a proč v trestním řízení nelze tohoto účelu dosáhnout jinak, v napadených usneseních absentuje.

20. Na základě shora popsaných skutečností Ústavní soud uzavírá, že napadená rozhodnutí nebyla v požadovaném rozsahu řádně, přesvědčivě a logicky odůvodněna, a to zejména z hlediska konkrétních skutečností zakládajících důvodnou obavu, že stěžovatel bude jednat způsobem podle § 67 písm. c) trestního řádu, tedy konkrétně v jeho případě, že bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán. Obecné soudy se nezabývaly náležitě námitkami vznesenými stěžovatelem, jeho osobní a finanční situací, ani časovým hlediskem, tedy nevzaly do úvahy dobu, která uplynula od posledního skutku, který je stěžovateli kladen za vinu, do jeho vzetí do vazby, a neumožnily stěžovateli adekvátně reagovat na skutečnosti, ze kterých vycházely při svém rozhodování. Z jejich rozhodnutí rovněž není zřejmé, z čeho dovozují nemožnost nahradit vazbu jiným opatřením podle trestního řádu. Tímto postupem obecné soudy porušily stěžovatelovo právo na soudní ochranu zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny, právo stěžovatele být slyšen při rozhodování o jeho zbavení osobní svobody chráněné čl. 38 odst. 2 Listiny a v důsledku toho také zasáhly do práva stěžovatele na osobní svobodu chráněného čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny.

21. Stěžovatel svou ústavní stížností napadl jak rozhodnutí okresního soudu, tak i rozhodnutí krajského soudu. Ústavní soud připomíná, že v souladu s čl. 4 Ústavy je povinností všech soudů poskytovat ochranu základním právům a svobodám. Ústavní soud proto ve své činnosti vychází z principu minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů [nález ze dne 25. 9. 1997 sp. zn. III. ÚS 148/97 (N 113/9 SbNU 65)] a zasahuje do jejich činnosti jedině tehdy, je-li to nezbytné pro ochranu základních práv a svobod. Tento princip se projevuje i v subsidiaritě ústavní stížnosti (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), která je zásadně (§ 75 odst. 2 zákona o Ústavním soudu) až posledním prostředkem ochrany základních práv a svobod. Z principu minimalizace zásahů a ze subsidiarity ústavní stížnosti Ústavní soud dovodil své oprávnění odmítnout část ústavní stížnosti pro nepřípustnost [§ 43 odst. 1 písm. e) ve spojení

s § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu] v situacích, kdy zrušením jen jednoho z napadených rozhodnutí je znovu vytvořen obecným soudům dostatečný prostor pro to, aby samy poskytly ochranu základním právům a svobodám [nález ze dne 3. 2. 2015 sp. zn. IV. ÚS 2722/13 (N 22/76 SbNU 313)]. Je na uvážení Ústavního soudu, jak rozsáhlý zásah do rozhodování obecných soudů považuje v konkrétním případě za nezbytný pro nápravu zjištěného porušení základních práv či svobod.

22. V projednávaném případě Ústavní soud dospěl k závěru, že pro ochranu základních práv a svobod stěžovatele postačuje zrušit napadené usnesení krajského soudu, neboť procesní pravidla, kterými se krajský soud řídí v řízení o stížnosti, umožňují v dostatečném rozsahu napravit výše zmíněná pochybení soudů obou stupňů.

V. Závěr

23. Z důvodu procesní ekonomie jakožto i s ohledem na zásadu minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl pouze z části a zrušil napadené rozhodnutí krajského soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona. I přes výše uvedená závažná pochybení obou soudů, která Ústavní soud shledal, a se kterými se bude třeba vypořádat, byla ústavní stížnost ve zbývající části směřující proti napadenému rozhodnutí okresního soudu podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu jako nepřípustná odmítnuta.

24. Zrušením napadeného rozhodnutí krajského soudu se vytváří prostor pro opětovné posouzení napadeného rozhodnutí okresního soudu ze strany krajského soudu, a to v intencích právního názoru vyjádřeného v tomto nálezu.

Č. 176
Nesprávné poučení o nepřípustnosti dovolání
(sp. zn. I. ÚS 2341/24 ze dne 12. srpna 2025)

Pokud je stěžovatelka vedena chybným poučením odvolacího soudu a nepodá dovolání, znamenalo by odmítnutí stěžovatelčiny ústavní stížnosti pro nepřípustnost porušení jejího práva na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Namístě je proto zrušení rozhodnutí odvolacího soudu tak, aby se stěžovatelce otevřela možnost podat dovolání k Nejvyššímu soudu.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Tomáše Langáška, soudce Jaromíra Jirsy a soudce zpravodaje Jana Wintra o ústavní stížnosti Ing. Evy Kabešové, zastoupené Mgr. Ilonou Nohelovou, advokátkou se sídlem Na Květnici 1113/8, Praha 4, proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 30. května 2024 č. j. 25 Co 122/2024-237 a rozsudku Okresního soudu v Jičíně ze dne 23. června 2022 č. j. 105 C 3/2022-29, za účasti Krajského soudu v Hradci Králové a Okresního soudu v Jičíně jako účastníků řízení a Advokátní kanceláře CINK a partneři s. r. o., sídlem Veleslavínova 33, Plzeň, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 30. května 2024 č. j. 25 Co 122/2024-237 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na spravedlivý proces zaručené čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 30. května 2024 č. j. 25 Co 122/2024-237 se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Podstata sporu a předcházející řízení

1. Vedlejší účastnice podala k Okresnímu soudu v Jičíně proti stěžovatelce žalobu, kterou následně na výzvu soudu k odstranění vad podání doplnila. Vedlejší účastnice po stěžovatelce požadovala uhrazení částky 12 100 Kč za poskytnuté právní služby, a to spolu se smluvní pokutou ve výši 1 839 Kč a úrokem z prodlení. Současně navrhla vydání platebního rozkazu.

2. Okresní soud vydal dne 23. 3. 2022 vyšší soudní úřednicí rozhodnutí č. j. 105 C 3/2022-18 označené jako platební rozkaz. Výrokem I stěžovatelce uložil, aby do 15 dnů ode dne doručení platebního rozkazu vedlejší účastnici zaplatila jí požadované plnění, nebo aby podala proti platebnímu rozkazu do 15 dnů od jeho doručení odpor. Výrokem II stěžovatelce podle § 114b zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, (dále jen „o. s. ř.“) uložil, aby se ve věci do 30 dnů ode dne uplynutí lhůty k podání odporu písemně vyjádřila k žalobě, a to pro případ, že podá odpor.

3. Okresní soud platební rozkaz odeslal na doručovací adresu stěžovatelky označenou v žalobě, a to do vlastních rukou s vyloučením vložení do schránky (obálka typu II); stěžovatelka nemá datovou schránku. Zásilku se však stěžovatelce tímto způsobem nepodařilo doručit. Dne 22. 4. 2022 byl na podatelnu okresního soudu osobně doručen dopis, v němž stěžovatelka uvádí svou doručovací adresu (v Praze), telefonní číslo a táže se soudu, zda se mu vrátila „nějaká pošta, kterou jste mi poslali? Pokud ano, prosím o dohledání a opětovné zaslání".

4. Dne 29. 4. 2022 se podle úředního záznamu do kanceláře okresního soudu dostavila stěžovatelka a po ověření totožnosti si převzala platební rozkaz, přiloženou žalobu a její doplnění. Soudu sdělila adresu, na které si přebírá zásilky a své telefonní číslo. Na podatelnu soudu bylo téhož dne osobně doručeno stěžovatelčino ručně psané podání, v němž stěžovatelka s uvedením své doručovací adresy sděluje: „Podávám odpor k platebnímu příkazu a žádám o normální projednání věci. Zatím nevím, o co jde. Děkuji." Na rubu ručně psaného podání je vytištěný dopis datovaný k 27. 4. 2022, kde stěžovatelka žádá o opětovné dohledání a zaslání pošty a uvádí svou korespondenční adresu.

5. Okresní soud dne 23. 6. 2022 vyhlásil rozsudek, v němž stěžovatelce uložil povinnost zaplatit vedlejší účastnici částku 13 939,20 Kč s příslušenstvím a rozhodnutí o nákladech řízení vyhradil k upřesnění v písemném vyhotovení rozsudku. V písemném vyhotovení napadeného rozsudku č. j. 105 C 3/2022-29 okresní soud uložil stěžovatelce zaplatit vedlejší účastnici také náhradu nákladů řízení. Okresní soud v odůvodnění odkázal na § 114b odst. 1 a 5 o. s. ř. Rozhodl rozsudkem pro uznání podle § 153a odst. 3 o. s. ř., neboť se má za to, že stěžovatelka nárok uplatňovaný žalobou uznala.

6. Okresní soud uvedl, že stěžovatelka nezamezila aktivaci procesní fikce uznání nároku, když obsahovými náležitostmi podání výzvě soudu zásadně nevyhověla, ačkoli byla poučena o případných následcích nedostatečnosti své procesní obrany. Za vyjádření se považuje alespoň podání, v němž je, byť i jen elementárním či zjednodušeným způsobem, vylíčena procesní obrana žalovaného označením rozhodných skutečností. Vyjádření musí obsahovat konkrétní skutkové okolnosti, být dostatečně určité a srozumitelné, přičemž vedle obecného nesouhlasu nepostačuje přednesení požadavku, aby bylo nařízeno jednání, případně sdělení, že žalovaná netuší, o jakou věc jde. Žalobní návrh je přitom dostatečně určitý a srozumitelný. Stěžovatelka mohla při návštěvě soudu dne 29. 4. 2022 seznat i další listiny obsažené v procesním spise, které by případně mohly její poznání projednávané věci rozšířit.

7. Několik dní po doručení rozsudku stěžovatelka požádala o nahlédnutí do spisu a pořídila si fotokopie listů, které nebyly přiloženy k platebnímu rozkazu a stručné žalobě a jejímu doplnění. Následně podala proti rozsudku odvolání. Požádala o osvobození od soudních poplatků a určení advokáta, který posléze její odvolání doplnil.

8. Stěžovatelka v odvolání uvedla, že nebyly splněny zákonné podmínky pro vydání rozsudku pro uznání a byl jí odepřen přístup k soudu. Odkázala přitom na nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3207/20 ze dne 12. 1. 2021 (N 9/104 SbNU 93) a sp. zn. I. ÚS 1024/15 ze dne 1. 8. 2016 (N 139/82 SbNU 229). Okresní soud měl nařídit jednání a měl ji poučit podle § 118a o. s. ř. Zásadně pochybil, když porušil poučovací povinnost a automaticky přistoupil k vydání rozsudku pro uznání. Stěžovatelka dále uvedla, že ačkoli vedlejší účastnici byla poskytnuta její doručovací adresa, ta v žalobě uvedla její adresu trvalého bydliště. Stěžovatelka upozornila, že opakovaně žádala zprostředkovatele poštovních služeb o přesměrování zásilek z adresy trvalého pobytu na svou doručovací adresu; v současnosti totiž bydlí v Praze u svého syna. Uvedla, že trpí závažnými zdravotními komplikacemi. Po podání odporu legitimně očekávala, že bude nařízeno jednání, kde bude mít možnost se vyjádřit. Nárok vedlejší účastnice považuje za neoprávněný, neboť vyúčtování za právní služby bylo žalovanou řádně a včas uhrazeno; vedlejší účastnice uvedla stěžovatelku v omyl, když klamavě informovala, že uhrazené vyúčtování je konečné. Stěžovatelka také zpochybnila pravost svého podpisu na smlouvě o poskytnutí právní služby.

9. Krajský soud odvolání stěžovatelky nevyhověl. Ztotožnil se přitom se závěry okresního soudu. Stěžovatelce byla do vlastních rukou doručena kvalifikovaná výzva podle § 114b o. s. ř. jako součást platebního rozkazu. Odpor a strohé vyjádření stěžovatelky k této výzvě nelze považovat za splnění soudem uložené povinnosti vyjádření. Procesní odpovědnost leží plně na stěžovatelce jako žalované; soud k nápravě nedostatečnosti vyjádření nemůže žalovanou dodatečně vyzývat. Krajský soud upozornil, že přípustným odvolacím důvodem jsou jen vady uvedené v § 205 odst. 2 písm. a) o. s. ř. a skutečnosti nebo důkazy, jimiž má být prokázáno, že nebyly splněny předpoklady pro jejich vydání. V odvolacím řízení se již nelze zabývat otázkou, zda na základě fikce uznaný nárok ve skutečnosti existoval; takové námitky proto nejsou relevantní. Krajský soud v poučení uvedl, že dovolání není přípustné.

II. Ústavní stížnost a vyjádření účastníků řízení

10. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá, že byla porušena její práva podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny a domáhá se zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí. Podala i návrh na odklad jejich vykonatelnosti, kterému Ústavní soud vyhověl.

11. Stěžovatelka upozorňuje, že kvalifikované výzvě neporozuměla, a proto podala proti výzvě ručně napsaný odpor, v němž uvedla: „Podávám odpor k platebnímu příkazu a žádám o normální projednání věci. Zatím nevím, o co jde.“ Usilovala o nařízení ústního jednání a projednání žaloby před soudem. Nevěděla, o jaký žalobní nárok se jedná, neboť byla přesvědčena, že své závazky vůči vedlejší účastnici má již vyrovnané a nebyla si vědoma, že by měla platit něco dalšího; dokládá to potvrzením o řádném a včasném uhrazení předchozího vyúčtování právních služeb. V uhrazeném vyúčtování je přitom uvedena porada s klientem a sepis kasační stížnosti, přičemž podle stěžovatelky jí vedlejší účastnice další právní služby neposkytla. Stěžovatelka uvádí, že smluvní pokuta je neoprávněná a upozorňuje, že vedlejší účastnice uvedla v žalobě chybnou adresu pro doručování.

12. Stěžovatelka namítá, že kvalifikovaná výzva podle § 114b o. s. ř. je pro většinu běžných občanů, kteří nemají právní vzdělání a ani nejsou právně zastoupeni, těžko pochopitelná, až nesrozumitelná. Jde také o její případ. Z obsahu platebního rozkazu kvalifikovanou výzvu nebyla schopna – s ohledem na svůj věk, zdravotní stav a nedostatek právního povědomí – rozpoznat a pochopit tak, aby jí byly předem jasné důsledky nevyhovění kvalifikované výzvě. Stěžovatelka upozorňuje, že žije na hranici chudoby a nemá k dispozici výpočetní techniku, aby sepsala kvalifikované vyjádření, nemá potřebné znalosti a schopnosti, aby vylíčila rozhodující skutečnosti ve věci samé, ani nemá techniku k okopírování nebo naskenování listinných důkazů. Je obecně známou skutečností, že nezřídka dochází k situaci, kdy žalovaný sice podá odpor proti vydanému platebnímu rozkazu, ale není schopen rozlišit, jaká tvrzení a důkazy je nutné předložit, aby nedošlo k vydání rozsudku pro uznání.

13. Stěžovatelka v té souvislosti upozorňuje na judikaturu Ústavního soudu, jmenovitě na nálezy sp. zn. I. ÚS 1024/15 ze dne 1. 8. 2016, sp. zn. III. ÚS 3964/17 ze dne 20. 3. 2018 (N 54/88 SbNU 709) a sp. zn. III. ÚS 3207/20 ze dne 12. 1. 2021. Podmínky pro vydání rozsudku pro uznání v důsledku nesplnění kvalifikované výzvy je dle uvedené judikatury třeba interpretovat restriktivně, aby bylo zachováno právo na přístup k soudu. Úmysl zákonodárce nesměřoval k tomu, aby obecné soudy kvalifikovanou výzvu vydávaly automaticky, spolu s každým zasláním žaloby žalovanému. Soud by neměl kvalifikovanou výzvu vydávat v situaci, když je zřejmé, že je žalovaný jinak aktivní. Závěr o nedostatečné „kvalifikovanosti“ vyjádření žalovaného a vydání rozsudku pro uznání lze akceptovat jen v případech nevyvolávající pochybnosti o tom, že se žalovaný nehodlá bránit nároku uplatněnému žalobou. Pokud navíc žalovaná na kvalifikovanou výzvu odpoví, že žalobcův nárok neuznává a projeví zájem aktivně se účastnit projednání věci, ale obecné soudy shledají její vyjádření nedostatečně kvalifikovaným, není namístě postupovat tak, jako kdyby se nevyjádřila vůbec, ale je třeba realizovat poučovací povinnost soudu podle § 118a o. s. ř. Citované závěry judikatury přitom

podle stěžovatelky podtrhuje skutečnost, že se v jejím případě jedná o spotřebitelský spor, v němž je jako starší invalidní osoba ve slabším postavení proti advokátní kanceláři.

14. Podle stěžovatelky tedy okresní soud pochybil, když ji nepoučil o nedostatcích jejího odporu, nenařídil jednání a vydal rozsudek pro uznání, ač pro to nebyly splněny předpoklady. Zatímco soud poučil vedlejší účastnici, která je silnější stranou (advokátní kanceláří), o nedostatcích žaloby a vyzval ji k odstranění vad, stěžovatelku odbyl kvalifikovanou výzvou, kterou navíc vydal bezmyšlenkovitě, aniž by zvážil a pečlivě zkoumal, zda jsou pro její vydání splněny předpoklady.

15. Ústavní soud požádal okresní soud o vyjádření k několika otázkám týkajícím se jeho obecné praxe při vydávání kvalifikovaných výzev, jakož i k tomu, proč stěžovatelka nebyla vyzvána k doplnění odporu a neúplného vyjádření k žalobě. Okresní soud odkázal na své rozhodnutí a rozhodnutí krajského soudu; upozornil, že vyřizující soudce byl dočasně zproštěn výkonu funkce. K obecným dotazům uvedl, že kvalifikovaná výzva je vydávána v naprosté většině případů, kdy je ve věci rozhodováno platebním rozkazem, a blíže objasnil praxi okresního soudu při vydávání kvalifikovaných výzev.

16. Ústavní soud rovněž zaslal výzvu k vyjádření krajskému soudu, který plně odkázal na napadené rozhodnutí.

III. Procesní podmínky řízení

17. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou a řádně zastoupenou stěžovatelkou. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Ústavní stížnost je přípustná, to však pouze proti rozsudku krajského soudu; naopak proti rozsudku okresního soudu přípustná není (podrobněji k tomu níže).

IV. Posouzení ústavní stížnosti

18. Ústavní soud dospěl k závěru, že krajský soud porušil právo stěžovatelky na přístup k soudu a na spravedlivý proces, a to tím, že ji nesprávně poučil o nepřípustnosti dovolání. Povinnost poskytnout řádné poučení účastníkům řízení o procesních právech a povinnostech vyplývá jak z § 5 o. s. ř., tak z čl. 36 odst. 1 Listiny a je naplněním jednoho ze základních předpokladů práva na spravedlivý proces, totiž práva na přístup k soudu. Nesprávným poučením krajský soud odňal stěžovatelce přístup k Nejvyššímu soudu, a porušil tak její základní práva podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy [srov. nálezy sp. zn. III. ÚS 65/93 ze dne 31. 5. 1994 (N 27/1 SbNU 213), sp. zn. I. ÚS 2912/10 ze dne 1. 3. 2011 (N 29/60 SbNU 371), sp. zn. IV. ÚS 2397/19 ze dne 31. 3. 2020 (N 56/99 SbNU 158), sp. zn. II. ÚS 291/20 ze dne 31. 3. 2020 (N 63/99 SbNU 214), sp. zn. IV. ÚS 279/25 ze dne 14. 4. 2025 (N 82/129 SbNU 401)].

19. Spor, který stěžovatelka vede, je sice bagatelní, jelikož jeho předmětem je částka nepřevyšující 50 000 Kč, krajský soud však přehlédl, že jde o vztah ze spotřebitelské smlouvy, a tedy o výjimku z nepřípustnosti dovolání [§ 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř.]. Předmětem řízení byl nárok vedlejší účastnice (advokátní kanceláře) na zaplacení odměny za poskytnutí právních služeb za zastoupení stěžovatelky v řízení o kasační stížnosti. Stěžovatelka tedy uzavřela mimo rámec své podnikatelské činnosti nebo mimo rámec samostatného výkonu svého povolání smlouvu s podnikatelem (§ 419 a 1810 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník). Takové poskytování právních služeb mezi advokátem a klientem je právě vztahem spotřebitelským (srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 5240/2016 ze dne 26. 9. 2017, usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 24 Cdo 1991/2023 ze dne 31. 8. 2023).

20. Zákonnou překážku přípustnosti dovolání nepředstavuje ani skutečnost, že ve věci bylo rozhodnuto rozsudkem pro uznání. Tak jako může být v odvolacím řízení zkoumána otázka naplnění předpokladů pro vydání rozsudku pro uznání (§ 153a, 153b, 205b o. s. ř.), i dovolání může být přípustné pro řešení otázky procesního práva týkající se podmínek pro

vydání rozsudku pro uznání na základě fikce uznání nároku žalovaným (srov. rozsudky Nejvyššího soudu sp. zn. 23 Cdo 3229/2024 ze dne 19. 12. 2024, sp. zn. 28 Cdo 2878/2023 ze dne 12. 10. 2023).

21. Dovolání stěžovatelky ve zde posuzované věci sice může být nakonec nepřípustné, např. pokud by stěžovatelka v dovolání řádně nevymezila předpoklady přípustnosti dovolání, nebo pokud by Nejvyšší soud dospěl k závěru, že žádný z předpokladů přípustnosti dovolání nebyl naplněn (§ 237 o. s. ř.). Podstatné však je, že dovolání stěžovatelky proti rozsudku krajského soudu není nepřípustné ze zákona (*ex lege*). Krajský soud tedy stěžovatelku chybně poučil o nemožnosti podat dovolání.

22. Stěžovatelka sice byla zastoupena advokátkou, která měla vědět, že v dané věci mohl být nedostatek poučení zhojen dovoláním podaným v prodloužené lhůtě tří měsíců od doručení rozhodnutí odvolacího soudu (srov. § 240 odst. 3 o. s. ř.). Judikatura Ústavního soudu je však ustálena v tom, že nelze klást k tíži stěžovatelky pochybení soudu při poučení o opravném prostředku, jestliže z něj stěžovatelka vycházela [srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 2912/10, sp. zn. I. ÚS 2265/16 ze dne 31. 10. 2017 (N 196/87 SbNU 219), sp. zn. II. ÚS 1467/18 ze dne 11. 6. 2019 (N 109/94 SbNU 317), sp. zn. IV. ÚS 279/25; rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Gajtani proti Švýcarsku* ze dne 9. 9. 2014 č. 43730/07, § 61 až 77]. Ústavní stížnost stěžovatelky proti rozsudku krajského soudu tedy je přípustná, přestože striktně vzato nevyčerpala všechny prostředky, které jí zákon k ochraně práva poskytuje [§ 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)].

23. Ústavní stížnost je naopak nepřípustná v rozsahu, v němž směřuje proti rozsudku okresního soudu. Ústavní soud se v tomto řízení smí zabývat právě a jen rozsudkem krajského soudu, a to výhradně z pohledu vadného poučení o nepřípustnosti dovolání [nálezy sp. zn. II. ÚS 1467/18, sp. zn. IV. ÚS 2397/19, sp. zn. IV. ÚS 2672/19 ze dne 19. 2. 2020 (N 31/98 SbNU 343), sp. zn. II. ÚS 291/20, sp. zn. III. ÚS 356/22 ze dne 7. 6. 2022 (N 69/112 SbNU 119), sp. zn. IV. ÚS 3073/24 ze dne 12. 2. 2025 (N 34/128 SbNU 299), sp. zn. III. ÚS 232/25 ze dne 30. 4. 2025 (N 96/129 SbNU 520), sp. zn. IV. ÚS 279/25]. Ústavní soud opakovaně dospěl v případech absence poučení o možnosti dovolání k závěru, že za takových okolností je namístě zrušit rozhodnutí odvolacího soudu, protože vadným poučením soud znemožnil stěžovatelům realizaci jejich procesního práva podat mimořádný opravný prostředek, čímž bylo porušeno jejich právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny [nálezy sp. zn. I. ÚS 2265/16, sp. zn. II. ÚS 3976/17 ze dne 24. 4. 2018 (N 81/89 SbNU 231), sp. zn. I. ÚS 1820/18 ze dne 26. 9. 2018 (N 161/90 SbNU 607), sp. zn. II. ÚS 1467/18, sp. zn. II. ÚS 1244/19 ze dne 8. 1. 2020 (N 2/98 SbNU 15)]. Jinak řečeno, podstatou tohoto zrušovacího nálezu je v souladu s principem subsidiarity ústavní stížnosti pouze otevření možnosti stěžovatelky podat dovolání k Nejvyššímu soudu – o tuto možnost byla vadným poučením připravena. S ohledem na postavení Ústavního soudu není žádoucí, aby věc nyní (kvazi)meritorně posuzoval, a tím takříkajíc „přeskakoval“ dovolací řízení před Nejvyšším soudem (srov. nález sp. zn. II. ÚS 1467/18 a v něm citovanou judikaturu). Je-li dovolání ze zákona přípustné, je žádoucí, aby právě Nejvyšší soud sjednocoval otázky týkající se výkladu podmínek pro vydání rozsudku pro uznání.

V. Závěr

24. S ohledem na všechny uvedené důvody Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadený rozsudek krajského soudu zrušil pro rozpor s čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Pro opakované řízení před krajským soudem to znamená především jeho povinnost opravit poučení o (ne)přípustnosti dovolání.

25. Porušení základních práv stěžovatelky shledal Ústavní soud pouze v rozhodnutí odvolacího soudu. Jelikož se bude případem opětovně zabývat krajský soud, Ústavní soud

ústavní stížnost ve vztahu k rozsudku okresního soudu odmítl podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu pro nepřípustnost.

26. Stěžovatelka své výhrady může uplatnit v dalším řízení před obecnými soudy, samozřejmě za předpokladu, že je řádně uplatní v souladu s procesními předpisy tak, aby se jimi krajský soud, popřípadě Nejvyšší soud (viz bod 21) mohly řádně zabývat.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Jaromíra Jirsy

Jako člen senátu uplatňuji své odlišné stanovisko k odůvodnění nálezu ze dne 12. 8. 2025 sp. zn. I. ÚS 2341/24 (dále jen „nález“), a to z následujících důvodů:

Ačkoliv souhlasím s výrokem výše uvedeného nálezu, jeho odůvodnění považuji za formalistické a „úzkostně“ se vyhýbající problému, který je v této kauze skrytý.

Hlavním důvodem pro zrušení napadených rozhodnutí je dřívější závazná nálezová judikatura Ústavního soudu, který se vyslovil v tom smyslu, že v případě chybného poučení o možnosti podat dovolání (což je i případ souzené věci, která je svým charakterem věcí spotřebitelskou, v níž je dovolání přípustné bez ohledu na bagatelnost věci) je třeba napadené rozhodnutí zrušit jen z tohoto důvodu, aniž by se Ústavní soud věcí zabýval meritorně. V tomto duchu pojal Ústavní soud odůvodnění i právě vyhlášeného nálezu.

Odůvodnění jakéhokoliv kasačního rozhodnutí však musí obsahovat právní názor, jímž bude „nižší“ soud v dalším průběhu řízení vázán, což platí i pro Ústavní soud [§ 63 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve spojení s § 226 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „o. s. ř.“)]. Je tomu tak proto, aby mohl být další průběh řízení efektivní a aby v něm byl vyřešen problém, o který v řízení jde, a jeho řešení nebylo odkládáno.

Aby mohl být právní názor závazný, musí být dostatečně konkrétní a návodný – a takový závazný právní názor nález neobsahuje. Za závazný právní názor nelze považovat obecné konstatování obsažené v bodě 24 odůvodnění: „Pro opakované řízení před krajským soudem to znamená především jeho povinnost opravit poučení o (ne)přípustnosti dovolání.“ Nelze za něj považovat ani formulaci z bodu 26: „Stěžovatelka své výhrady může uplatnit v dalším řízení před obecnými soudy, samozřejmě za předpokladu, že je řádně uplatní v souladu s procesními předpisy tak, aby se jimi krajský soud, popřípadě Nejvyšší soud (viz bod 21) mohly řádně zabývat.“

Smyslem dalšího řízení před odvolacím soudem, kam se nyní věc vrací, jistě není, aby bylo přeformulováno poučení o mimořádném opravném prostředku, ale to, aby byly meritorně vypořádány námitky stěžovatelky – pak ovšem musí závazný právní názor obsahovat pro odvolací soud návod, čím konkrétně se má v dalším řízení efektivně zabývat. V průběhu řízení před Ústavním soudem totiž vyšly najevo skutečnosti, které si zasluhují, aby se obecné soudy zabývaly věcí meritorně, a které nasvědčují tomu, že postup soudů by mohl být v rozporu se závaznou nálezovou judikaturou Ústavního soudu.

Konkrétně jde o plenární nález ze dne 31. 5. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 13/15 (N 93/81 SbNU 513; 211/2016 Sb.), v němž se uvádí:

„Institut rozsudku pro uznání upravený v ustanovení § 153a odst. 3 o. s. ř. není v rozporu s ústavním pořádkem, protože zákonná ustanovení umožňují ústavně souladný výklad. Při posuzování splnění podmínek pro vydání rozsudku pro uznání je však nutno postupovat velmi uvážlivě, aby nedošlo k porušení práva na spravedlivý proces žalovaného jen pro jeho nezkušenost či neschopnost zajistit si právní pomoc.

S ohledem na ne právě vhodné označení rozsudku pro uznání, když žalovaný ve skutečnosti nárok neuznal, je pro větší důvěryhodnost rozhodnutí vhodné, pokud obecné soudy v odůvodnění jasně vysvětlí, že hlavním důvodem prohry žalovaného je jeho pasivita.“

Nebo dále nález Ústavního soudu ze dne 19. 7. 2016 sp. zn. IV. ÚS 842/16 (N 134/82 SbNU 179): „V situaci, kdy soud vyzve žalovaného k vyjádření podle § 114b odst. 1 o. s. ř. a žalovaný výzvě vyhoví podáním, při jehož odeslání dojde k chybě, v důsledku níž bylo podání odesláno nekompletní, nesmí obecný soud vydat rozsudek pro uznání podle § 153a odst. 3 o. s. ř., aniž by žalovaného vhodným způsobem upozornil, že jeho podání považuje za nedostatečné, je-li to s ohledem na běh lhůty a dostupné informace v jeho možnostech. Opačný postup obecného soudu by totiž vedl k porušení práva účastníka řízení na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práva svobod.“

Skutečnosti, na které měl podle mě upozornit závazný právní názor zrušujícího nálezu, vyplývají zejména z dále citovaného vyjádření Okresního soudu Jičín ze dne 10. 6. 2025 sp. zn. 50 Spr 349/2025, které nechť je učiněno nedílnou součástí mého odlišného stanoviska:

„Vážený pane profesore,
reaguji tímto na Vaši výzvu ze dne 12. 5. 2025. Nezbyde mi, než odkázat na rozhodnutí nalézacího i odvolacího soudu, neboť obě rozhodnutí se splněním podmínek pro vydání kvalifikované výzvy a rozsudku pro uznání v dané věci zabývala a odkazovala na relevantní rozhodnutí dovolacího soudu. Odkazuji ale i na navazující spis zdejšího soudu sp. zn. 29 EXE 516/2024, v němž usnesením ze dne 29. 11. 2024, č. j. 29 EXE 516/2024-74, byl stěžovatelce coby povinné na její žádost ustanoven zástupcem z řad advokátů pro ochranu jejích zájmů JUDr. Daniel Novotný, Ph.D., advokát se sídlem Valdštejnovo náměstí 76, 506 01 Jičín. Podáním ze dne 5. 3. 2025 však požádal o zproštění funkce ustanoveného zástupce povinné, a to mj. proto, že ta přes jeho výzvy k doložení relevantních důkazů jejích tvrzení nebyla schopna nic takového předložit a opakovaně mu zasílala podklady, které byly v dané věci buď irelevantní, nebo byly již součástí dříve zamítnutých podání (opakované žádosti o odklad či zastavení exekuce).

K Vašim otázkám uvádím následující:
1) Pokud je ve věci rozhodnuto platebním rozkazem, je podle naší vyšší soudní úřednice kvalifikovaná výzva vydávána v naprosté většině případů (tedy téměř ve 100 % případů).
2) Ano, k vydávání platebních rozkazů jsou využívané vzory v programu ISAS, kde je přednastavena minimální zákonná lhůta, kterou je možné upravit, ale naše vyšší soudní úřednice si nevzpomíná, že by někdy poskytovala delší než zákonnou lhůtu pro kvalifikované vyjádření. V aplikaci CEPR, jejímž prostřednictvím je vyhotovována naprostá většina platebních rozkazů, úprava lhůty pro vyjádření technicky možná není.
3) Platební rozkazy s kvalifikovanou výzvou (včetně elektronických platebních rozkazů prostřednictvím webové aplikace CEPR) vydávají u našeho soudu 2 vyšší soudní úřednice, dále případně jednotliví soudci (2 civilní a 3 s částečným civilním nápadem) ve věcech, v nichž není vydání platebního rozkazu navrhováno již v žalobě, popřípadě 1 asistentka, kterou zatím máme.
4) Rozhodujícím kritériem pro uvedené referenty je (samozřejmě vedle podmínek pro vydání samotného platebního rozkazu) složitost věci a s tím související potřeba přípravy jednání prostřednictvím kvalifikované výzvy, dále ale i hospodárnost řízení (z důvodů rozpočtové nedostatečnosti na mandatorní výdaje není možné zasílat kvalifikovanou výzvu těm účastníkům, u nichž je z úřední činnosti zřejmé, že nebude doručena do vlastních rukou).
5) Tato koordinace probíhá zejména v případech, kdy vydání platebního rozkazu není navrhováno rovnou v podané žalobě, naopak při vydávání elektronických platebních rozkazů neprobíhá taková koordinace vůbec (už s ohledem na počet podaných žalob to není časové možné).
6) Vyšší soudní úřednice zvažovala to, že v dané věci nešlo o bagatelní věc, nešlo o věc skutkově či právně zcela jednoduchou, zároveň však uplatněné právo vyplývalo ze skutkových tvrzení obsažených v žalobě, která byla řádná.

7) K tomuto bodu bohužel nemohu zprostředkovat vyjádření, vyřizující soudce je s účinností od 16. 9. 2024 rozhodnutím ministra spravedlnosti do skončení kárného řízení dočasně zproštěn výkonu funkce soudce.

V případě potřeby doplnění informací mě, prosím, neváhejte kontaktovat.

S pozdravem

JUDr. Jiří Vošvrda
předseda Okresního soudu v Jičíně“

V odůvodnění nálezu tedy postrádám závazný právní názor tohoto znění:
„Ústavní soud ukládá odvolacímu soudu, aby se v dalším průběhu řízení zaměřil na to, zda postup Okresního soudu Jičín při vydání kvalifikované výzvy k vyjádření k žalobě podle § 114b odst. 1 o. s. ř. nebyl v rozporu s nálezovou judikaturou Ústavního soudu, zejména s nálezy Pl. ÚS 13/15 a sp. zn. IV. ÚS 842/16.
Ústavní soud ukládá odvolacímu soudu, aby v dalším průběhu řízení vyhodnotil, zda je v souladu se zákonem a ústavně konformní postup Okresního soudu v Jičíně, který v rozkazním oddělení vydává kvalifikovanou výzvu k vyjádření k žalobě zcela automaticky vždy, spolu s vydáním platebního rozkazu (a učinil tak i v souzené věci) – v situaci, kdy její (ne)vydání nemůže ovlivnit budoucí zákonný soudce, čímž je zmařeno provedení přípravného jednání podle § 114c o. s. ř., podstatně ovlivněn průběh řízení a výkon nezávislé rozhodovací činnosti a je znemožněno zohlednit individuální okolnosti souzené věci, chování žalovaného a nelze určit jinou lhůtu k vyjádření než minimální – třicetidenní.
Ústavní soud ukládá odvolacímu soudu, aby se zabýval tím, zda text rozhodnutí obsahujícího jak platební rozkaz, tak i kvalifikovanou výzvu k vyjádření k žalobě, byl pro žalovanou dostatečně srozumitelný a přehledný a zda z něj i pro nezastoupeného účastníka jednoznačně plyne, jak závažné následky jsou spojeny s nevyjádřením k žalobě na základě kvalifikované výzvy.
Ústavní soud ukládá odvolacímu soudu, aby posoudil, zda byly v tomto případě splněny předpoklady pro vydání rozsudku pro uznání podle § 153a odst. 3 o. s. ř.“

Č. 177
Souhlas opatrovnického soudu k podání žaloby nezletilým
(sp. zn. II. ÚS 1504/25 ze dne 12. srpna 2025)

Soudy poruší základní právo nezletilých na soudní ochranu podle článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, vyžadují-li automaticky souhlas opatrovnického soudu k podání žaloby, aniž by hodnotily kritéria § 898 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, individuálně, podle konkrétních okolností případu.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala, soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy a soudce Jiřího Přibáně o ústavní stížnosti stěžovatelů 1) B. U., proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 2856/2024-48 ze dne 10. 3. 2025, usnesení Městského soudu v Praze č. j. 36 Co 111/2024-30 ze dne 30. 4. 2024 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 28 C 256/2023-22 ze dne 27. 2. 2024, 2) nezletilého J. J. U., proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 24 Cdo 1845/2024-45 ze dne 26. 2. 2025, usnesení Městského soudu v Praze č. j. 11 Co 46/2024-27 ze dne 1. 3. 2024 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 14 C 237/2023-20 ze dne 29. 1. 2024, zastoupených Mgr. et Mgr. Alenou Vlachovou, advokátkou, sídlem Husova 242/9, Praha 1, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva spravedlnosti jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 2856/2024-48 ze dne 10. 3. 2025, usnesením Městského soudu v Praze č. j. 36 Co 111/2024-30 ze dne 30. 4. 2024 a usnesením Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 28 C 256/2023-22 ze dne 27. 2. 2024 bylo porušeno základní právo stěžovatelky 1) B. U. na soudní ochranu podle článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, a proto se uvedená rozhodnutí ruší.

II. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 24 Cdo 1845/2024-45 ze dne 26. 2. 2025, usnesením Městského soudu v Praze č. j. 11 Co 46/2024-27 ze dne 1. 3. 2024 a usnesením Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 14 C 237/2023-20 ze dne 29. 1. 2024 bylo porušeno základní právo nezletilého stěžovatele 2) J. J. U. na soudní ochranu podle článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, a proto se uvedená rozhodnutí ruší.

III. Stěžovatelům se náhrada nákladů řízení před Ústavním soudem nepřiznává.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní soud v nyní projednávané věci řešil, zda civilní soudy porušily základní právo nezletilých stěžovatelů na soudní ochranu, vyžadovaly-li po nich bez dalšího souhlas opatrovnického soudu k podání žaloby, kterou se proti státu domáhali zadostiučinění za újmu způsobenou nepřiměřeně dlouhým opatrovnickým řízením, jehož byli účastníky.

II. Skutkové okolnosti věci a obsah napadených rozhodnutí

2. Stěžovatelé jsou sourozenci, kteří v listopadu 2023 podali samostatné žaloby, kterými se proti státu (vedlejší účastnici) domáhali zaplacení 462 812 Kč s příslušenstvím pro každého z nich. Žalovaná částka měla představovat zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nepřiměřeně dlouhým řízením vedeným Obvodním soudem pro Prahu 5 pod sp. zn. 50 Nc 6052/2019. V tomto opatrovnickém řízení šlo o úpravu poměrů tehdy nezletilých stěžovatelů a řízení trvalo více než čtyři roky.

3. V době podání žaloby bylo nyní již zletilé stěžovatelce šestnáct let a nezletilému stěžovateli třináct let. Sourozenci byli v řízeních zastoupení advokátkou na základě plné moci udělené zákonnou zástupkyní stěžovatelů – jejich matkou (č. l. 3 spisu sp. zn. 28 C 256/2023 a č. l. 3 spisu sp. zn. 14 C 237/2023). Obvodní soud pro Prahu 2 (dále jen „nalézací soud“) oba stěžovatele (jejich matku) vyzval, aby doložili, že příslušný opatrovnický soud udělil s podáním jejich žalob souhlas ve smyslu § 898 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“ nebo „o. z.“). Jelikož stěžovatelé (jejich matka) na opakované výzvy nezareagovali, nalézací soud obě řízení zastavil pro nedostatek podmínek řízení podle § 104 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, (dále jen „o. s. ř.“) napadenými usneseními ze dne 29. 1. 2024 a 27. 2. 2024.

4. Městský soud v Praze (dále jen „odvolací soud“) ústavní stížností napadenými usneseními ze dne 1. 3. 2024 a ze dne 30. 4. 2024 rozhodnutí nalézacího soudu potvrdil s částečně obdobným odůvodněním jako nalézací soud.

5. Ve věci nezletilého stěžovatele odvolací soud odůvodnil své rozhodnutí následovně: Podání žaloby proti státu o náhradu újmy způsobené nesprávným úředním postupem ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“) se týká oblasti správy majetku nezletilého dítěte a nelze je považovat za běžnou záležitost, jež by patřila do běžné správy jeho majetku; pro podání takové žaloby proti státu je proto třeba schválení opatrovnického soudu. Nedoložila-li zákonná zástupkyně nezletilého stěžovatele souhlas opatrovnického soudu s podáním žaloby, musí soud řízení zastavit.

6. Ve věci stěžovatelky odvolací soud odůvodnil své rozhodnutí následovně: Stěžovatelka se mýlí, staví-li na roveň svéprávnost a procesní způsobilost k účasti v soudním řízení – s tím, že by soud měl tuto podmínku řízení ve vztahu k ní posoudit individuálně. Soud nemůže zatěžovat řízení předběžným posuzováním intelektuální úrovně a duševní vyspělosti nezletilé (mohlo by jít o odbornou otázku). Procesní podmínky musí být upraveny jednoduše a jednoznačně a není možné, aby po dobu řízení existovala nejistota ohledně účinnosti úkonů (tehdy) nezletilé. Soud proto musí podmínku řízení – procesní způsobilost – posuzovat podle objektivních hledisek: obecně platí, že řízení před soudem je složitější, a proto vyžaduje větší rozumovou vyspělost než hmotněprávní jednání. Fyzická osoba tedy může před soudem samostatně činit procesní úkony (má plnou procesní způsobilost), je-li podle občanského zákoníku způsobilá ve všech záležitostech samostatně právně jednat. Podmínka plné procesní způsobilosti u stěžovatelky splněna nebyla, a proto bylo řízení správně zastaveno. Pro uvedený závěr svědčí i úprava ochrany nezletilého v situaci, kdy je jako žalobce zastoupen zákonným zástupcem (§ 858 odst. 1 občanského zákoníku; pozn. Ústavního soudu: správně § 898 odst. 1 občanského zákoníku). Podmínkou řízení o zaplacení újmy za nepřiměřeně dlouhé řízení je, aby zástupce nezletilé iniciátorky sporného soudního řízení, tj. nikoli plně procesně způsobilé žalobkyně, disponoval souhlasem opatrovnického soudu; nezletilá osoba nemůže bez svého zákonného zástupce, který disponuje souhlasem soudu, žalobu podat. Stěžovatelka, které bylo v době podání žaloby a zmocnění advokátky šestnáct let, plnou procesní způsobilost neměla.

7. Nejvyšší soud následně dovolání nezletilého stěžovatele zamítl ústavní stížností napadeným usnesením ze dne 26. 2. 2025; dospěl k následujícím závěrům:

Dosavadní rozhodovací praxe Nejvyššího soudu je ustálena v názoru, že podání jakékoliv žaloby je pro nezletilého neběžnou záležitostí, která může mít dalekosáhlé dopady do jeho sféry; kromě vzniklých práv a povinností, o kterých je rozhodováno v řízení, kupříkladu nutnost hradit náklady řízení. Tento závěr vyslovil Nejvyšší soud i ve vztahu k řízení o náhradě újmy způsobené při výkonu veřejné moci. Ani skutečnost, že řízení bylo osvobozeno od soudních poplatků a neúspěšným žalobcům v těchto řízeních zpravidla není uložena povinnost k náhradě nákladů řízení (§ 142 o. s. ř.), se netýká povinnosti hradit náklady řízení (§ 140 odst. 1 o. s. ř.), bude-li nezletilý zastoupen advokátem, ať již prostřednictvím rodičů, či uzavře-li smlouvu o zastoupení sám. Bez ohledu na výsledek řízení nelze dále přehlédnout, že nezletilému mohou být uloženy k náhradě náklady řízení, které by jinak nebyly vznikly, způsobil-li by je svým zaviněním nebo jestliže by vznikly náhodou, která se mu přihodila (§ 147 odst. 1 o. s. ř.). Vedle negativního zásahu do majetkové sféry nezletilého je dále významné, zda zákonní zástupci za nezletilé svévolně nebo zřejmě bezúspěšně neuplatňují práva či je nezneužívají: například je-li již ze skutkových tvrzení nepochybné, že žalobci nemůže být vyhověno, nebo je-li zjevné, že důvodem podání žaloby je činit žalovanému obtíže. V souladu se závěry nálezu sp. zn. IV. ÚS 1162/23 ze dne 10. 12. 2024 (N 230/127 SbNU 336) je třeba přihlédnout rovněž k významu řízení pro dítě a přínosu pro ně v případě kladného výsledku.

Je-li podání jakékoliv žaloby za nezletilého neběžnou záležitostí vyžadující schválení opatrovnického soudu, není systematické ani odůvodněné jen pro případy řízení podle zákona č. 82/1998 Sb. dovozovat výjimku z tohoto pravidla. Jakkoli se rozsah nákladů řízení podle zákona č. 82/1998 Sb. může podobat nákladům ve správním soudnictví, platí zároveň, že dítě se nesmí stát pouhým „vehiklem“ k uspokojování potřeby žalovat ze strany zákonných zástupců. Žádný jiný typ řízení než řízení podle zákona č. 82/1998 Sb. přitom není tolik náchylný, aby se dítě stalo pouhým prostředkem rodiče k uspokojování jeho potřeby žalovat stát. Z hlediska práva na přístup k soudu není neúměrně zatěžující, aby i žaloba podaná za nezletilého podle zákona č. 82/1998 Sb. podléhala schválení opatrovnického soudu, neboť nejde o běžnou záležitost, která by byla častá.

Ustanovení § 898 občanského zákoníku, z něhož je dovozována potřeba souhlasu opatrovnického soudu i s procesním úkonem v podobě podání žaloby jako zvláštní podmínka řízení, doznalo změn. Občanský zákoník, ve znění účinném do 30. 6. 2021, v § 898 odst. 3 stanovil, že k právnímu jednání rodiče, k němuž schází potřebný souhlas soudu, se nepřihlíží. Po novelizaci občanský zákoník, ve znění účinném od 1. 7. 2021, namísto toho v § 898 odst. 4 zakotvuje, že jednal-li rodič za dítě bez souhlasu soudu, lze právní jednání prohlásit za neplatné, jen působí-li dítěti újmu. Uvedený vývoj ovšem nemá určující dopad pro otázku, zda je pro žalobu nezletilého o náhradu újmy způsobené při výkonu veřejné moci zapotřebí souhlasu soudu. Novelizace § 898 občanského zákoníku se do procesní roviny promítá pouze tím způsobem, že ještě výrazněji než dříve podněcuje otázku, zda projednal-li by soud (nesprávně) žalobu nezletilého neschválenou opatrovnickým soudem a nezletilý by byl úspěšný, mohla by se takového procesního pochybení dovolat neúspěšná protistrana a jen na základě toho zvrátit výsledek řízení (eventuálně zda by tak mohl učinit i bez námitky odvolací soud). Mohla by přitom nastat i situace opačná. V projednávané věci ovšem o žádnou z předestřených situací nejde, neboť žaloba dosud nebyla meritorně projednána, a byť již i v této fázi některé náklady řízení vznikly, nemůže být požadavek na schválení odstraněn jen tím, že je proti zastavení řízení podán opravný prostředek.

Soud v opatrovnickém řízení poměřuje případné nepříznivé dopady vedení řízení do majetkové sféry nezletilého s potenciálním přínosem řízení. Schválení žaloby

nezletilého opatrovnickým soudem také ohledně žaloby podle zákona č. 82/1998 Sb. může přispívat i k tomu, aby zjevně nepřiměřenými požadavky nevznikaly zbytečně vysoké náklady řízení. Závazek zákonného zástupce nezletilého nahradit případné náklady řízení není určující, neboť nezletilého nijak nezbavuje povinnosti zaplatit odměnu svému advokátovi. Ochota rodiče ke splnění závazku může odviset od nejistých budoucích (finančních) poměrů rodičů, a mohly by proto vzniknout i náklady s jeho vymáháním.

Nadto je podstatné, že podle zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, v nyní účinném znění, již řízení o náhradě újmy způsobené při výkonu veřejné moci není osvobozeno od soudních poplatků (položka 8a sazebníku soudních poplatků) a soudní poplatek za dovolání může činit 14 000 Kč. Rovněž v poměrech právní úpravy účinné od 1. 7. 2021 je proto pro podání žaloby za nezletilého proti státu z důvodu tvrzené újmy způsobené nesprávným úředním postupem třeba schválení opatrovnického soudu.

Tvrdil-li nezletilý, že jeho matka s advokátkou ujednaly, že se advokátka pro případ neúspěchu ve věci vzdává práva na odměnu, uplatnil v dovolání v rozporu s § 241a odst. 6 o. s. ř. nové skutečnosti; k tvrzení nelze přihlížet.

8. Nejvyšší soud ústavní stížností napadeným usnesením ze dne 10. 3. 2025 odmítl dovolání stěžovatelky jako nepřípustné. Ve věci stěžovatelky odkázal na rozhodnutí týkající se jejího bratra s tím, že nezletilý žalobce zastoupený zákonným zástupcem k iniciování sporného řízení před soudem o žalobě na náhradu škody nebo nemajetkové újmy podle zákona č. 82/1998 Sb. souhlas opatrovnického soudu potřebuje. Uvedený závěr podle Nejvyššího soudu konvenuje závěrům Ústavního soudu z nálezu sp. zn. IV. ÚS 1162/23, které by se jinak staly obsoletními. Podle Nejvyššího soudu nejsou odkazy stěžovatelky na judikaturu Ústavního soudu k problematice jednání nezletilých dětí ve věku blížícím se zletilosti případné, neboť řízení před Ústavním soudem je specifické tím, že stěžovateli zpravidla nevzniká povinnost nahradit náklady řízení.

III. Argumentace stěžovatelů

9. Ústavní stížností se stěžovatelé domáhají zrušení v záhlaví označených rozhodnutí. Tvrdí, že soudy porušily jejich základní práva zaručená především v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod („Listina“); namítají rovněž porušení čl. 1, čl. 2 odst. 2 a 3 Listiny a čl. 2 odst. 3 a 4 Ústavy České republiky.

10. Podstatou ústavních stížností obou stěžovatelů je tvrzení, že civilní soudy porušily jejich základní právo na soudní ochranu, vyžadovaly-li automaticky souhlas opatrovnického soudu k podání žaloby proti státu, kterou se domáhali zadostiučinění za újmu způsobenou nepřiměřeně dlouhým opatrovnickým řízením. Zákonný požadavek na schválení podání žaloby soudem ve smyslu § 898 o. z. představuje překážku v přístupu k soudu, proto má být vykládán restriktivně, podle jeho smyslu, a nikoliv formalisticky.

11. Civilní soudy protiústavně nezohlednily konkrétní okolnosti věci. Stěžovatelům nehrozily žádné významně negativní dopady do jejich majetkové sféry: Zaprvé, v řízení o náhradu újmy státu nebývá přiznána náhrada nákladů spočívající v právním zastoupení. Zadruhé, ve spisu bylo založeno prohlášení matky, že případné náklady řízení ponese ze svého. Zatřetí, advokátka se pro případ neúspěchu ve věci smluvně vzdala práva na odměnu (což bylo v řízení řádně doloženo). Podle stěžovatelů se charakter žaloby občana proti státu za újmu způsobenou při výkonu úřední moci blíží věcem projednávaným ve správním soudnictví, v nichž souhlas vyžadovaný bezpodmínečně není; opačný závěr vede k nerovnosti. Nejvyšší soud nadto ignoroval stěžovateli formulované dovolací otázky a odpověděl pouze na svévolně přeformulovanou otázku (v případě stěžovatelky nadto pouze odkázal na odůvodnění rozhodnutí, jež v době doručení nebylo dostupné).

12. Stěžovatelka nad rámec uvedené argumentace namítá, že ve věku téměř sedmnácti let byla procesně způsobilá samostatně žalobu podat (podrobně odkazuje na judikaturu Ústavního soudu, ze které vyplývá, že soudy se při posuzování procesní způsobilosti dítěte musí zabývat individuálními okolnostmi případu).

IV. Vyjádření k ústavní stížnosti a replika

13. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) vyzval účastníky řízení a vedlejší účastnici řízení, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili. Odvolací soud a nalézací soud pouze odkázaly na svá rozhodnutí. Vedlejší účastnice se nevyjádřila.

14. Podle Nejvyššího soudu jsou ústavní stížnosti stěžovatelů zjevně neopodstatněné. Nad rámec argumentů uvedených v napadených rozhodnutích Nejvyšší soud uvedl, že komplexně vypořádal dovolací argumentaci, a to i v kontextu změny právní úpravy; podrobně odůvodnil, proč je třeba na souhlasu opatrovnického soudu vždy trvat. „Pilotní“ rozhodnutí obsahující podrobné odůvodnění nosného závěru bylo advokátce stěžovatelky doručeno během několika dní. Dohoda účastníka řízení (jeho zákonného zástupce) o tom, kdo uhradí náklady řízení, není pro věřitele relevantní; další dohody zároveň mohou být později zpochybněny. Jde-li o schvalování žaloby opatrovnickým soudem, nezletilý buď má, nebo nemá odpovídající procesní způsobilost: nemá-li odpovídající procesní způsobilost, je zapotřebí schválení podání žaloby, a to bez ohledu na blízkost věku dospělosti či případné způsobilosti nezletilého k samotnému právnímu jednání, ze kterého spor vyplývá. Nezletilý není nikdy způsobilý jednat samostatně v záležitostech, k nimž i jeho zákonný zástupce potřebuje přivolení soudu (§ 36 a 898 o. z.).

15. Nejvyšší soud dále uvedl, že individuální posouzení přínosů a rizik žaloby bude provedeno v opatrovnickém řízení; opatrovnický soud bude mít nejlepší informace o poměrech nezletilého (kupříkladu bude zjištěno, zda s podáním žaloby za nezletilé souhlasí oba rodiče). Občanský zákoník sice vychází z principu relativní neplatnosti právních jednání učiněných nezletilými nebo jejich zástupci bez souhlasu opatrovnického soudu, nicméně jde o pravidlo vztahující se výlučně k hmotněprávním úkonům. V případě úkonů procesních je nemyslitelné, aby například po pravomocném skončení sporného řízení opatrovnický soud dodatečně zkoumal, zda žaloba byla v minulosti podána v zájmu nezletilého či nikoliv, a následně aby případně svým rozhodnutím „anuloval“ výsledky skončeného řízení, včetně již vydaných pravomocných rozhodnutí. O skutečnosti, že nezletilým žalobcům v minulosti nebylo hromadně bráněno v přístupu k soudu, svědčí i dlouhodobá praxe opatrovnických soudů, které většinou souhlas s podáním žaloby udělovaly (nebyly-li shledány závažné důvody). Takto lety osvědčená praxe, která nesvědčí o nepřípustných zásazích do práva na přístup k soudu, není v souzené věci nijak měněna.

16. Stěžovatelé v replice pouze detailně rozvedli již uplatněné argumenty; Ústavní soud je zde pro lepší srozumitelnost odůvodnění dále nepopisuje. Stěžovatelé rovněž navrhli, aby Ústavní soud Nejvyššímu soud uložil nahradit jim náklady řízení o ústavní stížnosti podle § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu.

V. Upuštění od ústního jednání

17. Ústavní soud ve věci nenařídil ústní jednání, protože by to nic nepřispělo k dalšímu objasnění věci; dokazování nebylo třeba provádět (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

VI. Předpoklady řízení před Ústavním soudem

18. Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný. Ústavní stížnost byla podána oprávněnými osobami [§ 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu], je včasná a není

nepřípustná podle § 75 odst. 1 téhož zákona. Zletilá stěžovatelka je řádně zastoupena advokátkou na základě speciální plné moci, kterou jí sama udělila.

19. Speciální plnou moc za nezletilého stěžovatele udělila advokátce matka nezletilého. Podle § 892 občanského zákoníku platí, že rodiče mají povinnost a právo zastupovat dítě při právních jednáních, ke kterým není právně způsobilé; rodiče zastupují dítě společně, jednat však může každý z nich (§ 876 odst. 3 o. z. platí obdobně). Rodič nemůže dítě zastoupit, mohl-li by vzniknout střet zájmů mezi ním a dítětem nebo mezi dětmi týchž rodičů; v takovém případě jmenuje soud dítěti (tzv. kolizního) opatrovníka.

20. Z judikatury Ústavního soudu vyplývá, že rodič (zákonný zástupce) je oprávněn jednat za nezletilé dítě v řízení před Ústavním soudem, a tedy i podat za ně ústavní stížnost, pouze v situaci, kdy mezi nimi nehrozí střet zájmů [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 3304/13 ze dne 19. 2. 2014 (N 18/72 SbNU 217), bod 28; nález sp. zn. II. ÚS 485/10 ze dne 13. 4. 2010 (N 82/57 SbNU 93), bod 11]. Naopak v případě možné kolize zájmů není rodič oprávněn jednat za své dítě ani před Ústavním soudem; pro řízení o ústavní stížnosti je proto třeba dítěti jmenovat opatrovníka (srov. např. usnesení sp. zn. I. ÚS 389/23 ze dne 21. 2. 2023, bod 5; usnesení sp. zn. II. ÚS 1438/20 ze dne 30. 6. 2020, bod 9).

21. V nyní projednávané věci Ústavní soud dospěl k závěru, že vzhledem k předmětu řízení, v němž bude Ústavní soud meritorně posuzovat pouze porušení základních práv nezletilého stěžovatele, a výsledek řízení tak nemůže mít přímý dopad do práv jeho zákonných zástupců, je vyloučeno, aby v tomto řízení vznikl střet zájmů mezi nezletilým stěžovatelem na straně jedné a jeho matkou na straně druhé. Nejde totiž o situaci, kdy by s ohledem na předmět řízení před obecnými soudy tento konflikt hrozil, jako tomu je například v ústavních stížnostech vzešlých ze sporů mezi rodiči o děti či z odebrání dítěte z péče rodiče (viz nález sp. zn. I. ÚS 3304/13, bod 28). Ústavní soud tedy považuje ústavní stížnost za řádně podanou i ze strany nezletilého stěžovatele.

VII. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

22. Ústavní soud posoudil ústavní stížnost stěžovatelů a dospěl k závěru, že je částečně důvodná. Dílčí závěry nálezu lze shrnout následovně: Zaprvé, civilní soudy neporušily základní práva stěžovatelky, nezkoumaly-li individuálně rozsah její procesní způsobilosti (VII. 1). Zadruhé, civilní soudy porušily základní právo nezletilých stěžovatelů na soudní ochranu, vyžadovaly-li od nich automaticky souhlas opatrovnického soudu k podání žaloby, kterou se proti státu domáhali zadostiučinění za újmu způsobenou nepřiměřeně dlouhým opatrovnickým řízením (VII. 2).

VII. 1 Otázka procesní způsobilosti stěžovatelky

23. Dříve než se Ústavní soud vypořádá s klíčovou námitkou obou stěžovatelů – že civilní soudy neústavně vyžadovaly podle § 898 o. z. souhlas opatrovnického soudu k podání žaloby proti státu –, je třeba zabývat se další námitkou stěžovatelky, která tvrdí, že ve věku téměř sedmnácti let byla procesně způsobilá samostatně žalobu podat a civilní soudy měly její procesní způsobilost individuálně posoudit.

24. Stěžovatelce lze přisvědčit v tom, že procesní způsobilost každého účastníka řízení je třeba hodnotit v každém případě individuálně. Podle § 20 odst. 1 o. s. ř. přímo platí, že „každý může před soudem jako účastník samostatně právně jednat (procesní způsobilost) v tom rozsahu, v jakém je svéprávný“. Plnou svéprávnost člověk nabývá dovršením osmnáctého roku věku; osoby mladší jsou způsobilé k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jejich věku (§ 30 a 31 občanského zákoníku). Nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, není nikdy způsobilý jednat samostatně v záležitostech, k nimž by i jeho zákonný zástupce potřeboval přivolení soudu (§ 36 odst. 1 o. z.).

25. Z judikatury Ústavního soudu vyplývá, že v případě nezletilých dětí by pravidlem měl být závěr, že nemají plnou procesní způsobilost ve smyslu § 20 odst. 1 o. s. ř. Opačný závěr lze přijmout pouze v konkrétních výjimečných situacích a vždy je nutno jej řádně odůvodnit; zohlednit je třeba především individuální rozumovou a volní vyspělost dítěte, což na straně soudu nutně předpokládá znalost bližších informací o nezletilém účastníkovi řízení. Podání učiněné nezletilým účastníkem řízení, který nemá procesní způsobilost v plném rozsahu, v každém případě nelze jednoduše ignorovat, ale musí být posouzeno prizmatem nejlepšího zájmu dítěte [viz nález sp. zn. I. ÚS 1041/14 ze dne 4. 12. 2014 (N 217/75 SbNU 431), bod 46; srov. nález sp. zn. I. ÚS 3304/13, bod 68].

26. Ústavní soud v nálezu sp. zn. IV. ÚS 412/04 ze dne 7. 12. 2005 (N 223/39 SbNU 353) dovodil následující: Lidská důstojnost i způsobilost k právům v širokém slova smyslu (hmotněprávním i procesním) právně charakterizují jednotlivce, k němuž je veřejná moc povinována respektem. Lidská důstojnost je porušena v případě, kdy je konkrétní jednotlivec postaven státní mocí do role objektu, kdy se stává pouhým prostředkem a je umenšen do podoby druhově zaměnitelné veličiny; člověk tak bývá objektem nikoliv jen společenských „poměrů“, ale stává se i objektem práva, je-li nucen podrobovat se mu zcela při jeho interpretaci a aplikaci, tj. bez zohlednění jeho individuálních zájmů, základních práv. Takové pojetí lidské důstojnosti nutno promítnout i do sféry právní způsobilosti a má silné implikace i v oblasti způsobilosti k právním úkonům, neboť prostřednictvím způsobilosti k právním úkonům (jednáním) a procesní způsobilosti se uvádí v život ústavní garance právní subjektivity jednotlivce ve smyslu čl. 5 Listiny. Práva či nároky, které by postrádaly prostředek k ochraně jejich zachování, by byly jen prázdnými proklamacemi [srov. k tomu nález sp. zn. IV. ÚS 412/04; viz rovněž nález sp. zn. I. ÚS 557/09 ze dne 18. 8. 2009 (N 188/54 SbNU 325)].

27. Rozsah a případné omezení procesní způsobilosti jednotlivce je proto nutné hodnotit perspektivou základního práva na právní osobnost garantovaného článkem 5 Listiny. V tomto smyslu lze přisvědčit stěžovatelce, že závěr odvolacího soudu, podle kterého fyzická osoba „může před soudem jako strana samostatně činit procesní úkony [...], je-li podle občanského zákoníku způsobilá ve všech záležitostech samostatně právně jednat“ (tzn. je plně svéprávná), je v přímém rozporu se zákonnou i ústavní koncepcí institutu procesní způsobilosti [srov. bod 5 napadeného usnesení odvolacího soudu ze dne 30. 4. 2024; srov. rovněž nález sp. zn. Pl. ÚS 43/10 ze dne 13. 4. 2011 (N 68/61 SbNU 69; 130/2011 Sb.), ve kterém Ústavní soud zrušil ustanovení věty první § 33 odst. 3 tehdy účinného zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, které původně stanovilo, že účastník je způsobilý samostatně činit v řízení úkony, jen má-li plnou svéprávnost].

28. Podle Ústavního soudu je ovšem rozhodné, že v případě stěžovatelky o rozsah její procesní způsobilosti primárně nešlo. Tehdy nezletilá stěžovatelka žalobu proti státu nepodala – neudělila plnou moc advokátce, učinila to za ni její matka jako zákonný zástupce (viz bod 3 výše). Civilní soudy proto nepochybily, nezkoumaly-li individuální rozumovou a volní vyspělost tehdy téměř sedmnáctileté stěžovatelky. Jinými slovy, přestože odvolací soud v odůvodnění rozhodnutí nadbytečně řešil otázku procesní způsobilosti na základně neústavních východisek, nemohl tím porušit základní práva stěžovatelky.

29. Shrnuto: Civilní soudy neporušily základní práva stěžovatelky, nezkoumaly-li individuálně rozsah její procesní způsobilosti.

VII. 2 Otázka vyžadovaného souhlasu soudu s podáním žaloby

30. Nyní k podstatě ústavních stížností obou – jejich matkou zastoupených – stěžovatelů, tj. otázce, zda civilní soudy porušily jejich základní právo na soudní ochranu, vyžadovaly-li po nich (po jejich matce) souhlas opatrovnického soudu k podání žaloby o náhradu imateriální újmy za nepřiměřeně dlouhé opatrovnické řízení proti státu.

31. Esenciální součástí práva jednotlivce na soudní ochranu je právo na přístup k soudu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny i v čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny zaručuje „každému“ (i nezletilému), že se může domáhat u soudu svého práva „stanoveným postupem“, přičemž „[p]odmínky a podrobnosti upravuje zákon“ (viz čl. 36 odst. 4 Listiny).

32. Právo na přístup k soudu tedy není absolutní a podléhá některým zákonným omezením, jež jsou vtělena zejména do procesních předpisů; žádné z těchto (legitimních) omezení však nesmí být nepřiměřené a nesmí narušovat podstatu chráněného základního práva [viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ze dne 23. 6. 2016 ve věci *Baka proti Maďarsku* č. 20261/12, § 120]. Z hlediska ochrany základních práv a svobod je nezbytné, aby jednotlivé podmínky, za nichž se lze soudní ochrany domáhat, sledovaly legitimní cíl a byly vůči němu přiměřené [srov. stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 ze dne 28. 11. 2017 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.), bod 27].

33. Procesní předpisy provádějící předmětná ustanovení Listiny musí obecné soudy a Ústavní soud interpretovat a aplikovat tak, aby na účastníky řízení nebyly kladeny nepřiměřené, tj. nad rámec smyslu a účelu právní úpravy jdoucí požadavky, a nebylo tím fakticky bráněno realizaci práva na soudní ochranu [nález sp. zn. IV. ÚS 410/20 ze dne 16. 6. 2020 (N 129/100 SbNU 410), bod 27]. Přepjatý formalismus je v rozporu s požadavkem zajištění efektivního a faktického přístupu k soudu (rozsudek ESLP ze dne 12. 11. 2002 ve věci *Běleš a ostatní proti České republice* č. 47273/99, § 50–51).

34. V nyní projednávaném případě nezletilých stěžovatelů civilní soudy odůvodnily svůj postup odkazem na § 898 občanského zákoníku, který stanoví, že „k právnímu jednání, které se týká existujícího i budoucího jmění dítěte nebo jednotlivé součásti tohoto jmění, potřebují rodiče souhlas soudu, ledaže se jedná o běžné záležitosti, nebo o záležitosti sice výjimečné, ale týkající se zanedbatelné majetkové hodnoty“ (odst. 1). Jedná-li rodič za dítě bez potřebného souhlasu soudu, lze takové právní jednání prohlásit za neplatné, jen působí-li dítěti újmu (odst. 4).

35. Podání žaloby proti státu prostřednictvím matky stěžovatelů bylo podle civilních soudů právním jednáním, které ve smyslu § 898 odst. 1 o. z. vyžadovalo souhlas opatrovnického soudu. Bylo-li uvedené zákonné pravidlo vyloženo jako bezvýjimečná „zvláštní podmínka řízení“, představuje omezení práva nezletilých stěžovatelů na přístup k soudu. Ústavní soud již v nálezu sp. zn. IV. ÚS 1162/23, bodě 18, uvedl, že zmíněné zákonné omezení v obecné rovině sleduje legitimní cíl ochrany práv dětí a vychází z ústavního principu ochrany nejlepšího zájmu dítěte. Platí, že zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované soudy, správními nebo zákonodárnými orgány (čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte). Je proto třeba dále zkoumat, zda civilní soudy v případě stěžovatelů zmíněné zákonné ustanovení vyložily přiměřeným způsobem, a zda je neaplikovaly v rozporu s podstatou jejich práva na soudní ochranu.

36. Judikatura Nejvyššího soudu, ze které civilní soudy ve věci stěžovatelů vycházely, je ustálena ve výkladu, že „podání jakékoli žaloby je bezesporu neběžnou záležitostí, která může mít daleké dosahy do sféry nezletilého (např. krom vzniklých práv a povinností, o kterých je rozhodováno v řízení, taktéž nutnost hradit náklady soudního řízení)“ [viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 2289/2011 ze dne 20. 9. 2012 ještě pro úpravu účinnou do 31. 12. 2013; ve vztahu k novému občanskému zákoníku shodně usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 4531/2018 ze dne 27. 6. 2019]. Na základě uvedeného východiska Nejvyšší soud dospěl k závěru, že není důvodné dovozovat výjimku z pravidla ani pro případy řízení podle zákona č. 82/1998 Sb. (jak uvedl v napadených usneseních ze dne 26. 2. 2025 a ze dne 10. 3. 2025; viz rovněž rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1930/2016 ze dne 26. 1. 2017 nebo usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 4999/2014 ze dne 29. 4. 2015).

37. Podle Ústavního soudu je tento bezpodmínečný výklad § 898 občanského zákoníku z perspektivy základního práva nezletilých na soudní ochranu formalistický a nepřiměřeně restriktivní; vyžaduje totiž souhlas opatrovnického soudu automaticky při podání jakékoliv žaloby, bez ohledu na konkrétní poměry nezletilého dítěte a jeho rodičů či charakter projednávané civilní žaloby. To je ovšem v rozporu s doslovným zněním předmětné zákonné úpravy i jejím smyslem a účelem.

38. Ustanovení § 898 odst. 1 občanského zákoníku vychází z předpokladu, že ke každému právnímu jednání rodiče týkajícímu se jmění dítěte je třeba schválení soudu. Z tohoto pravidla jsou stanoveny dvě výjimky: (1) právní jednání v běžných záležitostech dítěte nebo (2) ve výjimečných záležitostech zanedbatelné majetkové hodnoty. Z konstrukce zákonného ustanovení (pravidlo – výjimka) je zřejmé, že striktní základní požadavek souhlasu soudu odráží premisu nejlepšího zájmu dítěte. Primárním smyslem úpravy je dítě ochránit před „škodlivým“ jednáním jeho zákonných zástupců [viz důvodová zpráva k zákonu č. 192/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, podle které požadavek souhlasu „směřuje na ochranu dítěte před jeho zákonnými zástupci, kteří by mohli být v pokušení dítě, typicky dědice nebo dětského herce, ‚vytunelovat‘(...).“].

39. Popsané „paternalistické“ pojetí ochrany nezletilých má původ v dřívějších zákonných úpravách: § 58 odst. 1 zákona č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, účinném do roku 1964, a § 28 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, účinného do roku 2013. Podle komentářové literatury současná striktní úprava představuje „určitou výstrahu rodiči, aby o jmění dítěte řádně pečoval, neboť ‚každé‘ jeho jednání je potenciálně pod ‚dohledem‘ soudu“ [PSUTKA, J. in KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ, L. a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, § 898].

40. Přestože je primární (legitimní) cíl ochrany zájmů nezletilého nezpochybnitelný, podle Ústavního soudu nejde o cíl jediný. Smyslem a účelem výše zmíněných výjimek ze zákonného požadavku souhlasu soudu je zároveň zajistit dostatečný prostor autonomii rodičů pro výkon jejich rodičovské odpovědnosti, nemůže-li být výrazně ohrožen zájem nezletilého (nesvéprávného) dítěte. Jednoduše řečeno: zákonná úprava § 898 odst. 1 o. z. prostřednictvím výjimek ze základního pravidla umožňuje rodičům právně jednat bez intervence státu v běžných záležitostech jejich dítěte i ve výjimečných záležitostech zanedbatelné hodnoty; v takových situacích se předpokládá, že újma na zájmech nezletilých nemůže být fatální a primární odpovědnost za jednání proto leží na rodičích jako zákonných zástupcích. I v tom se projevuje princip, který by měl být v českém paternalistickém prostředí posilován – totiž „méně státu, více rodiny“.

41. V tomto ohledu je podstatné, že zákonodárce v občanském zákoníku konkrétně nedefinuje, co je třeba považovat za „běžnou záležitost“ či „výjimečnou záležitost zanedbatelné majetkové hodnoty“. Relativní neurčitost těchto pojmů značí, že jejich smyslem je poskytnout dostatečný prostor pro posouzení jednotlivých okolností každého konkrétního případu, tj. ze subjektivního hlediska dítěte a rodičů. Jak uvádí komentářová literatura: „Hledisko běžnosti a zanedbatelnosti majetkových hodnot je třeba primárně posuzovat objektivně vzhledem k obecnému měřítku těchto hodnot ve společnosti, nicméně [...] je třeba zohlednit konkrétní majetkové poměry dítěte.“ [LOMOZOVÁ, A.; SPÁČILOVÁ, Z. in PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání (3. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2024, § 898].

42. Nutnost hodnotit naplnění zákonných kritérií § 898 odst. 1 o. z. individuálně potvrdil i Nejvyšší soud: „Jde-li o běžnou či neběžnou majetkovou záležitost při správě majetku, je třeba posoudit vždy na základě jednotlivých okolností a celkové povahy každého konkrétního

případu. Rozhodujícími hledisky pro posouzení toho, zda jde o běžnou záležitost, je nejen absolutní hodnota majetku, jehož se právní úkon týká, ale i majetkové poměry nezletilého a jeho rodiny.“ (usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 4696/2014 ze dne 29. 4. 2015).

43. Závěru, že smyslem a účelem zákonné úpravy je poskytnout dostatečný prostor pro posouzení konkrétních poměrů nezletilých a jejich rodičů, svědčí i znění novelizovaného – nyní účinného – § 898 odst. 2 občanského zákoníku, ve kterém zákonodárce výslovně vymezil právní jednání, k nimž je vyžadován obligatorní souhlas soudu vždy, přímo ze zákona [ustanovení explicitně stanoví, že „[s]ouhlasu soudu je vždy třeba k právnímu jednání, kterým dítě, (...)“. Jde mimo jiné o případy nabytí nemovité věci, zatížení majetku, nabytí daru, dědictví, smluv týkajících se opětovného dlouhodobého plnění, úvěrů či bydlení. Je-li takový výčet jednání vyžadujících obligatorní souhlas soudu taxativní, je třeba dospět k závěru, že v jiných případech obligatorního souhlasu soudu vždy třeba není. V ostatních případech je proto třeba individuálně – a s přihlédnutím k subjektivním poměrům dítěte a rodiče – posoudit, zda předmětné jednání nespadá pod jednu z výjimek stanovených v § 898 odst. 1 o. z.

44. Podle Ústavního soudu právě popsaný výklad zákonné úpravy řádně odráží nejen její doslovné znění, ale i její účel a smysl. Majetkové poměry a potřeby jednotlivých nezletilých jsou různorodé; riziko „újmy“, která jim může právním jednáním jejich rodičů vzniknout, není v každém případě stejné. Rozšiřování taxativního výčtu situací, k nimž je podle zákonodárce třeba obligatorního souhlasu soudu, by nepřiměřeně posilovalo „paternalistický“ přístup státu vůči záležitostem nezletilých na úkor autonomie a odpovědnosti jejich rodičů.

45. Z právě uvedeného vyplývá, že judikatorní závěr Nejvyššího soudu, podle kterého je třeba bezvýjimečně souhlasu soudu k podání každé civilní žaloby (včetně jakékoliv žaloby na náhradu újmy způsobené při výkonu veřejné moci), jde nejen nad rámec doslovného znění ustanovení § 898 občanského zákoníku, ale je v rozporu s jeho smyslem a účelem.

46. Ústavní soud nepopírá východisko Nejvyššího soudu, že podání jakékoli žaloby není „běžnou záležitostí“ ve smyslu první výjimky § 898 odst. 1 o. z. Takový závěr odpovídá premise, že: „normální je nesoudit se“ [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 1374/17 ze dne 22. 5. 2018 (N 96/89 SbNU 447), bod 28; či nález sp. zn. II. ÚS 3292/24 ze dne 25. 3. 2025 (N 66/129 SbNU 252), bod 19]. Pro účely posuzování nutnosti vyžadovat souhlas opatrovnického soudu s podáním jakékoliv žaloby je ovšem třeba individuálně zkoumat, zda nespadá pod druhou výjimku § 898 odst. 1 o. z., tj. zda nejde o „výjimečnou záležitost týkající se zanedbatelné majetkové hodnoty“.

47. Civilní soudy v nyní projednávaném případě nezletilých stěžovatelů přesvědčivě nevysvětlily, proč v jejich věci o zanedbatelnou majetkovou hodnotu nejde. Ve svých rozhodnutích odkázaly především na riziko povinnosti hradit náklady řízení (podle § 140 odst. 1 o. s. ř.); takové mechanické odůvodnění není z pohledu smyslu a účelu § 898 odst. 1 o. z. a práva nezletilých na soudní ochranu přesvědčivé. Soudní poplatek za návrh na zahájení řízení o náhradě újmy způsobené při výkonu veřejné moci činil v případě stěžovatelů 2 000 Kč (položka 8a Sazebníku soudních poplatků). Civilní soudy nevysvětlily, proč uvedenou částku nelze ze subjektivního pohledu nezletilých a jejich matky považovat za zanedbatelnou. Obdobně odkaz na poplatek ve výši 14 000 Kč za potenciální dovolání nemohl být pro nalézací řízení relevantní.

48. Civilní soudy poukázaly na pravidlo, že neúspěšným žalobcům v řízeních podle zákona č. 82/1998 Sb. obvykle nebývá uložena povinnost k náhradě nákladů právního zastoupení státu, což vyplývá i z judikatury Ústavního soudu. Kupříkladu v nálezu sp. zn. IV. ÚS 1145/11 ze dne 6. 10. 2011 (N 176/63 SbNU 51) Ústavní soud dospěl k závěru, že tam, kde k hájení svých zájmů je stát vybaven příslušnými organizačními složkami finančně i personálně zajištěnými ze státního rozpočtu, není důvod, aby výkon svých práv a povinností v této oblasti přenášel na soukromý subjekt (advokáta); učiní-li tak, není zpravidla vhodné mu uznat vzniklé náklady jako účelně vynaložené, vyjma situací, kdy je předmětem sporu právní

problematika, která přímo nesouvisí s oblastí spravovanou orgánem státu, nebo jde o problematiku specializovanou, obtížnou, dosud neřešenou či problematiku s mezinárodním prvkem, vyžadující znalosti cizího práva či znalosti jazykové (nález sp. zn. IV. ÚS 1145/11). Soudy v napadených rozhodnutích nicméně konkrétně neuvedly, proč by nezletilým stěžovatelům v jejich případě mělo hrozit riziko „výjimečné“ povinnosti k náhradě nákladů za zastoupení státu. Obdobně to platí ohledně potenciální povinnosti k náhradě nákladů řízení, které by jinak nebyly vznikly, jestliže by je stěžovatelé způsobili svým zaviněním, nebo vznikly-li by náhodou, která se jim přihodila (§ 147 odst. 1 o. s. ř).

49. Odůvodnily-li soudy potřebu souhlasu s podáním žaloby obecným tvrzením, že nezletilí budou mít povinnost platit odměnu advokátce, nezohlednily konkrétní riziko, které jim skutečně hrozilo. Jak vyplývá z § 1 odst. 1 zákona č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), odměna advokáta za poskytování právních služeb se zásadně řídí jeho smlouvou s klientem; není-li konkrétní smluvní ujednání postaveno najisto, není ani zřejmé, jaká reálná újma by nezletilým mohla vůbec hrozit. Bylo-li nadto ve spise doloženo prohlášení zákonné zástupkyně, že případné náklady řízení ponese ze svého, z napadených rozhodnutí nevyplývá, proč by potenciální náklady zastoupení měly mít významné dopady do sféry nezletilých a proč by odpovědnost za podání žaloby neměla nést primárně jejich matka (v již popsaném smyslu § 898 o. z.; opět pod heslem: „méně státu, více rodiny“).

50. Ohledně posouzení konkrétního rizika, které podání civilní žaloby pro nezletilého představuje, je vhodné odkázat na § 898 odst. 2 písm. b) o. z. (*a contrario*), který předjímá, že souhlasu soudu není vždy třeba k právnímu jednání, kterým dítě zcizuje nebo zatěžuje majetek v hodnotě nepřevyšující částku odpovídající stonásobku životního minima jednotlivce. Životní minimum jednotlivce v roce 2023 činilo cca 4 860 Kč (viz § 1 nařízení vlády č. 436/2022 Sb., o zvýšení částek životního minima a existenčního minima); celková částka v uvedeném smyslu činila 486 000 Kč. Podle Ústavního soudu by bylo absurdní dospět k závěru, že souhlas soudu je třeba vyžadovat vždy v případech, ve kterých hrozí majetková újma v částce představující náklady řízení o žalobě podle čl. 82/1998 Sb., v nichž typicky náklady budou dosahovat výše v řádu maximálně desetitisíců.

51. Přesvědčivé konečně nejsou ani závěry civilních soudů, podle kterých vedle negativního zásahu do majetkové sféry nezletilých je dále významné, zda zákonní zástupci za nezletilé svévolně nebo zřejmě bezúspěšně neuplatňují práva či je nezužívají. Ústavní soud nepopírá své závazné závěry uvedené v nálezu sp. zn. IV. ÚS 1162/23: Dítě se nesmí stát pouhým „vehiklem a beranidlem“ k uspokojování potřeby žalovat ze strany zákonných zástupců dítěte. Zákonní zástupci nemohou za nezletilé děti svévolně nebo zřejmě bezúspěšně uplatňovat práva či je zneužívat. Šikanózní je žaloba, je-li zjevné, že důvodem jejího podání je činit žalovanému obtíže, aniž má žaloba sama nějakou naději na úspěch. O zřejmě bezúspěšné uplatňování práva jde též tehdy, existuje-li k dané věci ustálená judikatura a je zřejmé, že žaloba podle ní nemůže být úspěšná. Musí jít o zjevné případy bezúspěšného uplatňování práva či jeho zneužití, v nichž hrozí i vysoké riziko prohry a s tím spojená povinnost žalobce nahradit druhé straně náklady řízení (viz body 26–27 uvedeného nálezu).

52. Dovodily-li civilní soudy v případě stěžovatelů pouze obecně, že žádný jiný typ řízení než podle zákona č. 82/1998 Sb. není natolik náchylný, aby se dítě stalo pouhým prostředkem rodiče k uspokojování jeho potřeby žalovat stát, nevypovídá to nic o konkrétních poměrech nezletilých a jejich matky. Riziko, že matka nezletilé „unáší“ do soudního řízení – nadto navzdory přesvědčení druhého rodiče – z napadených rozhodnutí ani z jiných okolností věci na první pohled nevyplývá. Ústavnímu soudu není známo, že by matka za stěžovatele podávala žaloby opakovaně, tím méně, že by jejich nynější žaloba byla zjevně šikanózní či abuzivní (zneužívající právo). Civilní soudy se proto i tímto rizikem měly zabývat individualizovaně, nikoliv pouze formalisticky a mechanicky. Kupříkladu při silné pochybností o postoji druhého

rodiče civilní soudy měly stěžovatele nejprve vyzvat k doložení takového postoje, a až v případě přetrvávajících pochybností je odkázat na opatrovnický soud.

53. Shrnuto: Civilní soudy porušily základní právo nezletilých stěžovatelů na soudní ochranu, vyžadovaly-li automaticky souhlas opatrovnického soudu k podání žaloby, kterou se proti státu domáhali zadostiučinění za újmu způsobenou nepřiměřeně dlouhým opatrovnickým řízením. Civilní soudy (stejně jako správní soudy či Ústavní soud) mají v souladu se základním právem nezletilých na přístup k soudu povinnost hodnotit kritéria § 898 občanského zákoníku individuálně, podle konkrétních okolností případu. Vyžadování souhlasu opatrovnického soudu nelze odůvodnit obecným a mechanicky uplatňovaným závěrem, že podání jakékoli žaloby je neběžnou záležitostí, která může mít podstatné dopady do sféry nezletilého.

VIII. *Obiter dictum*

54. Nad rámec dosud uvedeného odůvodnění případu stěžovatelů je vhodné vyjádřit se k širšímu kontextu žalob, kterými se nezletilí proti státu domáhají zadostiučinění za újmu způsobenou nepřiměřeně dlouhým opatrovnickým řízením.

55. Ze zákonného a judikatorního vývoje v posledních letech vyplývá jasný trend posilující roli dětí v soudním řízení. V opatrovnických řízeních je dítě hlavním a „slabým" účastníkem, jehož nejlepší zájem mají soudy primárně chránit (čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte). Takový trend ovšem pro nezletilé neznamená pouze vyšší míru ochrany ze strany státu, ale rovněž větší zátěž. Aby byl nejlepší zájem nezletilých v opatrovnických řízeních řádně zajištěn, nezletilí musí na jeho průběhu participovat, což nutně obnáší jejich „obtěžování" výslechy, nejrůznějšími interakcemi s orgány sociálně-právní ochrany dětí, vyšetřeními psychologů a podobně.

56. V tomto ohledu zásadně platí, že čím delší opatrovnické řízení je, tím větší je míra zatížení dítěte. Přímo řečeno: Děti nezatěžují jen jejich rodiče nerozumným a často sobeckým chováním v průběhu opatrovnického řízení, ale rovněž stát, který na druhou stranu často není schopen zajistit právo dítěte na bezprůtahové a efektivní řízení – znovu zdůrazněno – jehož hlavním účastníkem je dítě (nikoliv jeho rodiče).

57. Podle Ústavního soudu je uvedená východiska třeba zohlednit i při soudním rozhodování o žalobách nezletilých proti státu. Budou-li se nezletilí v budoucnu častěji domáhat spravedlivého zadostiučinění za nepřiměřeně dlouhé opatrovnické řízení, bude tento trend logickým vyústěním dlouhodobého posilování jejich pozice v soudních řízeních. Stát se v tomto smyslu nemůže „zbavovat odpovědnosti" za svoji rozhodující úlohu v opatrovnických věcech a klást nezletilým nepřiměřené procesní překážky k uplatnění jejich práv. Soudy mají povinnost posuzovat všechny procesní podmínky řízení – včetně otázek procesní způsobilosti a zastoupení zákonnými zástupci – v souladu s podstatou základního práva nezletilých na náhradu újmy způsobené státem ve smyslu čl. 36 odst. 3 Listiny, s přihlédnutím k významu, který opatrovnická řízení v životě nezletilých mají.

IX. Závěr

58. Protože civilní soudy porušily základní právo obou stěžovatelů na soudní ochranu podle článku 36 odst. 1 Listiny, Ústavní soud napadená rozhodnutí zrušil [§ 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Na nalézacím soudu nyní bude, aby ve věcech stěžovatelů znovu zhodnotil, zda je k podání jejich žalob třeba vyžadovat souhlas soudu, respektive zda jsou naplněny zákonné podmínky § 898 občanského zákoníku v souladu se závěry tohoto nálezu.

59. Ústavní soud nevyhověl návrhu uložit Nejvyššímu soudu povinnost nahradit stěžovatelům náklady řízení před Ústavním soudem. Všichni účastníci a vedlejší účastníci řízení před Ústavním soudem si zásadně nesou své vlastní náklady (§ 62 odst. 3 a 4 zákona o Ústavním soudu); přiznání náhrady nákladů tohoto specifického řízení, které mimo jiné

nepodléhá soudním poplatkům, je záležitostí ojedinělou a důvody k tomuto mimořádnému postupu Ústavní soud v posuzované věci neshledal. Skutečnost, že rozhodnutím či jiným zásahem orgánu veřejné moci byla porušena ústavně zaručená práva stěžovatelů, důvodem pro takový postup není, neboť to je vůbec předpokladem procesního úspěchu. Z odůvodnění tohoto nálezu zároveň vyplývá, že civilní soudy postupovaly ve věci stěžovatelů podle ustálené judikatury Nejvyššího soudu.

Č. 178
Nemožnost změny zabezpečovací detence na ochranné léčení a nezávislé znalecké posouzení
(sp. zn. II. ÚS 702/24 ze dne 13. srpna 2025)

Opírají-li soudy závěr o nemožnosti změny zabezpečovací detence na ochranné léčení o diagnostické či terapeutické důvody, musí vycházet z aktuálních poznatků o zdravotním stavu chovance analyzovaných znalci nezávislými na ústavu, kde k výkonu detence dochází.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala, soudkyně Dity Řepkové a soudce zpravodaje Jana Svatoně o ústavní stížnosti stěžovatele R. T. L., t. č. ve Věznici a ústavu pro výkon zabezpečovací detence Opava, zastoupeného JUDr. Vladimírem Dvořáčkem, advokátem, sídlem Sokolovská 32/22, Praha 8 – Karlín, proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 27. března 2025 č. j. 47 To 19/2025-1004, usnesení Okresního soudu v Opavě ze dne 4. prosince 2024 č. j. 19 Dt 4/2016-981, usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 21. prosince 2023 č. j. 47 To 401/2023-920 a usnesení Okresního soudu v Opavě ze dne 13. září 2023 č. j. 19 Dt 4/2016-900, za účasti Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu v Opavě jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 27. března 2025 č. j. 47 To 19/2025--1004 a usnesením Okresního soudu v Opavě ze dne 4. prosince 2024 č. j. 19 Dt 4/2016--981 byla porušena stěžovatelova ústavní práva podle čl. 8 odst. 2 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 27. března 2025 č. j. 47 To 19/2025--1004 a usnesení Okresního soudu v Opavě ze dne 4. prosince 2024 č. j. 19 Dt 4/2016-981 se ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost zamítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) vedenou pod sp. zn. II. ÚS 702/24 se stěžovatel domáhal zrušení usnesení Krajského soudu v Ostravě (dále jen „krajský soud“) ze dne 21. 12. 2023 č. j. 47 To 401/2023-920 a usnesení Okresního soudu v Opavě (dále jen „okresní soud“) ze dne 13. 9. 2023 č. j. 19 Dt 4/2016-900 s tím, že jimi došlo k porušení jeho ústavních práv, vyplývajících z čl. 8 odst. 2 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Ústavní stížností vedenou pod sp. zn. III. ÚS 1355/25 se stěžovatel domáhal zrušení usnesení krajského soudu ze dne 27. 3. 2025 č. j. 47 To 19/2025-1004 a usnesení okresního

soudu ze dne 4. 12. 2024 č. j. 19 Dt 4/2016-981 s tím, že jimi došlo k porušení týchž ústavních práv.

3. Usnesením ze dne 9. 7. 2025 č. j. II. ÚS 702/24-44 vyhověl Ústavní soud návrhu stěžovatele a obě ústavní stížnosti spojil ke společnému řízení, které je nadále vedeno pod sp. zn. II. ÚS 702/24.

4. Z ústavní stížnosti a spisu okresního soudu sp. zn. 19 Dt 4/2016 vyplývá, že usnesením ze dne 13. 9. 2023 č. j. 19 Dt 4/2016-900 okresní soud zamítl stěžovatelovu žádost o změnu zabezpečovací detence na ústavní ochranné léčení (výrok I), dále rozhodl, že stěžovatel se ze zabezpečovací detence nepropouští (výrok II) a že zabezpečovací detence nadále trvá (výrok III). Po obsáhlém dokazování zkoumajícím jeho aktuální zdravotní stav dospěl okresní soud k závěru, že u stěžovatele došlo k drobnému pozitivnímu posunu, avšak většina lékařů hodnotila jeho spolupráci jako pouze formální. Stěžovatel se nadále odmítá bavit o své sexualitě (jak o deviantní, tak o nedeviantní složce), což je podle znalců překážkou jeho možné léčby. Motiv tohoto stěžovatelova postoje zůstává nejasný. Další nabízené způsoby léčby (jakož i měření testosteronu) stěžovatel odmítá. Při takovém postoji by ústavní léčení plnilo pouze detenční funkci.

5. Proti usnesení okresního soudu podal stěžovatel stížnost, kterou krajský soud zamítl napadeným usnesením ze dne 21. 12. 2023 č. j. 47 To 401/2023-920. Ztotožnil se v něm se závěry okresního soudu. Z provedených důkazů je sice patrný jistý pozitivní trend ve stěžovatelově přístupu k léčbě a zabezpečovací detenci, avšak je motivován pouze snahou o úlevy a zmírnění omezení osobní svobody, nikoliv náhledem na trestnou činnost a diagnózu. Není tedy splněn základní předpoklad úspěšné léčby, jak jej konstantně popsali všichni lékaři a znalci.

6. Poté usnesením ze dne 4. 12. 2024 č. j. 19 Dt 4/2016-981 okresní soud rozhodl, že stěžovatelova zabezpečovací detence nadále trvá. U stěžovatele je možné pozorovat jistý pozitivní trend v přístupu k léčbě, avšak stěžovatel nadále odmítá probírat a řešit jak svou poruchu osobnosti, tak sexuální deviaci. Tím přetrvává vysoké riziko recidivy. Bez tohoto náhledu není podle ošetřující lékařky možná úspěšná sexuologická léčba.

7. Proti posledně uvedenému usnesení okresního soudu podal stěžovatel stížnost, kterou krajský soud zamítl usnesením ze dne 27. 3. 2025 č. j. 47 To 19/2025-1004. V něm se zcela ztotožnil se skutkovými i právními závěry okresního soudu.

II. Argumentace stěžovatele

8. Stěžovatel v první ústavní stížnosti namítá, že okresní soud vede řízení bez ohledu na povinnost periodického přezkumu každých 12 měsíců. Řízení zatěžuje zbytečnými překážkami, jakými v dané věci bylo např. vypracování (přesněji spíše doplnění) dalšího znaleckého posudku, které zabralo 8 měsíců. Veřejné zasedání bylo poté konáno až dva a půl měsíce po doručení tohoto znaleckého posudku. Trvání zabezpečovací detence nad limit zákonné lhůty nakonec trvalo 131 dní, přičemž vinu za tento průtah nese pouze soud. Důvody napadených rozhodnutí jsou podle stěžovatele účelové, aby ospravedlnily procesní selhání jednajících soudců. Závěry jsou v extrémním rozporu se zásadami spravedlivého procesu. Soudy pomíjejí, že stěžovatel se nedomáhá propuštění na svobodu, nýbrž změny zabezpečovací detence na ústavní ochranné léčení, které rovněž omezuje jeho osobní svobodu. Znalci jednoznačně potvrdili, že stěžovatel je v současné době takového léčení schopen. Odmítnout tento závěr nelze pouze poukazem na stěžovatelovu neochotu doznat se k trestnému činu (ta může být vyvolána řadou jiných okolností, např. amnézií kvůli intoxikaci v době jeho spáchání). Stejně tak prostý fakt odmítání sexuální deviace (která se u stěžovatele od roku 2009 nijak neprojevila), nemůže být překážkou ochranného léčení. Soudy navíc nezohledňují přiměřenost dopadů zabezpečovací detence se závažností spáchané kriminality (jediný sexuální delikt). Zatímco recidivisté ve stejné oblasti jsou po pár letech propouštěni na svobodu, stěžovatel je

na osobní svobodě omezen více než 15 let. Soud mu přesto znemožňuje absolvovat ochranné léčení. Stěžovatel je tak vlastně trestán za své přesvědčení. K tomu stěžovatel dodává, že ani soudy, ani znalci neuvedli žádnou konkrétní okolnost, z níž by mělo vyplývat riziko recidivy. Stěžovatel prošel v zabezpečovací detenci významnou vnitřní proměnou směrem k přijetí křesťanské víry.

9. V ústavní stížnosti, původně zaevidované pod sp. zn. III. ÚS 1355/25, stěžovatel jako svévolný hodnotí stav, v němž není spis okresního soudu po dobu 14 měsíců zapůjčen Ústavnímu soudu k posouzení předchozí ústavní stížnosti. Napadená rozhodnutí jsou prakticky opakováním rétoriky předchozích rozhodnutí, aniž by brala v potaz běh času a proměnu stěžovatele. Ačkoliv stěžovatel znaleckým posudkem prokázal schopnost podrobit se sexuologické léčbě, soud nadále preferuje zprávy terapeutického týmu v ústavu zabezpečovací detence. Stěžovatel detenci vykonává již devět let a chová se řádně. Nebyl u něj pozorován žádný projev sexuální deviace, přestože neužívá žádnou medikaci. Stěžovateli je vyčítána neochota bavit se o sexuálních tématech, aniž by soudy (jakož i lékaři) vzaly v potaz ovlivnění stěžovatele křesťanskými hodnotami. Prostředí zabezpečovací detence navíc příliš sexuálních podnětů neposkytuje. Podle stěžovatele není možné, aby psychoterapeuti v ústavu zabezpečovací detence mohli splnit požadavek řádné terapie. I z toho důvodu stěžovatel požaduje ochranné léčení. Celková doba omezení stěžovatelovy osobní svobody je nepřiměřená a riziko recidivy je dovozováno zcela uměle. Stěžovatel je ochoten se podrobit ochrannému ústavnímu léčení, je ochoten spolupracovat při svém pozorování, je ochoten akceptovat léčbu, která mu bude vysvětlena. Považuje však za porušení svých ústavních práv, je-li mu vnucováno přiznání deviace, kterou sám nepociťuje a kterou nijak neprojevuje. Stěžovatel od jednání mařícího léčbu upustil a je schopen léčby. Je trestán toliko pro své tvrzení, že sexuální poruchu na sobě nepozoruje. Za této situace jeho držení v zabezpečovací detenci je zcela v rozporu s ústavními principy platnými pro možnosti zbavení osobní svobody. Vždy musí být volen takový způsob, který je schopen chránit společnost, ale přitom zachovat i maximální množství práv osoby omezené na osobní svobodě, která nejsou v rozporu s ochranou společnosti.

III. Vyjádření ostatních účastníků řízení a replika stěžovatele

10. Soudce zpravodaj postupem podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům.

11. Krajský soud navrhl, aby Ústavní soud podanou ústavní stížnost zamítl, neboť podle jeho názoru bylo v dané věci postupováno v souladu se zákonem a ústavním pořádkem. K později podané ústavní stížnosti se krajský soud vyjádřil tak, že soudy kladly při svém rozhodování důraz na důkazy odborné povahy (zpráva ošetřující lékařky, komplexní zpráva terapeutického týmu a znalecký posudek). Jelikož mezi těmito důkazy nebyly shledány žádné rozpory, nebylo možné učinit jiné rozhodnutí. V podrobnostech lze proto odkázat na odůvodnění napadených rozhodnutí.

12. Okresní soud ve svém vyjádření uvedl, že rozhodování o zabezpečovací detenci je velmi specifické (obdobné nespornému řízení civilnímu), neboť je při něm na jednu stranu nutné přihlížet k pokynům nadřízených soudů a obsahu předchozích rozhodnutí, zároveň je však vždy rozhodným aktuální stav, který se u některých chovanců dramaticky mění. I proto soud zadal vypracování nového znaleckého posudku. Okresní soud je naopak toho názoru, že v dané věci postupoval vždy urychleně.

13. Krajské státní zastupitelství v Ostravě a Okresní státní zastupitelství v Opavě se k výzvě nevyjádřila. Protože byla ve výzvě poučena, že nevyjádří-li se, bude to podle § 28 odst. 2 a § 63 zákona o Ústavním soudu bráno jako vzdání se postavení vedlejšího účastníka řízení, nebylo s nimi již dále jednáno.

14. Vyjádření ostatních účastníků řízení zaslal Ústavní soud stěžovateli na vědomí a k případné replice. V ní stěžovatel rozporuje přirovnání rozhodování o zabezpečovací detenci

k nesporným civilním řízením. Soud by se svým postupem neměl stát procesní stranou, což se ve stěžovatelově věci stalo. Není-li soud schopen rozhodnout v zákonné lhůtě, jde o závažné pochybení při organizaci řízení. Podle stěžovatele je nepřípustné, aby překážkou rozhodnutí (nebo jen stanovení diagnózy) bylo v dnešní době zasílání papírového spisu. Zabezpečovací detence trvá již přes 8 let, přestože se stěžovatel nedopustil natolik závažného jednání a jeho chování v detenci je bezvadné. Celková doba omezení osobní svobody trvá již přes 16 let, což je ve zjevném rozporu s principem přiměřenosti. Trvání na tom, aby stěžovatel přiznal svoji vinu, které se stále objevuje více či méně skrytě jako zásadní argument pro držení stěžovatele v zabezpečovací detenci, je absurdní a neústavní.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

15. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

16. Ústavní soud dále posoudil všechny výše uvedené skutečnosti a dospěl k závěru, že ústavní stížnosti je zčásti důvodná.

17. Jde-li o obě starší napadená rozhodnutí (usnesení krajského soudu ze dne 21. 12. 2023 č. j. 47 To 401/2023-920 a usnesení okresního soudu ze dne 13. 9. 2023 č. j. 19 Dt 4/2016--900), neshledal Ústavní soud ani v procesním postupu, ani v obsahu rozhodnutí žádné pochybení, které by mělo vést k jejich zrušení. Proto v této části ústavní stížnosti zamítl.

18. V první řadě není možné přisvědčit námitkám týkajícím se porušení dvanáctiměsíční lhůty zakotvené v § 100 odst. 5 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „trestní zákoník“). V něm se uvádí, že „zabezpečovací detence potrvá, dokud to vyžaduje ochrana společnosti. Soud nejméně jednou za dvanáct měsíců a u mladistvých jednou za šest měsíců přezkoumá, zda důvody pro její další pokračování ještě trvají“. Povahou této lhůty se Ústavní soud v minulosti zabýval [viz nález ze dne 22. 5. 2018 sp. zn. II. ÚS 2802/17 (N 99/89 SbNU 485)], přičemž nedospěl k závěru, že by její překročení mělo samo o sobě vést ke zrušení opožděně vydaného rozhodnutí a propuštění chovance na svobodu. Takový záměr zákonodárce zpravidla vyjádří přímo v textu zákona [srov. např. § 72 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)]. Dodržení této lhůty, jehož důležitost je popsána v judikatuře Ústavního soudu, se může dotčený jedinec domáhat v zásadě dvěma způsoby. Před vydáním samotného rozhodnutí může iniciovat využití nejrůznějších institutů směřujících proti nezákonné nečinnosti soudu. Po vydání meritorního rozhodnutí jde pak především o nápravu následků nečinnosti uplatněním příslušného nároku podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád). Za prostředek nápravy však Ústavní soud nepovažuje zrušení opožděně vydaného rozhodnutí. V současné době mu ani nepřísluší se v této konkrétní věci vyjadřovat k procesním postupům, které k prodloužení řízení vedly, a to včetně prodloužení způsobených „oběhem“ papírového soudního spisu, jehož negativní důsledky Ústavní soud ustáleně kritizuje [viz např. bod 16 usnesení ze dne 23. 11. 2023 sp. zn. III. ÚS 1891/23 nebo bod 52 nálezu ze dne 6. 11. 2024 sp. zn. II. ÚS 2575/24 (N 203/127 SbNU 31)].

19. Ústavní soud se dále zaměřil na obsah dvou starších napadených rozhodnutí a neshledal v nich žádnou ústavně relevantní vadu. Oba soudy se zabývaly nutností ponechání stěžovatele v zabezpečovací detenci v souladu s textem a účelem zákona. Zaměřily se na jeho

aktuální zdravotní stav. To je v situaci posouzení dalšího terapeutického postupu jediným racionálním a ústavně konformním postupem. Svými námitkami stěžovatel podle Ústavního soudu pomíjí specifickou povahu řízení o ochranných opatřeních omezujících osobní svobodu z důvodu duševní poruchy. Dané řízení má dvě relativně oddělené roviny. První je posouzení právních podmínek pro jejich uložení a (ne)trvání. Druhou je samotná terapeutická rovina, která se řídí striktně principem postupu *de lege artis*. Podle Ústavního soudu stěžovatel obě roviny zaměňuje, neboť s odbornými názory lékařů polemizuje prostřednictvím obecných právních principů. Podobného pochybení se v minulosti dopustily vůči stěžovateli samotné soudy, když mu s odkazem na terapeutická doporučení odepřely možnost zpochybnit samotnou původní diagnózu, která musí být otevřena každému chovanci [viz nález ze dne 10. 3. 2020 sp. zn. IV. ÚS 2877/19 (N 47/99 SbNU 96)]. Správnost terapeutického postupu nelze tedy zásadně zpochybnit poukazem na obecné právní normy, např. princip zákazu sebeobviňování. Tím Ústavní soud nikterak nezpochybňuje, že jak lékaři, tak zejména soudy jsou při jednání s osobami v zabezpečovací detenci vázáni právním řádem. Způsob, jakým je s chovancem v zabezpečovací detenci zacházeno, a důvody, pro které může být detence změněna na ústavní léčení, se však z větší části odvíjí od výsledku odborného diskurzu na poli lékařství. Jinak řečeno, zpochybnit správnost medicínských názorů na léčbu chovance lze pouze argumentací v rovině medicínské.

20. V dané věci soudy na základě obsáhlého dokazování mj. znaleckými posudky i vyjádřeními specialistů zjistily, že v době rozhodování nebyly shledány u stěžovatele důvody pro změnu zabezpečovací detence v ochranné léčení. Soudy svá rozhodnutí postavily na závěru o důvodné absenci předpokladů úspěšného léčení stěžovatele v režimu ochranného léčení, a to především (stručně řečeno) s ohledem na pochybnosti o náhledu stěžovatele na své jednání a jeho ochoty na léčení spolupracovat. Stěžovatel se v podstatě dovolává závěru jediného znaleckého posudku, jehož podrobné hodnocení provedly soudy v napadených rozhodnutích. Na jejich podrobné závěry lze bezezbytku odkázat. Není navíc rolí Ústavního soudu, aby autonomně přehodnocoval „běžné“ rozpory mezi provedenými důkazy (např. dvěma znaleckými posudky). K tomu je nutné zopakovat, že z hlediska základních práv a svobod má stěžovatel právo zpochybňovat stanovenou diagnózu *ex tunc* a právně proti ní brojit. Je-li však náhled chovance a jeho ochota spolupracovat podmínkou terapie vedené *de lege artis*, což je jak podle zjištění soudů v dané věci, tak z úřední činnosti Ústavního soudu u některých duševních poruch obecně přijímanou skutečností, má využití některých práv negativní dopady v rovině terapeutických možností. Stav, v němž dochází k negativním dopadům střetu výkonu práv na straně jedné a vědecky podloženého výkonu léčby na straně druhé, není svévolí soudů ani zákonodárce, nýbrž odrazem aktuálního poznání reality. Navíc je třeba doplnit, že z provedených důkazů nevyplývá, že by překážkou stěžovatelovy léčby byla absence nějakého formalizovaného doznání k trestné činnosti (a už vůbec ne před orgánem činným v trestním řízení) ve smyslu podstaty práva vyplývajícího z čl. 37 odst. 1 a čl. 40 odst. 4 Listiny.

21. Obdobně stěžovatel pomíjí podstatu institutu zabezpečovací detence, vznáší-li námitky týkající se její časové nepřiměřenosti. Ta podle § 100 odst. 5 trestního zákoníku trvá, „dokud to vyžaduje ochrana společnosti“. Jde tedy o omezení osobní svobody s neurčitým trváním. Jeho proporcionalitu proto nejde hodnotit z hlediska jeho celkové délky, nýbrž pouze z hlediska splnění podmínky včasného periodického přezkumu. Důvodem je skutečnost, že účelem zabezpečovací detence není spravedlivě vyměřené „potrestání“ pachatele trestné činnosti, nýbrž izolace jedince za účelem jeho potenciálního budoucího vyléčení. Proto není namístě jakékoliv srovnání doby trvání zabezpečovací detence s délkou trestu odnětí svobody. Stejně tak nemůže Ústavní soud přisvědčit jakékoliv argumentaci pracující s kategorií viny (ať už soudů nebo samotného stěžovatele) v pozici, v níž se stěžovatel nachází.

22. Lze tedy uzavřít, že oběma staršími napadenými rozhodnutími soudy neporušily žádné ze stěžovatelových ústavních práv, neboť rozhodly v souladu s obsahem provedených důkazů, které odrážely aktuální stěžovatelův stav.

23. Tak tomu však není u obou novějších napadených rozhodnutí (usnesení krajského soudu ze dne 27. 3. 2025 č. j. 47 To 19/2025-1004 a usnesení okresního soudu ze dne 4. 12. 2024 č. j. 19 Dt 4/2016-981). Ústavní soud dospěl k závěru, že při jejich vydání soudy selhaly v povinnosti opatřit si pro svá rozhodnutí dostatečné a aktuální podklady o stěžovatelově zdravotním stavu.

24. Nutnost aktuálnosti a institucionální nezávislosti poznatků, na jejichž základě soud rozhoduje o trvání zabezpečovací detence jako mimořádného institutu omezujícího osobní svobodu, zdůraznil Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně [viz např. nález ze dne 29. 2. 2012 sp. zn. III. ÚS 2453/11 (N 41/64 SbNU 471) nebo bod 21 nálezu ze dne 22. 5. 2018 sp. zn. II. ÚS 2802/17 (N 99/89 SbNU 485)]. Konkrétněji k otázce dokazování v nálezu ze dne 18. 7. 2018 sp. zn. I. ÚS 497/18 (N 126/90 SbNU 109) uvedl, že „nelze vycházet pouze ze závěru ústavu, ve kterém je detence vykonávána, vždy je nutno tyto závěry podpořit dalšími důkazy. Pokud není důkazní situace jednoznačná, je namístě doplnit dokazování např. aktuálním znaleckým posudkem na zdravotní stav stěžovatele, který by měl vypovídat právě o případných rizicích spojených s mírnější formou omezení osobní svobody“. Přestože v bodě 43 tohoto nálezu uvedl, že „není nutné zpracovávat znalecký posudek na duševní stav osob v zabezpečovací detenci při každé žádosti o propuštění ze zabezpečovací detence“, klíčové závěry tohoto nálezu je nutné interpretovat tak, že nutnost opatření aktuálních podkladů (např. nového znaleckého posudku), je nutné hodnotit individuálně ve vztahu k dalším zjištěným skutečnostem. Právě v tom obecné soudy podle Ústavního soudu selhaly.

25. Soudy trvání stěžovatelovy zabezpečovací detence opřely o komplexní zprávu ústavu ze dne 21. 11. 2024, zprávu ošetřující lékařky ze dne 11. 11. 2024 a znalecké posudky ze dne 10. 1. 2022 (PhDr. Vavřík) a ze dne 27. 4. 2023 (MUDr. Talová a MUDr. Kilián). Z toho je patrné, že uvedené posudky byly vydány ještě před vydáním předchozích dvou soudních rozhodnutí, která o ně své závěry rovněž opírala. Klíčová je podle Ústavního soudu skutečnost, že již v té době v podstatě všechny provedené důkazy (zejména nezávislé znalecké posudky) konstatovaly jistý, byť omezený pozitivní posun v přístupu stěžovatele k možné léčbě. To je relevantní zvláště tehdy, byla-li neochota podřídit se léčbě důvodem, pro který byl stěžovatel přemístěn z ochranného léčení do zabezpečovací detence. V takové situaci není podle Ústavního soudu možné opřít závěr o nutnosti trvání zabezpečovací detence o více než 19 měsíců starý znalecký posudek. Naopak je nutné nechat odlišným znalcem zpracovat nový znalecký posudek, který může konfrontovat onen omezeně pozitivní vývoj, konstatovaný předchozími znalci, s aktuálními poznatky o zdravotním stavu stěžovatele a léčebných možnostech zabezpečovací detence na straně jedné a ochranného léčení na straně druhé. Zároveň je podle Ústavního soudu nezbytné, aby ze soudního rozhodnutí, kterým je rozhodnuto o dalším trvání zabezpečovací detence, vyplýval názor soudů (nikoliv lékařů, jejichž závěry stěžovatel zpochybňuje) o tom, co má stěžovatel udělat, aby se v budoucnu mohl dobrat změny detence na léčení. Zároveň je nutné zdůraznit, že soudy nemohou přehnaně lpět na skutečnosti, že stěžovatel v dávné minulosti odmítal léčebné postupy, což byl důvod jeho umístění v zabezpečovací detenci. Předchozím odmítavým postupem ochranného léčení nelze *pro futuro* uzavřít chovanci možnost návratu do ochranného léčení. Proto aktuální nemožnost změny zabezpečovací detence na ochranné léčení musí být vždy zvlášť pečlivě odůvodněna.

26. Z výše uvedeného důvodu, že soudy nerozhodovaly podle aktuálních poznatků o stěžovatelově zdravotním stavu, považuje Ústavní soud za nutné obě zmíněná rozhodnutí zrušit, neboť jimi došlo k porušení stěžovatelova práva na ochranu osobní svobody podle čl. 8 odst. 2 Listiny a práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

27. Ostatním stěžovatelovým námitkám Ústavní soud nepřisvědčil z následujících důvodů. Především není možné „slepě“ srovnávat ochranné léčení a zabezpečovací detenci jako instituty sledující zcela překrývající se účel, jak činí stěžovatel v ústavní stížnosti. I u ústavního léčení je nepochybně žádoucí, aby svou „detenční“ funkci (tedy izolaci nebezpečných jedinců) plnilo stejně efektivně jako zabezpečovací detence. Přesto však zákonodárce z racionálních důvodů (viz např. nález sp. zn. III. ÚS 2453/11) přistoupil k rozdělení obou institutů, v čemž Ústavní soud nespatřuje nic neústavního. Racionální a přiměřené podmínky pro rozřazení chovanců mezi oba instituty upravuje zejména § 99 odst. 5 trestního zákoníku. Jsou to především projevy duševní poruchy (resp. možnosti lékařů se s nimi potýkat), které určují druh ochranného opatření aplikovaný u každého konkrétního chovance. Jedním z nejdůležitějších kritérií je právě (ne)ochota chovance podrobit se navrhované léčbě, což i ve stěžovatelově případu byl v minulosti důvod, pro který byl přemístěn do zabezpečovací detence.

28. Případné trvání zabezpečovací detence pak nemůže zpochybnit ani stěžovatelovo tvrzení, že jeho neochota bavit se o sexuálních a deviantních tématech je odrazem jeho křesťanské víry. Nelze-li vyloučit účelovost daného tvrzení, jde o typický střet důležitého subjektivního ústavního práva (čl. 16 odst. 1 Listiny) s důležitým veřejným zájmem, k jehož vyřešení je nutné jejich vzájemné poměřování [srov. např. nález ze dne 12. 10. 1994 sp. zn. Pl. ÚS 4/94 (N 46/2 SbNU 57; 214/1994 Sb.)]. Samotná Listina v čl. 16 odst. 4 připouští, že „výkon těchto práv může být omezen zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých“. Tyto podmínky jsou podle Ústavního soudu v dané věci splněny, neboť z provedených důkazů nevyplývá žádný alternativní (a z lékařského hlediska uznávaný) postup, kterým by bylo možné zajistit, jak výkon stěžovatelova subjektivního práva (nehovořit z náboženských důvodů o intimních záležitostech), tak srovnatelnou ochranu společnosti před extrémně nebezpečnými projevy stěžovatelovy duševní poruchy. Přístup, jímž v takové situaci dojde k upřednostnění ochrany společnosti, nelze považovat za neproporcionální. Ústavní soud přitom neztrácí ze zřetele, že stěžovatel se nedomáhá přímého propuštění na svobodu. Uvedená námitka stran stěžovatelovy křesťanské víry však nijak nesměřuje k tomu, že by tato stěžovateli bránila o intimních věcech mluvit v prostředí zabezpečovací detence, avšak nekladla jeho jednání stejnou překážku v prostředí ochranného léčení. Z tohoto hlediska se oba instituty zdají být Ústavnímu soudu zcela rovnocenné.

29. Z uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti zčásti vyhověl podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a zrušil usnesení krajského soudu ze dne 27. 3. 2025 č. j. 47 To 19/2025-1004 a usnesení okresního soudu ze dne 4. 12. 2024 č. j. 19 Dt 4/2016-981 podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona. V části směřující proti usnesení krajského soudu ze dne 21. 12. 2023 č. j. 47 To 401/2023-920 a usnesení okresního soudu ze dne 13. 9. 2023 č. j. 19 Dt 4/2016-900 ústavní stížnost podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl, neboť neshledal, že by těmito rozhodnutími došlo k porušení stěžovatelových ústavních práv.

Č. 179
Definiční znaky veřejně přístupné účelové komunikace
(sp. zn. IV. ÚS 2979/24 ze dne 13. srpna 2025)

Postupem orgánů veřejné moci, které ústavně konformním způsobem posoudí existenci definičních znaků veřejně přístupné účelové komunikace, a protože dospěly k závěru, že definiční znaky nebyly naplněny, určí, že dotčené pozemky nejsou účelovou komunikací podle § 7 odst. 1 zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů, nedojde k zásahu do práva na soudní a jinou právní ochranu zaručeného čl. 36 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Zdeňka Kühna a soudců Josefa Fialy (soudce zpravodaj) a Milana Hulmáka o ústavní stížnosti stěžovatele Miroslava Adámka, zastoupeného JUDr. Lubomírem Málkem, advokátem, sídlem Horní 6, Havlíčkův Brod, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 5. září 2024 č. j. 9 As 32/2024-48 a rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 3. ledna 2024 č. j. 52 A 67/2023-77, za účasti Nejvyššího správního soudu a Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích jako účastníků řízení a Petra Roučky, zastoupeného Mgr. Marií Klinerovou, advokátkou, sídlem Zelený pruh 95/97, Praha 4 – Braník, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces (sc. na soudní ochranu) zaručené Listinou základních práv a svobod.

2. Z ústavní stížnosti, jejích příloh a vyžádaného spisu Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích (dále jen „krajský soud“) sp. zn. 52 A 67/2023 se podává, že Obecní úřad Vojtěchov (dále jen „silniční správní úřad“) rozhodnutím ze dne 26. 8. 2022 č. j. 312/22SSÚ/2022 (třetím rozhodnutím ve věci) určil, že konkretizované pozemky v kat. úz. X nejsou účelovou komunikací podle § 7 odst. 1 zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o pozemních komunikacích“) ani veřejně přístupné (šlo o dvě cesty, a to „cestu přes sousední pozemky“ a „cestu od obce“). Krajský úřad Pardubického kraje (dále jen „krajský úřad“) rozhodnutím ze dne 20. 2. 2023 č. j. KrÚ 18177/ODSH/2023/Sv, ve znění opravného rozhodnutí ze dne 23. 2. 2023 č. j. KrÚ

20073/ODSH/2023/Sv, rozhodnutí silničního správního úřadu potvrdil (pátým rozhodnutím ve věci).

3. Stěžovatel podal proti rozhodnutí krajského úřadu žalobu ke krajskému soudu, který ji napadeným rozsudkem (čtvrtým v pořadí) jako nedůvodnou zamítl. V odůvodnění připomenul čtyři pojmové znaky účelové komunikace a konstatoval, že v dané věci byla sporná existence nutné a nenahraditelné komunikační potřeby. S odkazem na judikaturní závěry Ústavního soudu a Nejvyššího správního soudu uzavřel, že správní orgány splnily povinnost prokázat existenci alternativní cesty, či cest, a vyvrátit podmínku nutné komunikační potřeby. Dále krajský soud reagoval na další námitky stěžovatele, včetně tvrzeného omezení sjízdnosti alternativní cesty.

4. Proti rozsudku krajského soudu podal stěžovatel kasační stížnost, v níž formuloval stěžejní námitku, a to rozpor skutkových zjištění krajského úřadu i krajského soudu s obsahem spisu a provedeným dokazováním ohledně užívání. Krajský soud se také neměl omezit na závěr, že v současnosti není alternativní cesta užívána žádnou zemědělskou technikou. Podstatné je, že rozhodl-li by se stěžovatel nebo jeho právní nástupci v budoucnu pozemky zemědělsky využívat, je nezbytné, aby k nim přístup zůstal zachován. Krajský soud nepřiměřeně vyhodnotil i způsob používání náhradní komunikace v zimních měsících. Závěr, že alternativní cesta je méně komfortní a obtížná, neznamená, že je postačující. Posléze namítl nepřezkoumatelnost rozsudku krajského soudu a jemu předcházejících správních rozhodnutí. Nejvyšší správní soud napadeným rozsudkem (druhým v pořadí) kasační stížnost zamítl. V odůvodnění uznal, že silniční správní úřad rozhodl o určení právního vztahu týkajícího se pozemku, který v době jeho rozhodnutí již nebyl evidován v katastru nemovitostí pod svým původním označením, nicméně v průběhu řízení nebylo pochybností o tom, o jaký pozemek v řízení jde, a ani následné sloučení pozemků, jehož výsledkem je jinak označený pozemek, nemohlo na jednoznačnosti tohoto vymezení nic změnit. Namítaná vada rozhodnutí krajského úřadu, v němž bylo v záhlaví jako odvoláním napadené rozhodnutí označeno jiné (již zrušené) rozhodnutí silničního správního úřadu, byla zhojena vydáním opravného rozhodnutí. K meritu věci, podobně jako krajský soud, zdůraznil, že veřejně přístupná účelová komunikace musí současně splňovat čtyři definiční znaky, přičemž stěžovatelova kasační stížnost by mohla být důvodná jen v případě, že by stěžovatel zpochybnil právní závěr o nesplnění čtvrtého definičního znaku, tj. nutnost komunikační potřeby. Stěžovatel tak neučinil, neboť nerozporoval závěr o tom, že nevyužívá zemědělskou techniku o šířce 3,8 m a v průběhu správního řízení včas nenavrhl důkazy, z nichž by mohla vyplynout případná potřeba takového využití. Také námitku nesjízdnosti a neschůdnosti alternativní cesty v zimních měsících neshledal Nejvyšší správní soud důvodnou.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel nesouhlasí se závěrem, že má zajištěnou dopravní obslužnost svých pozemků po komunikaci ve vlastnictví obce. Soudy podle něj nesprávně vyhodnotily skutečnosti týkající se alternativní dopravní obslužnosti jeho pozemků. Ačkoli bylo uznáno, že přístup po obecní komunikaci je problematický (zejména v zimním období), obecné soudy dospěly k závěru, že přístup je postačující. Tento závěr je nepřiměřený a není podložen skutečným stavem věci. Soudy tedy dospěly k závěru, že přístup je možný, aniž by dostatečně posoudily reálné využití této komunikace, zejména při využití zemědělskou technikou, a zároveň nevzaly v úvahu, že přístup není zajištěn celoročně, což bylo jednoznačně prokázáno v průběhu řízení.

6. Dále stěžovatel opětovně poukázal, tak jak učinil před obecnými soudy, na nález Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2008 sp. zn. II. ÚS 268/06 (N 2/48 SbNU 9) a také na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 3. 2010 č. j. 5 As 3/2009-76. V ústavní stížnosti podrobně popsal genezi této věci počínaje rokem 2012, resp. rokem 1969, kdy věc řešili právní

předchůdci stěžovatele přiznáním vydrženého práva cesty, popsal místní poměry a shrnul veškeré námitky uplatněné před obecnými soudy. Je také přesvědčen o tom, že krajský úřad měl zrušit rozhodnutí silničního správního úřadu pro nezákonnost a pro vady řízení, a to nejen pro rozpor skutkového stavu popsaného v napadeném rozhodnutí se spisovou dokumentací, ale zejména pro nepřezkoumatelnost vzhledem k rozporu ve výroku napadeného rozhodnutí s obsahem odůvodnění a podaným odvoláním, jakož i v nemožnosti přezkoumat argumentaci ve vztahu k pozemku parc. č. X1, který aktuálně vůbec v katastru nemovitostí neexistuje.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel před jejím podáním vyčerpal veškeré zákonné procesní prostředky ochrany svých práv (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

IV. Vyjádření účastníků řízení a vedlejšího účastníka řízení

8. Soudce zpravodaj vyzval účastníky, vedlejšího účastníka, krajský úřad, jakož i Davida Hrdinu a Kateřinu Roseckou (pozn. oba vystupovali v původním řízení společně s Petrem Roučkou jako osoby zúčastněné na řízení) k vyjádření se k ústavní stížnosti.

9. Nejvyšší správní soud připomíná, že stěžovatel uplatňuje v ústavní stížnosti v podstatě shodnou argumentaci, kterou uplatnil již v kasační stížnosti, přičemž se s jeho námitkami vypořádal v napadeném rozsudku. V tomto rozsudku se zaměřil na posouzení, zda pozemek je veřejně přístupnou účelovou komunikací podle § 7 odst. 1 zákona o pozemních komunikacích a zejména se zabýval čtvrtým kritériem, kterým je nutnost komunikační potřeby, a konstatoval v něm (bod 58) neexistenci nezbytné komunikační potřeby. Nejvyšší správní soud navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou odmítl, a pro případ, že tento návrh nebude akceptován, aby ji zamítl.

10. Krajský soud předně uvedl, že stěžovatel neustále dokola opakuje stejné námitky, které vznášel ve správním řízení i při soudním přezkumu (např. některé části ústavní stížnosti jsou téměř zkopírované ze správní žaloby), a dále popsal reakci na jednotlivé námitky. V závěru krajský soud navrhl, aby Ústavní soud zamítl ústavní stížnost jako nedůvodnou.

11. Podle vedlejšího účastníka je stěžovatelovo tvrzení o porušení práva na spravedlivý proces v přímém rozporu s výčtem jednotlivých řízení vedených v průběhu 12 let. Považuje za nepochybné, že nebyly splněny podmínky veřejně přístupné účelové komunikace, patrnost a stálost cesty v terénu již neexistuje, za dobu 12 let se změnily poměry, noví vlastníci dotčené pozemky oplotili a vyjeté koleje byly vytvořeny stěžovatelem při svévolném užívání cizího majetku, přičemž koleje sloužily pouze k obsluze stěžovatelova majetku, nikoliv široké veřejnosti. Dále informuje o jednáních ohledně prodeje části dotčených pozemků a uzavírá, že v průběhu všech řízení nebyl prokázán souhlas vlastníka pozemku s jeho veřejným užíváním, ani nebyla prokázána nezbytná komunikační potřeba. Z uvedených důvodů vedlejší účastník navrhl, aby Ústavní soud jako nedůvodnou ústavní stížnost odmítl.

12. Krajský úřad, David Hrdina a Kateřina Rosecká na výzvy k vyjádření nereagovali, proto nastoupila v souladu s poučením domněnka, že se postavení vedlejších účastníků vzdali, a tudíž Ústavní soud s nimi dále nejednal.

13. Vyjádření Nejvyššího správního soudu, krajského soudu a vedlejšího účastníka zaslal Ústavní soud stěžovateli na vědomí.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

14. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že na základě čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánu veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Jeho pravomoc je založena výlučně k přezkumu, zda v řízení nebo rozhodnutí v něm vydaným nebyla dotčena základní práva nebo svobody a zda lze řízení, jako celek, pokládat za řádně vedené. Směřuje-li ústavní stížnost proti rozhodnutím vydaným v soudním řízení správním či ve správním řízení, není samo o sobě významné, je-li namítána jejich věcná nesprávnost, neboť Ústavní soud není povolán k instančnímu přezkumu rozhodnutí správních orgánů a soudů. Jsou-li ústavní stížností napadena rozhodnutí vydaná v soudním řízení správním, může být z hlediska ústavněprávního pouze posouzeno, zda skutková zjištění mají dostatečnou a racionální základnu, zda právní závěry správních soudů nejsou s nimi v extrémním nesouladu a zda podaný výklad práva je i ústavně souladný, resp. není-li naopak zatížen libovůlí. Ústavněprávním požadavkem též je, aby soudy vydaná rozhodnutí byla řádně, srozumitelně a logicky odůvodněna. Takovéto pochybení Ústavní soud v posuzované věci neshledal.

15. Především je vhodné uvést, že stěžovatel nepředkládá kvalifikovanou ústavněprávní argumentaci, pouze opakuje námitky, které uplatnil v řízení před správními orgány a správními soudy. Námitky zařazené do ústavní stížnosti tak svědčí spíše o neztotožnění se s právním názorem rozhodujících soudů. Stěžovatel nesprávně předpokládá, že Ústavní soud podrobí napadená rozhodnutí běžnému „instančnímu“ přezkumu. Z výše vyložených kritérií ústavněprávního přezkumu je zřejmé, že tato role Ústavnímu soudu nepřísluší, není jeho úlohou být další, „třetí“, instancí správního soudnictví.

16. Podle zjištění Ústavního soudu se ve stěžovatelově věci správní soudy řádně věnovaly posouzení definičních znaků veřejně přístupné účelové komunikace umístěné podle tvrzení stěžovatele na konkretizovaných pozemcích vedlejších účastníků, zejména existencí nutné komunikační potřeby. Soudy přisvědčily zjištění správních orgánů, že v dané lokalitě se nachází alternativa, o níž bylo možné vzhledem ke konkrétním podmínkám v území rozumně uvažovat. Jejich právní závěry jsou ústavně souladné. Napadený rozsudek Nejvyššího správního soudu je obsáhle a důkladně odůvodněn s odkazy na příslušnou právní úpravu a relevantní judikaturu, pročež lze i jeho právní závěry označit za ústavně konformní. Nejvyšší správní soud srozumitelně a logicky vyložil, proč považuje závěry krajského soudu i správních orgánů za případné, a důsledně vypořádal všechny námitky stěžovatele (srov. body 38 až 62 odůvodnění rozsudku).

17. Ústavní soud připomíná, že sama skutečnost, že se stěžovatel se závěry krajského soudu a Nejvyššího správního soudu neztotožňuje, nezakládá důvod pro zásah Ústavního soudu, který již v minulosti mnohokráte zdůraznil, že z práva na soudní ochranu neplyne právo na úspěch ve věci. Obecné soudy nyní v odůvodnění svých rozhodnutí přesvědčivě a logicky vyložily, jakými úvahami se při rozhodování věci řídily, tedy mimo jiné, k jakým skutkovým zjištěním na základě provedených důkazů dospěly a jaké právní závěry z těchto zjištění učinily.

VI. Závěr

18. Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem Ústavní soud neshledal porušení základních práv stěžovatele, a proto jeho ústavní stížnost podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl. Takto rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Milana Hulmáka

1. Podle § 22 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, uplatňuji odlišné stanovisko k výroku i odůvodnění nálezu, neboť jsem přesvědčen, že ústavní stížnosti mělo být vyhověno, a to z následujících důvodů.

2. V posuzované věci jde o ústavnost závěrů obecných soudů o absenci veřejně přístupné účelové komunikace na konkrétních pozemcích. Obecné soudy vyšly z dosavadní judikatury spojující závěr o existenci veřejně přístupné účelové komunikace s naplněním čtyř předpokladů: a) stálá dopravní cesta, b) sloužící ke spojení jednotlivých nemovitostí, c) souhlas vlastníka pozemku, d) nezbytná komunikační potřeba (bod 39 napadeného rozsudku Nejvyššího správního soudu).

3. Své rozhodnutí založily výhradně na absenci čtvrtého požadavku pro vznik a trvání veřejně přístupné účelové komunikace, totiž požadavku absence nezbytné komunikační potřeby. Dospěly k závěru, že zde nezbytná komunikační potřeba neexistuje, když je stěžovateli zajištěn přístup k jeho nemovitostem jiným způsobem (bod 9 nálezu, bod 42 a násl. napadeného rozsudku Nejvyššího správního soudu). Další předpoklady veřejně přístupné účelové komunikace proto nemusely být zkoumány (bod 44 napadeného rozhodnutí Nejvyššího správního soudu).

4. Stěžovatel v této souvislosti namítal, že zde nezbytná komunikační potřeba stále trvá (bod VI, VII, XI ústavní stížnosti) a jsou naplněny i ostatní předpoklady veřejně přístupné účelové komunikace (bod VIII ústavní stížnosti).

5. S otázkou ústavnosti uvedeného přístupu Nejvyššího správního soudu se přitom přijatý nález vypořádává pouze obecně, odkazem na závěry napadeného rozhodnutí (bod 16 nálezu). Lze jistě souhlasit s většinou, že ústavní stížnost mohla být z hlediska ústavněprávní argumentace propracovanější (bod 15 nálezu), základní výhrady však byly zjevné.

6. Mám za to, že napadeným rozhodnutím došlo k zásahu do práva stěžovatele na soudní ochranu dvojím způsobem: a) jednak při posuzování významu jednotlivých předpokladů pro závěr o veřejné přístupnosti účelové komunikace, b) jednak pokud jde o závěr, že naléhavá komunikační potřeba v konkrétním případě nebyla dána, když zde byla jiná vhodná alternativní cesta.

Význam jednotlivých předpokladů veřejně přístupné účelové komunikace

7. Při vymezení předpokladů veřejně přístupné účelové komunikace se směšují předpoklady pro založení práva nezbytné cesty a veřejné užívání určité komunikace.

8. Třetí a čtvrtý předpoklad existence veřejně přístupné účelové komunikace, tedy požadavek na souhlas vlastníka a existenci nutné a ničím nenahraditelné komunikační potřeby, se v judikatuře Ústavního soudu v návaznosti na rozhodovací praxi Nejvyššího správního soudu objevily v nálezu ze dne 9. 1. 2008 sp. zn. II. ÚS 268/06 (N 2/48 SbNU 9). V části odůvodnění Ústavní soud smísil dva tehdejší instituty – a to nezbytnou cestu (podle soukromého práva) a veřejnou cestu (podle práva veřejného). V bodě 34 výslovně uvádí citaci rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 5. 4. 1921, RI 209/21, Vážný, č. III, roč. 1921, s. 251, ze které zcela zjevně toto zmatení pojmů vyplývá: „zákon o zřizování cest nezbytných jest výjimečným, zasahujícím do soukromého práva vlastnického a sluší tedy ustanovení jeho vykládati restriktivně a nikoliv extenzivně ...“ (rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 5. 4. 1921, RI 209/21, Vážný, č. III, roč. 1921, s. 251). Úprava nezbytné cesty je přitom svébytným soukromoprávním institutem s odlišnými podmínkami vyžadovanými pro její vznik a trvání, který ostatně v dnešní době v návaznosti na prvorepublikovou právní úpravu upravuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

9. Prvorepubliková judikatura nechápala zcela důsledně vznik veřejné cesty způsobem, jak jej popsal Ústavní soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 268/06. Chápala jej spíše jako subkategorii požadavku „aktu věnování“ – v dnešní terminologii „souhlasu vlastníka k obecnému užívání“. „V judikatuře působívá potíže jen průkaz veřejnosti starých (obecních) cest, u nichž není znám formální akt věnovací, nýbrž jen jejich nepamětné užívání. Bývá sporné, je-li u takových cest hájiti jejich veřejnost domněnkou jejich někdejšího věnování o-mu u, či stačí-li nepamětné užívání samo o sobě k jejich veřejnosti. N.s.s. v řadě judikátů hájí i u těchto starých cest domněnku věnování; na věnování lze souditi, j-li prokázáno že cesty bylo užíváno trvale a z naléhavé potřeby komunikační. Nepamětné užívání samo o sobě nestačí založiti veřejnost cesty. Myšlénka není v judikatuře vyslovena všude stejně pregnantně (...).“ (HÁCHA, Emil et al. Slovník veřejného práva československého. Brno: Polygrafia, 1932. sv. 2, s. 1000).

10. Mám proto za to, že aktuálně rozhodovací praxí zastávaný přístup je neudržitelný a ve svých důsledcích i ústavně nesouladný. Neznamená to, že by výše uvedené předpoklady byly bez významu, jejich význam však není stejný. Nelze je chápat mechanicky bez zohlednění ostatních předpokladů, a ve svém důsledku i smyslu a účelu úpravy veřejně přístupných účelových komunikací.

11. Účelem judikaturou dovozených předpokladů (tedy třetí a čtvrté) je ústavně konformní výklad zákonem stanovené povinnosti strpět obecné užívání veřejně přístupné účelové komunikace [srov. např. nálezy sp. zn. II. ÚS 268/06, nebo ze dne 15. 3. 2011 sp. zn. III. ÚS 2942/10 (N 44/60 SbNU 505)]. Ústavní soud dovodil, že ústavně konformně lze proporcionálně omezit vlastnické právo pouze ve veřejném zájmu, na základě zákona a za náhradu. Není-li některá z podmínek splněna, je tak možné činit pouze se souhlasem, v důsledku čehož nejde o „nucené“ omezení ve smyslu čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod (nález sp. zn. II. ÚS 268/06, body 30 a 31).

12. Podmínka nutné komunikační potřeby má být dána tím, že pro legitimní omezení základních práv je nezbytná proporcionalita takového omezení. Uvedené však nijak nezohledňuje předchozí nezbytnou podmínku, existenci souhlasu. Souhlas s užíváním totiž nepochybně může zakládat legitimitu omezení vlastních práv vlastníka, aniž by zde nějaká nutná komunikační potřeba vůbec existovala. S touto okolností však napadená rozhodnutí a ani přijatý nález žádným způsobem nepracuje. Odkazovaný nález sp. zn. II. ÚS 268/06, body 38 a 39, vycházel ze situace, kdy zde souhlas vlastníka s veřejným užíváním nebyl.

13. Z výše uvedených důvodů tak považuji za nezbytné chápat podmínku „existenci nutné a ničím nenahraditelné komunikační potřeby“ (pouze) jako pomocné kritérium při zkoumání existence „souhlasu k obecnému užívání“ (má-li zde mít souhlas k obecnému užívání své místo). O legitimní omezení může totiž jít pouze tehdy, je-li respektován veřejnoprávní účel, ke kterému byla věc věnována, a to s ohledem na limity z toho plynoucí. Podmínka „nezbytné komunikační potřeby“ se tak může naplno projevit v situaci, kdy vůle vlastníka při věnovacím aktu směřovala k věnování k užívání veřejností pouze dočasně, než bude nalezena alternativa. Může jít o implicitní předpoklad, je-li souhlas dovozován z konkludentního jednání vlastníka. Ostatně požadavek nezbytné komunikační potřeby se objevuje právě u historických cest, které byly užívány od nepaměti. Směřovala-li však vůle vlastníka od počátku k tomu, že veřejnost může komunikaci užívat, přestože zde nutná komunikační potřeba neexistuje, a je zde alternativní přístup (např. delší, s náročnějším terénem, vytíženější dopravou apod.), nevidím důvod, pro který by po řadě někdy i desítek let pokojného užívání veřejností měla být dovozena nepřípustnost takového omezení. To nic nemění na tom, že pokud se změní poměry, je nezbytné zkoumat, zda i nadále je kryto veřejné užívání souhlasem vlastníka.

14. Uvedené závěry se zřetelně projevují na průjezdných veřejně přístupných účelových komunikacích. Pravidelně by zde nebyl požadavek nezbytné komunikační potřeby naplněn, když by bylo možné jezdit druhou stranou. Přesto, byl-li zde souhlas vlastníka k veřejnému užívání, není zde žádný důvod, proč by se o veřejně přístupnou účelovou komunikaci jednat

nemělo v celém jejím rozsahu. Stejně tak se přitom může jevit posuzovaný případ stěžovatele (původní pozemek p. č. X2 a jeho následné změny, viz bod 5 napadeného rozsudku Nejvyššího správního soudu).

15. Ostatně, byť to přesahuje předmět tohoto řízení, je otázkou, zda kritériem má být vůbec nutná, jediná, nezbytná komunikační potřeba pro vlastníky konkrétních nemovitostí, nebo jde spíše o objektivní dopravní potřebu veřejnosti, aniž by se nutně muselo jednat o cestu nutnou, navíc ve vazbě na vlastnictví nemovitosti. Tomu by pak odpovídalo poměřování při posuzování jiné vhodné alternativní cesty.

16. Rozhodnutí obecných soudů postavené mechanicky pouze na závěrech o absenci nezbytné komunikační potřeby, aniž by se soudy podrobněji zabývaly naplněním ostatních kritérií, a zohlednily tak dostatečně okolnosti konkrétního případu, představuje z mého pohledu zásah do práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 Listiny základních práv a svobod [srov. nálezy ze dne 15. 8. 2018 sp. zn. IV. ÚS 4104/17 (N 136/90 SbNU 241), bod 14, nebo ze dne 23. 10. 2018 sp. zn. I. ÚS 1060/18 (N 175/91 SbNU 197), bod 13].

Nezbytná komunikační potřeba v konkrétním případě

17. V posuzované věci se soudy relativně podrobně zabývaly otázkou existence nezbytné komunikační potřeby, resp. existence plnohodnotné jiné cesty (bod 43 a násl. napadeného rozsudku Nejvyššího správního soudu, bod 32 a násl. napadeného rozsudku krajského soudu). Požadavky na plnohodnotnou cestu shrnuje Nejvyšší správní soud přehledně například v rozsudku ze dne 24. 10. 2024 sp. zn. 1 As 58/2024.

18. Obecné soudy se soustředily v souladu s tvrzeními stěžovatele na možnost užívání zemědělskou technikou a absenci údržby komunikace v zimě (část IVc a IVd napadeného rozsudku Nejvyššího správního soudu).

19. Uvedené právní a skutkové závěry obecných soudů o existenci plnohodnotné cesty se mi však jeví v extrémním rozporu se zjištěným skutkových stavem [srov. např. nálezy ze dne 20. 6. 2023 sp. zn. III. ÚS 446/22 (N 95/118 SbNU 208), bod 28, nebo ze dne 4. 9. 2024 sp. zn. IV. ÚS 92/24 (N 160/126 SbNU 21, bod 19]. Závěr, že v zimě neudržovaných cca 200 m cesty na komunikaci mezi poli a mimo obec s horším povrchem, je pro osmdesátiletého vlastníka připojené nemovitosti plnohodnotná cesta jako též neudržovaných cca 20 m do středu obce s lepším povrchem, aniž by se v rozhodnutích řešil způsob užití (jízda autem či i chůze), včetně možnosti přístupu záchranných složek, je z mého pohledu neudržitelný. Má jít o plnohodnotnou cestu, nikoliv cestu ještě možnou (závěry krajského soudu citované v bodě 54 napadeného rozsudku Nejvyššího správního soudu).

20. Navíc argument (bod 59 napadeného rozsudku Nejvyššího správního soudu), že stěžovatel výslovně nenamítal snadnější údržbu kratší cesty (když připustil i její dočasnou nesjízdnost), přestože celou dobu namítá nepřiměřené prodloužení cesty na veřejnou komunikaci, absenci údržby uvedené delší komunikace, dokládá fotografie o odlišném stavu obou cest v zimních měsících (méně sněhu na kratší cestě) a ač tak činil v celém předchozím průběhu řízení, se mi jeví jako příliš formalistický. Z mého pohledu podstata argumentace stěžovatele směřovala i k tomuto.

Č. 180
Posouzení přípustnosti dovolání Nejvyšším soudem při výkladu vůle stran smlouvy
(sp. zn. IV. ÚS 634/25 ze dne 13. srpna 2025)

Právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod garantuje každému možnost domáhat se stanoveným postupem ochrany svých práv před nezávislým a nestranným soudem, případně před jiným orgánem. Tento postup k ochraně práv jednotlivce není upraven ústavními předpisy, nýbrž je regulován v zákonných procesních předpisech (čl. 36 odst. 4 Listiny základních práv a svobod), které stanoví, jakými konkrétními způsoby a procesními instituty lze právo na soudní a jinou právní ochranu realizovat. Dodrží-li jednotlivec stanovený postup, a soud přesto odmítne o jeho právu rozhodnout, dochází k porušení práva na soudní ochranu, k ústavně nepřípustnému odepření spravedlnosti (*denegationis iustitiae*). To platí i pro řízení o dovolání před Nejvyšším soudem, neboť i když dovolání představuje mimořádný opravný prostředek, jehož existence sama nepožívá ústavněprávní ochrany, rozhodování o něm – je-li už takový opravný prostředek v právním řádu zaveden – není vyjmuto z rámce ústavněprávních principů a ústavně zaručených práv a svobod [srov. např. nález ze dne 13. 3. 2018 sp. zn. III. ÚS 3045/17 (N 47/88 SbNU 633)].

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Zdeňka Kühna, soudkyně zpravodajky Lucie Dolanské Bányaiové a soudce Josefa Fialy o ústavní stížnosti stěžovatelky obchodní společnosti ELA – PLAST, s. r. o., sídlem Na Pavlu 2191, Litvínov, zastoupené JUDr. Janem Greisigerem, advokátem, sídlem Moskevská 12, Most, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. prosince 2024 č. j. 23 Cdo 3670/2023-346 a výrokům II až IV rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 29. března 2023 č. j. 84 Co 182/2022-317, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Ústí nad Labem jako účastníků řízení a města Litvínov, sídlem náměstí Míru 11, Litvínov, zastoupeného JUDr. Bc. Martinem Fejfárkem, LL.M., advokátem, sídlem Josefa Lady 2106/1, Most, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 3. prosince 2024 č. j. 23 Cdo 3670/2023-346 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. prosince 2024 č. j. 23 Cdo 3670/2023-346 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí (respektive jejich jednotlivých výroků) s tvrzením, že jimi byla porušena základní práva zaručená čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti a z vyžádaného spisu Okresního soudu v Mostě (dále jen „okresní soud“) sp. zn. 50 C 10/2019 se podává, že stěžovatelka se domáhala po vedlejším účastníkovi zaplacení neuhrazené části ceny díla (stavebních úprav budovy základní školy – výměny oken), jelikož vedlejší účastník odmítl zaplatit část ceny díla ve výši žalované částky. Stěžovatelka požadovala též náhradu nákladů vynaložených na zpracování znaleckého posudku. Okresní soud rozsudkem ze dne 4. 10. 2021 č. j. 50 C 10/2019-237 uložil vedlejšímu účastníku povinnost zaplatit stěžovatelce částku 3 745 264,74 Kč s příslušenstvím a částku 61 952 Kč představující náklady na zpracování znaleckého posudku (výrok I) a rozhodl o náhradě nákladů řízení (výroky II a III). Podle okresního soudu stěžovatelka provedla všechny práce, které byly mezi účastníky dohodnuty a tvořily podle smlouvy o dílo předmět díla. Vedlejší účastník podle okresního soudu porušil povinnost podle § 2586 odst. 1 a § 2628 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, (dále jen „občanský zákoník“) převzít dokončené dílo a zaplatit sjednanou cenu.

3. Krajský soud v Ústí nad Labem (dále jen „krajský soud“) k odvolání vedlejšího účastníka napadeným rozhodnutím rozsudek okresního soudu v části jeho výroku I, jímž byla vedlejšímu účastníku uložena povinnost zaplatit stěžovatelce částku 3 Kč spolu s příslušenstvím, zrušil a řízení zastavil (výrok I; krajský soud tímto výrokem – zjednodušeně řečeno – reagoval na to, že okresní soud opomněl rozhodnout o části stěžovatelkou podané žaloby). Dále rozsudek okresního soudu ve zbylé části téhož výroku změnil tak, že žalobu v částce 3 745 261,74 Kč spolu s příslušenstvím a v částce 61 952 Kč (náklady na zpracování znaleckého posudku) zamítl (výrok II) a výrokem III a IV rozhodl o náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů. Krajský soud zdůraznil, že účastníci řízení ve smlouvě o dílo vázali vznik nároku stěžovatelky na zaplacení konečné ceny díla na předání zhotoveného díla, a to na základě písemného předávacího protokolu. Sepsání protokolu o předání a převzetí díla bylo hmotněprávní podmínkou vzniku nároku stěžovatelky na zaplacení ceny díla. Jelikož k předání a převzetí díla nedošlo, nevzniklo stěžovatelce – doposud – právo na zaplacení ceny díla. Není rovněž správný závěr okresního soudu, že vedlejší účastník se v důsledku porušení povinnosti převzít dokončené dílo dostal do prodlení se zaplacením jeho ceny. Jelikož nedošlo k předání a převzetí díla způsobem stanoveným ve smlouvě o dílo, není cena díla (doplatek ceny) doposud splatná. Proto nebylo možné podle krajského soudu žalobě stěžovatelky vyhovět.

4. Následné dovolání stěžovatelky Nejvyšší soud napadeným usnesením odmítl a rozhodl o náhradě nákladů dovolacího řízení. Nejvyšší soud v odůvodnění mj. zdůraznil, že stěžovatelka zpochybnila interpretaci smlouvy o dílo (tj. že předávací protokol byl hmotněprávní podmínkou vzniku nároku stěžovatelky na zaplacení ceny díla), což je otázka výkladu smluvních ujednání. Pokud krajský soud k výkladu dospěl na základě interpretačních pravidel souladných s ustálenou rozhodovací praxí, nemůže taková otázka založit přípustnost dovolání ve smyslu § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“). Stěžovatelka tak ani k této části dovolací argumentace nesplnila povinnosti vymezit důvody dovolání ve smyslu § 241a o. s. ř., neboť spornou otázku neformulovala jako právní otázku, jíž by se mohl Nejvyšší soud zabývat. Přípustnost dovolání podle Nejvyššího soudu nemohly založit ani stěžovatelčiny otázky vztahující se k alternativnímu posouzení věci jako

sporu z titulu náhrady škody či bezdůvodného obohacení, neboť takové hodnocení případu nebylo pro krajský soud rozhodující.

II. Argumentace stěžovatelky

5. Stěžovatelka opakuje, že nárok vůči vedlejšímu účastníkovi dovozovala ze smlouvy o dílo, eventuálně jako nárok z odpovědnosti za škodu, protože vedlejší účastník měl porušit svoji povinnost dílo převzít a zaplatit. Odkazuje na rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 24. 7. 2013 sp. zn. 23 Cdo 1505/2013 a ze dne 13. 6. 2018 sp. zn. 23 Cdo 996/2018, neboť má za to, že právě z těchto dvou rozhodnutí měl Nejvyšší soud při hodnocení přípustnosti jejího dovolání vycházet, ale neučinil tak. Zdůrazňuje, že předávací protokol je pouhým důkazem o předání a převzetí díla, a nikoliv hmotněprávní podmínkou řádného předání a převzetí díla a zaplacení jeho ceny. Obecné soudy se ani nepokusily vyložit smysl a význam právního jednání stran smlouvy a neřídily se základními zásadami soukromého práva, včetně zásady, že smlouvy mají být plněny. Obecné soudy rovněž měly přihlédnout k tomu, že smlouvu o dílo formuloval výlučně vedlejší účastník. Nesouhlasí s tím, jak Nejvyšší soud posoudil přípustnost jejího dovolání. Vymezuje se mimo jiné proti právnímu hodnocení § 556 občanského zákoníku s tím, že krajský soud se odchýlil od rozhodovací praxe Nejvyššího soudu týkající se výkladu právních jednání a rovněž Nejvyšší soud pak pominul, jaký obsah a význam strany svým jednáním smlouvě o dílo připisují. Dovolání stěžovatelky tak mohlo podle jejího názoru zpochybnit nosné důvody rozhodnutí krajského soudu.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

6. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka před jejím podáním vyčerpala veškeré zákonné procesní prostředky ochrany svých práv (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

IV. Průběh řízení před Ústavním soudem

7. Soudkyně zpravodajka podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslala ústavní stížnost k vyjádření účastníkům řízení a vedlejšímu účastníkovi.

8. Nejvyšší soud nejprve zdůraznil, že stěžovatelka jen opakuje argumenty, se kterými se v napadeném rozhodnutí vypořádal. Stěžovatelka jen vyjadřuje nesouhlas s právním posouzením věci v rovině podústavního práva. Nerespektuje tedy postavení Ústavního soudu plynoucí z jeho judikatury. Stěžovatelka vychází ze závěru okresního soudu, že úplně provedla jí zhotovované dílo. K tomu Nejvyšší soud připomíná, že krajský soud z tohoto skutkového stavu věci nevycházel, neboť to vzhledem ke své právní argumentaci nepovažoval za nezbytné. Pokud stěžovatelka v ústavní stížnosti odkazuje na závěry rozsudků Nejvyššího soudu sp. zn. 23 Cdo 1505/2013 a sp. zn. 23 Cdo 996/2018, pak z nich ale dovozuje jiné právní závěry, než z nich skutečně vyplývají. Uvedená rozhodnutí řeší situace, kdy ve smlouvě o dílo nebylo sepsání předávacího protokolu koncipováno jako hmotněprávní podmínka předání díla. V nyní posuzované věci krajský soud na základě výkladu smlouvy dospěl k závěru, že sepis předávacího protokolu naopak jako podmínka pro vznik práva na zaplacení ceny díla koncipován byl. Krajský soud nevycházel jen ze samotného textu smlouvy a jejího jediného ustanovení, nýbrž i z následného chování obou stran nyní sporného kontraktu. Nejvyšší soud se rovněž nezabýval posouzením daného nároku stěžovatelky jako nároku plynoucího z náhrady škody nebo z bezdůvodného obohacení, neboť o právní kvalifikaci nároku stěžovatelky jako nároku plynoucího ze smlouvy o dílo neměl pochyb.

9. Krajský soud upozorňuje, že ve věci je sporné i to, zda stěžovatelka řádně splnila své povinnosti plynoucí ze smlouvy o dílo. V řízení před okresním soudem byly k této otázce předloženy dva znalecké posudky s protichůdnými závěry. Okresní soud se bez bližšího zdůvodnění podle krajského soudu přiklonil ke znaleckému posudku předloženého stěžovatelkou. Při posuzování povahy předávacího protokolu krajský soud vycházel z § 555 a § 556 odst. 1 a 2 občanského zákoníku. Na základě toho dovodil, že mezi účastníky byla sjednaná hmotněprávní podmínka pro zaplacení ceny díla, a to v podobě podepsání předávacího protokolu.

10. Vedlejší účastník uvedl, že se ztotožňuje s právními závěry uvedenými v usnesení Nejvyššího soudu i v rozsudku krajského soudu. Stěžovatelka své dovolání formulovala tak, že se z pohledu Nejvyššího soudu stalo neposouditelným. Stěžovatelka tak ve smyslu přípustnosti ústavní stížnosti řádně nevyčerpala všechny prostředky dané jí k ochraně jejích práv, a ústavní stížnost je proto nepřípustná. I pokud by Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost stěžovatelky přípustná je, do práv stěžovatelky nebylo zasaženo.

11. Ústavní soud zaslal všechna vyjádření stěžovatelce na vědomí a k případné replice. Stěžovatelka uvádí, že argumenty v ústavní stížnosti opakuje proto, že se jimi zejména Nejvyšší soud v rozhodnutí dostatečně nezabýval. Neřešil vůbec aplikaci § 1963 a 1965 občanského zákoníku, vztahující se k otázkám splatnosti ceny plnění. Upozorňuje na to, že krajský soud pominul závěr okresního soudu, že stěžovatelka řádně splnila své povinnosti plynoucí ze smlouvy o dílo, který tak nebyl ani v odvolacím řízení jakkoliv zpochybněn. Nejvyšší soud nesprávně převzal závěr krajského soudu o tom, že smlouva o dílo uzavřená mezi stěžovatelkou a vedlejším účastníkem má obsahovat hmotněprávní podmínku v podobě sepsání (podepsaní) předávacího protokolu, na kterou je navázána povinnost vedlejšího účastníka zaplatit cenu díla. K vyjádření krajského soudu stěžovatelka mimo jiné uvádí, že se nevypořádal s jí uplatněným nárokem na náhradu škody, kterého se alternativně vůči vedlejšímu účastníkovi domáhala. K argumentaci vedlejšího účastníka stěžovatelka poznamenává, že na její věcné námitky v ústavní stížnosti nereaguje. Nesouhlasí s tím, že její ústavní stížnost je nepřípustná.

12. Ústavní soud nenařídil ústní jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (srov. § 44 zákona o Ústavním soudu).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

13. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že není součástí soudní soustavy, a nepřísluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [srov. např. nález ze dne 1. 2. 1994 sp. zn. III. ÚS 23/93 (N 5/1 SbNU 41)]. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem. Skutečnost, že se obecný soud opřel o právní názor (resp. o výklad zákona, případně jiného právního předpisu), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, nezakládá sama o sobě relevantní důvod k podání ústavní stížnosti [viz nález ze dne 26. 6. 1995 sp. zn. IV. ÚS 188/94 (N 39/3 SbNU 281)]. Ústavní soud však na druhé straně konstatuje, že výklad a následná aplikace právních předpisů obecnými soudy mohou být v některých případech natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páté Listiny, jakož i z principů ovládajících demokratický právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. To je právě případ stěžovatelky.

V.1 Obecná východiska

Autonomie vůle

14. Ústavní soud se ve své judikatuře opakovaně vyjadřoval k nutnosti maximálního respektu k principu autonomie vůle, a to zvláště při posuzování smluv obecnými soudy.

Autonomie vůle představuje elementární podmínku fungování právního státu [srov. např. nález ze dne 11. 11. 2009 sp. zn. IV. ÚS 128/06 (N 235/55 SbNU 267)] s tím, že jde o jeden z projevů vázanosti státní moci zákonem podle čl. 2 odst. 3 Listiny a podle čl. 2 odst. 4 Ústavy [srov. např. nález ze dne 11. 7. 2017 sp. zn. IV. ÚS 3168/16 (N 121/86 SbNU 85)]. Autonomie vůle má proto dvě strukturální dimenze: 1. státní mocí lze do autonomní sféry jednotlivce (a tedy i do jeho autonomních volních projevů) zasahovat jen v rámci daném výslovným svolením (pokynem) zákonodárce a 2. jednotlivec může na základě své volní autonomie činit vše, co mu zákon nezakazuje (nebo v čem ho neomezuje). V této druhé dimenzi je pak autonomie vůle vůči státní moci přímo vykonatelná.

15. Skutečnost, že autonomie vůle je bezprostředně aplikovatelná (a vůči státní moci vynutitelná) se projevuje v tom, že interpretuje-li soud v soudním řízení mezi účastníky uzavřenou smlouvu, musí k ní přistupovat nikoliv tak, že má být bezvadná, ale tak, že v ní (prostřednictvím ní) jednotlivec vyjádřil, co chce (respektive to, co chtěl) dosáhnout. Jednotlivec tedy činí (činil), co mu zákon nezakazuje, a soud jej výkladem jeho právního jednání (například interpretací jím uzavřené smlouvy) nesmí nutit k tomu, co mu zákon výslovně neukládá. Například v nálezu ze dne 26. 1. 2016 sp. zn. II. ÚS 2124/14 (N 13/80 SbNU 163), navazujícím na nález ze dne 14. 4. 2005 sp. zn. I. ÚS 625/03 (N 84/37 SbNU 157), Ústavní soud uvedl, že prioritu musí mít výklad smlouvy, který nezakládá její neplatnost, před výkladem, který neplatnost smlouvy zakládá; zmíněné východisko přitom podle Ústavního soudu platí zvláště tehdy, jsou-li v daném případě možné oba výklady.

16. Naznačený princip brání zásahům veřejné (soudní) moci do smluvní volnosti jako jednoho z mnoha projevů autonomie vůle tím, že právní jednání, uzavřenou smlouvu, prohlásí za neplatné. Nejde však jen o tento závažný zásah do autonomie vůle jednotlivce, uvedený princip je nutno chápat tak, že soud musí při řešení sporů identifikovat ekonomický účel právního jednání (smlouvy) a tuto hospodářskou funkci se snažit – což je zvláště podstatné v právě posuzovaném případě – zachovat (to samozřejmě ale jen tehdy, neodporuje-li takový hospodářský účel smlouvy zákonu, dobrým mravům atp.). Proto také Ústavní soud trvale zastává názor, že směřuje-li vůle smluvních stran k jinému významu, než je ve smlouvě zanesen, a podaří-li se takový jiný význam v řízení před soudem dostatečně ozřejmit, musí mít takový účastníky smlouvy sledovaný účel přednost před interpretací smlouvy upínající se jen k jejímu doslovnému výkladu – srov. např. nálezy ze dne 19. 7. 2022 sp. zn. I. ÚS 2337/21 (N 87/113 SbNU 58) nebo ze dne 22. 1. 2015 sp. zn. III. ÚS 403/12 (N 12/76 SbNU 163).

Rozhodování Nejvyššího soudu o přípustnosti dovolání

17. Právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny garantuje každému možnost domáhat se stanoveným postupem ochrany svých práv před nezávislým a nestranným soudem, případně před jiným orgánem. Tento postup k ochraně práv jednotlivce není upraven ústavními předpisy, nýbrž je regulován v zákonných procesních předpisech (čl. 36 odst. 4 Listiny), které stanoví, jakými konkrétními způsoby a procesními instituty lze právo na soudní a jinou právní ochranu realizovat. Dodrží-li jednotlivec stanovený postup, a soud přesto odmítne o jeho právu rozhodnout, dochází k porušení práva na soudní ochranu, k ústavně nepřípustnému odepření spravedlnosti (*denegationis iustitiae*). To platí i pro řízení o dovolání před Nejvyšším soudem, neboť i když dovolání představuje mimořádný opravný prostředek, jehož existence sama nepožívá ústavněprávní ochrany, rozhodování o něm – je-li už takový opravný prostředek v právním řádu zaveden – není vyjmuto z rámce ústavněprávních principů a ústavně zaručených práv a svobod [srov. např. nález ze dne 13. 3. 2018 sp. zn. III. ÚS 3045/17 (N 47/88 SbNU 633)].

18. Ústavní soud k přípustnosti dovolání podle § 237 o. s. ř. v minulosti judikoval, že se jeho přezkum omezuje zpravidla na posouzení dvou otázek, a to, zda dovolací soud neodepřel účastníku řízení soudní ochranu tím, že odmítl dovolání, aniž by se ve svém odůvodnění ve

vztahu k jeho přípustnosti náležitě vypořádal se stěžovatelem řádně předestřenou právní otázkou, nebo tím, že v rámci svého posouzení právní otázky, ať už vyústilo do odmítnutí dovolání nebo připuštění dovolacího přezkumu, aproboval právní výklad, který je v rozporu s ústavně zaručenými základními právy a svobodami [srov. např. nález ze dne 9. 2. 2016 sp. zn. II. ÚS 2312/15 (N 30/80 SbNU 391), bod 20]. V nyní posuzované věci jde o první ze shora označených situací, tedy posouzení, zda se Nejvyšší soud vypořádal s řádně předestřenými právními otázkami.

19. Účelem řízení o dovolání není přitom pouze sjednocování judikatury. Jde rovněž o prostředek ochrany subjektivních práv, kterých se jedinec dovolává. Z tohoto plyne požadavek, aby Nejvyšší soud vykládal podmínky připuštění dovolání tak, aby byl nejen naplněn účel sjednocování judikatury, ale především také ochrana základních subjektivních práv podle čl. 4 Ústavy. Ochranu subjektivních práv proto nelze pouštět ze zřetele ani tam, kde je zákonodárcem sledovaným účelem řízení o mimořádném opravném prostředku tzv. sjednocování judikatury [nález ze dne 3. 6. 2020 sp. zn. II. ÚS 2310/19 (N 119/100 SbNU 324), bod 30]. Nejvyšší soud tedy nesmí postupovat při posouzení naplnění předpokladů přípustnosti dovolání formalisticky [nález ze dne 24. 7. 2024 sp. zn. III. ÚS 1089/23 (N 143/125 SbNU 85), bod 26].

V.2 Aplikace obecných východisek na posuzovaný případ

20. Krajský soud zamítl žalobu stěžovatelky s tím, že stěžovatelka a vedlejší účastník ve smlouvě o dílo podmínili vznik nároku na zaplacení ceny díla předáním zhotoveného díla, o čemž měl být sepsán písemný protokol jako hmotněprávní podmínka tohoto nároku. Stěžovatelka tento závěr krajského soudu v dovolání zpochybnila a po Nejvyšším soudu mimo jiné žádala, aby se – s ohledem na ustálenou judikaturu vztahující se k výkladu právních jednání, resp. k posouzení existence takové hmotněprávní podmínky ve smlouvě – vyjádřil a posoudil, zda sepsání protokolu o předání a převzetí bylo sjednáno jako hmotněprávní podmínka zaplacení ceny díla. Touto námitkou stěžovatelky se Nejvyšší soud nezabýval, jelikož dovolání pro tuto otázku neshledal přípustné s tím, že krajský soud se od jeho judikatury neodchýlil.

21. Z judikatury Nejvyššího soudu lze přitom dovodit, že ne každé ujednání o požadavku sepsání (podepsání) předávacího protokolu je možno považovat za sjednání hmotněprávní podmínky ve výše uvedeném smyslu (srov. k tomu např. rozsudek ze dne 25. 11. 2020 sp. zn. 32 Cdo 2847/2019). Zároveň nemusí být výslovně ve smlouvě ujednáno, že zaplacení ceny zhotoveného díla je vázáno na předání a podepsání předávacího protokolu, postačí, lze-li to ze smlouvy a z okolností smluvního vztahu dovodit. Soud musí mít v tomto ohledu za prokázanou skutečnou vůli smluvních stran (srov. k tomu např. rozsudek ze dne 26. 11. 1998 sp. zn. 25 Cdo 1650/98).

22. Základním účelem výkladu právních jednání je zjištění skutečné vůle jednajícího. Právní úkony vyjádřené slovy je proto třeba vykládat nejenom podle jejich jazykového vyjádření, ale též podle vůle toho, kdo jej učinil. Dovozování vůle čistě z jazykového výkladu psaného textu může být pro prokázání skutečného úmyslu stran nedostatečné. To přesně ovšem krajský soud v posuzovaném případě učinil. Dovodil, že podepsaný předávací protokol je hmotněprávní podmínkou pro zaplacení ceny díla s tím, že odkázal na několik ustanovení smlouvy o dílo uzavřené mezi stěžovatelkou a vedlejším účastníkem. Z odůvodnění napadeného rozsudku je zjevné, že krajský soud nezkoumal vůli stran v okamžiku uzavírání smlouvy o dílo v kontextu následného jednání stran. Takto výhradně jazykově obsah smlouvy o dílo interpretoval, přestože z vyjádření stran a po dokazování provedeném okresním soudem, včetně výslechu celé řady osob, bylo možné na obsah smlouvy o dílo, včetně povahy předávacího protokolu, usuzovat i z jiných skutečností. Kromě toho je s ohledem na zjištěné skutečnosti podle Ústavního soudu také třeba se při výkladu dané smlouvy o dílo zabývat tím,

zda je vzhledem k jejímu ekonomickému účelu logický závěr, že stěžovatelka při jejím uzavírání zamýšlela, že nedostane zaplaceno za řádně provedené práce jen proto, že by vedlejší účastník odmítl podepsat předávací protokol.

23. Stěžovatelka přitom přípustnost dovolání založila mimo jiné na tom, že krajský soud v rozporu s výše odkazovaným rozsudkem Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 2847/2019 neřešil na základě jednání stran po uzavření smlouvy o dílo jejich skutečnou vůli, pokud jde o povahu předávacího protokolu. Z dovolání stěžovatelky bylo patrné, na jaká výkladová pravidla poukazuje a v čem spatřuje rozpor s judikaturou Nejvyššího soudu ohledně výkladu právního jednání, přičemž v dovolání byla tato judikatura v tomto kontextu rovněž zmíněna. Bylo tedy dostatečně seznatelné, v čem spatřuje stěžovatelka přípustnost dovolání. Nejvyšší soud přesto dovolání odmítl jako nepřípustné s tím, že krajský soud nepochybil, když se při výkladu smlouvy o dílo držel textu smlouvy, nezjišťoval skutečnou vůli stran a vycházel z toho, že skutečná vůle stran odpovídala projevům vůle zachyceným ve smlouvě o dílo. Nejvyšší soud za těchto okolností postupoval přehnaně formalisticky tím, že dovolání odmítl pro nepřípustnost.

VI. Závěr

24. V souladu s výše uvedeným Ústavní soud uzavírá, že Nejvyšší soud porušil stěžovatelčino právo na přístup k soudu (čl. 36 odst. 1 Listiny). Ústavní soud proto ústavní stížnosti částečně vyhověl a napadené usnesení Nejvyššího soudu zrušil [§ 82 odst. 1, odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Nejvyšší soud v novém rozhodnutí plně zohlední závěry nynějšího nálezu, především posoudí přípustnost dovolání, pokud jde o výklad smlouvy o dílo a s tím související povahu předávacího protokolu. Ústavní soud sám se za dané situace povahou uvedeného protokolu ani dalšími skutkovými okolnostmi věci meritorně nezabýval. Nepředjímá tedy samotný výsledek ve věci, včetně toho, zda stěžovatelka skutečně podle smlouvy o dílo splnila své povinnosti bez vad či nikoli.

25. Vzhledem k zastávané doktríně minimalizace zásahů do rozhodovací praxe obecných soudů nepovažoval Ústavní soud za nutné zrušit též napadené výrokové části rozsudku krajského soudu. Proto Ústavní soud ve zbývající části ústavní stížnost mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků odmítl jako návrh nepřípustný [§ 43 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu]. Ústavní stížnost proti napadeným výrokovým částem rozsudku krajského soudu je tak procesním prostředkem předčasným [shodně např. nález ze dne 18. 6. 2025 sp. zn. IV. ÚS 296/24 (N 135/130 SbNU 326)].

Č. 181
Právo rodiče odmítnout soudem zvažovanou osobu příbuznou jako opatrovníka pro správu jmění dítěte
(sp. zn. III. ÚS 1499/25 ze dne 18. srpna 2025)

Při aplikaci § 931 odst. 1 věty druhé zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, jsou obecné soudy povinny posuzovat, zda rodič negativní volby osoby poručníka, resp. opatrovníka, nezneužívá a zda jedná rozumně a v souladu s nejlepším zájmem dítěte, přičemž jak zneužití práva, tak jeho výkon v rozporu se zájmem dítěte, vylučují poskytnutí ochrany tomuto právu samy o sobě.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Svatoně, soudkyně Veroniky Křesťanové a soudkyně zpravodajky Daniely Zemanové o ústavní stížnosti 1) A. B. a 2) C. B. (jedná se o pseudonymy), obou zastoupených Mgr. Evou Kantoříkovou, advokátkou, se sídlem Jaselská 197/14, Brno, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 18. února 2025 č. j. 37 Co 2/2025-568, za účasti Krajského soudu v Brně jako účastníka řízení a nezletilého D. E. (jedná se o pseudonym), zastoupeného Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí, sídlem Kounicova 683/14, Brno, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 18. února 2025 č. j. 37 Co 2/2025-568, bylo porušeno právo stěžovatelů na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Podstata věci

1. Ústavní soud v tomto nálezu řeší otázky spojené s právem rodiče odmítnout soudem zvažovanou osobu příbuznou či blízkou k dítěti nebo rodině jakožto opatrovníka pro správu jmění jeho dítěte.

II. Skutkové okolnosti a obsah napadeného rozhodnutí

2. Nezletilý vedlejší účastník (dále jen „nezletilý“) je v pěstounské péči svých prarodičů ze strany matky – stěžovatelů. Matka nezletilého zemřela v lednu 2018, otec je od září 2023 ve výkonu trestu. Stěžovatelé požádali soud, aby je jmenoval opatrovníky pro správu jmění nezletilého. Svůj návrh odůvodnili tím, že nezletilý zdědil po matce pozemky, bytovou jednotku s vybavením, motorové vozidlo a zůstatek na bankovním účtu. Otec nezletilého tento majetek řádně nespravuje. Otec s jejich návrhem nesouhlasil. Podle něj není pro jmenování opatrovníka pro správu jmění nezletilého dán důvod. Pokud by snad tento důvod byl, navrhl jmenovat opatrovníkem některé z jeho zletilých dětí. Se jmenováním stěžovatelů nesouhlasil, neboť jej stěžovatelé viní ze smrti své dcery a zpronevěry majetku nezletilého. Kolizní opatrovník

nezletilého se přiklonil k názoru otce, že pro jmenování opatrovníka pro správu jmění není dán důvod.

3. Městský soud v Brně vyhověl návrhu stěžovatelů a jmenoval nezletilému opatrovníka pro správu jmění, avšak tímto opatrovníkem nejmenoval stěžovatele, ale kolizního opatrovníka nezletilého – statutární město Brno. Vyšel ze zjištění, že nezletilý po své matce zdědil podíl v obchodní společnosti v hodnotě 500 000 Kč, pozemky v hodnotě 110 000 Kč, bytovou jednotku v hodnotě 2 600 000 Kč, movitý majetek v hodnotě 30 000 Kč, motorové vozidlo v hodnotě 50 000 Kč a prostředky na účtech ve výši 50 000 Kč. Otec není schopen pro svůj pobyt ve vězení jmění nezletilého spravovat. V důsledku jeho nečinnosti vznikl nezletilému dluh na zálohách na energie za byt a poplatek za pozdní úhradu. Otec neví, komu je pronajímán byt nezletilého a co se děje s pozemky nezletilého a jeho bankovními účty. Příjmy z pronájmu bytu předává cizí osobě. Na základě těchto skutečností městský soud uzavřel, že je třeba nezletilému jmenovat opatrovníka pro správu jmění. Při výběru osoby opatrovníka postupoval přiměřeně [§ 944 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“)] podle ustanovení pro výběr poručníka (§ 931 občanského zákoníku). Jako první zvažoval jmenovat opatrovníkem otcem navržené jeho zletilé děti. Ty však opatrovnictví odmítly. Dále proto zvažoval jmenovat opatrovníkem stěžovatele coby prarodiče nezletilého, a tedy osoby příbuzné. Ty otec výslovně vyloučil. Protože městský soud nenalezl žádného jiného vhodného člověka, jmenoval opatrovníkem pro správu jmění orgán sociálně právní ochrany dětí – statutární město Brno (§ 930 odst. 3 občanského zákoníku).

4. K odvolání stěžovatelů a statutárního města Brna krajský soud napadeným usnesením rozsudek městského soudu potvrdil. Ztotožnil se s výběrem opatrovníka pro správu jmění nezletilého městským soudem a dodal, že jiný postup není možný. Statutární město Brno musí zajistit řádnou správu jmění nezletilého.

III. Argumentace stěžovatelů

5. Stěžovatelé podávají proti usnesení krajského soudu ústavní stížnost, neboť podle nich porušuje jejich základní práva podle čl. 10 a 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

6. Uvádí, že otec o majetek nezletilého řádně nepečoval (stěžovatelé na něj z toho důvodu podali trestní oznámení), byl několikrát odsouzen za majetkovou trestnou činnost a je na něj vedena řada exekucí. Na tyto skutečnosti stěžovatelé upozornili orgán sociálně právní ochrany dětí, který však věc nijak neřešil. Stěžovatelům proto nezbylo než se domáhat toho, aby je soud ustanovil opatrovníky pro správu jmění nezletilého. Soud namísto nich ustanovil opatrovníkem statutární město Brno, které se doposud správy neujalo. U dodavatelů energie jsou nadále nedoplatky, byt je pronajatý za nepřiměřeně nízké nájemné, není hrazeno nájemné za pozemky a s účtem nezletilého nadále nakládá otec. Stěžovatelé by rádi v zájmu nezletilého tyto záležitosti za něj vyřídili, ale nejsou k tomu oprávněni.

7. Stěžovatelé nesouhlasí s tím, jak obecné soudy vyložily a aplikovaly § 931 a 944 občanského zákoníku. Zatímco v případě poručníka je možné, aby rodič odmítl jmenování navržené osoby, u opatrovníka by tomu tak být nemělo, neboť jeho postavení je oproti poručníkovi odlišné. Zatímco účelem poručnictví je všeobecná právní ochrana dítěte, účelem opatrovnictví je právní ochrana dítěte v konkrétní věci, jde tedy o užší zaměření. Smyslem opatrovnictví je mimo jiné zamezit konfliktu zájmů mezi rodičem a dítětem. Proti tomuto smyslu opatrovnictví je ustanovit opatrovníkem pouze takovou osobu, se kterou rodič souhlasí. I pokud by ale byl správný závěr obecných soudů, že se na věc měl použít § 931 občanského zákoníku o výběru osoby poručníka, který umožňuje rodiči odmítnout navrženou osobu, měly obecné soudy zkoumat, zda je negativní volba zvažované osoby učiněná rodičem v nejlepším zájmu dítěte. V zájmu dítěte přitom je, aby mu byl ustanoven opatrovníkem člověk, nikoliv veřejný opatrovník. To plyne i z dočasnosti výkonu funkce veřejného poručníka vyjádřené

v § 929 občanského zákoníku. Naopak v zájmu dítěte není, aby funkci opatrovníka vykonával někdo, kdo není schopen či ochoten ji vykonávat řádně, z čehož může rodiči plynout ten prospěch, že po něm opatrovník pro správu jmění nebude vymáhat zpronevěřené finanční prostředky. Provede-li rodič takovou negativní volbu s uvedeným cílem, jde o zneužití práva, kterému soudy nemohou poskytnout ochranu.

8. V souladu s uvedeným obecné soudy nepostupovaly. Namísto stěžovatelů, kteří sledují nejlepší zájem nezletilého, jmenovaly opatrovníkem statutární město Brno, které o výkon funkce nemá zájem.

9. Pro srovnání stěžovatelé uvádějí, že německá právní úprava dává rodičům možnost negativní volby poručníka pouze pro případ jejich smrti, nikoliv v situaci, kdy rodiče nevykonávají svá rodičovská práva řádně. Polská ani slovenská právní úprava možnost negativní volby nezná. Dále stěžovatelé srovnávají úpravu poručenství a pěstounství. U pěstounství nemá rodič právo negativní volby. Poručnictví přichází v úvahu mimo jiné tehdy, kdy jsou rodiče zbaveni svých rodičovských práv. Nedává smysl, aby tito rodiče měli možnost negativní volby poručníka, zatímco rodiče, kteří pouze nejsou schopni o dítě pečovat, nemají možnost negativní volby pěstouna.

IV. Procesní předpoklady řízení a průběh řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas k tomu oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelé jsou právně zastoupeni v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu, a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatelé vyčerpali všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

11. Ústavní soud nenařídil ústní jednání, neboť od jednání nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V. Vyjádření ostatních účastníků řízení a replika stěžovatelů

12. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí jakožto opatrovník nezletilého vedlejšího účastníka, který navrhl usnesení krajského soudu zrušit. Uvedl, že obecné soudy aplikovaly § 931 občanského zákoníku mechanicky, aniž by se zabývaly zájmem nezletilého. Zájem nezletilého měly obecné soudy zkoumat i s ohledem na konflikt zájmů otce a nezletilého. Negativní volba otce je totiž motivována snahou zabránit kontrole nad majetkem nezletilého. Rodič by neměl mít absolutní právo veta v případě volby opatrovníka. Ustanovení o poručenství je nutné v tomto ohledu aplikovat pouze přiměřeně, nikoliv obdobně. Ačkoliv si byly obecné soudy vědomy toho, že otec s majetkem nezletilého nehospodařil dobře a je proti němu z toho důvodu vedeno trestní řízení, vyhověly jeho nesouhlasu se jmenováním stěžovatelů opatrovníkem pro správu jmění nezletilého. Jimi jmenovaný veřejný opatrovník přitom funkci vykonávat nechce a nezná rodinné poměry nezletilého. Než se veřejný opatrovník funkce formálně ujal, majetek nezletilého se zmenšil, vznikly dluhy. Oproti tomu stěžovatelka (pozn. Ústavního soudu: opatrovník v této části vyjádření uvádí pouze stěžovatelku, v jiných částech však hovoří o „stěžovatelích“, na obsahu jeho vyjádření, zejména na právním hodnocení, se však tato nesrovnalost nijak neprojevuje) je zcela vhodnou osobou opatrovníka pro správu jmění nezletilého. Má zájem funkci vykonávat ve prospěch nezletilého. Obecné soudy měly zjišťovat názor nezletilého. Opatrovník nezletilého dále poukázal na nález sp. zn. II. ÚS 4054/19 ze dne 31. 3. 2020 (N 60/99 SbNU 187) a usnesení sp. zn. III. ÚS 844/22 ze dne 13. 12. 2022, ve kterých se Ústavní soud zabýval principy pro jmenování poručníka, případně opatrovníka.

13. Krajský soud se ve lhůtě k ústavní stížnosti nevyjádřil. Stejně tak se ve lhůtě nevyjádřil otec nezletilého a statutární město Brno, u nich se má v souladu s poučením za to, že se postavení vedlejšího účastníka vzdali (§ 28 odst. 2 a § 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 101 odst. 4 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád).

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

14. Ústavní soud posoudil všechny výše uvedené okolnosti a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

VI.A Obecná východiska

15. Ústavní soud připomíná, že není součástí soudní soustavy a nepřísluší mu ani vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [nález sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41)]. Do rozhodovací činnosti obecných soudů může zasáhnout pouze tehdy, pokud jejich rozhodnutí poruší základní práva či svobody chráněné ústavním pořádkem. Tak tomu bude i v případě, kdy obecné soudy vyloží právní předpisy a následně je aplikují na konkrétní věc svévolně či extrémně nerozumně [nález sp. zn. IV. ÚS 289/03 ze dne 31. 8. 2004 (N 125/34 SbNU 281)].

16. Ústavní soud již mnohokrát zdůraznil, že zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány. Obdobný požadavek vyplývá rovněž z čl. 32 odst. 1 Listiny zaručujícího zvláštní ochranu dětí a mladistvých [nález sp. zn. I. ÚS 3135/19 ze dne 20. 11. 2019 (N 196/97 SbNU 109), bod 23, nález sp. zn. II. ÚS 3134/19 ze dne 12. 11. 2019 (N 189/97 SbNU 59), bod 13]. I v judikatuře zdejšího soudu je proto soustavně vyžadováno, aby při jakémkoli soudním rozhodování týkajícím se dětí byl jejich nejlepší zájem zkoumán a posuzován jako určující kritérium pro konečné rozhodnutí. Stejný požadavek vyplývá i z judikatury Evropského soudu pro lidská práva (rozsudek ve věci *Strand Lobben a další proti Norsku* ze dne 10. 9. 2019 č. 37283/13, § 108).

17. Koncept nejlepšího zájmu dítěte se promítá i do výkladu práva obecnými soudy. Ústavní soud již dříve dovodil, že soudy musí při svém rozhodování, které se dotýká zájmů dítěte, zvolit takový výklad práva, který nejefektivněji naplňuje nejlepší zájem dítěte. Své úvahy o posuzování nejlepšího zájmu dítěte musí náležitě odůvodnit. Těchto zásad se mohou dovolávat nejen děti, ale též další účastníci řízení týkajících se dětí [nález sp. zn. II. ÚS 4054/19 ze dne 31. 3. 2020 (N 60/99 SbNU 187), body 18 a 19].

VI.B Aplikace na projednávanou věc

18. Podstata projednávané věci se týká výkladu ustanovení občanského zákoníku, která se vztahují na výběr osoby opatrovníka pro správu jmění dítěte.

19. Podle § 944 občanského zákoníku (díl „Opatrovnictví dítěte“) platí pro opatrovnictví, opatrovníka a opatrovance ustanovení o poručenství, poručníkovi a poručenci přiměřeně.

20. Podle § 931 odst. 1 občanského zákoníku není-li to v rozporu se zájmy dítěte, jmenuje soud poručníkem toho, koho naznačili rodiče, ledaže tato osoba poručenství odmítne. Jinak soud jmenuje poručníkem některou z osob příbuzných nebo blízkých dítěti nebo jeho rodině, ledaže rodič takovou osobu výslovně vyloučil. Není-li takové osoby, jmenuje soud poručníkem jiného vhodného člověka.

21. Podle § 930 odst. 3 občanského zákoníku soud neprodleně poté, co nastala situace uvedená v § 928, nebo v odstavci 1, zjišťuje, zda tu je vhodný člověk, který by mohl poručenství vykonávat. Nepodaří-li se takovou osobu najít, jmenuje soud do funkce poručníka orgán sociálně-právní ochrany dětí.

22. S obecnými soudy lze souhlasit v tom, že na výběr opatrovníka pro správu jmění dítěte je vhodné v souladu s § 944 občanského zákoníku přiměřeně aplikovat § 931 odst. 1

občanského zákoníku upravující jmenování osoby poručníka, a to včetně úpravy negativní volby rodiče ohledně osoby opatrovníka. Pokud zákonodárce dává rodiči právo vyjádřit se k osobě, která má spravovat veškeré právní záležitosti dítěte, je třeba toto právo zachovat též rodiči, který se vyjadřuje ke správě jen jedné konkrétní oblasti právních záležitostí dítěte. I tato jedna konkrétní oblast může mít pro dítě i rodiče značný význam. Z toho důvodu nelze na věc aplikovat obecné ustanovení § 471 občanského zákoníku k výběru opatrovníka, neboť je třeba dát přednost specifikům rodinného práva.

23. Následný postup obecných soudů, které bez dalších úvah postupovaly pouze podle jazykového znění § 931 odst. 1 občanského zákoníku, však již akceptovat nelze.

24. Podle důvodové zprávy k § 931 odst. 1 občanského zákoníku lze předpokládat, že rozumně uvažující rodiče v situaci, kdy si jsou vědomi ohrožení svého bytí, popř. své způsobilosti nést rodičovské povinnosti a práva (nejspíš si lze představit situaci vědomí o nebezpečí smrti, ale nic zásadně nebrání tomu, aby tak učinil bez ohledu na konkrétní situaci každý rodič, resp. rodiče), budou jednat rozumně, že tedy budou sami uvažovat o tom, kdo by na jejich místě mohl o dítě – především právně – pečovat způsobem, který by dítě co nejlépe zajistil.

25. Z důvodové zprávy plyne, že úmyslem zákonodárce bylo umožnit volbu poručníka, resp. opatrovníka, ať už pozitivní či negativní, především těm rodičům, kteří o způsobilost vykonávat rodičovská práva a povinnosti nepřišli vlastní vinou (byli např. stiženi zásadními zdravotními problémy, případně v očekávání smrti). Ústavní soud proto zvažoval, zda není nutné interpretovat ustanovení § 931 odst. 1 věty druhé občanského zákoníku tak, že omezuje právo negativní volby osoby poručníka, resp. opatrovníka, pouze a jenom na takové rodiče. Tedy, zda smysl a účel § 931 odst. 1 věty druhé občanského zákoníku nevyžaduje z práva negativní volby vyloučit rodiče, kteří se sami připravili o možnost vykonávat rodičovská práva a povinnosti. Ústavní soud nicméně dospěl k závěru, že tomu tak není. Smyslem § 931 odst. 1 věty druhé občanského zákoníku (jak plyne i z důvodové zprávy) je jednak dát rodičům možnost do budoucna ovlivnit, jak budou spravovány záležitosti jejich dítěte, jednak chránit zájem dítěte na výběru vhodné osoby poručníka, resp. opatrovníka. Předpokladem pro výkon práva negativní volby rodiče je, že jedná rozumně a v nejlepším zájmu dítěte. Takového výkonu práva může být schopen i rodič, který je sice např. nezodpovědný a nevyvíjí dostatečnou snahu být dítěti dobrým rodičem, ale stále má dítě upřímně rád a záleží mu na tom, jak budou záležitosti dítěte spravovány jinou osobou. Nebylo by proto správné teleologicky redukovat § 931 odst. 1 větu druhou občanského zákoníku pouze na ty rodiče, kteří o výkon rodičovských práv nepřišli vlastním zaviněním. Navíc takový výklad není ani nutný, neboť postačí, pokud obecné soudy budou posuzovat, zda rodič negativní volby osoby poručníka, resp. opatrovníka, nezneužívá a zda jedná rozumně a v souladu s nejlepším zájmem dítěte, přičemž jak zneužití práva, tak jeho výkon v rozporu se zájmem dítěte, vylučují poskytnutí ochrany tomuto právu samy o sobě.

26. Zatímco potřeba zkoumání, zda je negativní volba rodiče rozumná a odpovídá nejlepšímu zájmu dítěte, plyne ze samotného smyslu § 931 odst. 1 věty druhé občanského zákoníku, zákaz zjevného zneužití práva je obsažen v § 8 občanského zákoníku. Za zjevné zneužití práva lze považovat i výkon práva směřující k účelu zcela nepředpokládanému právním důvodem (zákonem nebo smlouvou), ze kterého subjektivní právo plyne (Lavický, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, § 8, 59 s.). V daném případě může jít o situace, kdy rodič právo negativní volby vykonává pouze za účelem poškodit navrženou osobu poručníka, resp. opatrovníka, se kterou je ve vzájemném konfliktu.

27. Zbývá zopakovat, že nejlepší zájem dítěte musí soudy vždy odůvodnit konkrétními okolnostmi, na základě kterých zájem dítěte posuzovaly. Případně musí též uvést, jak byl

nejlepší zájem dítěte poměřován s dalšími důležitými zájmy [nález sp. zn. IV. ÚS 147/23 ze dne 26. 4. 2023 (N 73/117 SbNU 394), bod 21].

28. Otec nezletilého odůvodnil svůj nesouhlas se jmenováním stěžovatelů opatrovníky pro správu jmění nezletilého pouze skutečnostmi, které se týkají vzájemné nevraživosti mezi ním a stěžovateli. Jím uvedené důvody se v podstatě nevztahují k nezletilému ani ke schopnosti stěžovatelů řádně spravovat majetek nezletilého (bod 17 rozsudku městského soudu). Takový výkon práva negativní volby nelze označit za rozumně odůvodněný a činěný v souladu se zájmy nezletilého. Naopak jde o výkon práva, který směřuje k účelu, který § 931 odst. 1 věta druhá občanského zákoníku vůbec nepředpokládá. Obecné soudy proto popsanému výkonu práva neměly poskytnout ochranu. Pokud tak učinily, vyložily a aplikovaly právní úpravu opatrovnictví nezletilého svévolně a v rozporu s nejlepšími zájmy nezletilého, čímž porušily právo stěžovatelů a nezletilého na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny a na zvláštní ochranu dětí a mladistvých zaručené čl. 32 odst. 1 Listiny a čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

29. K uvedenému je navíc třeba dodat, že jmenování veřejného opatrovníka pro dlouhodobou správu jmění nezletilého dítěte by mělo být výjimečné, neboť (jak ostatně sám uvedl ustanovený veřejný opatrovník v této věci) ten nemusí být vždy pro takové záležitosti personálně vybaven a bude nucen zajistit správu jmění jinou osobou, s čímž se budou pojit náklady, o které se zmenší majetek nezletilého (§ 951 občanského zákoníku). V posuzované věci obecné soudy nevyvinuly dostatečnou snahu, aby se jmenování veřejného opatrovníka vyhnuly. Bez dalšího vyloučily osoby každého ze stěžovatelů, aniž by blíže zkoumaly důvody nesouhlasu otce s jejich jmenováním. Z obsahu spisu je přitom zjevné, že každý ze stěžovatelů je schopen zabezpečit správu jmění nezletilého bezplatně, a nic nenasvědčuje tomu, že by ji nevykonávali poctivě. Oproti tomu statutární město Brno nemá o funkci zájem, o majetek nepečuje a podle svého vyjádření by si muselo najmout osobu, která by o jmění nezletilého pečovala, nikoliv však bezplatně.

VII. Závěr

30. Ústavní soud uzavírá, že krajský soud (rozhodnutí okresního soudu stěžovatelé ústavní stížností nenapadají) porušil ústavně zaručená práva stěžovatelů podle čl. 36 odst. 1 Listiny tím, že při výkladu § 931 odst. 1 věty druhé občanského zákoníku nezohlednil nejlepší zájem nezletilého a neposoudil, zda otec svého práva negativní volby nezneužívá a neuplatňuje ho v rozporu s účelem dotyčné normy.

31. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a rozhodnutí krajského soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 182
Nutnost vyčerpání mírnějších opatření před uvalením vazby
(sp. zn. I. ÚS 404/25 ze dne 19. srpna 2025)

Pro jednání obviněného, které lze důvodně považovat za zdržování hlavního líčení či vyhýbání se mu, lze obviněného vzít do vazby podle § 67 písm. a) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), pouze tehdy, pokud soud vyčerpá všechna méně invazivní opatření, která mají za cíl obviněného přimět k účasti na hlavním líčení, zejména předvedení podle trestního řádu.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Tomáše Langáška, soudkyně Dity Řepkové a soudce zpravodaje Jana Wintra o ústavní stížnosti J. F., zastoupeného JUDr. Tomášem Štípkem, advokátem se sídlem Ostravská 2966, Rožnov pod Radhoštěm, proti výroku I rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 29. ledna 2025 sp. zn. 8 Tz 62/2024, kterým bylo rozhodnuto o stížnosti pro porušení zákona, podané ministrem spravedlnosti ve prospěch stěžovatele, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení a ministryně spravedlnosti jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Výrokem I rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2025 sp. zn. 8 Tz 62/2024 bylo porušeno základní právo stěžovatele na osobní svobodu podle čl. 8 odst. 1, 2, 5 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok I rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2025 sp. zn. 8 Tz 62/2024 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Stručné shrnutí podstaty nálezu

1. Ústavní soud se v tomto nálezu zabývá situací stěžovatele (obviněného), který se opakovaně omlouval z hlavního líčení z důvodu údajných zdravotních problémů. Krajský soud použitím operativně pátracích prostředků dospěl k závěru, že stěžovatel své zdravotní problémy zveličuje, a že je schopen se hlavního líčení zúčastnit. Nato jej vzal do vazby, kterou několikrát prodloužil.

2. Ústavní soud dospěl k závěru, že vzetím stěžovatele do vazby byla porušena jeho základní práva a svobody. Má-li trestní soud za to, že obviněný obstruuje (zdržuje) průběh řízení, je povinen se nejdříve alespoň pokusit zajistit účast obviněného na řízení mírnějšími prostředky než vazbou, zejména předvedením obviněného. Tomuto ústavnímu požadavku krajský soud nedostál. Stěžovatel byl vzat do vazby bez zákonného důvodu, a tedy v rozporu s čl. 8 odst. 5 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

II. Průběh trestního řízení a obsah napadeného rozhodnutí

3. Proti stěžovateli je vedeno trestní stíhání pro zločin podvodu, kterého se měl dopustit obchodováním s padělanými obrazy, vydávanými za originální díla. Usnesením Okresního soudu v Ostravě ze dne 11. 5. 2016 byl stěžovatel vzat do vazby. Následně ho Krajský soud v Ostravě dne 15. 5. 2017 propustil na svobodu za současného přijetí peněžité záruky (kterou následně opakovaně snížil). Dne 26. 8. 2019 Krajský soud v Praze vydal odsuzující rozsudek, který však Vrchní soud v Praze zrušil usnesením ze dne 29. 9. 2021.

4. Soud prvního stupně tak měl o věci rozhodovat znovu; v rámci toho nařizoval hlavní líčení, která však byla opakovaně odročována z důvodu omluv stěžovatele pro jeho zdravotní obtíže. Poté, co krajský soud získal podezření, že stěžovatel svůj zdravotní stav předstírá nebo zveličuje, přistoupil k jeho sledování dle § 158d odst. 1 a 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), s cílem získat poznatky o pohybu stěžovatele a ověřit, zda se účastní předepsaných lékařských procedur, a naopak se neúčastní aktivit, které by byly v rozporu s jím tvrzenými zdravotními problémy (bod 18 usnesení krajského soudu). Soud si rovněž vyžádal údaje o telekomunikačním provozu dle § 88a trestního řádu. Dospěl k závěru, že stěžovatel zdravotní problémy v udávané intenzitě a rozsahu nemá, podniká časté zahraniční cesty, evidentně disponuje dostatečnými finančními zdroji (k cestování využívá tři různé vozy zn. Mercedes Benz) a například i ve způsobu užívání mobilních telefonů si počíná v určitém ohledu konspirativně – telefonních čísel využívá více, přičemž například číslo, z něhož kontaktoval soud dne 30. 10. 2023, bylo speciálně využito pouze pro tento jediný případ (bod 44 usnesení krajského soudu).

5. Na den 19. 12. 2023 bylo nařízeno hlavní líčení, ke kterému se stěžovatel opět nedostavil a jeho syn pouze předal soudu písemnou omluvu stěžovatele, ve které popisoval své aktuální zdravotní problémy. Nato krajský nařídil předvedení stěžovatele k vazebnímu zasedání, v němž rozhodl o vzetí, resp. znovuvzetí do vazby usnesením z téhož dne. Krajský soud uvedl, že stěžovatel nedostál svému slibu podle § 73 odst. 1 písm. b) trestního řádu (bod 44 usnesení krajského soudu). Z chování obžalovaného je zjevné, že se hlavnímu líčení aktivně a velmi sofistikovaně vyhýbal. Za daného stavu věcí dospěl soud k závěru, že v případě stěžovatele existují důvody vazby dle § 67 odst. 1 písm. a) a c) trestního řádu, tedy silná obava, že se bude trestnímu řízení, potažmo případnému nástupu výkonu trestu, vyhýbat, a to například i pobytem v zahraničí, kde má rodinné vazby. Krajský soud uvedl, že „vzhledem k enormnímu rozsahu páchané trestné činnosti“ (škodě v částce převyšující 29 000 000 Kč) je rovněž dána obava, že by v této činnosti mohl stěžovatel i nadále pokračovat (bod 44 usnesení krajského soudu).

6. Proti usnesení krajského soudu o vzetí do vazby podal stěžovatel stížnost, kterou Vrchní soud v Praze zamítl usnesením ze dne 24. 1. 2024. Uvedl, že stěžovateli lze dát za pravdu v tom, že je v péči celé řady lékařů. Obstrukce stěžovatele, kterými se vyhýbá hlavnímu líčení, jsou však sofistikované v tom, že některé lékařské zprávy byly založeny výhradně na jeho subjektivních dojmech. Zdravotní problémy stěžovatele vrchní soud nezpochybňuje, ale stěžovatel vede běžný život, který mu nebrání v účasti na hlavním líčení (bod 22 usnesení vrchního soudu). Podle vrchního soudu je přítomnost obžalovaného při hlavním líčení legitimním cílem, přičemž ukládání pořádkových pokut ani opakované předvádění obžalovaného nelze pro jejich přechodný charakter považovat za efektivní nástroje a rozhodnutí soudu prvního stupně je proto proporcionální (bod 26 usnesení vrchního soudu).

7. Krajský soud vazbu dále třikrát prodloužil, stěžovatel se proti tomu vždy neúspěšně bránil u vrchního soudu. Ústavní soud však zasáhl nálezem sp. zn. III. ÚS 1966/24 ze dne 6. 11. 2024 (N 202/127 SbNU 21). V něm zrušil usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 12. 6. 2024 a usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 26. 4. 2024, kterými byla vazba podruhé prodloužena (šlo tedy o třetí vazební rozhodnutí v pořadí). Ústavní soud zejména zdůraznil, že obstrukce stěžovatele, kterými zdržoval hlavní líčení, nezakládají obavu, že se stěžovatel bude

skrývat, a tedy nepředstavují vazební důvod (srov. právní větu citovaného nálezu). To platí tím spíše při prodlužování vazby, v rámci něhož je navíc třeba vzít v potaz tzv. doktrínu zesílených důvodů.

8. Mezitím dne 12. 11. 2024 podal ministr spravedlnosti ve prospěch stěžovatele stížnost pro porušení zákona. Ta směřovala proti všem čtyřem pravomocným vazebním usnesením krajského soudu, potvrzeným vrchním soudem – jednalo se tedy o vzetí do vazby ze dne 19. 12. 2023 a následná tři rozhodnutí o prodloužení vazby. Se stížností ministra se v plném rozsahu ztotožnil také státní zástupce Nejvyššího státního zastupitelství. Dne 29. 11. 2024 vzal ministr spravedlnosti stížnost pro porušení zákona částečně zpět, a to v rozsahu, v němž směřovala proti těm usnesením krajského soudu a vrchního soudu, která v mezidobí zrušil Ústavní soud.

9. Nejvyšší soud v rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona vyslovil, že dvěma zbylými prodlouženími vazby (prvním a třetím prodloužením) byl skutečně zákon porušen. Tato usnesení krajského soudu a vrchního soudu proto Nejvyšší soud výrokem II rozsudku zrušil. Nejvyšší soud uvedl, že nález Ústavního soudu je třeba analogicky použít i na tato rozhodnutí o prodloužení vazby. Soudy vazbu mechanicky prodlužovaly, nerespektovaly doktrínu zesílených důvodů a pro prodlužování vazby neexistoval žádný rozumný objektivní důvod (srov. zejména body 41–44 napadeného rozsudku Nejvyššího soudu).

10. Nejvyšší soud však nevyhověl stížnosti pro porušení zákona, co se týče samotného vzetí do vazby a v tomto rozsahu ji výrokem I zamítl. Přisvědčil sice stížnosti ministra v tom, že nebyl naplněn důvod vazby podle § 67 písm. c) trestního řádu, tedy obava z pokračování v trestné činnosti, ale důvod vzetí do vazby podle § 67 písm. a), tedy obavu ze skrývání se, považoval Nejvyšší soud za naplněný.

11. Vazební důvod byl podle Nejvyššího soudu dán zejména s ohledem na to, že stěžovateli hrozil vysoký trest odnětí svobody (bod 32 rozsudku Nejvyššího soudu). Nejvyšší soud shledal, že byl naplněn pojem „skrývání se“, a to v souhrnu všech zjištěných skutečností. Tento pojem je třeba vykládat široce, nejen tak, že obviněný ukryje svou identitu, anebo se pohybuje na místě, které není známo, ale i jako obstrukční jednání, které brání v tom, aby ho soudní moc postavila před soud (bod 34 rozsudku).

12. K využití mírnějších prostředků před vzetím do vazby Nejvyšší soud uvedl: „Pravdou je, že pro to, aby tak soud, pokud je obviněný formálně k dispozici (jeho pobyt je znám), mohl postupovat, musí využít donucovací prostředky, tzn. předvolání a předvedení ve smyslu § 90 tr. ř. (srov. rozhodnutí č. 8/1989 Sb. rozh. tr.), avšak jen tehdy, když mu v tom právě obstrukční jednání obviněného nebrání. Pokud obviněný v posuzované věci předstíral vážný zdravotní stav, pak soud důvodně předvedení podle § 90 tr. ř. nepoužil, protože byl-li by obviněný skutečně tak vážně churavý, jak soudu (na rozdíl od svého skutečného jednání, které tomu neodpovídalo, jak prokázalo policií na popud soudu realizované sledování) předstíral, nemohl být realizován ani příkaz k jeho předvedení.“ K tomu doplnil, že na straně stěžovatele sice skutečně byly dány zdravotní problémy, ale ani ty nemusejí být vždy překážkou pro přítomnost u jednání soudu.

13. Nejvyšší soud shrnul, že v posuzovaném případě neshledal, že by krajský soud nerespektoval nebo nedodržel povinnosti před rozhodnutím využít jiných prostředků, protože veškerá snaha zajistit obviněného k hlavnímu líčení jiným způsobem než vzetím do vazby, byla limitována chováním a tvrzeními obviněného (bod 34 rozsudku).

III. Argumentace stěžovatele

14. Stěžovatel ústavní stížností brojí proti výroku I rozsudku Nejvyššího soudu, kterým částečně zamítl stížnost pro porušení zákona, a to co se týče rozhodnutí o vzetí do vazby. Stěžovatel tvrdí, že nebyly dány důvody útěkové vazby. Tu lze použít pouze v případě reálného rizika skrývání se nebo uprchnutí. Stěžovatel svou argumentaci opírá zejména o citace z judikatury Ústavního soudu, podle které „nutnost zabezpečení přítomnosti obviněného na

hlavním líčení ani všeobecný zájem na jeho nerušeném a plynulém průběhu nejsou samy o sobě důvodem vazby. Vzetím do vazby nelze nahrazovat jiné zákonné způsoby zabezpečení účasti obviněného. Teprve v případě, že by obstrukcím obhajoby nebylo možno zabránit ani naznačenými prostředky, by bylo možno zvažovat, že prostor obecného soudu je již zúžen do té míry, že jednání stěžovatele je nutno považovat za skrývání se ve smyslu § 67 písm. a) trestního řádu".

15. Podle stěžovatele Ústavní soud v nálezu sp. zn. III. ÚS 1966/24 v jeho věci jasně konstatoval, že krajský soud se před vzetím stěžovatele do vazby nikdy nepokusil zajistit jeho přítomnost prostřednictvím předvedení či jiného mírnějšího prostředku, a ani sám krajský soud ve svých usneseních nezmiňuje, že by předvedení nebo jakéhokoliv mírnějšího prostředku využil, a ani neodůvodňuje, proč by snad jejich využití nemohlo obstrukcím zabránit. Jednání stěžovatele proto nebylo možné považovat za skrývání se ve smyslu § 67 písm. a) trestního řádu. Stěžovatel se ohrazuje proti tvrzení Nejvyššího soudu, že nebylo možné stěžovatele předvést; z ničeho neplyne, že by krajský soud tuto možnost vůbec zvažoval. Pokud soud dospěl k závěru, že žádost stěžovatele o odročení hlavního líčení dne 19. 12. 2023 není důvodná, pak soudu nic nebránilo, aby rozhodl, že hlavní líčení neodročí, aniž by měl hned rozhodnout tím vůbec nejinvazivnějším zajišťovacím instrumentem, tedy vzetím stěžovatele do vazby.

16. Stěžovatel uvádí, že po celou dobu 9 let trvajícího trestního stíhání je plně kontaktní, se soudem spolupracuje, zdržuje se na adrese trvalého bydliště a včas přebírá veškeré soudní písemnosti. V letech 2022 a 2023 prodělal celkem tři náročné operace – odstranění zhoubného nádoru z ledviny, operaci rozsáhlé třínácticentimetrové břišní kýly a operaci krční páteře s extrakcí ploténky a aplikací čtyř šroubů do krční páteře, když tyto operace přirozeně vyžadovaly rekonvalescenci. Stěžovatel v této souvislosti odkazuje na to, že krajský soud i po vzetí stěžovatele do vazby dále odročoval hlavní líčení z důvodu nepříznivého zdravotního stavu stěžovatele, což prokazuje, že stěžovatel před vzetím do vazby nejednal obstrukčně. Stěží lze obstrukčně jednat ve vazbě, navíc, když zdravotní stav stěžovatele byl v této době monitorován a ověřován personálem vazební věznice.

17. Stěžovatel se rovněž ohrazuje proti některým skutkovým závěrům soudů. Např. soudy uvádí, že nakupoval v obchodním centru, ale ze spisu vyplývá jedině to, že odvezl svoji manželku před prodejnu potravin a nevyvíjel žádnou fyzickou aktivitu.

IV. Procesní předpoklady řízení

18. Stěžovatel v ústavní stížnosti brojí proti rozsudku Nejvyššího soudu, avšak v závěrečném petitu navrhl ke zrušení také předcházející rozhodnutí vrchního soudu a krajského soudu. Ústavní soud proto dospěl k závěru, že z návrhu není patrné, čeho se stěžovatel skutečně domáhá, a proto jej vyzval k odstranění vad. Stěžovatel nato svůj návrh upřesnil tak, že se domáhá pouze zrušení rozsudku Nejvyššího soudu, kterým byla částečně zamítnuta stížnost pro porušení zákona.

19. Po odstranění této vady stěžovatelem již Ústavní soud shledal, že procesní podmínky řízení o ústavní stížnosti jsou splněny. Ústavní stížnost byla podána včas, oprávněným a řádně zastoupeným stěžovatelem. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný a nejsou dány ani důvody nepřípustnosti.

V. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

20. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost s žádostí o vyjádření Nejvyššímu soudu, ministryni spravedlnosti a Nejvyššímu státnímu zastupitelství.

21. Nejvyšší soud ve vyjádření uvedl, že v ústavní stížnosti nejsou uváděny žádné nové skutečnosti nežli ty, na které již Nejvyšší soud reagoval v napadeném rozhodnutí. Nejvyšší soud měl na zřeteli, že rozhodování o vazbě obecný soud vede vždy v rovině pouhé pravděpodobnosti ohledně důsledků, které mohou nastat, nebude-li obviněný držen ve vazbě.

V posuzované věci se jedná o situaci srovnatelnou s tou, o níž rozhodoval Ústavní soud usnesením sp. zn. III. ÚS 189/24 ze dne 13. 2. 2024.

22. Ministryně spravedlnosti ve svém vyjádření ze dne 30. 7. 2025 uvedla, že se ztotožňuje s argumentací stěžovatele. Důvod vazby podle ní nebyl naplněn. Krajský soud se měl nejdříve pokusit zajistit přítomnost obviněného u celého hlavního líčení formou předvedení, eventuálně ukládání pořádkových pokut. Ministryně spravedlnosti setrvává na argumentech uvedených ve stížnosti pro porušení zákona, zejména že ve věci nebylo možno dojít k jednoznačnému závěru o existenci důvodné obavy, že obviněný se bude skrývat (uplatňovat obstrukce), aby se tak vyhnul trestnímu stíhání, poněvadž omluvy obviněného z hlavního líčení, na něž byl řádně předvolán, měly reálný základ – nešlo o zcela nepravdivé či zkreslené informace.

23. Nejvyšší státní zastupitelství se k ústavní stížnosti nevyjádřilo. V souladu s poučením, kterého se mu od Ústavního soudu dostalo, má tak Ústavní soud za to, že se postavení vedlejšího účastníka vzdalo [§ 28 odst. 2 a § 63 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) ve spojení s § 101 odst. 4 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád).

24. Vzhledem k tomu, že vyjádření k ústavní stížnosti neobsahovala žádné zásadní nové argumenty (a rovněž s ohledem na výrok tohoto nálezu), nezasílal již Ústavní soud s ohledem na procesní ekonomii vyjádření ministryně a Nejvyššího soudu k replice stěžovateli.

VI. Posouzení ústavní stížnosti

VI.a Obecná východiska

25. Podle čl. 8 odst. 5 Listiny nikdo nesmí být vzat do vazby, leč z důvodů a na dobu stanovenou zákonem a na základě rozhodnutí soudu. Útěkovou vazbu podle § 67 písm. a) trestního řádu lze použít jen za účelem zamezení reálnému riziku (důvodné obavy), že obviněný uprchne nebo se bude skrývat, aby se vyhnul trestnímu stíhání nebo trestu. Tyto zákonné důvody nelze rozšiřovat a vazbu nelze používat pro jiné než zákonem stanovené účely, zejména není možné ji použít jako bezprostředně uplatněný trest pro obviněného [nálezy sp. zn. I. ÚS 1694/14 ze dne 28. 7. 2014 (N 146/74 SbNU 241), bod 40; sp. zn. I. ÚS 217/15 ze dne 4. 5. 2015 (N 85/77 SbNU 247), bod 14]. Trestní soudy nesmí zapomínat na vážnost toho, že podstatou vazby je omezení osobní svobody obviněného ve chvíli, kdy je ještě považován za nevinného (čl. 40 odst. 2 Listiny). Vazba proto představuje nejzazší zajišťovací prostředek, který přichází v úvahu jen tehdy, kdy jej nelze nahradit jiným mírnějším opatřením.

26. Ústavní soud opakovaně (ve shodě s judikaturou Nejvyššího soudu) zdůraznil, že pouhá obstrukční jednání obviněného, která směřují typicky ke zdržování trestního řízení, nejsou sama o sobě důvodem vazby [nálezy sp. zn. I. ÚS 2183/12 ze dne 22. 5. 2013 (N 91/69 SbNU 429), bod 18; sp. zn. I. ÚS 2883/13 ze dne 21. 1. 2014 (N 7/72 SbNU 93), bod 22; sp. zn. III. ÚS 1966/24, bod 41]. Zdržování řízení není považováno za akceptovatelný důvod ke zbavení osobní svobody ani v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva (srov. rozsudek ve věci *Tymošenková proti Ukrajině* ze dne 30. 7. 2013 č. 49872/11, § 270).

27. Účast obviněného na trestním řízení, zejména na hlavním líčení, je možno zajistit mírnějšími prostředky, především jeho předvedením policejním orgánem podle § 90 trestního řádu. Teprve v případě, že by obstrukcím nebylo možné zabránit jinými zákonnými prostředky než vazbou, bylo by možné jednání stěžovatele považovat za skrývání se ve smyslu § 67 písm. a) trestního řádu (nález sp. zn. I. ÚS 2883/13, bod 23).

28. To znamená, že má-li být důvodem vazby obstrukční jednání obviněného, soudy jsou bezvýjimečně povinny se alespoň pokusit zajistit jeho účast na řízení mírnějšími prostředky než vazbou. Až v případě, že by se ani tyto prostředky neukázaly efektivními – obviněný by např. obstruoval (znemožňoval) i samotné předvedení nebo by bylo nutné jej na hlavní líčení

předvádět opakovaně – lze k zajištění jeho účasti vazbu použít. V takové situaci totiž již lze hovořit o tom, že se obviněný skrývá či je k tomu alespoň dána důvodná obava.

29. Těmto obecným východiskům odpovídají také nosné důvody nálezu sp. zn. III. ÚS 1966/24, kterým Ústavní soud zrušil prodloužení vazby ve věci nynějšího stěžovatele. Právní věta nálezu zní: „Pro jednání obviněného spočívající v okolnostech, které lze důvodně považovat za maření hlavního líčení, lze obviněného vzít do vazby podle § 67 písm. a) trestního řádu pouze tehdy, pokud soud vyčerpá všechna méně invazivní opatření, která mají za cíl obviněného přimět k účasti na hlavním líčení, zejména předvedení podle trestního řádu.“ Nelze tedy dospět k jinému závěru, než že soudy jsou v těchto případech vždy povinny se o použití méně invazivních způsobů zajištění účasti obviněného alespoň pokusit, pokud není nepochybně naplněn vazební důvod, tedy důvodná obava, že obviněný uprchne nebo se bude skrývat.

VI.b Použití obecných východisek na posuzovanou věc

30. Poté, co se stěžovatel opakovaně omlouval z hlavních líčení kvůli údajným zdravotním problémům, použil krajský soud operativně pátrací prostředky, na základě kterých dospěl k závěru, že stěžovatel své zdravotní problémy zveličuje (byť objektivně existují), a že je schopen se hlavního líčení zúčastnit. Krajský soud následně rozhodl o vazbě stěžovatele, aniž by se jej nejprve pokusil předvést či jinak zajistit jeho účast na hlavním líčení mírnějšími prostředky. Tuto skutečnost nezpochybňuje ani krajský soud v rozhodnutí o vzetí do vazby, ani Nejvyšší soud v napadeném rozsudku.

31. Již z toho je patrné, že krajský soud při rozhodnutí o vzetí stěžovatele do vazby [z důvodu podle § 67 písm. a) trestního řádu] nerespektoval výše uvedená ústavněprávní východiska. Nejvyšší soud pak v napadeném rozsudku tento protiústavní postup krajského soudu aproboval. Nebylo přitom žádného důvodu, aby Nejvyšší soud neaplikoval závěry nálezu sp. zn. III. ÚS 1966/24, který se týkal prodlužování vazby stěžovatele, také na samotné rozhodnutí o vzetí do vazby. Ústavní soud v nálezu sice uvedl, že se zabývá pouze prodloužením vazby a nezkoumá primárně důvody, pro které byl stěžovatel vzat do vazby (bod 43 nálezu). Důvodem toho je však prostá skutečnost, že rozhodnutí o vzetí do vazby nebyla v daném řízení u Ústavního soudu napadena. Obstrukční jednání obviněného tedy nemůže být důvodem pro vzetí do vazby, pokud soud nevyčerpá méně invazivní opatření, a tento závěr platí tím spíše při prodlužování vazby, v rámci něhož je navíc nutno zohlednit i doktrínu tzv. zesílených vazebních důvodů (bod 44 nálezu).

32. Ústavní soud se ztotožňuje s obecnými východisky napadeného rozsudku Nejvyššího soudu, která rovněž odpovídají výše citovaným závěrům Ústavního soudu. Pojem „skrývání se“ skutečně lze ve výjimečných případech rozšířit i na situace, kdy obstrukční jednání brání postavit obviněného před soud. Sám Nejvyšší soud však uvedl, že je nejprve třeba využít mírnější donucovací prostředky, tzn. předvolání a předvedení ve smyslu § 90 trestního řádu.

33. Ústavní soud se právě proto nemůže ztotožnit s následným konstatováním Nejvyššího soudu, že v posuzované věci nebylo třeba vyčerpat tyto mírnější prostředky, jelikož tomu obstrukční jednání obviněného bránilo. Tento argument Nejvyššího soudu nedává dobrý smysl. Pokud by totiž obstrukční jednání obviněného dosahovalo takové intenzity, že by soudu bránilo, aby využil mírnějších prostředků (tedy aby jej dal předvést), pak se o „pouhé“ obstrukční jednání nejedná, ale je naplněn samotný vazební důvod, tedy skrývání, resp. jeho důvodná obava. Pokud se však naopak jedná o pouhé obstrukční jednání, pak logicky mírnějších prostředků využít lze, jelikož soud ví, kde se obviněný nachází, zná jeho totožnost a je možné jej dát předvést – tak tomu bylo ve zde posuzované věci.

34. Nelze se tedy ztotožnit s Nejvyšším soudem, že by obstrukční jednání obviněného bránilo v jeho předvedení. Krajský soud nic takového ani netvrdil. Není navíc zřejmé, na základě čeho krajský soud předem usuzoval, že by pokus o předvedení stěžovatele k hlavnímu líčení byl neúspěšný, když se o nic takového vůbec nepokusil. Pokud podle Nejvyššího soudu

nebylo možné stěžovatele předvést k hlavnímu líčení (a tedy využít tohoto mírnějšího prostředku), není jasné, z jakého důvodu bylo možné jej předvést k vazebnímu zasedání, v jehož rámci bylo rozhodnuto o vzetí do vazby.

35. Nejvyšší soud k nevyužití mírnějších prostředků ze strany krajského soudu uvedl následující: „Pokud obviněný v posuzované věci předstíral vážný zdravotní stav, pak soud důvodně předvedení podle § 90 tr. ř. nepoužil, protože byl-li by obviněný skutečně tak vážně churavý, jak soudu (na rozdíl od svého skutečného jednání, které tomu neodpovídalo, jak prokázalo policií na popud soudu realizované sledování) předstíral, nemohl být realizován ani příkaz k jeho předvedení.“ Nejvyšší soud tedy fakticky uvádí, že soudy správně nepoužily mírnější prostředky v obavě z toho, že stěžovatel byl vážně churavý; současně ale tvrdí, že díky sledování věděly, že stěžovatel ve skutečnosti vážně churavý není, přičemž právě z toho důvodu ho rovnou vzaly do vazby. Tento argument je evidentně vnitřně rozporný a neospravedlňuje to, proč se krajský soud nepokusil stěžovatele nejprve předvést.

36. Posuzovaná věc přitom byla v zásadě jednoduchá – pokud krajský soud měl za to, že stěžovatel systematicky obstruuje hlavní líčení, resp. zveličuje své zdravotní problémy, měl vydat právě příkaz k jeho předvedení k hlavnímu líčení. Není samo o sobě protiústavní (byť se jedná o řešení přinejmenším neortodoxní), že krajský soud přistoupil ke sledování stěžovatele, pokud měl podezření, že závěry lékařských zpráv, postavených údajně na subjektivních pocitech stěžovatele, neodpovídají skutečnosti (bod 21 usnesení krajského soudu). Pokud však následně krajský soud vyhodnotil, že stěžovatel své problémy skutečně jen předstírá, pak bylo namístě, aby stěžovatele předvedl k hlavnímu líčení. Až pokud by se tento prostředek ukázal být neúčinným a stěžovatele by např. bylo nutno předvádět opakovaně nebo by se vůbec nepodařilo jej předvést, pak by bylo možné uvažovat o naplnění vazebního důvodu ve formě obstrukcí, dosahujících intenzity skrývání se (či jeho důvodné obavy).

37. Základním faktem přitom zůstává, že žádný ze soudů neposkytl právně relevantní důvody pro obavu, že se stěžovatel bude skrývat či uprchne. To samo o sobě představuje porušení čl. 8 odst. 5 Listiny. Kromě toho, že stěžovatel podle krajského soudu obstruoval konání hlavního líčení tím, že se z něj omlouval z důvodů, které krajský soud považoval za smyšlené, neuvedl krajský soud v bodech 19 až 32 usnesení nic, co by svědčilo o naplnění jakéhokoli vazebního důvodu. Krajský soud tedy porušil právo stěžovatele na osobní svobodu nejen tím, že vazbu prodlužoval (jak již konstatoval Ústavní soud v nálezu sp. zn. III. ÚS 1966/24 a následně Nejvyšší soud ve výroku II napadeného rozsudku), ale už i tím, že jej do vazby vůbec vzal.

38. Podstatou tohoto nálezu není hodnocení, zda a v jaké míře stěžovatel skutečně předstíral či zveličoval své zdravotní problémy, a tedy zda šlo z jeho strany o obstrukce hlavního líčení. I kdyby totiž stěžovatelovy omluvy byly zcela smyšlené, nic to nemění na povinnosti soudů se pokusit jeho přítomnost nejprve zajistit mírnějšími prostředky než vazbou – smyslem vazby totiž není trestat obviněného.

39. Pro posuzovanou věc není relevantní usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 189/24, na které odkázal Nejvyšší soud ve vyjádření k ústavní stížnosti. Nejvyšším soudem odkazované body 13 a 15 usnesení pouze shrnují, z jakých důvodů byly naplněny důvody vazby útěkové a současně vazby předstižné – stěžovatel se nezdržoval v místě trvalého bydliště, pro policii byl nedosažitelný, cestoval aktivně po různých zemích, byl zjevně způsobilý žít v cizině, nepodařilo se zjistit, kde jsou výnosy z trestné činnosti, stěžovatel dlouhodobě pokračoval v páchání rozsáhlé trestné činnosti i po podání soukromoprávních žalob atd. Následně Ústavní soud stručně shrnul, že napadená rozhodnutí jsou ústavně konformní. Není tedy vůbec zřejmé, v čem má být odkazované usnesení srovnatelné a důležité pro řešení zde posuzované věci (nadto jde o pouhé usnesení, které není závazné ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy).

40. Ústavní soud konečně nepřehlédl, že v době rozhodnutí o vzetí do vazby byl stěžovatel vázán slibem podle § 73 odst. 1 písm. b) trestního řádu, zejména slibem, že se na

vyzvání dostaví k soudu. I kdyby však stěžovatel slib porušil (což Ústavní soud v tomto nálezu taktéž nehodnotí), faktem zůstává, že pro vzetí obviněného do vazby je nutné nejen shledat porušení slibu, ale také existenci, resp. trvání důvodů vazby (§ 73 odst. 8 trestního řádu), což ve zde posuzované věci nebylo splněno. Jinak řečeno, netrvají-li důvody vazby, pak ani porušení slibu obviněného není důvodem pro znovuvzetí do vazby.

VII. Závěr

41. Ústavní soud shrnuje, že krajský soud porušil čl. 8 odst. 5 Listiny tím, že vzal stěžovatele do vazby za údajné obstruování hlavního líčení, aniž by se nejprve pokusil jeho přítomnost na řízení zajistit mírnějšími prostředky, zejména předvedením stěžovatele. Nejvyšší soud následně napadeným rozsudkem tento postup aproboval, čímž rovněž porušil základní práva stěžovatele.

42. Ústavní soud tedy ze všech výše uvedených důvodů dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná a zrušil výrok I rozsudku Nejvyššího soudu, kterým byla zamítnuta část stížnosti pro porušení zákona [§ 82 odst. 1, odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

Č. 183
Porušení presumpce neviny a zásady *in dubio pro reo* při jednostranném hodnocení důkazů
(sp. zn. I. ÚS 743/25 ze dne 19. srpna 2025)

Jestliže obecné soudy v rámci prokazování viny obviněného přistoupí k hodnocení důkazů jednostranně, nevezmou do úvahy nutnost uplatnění zásady presumpce neviny a z ní vyvozené zásady *in dubio pro reo* a nezabývají se povahou trestního řízení jako nejzazšího prostředku (*ultima ratio*) ve smyslu dle § 12 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, poruší takovým postupem základní práva obviněného.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Tomáše Langáška, soudkyně zpravodajky Dity Řepkové a soudce Jana Wintra o ústavní stížnosti stěžovatele V. F., zastoupeného JUDr. Tomášem Sokolem, advokátem, sídlem Na strži 2102/61a, Praha 4, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. listopadu 2024 č. j. 8 Tdo 910/2024-778, rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 25. března 2024 č. j. 10 To 25/2024-680 a rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 27. září 2023 č. j. 80 T 10/2022-595, za účasti Krajského soudu v Ústí nad Labem, Vrchního soudu v Praze a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a Nejvyššího státního zastupitelství jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 13. listopadu 2024 č. j. 8 Tdo 910/2024--778, rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 25. března 2024 č. j. 10 To 25/2024-680 a rozsudkem Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 27. září 2023 č. j. 80 T 10/2022--595, bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, byla porušena ústavněprávní zásada subsidiarity trestní represe podle čl. 39 Listiny základních práv a svobod, v důsledku čehož bylo porušeno právo stěžovatele nebýt stíhán jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon dle čl. 8 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, a také porušena zásada *in dubio pro reo* dle čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a shrnutí dosavadního průběhu řízení

1. Stěžovatel se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, a to pro porušení jeho práv chráněných čl. 8, 36, čl. 37 odst. 2 a čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Rozsudkem Krajského soudu v Ústí nad Labem (dále jen „krajský soud“) ze dne 27. 9. 2023 č. j. 80 T 10/2022-595 ve spojení s rozsudkem Vrchního soudu v Praze (dále jen „vrchní soud“) ze dne 25. 3. 2024 č. j. 10 To 25/2024-680 byl stěžovatel uznán vinným přečinem

ublížení na zdraví podle § 146 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2021, (dále jen „trestní zákoník“) spáchaný ve stadiu pokusu podle § 21 odst. 1 trestního zákoníku a zločinem vydírání podle § 175 odst. 1, odst. 2 písm. e) trestního zákoníku. Za tyto trestné činy byl odsouzen k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání 2,5 roku, jehož výkon mu byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání 3 let. Podle § 229 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), byla poškozená odkázána s uplatněným nárokem na náhradu nemajetkové újmy na řízení ve věcech občanskoprávních.

3. Přečinu ublížení na zdraví (ve stadiu pokusu) se stěžovatel dle výroku napadených rozsudků dopustil (zkráceně řečeno) tím, že v přítomnosti policistů udeřil kovovou holí do míst, ve kterých v tu dobu přidržovala levou rukou kari síť poškozená, přičemž ta těsně před dopadem hole na kari síť levou rukou kari sítě pustila. V případě, že by stěžovatel poškozenou holí do levé ruky zasáhl, mohl jí způsobit zranění v podobě zlomeniny článku prstu levé ruky, poranění mezičlánkového kloubu, poranění šlachy či tíhového váčku (dále jen „skutek I“). Zločinu vydírání se stěžovatel dle výroků napadených rozsudků dopustil tím, že na počátku listopadu 2021 v okamžiku, kdy kolem jeho pozemku procházela po cyklostezce poškozená, na ni začal řvát přes plot, že pokud nestáhne výpověď, tak je všechny postřílí a že má známé na státním zastupitelství (dále jen „skutek II“).

4. V odůvodnění rozsudku krajský soud uvedl, že jednání stěžovatele popsané ve skutku I je zaznamenáno na kamerovém záznamu na místě přítomných policistů, který dle krajského soudu jednoznačně prokazuje, že se nejednalo o demonstrativní úder stěžovatele do kari sítě. Na záznamu je úder, který stěžovatel provedl s maximální možnou razancí, nevedl jej horizontálně, ale vertikálně, k úderu použil obě ruce, čímž zvýšil jeho razanci, a úder provedl s výpadem levé nohy vpřed, což rovněž zvyšovalo razanci úderu. Stěžovatel si také vědomě vybral místo, kam dojde, a na které udeří. Rovněž je při dopadu hole jasně slyšitelný kovový zvuk, který prokazuje, že úder směřoval do plotu, a nikoliv do podezdívky. Krajský soud také poukázal na to, že stěžovatel na kamerovém záznamu k výtce policisty uvádí: „Praštil jsem přes plot. Kdybych praštil přes ruce, tak by je měla zlomený, ne?“ Způsob provedení úderu a vyjádření stěžovatele bezprostředně po úderu podle krajského soudu prokazuje skutečnost, že stěžovatel vědomě a chtěně usiloval o způsobení následku v podobě újmy na zdraví. Krajský soud vypořádal i námitky stěžovatele týkající se toho, zda by tvrzená obrana plotu nemohla být posuzována jako krajní nouze či nutná obrana, obě tyto možnosti ale vyloučil. Oproti obžalobě se krajský soud neztotožnil s kvalifikací skutku I i jako přečinu výtržnictví podle § 358 odst. 1 trestního zákoníku.

5. Spáchání skutku II stěžovatel zcela popřel, poškozená naopak uvedla, že se stal, když míjela stěžovatele. Krajský soud se tedy ocitl v situaci, kdy proti sobě stálo tvrzení stěžovatele proti tvrzení poškozené, a musel posuzovat věrohodnost jejich výpovědí. Pokud jde o stěžovatele, tohoto označil krajský soud za spíše nevěrohodného vzhledem ke skutečnosti, že nevypovídal pravdivě ani ke skutku I, že skutek tak, jak jej poškozená popsala, nijak nevybočoval svou intenzitou z jednání, kterého se vůči sobě navzájem stěžovatel a poškozená měli po desetiletí dopouštět, a že pokud se stěžovatel byl schopen vůči poškozené dopustit jednání popsaného ve skutku I, pak není vyloučeno, že by se mohl dopustit i jednání popsaného ve skutku II. Primárním usvědčujícím důkazem shledal soud výpověď poškozené, která byla vyhodnocena jako věrohodná a je dle krajského soudu dále podpořena změnou psychického stavu poškozené, dobou a způsobem nahlášení skutku (na jeho ohlášení nejprve rezignovala a skutek poprvé oznámila bezděčně při výslechu dne 9. 12. 2021, pokud by si jej vymyslela, s nahlášením by nevyčkávala) i okolností, že stěžovateli bylo dne 26. 10. 2021 doručeno usnesení o zahájení trestního stíhání pro skutek I, což zapadá do časového rámce určení spáchání skutku II. Na základě těchto skutečností krajský soud dospěl k závěru, že výpovědí poškozené ve spojení s dalšími nepřímými důkazy je nesporným způsobem prokázáno, že stěžovatel spáchal skutek II.

6. Dále se soud zabýval tím, že měl stěžovatel dle obžaloby způsobit poškozené v rámci spáchání skutku II těžkou újmu na zdraví v podobě poruchy přizpůsobení. Krajský soud v tomto ohledu uzavřel, že těžká újma na zdraví byla poškozené způsobena skutkem I a zabýval se dále tím, zda by skutek I neměl být kvalifikován jako zločin ublížení na zdraví podle § 146 odst. 1 a 3 trestního zákoníku. Soud měl tak za prokázanou skutečnost, že hrubé a násilné jednání se stalo mezi stěžovatelem a poškozenou běžnou normou, podle které se obě strany chovaly desítky roků. Jednalo se o jednání oboustranné, poškozená v minulosti vystupovala s větší mírou násilnosti než stěžovatel. V obecné rovině bylo povinností stěžovatele předpokládat, že případný násilný čin může způsobit vyjma zranění fyzického i dodatečný rozvoj poruchy psychického zdraví. V konkrétním případě však soud nebyl schopen dovodit, na základě čeho by stěžovatel mohl u tohoto skutku, který svou intenzitou nevybočoval z řady předchozích konfliktů, předpokládat, že by mohl způsobit i rozvoj psychické poruchy. Pro absenci zavinění ke způsobenému následku v podobě těžké újmy na zdraví absentuje trestněprávní odpovědnost stěžovatele za způsobený následek.

7. Dle rozsudku vrchního soudu krajský soud nepochybil, když skutkové závěry o vině stěžovatele skutkem I založil na kamerovém záznamu, který zachycuje i usvědčující vlastní komentáře stěžovatele k jeho záměru. Pokud jde o skutek II, krajský soud dle vrchního soudu usvědčující výpověď poškozené při kritickém zhodnocení její osoby adekvátně zasadil do odpovídajících momentů, jež ji podporují. Vrchní soud konstatoval, že krajský soud základ pro svá skutková zjištění a pro závěr o vině stěžovatele získal po logickém zhodnocení všech před ním provedených důkazů. Důvodem zásahu vrchního soudu dle § 258 odst. 1 písm. d) trestního řádu byla pominuta otázka časové působnosti trestního zákoníku, která vedla k chybnému závěru o právní kvalifikaci.

8. Nejvyšší soud následně dle § 265i odst. 1 písm. e) trestního řádu odmítl dovolání stěžovatele. Uvedl, že jeho námitky, jsou obsahově shodné s argumentací uplatněnou nejen v řízení před soudem prvního stupně, ale rovněž v rámci odvolání. Z odůvodnění rozhodnutí soudů je dle Nejvyššího soudu zřejmá logická návaznost mezi provedenými důkazy, jejich hodnocením, učiněnými skutkovými zjištěními relevantními pro právní posouzení i přijatými právními závěry. Nejvyšší soud se v napadeném usnesení vyjádřil k jednotlivým námitkám stěžovatele, přičemž v podstatě zopakoval argumentaci z rozsudku krajského soudu. K argumentaci o nedostatku společenské škodlivosti jednání stěžovatele Nejvyšší soud uvedl, že byl-li spáchán trestný čin, jehož skutková podstata byla beze zbytku ve všech znacích naplněna, jak je tomu v posuzovaném případě, nemůže stát rezignovat na svou roli při ochraně oprávněných zájmů (fyzických a právnických osob) poukazem na primární existenci institutů jiných právních odvětví, jimiž lze zajistit nápravu. V dané trestní věci taktéž není možno spatřovat žádné mimořádné okolnosti případu, pro které by neměla být trestní odpovědnost stěžovatele uplatněna. Nelze také pominout historii sporů mezi stěžovatelem a poškozenou. Je sice pravda, že tyto konflikty jsou vzájemné, ale s ohledem na výchovný účel trestu lze předpokládat, že alespoň po dobu běhu zkušební doby, bude stěžovatel v sousedských sporech s poškozenou zdrženlivější, což by mohlo vést k uklidnění celé sousedské situace. Stěží pak lze aplikovat ustanovení § 12 odst. 2 trestního zákoníku za situace, kdy se stěžovatel dopustil dvou trestných činů. Uzavřel pak, že soudy nižších stupňů správně neuvěřily obhajobě stěžovatele, závěry obsažené v odůvodnění jejich rozhodnutí jsou jasné, logické, přesvědčivé a nevykazují znaky libovůle při hodnocení důkazů.

II. Argumentace stěžovatele a vyjádření účastníků řízení

9. Stěžovatel se podanou ústavní stížností domáhá zrušení rozsudku krajského soudu, rozsudku vrchního soudu a usnesení Nejvyššího soudu. Má za to, že rozhodnutí stojí na nedostatku důkazních prostředků, respektive že mezi provedenými důkazními prostředky a soudy z nich učiněnými skutkovými zjištěními je dán extrémní nesoulad. Závěr o vině

stěžovatele není dle něj možné na základě provedených důkazů v žádném případě založit. Namítá také, že soudy bezdůvodně odmítly provést stěžovatelem navrhovaný důkaz (znalecký posudek z oboru biomechaniky). Dle stěžovatele soudy porušily zásadu presumpce neviny a zásadu *in dubio pro reo*, a to natolik zásadním způsobem, že uvedenými rozhodnutími zasáhly do ústavně zaručených práv stěžovatele, přičemž stěžovatel také obsáhle uvádí, vůči kterým konkrétním závěrům soudů jeho námitky stran porušení presumpce neviny a zásady *in dubio pro reo* směřují. Kromě uvedeného ke skutku II stěžovatel namítá, že není prakticky vůbec vymezen, jedná se o zcela nekonkrétní skutek, který není možné časově ani místně zařadit.

10. Krajský soud se ve svém vyjádření k ústavní stížnosti ke skutku I uvedl, že po celkovém provedení dokazování dospěl k závěrům, na jejichž základě návrh na další doplnění dokazování zamítl. Důkazní situace byla odlišná od jiných případů vzhledem k výraznému usnadnění ohledně prokázání totožnosti pachatele a prokázání naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu kamerovým záznamem. Krajský soud má za to, že v odůvodnění zamítnutí návrhu na doplnění dokazování sice stručným, ale v kontextu zbylé části odůvodnění rozsudku dostatečným způsobem vysvětlil, co jej k nevyhovění návrhu vedlo. Dále krajský soud reagoval na některá konkrétní tvrzení obsažená v ústavní stížnosti, přičemž tato označil za nepravdivá či zcela rozporná s provedenými důkazy, jde o tvrzení, že se soudy odmítly zabývat kontextem vztahů mezi stěžovatelem a sousedy (krajský soud odkazuje na řadu listinných důkazů dokumentujících sousedské spory); soud nevzal v potaz výpovědi stěžovatele (těmi se soud zabýval, ale vyhodnotil je jako rozporné s ostatními důkazy); stěžovatel k prokázané skutečnosti, že poškozenou do ruky netrefil (tedy z výsledku) dovozuje příčinu tohoto výsledku (nezranění poškozené, neboť poškozenou trefit nechtěl; tvrzení stěžovatele, že plot netrefil a trefil maximálně podezdívku (toto je v rozporu s obsahem kamerového záznamu). Ke skutku II krajský soud k námitkám týkajícím se nedostatečného vymezení skutku odkázal na judikaturu Nejvyššího soudu a Ústavního soudu a konstatoval, že není pravda, že by skutek II a jeho popis ve skutkové větě rozsudku neobsahoval náležitosti vyplývající z trestního řádu. K dalším námitkám stěžovatele stran nesprávného zjištění skutkového stavu a nesouhlasu se způsobem vyhodnocení provedených důkazů, krajský soud uvádí, že byť jediným přímým usvědčujícím důkazem byla výpověď poškozené, nejednalo se o důkaz jediný, na kterém soud vybudoval skutková zjištění a následně i závěr o vině stěžovatele. K poukazování stěžovatele na motiv poškozené jej křivě obvinit krajský soud uvádí, že pouze z existence silného motivu pro křivé obvinění stěžovatele nelze bez dalšího dovodit nevěrohodnost výpovědi poškozené. Poté připomněl skutečnosti, které podpořily věrohodnost výpovědi poškozené. Poukázal také na skutečnost, že při objasňování skutkového stavu obstarával a prováděl důkazy i ve prospěch stěžovatele. Krajský soud nakonec uzavřel, že je toho názoru, že k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod stěžovatele nedošlo.

11. Vrchní soud v Praze ve vyjádření k ústavní stížnosti odkázal na vlastní rozsudek ve věci, v jehož odůvodnění jsou prezentovány výsledky a závěry přezkumu napadeného rozsudku z podnětu podaných odvolání. Obsah ústavní stížnosti je podle názoru vrchního soudu opakem tvrzení z jejího bodu 49.

12. Nejvyšší soud ve vyjádření odkázal na judikaturu Ústavního soudu týkající se zásady *in dubio pro reo*, ze které vyplývá, že pokud měly obecné soudy po řádném provedení a vyhodnocení důkazů za to, že skutek byl dostatečně prokázán, nebyly podmínky pro uplatnění zásady *in dubio pro reo* naplněny, neboť soudy žádné pochybnosti neměly. Za situace, kdy jsou konfliktu přítomni dva přivolaní policisté a stěžovatel je jimi upozorněn na řešení problému soudní cestou, použije i přesto hůl k útoku na poškozenou, lze stěží aplikovat ustanovení § 12 odst. 2 trestního zákoníku. Z podané ústavní stížnosti je nezpochybnitelné, že se stěžovatel ve své podstatě domáhá toho, aby Ústavní soud pod záštitou domnělého porušení práva na spravedlivý proces obecným soudům vytkl nesprávné hodnocení důkazů, které neodpovídá představám stěžovatele.

13. K ústavní stížnosti se vyjádřilo také Nejvyšší státní zastupitelství (dále jen „NSZ“), které upozorňuje, že stěžovatel ve své ústavní stížnosti zcela opakuje svoji obhajobu, kterou uplatnil před nalézacím soudem i v rámci odvolacího řízení, stejně jako ve svém dovolání, část předmětné stížnosti je s dovoláním i obsahově shodná. NSZ proto v podrobnostech odkázalo na vyjádření státní zástupkyně k dovolání stěžovatele. Ke správnosti rozhodnutí obecných soudů NSZ konstatuje, že skutková zjištění, ze kterých soudy nižších stupňů vycházely, nejsou v žádném, natož ve zjevném (extrémním) rozporu s provedenými důkazy. Stěžovatel v ústavní stížnosti pouze napadá zcela zákonný a řádný postup soudů, které dostály své povinnosti nejen o důkazních návrzích rozhodnout, ale také vyložily, z jakých důvodů navržené důkazy neprovedly. NSZ také odkazuje na judikaturu Ústavního soudu týkající se dodržení zásady *in dubio pro reo*. Nakonec uzavírá, že napadená rozhodnutí stěžovatelem vytýkanými vadami netrpí.

14. Vrchní státní zastupitelství v Praze v přípisu uvedlo, že se vzdává postavení vedlejšího účastníka řízení. Krajské státní zastupitelství v Ústí nad Labem se k ústavní stížnosti nevyjádřilo, Ústavní soud má tedy za to, že se postavení vedlejšího účastníka rovněž vzdalo.

15. Ústavní soud zaslal vyjádření účastníků řízení a vedlejšího účastníka k replice stěžovateli. Tento prostřednictvím právního zástupce uvedl, že vyjádření banalizují podanou ústavní stížnost, aniž by věcně vypořádala podstatu stěžovatelových námitek. Podstatou podané ústavní stížnosti je tvrzení, že soudy se řádně nezabývaly provedenými důkazy, pominuly některé podstatné a pro věc zásadní okolnosti, případně vyšly ze zcela nedostatečného množství důkazních prostředků, nebo zásadní důkazy opomněly. Blíže se stěžovatel vyjádřil především k argumentaci krajského soudu, přičemž zejména poukázal na znalecký posudek ke skutku I, který nechal vypracovat. Stěžovatel nesouhlasí s rozborem obsaženým v odst. 4 vyjádření krajského soudu, kde tento rozsáhle argumentuje prostřednictvím laických výpočtů. Je to dle stěžovatele právě soudní znalec, který má činit zjištění ohledně důležitých odborných otázek. Znalecké závěry nemohou být nahrazeny samostatnou úvahou soudu. Stěžovatel dále poupravil tvrzení obsažená v ústavní stížnosti tak, že poukázal na skutečnost, že pokud by jeho záměrem bylo poškozenou zasáhnout, zřejmě by toho byl s ohledem na okolnosti schopen, avšak ze závěrů znaleckého posudku vyplývá, že tímto způsobem v daném případě úder holí nebyl vůbec veden. Jádrem výhrady stěžovatele vůči hodnocení provedeného důkazu videem tak není otázka toho, zda poškozená uhnula či neuhnula rukou, ale to, že z uvedeného videa je při jeho dostatečně podrobné analýze zjevné, že úder vůbec vůči její ruce nesměřoval a zasáhnout ji nemohl. Co se týče skutku II, setrval stěžovatel na svých výhradách uvedených v ústavní stížnosti. Blíže především zdůraznil neurčitost vymezení skutku („začátkem listopadu 2021“), pro kterou se nemohl podezření z jeho spáchání fakticky vůbec bránit. Jeho obhajobu nebylo možné vést jinak než pouhým odmítáním tvrzení poškozené.

16. Následně zaslal stěžovatel Ústavnímu soudu své vlastní vyjádření, ve kterém uvedl, že informace podávané soudy jsou vymyšlené. K věci sdělil, že znalecký posudek zcela vyloučil, že by se v případě skutku I jednalo o pokus o ublížení na zdraví, šlo o demonstrativní úder. Dále ve vyjádření obsáhle popsal vývoj sousedských vztahů s poškozenou. Nakonec zdůraznil, že celé trestní stíhání je účelové, založené na ničím nepodložených křivých obviněních.

III. Procesní podmínky řízení

17. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je zastoupen advokátem dle § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny procesní prostředky k ochraně svých práv.

IV. Posouzení Ústavním soudem

18. Ústavní soud se seznámil s napadenými rozhodnutími, vyjádřeními, obsahem spisu a na základě toho dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

IV. 1. Obecná ústavněprávní východiska

19. Právní stát zajišťuje ochranu základních práv a svobod soudní mocí. Z myšlenky právního státu vychází i celé pojetí trestního řízení, kterým dochází k významnému zásahu do základních práv a života jednotlivce. Takový zásah musí mít dostatečně silné ospravedlnění. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu z hlediska materiálně právního musí zakázané jednání představovat dostatečně závažnou hrozbu pro společnost jako celek a jeho jednotlivé znaky musí být jednoznačně stanoveny zákonem. Z hlediska procesně právního pak musí být jednoznačně zjištěno a prokázáno, že se skutek, který je předmětem obžaloby, objektivně stal, že představuje skutečně závažnou hrozbu pro společnost jako celek a že odsouzená osoba je skutečně tou, která toto jednání spáchala nebo se na jeho páchání podílela [nález ze dne 27. 3. 2017 sp. zn. II. ÚS 4266/16 (N 52/84 SbNU 603)]. Tyto skutečnosti mohou být zjišťovány a ověřovány pouze způsobem respektujícím pravidla spravedlivého procesu.

20. K principům spravedlivého procesu patří i princip presumpce neviny, dle kterého je každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, považován za nevinného, dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla vyslovena jeho vina (čl. 40 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod). Ústavní soud se v minulosti opakovaně vyjádřil, že princip presumpce neviny a z něj vyvěrající zásady a subprincipy (včetně zásady *in dubio pro reo*) vyžadují, aby to byl stát, kdo v trestním řízení nese důkazní břemeno, a tudíž i povinnost prokázat jednotlivci s jistotou mimo rozumnou pochybnost, že spáchal trestný čin, z něhož je obviněn (§ 2 odst. 5 trestního řádu). Jinak řečeno, v duchu těchto principů je to stát, kdo je povinen prokázat obviněnému vinu, a ne obviněný, kdo je povinen prokázat svou nevinu [nález ze dne 6. 3. 2020 sp. zn. II. ÚS 2929/18 (N 42/99 SbNU 49)].

21. Obsahem pravidla *in dubio pro reo* pak je, že není-li v důkazním řízení dosaženo praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, tj. jsou-li přítomny důvodné pochybnosti ve vztahu ke skutku či osobě pachatele, jež nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu, je nutno rozhodnout ve prospěch obžalovaného. Ani vysoký stupeň podezření přitom sám o sobě není s to vytvořit zákonný podklad pro odsuzující výrok. Trestní řízení vyžaduje ten nejvyšší možný stupeň jistoty, který lze od lidského poznání požadovat, alespoň na úrovni obecného pravidla „prokázání mimo jakoukoliv rozumnou pochybnost“. Uplatnění zásady presumpce neviny a z ní vyvozené zásady *in dubio pro reo* je tedy namístě, pokud soud po vyhodnocení všech v úvahu přicházejících důkazů dospěje k závěru, že není možné se jednoznačně přiklonit k žádné ze skupiny odporujících si důkazů, takže zůstávají pochybnosti o tom, jak se skutkový děj odehrál [nález ze dne 24. 9. 2019 sp. zn. II. ÚS 698/19 (N 164/96 SbNU 112)].

22. Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) to shrnuje slovy, že zásada presumpce neviny a z ní plynoucí zásada *in dubio pro reo* vyžadují, aby soudci „nevycházeli z předem pojatého přesvědčení, že obžalovaný spáchal čin, který je mu kladen za vinu, aby důkazní břemeno spočívalo na obžalobě a aby případné pochybnosti byly využity ve prospěch obžalovaného“. Případná předpojatost soudu může být přitom dovozena nejen z výslovných vyjádření na adresu obviněného, nýbrž i ze způsobu, jakým jsou napadená rozhodnutí odůvodněna (rozsudek ESLP ve věci *Lavents proti Litvě* ze dne 28. 11. 2002 č. 58442/00, § 125–126; rozsudek ESLP ve věci *Melich a Beck proti České republice* ze dne 24. 7. 2008 č. 35450/04, § 49). Pakliže soudy těmto požadavkům nedostojí, poruší stěžovatelova práva podle čl. 6 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

23. Dále platí, že trestní právo představuje v systému právní regulace příslovečný nejzazší prostředek (*ultima ratio*). To znamená, že nikoliv každé jednání, které se ukáže být iracionálním, nehospodárným, či dokonce protiprávním, je nutně i jednáním, které by mělo být potrestáno prostředky trestního práva. Prostředky trestního práva mají a musejí být užívány jen tehdy, nepřichází-li užití jiných prostředků právního řádu v úvahu, neboť již byly vyčerpány nebo jsou zjevně neúčinné či nevhodné. Užití trestněprávního postupu, aniž by prostředky jiných právních odvětví (zejména prostředky soukromoprávní a při jejich nedostatečnosti sankce správní), byly – pokud jsou dostupné – případně použity, je v rozporu se zásadou subsidiarity trestní represe, která vyžaduje, aby stát uplatňoval prostředky trestního práva zdrženlivě, tedy jen v případech, kde jiné právní prostředky selhávají nebo nejsou efektivní (nález ze dne 24. 9. 2019 sp. zn. II. ÚS 698/19). Takováto povaha trestního práva je ostatně i reflexí principu proporcionality, který ustálená judikatura Ústavního soudu považuje za výraz demokratického právního státu ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy, z jehož podstaty plyne, že stát může omezovat základní práva osob jen v míře nezbytné pro dosažení účelu aplikované zákonné normy [nález ze dne 31. 7. 2006 sp. zn. IV. ÚS 227/05 (N 144/42 SbNU 161)]. Normativní výraz uvedeného principu je obsažen v ustanovení § 12 odst. 2 trestního zákoníku, podle kterého „trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu“.

24. Ústavní soud zdůrazňuje, že při přezkumu skutkových zjištění obecných soudů respektuje princip nezávislosti obecných soudů (čl. 82 Ústavy) a zásadu, že Ústavnímu soudu zásadně nepřísluší pravomoc nahrazovat svým názorem úvahy obecných soudů stran úplnosti, věrohodnosti a pravdivosti důkazů, jakož i jejich úvahy stran skutkových zjištění, neboť tato činnost je ve výlučné kompetenci obecných soudů [nález ze dne 1. 2. 1994 sp. zn. III. ÚS 23/93 (N 5/1 SbNU 41) a na něj navazující judikatura]. Uvedený závěr vyplývá mimo jiné i ze zásad bezprostřednosti a ústnosti uplatňujících se v trestním řízení před soudem. Obecné soudy nicméně nemají při hodnocení důkazů a vyvozování skutkových zjištění absolutní volnost. Její limity jsou vymezeny zejména základními právy dotčených osob (např. právem na spravedlivý proces) a principy vyplývajícími z ústavního pořádku České republiky (např. zákazem svévole). Dokazováním si totiž obecné soudy, resp. obecněji orgány činné v trestním řízení zajišťují skutkový podklad pro své rozhodnutí, pročež na tom, do jaké míry úplně a věrně se jim to povede, závisí správnost a spravedlnost jejich rozhodnutí. Z toho důvodu musejí dodržet vysoký standard, i pokud jde o hodnocení vypovídací schopnosti a hodnověrnosti důkazů samotných, a jejich činnost podléhá byť v omezené míře ústavnímu přezkumu (nález ze dne 6. 3. 2020 sp. zn. II. ÚS 2929/18).

25. Ústavní soud tak může v určitých případech přistoupit ke kasaci rozhodnutí, a děje se tak v případech, v nichž nebyl důkazní postup pečlivě a úplně popsán a logicky a přesvědčivě odůvodněn [nález ze dne 30. 11. 2000 sp. zn. III. ÚS 463/2000 (N 181/20 SbNU 267)], nebo kdy v soudním rozhodování byla učiněná skutková zjištění v extrémním rozporu s provedenými důkazy, takže výsledek dokazování se jeví jako naprosto nespravedlivý a věcně neudržitelný. Extrémní rozpor je dán zejména tehdy, nemají-li skutková zjištění obecných soudů žádnou obsahovou spojitost s provedenými důkazy, nebo pokud hodnocení důkazů v napadeném rozhodnutí zcela absentuje (nález ze dne 6. 3. 2020 sp. zn. II. ÚS 2929/18). S tím je úzce spojen také zákaz deformace důkazů, tedy zákaz vyvozování takových skutkových zjištění, která z provedených důkazů při jejich racionálním a logickém zhodnocení vyplývat nemohou [nález ze dne 2. 5. 2023 sp. zn. II. ÚS 3044/22 (N 77/118 SbNU 37)].

26. Pokud jde o prokazování trestných činů, je třeba vzhledem k charakteru posuzované věci také připomenout, že ve své judikatuře Ústavní soud konstatoval, že důkazní situace, při níž v trestním řízení existuje pouze jediný usvědčující důkaz, je z poznávacího hlediska nesnadná a obsahuje v sobě riziko možných chyb a omylů. V takových případech musí být

věnována mimořádná pozornost důkladnému prověření toho jediného přímého usvědčujícího důkazu. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny vyvinout veškeré úsilí, aby tento jediný usvědčující důkaz byl pokud možno doplněn jinými, byť třeba nepřímými důkazy [nález ze dne 17. 6. 2004 sp. zn. IV. ÚS 37/03 (N 81/33 SbNU 285)]. V situaci „tvrzení proti tvrzení" je pak potřebné na soud, a to z hlediska práva ústavního i podústavního, klást zvýšené požadavky v souvislosti s vyvozením závěrů o tom, které skutečnosti vzal za prokázané, o které důkazy svá skutková zjištění opřel a jakými úvahami se řídil při hodnocení provedených důkazů [nález ze dne 22. 6. 2016 sp. zn. I. ÚS 520/16 (N 119/81 SbNU 853) a tam citovaná judikatura]. Obecné soudy musí v takové situaci důkladně posuzovat věrohodnost jednotlivých proti sobě stojících výpovědí a postupovat obzvláště pečlivě a obezřetně při hodnocení těchto výpovědí a vyvozování skutkových závěrů, a to za přísného respektování principu presumpce neviny. Uvedená povinnost obecných soudů je pak ještě zvýrazněna v případech, kdy taková svědecká výpověď stojící proti výpovědi obviněného, představuje jediný přímý důkaz, z nějž má být prokázána vina obviněného. Kromě toho obecné soudy rozhodně nemohou opomenout, je-li u svědka či svědků, jejichž výpověď stojí proti výpovědi obviněného, objektivně přítomna pochybnost o jejich nezainteresovanosti na výsledku řízení (nález ze dne 22. 6. 2016 sp. zn. I. ÚS 520/16).

IV. 2. Aplikace obecných východisek na posuzovanou věc

27. Ústavní soud na základě podané ústavní stížnosti přezkoumal řízení, které jí předcházelo, a se zřetelem k výše citovanému dospěl k závěru, že obecné soudy v posuzované věci při hodnocení důkazů nezohlednily všechny podstatné okolnosti případu a dopustily se pochybení tak závažných, že odůvodňují kasační zásah Ústavního soudu.

IV. 2. a) Ke skutku I

28. K závěru o vině stěžovatele skutkem I dospěly soudy na základě (1) kamerového záznamu a (2) vyjádření stěžovatele (taktéž zachyceném na kamerovém záznamu): „Praštil jsem přes plot. Kdybych praštil přes ruce, tak by je měla zlomený, ne?" Proti tomu stěžovatel tvrdil, že neměl v úmyslu poškozenou zranit, udělal to proto, že chtěl, aby poškozená a její bratr odstoupili (od plotu).

29. Verzi stěžovatele krajský soud s odkazem na shora uvedené důkazy odmítl. Na kamerovém záznamu dle krajského soudu není zaznamenán demonstrativní úder, ale úder, který stěžovatel provedl s maximální možnou razancí. Kromě toho krajský soud poukázal na skutečnost, že si stěžovatel vědomě vybral místo, kam dojde, a místo, na které udeří, přičemž mohl do plotu udeřit demonstrativně v jeho středu, tedy ve vzdálenosti jednoho metru od obou osob. Dále krajský soud uvádí, že „z kamerového záznamu je zřejmé, že ve vertikálním směru se trasa pohybu hole kryje se sloupcem na kari síti, ve kterém poškozená levou rukou síť držela". Z uvedených skutečností ani z odůvodnění napadeného rozsudku nevyplývá, že by krajský soud nad rámec zhlédnutí kamerového záznamu provedl jakýkoli důkaz, ze kterého by jednoznačně vyplynulo, že úder stěžovatele byl směřován přesně do míst, kde poškozená rukou držela kari síť, tedy důkaz prokazující úmysl stěžovatele zasáhnout poškozenou.

30. Krajský soud úmysl stěžovatele „dotvořil" a uzavřel, že k následku (úder by dle znalce z oboru zdravotnictví, odvětví soudní lékařství, mohl způsobit zlomeniny článků prstů či poranění kloubu) nedošlo díky tomu, že poškozená rukou uhnula. Krajský soud se nijak blíže nezabýval možností, že i kdyby poškozená ruku ponechala na kari síti, tyč by na ni dopadnout nemohla, neboť, jak stěžovatel tvrdil v rámci obhajoby, na její ruku nemířil. Resp. k této variantě krajský soud v reakci na obhajobou navrhované doplnění dokazování pouze konstatoval, že pokud by nastala některá z alternativ, tedy že by stěžovatel holí na plot nedosáhl, nebo by holí udeřil nikoliv do místa, kde poškozená plot držela, ale do místa nad rukou poškozené, přičemž hůl by se o plot zarazila a k ruce poškozené, kterou poškozená držela plot,

by se nedostala, pak by takové jednání bylo namístě kvalifikovat rovněž jako pokus trestného činu, přičemž by se mohlo jednat o pokus nezpůsobilý. Vzhledem k tomu, že i v těchto případech by krajský soud stěžovatele shledal vinným, jeví se, že krajský soud si byl naprosto jist, že stěžovatel měl v úmyslu poškozenou zasáhnout (a pokud ji nezasáhl, tak buď proto, že uhnula, nebo proto, že se netrefil). Není však zřejmé, ze kterého důkazu krajský soud jistotu ohledně úmyslu stěžovatele čerpal.

31. Postup krajského soudu a jeho popsaná jistota ohledně úmyslu stěžovatele zasáhnout poškozenou je ještě více zarážející při vědomí dalších okolností situace, a sice že policisté přijeli na místo činu řešit událost, při níž krátce před příjezdem policistů stěžovatel shodil předmětný dílec plotu (kari síť), který při pádu zasáhl plastovou židli ve vlastnictví poškozené. Takový předchozí akt by podporoval spíše obhajobu stěžovatele v tom smyslu, že v rámci celé události útočil na samotný plot (věc), nikoli na poškozenou. Ani tím se však krajský soud nijak nezabýval.

32. Své úvahy ohledně viny stěžovatele krajský soud dále podpořil odkazem na výše citovanou větu, ze které dovodil, že si stěžovatel byl vědom „skutečnosti, že kdyby poškozenou trefil přes ruce, měla by je zlomené. Je tedy zřejmé, že ohledně následků, které úderem hole mohl způsobit, [stěžovatel] připouštěl i možnost zlomení rukou“. To je ovšem dezinterpretace vyjádření stěžovatele. Tento příslušným vyjádřením pouze konstatuje, že pokud by trefil ruce poškozené, měla by je zlomené. Možnost zlomení rukou tím nepřipouští. Věta mohla také znamenat, že si stěžovatel byl vědom následků (jak dovozuje i krajský soud), a právě proto na ruce poškozené nemířil. Touto variantou interpretace se však krajský soud rovněž nezabýval.

33. Jak vyplývá z odůvodnění rozsudku, krajský soud za zcela dostačující k prokázání viny stěžovatele považoval videozáznam, který doplnil znaleckým posudkem, ze kterého vyplynuly závěry ohledně možného zranění poškozené v případě, že by neuhnula s rukou. Samotnému důslednému prokázání naplnění všech znaků skutkové podstaty trestného činu, kterého se měl stěžovatel dopustit, však krajský soud nevěnoval pozornost nad rámec zhlédnutí kamerového záznamu. Pouze na podkladě kamerového záznamu však, jak vyplývá ze shora uvedeného, nelze s jistotou požadovanou v rámci trestního řízení (prokázání mimo jakoukoliv rozumnou pochybnost) dospět k závěru o vině stěžovatele skutkem I, tj. naplnění subjektivní stránky projednávaného trestného činu. V posuzované věci tak, jak je nyní objasněna, stále přetrvávají důvodné pochybnosti minimálně ohledně úmyslu stěžovatele zasáhnout poškozenou.

34. Kromě toho krajský soud zcela rezignoval na uvážení nutnosti užití prostředků trestního práva. Jak bylo vysvětleno výše v rámci obecných východisek, trestní právo představuje prostředek *ultima ratio* a soudy jsou povinny zvažovat, zda v jimi posuzovaném případě jde skutečně o jednání, které má být řešeno prostředky trestního práva, či zda přichází do úvahy prostředky jiných právních odvětví (kupříkladu sankce správní). V posuzovaném případě ze spisového materiálu vyplývá, že sami policisté, kteří byli přítomni situaci popsané ve skutku I, tento skutek postoupili k projednání správnímu orgánu, což je zajisté mimo jiné také okolnost vypovídající o povaze skutku I a jeho intenzitě. Zvážení této okolnosti vzhledem k povaze trestního práva coby *ultima ratio* musí být součástí případného trestání stěžovatele za skutek I (ať už jakýmikoli prostředky). V posuzovaném případě je tedy nezbytné, aby se soudy zabývaly tím, zda je skutečně nutné přistoupit k aplikaci trestněprávních institutů, a zda není vhodnější uvažovat o řešení jinými právními prostředky. Umožňuje-li totiž trestní právo realizaci veřejného zájmu na stíhání trestné činnosti pomocí robustních a práva jednotlivce omezujících nástrojů, pak jejich použití musí respektovat ústavněprávní limity, v posuzovaném případě zásadu proporcionality účelu sledovaného trestním zákoníkem (mj. nezbytnost a adekvátnost užití trestněprávního prostředku ochrany).

IV. 2. b) Ke skutku II

35. V rámci posuzování viny stěžovatele skutkem II se krajský soud ocitnul v situaci tzv. tvrzení proti tvrzení. Výpověď stěžovatele byla krajským soudem vyhodnocena jako spíše nevěrohodná. Při jejím hodnocení vzal krajský soud v potaz za prvé skutečnost, že stěžovatel nevypovídal pravdivě ani ke skutku I, který byl objektivně zachycen kamerovým záznamem. Tento prvotní závěr však byl zpochybněn argumentací uvedenou výše v nálezu. Jestliže krajský soud uplatněnou obhajobu stěžovatele ze skutku I využívá jako argument pro konstatování nevěrohodnosti stěžovatele ve vztahu ke skutku II, opomněl, že obviněný smí v rámci obhajoby vypovídat i nepravdivě a tato skutečnost mu nemůže být kladena k tíži v rámci hodnocení dalších důkazů.

36. Za druhé vyšel krajský soud při hodnocení věrohodnosti stěžovatele z toho, že skutek tak, jak jej poškozená popsala, nijak nevybočoval svou intenzitou z jednání, kterého se vůči sobě stěžovatel a poškozená měli po desetiletí dopouštět. Toto konstatování však samo o sobě nevypovídá nic o (ne)věrohodnosti stěžovatele. Krajský soud úvahou obrací logickou posloupnost, kterou měl být jeho postup veden. Až v případě, že by bylo prokázáno, že se stěžovatel skutku II dopustil, bylo by možné konstatovat, že toto jeho jednání nevybočuje z jednání, kterého se měl dopouštět v minulosti. Nelze postupovat obráceně a tvrdit, že skutek II (prozatím neprokázán) „zapadá“ do jednání, kterého se stěžovatel měl dopouštět v minulosti, a proto je výpověď stěžovatele spíše nevěrohodná. Dále Ústavní soud upozorňuje, že krajský soud sice provedl listinné důkazy, které měly vztah k jednání stěžovatele a poškozené v minulosti, nicméně zároveň v bodě 142 konstatoval: „Soud již od počátku deklaroval, že nebude projednávat jednotlivé případy konfliktů jak z minulosti, tak z přítomnosti [...].“ Krajský soud se tedy odmítl blíže věnovat jednání, kterého se vůči sobě měli v minulosti dopouštět stěžovatel a poškozená (k tomuto také odmítl provádět některé důkazy – viz bod 192 napadeného rozsudku), avšak současně na základě tohoto jednání hodnotil věrohodnost stěžovatele. Zahrnul-li krajský soud údajná minulá jednání do hodnocení věrohodnosti stěžovatele, měl tak učinit i při hodnocení věrohodnosti výpovědi poškozené, což se však nestalo, jak je uvedeno níže.

37. Za třetí krajský soud k nevěrohodnosti výpovědi stěžovatele uvedl, že pokud byl schopen se vůči poškozené dopustit skutku I, tedy ji fyzicky ohrozit úderem holí, „pak není vyloučeno, že by se mohl dopustit i jednání, které je svou faktickou podstatou (nikoliv trestněprávní) méně závažné, méně intenzivní.“ K této argumentaci Ústavní soud uvádí, že v trestním řízení není možné postupovat předpojatě logikou obdobnou úvaze „kdo lže, ten krade“. Soudy jsou povinny jednoznačně zjistit a prokázat, že se skutek, který je předmětem obžaloby, objektivně stal, že jsou jím naplněny znaky konkrétního trestného činu, který představuje skutečně závažnou hrozbu pro společnost jako celek, a že obviněná osoba je skutečně tou, která toto jednání spáchala nebo se na jeho páchání podílela. Skutečnost, že se stěžovatel měl dopustit skutku I (přičemž nutno připomenout, že ve chvíli rozhodování krajského soudu ještě o vině stěžovatele skutkem I nebylo pravomocně rozhodnuto), neprokazuje nic ohledně toho, zda se skutek II stal, a zda ho spáchal stěžovatel, ani o věrohodnosti stěžovatele. Ústavní soud také zdůrazňuje, že odkazování soudu na jinou trestnou činnost obviněného již v minulosti označil za zcela nepřípadný postup, který zpochybňuje nestrannost a nezaujatost soudu vůči danému obviněnému. Okruh důkazů, jejichž prostřednictvím soud dokazuje konkrétní skutek spáchaný v daném čase a na daném místě, nemůže uzavírat poukaz na předchozí trestnou činnost obviněného; takový postup značí zaujatost vůči osobě obviněného, a porušuje tím jeho právo na nestranný soud. Prokázanou (natož údajnou) minulou trestnou činnost nelze pokládat za důkaz spáchání nového trestného činu [nález sp. zn. I. ÚS 2726/14 ze dne 1. 4. 2015 (N 67/77 SbNU 31)].

38. Poté se krajský soud zabýval věrohodností poškozené. K závěrům krajského soudu Ústavní soud předně uvádí, že, jak již bylo naznačeno, ten při hodnocení věrohodnosti

poškozené nepostupoval srovnatelným způsobem, jako v případě stěžovatele. Do úvahy o věrohodnosti poškozené totiž nebylo zahrnuto jednání, kterého se měla poškozená vůči stěžovateli dopustit v minulosti. V napadeném rozsudku se přitom zároveň konstatuje, že „poškozená vystupovala s větší mírou násilnosti nežli obžalovaný“ (bod 188 napadeného rozsudku). Krajský soud nemůže v trestním řízení postupovat tak, že deklaruje, že nebude přihlížet k jednotlivým konfliktům stěžovatele a poškozené, ale přesto jednání v těchto konfliktech „přičte“ k nevěrohodnosti stěžovatele, avšak nezahrne do úvah o věrohodnosti poškozené (a to navzdory konstatování, že poškozená měla být ve svém jednání v minulosti více násilná než stěžovatel). Takovou úvahou dosažené závěry jdou proti zákazu deformace důkazů.

39. Krajský soud obecně v rámci hodnocení věrohodnosti poškozené nevzal dostatečným způsobem do úvahy informace (a jejich souvislosti), které měl k dispozici. Tím má Ústavní soud na mysli především – rozpory v časovém zařazení skutku II; nejednotnost v tvrzení poškozené týkajících se jejích psychických problémů, tj. absence jejich zmínění v rámci správního řízení (či v rámci vysvětlení do úředního záznamu); souvislost mezi četností návštěv lékaře a změnou povahy léků předepsaných poškozené (tabletová forma a injekční forma); náhlý vznik psychických problémů poškozené za situace, kdy spory se stěžovatelem probíhají již více než 20 let (a dokonce v minulosti vedly k tomu, že poškozená spáchala vůči stěžovateli trestný čin), a kdy poškozená uvedla, že k vyhrožování ze strany stěžovatele došlo několikrát již v minulosti. Krajský soud se musí z pohledu zásady presumpce neviny a v situaci „tvrzení proti tvrzení“, kdy jsou na soud kladeny zvýšené požadavky v souvislosti s vyvozením závěrů o tom, které skutečnosti vzal za prokázané, o které důkazy svá skutková zjištění opřel a jakými úvahami se řídil při hodnocení provedených důkazů, důkladně zabývat všemi uvedenými okolnostmi a své závěry přesvědčivě zdůvodnit.

40. Souhrnně řečeno při posuzování viny stěžovatele skutkem II krajský soud stavěl především na výpovědi poškozené, kterou vyhodnotil jako důvěryhodnou, avšak své závěry dostatečně neodůvodnil. Některé skutečnosti krajský soud zcela ignoroval (jednání poškozené vůči stěžovateli v minulosti), některé vyložil v neprospěch stěžovatele (různé výpovědi poškozené ohledně časového zařazení skutku II) a z některých důkazů vyvodil závěry, které z nich nutně nevyplývají (častější návštěvy obvodní lékařky z důvodu aplikace léků). Takový postup nelze považovat za souladný s požadavky, které pro prokázání viny trestným činem vyplývají z ústavního pořádku a judikatury Ústavního soudu.

41. Zmíněná pochybení krajského soudu nenapravil ani vrchní soud, který se navzdory zcela konkrétním námitkám obhajoby (týkajících se např. kontextu první aplikace léku Apaurin, neprokázání skutečnosti, že by stěžovatel v čemkoliv vypovídal nepravdivě, projevené osobní antipatie krajského soudu vůči stěžovateli v průběhu řízení, závažného procesního pochybení krajského soudu týkajícího se zamezení kladení dotazů ve vztahu k možným stresovým příčinám souvisejícím se zaměstnáním poškozené, nemožnosti odsouzení stěžovatele pro skutek II jen na základě výpovědi poškozené vzhledem k existenci mnoha okolností svědčících pro její nevěrohodnost atd.) v napadeném rozsudku omezil pouze na obecná konstatování stran toho, že v řízení před nalézacím soudem nebyly zjištěny vady, nalézací soud provedl všechny potřebné a reálně dosažitelné důkazy, či že v odůvodnění napadeného rozsudku krajský soud vyložil, o které důkazy svá skutková zjištění opřel a jakými úvahami se řídil při jejich hodnocení. K námitkám stěžovatele se vrchní soud vyjádřil jen velmi stručně a povšechně, na některé argumenty dokonce vůbec nereagoval, přičemž konstatoval, že odvolací námitky v podstatě jen opakují obranu stěžovatele uplatněnou již v hlavním líčení, se kterou se krajský soud jasně a zcela přijatelně vypořádal a pro stručnost odkázal na odůvodnění rozsudku krajského soudu. Tak se stalo za situace, kdy námitky stěžovatele mířily proti procesnímu postupu krajského soudu, či způsobu prokázání a odůvodnění viny stěžovatele. Vrchní soud měl v takové situaci postup krajského soudu a napadený rozsudek pečlivě přezkoumat

a odůvodnit, proč konkrétně stěžovatelovým odvolacím námitkám nevyhověl. Kromě toho Ústavní soud upozorňuje, že některé závěry vrchního soudu jsou zcela nepřiléhavé posuzované věci. V bodě 33 napadeného rozsudku vrchní soud uvádí, že vnitřní přesvědčení krajského soudu „bylo založeno i na vlastních dojmech získaných i z osobního vystoupení obžalovaného a poškozené, tedy s plným uplatněním zásady bezprostřednosti“. Ústavní soud si však není vědom toho, že by na kterémkoli místě rozsudku krajského soudu bylo odkazováno na osobní dojem tohoto soudu ze stěžovatele či poškozené. Lze tedy uzavřít, že vrchní soud svým postupem pokračoval v porušování základních práv stěžovatele.

42. Na pochybení krajského a vrchního soudu pak náležitým způsobem nereagoval ani Nejvyšší soud, který stěžovatelovo dovolání odmítl jako zjevně neopodstatněné, a z tohoto důvodu (jak je uvedeno v napadeném usnesení) nemusel věc stěžovatele meritorně přezkoumávat podle § 265i odst. 3 trestního řádu. Nejvyšší soud nejprve konstatoval, že uplatněné námitky stěžovatele jsou opakováním jeho obhajoby a argumentace obsažené v odvolání a poté v podstatě zopakoval argumentaci obsaženou v rozsudku krajského soudu. Ke stěžovatelem namítanému porušení zásady *in dubio pro reo* s odkazem na judikaturu Ústavního soudu konstatoval: „Pokud soudy nižších stupňů po vyhodnocení důkazní situace dospěly k závěru, že jedna ze skupiny důkazů je pravdivá, že její věrohodnost není ničím zpochybněna a úvahy vedoucí k tomuto závěru zahrnuly do odůvodnění svých rozhodnutí, nejsou splněny ani podmínky pro uplatnění zásady ‚v pochybnostech ve prospěch‘, neboť soudy tyto pochybnosti neměly.“

V. Závěr

43. Ústavní soud uzavírá, že v posuzovaném řízení došlo k odsouzení stěžovatele, o němž vznikají důvodné pochybnosti. Postup krajského, vrchního a Nejvyššího soudu celkově nesvědčí o náležitém respektu k principu presumpce neviny a z něj vyplývající zásady *in dubio pro reo*, která umožňuje odsoudit obviněného jen v případě dosažení praktické jistoty o jeho vině. Z napadených rozhodnutí obecných soudů přesvědčivě nevyplývá, že by vina stěžovatele skutkem I a skutkem II byla prokázána mimo jakoukoli rozumnou pochybnost, tedy s tím nejvyšším možným stupněm jistoty, který lze od lidského poznání požadovat. Ústavní soud opakuje, že ani vysoký stupeň podezření sám o sobě nemůže být zákonným podkladem pro odsuzující výrok.

44. Obecné soudy taktéž v žádné fázi trestního řízení nevěnovaly náležitou pozornost principu proporcionality a zásadě subsidiarity trestní represe, tedy neuvážily, že trestní právo je prostředkem *ultima ratio*, a jako takové smí být užito jen tehdy, pokud nepřichází do úvahu užití jiných prostředků. Možnost užití jiných než trestněprávních prostředků v případě stěžovatele nebyla obecnými soudy vůbec zvažována navzdory okolnosti, že původní skutek, z něhož vzešlo celé trestní stíhání, byl projednán jako přestupek (s peněžitou sankcí 500 Kč). Trestní právo ovšem nemá místo tam, kde je prostor pro mírnější (byť komplikovanější či zdlouhavější) vyřešení konkrétního (i protiprávního) stavu. V tomto kontextu Ústavní soud také připomíná povinnost orgánů činných v trestním řízení důkladně provádět přípravné řízení a v rámci něj obstarávat důkazy, které svědčí v neprospěch i ve prospěch osoby, proti níž se řízení vede (zákonným podkladem pro takový postup je § 2 odst. 5 trestního řádu). Následně je i v řízení před soudem třeba provést a zvážit důkazy, které hovoří v neprospěch, ale také ve prospěch obžalovaného.

45. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud podané ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadená rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Takto rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 184
Právo poškozeného vyjádřit se k věci
(sp. zn. I. ÚS 813/25 ze dne 20. srpna 2025)

Pokud trestní soud v rámci veřejného zasedání o odvolání neumožní poškozenému plně se vyjádřit k věci v rozporu s výslovným zněním § 43 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve spojení s § 235 odst. 3 a § 238 trestního řádu, poruší právo poškozeného vyjádřit se k věci ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Dity Řepkové, soudkyně zpravodajky Kateřiny Ronovské a soudce Jana Wintra o ústavní stížnosti stěžovatele R. F. F., zastoupeného JUDr. Barbarou Kapounkovou, advokátkou se sídlem K Bohnicím 823/1b, Praha 7, proti usnesení Městského soudu v Praze č. j. 44 To 357/2024-246 ze dne 16. 12. 2024, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a H. C. H., zastoupené Mgr. Václavem Jindrou, advokátem se sídlem Balbínova 223/5, Praha 2, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Postupem Městského soudu v Praze ve věci sp. zn. 44 To 357/2024 byla porušena základní práva stěžovatele zaručená čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Návrh na zrušení usnesení Městského soudu v Praze č. j. 44 To 357/2024-246 ze dne 16. 12. 2024 se zamítá.

Odůvodnění

I. Stručné shrnutí podstaty věci

1. Ústavní soud se zabýval otázkou, zda trestní soud svým postupem, kterým neumožnil stěžovateli jako poškozenému v trestním řízení vyjádřit se k věci v závěru veřejného zasedání o odvolání, porušil jeho základní práva zaručená čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

II. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

2. Obvodní soud pro Prahu 10 v řízení vedeném pod sp. zn. 3 T 72/2024 zprostil vedlejší účastnici obžaloby za přečin pomluvy podle § 184 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, jelikož nebylo prokázáno, že se stal skutek, pro nějž byla vedlejší účastnice stíhána [§ 226 písm. a) trestního řádu]. Skutek, pro který bylo vedeno trestní řízení, měl spočívat v tom, že vedlejší účastnice v přítomnosti tří dalších osob údajně opakovaně sdělila, že stěžovatel byl vyhoštěn z Anglie, a následně i z Belgie, za týrání zvířat. Proti rozsudku obvodního soudu podala odvolání státní zástupkyně Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 10 v neprospěch vedlejší účastnice.

3. Městský soud v Praze odvolání státního zastupitelství zamítl, jelikož shledal, že odvolání není důvodné (§ 256 trestního řádu) a plně se ztotožnil se závěry okresního soudu. Městský soud uvedl, že pokud o vině vedlejší účastnice svědčí pouze jeden důkaz (svědecká výpověď), musí se jednat o důkaz konzistentní a v souladu s ostatními podpůrnými důkazy. Svědecká výpověď však takových kvalit nedosahovala. V řízení nebyla ani prokázána ani vyvrácena pravdivost údajně proneseného tvrzení. Nad rámec městský soud zdůraznil, že i kdyby bylo jednoznačně podloženo, že uvedený skutek vedlejší účastnice spáchala a takové tvrzení nebylo pravdivé, bylo by namístě jí zprostit obžaloby, neboť uvedený skutek by nebyl trestným činem [§ 226 písm. b) trestního řádu] vzhledem k respektování zásady subsidiarity trestní represe.

4. Jelikož protokol o veřejném zasedání neposkytoval dostatečnou představu o tom, zda bylo zmocněnkyni stěžovatele umožněno vyjádřit se k věci, ověřil si Ústavní soud průběh jednání ze zvukového záznamu založeného ve spise vedeném obvodním soudem sp. zn. 3 T 72/2024 na č. l. 245. Na nahrávce je v čase 0:22:23 až 0:22:59 zachycena část jednání, ve které soudkyně městského soudu zmocněnkyni stěžovatele sdělila, že nemá právo se vyjádřit, s odůvodněním, že se nenachází v hlavním líčení a stěžovatel neuplatnil nárok v adhezním řízení. Z pořízeného audiozáznamu plyne, že k dotazu zmocněnkyně, zdali se může v závěru jednání vyjádřit, bylo předsedkyní senátu městského soudu sděleno, že vůči poškozenému (stěžovateli) „nebylo vůbec rozhodnuto“, a proto nemá žádná procesní práva a může se maximálně připojit k vyjádření státního zástupce, ale nemůže vést závěrečnou řeč.

III. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel namítá, že mu nebylo městským soudem umožněno uplatnit jakákoliv procesní práva poškozeného v průběhu veřejného zasedání o odvolání a dodává, že byl poučen, že mu žádná taková procesní práva nenáleží, zaprvé proto, že se nenachází v hlavním líčení a zadruhé proto, že neuplatil nárok v adhezním řízení. Stěžovatel uvádí, že v tomto důsledku mu bylo odepřeno i právo vyjádřit se ke všem prováděným důkazům (zejména pak uvádí opis z rejstříku trestů a opis z centrální evidence stíhaných osob). Dodává, že nárok na náhradu nemajetkové újmy sice neuplatnil v řízení trestním, učinil tak však v rámci řízení civilního. S uplatněním svých práv během jednání o odvolání počítal a poučení ze strany městského soudu bylo pro něj v tomto ohledu překvapivé. Odkazuje na odbornou literaturu a nález sp. zn. I. ÚS 570/99 ze dne 12. 6. 2001 (N 87/22 SbNU 227) a uvádí, že právo činit návrhy na doplnění dokazování, právo zúčastnit se veřejného zasedání o odvolání a vyjádřit se k věci náleží všem poškozeným, a to i v případě, že neuplatní svůj nárok v adhezním řízení nebo takový nárok vůbec uplatnit nelze. Stěžovatel proto dovozuje, že uvedená práva má poškozený, i pokud nárok uplatní v civilním řízení. Namítá porušení čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny a navrhuje, aby Ústavní soud napadené rozhodnutí městského soudu zrušil.

IV. Průběh řízení před Ústavním soudem

6. Ústavní soud si vyžádal spis vedený Obvodním soudem pro Prahu 10 sp. zn. 3 T 72/2024. Zároveň požádal účastníky a osoby, které by mohly být vedlejšími účastníky, o vyjádření k ústavní stížnosti.

7. Městský soud se ve svém vyjádření ztotožnil s částí ústavní stížnosti, ve které stěžovatel tvrdí, že mu bylo, v rozporu s právem na soudní ochranu a § 43 odst. 1 trestního řádu, znemožněno se vyjádřit k věci. Pokud se však stěžovatel domáhal možnosti vyjádřit se k důkazům, takové právo podle městského soudu přísluší pouze obžalovanému jakožto jeho osobní právo, které za něj nemůže provést ani jeho obhájce a jako takové stěžovateli v pozici poškozeného náležet nemůže. Městský soud uzavřel, že rozhodnutí nechává na úvaze Ústavního soudu, podle něj účelu řízení o ústavní stížnosti lze dosáhnout i bez zrušení napadeného rozhodnutí.

8. Podle vedlejší účastnice byla rozhodnutí obvodního i městského soudu vydána řádně a práva stěžovatele porušena nebyla. V tomto ohledu odkazuje na protokol o veřejném zasedání, podle kterého se zmocněnkyně stěžovatele připojila k závěrečné řeči státního zástupce. Podanou ústavní stížnost vnímá jako účelovou, nedůvodnou a jednání stěžovatele považuje za šikanózní.

9. Městské státní zastupitelství v Praze se k ústavní stížnosti nevyjádřilo.

10. Stěžovatel ve své replice v reakci na vyjádření vedlejší účastnice zdůraznil, že ústavní stížnost je nutným krokem v souvislosti s prosazováním práv poškozených. Domnívá se, že posuzovaná věc přesahuje individuální zájmy stěžovatele a rozhodnutí Ústavního soudu může mít vliv i na další poškozené. V reakci na městský soud uvádí, že právo poškozeného vyjádřit se k věci nemůže být předem žádným způsobem limitováno (jak podle něj bylo městským soudem učiněno). Poškozeného je nutné o jeho právech jasně a srozumitelně poučit. Nadále setrvává na svém stanovisku, že mu mělo být umožněno se vyjádřit bez omezení k proběhlému trestnímu řízení, závěrům obvodního soudu, ale také k provedeným důkazům a vzniklé újmě.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

11. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení. Ústavní stížnost byla podána osobou oprávněnou, jelikož stěžovatel byl stranou trestního řízení [§ 76 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“); srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 17/24 ze dne 19. 3. 2025 (N 61/129 SbNU 194), body 32–37]. Ústavní soud dále shledal, že ústavní stížnost byla podána včas. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Proti napadenému usnesení městského soudu právní řád nenabízí stěžovateli žádné opravné prostředky, proto je ústavní stížnost přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu). Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu.

VI. Vlastní posouzení věci

12. Ústavní úprava základních práv a svobod prostupuje celým právním řádem, a to včetně oblasti trestního práva procesního. Orgány veřejné moci jsou povinny aplikovat podústavní předpisy s ohledem na ochranu základních práv a svobod, nikoliv samoúčelně.

A) Obecná východiska

13. Mezi subjekty trestního řízení patří i poškozený, který je také jednou z procesních stran trestního řízení (§ 12 odst. 7 trestního řádu), a to se samostatným postavením, nezávislým na jiných stranách. Poškozeným je podle trestního řádu ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil (§ 43 odst. 1 trestního řádu), a proto je třeba ho považovat i za účastníka řízení o vině a trestu [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 1993/21 ze dne 26. 4. 2022 (N 53/111 SbNU 331), bod 12, nález sp. zn. I. ÚS 443/23 ze dne 10. 5. 2023 (N 83/118 SbNU 96), bod 12]. Za poškozeného však nemůže být považována osoba, která se pouze cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozena, avšak vzniklá újma není v příčinné souvislosti s projednávaným trestným činem (§ 43 odst. 2 trestního řádu).

14. Každý poškozený, bez ohledu na to, zdali uplatnil nárok v adhezním řízení nebo zdali vůbec takový nárok uplatnit může, má mimo jiné právo činit návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu, zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání nebo o schválení dohody o vině a trestu (srov. § 43 odst. 1 trestního řádu). Jedním z práv náležejících všem poškozeným je také právo se k věci před skončením řízení vyjádřit (viz konec první věty § 43 odst. 1 trestního řádu), a to nejenom ve vztahu k adhezímu řízení, ale i k řízení o vině a trestu (srov. i nález sp. zn. IV. ÚS 1993/21 ze dne 26. 4. 2022, bod 12). V hlavním líčení má poškozený právo vést závěrečnou řeč (§ 216 odst. 2 trestního řádu), ve veřejném zasedání o odvolání má pak právo se před skončením k věci

vyjádřit, případně také učinit konečný návrh (§ 235 odst. 3 ve spojení s § 238 trestního řádu). Tato práva má poškozený obecně, nejen k rozhodování o adhezním nároku, ale i k vině a trestu (cit. podle bodu 34 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 17/24). Citovaným nálezem (srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 17/24, bod 37) plénum Ústavního soudu také překonalo závěry předchozí nálezové judikatury, podle níž byl poškozený účastníkem pouze řízení adhezního, nikoliv již účastníkem řízení o vině a trestu [účastníkem ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

15. Závěr, že se poškozený sám či prostřednictvím zmocněnce může vyjádřit a popřípadě uvést svůj konečný návrh i na konci veřejného zasedání v odvolacím řízení, sdílí i odborná literatura [srov. ŠÁMAL, Pavel, ZEZULOVÁ, Jana, RŮŽIČKA, Miroslav. § 43 (Poškozený). In: GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. Oběti trestných činů. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 275; dále například PÚRY, František, VOJTEK, Petr. Práva poškozených včetně jejich poučení. In: PÚRY, František, VOJTEK, Petr. Nároky poškozeného v adhezním řízení. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2024, s. 84]. V řízení o odvolání nelze rezignovat na institucionální záruky spravedlivého procesu, jehož součástí je i právo vyjádřit se k věci garantované čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny, které trestní řád přiznává i poškozenému (§ 43 odst. 1 trestního řádu). V odborné literatuře se dále traktuje názor, že „je nezbytné, nevzdal-li se svých procesních práv podle § 43 odst. 5, vyrozumět o konání veřejného zasedání o odvolání i poškozeného, který neuplatnil nárok podle § 43 odst. 3, neboť jeho právo zúčastnit se tohoto veřejného zasedání upravuje § 43 odst. 1“ [KOUŘIL, Ivo. § 233: Příprava veřejného zasedání. In: DRAŠTÍK, Antonín, FENYK, Jaroslav et al. Trestní řád: Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2017; obdobně ŠÁMAL, Pavel. § 43 (Poškozený). In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 515].

16. Nelze však dospět k závěru, že by postavení poškozeného a obviněného bylo v trestním řízení zcela srovnatelné. Samotná rozdílnost úpravy jejich procesních práv ve smyslu čl. 3 odst. 1 Listiny a čl. 37 odst. 3 Listiny vyjadřující rozdílnost právem uznaných zájmů těchto dvou kategorií procesních subjektů ve vztahu k dosažení účelu (resp. účelů) trestního řízení sama o sobě neporušuje zásadu rovnosti [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 32/16 ze dne 8. 8. 2017 (N 139/86 SbNU 369; 345/2017 Sb.), body 55 a 56]. Účast poškozeného a realizaci jeho práv nelze ovšem pokládat za toliko formální a nevýznamnou, ani pokud žádný nárok na náhradu škody v adhezním řízení neuplatňuje, neboť jej uplatnit s přihlédnutím ke konkrétnímu případu ani nemůže. Poškozený jako osoba, která namítá, že byla projednávaným skutkem přímo dotčena, má zájem na řádném vedení trestního řízení, v průběhu řízení má možnost aktivně vystupovat, a tím svou účastí (zejména návrhy ke zjištění skutkového stavu) napomáhat k dosažení účelu trestního řízení, kterým je náležitě zjistit trestné činy a jejich pachatele podle zákona spravedlivě potrestat (§ 1 odst. 1 trestního řádu). Účelem trestního řízení je také ochrana práv poškozeného. Koncentrace pozornosti v trestním řízení primárně na práva obžalovaného za současného „upozadění“ role poškozeného může v závislosti na míře tohoto disproporčního přístupu vést k porušení principu rovnosti účastníků řízení, jak vyplývá z čl. 96 odst. 1 Ústavy České republiky i čl. 37 odst. 3 Listiny [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 1971/23 ze dne 1. 11. 2023 (N 157/121 SbNU 9), bod 19, nález sp. zn. II. ÚS 289/12 ze dne 9. 10. 2012 (N 170/67 SbNU 83), bod 36].

17. Jak plyne z judikatury Ústavního soudu, je třeba mít na zřeteli, že poškozený neztrácí své postavení v trestním řízení tím, že mu byla škoda již plně nahrazena (např. před zahájením trestního stíhání nebo v jeho průběhu), a proto je pojem poškozeného širší než pojem subjektu adhezního řízení, neboť zahrnuje i takového poškozeného, který vůbec není oprávněn uplatnit nárok na náhradu škody v trestním řízení. Přestože tedy adhezní řízení, v němž se projednává nárok poškozeného na náhradu škody, je součástí trestního řízení a splývá s ním, procesní práva poškozeného, jakožto strany trestního řízení, se neredukují toliko na právo na náhradu škody (srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 17/24, bod 34 a násl.). Postavení poškozeného nelze redukovat na pouhý pramen důkazu a na subjekt, jemuž má být v trestním řízení usnadněno vyrovnání jeho

majetkoprávních nároků vzniklých v přímé souvislosti se spácháním trestného činu vůči pachateli. Jak Ústavní soud uvedl v bodu 35 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 17/24, poškozený má jako strana trestního řízení právo slyšet a být slyšen ve vztahu k úkonům, jimiž či při nichž se tvoří základ pro meritorní rozhodnutí trestního soudu.

B) Aplikace na projednávanou věc

18. Jak plyne ze záznamu jednání před městským soudem (blíže bod 4 tohoto nálezu), v projednávané věci nebylo poškozenému umožněno, resp. mu nebylo umožněno bez omezení, se v závěru veřejného zasedání o odvolání vyjádřit. Předsedkyní senátu bylo zmocněnkyni poškozeného sděleno, že poškozenému takové právo nenáleží, jelikož se nenachází v hlavním líčení a jelikož poškozený v adhezním řízení neuplatnil žádná práva. Zmocněnkyni bylo sděleno, že se může pouze připojit k vyjádření státního zástupce, což následně učinila. Tímto postupem městského soudu došlo k porušení § 43 odst. 1 trestního řádu ve spojení s § 235 odst. 3 a § 238 trestního řádu, neboť trestní řád poškozenému právo na vyjádření před skončením věci výslovně přiznává.

19. Stěžovatel dále namítá, že mu nebylo umožněno uplatnit žádné z jeho procesních práv, ostatně i městský soud v závěru veřejného zasedání uvedl, že poškozenému žádná procesní práva nenáleží. S tímto tvrzením se již Ústavní soud neztotožnil. Nelze totiž opomenout, že poškozený byl řádně a včas vyrozuměn o konání veřejného zasedání (§ 233 trestního řádu) a že mu v účasti na jednání nebylo ze strany soudu nijak bráněno. Z obsahu spisu a ústavní stížnosti se nepodává, že by poškozený v rámci odvolacího řízení navrhoval doplnění dokazování nebo se domáhal uplatnění jiných procesních práv, proto Ústavní soud spatřuje porušení procesních práv stěžovatele pouze ve vztahu k nemožnosti se (plně) vyjádřit v závěru veřejného zasedání. Ústavní soud dodává, že nelze zcela souhlasit s tvrzením městského soudu obsaženém ve vyjádření k ústavní stížnosti, že právo vyjádřit se k důkazům náleží pouze obžalovanému s odkazem na § 214 trestního řádu. Je sice pravda, že toto ustanovení upravuje právo obžalovaného vyjádřit se ke každému jednotlivému důkazu po jeho provedení a takové právo skutečně poškozenému nenáleží, zákon však poškozeného nezbavuje možnosti se k provedenému dokazování jako celku vyjádřit v závěru veřejného zasedání.

20. Poškozenému musí být v závěru veřejného zasedání o odvolání dán prostor k vyjádření, a to bez předchozího omezení. Není možné akceptovat postup městského soudu, který omezil zmocněnkyni poškozeného pouze na připojení se k vyjádření státního zástupce. Poškozeného je možné limitovat v obsahu vyjádření, pokud zřejmě vybočuje z rámce projednávané věci (srov. § 216 odst. 4 ve spojení s § 238 trestního řádu). Zároveň je nutné respektovat postavení poškozeného jako samostatné procesní strany, a to bez ohledu na to, zdali se soudu jeví, že se posuzovaný trestný čin nestal nebo dojde z jiného důvodu ke zproštění obžaloby u osoby, proti níž je řízení vedeno. Rozhodující totiž je, že takový závěr je až výsledkem trestního řízení, které je zakončeno pravomocným rozhodnutím.

21. Pokud v trestním řízení v rámci veřejného zasedání o odvolání nebylo poškozenému plně umožněno vyjádřit se k věci v rozporu s výslovným zněním § 43 odst. 1 trestního řádu ve spojení s § 235 odst. 3 a § 238 trestního řádu, došlo postupem městského soudu k porušení práva poškozeného vyjádřit se k věci ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny a práva na soudní ochranu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny.

22. Přestože Ústavní soud konstatoval porušení základních práv stěžovatele, nepřistoupil ke zrušení napadeného rozhodnutí, a to z několika důvodů. Na prvním místě je potřeba uvést, že v případě zrušení napadeného rozhodnutí by nové řízení o odvolání nepřineslo žádnou změnu, jelikož se postup městského soudu v napadeném rozhodnutí neprojevil. Jinými slovy, po nově nařízeném veřejném zasedání, kde by stěžovateli byl v souladu s trestním řádem a ústavním pořádkem dán prostor se k věci vyjádřit, by městský soud opět přistoupil k zamítnutí odvolání státního zástupce, jelikož jeho podání bylo nedůvodné. Dále je třeba připomenout, že

oproti právu na soudní ochranu stěžovatele je třeba vyvažovat princip právní jistoty, konkrétně princip nezměnitelnosti rozhodnutí, které již nabylo právní moci [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 15/01 ze dne 31. 10. 2001 (N 164/24 SbNU 201; 424/2001 Sb.)]. V obecnější rovině jde o aspekt principů právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky) spočívající ve vytvoření právní jistoty pro jednotlivce prostřednictvím fixace konečnosti soudního rozhodnutí v čase, a to zvlášť v trestním právu (srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 17/24 ze dne 19. 3. 2025, bod 75, v němž Ústavní soud nepřistoupil ke zrušení napadeného rozhodnutí, kterým byl vedlejšímu účastníkovi změněn nepodmíněný trest odnětí svobody na trest odnětí svobody s podmíněným odkladem). V projednávané věci Ústavní soud i s ohledem na uvedené principy ke kasaci napadeného rozhodnutí nepřistoupil.

VII. Závěr

23. Ústavní soud uzavírá, že postupem městského soudu bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny a právo vyjádřit se k věci garantované čl. 38 odst. 2 Listiny. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a vyslovil porušení stěžovatelových základních práv a svobod (výrok I). Současně s ohledem na princip právní jistoty a skutečnost, že postup městského soudu, kterým došlo k porušení základních práv stěžovatele, se do napadeného rozhodnutí nijak nepromítl, byl podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítnut jeho návrh na zrušení napadeného usnesení městského soudu (výrok II).

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudkyně Dity Řepkové

Podle § 22 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) uplatňuji odlišné stanovisko k výroku i odůvodnění nálezu, neboť jsem přesvědčena, že ústavní stížnost měla být odmítnuta, a to z následujících důvodů.

1. Ústavní soud v nálezu dospěl k závěru, že pokud trestní soud v rámci veřejného zasedání o odvolání neumožní poškozenému plně se vyjádřit k věci v rozporu s výslovným zněním § 43 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve spojení s § 235 odst. 3 a § 238 trestního řádu, poruší právo poškozeného vyjádřit se ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny.

2. Výše uvedené vtělené do právní věty zcela odpovídá ustálené judikatuře Ústavního soudu a nejsem s tím v rozporu. Problematickým se mi však jeví vyvození takového závěru na základě této konkrétní trestní věci, v níž vystupoval stěžovatel jako poškozený. Stěžovatel, zastoupený zmocněnkyní, se k trestnímu řízení nepřipojil s nárokem na náhradu škody či nemajetkové újmy. Vedlejší účastnice byla nalézacím soudem zproštěna podané obžaloby podle § 226 písm. a) trestního řádu.

3. Ústavní soud svůj závěr v nynějším nálezu opřel o stávající judikaturu [nálezy ve věcech sp. zn. IV. ÚS 1993/21 ze dne 26. 4. 2022 (N 53/111 SbNU 331), sp. zn. Pl. ÚS 17/24 ze dne 19. 3. 2025 (N 61/129 SbNU 194)], jakož i tvrzení, že § 43 odst. 1 trestního řádu ve spojení s § 235 odst. 3 a § 238 trestního řádu poškozenému právo na vyjádření před skončením věci výslovně přiznává, a to absolutně. Pokud by však obecné soudy postupovaly podle platné právní úpravy trestního řádu, nebyl by rozsudek soudu prvního stupně nutně doručen poškozenému, resp. jeho zmocněnkyni, neboť podle § 130 odst. 1 trestního řádu se opis rozsudku doručuje poškozenému, pokud v trestním řízení uplatnil nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení anebo pokud rozsudkem byla uložena majetková trestní sankce a poškozený je jinou osobou než stát a je

znám. Zmocněnkyně a poškozený by nebyli vyrozuměni o konání veřejného zasedání (o odvolání státního zástupce), neboť k veřejnému zasedání předseda senátu předvolá osoby, jejichž osobní účast při něm je nutná; vyrozumí státního zástupce, jakož i osobu, která svým návrhem dala k veřejnému zasedání podnět, a osobu, která může být přímo dotčena rozhodnutím (...); vyrozumí též obhájce, popřípadě zmocněnce a zákonného zástupce nebo opatrovníka těchto osob (§ 233 odst. 1 trestního řádu). Nikde se v citovaném ustanovení nemluví o poškozeném, proto i vyrozumění mj. zmocněnce (ve spojení s výrazem „těchto osob“) je třeba chápat jako povinnost soudu vyrozumět konkrétní osoby při určité konkrétní procesní situaci. Uvedená argumentace je zcela v souladu i s judikaturou Nejvyššího soudu (rozsudek ze dne 10. 7. 2024 č. j. 8 Tz 18/2024-426, body 52–54). O jiný případ se jedná, vyjádřil-li by poškozený mající status oběti ve smyslu zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), vůli v rámci odvolacího řízení učinit prohlášení podle § 43 odst. 4 trestního řádu; o takovou situaci se v nyní projednávané věci také nejednalo.

4. Se zřetelem k výše uvedenému je zřejmé, že zmocněnkyně poškozeného, resp. sám poškozený nemohl být nikdy účastníkem řízení před odvolacím soudem o odvolání státní zástupkyně proti zprošťujícímu rozsudku, neboť je osobou neoprávněnou podat odvolání (§ 246 odst. 1 trestního řádu) a žádným výkladem nelze dovodit, že by poškozený v nyní projednávané věci mohl být osobou, která může být rozhodnutím odvolacího soudu přímo dotčena. Tím není dotčena možnost úvahy soudu, aby v jiné konkrétní věci měl zájem buď předvolat k veřejnému zasedání o odvolání státního zástupce proti zprošťujícímu rozsudku oběť trestného činu či jejího zmocněnce, či toliko jen tyto osoby vyrozumět (ve smyslu citovaného § 233 odst. 1 trestního řádu) a s těmito jednat jako s účastníky odvolacího řízení se všemi jejich právy tomu odpovídajícími.

5. Ač se v této konkrétní věci nejedná o otázku přítomnosti či nepřítomnosti poškozeného v řízení u odvolacího soudu, musím reagovat na bod 15 nálezu, v němž se uvádí, že v odborné literatuře se traktuje názor, že „je nezbytné, nevzdal-li se svých procesních práv podle § 43 odst. 5, vyrozumět o konání veřejného zasedání o odvolání i poškozeného, který neuplatnil nárok podle § 43 odst. 3, neboť jeho právo zúčastnit se tohoto veřejného zasedání upravuje § 43 odst. 1“. Jednak mám za to, že tento názor není v odborné literatuře traktován, ale opakován v některých komentářích k trestnímu řádu (viz odkaz v bodu 15 nálezu). A navíc je tato věta vyňata z kontextu, resp. upravena s ohledem na změnu společenských poměrů v průběhu doby, přestože ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu nenaznalo podstatných změn co do obsahu práv poškozených od původního znění (od 1. 1. 1962) do současnosti. Onen „traktovaný názor“ vyplývá z rozhodnutí pléna Nejvyššího soudu ze dne 4. 6. 1962 sp. zn. Pls 1/62 (bod V) a vztahuje se ke zvláštní skupině poškozených subjektů (např. socialistická organizace), které v kontextu tehdejší doby měly výsadní postavení (Sbírka rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR, ročník 1962 – viz obrázek níže).

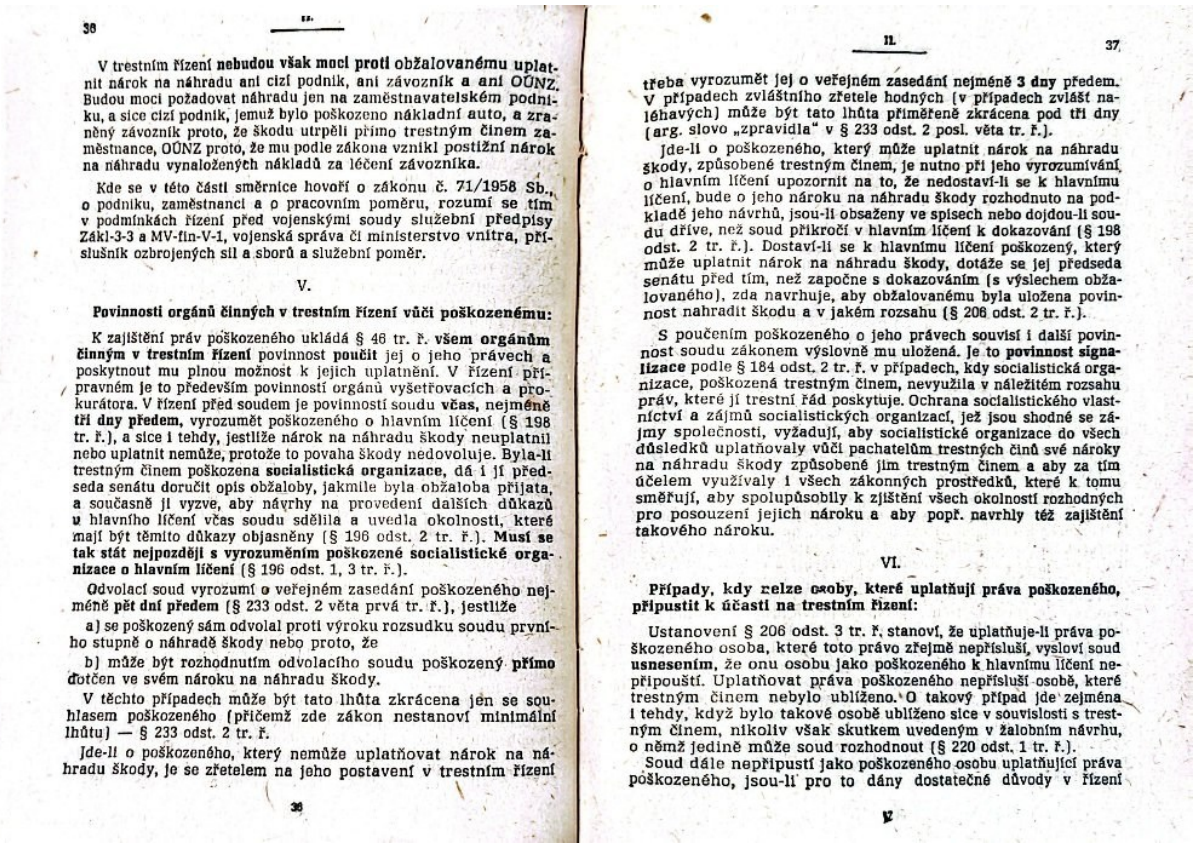

38

V trestním řízení **nebudou však moci proti obžalovanému uplatnit nárok na náhradu ani cizí podnik, ani závozník a ani OÚNZ.** Budou moci požadovat náhradu jen na zaměstnavatelském podniku, a sice cizí podnik, jemuž bylo poškozeno nákladní auto, a zraněný závozník proto, že škodu utrpěli přímo trestným činem zaměstnance, OÚNZ proto, že mu podle zákona vznikl postižní nárok na náhradu vynaložených nákladů za léčení závozníka.

Kde se v této části směrnice hovoří o zákonu č. 71/1958 Sb., o podniku, zaměstnanci a o pracovním poměru, rozumí se tím v podmínkách řízení před vojenskými soudy služební předpisy Zákl-3-3 a MV-fin-V-1, vojenská správa či ministerstvo vnitra, příslušník ozbrojených sil a sborů a služební poměr.

V.

Povinnosti orgánů činných v trestním řízení vůči poškozenému:

K zajištění práv poškozeného ukládá § 46 tr. ř. **všem orgánům činným v trestním řízení** povinnost **poučit** jej o jeho právech a poskytnout mu plnou možnost k jejich uplatnění. V řízení přípravném je to především povinností orgánů vyšetřovacích a prokurátora. V řízení před soudem je povinností soudu **včas, nejméně tři dny předem,** vyrozumět poškozeného o hlavním líčení (§ 198 tr. ř.), a sice i tehdy, jestliže nárok na náhradu škody neuplatnil nebo uplatnit nemůže, protože to povaha škody nedovoluje. Byla-li trestným činem poškozena **socialistická organizace,** dá i jí předseda senátu doručit opis obžaloby, jakmile byla obžaloba přijata, a současně ji vyzve, aby návrhy na provedení dalších důkazů u hlavního líčení včas soudu sdělila a uvedla okolnosti, které mají být těmito důkazy objasněny (§ 196 odst. 2 tr. ř.). **Musí se tak stát nejpozději s vyrozuměním poškozené socialistické organizace o hlavním líčení** (§ 196 odst. 1, 3 tr. ř.).

Odvolací soud vyrozumí o veřejném zasedání poškozeného nejméně **pět dní předem** (§ 233 odst. 2 věta prvá tr. ř.), jestliže

a) se poškozený sám odvolal proti výroku rozsudku soudu prvního stupně o náhradě škody nebo proto, že

b) může být rozhodnutím odvolacího soudu poškozený **přímo** dotčen ve svém nároku na náhradu škody.

V těchto případech může být tato lhůta zkrácena jen se souhlasem poškozeného (přičemž zde zákon nestanoví minimální lhůtu) — § 233 odst. 2 tr. ř.

Jde-li o poškozeného, který nemůže uplatňovat nárok na náhradu škody, je se zřetelem na jeho postavení v trestním řízení

36

11.

37

třeba vyrozumět jej o veřejném zasedání nejméně **3 dny** předem. V případech zvláštního zřetele hodných (v případech zvlášť naléhavých) může být tato lhůta přiměřeně zkrácena pod tři dny (arg. slovo „zpravidla" v § 233 odst. 2 posl. věta tr. ř.).

Jde-li o poškozeného, který může uplatnit nárok na náhradu škody, způsobené trestným činem, je nutno při jeho vyrozumívání o hlavním líčení upozornit na to, že nedostaví-li se k hlavnímu líčení, bude o jeho nároku na náhradu škody rozhodnuto na podkladě jeho návrhů, jsou-li obsaženy ve spisech nebo dojdou-li soudu dříve, než soud přikročí v hlavním líčení k dokazování (§ 198 odst. 2 tr. ř.). Dostaví-li se k hlavnímu líčení poškozený, který může uplatnit nárok na náhradu škody, dotáže se jej předseda senátu před tím, než započne s dokazováním (s výslechem obžalovaného), zda navrhuje, aby obžalovanému byla uložena povinnost nahradit škodu a v jakém rozsahu (§ 206 odst. 2 tr. ř.).

S poučením poškozeného o jeho právech souvisí i další povinnost soudu zákonem výslovně mu uložená. Je to **povinnost signalizace** podle § 184 odst. 2 tr. ř. v případech, kdy socialistická organizace, poškozená trestným činem, nevyužila v náležitém rozsahu práv, které jí trestní řád poskytuje. Ochrana socialistického vlastnictví a zájmů socialistických organizací, jež jsou shodné se zájmy společnosti, vyžadují, aby socialistické organizace do všech důsledků uplatňovaly vůči pachatelům trestných činů své nároky na náhradu škody způsobené jim trestným činem a aby za tím účelem využívaly i všech zákonných prostředků, které k tomu směřují, aby spolupůsobily k zjištění všech okolností rozhodných pro posouzení jejich nároku a aby popř. navrhly též zajištění takového nároku.

VI.

Případy, kdy nelze osoby, které uplatňují práva poškozeného, připustit k účasti na trestním řízení:

Ustanovení § 206 odst. 3 tr. ř. stanoví, že uplatňuje-li práva poškozeného osoba, které toto právo zřejmě nepřísluší, vysloví soud **usnesením,** že onu osobu jako poškozeného k hlavnímu líčení nepřipouští. Uplatňovat práva poškozeného nepřísluší osobě, které trestným činem nebylo ublíženo. O takový případ jde zejména i tehdy, když bylo takové osobě ublíženo sice v souvislosti s trestným činem, nikoliv však skutkem uvedeným v žalobním návrhu, o němž jedině může soud rozhodnout (§ 220 odst. 1 tr. ř.).

Soud dále nepřipustí jako poškozeného osobu uplatňující práva poškozeného, jsou-li pro to dány dostatečné důvody v řízení

37

6. Stále jsem přesvědčena, že je třeba trestní řád číst ve smyslu jeho systematiky, tj. od společných ustanovení části první, v níž jsou mj. v § 43 uvedena práva poškozeného (obecně), k částem dalším, v nichž je již úprava speciální a specifická vzhledem k povaze jednotlivých částí trestního řízení. Práva poškozených uvedená v § 43 odst. 1 trestního řádu nejsou absolutní a neomezená, nýbrž jsou modifikována dalšími ustanoveními. Proto nemohu souhlasit se závěrem, že postupem předsedkyně odvolacího senátu v této věci došlo k porušení citovaných ustanovení trestního řádu. Z uvedeného tedy vyplývá, že neumožnění zmocněnkyni pronést samostatně konečný návrh bylo v souladu s ustanovením trestního řádu, neboť v řízení o odvolání státního zástupce proti zprošťujícímu rozsudku v tomto konkrétním případě nebyl poškozený osobou oprávněnou podat si odvolání a z povahy § 233 odst. 1 trestního řádu ani účastníkem řízení o odvolání.

7. Ve vztahu k shledanému porušení čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny a v nálezu odkazované judikatuře Ústavního soudu je třeba upozornit na to, že (zde) citované nálezy se věnovaly právu poškozených (obětí) v trestním řízení na tzv. účinné vyšetřování a procesní povinnosti tzv. náležité péče. Taková otázka ale nebyla řešena v nyní projednávané věci. Nemohu tak souhlasit s aplikací obecných východisek (sub A, část VI nálezu) na projednávanou věc (sub B, část VI nálezu).

8. Nejsem zcela přesvědčena ani o tom, že ve smyslu § 23 zákona o Ústavním soudu *per analogiam* byl nálezem pléna Ústavního soudu z 19. 3. 2025 sp. zn. Pl. ÚS 17/24 (kauza Anička) absolutně překonán závěr dřívějších nálezů [sp. zn. III. ÚS 1412/20 ze dne 6. 10. 2020 (N 195/102 SbNU 226) a sp. zn. III. ÚS 3006/21 ze dne 22. 3. 2022 (N 41/111 SbNU 166)], tj. že je vždy na poškozeného třeba pohlížet jako na účastníka řízení o vině a trestu (nikoli pouze jako na účastníka řízení adhezního). Bez ohledu na blíže nevysvětlený termín „řízení o vině a trestu" (neboť takovým je každé trestní řízení) došlo k onomu posunu v postavení poškozeného coby „pouhého" účastníka řízení adhezního nálezem Ústavního soudu ze dne 26. 4. 2022 sp. zn. IV. ÚS 1993/21 (N 53/111 SbNU 331), který označil stěžovatelku jakožto

sekundární oběť za účastnici řízení o vině a trestu (bod 12 citovaného nálezu), a to s odkazem na § 43 odst. 4 trestního řádu, dle kterého poškozený, který je obětí trestného činu podle zákona o obětech trestných činů, má právo v kterémkoliv stadiu trestního řízení učinit prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na jeho dosavadní život. Nesdílím vyslovený názor, že právě právo poškozeného ve smyslu § 43 odst. 4 trestního řádu, a od 1. 1. 2025 nové znění § 39 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, dle kterého soud při určování závažnosti trestného činu z hlediska jeho následků přihlédne i k prohlášení poškozeného, který je obětí trestného činu podle zákona o obětech trestných činů, o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na jeho dosavadní život, pokud jej učinil, činí obecně a generálně z poškozených účastníky řízení o vině a trestu.

9. Bez výhrad souhlasím s posilováním práv poškozených, jehož účelem je nalezení žádoucí rovnováhy ochrany práv poškozených (obětí) za současného udržení standardů práv obviněných. Takového stavu ale nelze dosáhnout nepřiměřenými zásahy do rozhodovací činnosti obecných soudů v zájmu odstraňování domnělého či faktického deficitu stávající právní úpravy. Taková pravomoc náleží toliko zákonodárci, nikoli Ústavnímu soudu.

Č. 185
Právo dítěte se zdravotním postižením na náhradu nemajetkové újmy
(sp. zn. III. ÚS 150/25 ze dne 22. srpna 2025)

Obecné soudy se dopustí nepřípustné svévole, pokud odkážou poškozeného v trestním řízení s nárokem, který byl v trestním řízení spolehlivě prokázán, na občanskoprávní řízení.

Je nepřípustné omezovat právo na náhradu újmy dítěti z důvodu, že pro svůj věk nemusí chápat zásahy do svých práv.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Svatoně, soudkyně Veroniky Křesťanové a soudkyně zpravodajky Daniely Zemanové o ústavní stížnosti nezletilé A. B. (jedná se o pseudonym), zastoupené opatrovnicí JUDr. Veronikou Navrátilovou, advokátkou, se sídlem Matiční 730/3, Ostrava, proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 11. října 2024 č. j. 4 To 179/2024-943 a rozsudku Okresního soudu v Ostravě ze dne 7. května 2024 č. j. 13 T 5/2022-910 v rozsahu výroku, kterým odkázal stěžovatelku s nárokem na náhradu nemajetkové újmy na řízení ve věcech občanskoprávních, za účasti Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu v Ostravě jako účastníků řízení a B. C. (jedná se o pseudonym), zastoupeného JUDr. Radimem Miketou, advokátem, se sídlem Jaklovecká 1249/18, Slezská Ostrava, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Rozsudkem Okresního soudu v Ostravě ze dne 7. května 2024 č. j. 13 T 5/2022--910 v rozsahu výroku, kterým okresní soud odkázal stěžovatelku s nárokem na náhradu nemajetkové újmy na řízení ve věcech občanskoprávních v části týkající se náhrady další nemajetkové újmy ve výši 500 000 Kč, a usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 11. října 2024 č. j. 4 To 179/2024-943, kterým krajský soud zamítl odvolání stěžovatelky směřující proti uvedené části výroku rozsudku okresního soudu, byla porušena práva stěžovatelky zaručená v čl. 7 odst. 1, čl. 10 odst. 1 a v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 11. října 2024 č. j. 4 To 179/2024--943 se ruší v rozsahu, kterým bylo zamítnuto odvolání stěžovatelky proti výroku, kterým okresní soud odkázal stěžovatelku s nárokem na náhradu nemajetkové újmy na řízení ve věcech občanskoprávních v části týkající se náhrady další nemajetkové újmy ve výši 500 000 Kč.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

IV. Ustanovené opatrovnici stěžovatelky advokátce JUDr. Veronice Navrátilové se přiznává odměna a náhrada hotových výdajů ve výši 16 141,40 Kč.

Odůvodnění

I. Podstata věci

1. Ústavní soud se v tomto nálezu zabýval rozhodnutím soudů o adhezním nároku zvlášť zranitelné oběti přečinu ohrožování výchovy dítěte. Soudy odkázaly nezletilou stěžovatelku s nároky na náhradu nemajetkové újmy na řízení ve věcech občanskoprávních, a to především z důvodu, že obžalovanému nelze přičítat vznik postižení v podobě atrofie mozku u stěžovatelky, neboť by vzniklo i v případě jeho řádné péče.

II. Skutkové okolnosti a obsah napadeného rozhodnutí

2. Okresní soud napadeným rozsudkem uznal obžalovaného B. C., otce poškozené nezletilé stěžovatelky (dále též „vedlejší účastník“), vinným ze spáchání přečinu ohrožování výchovy dítěte podle § 201 odst. 1 písm. d), odst. 3 písm. b) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Toho se vedlejší účastník dopustil, stručně řečeno, tím, že v době od 5. 4. 2018, tj. od třetího dne po narození stěžovatelky, do 13. 9. 2019 společně s matkou stěžovatelky o stěžovatelku nepečovali, nezajistili jí potřebnou lékařskou péči, nevyhledali odbornou pomoc z důvodu neprospívání dítěte, nevěnovali jí dostatečnou pozornost, nerehabilitovali s ní, nevytvořili stimulující prostředí pro psychomotorický vývoj, nezajistili pro ni vyhovující prostředí a nezajistili jí adekvátní výživu, což mělo za následek podvýživu stěžovatelky a její hospitalizaci na dětském oddělení městské nemocnice v zanedbaném stavu, s hmotností 5,150 g a s výrazně opožděným psychomotorickým vývojem.

3. Za uvedený trestný čin okresní soud vedlejšího účastníka napadeným rozsudkem odsoudil k trestu odnětí svobody v trvání 1 roku, jehož výkon podmíněně odložil na zkušební dobu v trvání 2 let. Uložil mu povinnost zaplatit poškozené pojišťovně částku 46 931,88 Kč coby náhradu škody a se zbytkem nároku poškozenou pojišťovnu odkázal na řízení ve věcech občanskoprávních. Na stejné řízení odkázal okresní soud i poškozenou stěžovatelku s jejím nárokem na náhradu nemajetkové újmy (stěžovatelka v trestním řízení uplatnila nárok na náhradu ztížení společenského uplatnění ve výši 26 000 000 Kč a na náhradu další nemajetkové újmy ve výši 500 000 Kč).

4. Okresní soud provedl v řízení dokazování k vývoji stěžovatelky a jejímu zdravotnímu stavu. Zjistil, že stěžovatelka trpí atrofií mozku a epilepsií. Tento stav je u ní dán pravděpodobně v důsledku přítomnosti genové mutace SOGA3 genu, kterou má pouze 11 pacientů na světě, u kterých se objevují problémy s výživou a těžká mentální retardace. Zdravotní problémy stěžovatelky proto pravděpodobně nebyly zapříčiněny zanedbáním péče rodičů. Tomu nasvědčuje i skutečnost, že vývoj stěžovatelky se ani po předání do péče pěstounů výrazně nezlepšil. Stěžovatelka sice začala přibírat na váze, ale nadále se vyvíjela v pomalém tempu.

5. Z uvedených zjištění okresní soud dovodil, že vedlejšího účastníka nelze vinit ze způsobení atrofie mozku stěžovatelky a dalších s tím souvisejících zdravotních potíží. Vedlejšímu účastníku však lze přičíst, že v důsledku zanedbání své péče ohrozil stěžovatelku na vývoji. Neprospívání stěžovatelky bylo možné odvrátit lékařskou péčí a odbornou rehabilitací. S uvedeným souvisí i nároky stěžovatelky. Vzhledem k raritnímu postižení stěžovatelky a nedostatku lékařské péče v minulosti již zpětně nelze bez pochybností určit, jaký vliv by na život stěžovatelky mělo, kdyby dostávala potřebnou lékařskou péči od narození. Bylo by pouhou spekulací určovat míru ovlivnění společenského uplatnění stěžovatelky jednáním vedlejšího účastníka, jehož jednání nebylo pravděpodobnou příčinou nepříznivého zdravotního stavu stěžovatelky. Nárok na náhradu ztížení společenského uplatnění tudíž stěžovatelce přiznat nelze. Podle okresního soudu nebylo možno přiznat ani nárok na náhradu další nemajetkové újmy. U stěžovatelky nedocházelo k týrání, prokázáno nebylo ani trápení hladem. Nebyl zjištěn vznik negativního následku, který by mohl být kompenzován náhradou nemajetkové újmy.

U podvýživy nelze stanovit, zda její primární příčinou bylo zdravotní postižení stěžovatelky nebo nedostatečné stravování zapříčiněné rodiči. Nelze zjistit, jak stěžovatelka vnímala prostředí a nedostatek péče, neboť nelze použít hledisko vnímání zdravého dítěte. Ani nárok na další nemajetkovou újmu proto okresní soud stěžovatelce nepřiznal.

6. Odvolání poškozené stěžovatelky proti rozsudku okresního soudu v rozsahu, kterým byla s nárokem na náhradu újmy odkázána na řízení ve věcech občanskoprávních, krajský soud napadeným usnesením zamítl. Odkázal na skutková zjištění okresního soudu, z nichž bylo prokázáno, že vedlejší účastník spolu s matkou stěžovatelky o ni záměrně a dlouhodobě nepečovali, prokázaným následkem byla podvýživa poškozené. Krajský soud považoval též za prokázané, že pokud by stěžovatelka měla zajištěnou lékařskou péči dříve, nemuselo dojít k tak těžkému neprospívání. Nebylo však možno postavit najisto míru neprospívání, kterou by bylo možno přičítat vedlejšímu účastníkovi. Příčinou nepříznivého zdravotního stavu stěžovatelky je nejpravděpodobněji vzácná genová mutace, za kterou obžalovaný neodpovídá. I v případě řádné péče rodičů by ke ztížení společenského uplatnění stěžovatelky došlo, o čemž svědčí fakt, že ani v péči pěstounů se její stav zásadně nezlepšil. Krajský soud dále dodal, že ač byla stěžovatelka v péči odborníků od září 2019, ke zjištění její diagnózy došlo až v srpnu 2023, do té doby nebylo možné stěžovatelku adekvátně léčit. U ztížení společenského uplatnění tedy nelze dovodit příčinnou souvislost mezi jednáním vedlejšího účastníka a primárním zdravotním postižením stěžovatelky. Krajský soud se dále ztotožnil s okresním soudem v tom, že stěžovatelce nelze přiznat ani nárok na náhradu další nemajetkové újmy. Na podvýživě stěžovatelky se podílela genetická porucha, nedostatečné stravování bylo zapříčiněno oběma rodiči, není též zřejmé, jak dlouho trvalo. K výraznému zlepšení u stěžovatelky nedošlo ani po změně prostředí. Judikaturu Ústavního soudu, na kterou stěžovatelka odkazovala, krajský soud odmítl mimo jiné s tím, že v daných případech šlo o zdravé poškozené, kteří byli schopni své nároky specifikovat.

7. Trestní stíhání stěžovatelčiny matky bylo zastaveno pro její nepříčetnost.

III. Argumentace stěžovatelky

8. Stěžovatelka podává proti shora označenému výroku rozsudku okresního soudu a proti usnesení krajského soudu ústavní stížnost, neboť podle ní porušují její základní práva podle čl. 7 odst. 1, čl. 10 odst. 2, čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Zástupkyně stěžovatelky požádala o přiznání náhrady nákladů řízení před Ústavním soudem, jako opatrovnice zastupovala stěžovatelku v trestním řízení bezplatně.

9. Nesouhlasí s tím, že ji obecné soudy odkázaly s jejími nároky na řízení ve věcech občanskoprávních. Odůvodnění napadených rozhodnutí považuje za nedostatečná. Stěžovatelka je zvlášť zranitelnou obětí trestného činu otce, který o ni dlouhodobě řádně nepečoval, neposkytoval jí potřebnou stravu a nezajistil jí lékařskou péči. Jeho jednáním se zdravotní stav stěžovatelky zhoršil, čímž ztratila šanci na lepší život, který by jí zajistila včasná rehabilitace a lékařská péče. To potvrzují i závěry znalce PhDr. Štěpaníka, podle kterého má stimulace mentálně retardovaných dětí největší význam v prvních měsících života. Zanedbaná péče se již nedá v pozdějším životě stěžovatelky dohnat. Podle znalkyně MUDr. Grečmalové by u stěžovatelky nedošlo k tak závažnému neprospívání, pokud by jí rodiče zajistili dostatečnou výživu. Po předání do pěstounské péče se stěžovatelka zlepšila, začala i přibírat. Svým jednáním otec bezpochyby způsobil stěžovatelce nemajetkovou újmu. Z péče rodičů byla stěžovatelka zachráněna na pokraji smrti.

10. Jednáním rodičů stěžovatelka duševně strádala, neboť neměla zajištěnu řádnou péči, vřelé rodinné prostředí a dostatečnou výživu. Z toho důvodu je nesprávný závěr okresního soudu, že se u stěžovatelky nevyvinul žádný negativní kompenzovatelný následek. Kompenzovány jsou běžně i šok či obava, které poškozený cítil. Nejsou vyžadovány

dlouhodobější dopady. Duševní útrapy lze vymezit jako mučivé pocity, které mohou, ale nemusí mít přímou vazbu na tělesná zranění (strach, utrpení apod.). Tyto útrapy není nutné dokládat lékařskými zprávami. Obecné soudy si mohou o nich učinit úsudek samy [nález sp. zn. IV. ÚS 855/24 ze dne 24. 7. 2024 (N 145/125 SbNU 101)] a rozhodnout o výši náhrady podle zásad slušnosti a proporcionality.

11. Stěžovatelka dále nesouhlasí s okresním soudem v tom, že újmu nemohla vnímat stejně jako zdravé dítě. Jen proto, že byla stěžovatelka v rozhodné době kojenec a trpěla postižením, neznamená to, že by závadnou péči rodičů nevnímala. Zásahy do základních lidských práv se navíc odškodňují bez ohledu na to, zda si je poškozený uvědomuje. V tomto ohledu stěžovatelka odkazuje na nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3003/20 ze dne 3. 8. 2021 (N 137/107 SbNU 131). Pokud okresní soud uznal otce stěžovatelky vinným za zmíněné jednání, měl mu též uložit povinnost nahradit nemajetkovou újmu z tohoto jednání vzniklou. Vznik této újmy plyne již jen ze samotné povahy spáchaného trestného činu.

IV. Procesní předpoklady řízení a průběh řízení před Ústavním soudem

12. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákona o Ústavním soudu“). Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas k tomu oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí. Za stěžovatelku podala ústavní stížnost její opatrovnice, která ji zastupovala v řízení před obecnými soudy a která proto byla i oprávněna ústavní stížnost za stěžovatelku podat (usnesení sp. zn. III. ÚS 1791/24 ze dne 23. 10. 2024, bod 6). Připuštění podání ústavní stížnosti jménem stěžovatelky opatrovnicí nezakládá oprávnění opatrovnice jednat jménem stěžovatelky v průběhu řízení o ústavní stížnosti, Ústavní soud proto opatrovnici, která je advokátkou, ustanovil opatrovnicí stěžovatelky i pro řízení před Ústavním soudem, a stěžovatelka tak splňuje i předpoklad zastoupení advokátem v souladu s § 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

13. Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný. Stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv a její ústavní stížnost je proto přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

14. Ústavní soud nenařídil ústní jednání, neboť od jednání nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V. Vyjádření účastníka řízení a replika stěžovatele

15. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil krajský soud, který pouze odkázal na odůvodnění napadeného usnesení. Okresní soud se nevyjádřil.

16. Vedlejší účastník řízení ve vyjádření navrhl ústavní stížnost odmítnout a uvedl, že nesouhlasí s tím, jak jej popisuje stěžovatelka, resp. její zástupkyně, v ústavní stížnosti. Se stěžovatelkou se pravidelně stýká a o její život se zajímá. Trestní řízení vycházelo z nesprávné premisy, že odpovídá za špatný zdravotní stav stěžovatelky, neboť jí nezajistil výživu a zanedbal péči o ní. Tento předpoklad byl v průběhu řízení vyvrácen. Zjistilo se, že špatný zdravotní stav stěžovatelky je zapříčiněn genetickou poruchou, která byla diagnostikována až 4 roky po odebrání stěžovatelky z péče rodičů. Ani po odebrání stěžovatelky z péče rodičů se její stav zásadně nezlepšil. Znalecké posudky pouze uvedly, že nelze vyloučit to, že by se na špatném zdravotním stavu stěžovatelky podílela i nedostatečná strava a péče. Navíc znalec doc. MUDr. Hladík, Ph.D. uvedl, že si nemyslí, že by dítě mohlo zásadně ovlivnit to, že jej matka pouze kojila. Závěry o podvýživě vychází pouze z okamžiku odebrání stěžovatelky, kdy nebylo zřejmé její onemocnění. Po umístění v nemocnici nebyla stěžovatelce podávána strava, proto se mohla zdát podvyživená. Vedlejší účastník dále zdůrazňuje, že v době péče o stěžovatelku trpěla její matka schizofrenií a odmítala jakoukoliv zdravotnickou pomoc. Za špatný zdravotní stav stěžovatelky vedlejší účastník neodpovídá. Tomu nasvědčuje

i skutečnost, že státní zástupce nepodal ve věci odvolání. Odmítá judikaturu poukazovanou stěžovatelkou, která se vztahuje na případy obětí sexuálně zneužívaných. Dále odkazuje na z jeho pohledu správné závěry krajského soudu.

17. Stěžovatelce bylo vyjádření vedlejšího účastníka zasláno k replice, ve které odmítla tvrzení, že by vedlejší účastník neodpovídal za zdravotní stav stěžovatelky, tento závěr byl v trestním řízení vyvrácen. Odkázala na skutkovou větu rozsudku okresního soudu, která bez pochybností uvádí podvýživu stěžovatelky jako následek jednání vedlejšího účastníka. Vedlejší účastník tuto skutečnost, tj. že byl za své jednání vůči nezletilé odsouzen, zcela pomíjí. Dále zopakovala tvrzení uvedená v ústavní stížnosti.

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

18. Ústavní soud posoudil všechny výše uvedené okolnosti a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je zčásti důvodná.

VI.A Obecná východiska

19. V adhezním řízení je právem a primárním chráněným zájmem poškozeného vypořádání všech jeho penězi ocenitelných nároků soukromoprávního charakteru vzniklých v důsledku spáchání trestného činu [nález sp. zn. III. ÚS 1388/24 ze dne 2. 4. 2025 (N 76/129 SbNU 361), bod 19]. Ačkoliv se o těchto nárocích rozhoduje v trestním řízení podle trestního řádu, na jejich hmotněprávní posouzení se použijí normy z oblasti soukromého práva o občanskoprávních nárocích. Nejde tudíž o vertikální vztah mezi poškozeným a státem, ale o horizontální vztah mezi poškozeným a obviněným jakožto osobami soukromého práva [nález sp. zn. IV. ÚS 2118/24 ze dne 22. 1. 2025 (N 16/128 SbNU 141), bod 26].

20. Horizontálním vztahům mezi jednotlivci při uplatňování a dodržování základních práv a svobod přiznává judikatura Ústavního soudu zprostředkovaný účinek. Základní práva a svobody v těchto vztazích prozařují normami podústavního práva [nález sp. zn. III. ÚS 139/98 ze dne 24. 9. 1998 (N 106/12 SbNU 93)]. Při výkladu a aplikaci těchto norem jsou proto soudy povinny pečlivě zvažovat dotčená základní práva, ústavní hodnoty a principy, protože pouze tak mohou dostát své povinnosti poskytovat ochranu jak právům v rovině jednoduchého práva, tak právům základním [nález sp. zn. IV. ÚS 444/11 ze dne 5. 12. 2012 (N 200/67 SbNU 573), bod 15].

21. Pod ochranu soudů spadají též ústavně zaručená práva poškozených. Ústavní soud svými nálezy dal opakovaně najevo, že postupem obecného soudu v adhezním řízení může dojít k takovému porušení základních práv a svobod poškozených, které bude vyžadovat jeho kasační zásah [viz nálezy sp. zn. II. ÚS 289/12 ze dne 9. 10. 2012 (N 170/67 SbNU 83), sp. zn. I. ÚS 1587/15 ze dne 15. 12. 2015 (N 214/79 SbNU 443), obdobně nálezy sp. zn. IV. ÚS 2620/21 ze dne 7. 3. 2022 (N 29/111 SbNU 19) a sp. zn. III. ÚS 1876/24 ze dne 7. 1. 2024 (N 4/128 SbNU 26)].

22. Ústavní soud však k přezkoumávání rozhodnutí, kterými byl poškozený odkázán se svým nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních, přistupuje zdrženlivě. Část pochybení mohou obecné soudy napravit v občanskoprávním řízení, neboť nevznikla překážka věci rozhodnuté. Ústavní soud zasahuje zejména v situacích, kdy 1) pochybení trestních soudů již nelze napravit v občanskoprávním řízení; 2) rozhodnutí o adhezním nároku je zatíženo svévolí; 3) přiznaná náhrada nemajetkové újmy je excesivně nízká (případně není přiznána vůbec), což popírá účel adhezního řízení, působí sekundární viktimizaci a zejména u zvlášť zranitelné oběti porušuje čl. 7 odst. 1 Listiny [viz nález II. ÚS 3003/20, body 23 až 30, dále např. nálezy sp. zn. I. ÚS 1222/22 ze dne 27. 6. 2023 (N 102/118 SbNU 266), body 26 až 43, a sp. zn. IV. ÚS 1323/25 ze dne 30. 7. 2025, bod 16]. Příkladem svévolného rozhodnutí je situace, kdy obecné soudy o nároku poškozeného opomenou rozhodnout nebo poškozeného odkážou na občanskoprávní řízení, ač byl nárok poškozeného v řízení prokázán.

23. Zásahem do tělesné a duševní integrity ve smyslu čl. 7 odst. 1 Listiny je mimo jiné i působení bolesti či zhoršení choroby [nález sp. zn. II. ÚS 2379/08 ze dne 9. 7. 2009 (N 157/54 SbNU 33), bod 11, sp. zn. I. ÚS 2315/15 ze dne 12. 4. 2016 (N 64/81 SbNU 99), bod 60]. Újmu vzniklou takovým zásahem obvykle nelze napravit uvedením do původního stavu. Kromě toho, že taková náprava nemusí být s ohledem na tělesné a duševní dispozice lidí obecně možná, jsou zásahy do zdraví člověka typicky spojeny s bolestí či jiným duševním strádáním, u nichž není uvedení do původního stavu ani teoreticky představitelné. K odčinění způsobené bolesti a duševních útrap často nebude postačovat ani zadostiučinění ve formě pouhé omluvy nebo projevení lítosti ze strany škůdce, přestože jejich význam nelze marginalizovat. Zpravidla proto bude namístě újmu vzniklou zásahem do tělesné a duševní integrity kompenzovat poskytnutím peněžité náhrady proti jejímu původci [nález sp. zn. IV. ÚS 2118/24, bod 38, nález Pl. ÚS 14/24 ze dne 28. 5. 2024 (N 109/124 SbNU 318, body 23 a 24].

24. Nárok na plnou náhradu vzniklé újmy má i dítě, které pro svůj věk nemusí být schopno zcela chápat zásahy do svých práv. Je nepřípustné z tohoto důvodu dítěti přiznat nižší náhradu újmy [nález sp. zn. II. ÚS 19/16 ze dne 1. 8. 2016 (N 140/82 SbNU 243), body 33 a 34, týkající se náhrady nemajetkové újmy čtyřletému dítěti v souvislosti s nepřiměřenou délkou řízení; nález sp. zn. I. ÚS 1737/16 ze dne 12. 7. 2017 (N 124/86 SbNU 109), bod 74, týkající se náhrady nemajetkové újmy novorozenému dítěti odebranému matce; nález sp. zn. II. ÚS 3003/20, bod 32, týkající se náhrady nemajetkové újmy znásilňovaného dvanáctiletého dítěte s poruchou autistického spektra]. Zranitelnost jednotlivce spočívající v nemožnosti plně chápat zásahy do svých práv nemůže být s ohledem na rovnost lidí v důstojnosti i v právech (čl. 1 Listiny) důvodem pro to, aby práva daného jednotlivce požívala menší ochrany. Nepřiznání či snížení náhrad újmy pro osoby, které nejsou schopny plně chápat zásahy do svých práv, by v konečném důsledku vyjadřovalo, že práva těchto osob mají nižší hodnotu a že jejich ochrana má menší význam – a tedy že tyto osoby si ve svých právech nejsou rovny (v rozporu s čl. 1 Listiny) s jinými jednotlivci (nález sp. zn. II. ÚS 3003/20, bod 32).

VI.B Aplikace na projednávanou věc

25. Nezletilá stěžovatelka uplatnila v trestním řízení dva samostatné nároky na náhradu nemajetkové újmy, a to nárok na náhradu další nemajetkové újmy a nárok na náhradu ztížení společenského uplatnění. Obecné soudy o těchto nárocích rozhodovaly jedním výrokem, v odůvodnění napadených rozhodnutí však tyto nároky posuzovaly odděleně.

VI.B 1 Posouzení nároku na náhradu ztížení společenského uplatnění

26. Podle § 2958 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, (dále jen „občanský zákoník“) „vznikla-li poškozením zdraví překážka lepší budoucnosti poškozeného, nahradí mu škůdce i ztížení společenského uplatnění. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti“. Náhrada ztížení společenského uplatnění vyjadřuje ztrátu nebo omezení dosavadních schopností poškozené osoby uplatnit se v různých sférách života, které slouží rozvoji jeho osobnosti. Jinými slovy, nahrazuje se míra ztráty schopnosti poškozeného žít plnohodnotný život oproti stavu před poškozením zdraví. Podle odborné literatury zahrnuje pojem společenské uplatnění dvě složky, a to schopnost vykonávat běžné životní úkony a možnost uspokojovat společenské potřeby (MELZER, F., TÉGL, P. a kolektiv: Občanský zákoník – velký komentář, Svazek IX, § 2958. Praha: Leges, 2018, s. 1003; či KNAP, V., PLANK, K. Učebnice československého občanského práva. Svazek I. Praha: Orbis, 1965, s. 410).

27. Ve vztahu k nároku na náhradu ztížení společenského uplatnění dospěl okresní soud k závěru, že z provedeného dokazování nelze dovodit příčinnou souvislost mezi jednáním vedlejšího účastníka a primárním zdravotním postižením stěžovatelky, které ovlivňuje kvalitu jejího života a do budoucna v podstatě vylučuje jakékoliv společenské uplatnění. Krajský soud

doplnil, že objektivní příčinou nepříznivého zdravotního stavu stěžovatelky je genetická mutace, za kterou vedlejší účastník nemůže nést odpovědnost. Oba obecné soudy shodně konstatovaly, že ke ztížení společenského uplatnění by došlo v obdobném rozsahu i při příkladné péči rodičů. Stav stěžovatelky se podle jejich názoru ani po odebrání z péče rodičů nijak zásadně nezměnil.

28. Uvedené hodnocení a závěry jsou však částečně v rozporu se skutkovými zjištěními, které soudy v napadených rozhodnutích označily za prokázané či nesporné, a částečně jsou v rozporu s výše uvedenou zákonnou úpravou, resp. mimoběžné relevantním kritériím pro posouzení podmínek pro náhradu tohoto druhu nemajetkové újmy.

29. Skutečnost, že vedlejší účastník nemůže nést právní odpovědnost za genetickou mutaci stěžovatelky, není sporná. Tento závěr však sám o sobě nevylučuje odpovědnost vedlejšího účastníka za jednání, které mohlo její nepříznivý stav ještě zhoršit – slovy zákona „překážet“ její lepší budoucnosti. Ta je sice zásadně ovlivněna vážnou zdravotní poruchou, ale nelze uzavřít, že již nezáleží na tom, zda její stav nemohl být i v rámci jejího onemocnění příznivější, zejména ohledně schopnosti výkonu a kvality běžných životních úkonů.

30. Okresní soud shledal vedlejšího účastníka vinného z toho, že stěžovatelce stručně řečeno nezajistil od 5. 4. 2018 do 13. 9. 2019 potřebnou lékařskou péči, nevyhledal pomoc při jejím neprospívání a nezajistil adekvátní výživu (skutková věta rozsudku, bod 20 odůvodnění napadeného rozsudku), přestože mu muselo být i jako laikovi od cca 3 měsíců věku stěžovatelky zřejmé, že stěžovatelka neprospívá a potřebuje odbornou pomoc (bod 28 rozsudku okresního soudu, bod 13 rozsudku krajského soudu). Z lékařských zpráv provedených k důkazu okresní soud zjistil, že stěžovatelka po odebrání z péče rodičů začala přibývat na váze a v průběhu několika měsíců se mírně zlepšily její motorické schopnosti (bod 18 rozsudku okresního soudu). Dále považoval za nepochybné, že včasná lékařská péče by zajistila lepší prospívání stěžovatelky, včetně rozvoje hybnosti. Vývoj motoriky bylo možné pozitivně ovlivnit odbornou rehabilitací (bod 16 rozsudku okresního soudu). Dostatečná péče v rané fázi života dítěte je stěžejní a může zajistit větší pokroky v budoucnu. Krajský soud potvrdil, že pokud by stěžovatelka měla zajištěnou lékařskou péči dříve, nemuselo dojít k tak těžkému neprospívání (bod 13 napadeného rozhodnutí).

31. Z uvedeného je zřejmé, že obecné soudy považovaly za nesporné skutečnosti, které svědčí o tom, že jednání vedlejšího účastníka bylo způsobilé založit v určité míře překážku (alespoň o něco) lepší budoucnosti stěžovatelky ve smyslu výše citovaného § 2958 občanského zákoníku. Nelze tedy přisvědčit tomu, že mezi nepříznivým zdravotním stavem stěžovatelky a jednáním vedlejšího účastníka nemůže být žádná příčinná souvislost. Jak je uvedeno výše, společenské uplatnění v sobě nezahrnuje pouze složku uspokojování společenských potřeb, která je u stěžovatelky vzhledem k věku a vážnosti jejího primárního postižení zatím potlačena. Jeho součástí je též schopnost vykonávat běžné životní úkony, přičemž z vyjádření znalců a z nich přijatých závěrů obecných soudů je zřejmé, že právě tuto schopnost bylo možno příznivě ovlivnit zejména v rané fázi života adekvátní zdravotní péčí a výživou. Ze skutkových zjištění vyplývá, že po zajištění včasné a řádné zdravotní péče a náležité výživy stěžovatelka činila nejméně v motorických projevech určité pokroky. Závěr obecných soudů, že stav stěžovatelky se ani po odebrání z péče rodičů nijak zásadně nezměnil, neodpovídá zjištěnému skutkovému stavu. Pokroky ve stavu stěžovatelky nelze hodnotit měřítky zdravých dětí. Pro život osob postižených genetickými poruchami má zvládnutí či kvalita každého životního úkonu či motorické dovednosti logicky vyšší význam, který nelze zpochybnit jen proto, že u osob takto nepostižených by se jednalo o zanedbatelný rozsah. S ohledem na stěžovatelčino postižení lze i drobný pokrok vnímat jako významné zlepšení jejího stavu.

32. Nelze přisvědčit ani tomu, že do doby zjištění stěžovatelčiny diagnózy jí nebylo možno poskytnout péči, která by zlepšila její stav. Přestože do roku 2023 nebylo známo, že se jedná konkrétně o genovou mutaci SOGA3, podle znalců bylo možno velmi brzy (i pro laiky

od 3 měsíců věku stěžovatelky) seznat, že trpí postižením, jehož příznaky bylo možno zlepšit lékařskou péčí, rehabilitací a dostatečnou výživou (body 10, 14 a 16 rozsudku okresního soudu).

33. Obecným soudům lze však přisvědčit v závěru, že vzhledem k okolnostem nebylo z provedených důkazů možno určit najisto (či s dostatečně velkou mírou pravděpodobnosti), v jaké míře zanedbání péče vedlejšího účastníka o nezletilou její společenské uplatnění ovlivnilo (zhoršilo). Zásadní okolností je v dané věci výjimečnost genetické poruchy, kterou stěžovatelka trpí a která byla zatím zjištěna pouze u 11 pacientů na světě. V takovém případě je přirozeně mnohem složitější stanovit, jaká (jak lepší) by byla schopnost stěžovatelky vykonávat běžné životní úkony při náležité péči. Tyto závěry lze běžně činit porovnáním dalších osob trpících stejnou poruchou, které nebyly zasaženy negativním jednáním v podobě zanedbání péče a výživy. V tomto případě však lze porovnávat jen velmi malý počet osob, jedná se též o relativně nově objevenou genovou mutaci, k níž je dostupné jen omezené množství informací (viz výpověď znalkyně MUDr. Grečmalové při jednání dne 26. 3. 2024, čl. 881 až 883 spisu).

34. Ústavní soud proto dospěl k závěru, že nelze přisvědčit obecným soudům v tom, že by vedlejší účastník v žádném rozsahu nemohl odpovídat za ztížení společenského uplatnění stěžovatelky. Avšak rozhodnutí o případné výši nároku vyžaduje další náročné dokazování, které přesahuje účel a meze trestního řízení. Ve vztahu k nároku na náhradu ztížení společenského uplatnění lze tedy odkázání stěžovatelky na občanskoprávní řízení akceptovat a z ústavněprávního hlediska obstojí.

VI.B 2 Posouzení nároku na náhradu další nemajetkové újmy

35. Stěžovatelka svůj nárok na náhradu další nemajetkové újmy odůvodnila duševním strádáním spojeným s nedostatečnou péčí ze strany rodičů, mimo jiné prokazatelně nedostatečnou výživou, v důsledku čehož strádala fyzicky (podvyživením) i psychicky.

36. Z obsahu spisu plyne, že vedlejší účastník byl shledán vinným mimo jiné tím, že jako rodič způsobil podvýživu stěžovatelky. Tento závěr je obsažen i ve výroku napadeného rozhodnutí okresního soudu, stěžovatelka byla z péče rodičů odebrána prokazatelně ve stavu podvýživy. Z následného vývoje bylo zřejmé, že tento stav nebyl nutným průvodním jevem stěžovatelčina genetického postižení. Zatímco od svého narození stěžovatelka po dobu péče vedlejšího účastníka jako jediného příčetného rodiče (17 měsíců) přibrala cca 2 kg, po nasazení adekvátní stravy začala výrazně přibírat. Již během prvních 4 měsíců přibrala 2,5 kg. Stěžovatelka sice trpěla zdravotními potížemi způsobenými vzácnou genetickou mutací, avšak z přírůstku hmotnosti po odebrání z péče rodičů je zřejmé, že jimi poskytovaná výživa byla nedostatečná, při adekvátní výživě stěžovatelka nemusela být v žádném případě ve stavu podvýživy, ve kterém se nesporně nacházela.

37. Provedené důkazy i učiněné skutkové závěry okresního soudu (bod 29 rozsudku), ze kterých vycházel i krajský soud, tedy svědčí o tom, že stěžovatelka v souvislosti s nedostatečnou péčí újmu na zdraví utrpěla, a to tím, že v důsledku jednání vedlejšího účastníka musela být hospitalizována jako podvyživená. Obecné soudy mylně vztahovaly jednání vedlejšího účastníka (a posuzovaly příčinnou souvislost) pouze k následku atrofie mozku nezletilé, případně epilepsie. Takto nesprávně na věc nahlíží i vedlejší účastník. Obecné soudy nevzaly v úvahu, že jednání vedlejšího účastníka způsobilo podvýživu nezletilé stěžovatelky a zhoršilo její prospívání. Obecné soudy přehlížejí, že § 2958 občanského zákoníku při újmě na zdraví umožňuje nejen náhradu bolesti a ztížení společenského uplatnění, ale i náhradu další nemajetkové újmy. Pro účely řízení o náhradě újmy (vinu obžalovaného Ústavní soud v této věci nepřezkoumává) se může jednání vedlejšího účastníka jevit jako zásah do zdraví stěžovatelky, na základě čehož by jí náležel i nárok na náhradu další nemajetkové újmy. Pod tuto újmu mohou spadat též duševní útrapy [viz nález sp. zn. II. ÚS 1564/20 ze dne 9. 2. 2021 (N 26/104 SbNU 319), bod 36], nebo také zpomalení duševního vývoje (viz

Doležal, T., Melzer, F. § 2958 in Melzer, F., Tégl, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX, § 2894–3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 1004, bod 56).

38. Přístup okresního soudu, který vyloučil nárok vycházející z nezajištění dostatečné výživy s odůvodněním, že šlo o přechodný stav (bod 38 jeho rozsudku), není správný. Trvalost zásahu do zdraví se vyžaduje pouze pro přiznání náhrady ztížení společenského uplatnění, nikoliv pro jiné nároky podle § 2958 občanského zákoníku, a ani pro nároky podle § 2956 občanského zákoníku (viz níže). K zapříčinění podvýživy stěžovatelky obžalovaným (rovněž bod 38 rozsudku okresního soudu) je namístě odkázat na výrok rozsudku okresního soudu, konkrétně na popis skutku, za který byl vedlejší účastník odsouzen. Podle něj je vedlejší účastník zodpovědný za následek v podobě stěžovatelčiny podvýživy, který byl způsoben nezajištěním potřebné lékařské péče i nezajištěním adekvátní výživy.

39. I pokud by ale nebyl prokázán zásah do zdraví stěžovatelky (kdy provedené důkazy svědčí o opaku), stále by jednání vedlejšího účastníka zasahovalo do práva stěžovatelky na tělesnou a duševní integritu chráněnou čl. 7 Listiny a § 81 a 91 a násl. občanského zákoníku (nález sp. zn. II. ÚS 2379/08, bod 11, sp. zn. I. ÚS 2315/15, bod 60) a též do práva na důstojnost zaručeného čl. 10 odst. 1 Listiny a § 3 a 81 občanského zákoníku. Neposkytování řádné péče, v důsledku čehož byla stěžovatelka v dlouhodobě zanedbaném stavu, a to za situace, kdy jako novorozenec byla odkázána na pomoc vedlejšího účastníka, totiž stěžovatelku na tělesné a duševní integritě a na právu na důstojné zacházení nepochybně zasáhlo. Stěžovatelce by tak náležel nárok na náhradu nemajetkové újmy podle § 2956 občanského zákoníku.

40. Požadavek obecných soudů na prokázání vzniku újmy na straně stěžovatelky je sice legitimní, ale v daném řízení je možno ho považovat za splněný. Jednak vznik újmy plyne již jen ze zjištění, že stěžovatelka v důsledku jednání vedlejšího účastníka neprospívala a její stávající nepříznivý zdravotní stav se tím zhoršil. Dále požadavek prokázání vzniku duševního strádání novorozence, které stěžovatelka rovněž žádá nahradit, je příliš přísný a není opodstatněný za situace, kdy již jen z jednání spočívajícího ve špatném zacházení s dítětem, které způsobilo mimo jiné jeho podvýživu, lze minimálně tento následek dovodit. K tomu lze zopakovat, že pro přiznání nároku na náhradu újmy není rozhodné, zda si dítě zásahy do svých práv zcela uvědomuje. Každý člověk, a nesoběstačné dítě obzvláště, by trýznivým jednáním, kterého se dopustil vedlejší účastník a které zahrnovalo vystavení hladu vedoucího k podvýživě, utrpěl nemajetkovou újmu na svých přirozených právech.

41. K argumentaci vedlejšího účastníka ohledně nezpůsobení podvýživy lze uvést, že nedostatečnost stěžovatelčiny výživy by byla bezpochyby zjištěna, pokud by jí vedlejší účastník včas zajistil lékařskou pomoc. I přes neznalost příčiny neprospívání stěžovatelky bylo možné nasadit v nemocnici řádnou stravu. Skutečnost, že vedlejší účastník jako otec nezajistil stěžovatelce potřebnou lékařskou péči, stěžovatelku nepřihlásil k žádnému lékaři a nepodstupoval s ní pravidelné lékařské prohlídky, a to od jejího narození v dubnu 2018 do září 2019, je popsána ve skutkové větě rozsudku, kterým byl vedlejší účastník za toto jednání uznán vinným. Dále je zde uvedeno, že i laikovi muselo být zřejmé, že stěžovatelka potřebuje lékařskou péči.

42. Na základě uvedeného nelze akceptovat rozhodnutí obecných soudů, které za výše popsaného skutkového stavu odkázaly stěžovatelku s nárokem na další nemajetkovou újmu v plném rozsahu na řízení ve věcech občanskoprávních. Pro vlastní úvahu o výši s využitím pravidel upravených v § 2957 občanského zákoníku měly soudy dostatek skutkových zjištění.

VII. Závěr

43. Ústavní soud uzavírá, že obecné soudy nedostály své povinnosti chránit a naplňovat práva poškozené stěžovatelky. Zaměřily se pouze na příčinnou souvislost mezi jednáním vedlejšího účastníka a vznikem atrofie mozku a epilepsie stěžovatelky. Zcela pominuly následek neprospívání stěžovatelky (opoždění jejího vývoje, znemožnění dosáhnout i v rámci

svého postižení pokroků a způsobení podvýživy), za které vedlejší účastník podle provedených důkazů částečně odpovídá, neboť v případě jeho řádné péče by se vývoj stěžovatelky nejméně v době jeho péče o stěžovatelku zlepšil, resp. ke zlepšení zdravotního stavu stěžovatelky by minimálně došlo dříve, stěžovatelka by nebyla vystavena podvýživě. V rozporu s provedenými důkazy a též s některými svými skutkovými závěry obecné soudy uvedly, že za neprospívání stěžovatelky vedlejší účastník neodpovídá. Nepřiměřeně též požadovaly prokázání vzniku duševních útrap u novorozence, ač jejich vznik plyne již jen ze samotného jednání vedlejšího účastníka popsaného v rozsudku okresního soudu. V návaznosti na tato pochybení soudy nepřiznaly stěžovatelce nárok na náhradu nemajetkové újmy, která jí prokazatelně vznikla. Tím porušily stěžovatelčino právo na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí zaručené čl. 7 odst. 1 Listiny a právo na důstojné zacházení dle čl. 10 odst. 1 Listiny.

44. Svá rozhodnutí obecné soudy odůvodnily skutkovými závěry, které jsou zčásti vnitřně rozporné a neodpovídají provedeným důkazům. Tím porušily její právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

45. Ústavní soud dospěl k závěru, že i přes pochybení též okresního soudu je namístě zrušit pouze rozhodnutí krajského soudu a věc vrátit k projednání jemu. Prvním důvodem je skutečnost, že při rozhodování o tomto nároku lze vycházet z výsledků poměrně rozsáhlého dokazování, které bylo v řízení již provedeno. Druhým důvodem je skutečnost, že odvolací soud má velmi široké možnosti, jak změnit adhezní výrok nalézacího soudu, a tímto postupem dochází ke zkrácení celého řízení, což je v dané věci žádoucí.

46. Ústavní soud proto ústavní stížnosti částečně vyhověl a zrušil napadené rozhodnutí krajského soudu v rozsahu nároku na náhradu další nemajetkové újmy. V rozsahu týkajícím se nároku na náhradu ztížení společenského uplatnění výrok zůstává nedotčen, stěžovatelka se tohoto nároku může již nyní domáhat v občanskoprávním řízení. Ve zbytku byla ústavní stížnost odmítnuta.

47. Zástupkyni stěžovatelky náleží podle § 140 odst. 2 zákona č. 99/1963, občanský soudní řád, (dále jen „občanský soudní řád“) ve spojení s § 63 zákona o Ústavním soudu odměna a náhrada hotových výdajů, které platí stát (zde Česká republika – Ústavní soud).

48. Výši této odměny a náhrady Ústavní soud stanovil v částce 16 141,40 Kč [dva úkony právní služby – podání návrhu ve věci samé a replika, po 6 220 Kč a dva režijní paušály po 450 Kč v souladu s vyhláškou č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, daň z přidané hodnoty podle § 137 odst. 3 písm. a) občanského soudního řádu ve výši 2 801,40 Kč]. Ústavní soud nepřiznal požadovanou náhradu nákladů za úkon převzetí zastoupení, neboť ze spisu okresního i krajského soudu je zřejmé, že zástupkyně se jakožto opatrovnice stěžovatelky významně podílela na zastupování stěžovatelky v trestním řízení a byla s věcí seznámena (nepřebírala ji až pro řízení před Ústavním soudem).

Č. 186
Subjektivní promlčecí lhůta u náhrady nemajetkové újmy způsobené porušením práva na účinné vyšetřování
(sp. zn. II. ÚS 424/25 ze dne 26. srpna 2025)

Subjektivní promlčecí lhůta podle § 32 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), k uplatnění nároku na náhradu nemajetkové újmy způsobené porušením práva na účinné vyšetřování začne běžet nejdříve okamžikem, kdy je porušení tohoto práva s konečnou platností posouzeno orgány, které jsou k takovému hodnocení primárně pověřeny.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala, soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy a soudce Jiřího Přibáně o ústavní stížnosti stěžovatelky Y. (jedná se o pseudonym), zastoupené JUDr. Danielem Bartoněm, LL.M., Ph.D., advokátem, sídlem Ječná 505/2, Praha 2, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 2632/2024-110 ze dne 19. 11. 2024, rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 16 Co 378/2023-52 ze dne 24. 1. 2024 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 45 C 200/2022-38 ze dne 5. 9. 2023, za účasti Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení, takto:

Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 2632/2024-110 ze dne 19. 11. 2024, rozsudkem Městského soudu v Praze č. j. 16 Co 378/2023-52 ze dne 24. 1. 2024 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 45 C 200/2022-38 ze dne 5. 9. 2023 bylo porušeno právo stěžovatelky na náhradu škody způsobené vadným výkonem veřejné moci podle článku 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, a proto se uvedená rozhodnutí ruší.

Odůvodnění

I. Podstata nálezu

1. Ústavní soud v tomto nálezu řešil otázku, kdy začíná běžet subjektivní promlčecí lhůta pro uplatnění nároku na náhradu újmy podle § 32 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“) při porušení práva na účinné vyšetřování; dospěl k závěru, že začne běžet nejdříve okamžikem, kdy porušení tohoto práva s konečnou platností posoudí orgány, které jsou k takovému hodnocení primárně pověřeny.

II. Shrnutí procesního vývoje

II. 1 Trestněprávní větev

2. Na základě trestního oznámení začala v květnu 2014 Policie České republiky vyšetřovat sexuální zneužívání stěžovatelky, kterého se měl vůči ní mezi roky 2002–2014 (kdy jí bylo 17 až 30 let) dopustit kněz římskokatolické církve.

3. Po provedení vyšetřovacích úkonů policie v prosinci 2015 věc (poprvé) odložila. Policejní orgán dospěl k závěru, že jednání podezřelého nenaplnilo skutkovou podstatu znásilnění podle § 185 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2024, (dále jen „trestní zákoník“), jelikož stěžovatelka sice vnímala intimní styky s ním jako nepříjemné, ale dobrovolně je strpěla výměnou za hmotné a finanční zabezpečení sebe a své rodiny. Toto usnesení zrušilo ke stížnosti stěžovatelky Obvodní státní zastupitelství pro Prahu 9 (dále jen „OSZ“), které policejnímu orgánu nařídilo doplnit vyšetřování.

4. Po zadání doplňujícího znaleckého posudku vydal policejní orgán v lednu 2017 druhé usnesení o odložení věci, v němž dospěl k závěru, že nebyla naplněna skutková podstata znásilnění, neboť stěžovatelka po dobu 12 let nikomu nic neřekla, fyzicky se stykům nebránila a raději je strpěla výměnou za zajištění sebe a své rodiny, což bylo její dobrovolné rozhodnutí. Policejní orgán se mimo jiné vyjádřil, že nic nenasvědčuje tomu, že by stěžovatelka utrpěla újmu na zdraví nebo že by vyhledala lékaře. Rovněž toto usnesení ke stížnosti stěžovatelky OSZ zrušilo, neboť policejní orgán celé prověřování vedl jen ohledně trestného činu znásilnění, aniž by uvažoval, zda nebyla naplněna skutková podstata jiného trestného činu.

5. Dne 25. 7. 2017 vydal policejní orgán v pořadí třetí usnesení o odložení věci, ve kterém z obdobných důvodů jako v předchozích usneseních shledal, že jednání kněze v příslušném období nenaplňovalo skutkovou podstatu trestného činu sexuálního nátlaku podle § 186 odst. 2 trestního zákoníku. Proti tomuto usnesení již další stížnost stěžovatelka nepodala.

6. V listopadu 2020 stěžovatelka, poprvé zastoupená advokátem, podala podnět k Městskému státnímu zastupitelství v Praze (dále jen „MSZ“) k výkonu dohledu nad činností policie a OSZ. Vyrozuměním ze dne 20. 1. 2021 MSZ stěžovatelce sdělilo, že vyšetřování nebylo provedeno dostatečně důkladně a rozhodnutí o odložení věci bylo předčasné. Jednání kněze podle MSZ naplňovalo znaky trestného činu sexuálního nátlaku, neboť stěžovatelka nejednala svobodně a kněz zneužil své postavení a stěžovatelčinu závislost na něm. Nicméně MSZ uzavřelo, že věc nebude vrácena OSZ, jelikož pětiletá promlčecí doba stanovená u trestného činu sexuálního nátlaku již uplynula.

7. Ústavní soud usnesením sp. zn. IV. ÚS 707/21 ze dne 12. 10. 2021 odmítl ústavní stížnost stěžovatelky v části směřující proti rozhodnutím o odložení věci jako nepřípustnou, jelikož proti poslednímu z nich nepodala stížnost. V části směřující proti vyrozumění MSZ odmítl ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou. Ústavní soud potvrdil názory MSZ, že v posuzovaném případě nešlo o násilí, ale o jinou formu nátlaku, že stěžovatelka podle svých tvrzení neprojevila intenzivní fyzický odpor vůči jednání vedlejšího účastníka a že případný trestný čin sexuálního nátlaku byl již promlčen.

8. V rozsudku ze dne 12. 12. 2024 ve věci *Y. proti České republice* č. 10145/22 Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) dospěl k závěru, že Česká republika porušila své povinnosti vyplývající z čl. 3 a 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), neboť české orgány při výkladu trestněprávních norem mimo jiné řádně nezohlednily stěžovatelčinu zranitelnost, psychický stav, průběh vztahu s knězem a její závislost na něm. Česká republika tak nedostála pozitivním povinnostem, které ji zavazovaly k tomu, aby účinně uplatňovala trestněprávní systém způsobilý kriminalizovat nekonsenzuální sexuální akty tvrzené stěžovatelkou. Zároveň ESLP uložil České republice povinnost nahradit stěžovatelce nemajetkovou újmu ve výši 25 000 EUR.

9. Dne 17. 6. 2025 podala stěžovatelka Ústavnímu soudu návrh na obnovu řízení, který je veden pod sp. zn. Pl. ÚS 27/25, o němž nebylo doposud rozhodnuto.

II. 2 Kompenzační větev

10. Dne 11. 2. 2022 podala stěžovatelka u Ministerstva spravedlnosti návrh na náhradu nemajetkové újmy ve výši 500 000 Kč, která jí byla způsobena trojnásobným odložením trestní věci. Ministerstvo její žádosti nevyhovělo. Stěžovatelka proto dne 19. 9. 2022 podala u Obvodního soudu pro Prahu 2 (dále jen „nalézací soud“) proti státu žalobu o zaplacení 500 000 Kč s příslušenstvím podle zákona č. 82/1998 Sb.

11. Nalézací soud žalobu napadeným rozsudkem zamítl. Dospěl k závěru, že v dané věci není dán odpovědnostní titul. Nesprávný úřední postup orgánů činných v trestním řízení se projevil ve vydání tří rozhodnutí policie, z nichž dvě byla zrušena v rámci řádného opravného prostředku (proti třetímu nepodala stěžovatelka stížnost), a nenaplňují tak podmínky nezákonného rozhodnutí.

12. Dále nalézací soud vyložil, že i kdyby odpovědnostní titul existoval, nebylo by možné pominout námitku promlčení – stěžovatelka se dozvěděla o tom, že policie nepostupovala správně z vyřízení podnětu MSZ v Praze dne 21. 1. 2021. Počínaje tímto dnem již mohla uvažovat, že jí vznikla nemajetková újma, od 22. 1. 2021 jí běžela šestiměsíční promlčecí lhůta; uplatnila-li svůj nárok u ministerstva až dne 11. 2. 2022, učinila tak opožděně. Nalézací soud se zabýval také tím, zda lze považovat námitku promlčení za rozpornou s dobrými mravy. V této souvislosti vyložil, že stěžovatelka neuvedla jediný důvod, proč promlčení zavinil stát nebo že by námitka byla výrazem zneužití práva na úkor stěžovatelky, které by mělo být pro ni nepřiměřeně tvrdým postihem. Důvod, proč nárok nebyl uplatněn včas, leží výhradně na stěžovatelce.

13. Městský soud v Praze (dále jen „odvolací soud“) napadeným rozsudkem potvrdil rozsudek nalézacího soudu. Na rozdíl od nalézacího soudu dospěl k závěru, že policejní orgán porušil právo stěžovatelky na účinné vyšetřování, a proto byl jeho úřední postup nesprávný. Přesto podle odvolacího soudu nebylo možné žalobě vyhovět z důvodu promlčení práva. S odkazem na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 4572/2018 ze dne 30. 4. 2020 odvolací soud vyložil, že subjektivní promlčecí lhůta k uplatnění práva na náhradu nemajetkové újmy podle § 32 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. začala běžet již od okamžiku, kdy se stěžovatelka dozvěděla o vzniku nemajetkové újmy – konkrétně doručením rozhodnutí o odložení věci ze dne 25. 7. 2017, proti kterému se stěžovatelka rozhodla stížnost nepodat. Návrh na náhradu újmy podaný u ministerstva dne 11. 2. 2022 tedy byl opožděný.

14. Ohledně možného rozporu námitky promlčení s dobrými mravy odvolací soud předně odkázal na argumentaci nalézacího soudu. K tomu doplnil, že i když stěžovatelka trpí zdravotními problémy, nedoložila žádné konkrétní okolnosti, které by jí bránily podnět k výkonu dohledu podat dříve než po uplynutí tří let po odložení věci. Nelze současně uzavřít, že by hlavním a přímým úmyslem státu při uplatnění námitky promlčení bylo stěžovatelku poškodit.

15. Proti rozsudku odvolacího soudu podala stěžovatelka dovolání, které odmítl Nejvyšší soud napadeným usnesením. Ve vztahu k řešení otázky, od kdy plyne subjektivní promlčecí lhůta k uplatnění práva na náhradu nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem, odkázal Nejvyšší soud na rozsudek sp. zn. 30 Cdo 4572/2018 a rozsudek sp. zn. 30 Cdo 633/2017 ze dne 14. 11. 2017, podle nichž se poškozený o újmě vzniklé porušením práva na účinné vyšetřování dozví ve chvíli, kdy je věc odložena, protože tímto okamžikem získá vědomost, že vyšetřování již dál probíhat nebude. Není rozhodné, kdy je mu v rámci dohledové, nikoliv instančně rozhodovací činnosti nadřízených orgánů sděleno, že úřední postup byl nesprávný. Úsudek stěžovatelky, že by bez výsledku dohledové činnosti MSZ

a usnesení Ústavního soudu byla v požadavku na náhradu újmy po státu neúspěšná, je bezdůvodná spekulace.

16. Dále podle Nejvyššího soudu obecné soudy nezjistily, že by se u stěžovatelky měla nemajetková újma postupně rozvíjet a ustálit až během času. Závěr odvolacího soudu, že uplatnění námitky promlčení není v rozporu s dobrými mravy, odpovídá judikatuře Nejvyššího soudu. Námitka promlčení může být v rozporu s dobrými mravy pouze výjimečně, kromě zneužití práva například v případě, nezavinil-li věřitel marné uplynutí promlčecí lhůty a zánik nároku by pro něj byl nepřiměřeně tvrdý postih. Námitka promlčení vznesená žalovaným státem může být rozporná s dobrými mravy také v případě existence okolností hodných zvláštního zřetele, které na straně žalobce vytvořily závažnou překážku, jež mu ve včasném uplatnění nároku zabránila a pro kterou by závěr o promlčení byl nepřiměřeně tvrdý. V daném případě Nejvyšší soud vychází z nezpochybněného zjištění odvolacího soudu, že stěžovatelka nedoložila žádné konkrétní okolnosti, které by jí bránily nárok vůči státu uplatnit včas. Konečně se Nejvyšší soud vyjádřil k ústavnosti šestiměsíční lhůty a k řádnosti odůvodnění rozsudku odvolacího soudu.

III. Argumentace stěžovatelky

17. Ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí; tvrdí, že jimi byla porušena její ústavně zaručená práva podle čl. 7, čl. 10 odst. 1 a 2 a čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 3, 6 a 8 Úmluvy.

18. Stěžovatelka namítá, že jí soudy formalistickým výkladem pravidel o promlčení odmítají přiznat adekvátní kompenzaci za selhání státu, přestože lze § 32 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. vykládat způsobem, který umožní traumatizovaným obětem násilné trestné činnosti účinně uplatňovat nárok na náhradu újmy způsobené státem, který neprovedl účinné vyšetřování. Stěžovatelka považuje závěr soudů o promlčení jejího práva za neústavní ve dvou rovinách:

19. Zaprvé, soudy formalisticky a nesprávně určily počátek běhu promlčecí lhůty. Za rozhodný okamžik považovaly doručení usnesení o odložení věci. Takový výklad podle ní fakticky vylučuje možnost uplatnit nárok v případech, kdy nesprávný úřední postup konstatují orgány mimo instanční přezkum (např. dohledové orgány či Ústavní soud), čímž se těmto institutům upírá praktický význam. V důsledku tohoto výkladu jsou poškození nuceni vést paralelně dvě řízení se stejným obsahem: o dohledu a ústavní stížnosti v jedné linii a o náhradě újmy v druhé.

20. Stěžovatelka tvrdí, že její zdravotní stav, zejména psychická indispozice a postupný rozvoj újmy, jí objektivně bránily ve včasném uplatnění nároku, což v řízení potvrdila lékařskými zprávami, znaleckými posudky i svou výpovědí. Podle ní soudy tyto okolnosti při určení počátku běhu lhůty ani nezjišťovaly, neboť se rozhodly žalobu zamítnout z jiných důvodů a psychickým stavem stěžovatelky se nezabývaly. Nezohlednily ani závěry poznatků viktimologie, že jí tvrzené dopady traumatu jsou u obětí sexuálního násilí běžné. Dovolací soud její tvrzení mylně označil za novum, ačkoli je opakovaně v průběhu řízení uplatňovala. Podle stěžovatelky nebylo nutné nalézt okamžik, od něhož počala lhůta plynout, neboť v prvé řadě musely existovat důvody, proč námitku promlčení vznesenou státem akceptovat.

21. Zadruhé, uplatnění námitky promlčení bylo v rozporu s dobrými mravy. Při posuzování námitky soudy vyšly z úvah a judikatury, které se týkaly jiných situací, především nezohlednily judikaturu k uplatnění námitky promlčení státem v souvislosti s náhradou újmy [zejm. závěry nálezu sp. zn. III. ÚS 450/20 ze dne 28. 4. 2020 (N 80/99 SbNU 461)]. Stát uplatnil námitku formálně, bez odůvodnění, přestože si musel být vědom, že tím prohloubí její újmu způsobenou mnohaletým sexuálním zneužíváním a selháním orgánů činných v trestním řízení. Namítá, že prodlení s uplatněním nároku nebylo zaviněno výhradně jí, neboť bylo způsobeno i postupem státu a jeho orgánů v trestním řízení, které přispěly k její sekundární

viktimizaci. Obecným soudům vytýká, že se nezabývaly jádrem argumentace, nepřihlédly k její osobní situaci (kromě jiného k závažným psychiatrickým obtížím vedoucím k přiznání invalidního důchodu), neaplikovaly princip proporcionality a omezily se pouze na stručný, nezdůvodněný závěr založený na obecné rekapitulaci judikatury.

IV. Vyjádření k ústavní stížnosti

22. Nalézací soud především shrnul závěry svého rozsudku. Stěžovatelka neuvedla žádný důvod, proč by její právo mělo být promlčeno vinou státu. Naopak uvedla, že se nechtěla dále vystavovat sekundární viktimizaci a negativním vzpomínkám. Nalézací soud navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížnost zamítl nebo ji odmítl jako zjevně neopodstatněnou.

23. Odvolací soud odkázal na odůvodnění svého rozsudku a některé závěry z něj znovu zrekapituloval. Odvolací soud navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl.

24. Nejvyšší soud předně odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí, v němž vyložil, proč stěžovatelkou předložené otázky nezakládají přípustnost dovolání. Vypořádal se v něm s argumentací stěžovatelky, která je obsahem ústavní stížnosti, včetně namítaného rozporu námitky promlčení s ústavním pořádkem. Tvrzení stěžovatelky o dlouhodobém sexuálním zneužívání ze strany kněze je skutkovou okolností, která není ze spisu průkazná. Nejvyšší soud není povolán, aby korigoval podle stěžovatelky nesprávná skutková zjištění soudů nižších stupňů. Uvedla-li stěžovatelka, že proti rozhodnutím MSZ a Ústavního soudu podala s úspěchem stížnost k ESLP, jde o novou skutečnost, která nastala až po vydání napadených rozhodnutí. Zároveň platí, že se tato okolnost k projednávané věci přímo nevztahuje, jak uvádí sama stěžovatelka. Nejvyšší soud navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl, popřípadě zamítl.

25. Stěžovatelka Ústavnímu soudu sdělila, že repliku k vyjádřením uplatnit nehodlá, neboť v nich nejsou obsaženy žádné nové argumenty.

26. Česká republika – Ministerstvo spravedlnosti se ve stanovené lhůtě k ústavní stížnosti nevyjádřila, takže má Ústavní soud za to, že se postavení vedlejší účastnice vzdala [§ 28 odst. 2 a § 63 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) ve spojení s § 101 odst. 4 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád].

V. Předpoklady řízení před Ústavním soudem

27. Ústavní stížnost byla oprávněnou osobou podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*). Stěžovatelka je řádně zastoupena advokátem (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) a Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný.

VI. Věcné posouzení ústavní stížnosti

28. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

29. Posouzení ústavnosti závěru obecných soudů podle stěžovatelky závisí na řešení dvou otázek: zaprvé, kdy začala běžet subjektivní promlčecí lhůta pro uplatnění nároku podle § 32 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb., zadruhé, zda uplatnění námitky promlčení vznesené státem bylo rozporné s dobrými mravy.

30. Ústavní soud se zaměřil na řešení první z vymezených otázek, neboť ústavně konformní určení počátku běhu lhůty předchází případnému závěru o promlčení i souladu uplatněné námitky promlčení s dobrými mravy. Zároveň má zásadní význam z hlediska právní praxe a může ovlivnit neomezený počet případů do budoucna.

VI. 1 Obecně k požadavkům plynoucím z čl. 36 odst. 3 Listiny

31. Podle čl. 36 odst. 3 Listiny má každý právo na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem státního orgánu. Škodou ve smyslu tohoto

ustanovení se rozumí i nemajetková újma [srov. nálezy sp. zn. III. ÚS 2062/18 ze dne 22. 10. 2018 (N 173/91 SbNU 175) či sp. zn. I. ÚS 3391/15 ze dne 14. 11. 2017 (N 209/87 SbNU 413)]. Podle čl. 36 odst. 4 Listiny je uvedené právo provedeno zákonem č. 82/1998 Sb.

32. Aplikace zákona č. 82/1998 Sb. nesmí (ani nepřímo) omezit rozsah základního práva podle čl. 36 odst. 3 Listiny [viz nález sp. zn. II. ÚS 1430/13 ze dne 24. 7. 2014 (N 143/74 SbNU 215) či nález sp. zn. I. ÚS 1744/12 ze dne 24. 7. 2014 (N 142/74 SbNU 205)]. Uvedené platí i v případě kompenzace za porušení práva na účinné vyšetřování [k obsahu a povaze tohoto práva viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 1559/20 ze dne 10. 11. 2020 (N 209/103 SbNU 155), body 16 až 30]. Z toho důvodu je třeba zákon č. 82/1998 Sb. interpretovat tak, aby poškozeným umožnil reálně uplatnit nárok na náhradu újmy způsobené selháním státních orgánů při vyšetřování určitých trestných činů. Zejména oběti sexuálního násilí nesmějí nést důsledky nečinnosti veřejné moci nebo neúčinného vyšetřování, nýbrž jim má být poskytnut efektivní prostředek kompenzace újmy způsobené nejen pachatelem, ale i vadným postupem státu.

33. V některých případech se navíc k čl. 36 odst. 3 Listiny přidávají závazky z Úmluvy (srov. rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Gäfgen proti Německu* ze dne 1. 6. 2010 č. 22978/05).

VI. 2 Promlčecí lhůta podle zákona č. 82/1998 Sb.

34. Podle § 32 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. se právo na náhradu nemajetkové újmy podle tohoto zákona promlčí za 6 měsíců ode dne, kdy se poškozený dozvěděl o vzniklé nemajetkové újmě (nejpozději za deset let ode dne, kdy nastala právní skutečnost, se kterou je vznik nemajetkové újmy spojen).

35. Šestiměsíční subjektivní promlčecí lhůta se pohybuje na hranici ústavnosti, ale abstraktně protiústavní není [nález sp. zn. I. ÚS 1532/16 ze dne 14. 9. 2016 (N 176/82 SbNU 713)]. Její aplikace však vyžaduje citlivý přístup a hledání spravedlivé rovnováhy mezi ochranou práv poškozeného a právní jistotou státu [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 642/05 ze dne 28. 8. 2007 (N 133/46 SbNU 249)].

36. Pro počátek běhu subjektivní lhůty je v případě nesprávného úředního postupu rozhodné, kdy se poškozený dozvěděl, že v jeho poměrech nastaly nepříznivé důsledky úředního postupu bez ohledu na to, zda a kdy byla nezákonnost konstatována [viz nález sp. zn. I. ÚS 1534/23 ze dne 15. 11. 2023 (N 168/121 SbNU 143; 64/2024 Sb.), bod 36]. V případě nezákonného rozhodnutí je určující, kdy poškozenému bylo doručeno zrušující rozhodnutí, případně nezákonné rozhodnutí jako takové (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2715/2019 ze dne 23. 10. 2019).

VI. 3 Odpovědnostní titul při porušení práva na účinné vyšetřování

37. Právo na účinné vyšetřování je jedním z hlavních procesních projevů ochrany základních práv v trestním řízení. Jde o pozitivní závazek státu vytvořit a udržovat systém efektivních prostředků trestní ochrany tam, kde vzhledem k závažnosti zásahu do práv (např. právo na život, zákaz mučení a jiného špatného zacházení, zákaz nucených prací) nelze považovat jinou nápravu za přiměřenou [srov. nález sp. zn. II. ÚS 527/23 ze dne 30. 5. 2024 (N 114/124 SbNU 355), body 40–42, či nález sp. zn. II. ÚS 3626/13 ze dne 16. 12. 2015 (N 216/79 SbNU 475), bod 23].

38. Povinnost účinného vyšetřování je procesní povinností náležité péče – nezaručuje konkrétní výsledek, ale vyžaduje, aby orgány činné v trestním řízení jednaly kompetentně, efektivně a s maximálním úsilím, které lze v daném případě rozumně požadovat [nález sp. zn. II. ÚS 1376/18 ze dne 10. 12. 2019 (N 207/97 SbNU 222), bod 35]. Vyšetřování musí být nezávislé a nestranné, důkladné a dostatečné, rychlé a podrobené veřejné kontrole [nález sp. zn. I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015 (N 51/76 SbNU 691), bod 56].

39. Ústavní soud pojem „vyšetřování“ považuje za autonomní a vykládá jej v souladu s judikaturou ESLP (srov. nález sp. zn. II. ÚS 470/25 ze dne 4. 8. 2025, bod 29). Není přitom rozhodné, v kolika trestních řízeních či jejich dílčích fázích se porušení práva na účinné vyšetřování projeví, nýbrž zda stát jako celek dostál své pozitivní povinnosti zajistit jeho účinnou ochranu.

40. Pro naplnění účelu čl. 36 odst. 3 Listiny není podstatné, podle kterého konkrétního odpovědnostního titulu je vadný postup státu kompenzován, ale to, aby poškozenému byla poskytnuta účinná náhrada způsobené újmy [viz nález sp. zn. I. ÚS 1029/21 ze dne 13. 1. 2022 (N 4/110 SbNU 33), bod 38]. Rozlišení mezi jednotlivými odpovědnostními tituly má však význam v procesní rovině, zejména při posuzování, zda poškozený před podáním žaloby vyčerpal účinné procesní prostředky podle § 8 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. a zároveň z hlediska určení počátku běhu promlčecí lhůty podle § 32 odst. 3 téhož zákona.

41. Obecně platí, že odpovědnost státu za škodu způsobenou nesprávným úředním postupem nepřipadá v úvahu, jestliže bylo ve věci vydáno rozhodnutí, v jehož obsahu se bezprostředně odrazila tvrzená pochybení [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 99/07 ze dne 7. 10. 2008 (N 165/51 SbNU 43), bod 25]. Veškeré činnosti orgánů státu, které směřují k vydání rozhodnutí – zjišťování skutkového stavu, shromažďování důkazů a jejich právní hodnocení – jsou neoddělitelně spojeny s obsahem rozhodnutí. Nesprávnosti a vady v těchto postupech lze proto posuzovat pouze jako součást odpovědnosti za nezákonné rozhodnutí (srov. nález sp. zn. I. ÚS 1029/21, bod 34). Je-li tedy ve věci vydáno rozhodnutí, jsou tím konzumovány i námitky možného nesprávného úředního postupu [srov. nález sp. zn. III. ÚS 3057/13 ze dne 22. 10. 2015 (N 188/79 SbNU 131)].

42. Usnesení o odložení věci vydá orgán činný v trestním řízení mimo jiné tehdy, nepodaří-li se zjistit skutečnosti opravňující zahájení trestního stíhání [§ 159a zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)]. Případné porušení práva na účinné vyšetřování se v takovém případě projeví přímo v obsahu usnesení, které je výsledkem prověřovací fáze, v rámci níž se požadavky plynoucí z uvedeného práva plně uplatňují. Jinými slovy, postupovaly-li by orgány činné v trestním řízení v souladu s požadavky na účinné vyšetřování, výsledek prověřování – a tedy i obsah usnesení – by mohl (ale nemusel) být odlišný a věc by nemusela být odložena.

43. Proto je podle Ústavního soudu při porušení práva na účinné vyšetřování odpovědnostním titulem obecně nezákonné rozhodnutí – konkrétně usnesení o odložení trestní věci, případně rozhodnutí dozorového státního zastupitelství nebo vyřízení podnětu dohledovým státním zastupitelstvím.

VI. 4 Počátek běhu promlčecí lhůty při porušení práva na účinné vyšetřování

44. Je-li odpovědnostním titulem při porušení práva na účinné vyšetřování nezákonné rozhodnutí, pak podle § 8 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. musí být takové (pravomocné) rozhodnutí pro uplatnění nároku na náhradu škody – zásadně – zrušeno či změněno.

45. Pravomocné usnesení o odložení věci může být dodatečně zrušeno po využití procesních prostředků poškozeného, a to na základě rozhodnutí Ústavního soudu nebo zásahu ESLP (vede-li k obnovení řízení před Ústavním soudem). Ústavní soud může zrušit usnesení o odložení věci i rozhodnutí dozorového státního zastupitelství, které zamítlo stížnost proti tomuto usnesení [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 3248/24 ze dne 2. 4. 2025 (N 79/129 SbNU 378)].

46. Předpokladem přípustnosti ústavní stížnosti je v takovém případě podání podnětu k dohledovému státnímu zastupitelství podle § 12d odst. 1 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství (viz nález sp. zn. I. ÚS 1565/14, body 29–32). Tento dohled má specifický charakter – nachází se mimo instanční přezkum, není klasickým opravným prostředkem v dispozici poškozeného, nepodléhá lhůtám a není upraven přímo v trestním řádu (srov.

Frček, M. § 12d [Instanční dohled]. In: Bradáčová, L. a kol. Zákon o státním zastupitelství, Praha: C. H. Beck, 2023, s. 143 a násl.). V rámci dohledu lze mimo jiné iniciovat nové trestní řízení, protože usnesení o odložení věci nepředstavuje překážku věci pravomocně rozhodnuté.

47. Je-li napadeno vyrozumění o vyřízení dohledu spolu s původním usnesením o odložení věci, může Ústavní soud zrušit i toto usnesení. Totéž platí i po zásahu ESLP – v obnoveném řízení lze dosáhnout zrušení původního usnesení o odložení věci pro porušení práva na účinné vyšetřování (srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 2/25 ze dne 9. 7. 2025). Ústavní soud může případně zrušit pouze vyrozumění o vyřízení dohledu; ani tehdy nelze vyloučit možnost náhrady za porušení práva na účinné vyšetřování za konkrétní úsek trestního řízení, k němuž se dohled vztahoval.

48. Může-li poškozený vlastní procesní aktivitou dosáhnout přezkumu a případného zrušení usnesení o odložení věci pro porušení práva na účinné vyšetřování, nelze počátek běhu promlčecí lhůty vázat na okamžik jeho doručení (oznámení), případně na doručení rozhodnutí dozorového státního zástupce o zamítnutí stížnosti proti němu. Přijetí opačného závěru by poškozené nutilo po pravomocném odložení trestní věci vést souběžně dvě procesní linie: 1) civilní spor o náhradu újmy podle zákona č. 82/1998 Sb., 2) přezkum v rámci dohledové činnosti státního zastupitelství, Ústavního soudu a případně ESLP. Takový postup je neefektivní, nehospodárný a odporuje smyslu procesního systému, v němž by tentýž výkon veřejné moci současně přezkoumávaly soudy v kompenzačním řízení a jiné – k tomu určené – orgány. Kromě toho, § 8 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. stanoví, že poškozený před uplatněním nároku musí nejprve využít dostupné procesní prostředky, ledaže jde o případ hodný zvláštního zřetele.

49. Je nezbytné předejít situaci, kdy podle civilních soudů v konkrétním trestním řízení právo na účinné vyšetřování porušeno nebylo, a později jiné orgány, například Ústavní soud, shledají opak, což je problematické především z hlediska rozložení kompetencí. Posouzení splnění požadavků na účinné vyšetřování náleží primárně orgánům oprávněným přezkoumávat postup orgánů činných v trestním řízení, nikoli soudům rozhodujícím o nárocích na náhradu újmy podle zákona č. 82/1998 Sb. Uvedený přístup respektuje odlišné pravomoci veřejnoprávního a soukromoprávního soudnictví, které vyplývají z čl. 90 Ústavy České republiky a z rozdílného předmětu trestního a kompenzačního řízení (srov. přiměřeně nález sp. zn. III. ÚS 3057/13).

50. Mohou nastat také situace, kdy porušení práva na účinné vyšetřování shledá v úplném rozsahu již dohledové státní zastupitelství. Tehdy lhůta pro uplatnění nároku u státu začne běžet od doručení vyrozumění o vyřízení podnětu. Za těchto okolností není účelné vyžadovat, aby se poškození obraceli ještě na Ústavní soud nebo ESLP, ukazují-li již výsledky dohledu na porušení práva na účinné vyšetřování, bez ohledu na formální způsob vyřízení podnětu.

51. Není překážkou, že v uvedených případech není usnesení o odložení věci zrušeno. Ústavní soud v odůvodněných případech připouští, že dotčené rozhodnutí nemusí být zrušeno nebo změněno [srov. nález sp. zn. II. ÚS 1534/18 ze dne 13. 6. 2019 (N 113/94 SbNU 346)]; příkladem je nárok na náhradu újmy způsobené zahájením (vedením) trestního stíhání, které neskončilo pravomocným odsouzením [srov. například nález sp. zn. Pl. ÚS 35/09 ze dne 6. 12. 2011 (N 204/63 SbNU 381)]. Obdobně je třeba posuzovat i tuto situaci. Odlišný přístup by vedl k formalistickému závěru, že stát nenese odpovědnost ani tehdy, když poškozený využil prostředek, jehož použití Ústavní soud považuje za nezbytné, a jedinou formou satisfakce by bylo samotné konstatování porušení práva.

52. Odpovědnost státu za újmu nelze odmítnout s poukazem na to, že původní usnesení o odložení věci nebylo formálně zrušeno, bylo-li nové trestní řízení zahájeno právě na základě závěrů dohledového státního zastupitelství, které porušení práva na účinné vyšetřování shledalo; tento závěr je tím spíše namístě, není-li vzhledem k dalším okolnostem (například uplynutí času) již možné nové trestní řízení iniciovat. Dokud podání podnětu k dohledu

představuje nezbytný krok pro přezkum postupu orgánů činných v trestním řízení Ústavním soudem, je třeba přiznat možnost náhrady i v těchto případech, byť lze připustit, že takové řešení není systémově koherentní.

53. Lze proto učinit obecný závěr, že subjektivní lhůta podle § 32 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. pro uplatnění nároku na náhradu nemajetkové újmy způsobené porušením práva na účinné vyšetřování nezačne běžet dříve, než je otázka porušení tohoto práva s konečnou platností posouzena orgány, které jsou k tomu primárně pověřeny.

VI. 5 Promítnutí východisek do poměrů projednávané věci

54. Obecné soudy založily svůj závěr o promlčení stěžovatelčina práva na náhradu újmy na tom, že promlčecí lhůta počala běžet od doručení (posledního) usnesení o odložení věci. Pravomocně tak dospěly k závěru o opožděnosti uplatnění jejího nároku, přestože doposud nebylo rozhodnuto o všech prostředcích, jimiž je možné postup orgánů činných v trestním řízení přezkoumat, a případně jej zvrátit.

55. Konkrétně je třeba vyčkat do doby, než Ústavní soud rozhodne o návrhu na obnovu řízení, který vede pod sp. zn. Pl. ÚS 27/25. Výsledek tohoto a případného obnoveného řízení nelze nyní předjímat, může mít několik podob: Ústavní soud může návrh odmítnout, některá nebo všechna napadená rozhodnutí zrušit či pouze konstatovat porušení práva. Teprve po jeho rozhodnutí bude jasné, v jakém rozsahu bylo právo stěžovatelky na účinné vyšetřování porušeno a jak se věc dále procesně vyvine. Až tehdy může lhůta pro uplatnění nároku na náhradu újmy začít běžet.

56. Za současného stavu je proto závěr o opožděnosti uplatněného nároku předčasný. Tím, že obecné soudy takový závěr učinily a na jeho základě žalobu stěžovatelky zamítly, porušily její právo na náhradu újmy způsobené vadným výkonem veřejné moci podle čl. 36 odst. 3 Listiny. Otázkou souladu státem vznesené námitky promlčení s dobrými mravy se Ústavní soud již nezabýval s ohledem na svůj závěr o jiném počátku běhu promlčecí lhůty.

57. Skutečnost, že ESLP již stěžovatelce přiznal náhradu nemajetkové újmy za porušení práva na účinné vyšetřování, neznamená, že nárok uplatněný v tomto řízení je nepřípustný. Již poskytnutá náhrada však může být zohledněna při stanovení výše případného zadostiučinění v tomto (či jiném) řízení, neboť jde o porušení téhož základního práva.

VII. Závěr

58. Odpovědnostním titulem za porušení práva na účinné vyšetřování je nezákonné rozhodnutí, v němž se porušení projevilo. Mohou-li orgány přezkoumávající postup orgánů činných v trestním řízení toto usnesení zrušit, nemůže lhůta pro uplatnění nároku na náhradu újmy začít běžet doručením tohoto usnesení, případně doručením rozhodnutí dozorového státního zástupce o zamítnutí stížnosti proti němu. Jelikož obecné soudy k těmto závěrům nedospěly, znemožnily stěžovatelce se účinně domoci náhrady za újmu způsobenou vadným výkonem veřejné moci podle čl. 36 odst. 3 Listiny.

59. Protože obecné soudy porušily ústavně zaručené právo stěžovatelky na náhradu újmy způsobené vadným výkonem veřejné moci (čl. 36 odst. 3 Listiny), Ústavní soud její ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil podle § 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Rozhodl tak mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť od jednání nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

60. V dalším řízení bude na nalézacím soudu, aby věc znovu projednal a rozhodl s přihlédnutím k závěrům vyjádřeným v tomto nálezu – zejména v tom smyslu, že subjektivní lhůta k uplatnění nároku na náhradu újmy způsobené porušením práva na účinné vyšetřování ještě nezačala běžet, a tudíž žaloba nemůže být zamítnuta z tohoto důvodu. Budou-li soudy v tomto či jiném řízení rozhodovat o přiměřeném zadostiučinění za porušení uvedeného práva, zohlední, že již stěžovatelce byla poskytnuta částečná náhrada ze strany ESLP.

Č. 187
Přesvědčivé odůvodnění výše zadostiučinění za nesprávný úřední postup
(sp. zn. II. ÚS 1279/25 ze dne 26. srpna 2025)

Neodůvodní-li obecný soud přesvědčivě, proč je zadostiučinění ve výši 144 000 Kč pro každého ze stěžovatelů za více než 15 let dlouhé vyvlastňovací řízení a více než 7 let dlouhé kompenzační řízení v souladu s podstatou jejich základního práva na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem, poruší článek 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala, soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy a soudce Jiřího Přibáně o ústavní stížnosti stěžovatelů a) Pavla Gregůrka, b) Mileny Gregůrkové, c) Ing. Tadeáše Gregůrka, d) Kamily Gregůrkové, zastoupených JUDr. Václavem Hochmannem, advokátem, sídlem Sadová 7250, Zlín, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 3905/2023-492 ze dne 26. února 2025, proti části výroku I týkající se částky 28 516 Kč s příslušenstvím, a výrokům II a III rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 19 Co 146/2023-392 ze dne 27. června 2023, ve znění opravného usnesení č. j. 19 Co 146/2023-408 ze dne 31. srpna 2023, a výroku II rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 č. j. 20 C 167/2017-342 ze dne 2. března 2023, spojené s návrhem na zrušení § 238 odst. 1 písm. h) a § 236 až 243g zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, a zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 1 jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva financí jako vedlejší účastnice řízení, ve znění opravného usnesení ze dne 16. září 2025, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 3905/2023-492 ze dne 26. února 2025, částí výroku I týkající se částky 28 516 Kč s příslušenstvím, a výroky II a III rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 19 Co 146/2023-392 ze dne 27. června 2023, ve znění opravného usnesení č. j. 19 Co 146/2023-408 ze dne 31. srpna 2023, bylo porušeno základní právo stěžovatelů na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem podle článku 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, a proto se uvedená rozhodnutí v odpovídajícím rozsahu ruší.

II. Ve zbývající části se ústavní stížnost a návrhy s ní spojené odmítají.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní soud v této věci řešil, zda je přiznané zadostiučinění ve výši 144 000 Kč pro každého ze stěžovatelů za více než 15 let dlouhé vyvlastňovací řízení a více než 7 let dlouhé

kompenzační řízení (tedy celkem přes 22 let procesu) v souladu s podstatou jejich základního práva na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem podle článku 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

II. Skutkové okolnosti věci a obsah napadených rozhodnutí

2. V listopadu 2016 se stěžovatelé domáhali žalobou proti státu (vedlejší účastnici) u Obvodního soudu pro Prahu 1 (dále jen „nalézací soud“) zaplacení 392 074 Kč s příslušenstvím pro každého z nich [stěžovatel c) je právní nástupce zemřelého původního žalobce]. Uvedená částka měla představovat náhradu nemajetkové újmy za nepřiměřeně dlouhá řízení vedená před orgány moci výkonné a soudní o vyvlastnění deseti pozemků stěžovatelů v Kvítkovicích u Otrokovic z důvodu výstavby silnice.

3. V lednu 2017 každý z původních žalobců obdržel od státu odškodnění 99 000 Kč; řízení proto bylo v odpovídající části zastaveno. Základ sporu byl postaven najisto a následné soudní řízení bylo vedeno jen ve vztahu k výši odškodnění; předmětem žaloby byla dále náhrada ve výši 293 074 Kč s příslušenstvím. Stěžovatelé v průběhu nalézacího řízení tvrdili, že kompenzační řízení vedené u nalézacího soudu je nepřiměřeně dlouhé, což se musí projevit ve výši zadostiučinění.

4. Nalézací soud ústavní stížností napadeným rozsudkem uložil státu povinnost zaplatit každému ze stěžovatelů 73 516 Kč s příslušenstvím (výrok I); ve zbývající části žalobu zamítl (výrok II) a dospěl k následujícím závěrům:

> Vyvlastňovací řízení, od nichž stěžovatelé odvíjí své nároky, je třeba považovat za dva samostatné celky [řízení byla zahájena samostatnými návrhy Ředitelství silnic a dálnic (dále jen „ŘSD“)]; nenavazovala na sebe ve smyslu rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 4815/2015 ze dne 18. 5. 2016 (bod 33).
>
> První vyvlastňovací řízení trvající od dubna 2000 do září 2002 nepřiměřeně dlouhé nebylo. Stěžovatelům lze přisvědčit v tom, že toto řízení nebylo nikdy formálně skončeno, neboť odvolací správní orgán zrušil prvostupňové rozhodnutí, aniž by věc vrátil k dalšímu řízení, které by bylo ukončeno konkrétním rozhodnutím. Pro účely odškodnění jde o to, do kterého okamžiku byli poškození v nejistotě ohledně výsledku řízení. Za konec prvního vyvlastňovacího řízení je třeba považovat okamžik zahájení druhého, kdy muselo být jeho účastníkům zřejmé, že první řízení skončilo. Jelikož stěžovatelé nenamítali nepřiměřenou délku prvního vyvlastňovacího řízení, žaloba nebyla v tomto rozsahu důvodná (bod 34 rozsudku).
>
> Druhé vyvlastňovací řízení zahájené návrhem ŘSD v září 2002 v rozhodné době trvalo od března 2003 (kdy se stěžovatelé o zahájení řízení dozvěděli) do dubna 2017 (právní moc konečného rozhodnutí Nejvyššího soudu). Celková délka druhého řízení 14 let a 30 dnů je zjevně nepřiměřená. Při stanovení výše finanční kompenzace za průtahy lze vyjít ze základní částky 15 000 Kč za rok podle ustálené judikatury, neboť délka řízení není extrémní. Celková výše základní částky nebyla odvozena od celkové délky řízení, ale jen z délky 13 let a 38 dnů, neboť stěžovatelé v žalobě časově vymezili odškodnění pouze do dubna 2016; u každého ze stěžovatelů šlo o 181 596 Kč. Základní částku bylo třeba modifikovat na základě kritérií uvedených v § 31a odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“), tedy snížit pro složitost věci o 20 %, snížit z důvodu sdílené újmy o 5 %, a naopak navýšit pro význam řízení pro poškozené o 20 %. Na výši kompenzace nemá vliv délka soudního kompenzačního řízení, neboť stěžovatelé opakovaně navrhli jeho přerušení (klid řízení); ve výsledku jde o snížení o 5 %. Základní částka po snížení

o 5 % činila 172 516 Kč; s ohledem na plnění 99 000 Kč byla žaloba důvodná v rozsahu 73 516 Kč (body 38–42 rozsudku).

5. Městský soud v Praze (dále jen „odvolací soud“) napadeným rozsudkem rozhodnutí nalézacího soudu ve výroku I změnil tak, že je v rozsahu povinnosti zaplatit 45 000 Kč s příslušenstvím potvrdil a žalobu o zaplacení dalších 28 516 Kč s příslušenstvím zamítl (výrok I). Výrok II odvolací soud potvrdil v upřesněném znění, tj. že se žaloba v rozsahu 219 558 Kč s příslušenstvím zamítá (výrok II) a uložil státu povinnost nahradit každému stěžovateli náklady řízení před soudy obou stupňů ve výši 20 829,90 Kč (výrok III). Důvody rozhodnutí odvolacího soudu lze shrnout následovně:

> Odvolací soud stejně jako soud nalézací dospěl k závěru, že šlo o dvě posuzovaná samostatná vyvlastňovací řízení; shledal však nesprávný závěr nalézacího soudu, že za okamžik skončení prvního řízení je nutné považovat okamžik zahájení řízení druhého. Podle odvolacího soudu bylo první řízení ukončeno rozhodnutím Okresního úřadu Zlín ze dne 9. 11. 2001 č. j. RR-880/2001/V, kterým úřad postupoval podle § 59 odst. 2 zákona č. 71/1967 Sb., o správním řízení (správní řád), a zrušil rozhodnutí příslušného městského úřadu z května 2000. Jde o způsob rozhodnutí předpokládaný tehdy účinným správním řádem a zrušení rozhodnutí správního orgánu prvního stupně (bez vrácení věci) má účinky zastavení řízení. Z odůvodnění rozhodnutí okresního úřadu je zřejmé, že se jím řízení končí pro jeho zásadní vady spočívající v neúplném okruhu účastníků; okresní úřad výslovně předpokládal nový návrh ze strany ŘSD (bod 8 rozsudku).
>
> Pro účely odškodnění prvního řízení je rozhodná celková délka od dubna 2000 (doručení oznámení o zahájení vyvlastňovacího řízení dvěma původním žalobcům) do listopadu 2001, kdy byl spis vrácen městskému úřadu, tedy doba 1 rok a 7 měsíců. Podle odvolacího soudu první řízení nebylo nepřiměřeně dlouhé; vycházel z kritéria složitosti věci (zvýšená složitost skutková plynoucí z řešení otázky vlastnictví pozemků a související otázky okruhu účastníků), z kritéria počtu instancí (dva stupně správní soustavy a jeden stupeň soudní soustavy), kritéria postupu státních orgánů (postup bez průtahů), kritéria jednání poškozených (bez vlivu na délku řízení) a kritéria významu předmětu řízení pro poškozené (standardní) [bod 9 rozsudku].
>
> Odvolací soud souhlasil se závěrem nalézacího soudu, že druhé vyvlastňovací řízení bylo nepřiměřeně dlouhé, trvalo-li od března 2003 (doručení oznámení o zahájení řízení) do dubna 2017 (právní moc rozhodnutí Nejvyššího soudu), tj. 14 let a 30 dnů. Pro účely určení výše zadostiučinění je rozhodná doba vymezená v žalobě – do dubna 2016, tj. 13 let a 39 dnů (bod 10 rozsudku).
>
> Na rozdíl od nalézacího soudu odvolací soud dospěl k závěru, že přesahuje-li délka řízení 14 let, není adekvátní základní částka 15 000 Kč, ale 17 000 Kč za rok, tj. celkem 205 813,50 Kč. Uvedenou částku bylo podle odvolacího soudu třeba snížit o 20 % pro složitost věci: žalobci se ve vyvlastňovacím řízení domáhali způsobu určení výše náhrady za pozemky obvyklou (tržní) cenou, který se lišil od způsobu upraveného zákonem (vyhláškové ceny). Dále odvolací soud uvedl, že „v době od 1. 1. 2007, kdy nabyl účinnosti zákon o vyvlastnění č. 184/2006 Sb. s jiným způsobem určení výše náhrady (obvyklá cena), spočívala složitost právního posouzení v určení rozhodné právní úpravy pro určení výše náhrady, neboť řízení bylo zahájeno dne 22. 9. 2002, o vyvlastnění pozemků, proti kterému nebyly ze strany vlastníků námitky, bylo rozhodnuto správním orgánem již dne 24. 11. 2003 a předmětem soudního přezkumu byla dle včasné žaloby podané 22. 12. 2003 dle § 244 a násl. o. s. ř. ‚jen‘ výše náhrady“. Odvolací soud snížil základní částku o dalších 20 % z důvodu vyššího počtu správních a soudních instancí: složitost právního posouzení se projevila i v četnosti instancí, dokonce i v různé soudní funkční příslušnosti (bod 11 rozsudku).

Na rozdíl od nalézacího soudu odvolací soud navýšil základní částku o 5 % z důvodu postupu státních orgánů: za nepominutelný průtah v soudní fázi považoval období přibližně dvou let v rámci řízení vedeného u Krajského soudu v Brně. Na druhou stranu nebyl podle odvolacího soudu důvod základní částku navyšovat o 20 % pro význam řízení pro poškozené. Vlastnické právo je sice jedním ze základních práv, ovšem jako takové se odráží v mnoha institutech občanského práva a různých řízeních (např. v řízení o vyklizení bytu). Stěžovatelé uznali, že v posuzovaném vyvlastňovacím řízení nešlo o to, zda o majetek přijdou, ale „jen" o to, jak vysoká bude náhrada. Při porovnání takto vnímaného předmětu řízení např. s předmětem trestního řízení či řízení ve věci péče soudu o nezletilé děti je význam vyvlastňovacího řízení standardní (body 12–14 rozsudku).

Podle odvolacího soudu byl dán důvod pro snížení základní částky o 5 % pro „sdílenou" újmu: šlo o majetek ve společném jmění dvou příbuzných manželských párů. Na rozdíl od nalézacího soudu odvolací soud dospěl k závěru, že je důvod zvýšit základní částku o 10 % z důvodu nepřiměřené délky kompenzačního řízení, které trvalo od května 2016 do června 2023, tj. 7 let a 48 dnů (body 15–16 rozsudku).

Po výsledném snížení základní částky o 30 % (− 20 % − 20 % + 5 % − 5 % + 10 % = − 30 %) činí přiměřené zadostiučinění celkem 144 000 Kč pro každého stěžovatele. Jelikož stěžovatelé již získali 99 000 Kč, zbývá zaplatit 45 000 Kč; ve zbývající části je žaloba nedůvodná (bod 17 rozsudku).

Odvolací soud odvolací úspěch a neúspěch stěžovatelů a vedlejší účastnice posoudil jako srovnatelný a rozhodl proto, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (bod 21 rozsudku).

6. Nejvyšší soud dovolání stěžovatelů odmítl ústavní stížností napadeným usnesením a zamítl jejich návrh na podání návrhu na zrušení ustanovení § 238 odst. 1 písm. h) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, (dále jen „občanský soudní řád" či „o. s. ř.") k Ústavnímu soudu.

III. Argumentace stěžovatelů

7. Stěžovatelé se domáhají zrušení v záhlaví označených rozhodnutí. Namítají, že soudy porušily jejich práva zaručená především v čl. 11 odst. 1 a 4, čl. 36 odst. 1 až 4 a čl. 38 odst. 2 Listiny; dále navrhují zrušení zákonné úpravy dovolání a zákona č. 82/1998 Sb.

8. Ve více než sedmdesátistránkové ústavní stížnosti stěžovatelé podrobně popisují řízení o vyvlastnění. Podstatou jejich argumentace je tvrzení, že zadostiučinění 144 000 Kč za nepřiměřeně dlouhá vyvlastňovací a kompenzační řízení je nedostatečné. Vyvlastňovací řízení trvalo více než 17 let (od března 2000 do dubna 2017); kompenzační řízení trvá od května 2016. Uvedená řízení tak trvají v součtu více než 25 let. Přiznaná částka je v rozporu s podstatou základního práva na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem ve smyslu judikatury Ústavního soudu i Evropského soudu pro lidská práva.

9. Dílčí námitky stěžovatelů lze shrnout následovně: Zaprvé, Nejvyšší soud neústavně odmítl dovolání jako nepřípustné, nadto stěžovatelům nedoručil vyjádření vedlejší účastnice k dovolání. Zadruhé, soudy neústavně určily celkovou dobu vyvlastňovacího řízení (chybně spojily počátek doby až s oznámením zahájení řízení a posoudily zákonnost „ukončení" druhého řízení). Zatřetí, soudy neústavně hodnotily jednotlivá kritéria, podle kterých přiznanou částku určily (složitost věci, vysoký počet instancí, význam předmětu řízení, sdílené újmy, délku kompenzačního řízení). Začtvrté, stěžovatelé rozporují aktuálnost stanoviska Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2011 sp. zn. Cpjn 206/2010, na základě kterého byla určena základní částka (soudy jej užily mechanicky, bez ohledu na změnu ekonomických okolností, tj. růst inflace). Zapáté, odvolací soud neústavně nepřiznal stěžovatelům náhradu nákladů řízení za odvolací řízení, kterou navíc snížil o 20 %.

10. Stěžovatelé rovněž podrobně namítají neústavnost zákonné výluky z dovolacího přezkumu tzv. nákladových výroků [§ 238 odst. 1 písm. h) o. s. ř.] a celé zákonné úpravy dovolacího řízení (především z důvodu nesystematického vymezení předpokladů přípustnosti a nemožnosti přezkoumávat skutková zjištění). Dále stěžovatelé namítají neústavnost celého zákona č. 82/1998 Sb.: systém odškodňování nepřiměřených délek řízení je „nepružný“, zatěžující poškozené soudními poplatky, a příliš časově náročný.

IV. Vyjádření k ústavní stížnosti a replika

11. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) vyzval účastníky řízení a vedlejší účastnici řízení, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili. Nalézací a odvolací soud především odkázaly na odůvodnění svých rozhodnutí.

12. Podle Nejvyššího soudu je ústavní stížnost stěžovatelů nedůvodná. Nad rámec dílčích argumentů uvedených v odůvodnění napadeného usnesení Nejvyšší soud uvedl, že pravidla pro poskytování zadostiučinění za nepřiměřenou délku řízení jsou v dosavadní judikatuře nastavena obecně, aby byla aplikovatelná zásadně bez ohledu na konkrétní předmět posuzovaného řízení. Nejvyšší soud se podrobně vyjádřil k problematice tzv. valorizace základních částek podle stanoviska Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 206/2010. V tomto ohledu navrhl, aby Ústavní soud řízení přerušil do rozhodnutí pléna Ústavního soudu ve věci sp. zn. Pl. ÚS 3/25, neboť v této věci je řešena otázka valorizace výše zadostiučinění, na jejímž vyřešení závisí i konečné rozhodnutí v souzeném případě.

13. Vedlejší účastnice navrhla ústavní stížnost odmítnout. Napadená rozhodnutí jsou řádně odůvodněná; soudy se s námitkami stěžovatelů srozumitelně vypořádaly s ohledem na konstantní judikaturu a z jejich skutkových zjištění i právního hodnocení nevyplývá žádný exces či svévolný zásah do práv stěžovatelů.

14. Stěžovatelé v replice jen rozvedli již uplatněné argumenty. Podle stěžovatelů jsou dány důvody, pro které by jejich věc měla být postoupena k projednání plénu, stejně jako věc vedená pod sp. zn. I. ÚS 3051/23 (nyní vedeno pod sp. zn. Pl. ÚS 3/25) či ve věci sp. zn. IV. ÚS 1095/25 (nyní vedeno pod sp. zn. Pl. ÚS 26/25). Rovněž v jejich věci jde o problematiku tzv. valorizace základní částky zadostiučinění ve smyslu stanoviska Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 206/2010.

V. Upuštění od ústního jednání

15. Ústavní soud ve věci nenařídil ústní jednání, protože by to nepřispělo k dalšímu objasnění věci; dokazování nebylo třeba provádět (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

VI. Předpoklady řízení před Ústavním soudem

16. Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný. Ústavní stížnost byla podána oprávněnými osobami [§ 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu], je včasná a není nepřípustná podle § 75 odst. 1 téhož zákona. Stěžovatelé jsou řádně zastoupeni advokátem.

VII. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

17. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost stěžovatelů je důvodná.

18. Podle čl. 36 odst. 3 Listiny má každý právo na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem. Uvedené ustanovení nechrání pouze právo na náhradu majetkové újmy (škody v užším smyslu), ale rovněž újmy nemajetkové [srov. nález sp. zn. I. ÚS 4227/12 ze dne 12. 5. 2014 (N 86/73 SbNU 459), bod 13]. Podmínky a podrobnosti základního práva na náhradu újmy způsobené státem jsou ve smyslu čl. 36 odst. 4 Listiny upraveny v zákoně č. 82/1998 Sb.

19. Je primárně v pravomoci obecných soudů zvážit, zda byly v konkrétním případě naplněny podmínky pro vznik odpovědnosti státu za újmu způsobenou nesprávným úředním postupem [viz kupříkladu nález sp. zn. IV. ÚS 3377/12 ze dne 16. 5. 2013 (N 86/69 SbNU 373), bod 25, nebo nález sp. zn. I. ÚS 215/12 ze dne 26. 9. 2013 (N 169/70 SbNU 581), bod 22]. Při posuzování nároků uplatňovaných podle zákona č. 82/1998 Sb. musí soudy zohledňovat jejich ústavní původ a zakotvení. Aplikací zákona č. 82/1998 Sb. nesmí být – přímo ani nepřímo – protiústavně omezeno základní právo zaručené v čl. 36 odst. 3 Listiny. Podle zákona je nezbytné kompenzovat veškerou újmu, kterou lze zahrnout pod čl. 36 odst. 3 Listiny [srov. nález sp. zn. III. ÚS 3456/18 ze dne 5. 3. 2019 (N 36/93 SbNU 21), bod 23, nebo nález sp. zn. I. ÚS 2872/18 ze dne 23. 7. 2019 (N 139/95 SbNU 182), bod 46].

20. Rozhodování o přiznání zadostiučinění podle § 31a ve spojení s § 13 zákona č. 82/1998 Sb. standardně sestává ze tří kroků: Prvním z nich je zodpovězení otázky, zda byl úřední postup nesprávný. Bylo-li tomu tak, je třeba posoudit, zda v jeho důsledku (tj. v příčinné souvislosti) vznikla dotčené osobě imateriální újma. Posledním krokem je určení výše zadostiučinění [např. nález sp. zn. III. ÚS 1565/23 ze dne 10. 4. 2024 (N 69/123 SbNU 262), bod 29].

21. Nesprávným úředním postupem státu ve smyslu čl. 36 odst. 3 Listiny je rovněž porušení práva na projednání věci soudy v přiměřené lhůtě (viz čl. 38 odst. 2 Listiny). Předpokládá se, že nepřiměřená délka soudního řízení vede k nemajetkové újmě účastníka spočívající zejména v úzkosti, nejistotě a duševním stresu z očekávání výsledku řízení [srov. nález sp. zn. I. ÚS 1536/11 ze dne 21. 9. 2011 (N 165/62 SbNU 449), bod 34, či rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. 2. 1997 ve věci *Guillemin proti Francii* č. 19632/92, § 63)]. Ke kompenzaci takové újmy slouží přiměřené zadostiučinění podle § 31a odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. [srov. nález sp. zn. II. ÚS 1242/18 ze dne 16. 10. 2018 (N 171/91 SbNU 145), bod 28, či nález sp. zn. I. ÚS 2872/18 ze dne 23. 7. 2019 (N 139/95 SbNU 182), bod 47].

22. Okolnosti, které je při rozhodování o zadostiučinění za nepřiměřeně dlouhé řízení třeba hodnotit, jsou uvedeny v § 31a odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb.: celková délka řízení, složitost případu, chování poškozeného, postup příslušných orgánů a význam předmětu řízení pro poškozeného [viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 1572/11 ze dne 6. 3. 2012 (N 45/64 SbNU 551), bod 39, nebo nález sp. zn. III. ÚS 197/15 ze dne 23. 4. 2015 (N 84/77 SbNU 237), body 20, 23 a 26]. Stanovení formy a výše přiměřeného zadostiučinění je primárně otázkou aplikace práva podústavního, k níž je povolán správní orgán jednající za stát, u něhož je nutno nárok na zadostiučinění uplatnit, a poté civilní soudy při rozhodování o případné žalobě proti státu o náhradu nemajetkové újmy [nález sp. zn. II. ÚS 19/16 ze dne 1. 8. 2016 (N 140/82 SbNU 43), bod 19].

23. Při ústavním přezkumu rozhodování o přiměřeném zadostiučinění je pro Ústavní soud rozhodné, zda soudy své závěry o formě a jeho výši řádně (srozumitelně a v souladu s pravidly logiky) odůvodní. Do zhodnocení konkrétních okolností případu Ústavní soud zásadně není oprávněn vstupovat, nelze-li příslušné závěry soudů označit za „extrémní“ [srov. např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 2699/23 ze dne 28. 2. 2024 (N 34/122 SbNU 347), bod 19, či III. ÚS 1565/23, bod 33]; při posuzování přiměřenosti zadostiučinění je nutno respektovat zejména ústavněprávní požadavek na přezkoumatelnost soudního rozhodnutí (srov. nález sp. zn. III. ÚS 197/15 ze dne 23. 4. 2015, bod 19). Určení výše přiměřeného zadostiučinění nesmí být arbitrární, zároveň musí adekvátně odrážet individuální okolnosti věci a nebýt protiústavně formalistické [nález sp. zn. I. ÚS 1599/13 ze dne 7. 4. 2015 (N 72/77 SbNU 89)].

24. Z hlediska přezkumu prováděného Ústavním soudem je podstatné, zda přiznané zadostiučinění je vzhledem ke konkrétním okolnostem případu způsobilé plnit svou kompenzační funkci z hlediska právní pozice stěžovatele (jeho osobních a majetkových poměrů, pověsti atd.), jakož i preventivní funkci v podobě provádění potřebných opatření na

straně veřejné moci. Je rozhodné, zda se v konkrétním případě forma satisfakce nevymyká smyslu a účelu právní úpravy [srov. nález sp. zn. III. ÚS 899/17 ze dne 8. 8. 2017 (N 146/86 SbNU 473), bod 20, nebo nález sp. zn. III. ÚS 1320/10 ze dne 9. 12. 2010 (N 247/59 SbNU 515)]; zjištěná diskrepance zakládá rozpor s ústavně zaručeným základním právem účastníka podle čl. 36 odst. 3 Listiny.

25. V případě stěžovatelů Ústavní soud dospěl k závěru, že civilní soudy ústavně souladně neodůvodnily, proč bylo přiznané zadostiučinění ve výši 144 000 Kč adekvátní z pohledu základního práva stěžovatelů garantovaného v čl. 36 odst. 3 Listiny.

26. Za extrémní Ústavní soud předně považuje závěr civilních soudů ohledně délky vyvlastňovacího řízení. Podle civilních soudů je třeba „dvě“ vyvlastňovací řízení považovat za „izolované“ celky, neboť šlo o dva nároky se samostatným skutkovým základem (viz bod 33 rozsudku nalézacího soudu a bod 8 rozsudku odvolacího soudu). Takové posouzení je podle Ústavního soudu nepřípustně formalistické. Z napadených rozhodnutí vyplývá, že „první“ vyvlastňovací řízení, které trvalo od dubna 2000 do listopadu 2001, bylo ukončeno zrušujícím rozhodnutím okresního úřadu z důvodu neúplného vymezení okruhu účastníků řízení; okresní úřad v něm výslovně avizoval nový návrh ze strany ŘSD (viz bod 8 rozsudku odvolacího soudu). Nalézací soud dospěl k závěru, že původní dva žalobci se o „prvním“ řízení dozvěděli v dubnu 2000 a původní žalobkyně (jejich manželky) v řízení „aktivně vystupovaly“ od srpna 2000 (viz bod 25 rozsudku nalézacího soudu).

27. Podle Ústavního soudu je v rozporu s podstatou a účelem základního práva stěžovatelů posuzovat formálně samostatná vyvlastňovací řízení odděleně rovněž pro účely stanovení výše zadostiučinění. Předmětem obou řízení bylo vyvlastnění totožných pozemků; lze tudíž rozumně předpokládat, že minimálně dva původní žalobci (bratři) pociťovali nejistotu ohledně vyvlastnění jejich pozemků již od počátku „prvního“ oznámení záměru ŘSD pozemky vyvlastnit. Z pohledu běžného účastníka řízení není rozhodné, že „jedno“ řízení bylo formálně ukončeno z důvodu vadného vymezení okruhu jeho účastníků, bylo-li v době ukončení zřejmé, že účel a smysl řízení dosud nebyl naplněn, tj. že spor o vyvlastnění bude dále pokračovat (jak se následně stalo). Civilní soudy v tomto smyslu přesvědčivě neodůvodnily, proč k době „prvního“ období kvalifikované nejistoty stěžovatelů ohledně výsledku vyvlastňovacího řízení nepřihlédly a bez dalšího vycházely z „uměle“ oddělených jednotlivých vyvlastňovacích řízení, což Ústavní soud z pohledu podstaty základního práva stěžovatelů na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem považuje za projev nepřípustného formalismu.

28. Za excesivní Ústavní soud dále považuje způsob, jakým soudy určily výši finančního zadostiučinění. Civilní soudy stanovily „základní částku“ zadostiučinění – podle stanoviska Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 206/2010 – na 17 000 Kč za rok. Uvedená částka podle Ústavního soudu neodpovídá zjevně nepřiměřené délce vyvlastňovacího řízení. I v případě, že civilní soudy vycházely pouze z délky „druhého“ vyvlastňovacího řízení trvajícího více než 14 let, je jeho doba extrémně dlouhá. Předpokládá-li stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 206/2010, že je-li řízení extrémně dlouhé, bude se přiznaná částka za příslušný časový úsek „blížit horní hranici“ rozmezí 15 000 Kč až 20 000 Kč za rok (viz část VI stanoviska), není z napadených rozhodnutí zřejmé, proč soudy zvolily jako výchozí pouze částku 17 000 Kč. Přímo řečeno: Co jiného by mělo být považováno za „extrémně dlouhé řízení“, ne-li (minimálně) čtrnáctileté vyvlastňovací řízení.

29. Odvolací soud nepřiměřeně nízkou „základní částku“ snížil o celých 40 %, aniž by to ústavně souladně odůvodnil. Předně uvedl, že základní částku snížil o 20 % z důvodu složitosti právního posouzení, které mělo spočívat v nejasnosti rozhodné úpravy pro určení výše náhrady za vyvlastněné pozemky (viz bod 11 napadeného rozsudku). Konkrétně nevysvětlil, proč se původní „zmatení“ ohledně kompetence civilních soudů určovat náhradu za vyvlastnění podle obvyklé ceny pozemků ve smyslu zákona č. 184/2006 Sb., o odnětí nebo omezení vlastnického práva k pozemku nebo ke stavbě (zákon o vyvlastnění), významně týkalo všech

fází vyvlastňovacího řízení trvajícího přinejmenším 14 let. Odvolací soud obdobně vůbec nezdůvodnil, proč základní částku snížil právě o 20 %.

30. Za svévolný je třeba označit i závěr odvolacího soudu, podle kterého bylo třeba základní částku snížit o 20 % z důvodu více správních a soudních instancí s tím, že složitost věci se projevila v jejich počtu (viz bod 11 napadeného rozsudku). Odvolací soud se bez dalšího nezabýval tím, proč byla věc na více stupních soudní soustavy projednávána, tj. zda to bylo skutečně pro hmotněprávní složitost případu či z důvodů jiných. K tomu lze citovat například z rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1112/2011 ze dne 13. 12. 2011: „Při hodnocení kritéria složitosti řízení, v němž se odráží i počet stupňů soudní soustavy, na nichž byla věc projednána, lze vyjít z toho, že řízení ve více instancích obecně zakládá dobu potřebnou pro předložení věci přezkumnému soudu, pro jeho přezkumné posouzení a pro případné promítnutí výsledků přezkumu do dalšího postupu v řízení, pročež je ospravedlnitelná celková délka řízení prodlužována zásadně o dobu za řízení před další instancí [srov. bod IV. písm. a) Stanoviska], zároveň je však třeba přihlédnout k tomu, z jakého důvodu byla věc na více stupních soudní soustavy projednávána. Zda z důvodu složitosti řízení, nebo z důvodu procesních pochybení soudů nižších stupňů. Pokud postup soudu v řízení neodpovídá procesním pravidlům a dochází k závažným pochybením spočívajícím např. v nepřezkoumatelnosti rozhodnutí, je třeba takovou skutečnost zohlednit v rámci kritéria postupu orgánů veřejné moci během řízení, a to zejména tehdy, dojde-li v důsledku uvedených pochybení ke zjevnému prodloužení řízení oproti stavu, kdy by orgán veřejné moci postupoval z procesního hlediska bezvadně.“

31. Snížení o významných „dalších“ 20 % by podle Ústavního soudu vyžadovalo důkladné a přesvědčivé odůvodnění; to však odvolací soud v napadeném rozhodnutí stěžovatelům neposkytl. Naopak – v kontrastu s uvedeným závěrem dovodil, že dosavadní délka kompenzačního řízení trvajícího více než 7 let odůvodňuje zvýšení základní částky pouze o 10 % (viz bod 16 napadeného rozsudku). Z napadeného rozhodnutí není zřejmé, proč nepřiměřená délka kompenzačního řízení nebyla pro odvolací soud natolik zásadní jako zvýšený počet soudních instancí či právní složitost případu.

32. Přestože lze souhlasit s obecnými závěry Nejvyššího soudu, že „zadostiučinění, které je navyšováno z důvodu nepřiměřené délky kompenzačního řízení, je stále zadostiučiněním ve vztahu k původnímu posuzovanému řízení“, a že není „zadostiučiněním nově poskytovaným za samotnou nepřiměřenou délku kompenzačního řízení“, a proto není namístě „navýšení vázat na úvahu o tom, jaká výše zadostiučinění by náležela poškozenému v případě, kdy by se domáhal odškodnění nepřiměřené délky kompenzačního řízení samostatně“, neznamená to, že soudy mohou k tak excesivní délce přihlédnout jen okrajově. Byť zohlednění nepřiměřené délky kompenzačního řízení nepředstavuje překážku věci pravomocně rozhodnuté ve vztahu k případnému dalšímu odškodnění (jak také uvedl Nejvyšší soud v napadeném usnesení), není namístě poškozené bezdůvodně odkazovat na další odškodňovací řízení, mohou-li soudy nepřiměřenou délku řízení v souladu s právem poškozených podle čl. 36 odst. 3 Listiny zohlednit již nyní.

33. Z uvedených aspektů napadeného rozhodnutí vyplývá, že odvolací soud ústavně souladně neodůvodnil, proč považuje částku 144 000 Kč za adekvátní zadostiučinění. Jádro problému podle Ústavního soudu tkví v nepřezkoumatelnosti „matematických operací“ odvolacího soudu, který arbitrárně určil procenta snižující či zvyšující „základní částku“, aniž by úvahy o významu jednotlivých kritérií řádně vysvětlil. Výsledná částka 144 000 Kč za více než patnáctileté vyvlastňovací řízení (bráno jako celek) a za více než sedmileté kompenzační řízení, je podle Ústavního soudu podstatou základního práva stěžovatelů na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem.

34. Neústavnost napadených rozhodnutí vyplývá již z vadného odůvodnění přiznané výše zadostiučinění, takže Ústavní soud nemá důvod zabývat se ve věci stěžovatelů problematikou tzv. valorizace základních částek stanovených ve stanovisku Nejvyššího soudu

sp. zn. Cpjn 206/2010, která je v současné době řešena v plenárních věcech sp. zn. Pl. ÚS 3/25 a sp. zn. Pl. ÚS 26/25. Jelikož opodstatněnost ústavní stížnosti je dána bez ohledu na vyřešení této otázky, neshledal Ústavní soud důvod řízení v této věci přerušovat a vyčkávat rozhodnutí v uvedených plenárních věcech (tak ostatně může učinit odvolací soud, uzná-li to v další fázi řízení za vhodné).

VIII. Závěr

35. Protože civilní soudy porušily základní právo obou stěžovatelů na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem podle čl. 36 odst. 3 Listiny, Ústavní soud napadená rozhodnutí Nejvyššího soudu a odvolacího soudu v odpovídajícím rozsahu zrušil [§ 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Z důvodu procesní ekonomie i s ohledem na zásadu minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů a zásadu rychlosti řízení před obecnými soudy, Ústavní soud ve zbývající části, tj. ve vztahu k rozsudku nalézacího soudu, ústavní stížnost odmítl podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako návrh zjevně neopodstatněný.

36. Ústavní soud rovněž odmítl jako zjevně neopodstatněné návrhy stěžovatelů na zrušení části občanského soudního řádu a zákona č. 82/1998 Sb. [podle § 43 odst. 2 písm. a) ve spojení s § 43 odst. 2 písm. b) zákona o Ústavním soudu]. Stěžovatelé v tomto ohledu v ústavní stížnosti neuvedli žádnou kvalifikovanou ústavněprávní argumentaci, která by neústavnost uvedených zákonných úprav naznačovala.

37. Na odvolacím soudu nyní bude, aby o výši zadostiučinění stěžovatelů (v rozsahu žalované částky 248 074 Kč) rozhodl znovu v souladu s podstatou základního práva stěžovatelů na adekvátní náhradu újmy způsobené státem. Znovu rozhodnout bude povinen rovněž o nákladech řízení, a to v souladu se závaznou judikaturou Ústavního soudu. V tomto ohledu lze odkázat kupříkladu na nedávný nález sp. zn. III. ÚS 2456/24 ze dne 4. 6. 2025 (N 126/130 SbNU 272), ze kterého přímo vyplývá, že judikatura Ústavního soudu je dlouhodobě založena na východisku, že prokáže-li žalobce ve sporu o přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu základ svého nároku (tedy existenci nemajetkové újmy způsobené při výkonu veřejné moci nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem), obecný soud mu zásadně přizná plnou náhradu nákladů řízení, a to i v případech, kdy mu nepřiznal žalované zadostiučinění v plné výši; rozhodování o výši plnění totiž závisí na úvaze soudu a žalobce nemůže být při rozhodování o náhradě nákladů řízení „trestán“ za nepřiléhavý odhad výše budoucího přiznaného nároku.

Č. 188
Účinný výkon rozhodnutí o styku a péči o dítě
(sp. zn. II. ÚS 1938/25 ze dne 26. srpna 2025)

Stát má pozitivní povinnost zajistit nejen vydání rozhodnutí upravujícího poměry k nezletilým dětem, ale i jeho faktický výkon; soudy jsou proto povinny aktivně využívat dostupné prostředky, včetně ukládání pokut podle § 502 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Nejsou-li tato rozhodnutí dlouhodobě plněna, může nečinnost soudu představovat porušení práva na rodinný život podle čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a práva na péči o dítě a jeho výchovu podle čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala, soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy a soudce Jiřího Přibáně o ústavní stížnosti stěžovatele D. J., zastoupeného JUDr. Slavomírem Korečkem, advokátem, sídlem Dolní 3088, Havlíčkův Brod, proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové č. j. 25 Co 30/2025-3923 ze dne 27. 3. 2025 a rozsudku Okresního soudu v Havlíčkově Brodě č. j. 0 P 92/2019-3589 ze dne 18. 10. 2024, za účasti Krajského soudu v Hradci Králové a Okresního soudu v Havlíčkově Brodě, a nezletilých a) O. J. a b) J. J., zastoupených opatrovníkem městem Havlíčkův Brod, sídlem Havlíčkovo náměstí 57, Havlíčkův Brod, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Částí výroku II rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové č. j. 25 Co 30/2025--3923 ze dne 27. 3. 2025, kterou byl potvrzen výrok I rozsudku soudu prvního stupně, a výrokem I rozsudku Okresního soudu v Havlíčkově Brodě č. j. 0 P 92/2019-3589 ze dne 18. 10. 2024 byla porušena práva stěžovatele na rodinný život podle článku 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a článku 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, na péči a výchovu dítěte podle článku 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod a na soudní ochranu podle článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, a proto se uvedené výroky rozhodnutí ruší.

II. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Podstata nálezu

1. Ústavní soud v tomto nálezu posuzoval, zda obecné soudy dostály své povinnosti zajistit účinný výkon rozhodnutí upravujících poměry k nezletilým dětem. Dospěl k závěru, že jejich postup v projednávané věci byl v rozporu s ústavními požadavky, protože nevěnovaly náležitou pozornost dlouhodobému neplnění vykonatelných rozhodnutí, důsledně nezkoumaly tvrzené překážky bránící předávání dětí a rezignovaly na využití prostředků, které by mohly zajistit realizaci ústavně zaručených práv rodiče.

II. Shrnutí skutkových a procesních okolností

2. Stěžovatel je otcem nezletilých vedlejších účastníků. Řízení o poměrech k nezletilým bylo zahájeno u Okresního soudu v Havlíčkově Brodě (dále jen „okresní soud“) již v roce 2019, kdy dětem nebyl ani jeden rok. Od května 2021 byly jejich poměry opakovaně upravovány předběžnými opatřeními.

3. Poměry k nezletilým byly naposledy meritorně upraveny rozsudkem okresního soudu č. j. 0 P 92/2019-2168 ze dne 21. 4. 2023, ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové (dále jen „odvolací soud“) č. j. 25 Co 180/2023-2551 ze dne 21. 9. 2023. Na jejich základě byly děti svěřeny do střídavé péče obou rodičů v týdenním režimu: v sudých týdnech od pátku 16:00 hod. do následujícího pátku 16:00 hod. do péče otce, v lichých týdnech ve stejném čase do péče matky. Režim péče byl dále upraven pro období prázdnin a svátků. Předávání dětí bylo stanoveno tak, že rodič, jemuž péče končí, je povinen předat děti druhému rodiči ve stanovený čas v místě jeho bydliště. Následně byla vydána další rozhodnutí, včetně několika předběžných opatření, kterými se Ústavní soud v tomto řízení již nezabýval.

4. V říjnu 2024 napadeným rozsudkem okresní soud:

I. zamítl návrhy stěžovatele na uložení pokuty matce za celkem 51 neuskutečněných styků otce s nezletilými a nepředání dětí otci v rámci střídavé péče, a to za období od června 2021 do září 2024;

II. nařídil rodičům setkání s odborníkem v oboru pedopsychologie;

III. zamítl návrh otce o změnu výchovy a výživy;

IV. zamítl návrh matky na úpravu styku s nezletilými;

V. zamítl návrh matky o změnu výchovy a výživy;

VI. zamítl návrh o nestanovení výživného matce;

VII. rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení.

5. Okresní soud uzavřel, že návrhy stěžovatele na uložení pokuty matce v maximální výši 50 000 Kč nejsou důvodné. Asistované styky, které měly probíhat v rodinné poradně Jimedis, z. s., v Jihlavě mezi červnem 2021 a lednem 2022, se podle něj neuskutečnily, avšak nikoli výlučně vinou matky. Soud odkázal na tehdy platná protiepidemická opatření, opakované karantény nezletilých, jejich polorodé sestry i matky, a na to, že v lednu 2022 se matka účastnila dopravní nehody. Navíc byl styk v dané době upraven předběžnými opatřeními a probíhalo řízení o změně péče a úpravy styku, které bylo ukončeno rozsudkem v dubnu 2023. Podle okresního soudu se návrhy na výkon týkaly rozhodnutí, která mezitím pozbyla účinnosti a nelze je již vykonat.

6. Dále okresní soud zjistil, že matka byla v pracovní neschopnosti od 20. 3. 2023 do 3. 7. 2023 a od 13. 11. 2023 do 20. 5. 2024. Během této doby se starala o děti, včetně jejich doprovodu na volnočasové aktivity a k lékařům; proto nemohla děti předat otci do jeho péče v červnu a začátkem července 2023 a také od listopadu 2023 do dubna 2024. V mezidobí, ode dne 22. 9. 2023, byly děti nemocné, a proto nebylo možné předání ani 6. 10. 2023. V této době také byly nejasnosti ohledně platnosti různých rozhodnutí o úpravě péče, což se týká nepředání dne 20. 10. 2023. V květnu 2024 byly děti opět nemocné. V srpnu a září 2024 rodiče jednali o různých způsobech předání dětí, ale otec trval na místě předání podle soudního rozhodnutí.

7. Podle zjištění okresního soudu matka nerespektovala v srpnu 2024 a září 2024 vykonatelný rozsudek a v části roku 2021 předběžná opatření, a návrhy na výkon rozhodnutí by proto mohly být oprávněné, nicméně zohlednil, že se tak stalo v době, kdy probíhalo řízení o změnu péče a úpravy styku. Navíc nařízení výkonu rozhodnutí, které už není platné, by bylo pouze formální. Ačkoli matka v některých případech rozhodnutí nerespektovala, soud nepovažoval její postup za svévolný či bezdůvodný. Naopak, existovaly objektivní překážky a návrhy na výkon rozhodnutí uložením pokuty by neplnily svůj účel. Všechny návrhy stěžovatele byly proto zamítnuty. Okresní soud vyhověl pouze návrhu na nařízení setkání

s pedopsychologem a vysvětlil, proč zamítl jednotlivé návrhy rodičů týkající se úpravy poměrů k nezletilým dětem.

8. K odvolání rodičů odvolací soud v březnu 2025 napadeným rozsudkem:
I. změnil rozsudek okresního soudu ve výrocích III a V tak, že změnil rozsudek, jímž byly naposledy upraveny poměry k nezletilým, tak, že čas předávání a přebírání nezletilých dětí mezi rodiči se stanovuje na 18:00 hod.;
II. potvrdil rozsudek okresního soudu ve výrocích I, IV, VI a ve zbývajících zamítavých částech výroků III a V;
III. změnil rozsudek okresního soudu ve výroku II tak, že se rodičům nenařizuje setkání s odborníkem v oboru pedopsychologie;
IV. rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů.

9. Odvolací soud zdůraznil, že na opakovaném neuskutečnění styku či předání a přebírání dětí mají zásadní podíl oba rodiče. Vzájemná animozita rodičů byla a je natolik iracionální, že oba hledali malicherné důvody, aby se styk s dětmi a jejich předávání do péče neuskutečňovaly. Nelze přesně určit, kdo z nich má na situaci větší podíl, ale nelze vyloučit, že i matka by mohla podávat návrhy na výkon rozhodnutí, byť se stejným výsledkem – tedy zamítnutím. Okresní soud správně postihl případy, kdy matka nemohla rozhodnutí splnit z objektivních důvodů, jako jsou nemoci matky a nezletilých, proticovidová opatření apod. Odvolací soud také apeloval na rodiče, aby přestali používat děti jako rukojmí ve svých dlouhodobých sporech. O návrzích, o kterých podle stěžovatele okresní soud nerozhodl, odvolací soud nemohl rozhodnout. Odvolací soud poté vysvětlil, proč považoval rozsudek okresního soudu převážně za správný a proč na rozdíl od okresního soudu nenařídil setkání rodičů s pedopsychologem.

III. Argumentace stěžovatele

10. Ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených rozsudků; tvrdí, že jimi byla porušena jeho ústavně zaručená práva podle čl. 32, 36 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

11. Stěžovatel namítá, že obecné soudy tolerují a udržují protiprávní stav, kdy se otec již šest let nemůže vídat se svými dětmi, přestože způsob styku a předávání byl od roku 2019 přesně stanoven soudními rozhodnutími. Od května 2023 matka nepředává děti do střídavé péče otce, a to i přes pravomocný rozsudek a související předběžná opatření. Nezletilé děti nebyly v kontaktu se svým otcem během nařízené střídavé péče po dobu 13 měsíců výhradně kvůli matce (46 předání z 55 možných bylo podle něj zmařeno matkou).

12. Podle stěžovatele obecné soudy selhávají při vymáhání vlastních rozhodnutí. Opakovaně podával desítky návrhů na výkon rozhodnutí, které soudy ignorují nebo projednávají s extrémními průtahy. Bránění styku a nepředávání dětí dokládal konkrétními důkazy – záznamy o pokusech o předání, svědectvími i policejními protokoly. Soudy podle něj nečiní efektivní kroky, a matka tak nemá motivaci rozhodnutí respektovat. Nečinnost soudů podle něj vytváří pro matku „komfortní podmínky“, neboť za opakované porušování není pokutována. Stěžovatel je přesvědčen, že bez výrazných a rychlých pokut matka děti předávat nebude, což trvale poškozuje děti.

13. Stěžovatel upozorňuje na závažné průtahy a nečinnost soudů, které podle něj vedly k narušení citových vazeb dětí k otci; opakované průtahy potvrdil také veřejný ochránce práv. Příkladem průtahů je i to, že okresní soud rozhodl jedním výrokem o 48 návrzích na nařízení výkonu rozhodnutí v některých případech až po čtyřech letech od jejich podání, o řadě dalších návrhů doposud rozhodnuto nebylo.

14. Dále stěžovatel namítá formalistický a paušalizující přístup soudů, které vinu na nefunkčnosti střídavé péče přisuzují oběma rodičům. Odmítá tvrzení, že za problémy mohou oba rodiče stejně, a tvrdí, že vina leží výhradně na matce, která podle něj brání komunikaci.

Opakovaná setkání s pedopsychologem považuje za neúčelná, protože matka neměla vůli ke spolupráci, což jen prodlužovalo řízení místo toho, aby soudy řešily věc účinně – ukládáním pokut.

IV. Vyjádření k ústavní stížnosti a replika stěžovatele

15. Okresní soud odkázal na odůvodnění svého rozsudku, dále zrekapituloval úkony, které ve věci učinil po vydání rozsudku a kterých jsou desítky. Uvedl, že se již dříve podrobně vyjadřoval k opakovaným ústavním stížnostem stěžovatele a tato dřívější vyjádření znovu přiložil.

16. Odvolací soud pouze odkázal na odůvodnění svého rozsudku.

17. Opatrovník ve vyjádření shrnul aktuální situaci a její vývoj. Po vydání napadeného rozsudku okresního soudu byla opakovaně změněna pravidla pro předávání nezletilých na základě několika předběžných opatření – děti měly být předávány v místě bydliště rodiče, u něhož péče končila. Otec si je však v bydlišti matky přebírat odmítal. Následně byl styk nově upraven napadeným rozsudkem odvolacího soudu. V červenci 2025 okresní soud zamítl další návrh matky, který směřoval ke změně předávání dětí.

18. Soud vydává v řízení o nezletilých opakovaně řadu rozhodnutí na základě četných návrhů rodičů. Ani jedno z těchto rozhodnutí nepřineslo změnu, která by vedla k pravidelnému pobytu dětí u otce v rozsahu stanoveném soudem. Opatrovník se rodiče snažil opakovaně směrovat k uklidnění napjaté situace, dodržování soudních rozhodnutí a ke spolupráci v zájmu dětí, přesto k předávání dětí v rámci střídavé péče dlouhodobě nedochází. Děti jsou v péči otce velmi sporadicky; v roce 2024 se předání uskutečnilo pouze jednou v říjnu, v roce 2025 jednou v květnu. Do problematického předávání dětí jsou zapojovány další instituce – mateřské školy, základní škola, Česká školní inspekce, Policie České republiky a další. Rodiče si děti nepředají ani ve dnech následujících poté, kdy jimi tvrzené překážky pominou. Matka nenabízí alternativní termíny pro předání dětí v místě otcova bydliště. Navrhuje, aby si je přebíral na veřejně přístupných místech (před školou, jejím bydlištěm, na hřišti apod.). Otec její návrhy odmítá, předjímá negativní chování matky i dalších osob a traumatizaci dětí v důsledku jejího jednání.

19. Matka se ve stanovené lhůtě k ústavní stížnosti nevyjádřila, a proto má Ústavní soud za to, že se postavení vedlejší účastnice vzdala [§ 28 odst. 2 a § 63 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) ve spojení s § 101 odst. 4 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád].

20. Stěžovatel v replice převážně zrekapituloval a rozvinul svoji argumentaci z ústavní stížnosti. Vyjádření okresního i odvolacího soudu jsou podle něj pouze formální, bez reakce na podstatu jeho námitek a odrážejí dlouhodobý alibistický přístup k věci. Kritizuje opakované, mnohdy mnohaměsíční, neodůvodněné převody spisu mezi soudy, ignorování opakovaných výzev odvolacího soudu k projednání jeho návrhů a faktickou rezignaci obou soudních instancí na autoritativní vymáhání rozsudků. Tvrdí, že matka děti stěžovateli nadále nepředává, takže je nucen podávat další návrhy na výkon rozhodnutí. Vyjádření opatrovníka považuje za účelové a zaměřené na ochranu matky. Poukázal také na další řízení týkající se nezletilých a tvrzená pochybení soudů v nich.

V. Předpoklady řízení před Ústavním soudem

21. Ve vztahu k výrokům IV, V a VI rozsudku okresního soudu a výroku II v části, v níž byly uvedené výroky rozsudku okresního soudu potvrzeny, byla ústavní stížnost podána neoprávněnou osobou, neboť v této části byly zamítnuty návrhy matky, a tudíž jimi nemohla být porušena ústavně zaručená práva stěžovatele.

22. Ve zbývající části byla ústavní stížnost podána k tomu oprávněnou osobou včas (§ 72 odst. 1 a 3 zákona o Ústavním soudu) a je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu

a contrario). Stěžovatel je řádně zastoupen advokátem (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) a Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný.

VI. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

23. Ačkoli stěžovatel formálně napadá rozsudky v celém rozsahu, svou argumentaci směřuje pouze proti výrokům týkajícím se návrhů na výkon rozhodnutí. Ve vztahu k ostatním výrokům, u nichž byly splněny procesní podmínky pro jejich přezkum – tedy o změně péče a výchovy, výživném, nařízení setkání s odborníkem a nákladech řízení – stěžovatel žádné konkrétní námitky nevznáší. Ústavní stížnost je proto v této části zjevně neopodstatněná.

24. Ve zbývající části dospěl Ústavní soud k závěru, že je ústavní stížnost důvodná.

25. Podstatou ústavní stížnosti je nesouhlas stěžovatele s tím, že obecné soudy neshledaly důvodnými jeho návrhy na uložení pokuty matce podle § 502 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „z. ř. s.“), přestože se soudem stanovený styk ani následná střídavá péče dlouhodobě nerealizují. Přezkum Ústavního soudu je proto zaměřen tímto směrem.

26. Při posuzování zásahů do práva na rodinný život je nutné vycházet z čl. 10 odst. 2 Listiny a z čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), které zaručují ochranu před neoprávněnými zásahy orgánů veřejné moci do soukromého a rodinného života. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu i Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) tento negativní závazek veřejné moci doplňuje pozitivní povinnost přijímat účinná opatření k ochraně a podpoře rodinného života, zejména vztahu rodiče a dítěte [srov. nález sp. zn. II. ÚS 3765/11 ze dne 13. 3. 2012 (N 52/64 SbNU 645), všechna rozhodnutí na https://nalus.usoud.cz či rozsudky ESLP ve věci *Eriksson proti Švédsku* ze dne 22. 6. 1989 č. 11373/85, a ve věci *Zawadka proti Polsku* ze dne 23. 6. 2005 č. 48542/99].

27. Základním prvkem rodinného života je soužití rodičů a dětí, což zahrnuje nejen právo rodiče na kontakt s dítětem, ale i právo dítěte na péči a výchovu oběma rodiči rovnocenně podle čl. 32 odst. 4 Listiny a čl. 7 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte [srov. nález sp. zn. III. ÚS 440/2000 ze dne 7. 12. 2000 (N 185/20 SbNU 285) či rozsudek ESLP ve věci *Dostál proti České republice* ze dne 21. 2. 2006 č. 26739/04, § 55]. Být spolu znamená pro rodiče a jejich děti jeden ze základních prvků rodinného života, a to i přes rozkoly ve vztazích mezi rodiči. Dítě má právo udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči a oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte (čl. 9 odst. 3 a čl. 18 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte).

28. Státní orgány nesou odpovědnost nejen za vydání ústavně souladného rozhodnutí o úpravě poměrů k dětem, ale také za jeho reálné a účinné prosazení. Povinnost zajistit výkon rozhodnutí představuje klíčový aspekt pozitivního závazku státu podle čl. 8 Úmluvy. Nečinnost vnitrostátních soudů či absence adekvátních opatření vedoucí ke znemožnění styku po delší dobu je porušením této povinnosti (viz např. rozsudky ESLP ve věci *Krasicki proti Polsku* ze dne 15. 4. 2014 č. 17254/11, § 81–88, či ve věci *Anagnostakis a ostatní proti Řecku* ze dne 23. 9. 2021 č. 46075/16).

29. Vždy je přitom třeba dbát na proporcionalitu zásahů a respektovat zájmy všech dotčených osob, zejména dítěte (viz např. rozsudek ESLP ve věci *Voleský proti České republice* ze dne 29. 6. 2004 č. 63627/00, § 118). Rozhodující je zjistit, zda státní orgány přijaly za účelem naplnění pozitivních závazků veškerá opatření, která od nich bylo možné v daném případě rozumně očekávat (viz rozsudek ESLP ve věci *Nuutinen proti Finsku* ze dne 27. 6. 2000 č. 32842/96, § 128).

30. Jedním z aktivních prostředků směřujících k ochraně práva na rodinný život (čl. 10 odst. 2 Listiny, čl. 8 Úmluvy) je uložení pokuty podle § 502 z. ř. s. Účelem pokuty primárně není sankcionování povinného rodiče za dobrovolné nesplnění povinnosti, ale jde o prostředek donucení povinného, aby respektoval právní poměry založené vykonávaným titulem. Jejím uložením je sledována ochrana zájmu jednoho z účastníků řízení na respektování právních

poměrů založených vykonatelným rozhodnutím soudu [viz nález sp. zn. III. ÚS 3462/14 ze dne 13. 10. 2015 (N 184/79 SbNU 91)].

31. Vyplývá-li ze zjištěných okolností, že povinný rodič nemohl splnit povinnost stanovenou soudem přes zjevnou a odpovídající snahu, nelze považovat zákonné podmínky pro uložení pokuty za naplněné [srov. například nález sp. zn. II. ÚS 3489/15 ze dne 19. 4. 2016 (N 71/81 SbNU 253), bod 20]. Jinými slovy, soud musí zkoumat, zda existovaly objektivní překážky bránící splnění povinnosti; jejich existenci musí tvrdit a prokazovat povinný rodič.

32. V posuzované věci dospěl Ústavní soud k závěru, že obecné soudy předestřeným povinnostem nedostály – neučinily dostatečná opatření, aby práva přiznaná soudním rozhodnutím nebyla pouze formální, ale byla také fakticky vykonávána. Zajištění respektu k rozhodnutím (exekučním titulům) je nezbytné, jinak jsou soudní úpravy péče o děti zbaveny reálného dopadu. V situacích, kdy rodič oprávněný ke styku nebo péči o dítě nemá žádnou reálnou možnost svá práva vykonávat, měly soudy využít dostupné prostředky k nápravě, včetně uložení pokuty.

33. Je nesporné, že styk otce s nezletilými dětmi a jejich předávání v rámci střídavé péče se dlouhodobě neuskutečňuje, a to přinejmenším od roku 2021, přestože matka byla opakovaně vyzývána k dobrovolnému splnění povinností. Podle vyjádření opatrovníka byly děti za poslední rok a půl v péči otce pouze dvakrát. Takto závažné přerušení kontaktu mezi otcem a jeho dětmi představuje podstatný zásah do jeho práva na rodinný život a fakticky mu znemožňuje podílet se na jejich péči a výchově, navzdory pravomocně upravené střídavé péči.

34. Argumenty, na jejichž základě soudy návrhy stěžovatele zamítly, podle Ústavního soudu neobstojí. Je krajně nepravděpodobné, že by v tak vysokém počtu případů (desítky zmařených předání) existovaly výlučně objektivní či omluvitelné důvody, které by znemožňovaly dodržení vykonatelných rozhodnutí. V takové situaci je třeba pečlivě zkoumat, zda matce v předávání dětí bránily v každém jednotlivém případě konkrétní objektivní okolnosti a zda vyvinula dostatečnou snahu jim předejít. Zároveň je nezbytné zhodnotit, zda nejde o opakující se vzorec chování, který systematicky vylučuje druhého rodiče z péče o děti. Obecné soudy takové posouzení neprovedly a jejich rozhodnutí nesplňují požadavky na řádné odůvodnění plynoucí z čl. 36 odst. 1 Listiny [viz např. nález sp. zn. II. ÚS 297/22 ze dne 26. 6. 2023 (N 98/118 SbNU 233), body 28 a 29]. Výsledkem je stav, v němž nebyla stěžovateli poskytnuta účinná ochrana jeho práv na rodinný život (čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 Úmluvy) a na péči a výchovu dítěte (čl. 32 odst. 4 Listiny), a jímž je tolerováno dlouhodobé nerespektování soudních rozhodnutí, což podrývá autoritu soudu.

35. Okresní soud paušálně odůvodnil zmaření asistovaných styků podle předběžných opatření z roku 2021 s odkazem na tehdy platná protiepidemická opatření a opakovanou karanténu nezletilých, jejich polorodé sestry a matky. Existence nekonkretizovaných protiepidemických opatření sama o sobě neznamená, že styky nemohly probíhat. Brání-li se povinný rodič tvrzením, že styk nebylo možné realizovat z důvodu mimořádných opatření souvisejících s pandemií COVID-19, musí soudy důkladně zkoumat, zda nejde o jejich zneužívání a zda tu skutečně byly objektivní okolnosti bránící styku, např. přímé onemocnění, karanténa apod. (viz usnesení odvolacího soudu sp. zn. 21 Co 258/2020 ze dne 27. 1. 2021). Odkazuje-li okresní soud neurčitě na karanténu dětí a matky, není z jeho rozhodnutí zřejmé, na základě čeho k tomuto skutkovému závěru dospěl, po jak dlouhou dobu měly být tyto osoby v karanténě a které konkrétní styky z tohoto důvodu neproběhly. Obdobně z obecné zmínky o matčině autonehodě z ledna 2022 nelze dovodit takové následky, které by zcela bránily stykům, aniž by navíc bylo zřejmé, kterým konkrétně.

36. Dále není podle Ústavního soudu jasné, jaký vliv na neuskutečnění styků má skutečnost, že byly nařízeny na základě předběžného opatření. Jeho porušení nelze opomíjet s odůvodněním, že šlo „pouze“ o předběžné opatření, neboť takový přístup popírá jeho smysl a účel – tedy dočasné upravení vztahů. Také vykonatelné usnesení o předběžném opatření je

exekučním titulem. Stejně tak není relevantní argumentace, že probíhalo řízení o změně péče, neboť právě proto bylo předběžné opatření vydáno, aby do meritorního rozhodnutí byly vztahy mezi rodiči a dětmi vykonatelně upraveny. Dokud však nebylo změněno či zrušeno, na jeho platnosti a vykonatelnosti to nic nemění.

37. Návrh na výkon rozhodnutí nelze zamítnout ani s odůvodněním, že již bylo změněno či zrušeno a nahrazeno novým. Je z povahy věci zřejmé, že styk, který se neuskutečnil, již nemůže být nahrazen; to však neznamená, že porušení již neúčinné úpravy není významné. Ačkoli se rozhodnutí upravující poměry k nezletilým formálně i obsahově mění, stále jde o stejné rodiče i děti, v jejichž nejlepším zájmu je rovnoměrná péče obou rodičů, což se fakticky neděje.

38. Zajištění styku či předání dětí druhému rodiči musí být pro pečujícího rodiče prioritou. Zjištění příčin dřívějších porušení je nezbytné pro posouzení celkového přístupu povinného rodiče k plnění soudních povinností a případně pro určení účelnosti výše pokuty s cílem zajistit jejich dodržování do budoucna. Jednotlivá porušení nelze posuzovat izolovaně, ale vždy v kontextu celého vývoje věci, zejména s ohledem na jejich opakovanost, délku trvání a postoj povinného rodiče k výkonu jeho povinností. Systematické a dlouhodobé nepředávání dětí druhému rodiči může postupem času mít nezvratné důsledky na vztah dítěte s rodičem, se kterým v danou dobu nežije. O to přísnější musí být požadavky na tvrzení a prokázání případných překážek, které nejsou jednorázového charakteru.

39. Nejvyšší počet zmařených předání po vydání rozsudku v dubnu 2023 matka odůvodnila svou pracovní neschopností v období od března 2023 do července 2023 a od listopadu 2023 do května 2024. Okresní soud se spokojil pouze s tím, že matka byla v pracovní neschopnosti, z čehož následně dovodil, že po toto období nejsou návrhy stěžovatele důvodné. Takový závěr je však nepřípustně paušalizující. Pracovní neschopnost jednoho z rodičů sama o sobě nebrání předání dítěte druhému rodiči. Záleží na povaze pracovní neschopnosti, její délce a rozsahu povolených vycházek. Nebylo však zjištěno, jaký měla matka režim vycházek, zda žádala o jejich rozšíření nebo zda byly reálně překážkou předání dětí otci. Zároveň okresní soud uvádí, že matka děti vodila do školky nebo je doprovázela na zájmové aktivity, což snižuje věrohodnost jejího tvrzení o nemožnosti předání.

40. Okresní soud sice identifikoval několik případů, kdy matka nedodržela vykonatelná rozhodnutí (tři předání v srpnu a září 2024 a nespecifikované asistované styky podle předběžného opatření z roku 2021), opět však opřel své závěry o již dříve použité paušální argumenty týkající se jiných období, podle nichž nelze mít za prokázané, že by matka rozhodnutí nerespektovala bezdůvodně. Není zřejmé, proč v tomto rozsahu nemohlo být návrhu na výkon rozhodnutí vyhověno.

41. Jako důvod zamítnutí návrhu nelze přijmout ani odvolacím soudem zdůrazňovanou skutečnost, že vztahy mezi rodiči jsou konfliktní a oba rodiče mají určitý podíl na zavinění dlouhodobého nepředávání nezletilých (což je nepochybně pravda). Nespolupráce rodičů však nezprošťuje soudy povinnosti aktivně zajistit výkon rozhodnutí ve věcech péče o dítě. Naopak – právě v případech, kdy je komunikace mezi rodiči narušená, se od soudu očekává, že aktivně hledá řešení, aby bylo právo dítěte na kontakt s oběma rodiči skutečně naplňováno (srov. např. rozsudek ESLP ve věci *Zavřel proti České republice* ze dne 18. 1. 2007 č. 14044/05, § 52). Nečinnost či rezignace na výkon rozhodnutí znamená popření účinné ochrany základních práv.

42. Uvedená zásada platí vůči oběma rodičům rovnoměrně. Soudy musí důsledně trvat na výkonu svých rozhodnutí a vyžadovat jejich plnění bez rozdílu, i když s nimi některý z rodičů nesouhlasí; není proto případný argument odvolacího soudu, že by obdobnému návrhu matky nevyhověl. Cílem není hledat viníka nebo někoho trestat, ale zajistit, aby mělo dítě pravidelný a smysluplný kontakt s oběma rodiči. Okolnost, že rozhodnutí nedodržují oba rodiče, nemůže být proto relevantní. Neexistuje-li konkrétní a vážný důvod, proč děti nepředat, musí být rozhodnutí soudu rodiči respektována.

43. V dané věci navíc není zřejmé, jaký konkrétní podíl na neuskutečněných stycích a nepředání dětí lze stěžovateli přičíst. Odmítl-li by děti ve stanoveném místě a čase převzít, mohlo by být jeho chování relevantní, avšak soudy nic takového nezjistily. Obecná tvrzení o neochotě k domluvě nemohou ospravedlnit porušování vykonatelného rozhodnutí druhým rodičem. Stěžovateli nemůže být kladeno k tíži, že „trval" na výkonu rozhodnutí, byť na něj lze apelovat, aby projevoval větší vstřícnost a flexibilnost vůči matce, je-li jeho skutečným zájmem kontakt s nezletilými.

44. Současně nebylo zjištěno, že by styky a předání byly zmařeny v důsledku záporného postoje nezletilých a že by v takovém případě byla pokuta pouze prostředkem k vynucení povinnosti rodiče, jejíž splnění není zcela v jeho moci [srov. nálezy sp. zn. II. ÚS 3489/15 či sp. zn. II. ÚS 3573/18 ze dne 19. 3. 2019 (N 40/93 SbNU 67)].

45. Obecné soudy sice správně vymezily, že uložení pokuty nemá sankční povahu, jejich přístupem je nicméně konzervován zjevně nefunkční stav bez reálné motivace pro povinného rodiče plnit povinnosti podle vykonatelných rozhodnutí a snižována jejich autorita. Ačkoli uložení pokuty nemusí reálně zajistit předávání nezletilých, je pozitivní povinností státu na rodiče aktivně působit dostupnými účinnými prostředky a nespokojit se pouze s výzvami k dobrovolnému splnění.

46. Ústavní soud nepředjímá, že každému návrhu na uložení pokuty má být automaticky vyhověno, natož, že by za každé porušení měla být matce uložena pokuta v maximální výši. Je nutné individuálně posoudit okolnosti každého porušení. Zároveň je třeba zohlednit širší souvislosti, které ukazují na dlouhodobé neuskutečňování předávání dětí, nikoli na jednotlivé výjimečné případy, které by bylo možné považovat za omluvitelné. Zjištěná míra nedodržování vykonatelných rozhodnutí vylučuje stěžovatele z jeho ústavně zaručeného práva na péči a výchovu o dítě a v takovém případě nelze hledat zástupné důvody, které by odůvodňovaly nečinnost soudu.

47. Lze proto uzavřít, že obecné soudy v rozporu s požadavky plynoucími z čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 Úmluvy nesplnily svou pozitivní povinnost zajistit efektivní výkon vykonatelných rozhodnutí (exekučních titulů), přestože ke kontaktu stěžovatele s dětmi dlouhodobě nedochází, čímž bylo v důsledku porušeno i jeho právo na péči a výchovu dítěte zaručené čl. 32 odst. 4 Listiny. Obecné soudy svá rozhodnutí založily na paušálních závěrech a nepodložených či souhrnných skutkových zjištěních, čímž porušily také právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

48. V případě uložení pokuty obecné soudy posoudí poměry povinného rodiče, míru a povahu důvodů neplnění vymáhané povinnosti, a zda zvolená částka může povinného rodiče reálně motivovat k tomu, aby splnil svou povinnost. Nepřiměřeně nízká pokuta může vést k porušení práva na ochranu rodinného života (viz rozsudek ESLP ve věci *Andělová proti České republice* ze dne 28. 2. 2008 č. 995/06); pokutu lze ukládat opakovaně a je možné ji i postupně navyšovat.

49. Obecné soudy mají povinnost nastavit poměry k nezletilým tak, aby byla dětem účinně zajištěna rovnoměrná péče obou rodičů, což zahrnuje i vhodný způsob předávání dětí, který se v současnosti ukazuje jako nefunkční. Rozhodnou-li soudy, že si děti bude přebírat rodič v místě bydliště toho, komu péče končí, případně v jiném místě, musí takové rozhodnutí rodiče dodržovat bez rozdílu.

50. Dokud si však rodiče neuvědomí, že děti potřebují oba rodiče a roli druhého nelze přehlížet nebo vytěsňovat, budou mít jakékoliv prostředky jen omezený dopad. Je patrné, že stěžovatel i matka usilují o „převahu" jeden nad druhým, aniž by zohledňovali nejlepší zájem nezletilých (důkazem toho je mimo jiné i chování stěžovatele, který nerespektoval dočasnou změnu v předávání dětí, protože nebyla podle jeho představ). Musejí si však uvědomit, že při sporech týkajících se úpravy poměrů k nezletilým není žádných vítězů, ale pouze poražených – především dětí. V tomto ohledu se Ústavní soud připojuje k apelu odvolacího soudu.

51. Namítá-li stěžovatel porušení práva na projednání věci bez zbytečných průtahů podle čl. 38 odst. 2 Listiny, Ústavní soud důsledně rozlišuje mezi stížnostmi proti probíhajícím průtahům a těmi, jež směřují proti řízením již pravomocně skončeným [viz nález sp. zn. II. ÚS 2575/24 ze dne 6. 11. 2024 (N 203/127 SbNU 31), body 37 a 38] – jako tomu je v nynějším případě. Ústavnímu soudu proto nepřísluší nyní porušení tohoto práva vyslovit; ostatně zrušení napadených rozhodnutí pouze z tohoto důvodu by stěžovateli nepomohlo. Po kasačním zásahu Ústavního soudu bude mít stěžovatel nadále k dispozici prostředky ochrany – jak procesní, tak kompenzační – včetně nároku podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád) [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 2519/07 ze dne 23. 1. 2008 (N 19/48 SbNU 205)].

52. Nicméně: stěžovateli lze přisvědčit, že okresní soud má rozhodovat o jednotlivých návrzích bezodkladně a odvolací soud má namísto opakovaného rušení a vracení věcí rozhodnout sám meritorně, je-li to možné. Vzhledem k plynutí času a jeho vlivu na vztah dětí k rodičům nabývá rychlost řízení týkajících se nezletilých mimořádného významu (viz např. nález sp. zn. II. ÚS 3765/11, body 28 a 29). Rozhodnout pravomocně o návrzích na výkon rozhodnutí až po několika letech (v tomto případě byly první návrhy podány již v roce 2021) není z ústavního hlediska přípustné.

53. Ústavní soud si je vědom složitosti dané věci – rodiče místo toho, aby své problémy řešili dohodou a se vzájemným respektem, zahlcují soud dalšími návrhy a podáními, o čemž svědčí objemnost opatrovnického spisu i množství provedených úkonů. Ani tak ale nelze ustoupit od požadavku, aby soud postupoval rychle a chránil práva účastníků řízení. Soudy musí zajistit včasné rozhodnutí i za situace, kdy se na průtazích v řízení podílejí jeho účastníci [srov. nález sp. zn. I. ÚS 91/03 ze dne 7. 12. 2004 (N 184/35 SbNU 435)]. Taktéž výkon rozhodnutí je nutné provést v co nejkratším čase (srov. rozsudek ESLP ve věci *Hokkanen proti Finsku* ze dne 23. 9. 1994 č. 19823/92, § 56).

VII. Závěr

54. Protože obecné soudy porušily práva stěžovatele na ochranu rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 Úmluvy, na péči a výchovu dítěte podle čl. 32 odst. 4 Listiny a na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, Ústavní soud jeho ústavní stížnosti zčásti vyhověl a výrok I rozsudku okresního soudu a výrok II rozsudku odvolacího soudu v části, v níž byl potvrzen výrok I rozsudku okresního soudu, zrušil podle § 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

55. V dalším řízení bude úkolem okresního soudu, aby bez zbytečných průtahů znovu rozhodl o návrzích stěžovatele na výkon rozhodnutí. Každý případ zmařeného styku či předání posoudí samostatně a zároveň v kontextu celkového vývoje. Přitom zohlední závěry vyplývající z tohoto nálezu a opětovně rozhodne o nákladech vykonávacího řízení. Není-li stávající model předávání dětí vyhovující a funkční, může jej soud ze své úřední povinnosti a bez návrhu upravit jinak.

56. Ve zbývající části Ústavní soud ústavní stížnost odmítl zčásti jako návrh podaný někým zjevně neoprávněným a zčásti jako návrh zjevně neopodstatněný [§ 43 odst. 1 písm. c) a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

57. Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť od jednání nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 189
Právo na účinné vyšetřování při posuzování psychického týrání
(sp. zn. II. ÚS 1689/25 ze dne 27. srpna 2025)

Posoudí-li soud jednání, které vykazuje znaky trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, jako beztrestné, ač naplňuje skutkovou podstatu uvedeného trestného činu, poruší tím právo poškozené týrané osoby na účinné vyšetřování a neoprávněně zasáhne do jejího práva nebýt podrobena krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení vyplývajícímu z čl. 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jehož imanentní součástí je právo na účinné vyšetřování. Znak „týrání“ ve smyslu § 199 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, může být naplněn i jednáním výhradně ve formě tzv. psychického násilí, jestliže je oběť prokazatelně vnímala jako těžké příkoří (např. v podobě dlouhodobého ponižování), přičemž je třeba přihlížet mimo jiné k době trvání takového jednání a následkům na psychice oběti. Odhlížet nelze ani od okolností nastalých před započetím stíhaného skutku (včetně okolností spočívajících v jednání obviněného), jestliže prokazatelně přispěly k tomu, že oběť vnímala stíhané jednání obviněného jako těžké příkoří.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jaromíra Jirsy, soudkyně zpravodajky Veroniky Křesťanové a soudce Jiřího Přibáně o ústavní stížnosti stěžovatelky A. B. (jedná se o pseudonym), zastoupené prof. JUDr. Bc. Tomášem Gřivnou, Ph.D., advokátem, sídlem Revoluční 1044/23, Praha 1 – Staré Město, proti rozsudku Nejvyššího soudu č. j. 7 Tdo 725/2024-1843 ze dne 5. března 2025, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení a Nejvyššího státního zastupitelství jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Rozsudkem Nejvyššího soudu č. j. 7 Tdo 725/2024-1843 ze dne 5. března 2025 bylo porušeno právo stěžovatelky nebýt podrobena krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení vyplývající z čl. 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Proto se tento rozsudek ruší.

Odůvodnění

I. Úvod

1. Ústavní soud v tomto nálezu řeší situaci, kdy Nejvyšší soud zprostil obžaloby B. B. (jedná se o pseudonym, dále jen „obviněný“), který byl předtím rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 6 ve spojení s usnesením Městského soudu v Praze odsouzen za zločin týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 odst. 1, odst. 2 písm. d) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, (dále jen „trestní zákoník“), jehož se měl dlouhodobě dopouštět vůči stěžovatelce. Nejvyšší soud založil zprošťující rozsudek na závěru, že jednání obviněného nenaplňovalo

znaky týrání ve smyslu § 199 trestního zákoníku. Ústavní soud dospěl k závěru, že stíhaný skutek musí být považován za týrání, takže Nejvyšší soud nesprávným právním posouzením výrazně zasáhl do práva stěžovatelky na účinné vyšetřování vyplývající ze zákazu krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení.

2. Ústavní soud se v posuzované věci zabýval i otázkou, zda Nejvyšší soud neporušil ústavně zaručené právo stěžovatelky nebýt odňata svému zákonnému soudci, když nepředložil dovolání obviněného k rozhodnutí velkému senátu podle § 20 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích). Dospěl k závěru, že právo na zákonného soudce porušeno nebylo.

II. Namítaná porušení ústavně zaručených práv, rekapitulace procesního vývoje a obsah napadeného rozhodnutí

3. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí s tvrzením, že jím došlo k porušení jejích ústavně zaručených práv zakotvených v čl. 7 odst. 2, čl. 10 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 3 a 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

4. Z ústavní stížnosti a jejích příloh se podává, že stěžovatelka měla v trestním řízení postavení poškozené. Rozsudkem obvodního soudu č. j. 29 T 81/2018-862 ze dne 11. července 2019 byl obviněný uznán vinným ze spáchání zločinu týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 odst. 1, odst. 2 písm. d) trestního zákoníku. Odvolání obviněného městský soud usnesením č. j. 67 To 400/2019-1064 ze dne 28. ledna 2020 zamítl jako nedůvodné. Nejvyšší soud usnesením č. j. 7 Tdo 79/2021-1224 ze dne 17. února 2021 k dovolání obviněného obě uvedená rozhodnutí zrušil a věc vrátil obvodnímu soudu k novému projednání a rozhodnutí s pokynem doplnit dokazování.

5. Rozsudkem obvodního soudu č. j. 29 T 81/2018-1486 ze dne 4. října 2022 byl obviněný znovu odsouzen pro uvedený zločin, tento rozsudek však byl na základě jeho odvolání zrušen usnesením městského soudu č. j. 67 To 407/2022-1616 ze dne 1. června 2023 a věc byla obvodnímu soudu znovu vrácena k novému projednání a rozhodnutí.

6. Obvodní soud rozsudkem č. j. 29 T 81/2018-1691 ze dne 26. října 2023 obviněného znovu uznal vinným ze spáchání zločinu týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 odst. 1, odst. 2 písm. d) trestního zákoníku, za což mu byl uložen trest odnětí svobody v trvání tří let, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání tří let, jakož i přiměřená povinnost zdržet se ve zkušební době styku s poškozenou a osobně ji nekontaktovat. Skutek, za nějž byl obviněný odsouzen, spočíval v tom, že „minimálně od účinnosti trestného činu ode dne 1. 6. 2004 do 30. 1. 2018 ve společně obývaném bytě X, ale i jinde, obžalovaný dlouhodobě, opakovaně, především psychicky týral svou manželku poškozenou A. B., kdy psychické týrání spočívalo v tom, že ji běžně minimálně dvakrát týdně a od léta 2017 denně bezdůvodně ponižoval a urážel, a to minimálně jednou týdně zejména od roku 2014 hrubými vulgárními výrazy: ‚debile‘, ‚idiote‘, ‚kreténe‘, ‚hajzle‘, ‚blbečku‘, ‚ty lhářko prolhaná‘, ‚máš slepičí mozek‘; musela plnit jeho příkazy v domácnosti, týkající se přípravy jídla, úklidu, servírování jídla, nutil ji jedenkrát až dvakrát měsíčně žehlit jeho košile v nočních nebo v brzkých ranních hodinách, týdně prát mohla jen v době, kterou určil, aby ho nerušila, na jeho příkaz musela povlíkat jeho povlečení i v noční dobu po jejím probuzení, musela na jeho příkaz v zimním období denně zavírat okno v jeho pokoji, další příkazy byly například: v zimním období denně teď nesmíš na balkon, teď nemluv, teď nevětrej v koupelně; musela vykonávat i všechny drobné opravy v domácnosti např. výměnu žárovek, čištění odtoku umyvadla, záchodu a podobně; taktéž musela plnit jeho příkazy týkající se péče o jeho matku, a to dvakrát týdně v pracovní dny za touto na pokyn obžalovaného jezdila či docházela, z důvodu péče o jeho matku musela

na jeho pokyn této uvolnit i svůj pokoj v bytě a starat se o ni v roce 2010 asi dva týdny; musela vykonávat jeho pracovní povinnosti například: do roku 2017 jednou ročně opravovat absolventské práce jeho studentů, dvakrát ročně zapisovat do výkazů známky a docházku, v době jeho nemoci vozit do jeho zaměstnání pracovní materiály, kopírovat nebo skartovat velké množství dokumentů a taktéž ji nutil více jak pětkrát, a to minimálně 1x ročně v nočních hodinách jezdit na centrální poštu podat korespondenci; své příkazy často podmiňoval slovy: ‚vezmi si papír a napiš si' nebo ‚pokud neuděláš nebo nebudeš souhlasit s tím, co já chci', tak já ‚nedovolím' nebo ‚nepůjčím' a pokud podle jeho mínění nesplnila jím uložený pokyn nebo s jeho pokynem nesouhlasila, byla z jeho strany potrestána urážkami a slovním nátlakem, který probíhal do doby, než souhlasila, slovní nátlak probíhal i několik hodin; taktéž 2x až 3x ročně jí nebylo z jeho strany umožněno rozhodovat o tom, co většího charakteru se do domácnosti koupí, nebral v potaz její nesouhlas a znemožňoval jí přehled o jejich společné finanční situaci; musela psát různé sliby, například: že nebude provádět rekonstrukci v bytě; dále její osobu po celou dobu kontroloval v jejím pohybu, za tím účelem mu předem sdělovala, kde a s kým bude, kdy přijde domů, požadoval, aby mu oznamovala: kde se nachází, co tam dělá, zda je skutečně na místě, a po jejím návratu ze schůzky domů ji vyslýchal; taktéž jí zakazoval stýkat se s kolegy mimo pracoviště a i s jejími přáteli; určoval jí, kdy může navštívit své příbuzné podle toho, jak to časově vyhovovalo jemu, omezoval i její aktivity v práci týkající se zejména mimopražských školení; dále byla poškozená nucena po jeho návratu z rehabilitačního zařízení v listopadu 2016 mu zavazovat tkaničky u bot, přestože byl sám tohoto úkonu schopen; při psychickém týrání vůči ní občas použil i fyzického násilí, především od roku 2014 do ledna 2018, a to běžně ve formě klepáním prsty na hlavu či strkáním do těla jako jeho normální způsob komunikace, pokud podle jeho názoru poškozená nevnímala nebo nesouhlasila dostatečně rychle či nesouhlasila, což bylo výjimečné, kdy strkání se zintenzivnilo v létě 2017; dále v přesně nezjištěný den v lednu 2018 do ní opětovně strkal při jeho výslechu, kdy musela odpovídat a ve chvíli, kdy odpovídat přestala, začal do ní strkat, a když chtěla odejít, chytil ji za ruku a bránil jí v odchodu; taktéž ji v září a říjnu 2017 bezdůvodně budil v nočních hodinách pod různými záminkami s četností 2x až 3x do jejího odchodu z domácnosti; dne 1. 1. 2018 po návratu z návštěvy na ni bezdůvodně křičel: kde byla, proč mu nebrala telefon a přitom jí nadával ‚ty lhářko prolhaná', přičemž do ní strkal, když se vůči tomuto jednání poškozená ohradila, řekl jí ‚proč bych do tebe, hajzle, nestrkal'; dne 30. 1. 2018 poškozená ze strachu z manžela ze společného bytu utekla".

7. Městský soud usnesením č. j. 67 To 402/2023-1753 ze dne 27. února 2024 odvolání obviněného zamítl jako nedůvodné.

8. Nejvyšší soud na základě dovolání obviněného napadeným rozsudkem zrušil rozsudek obvodního soudu i usnesení městského soudu, a nově rozhodl tak, že se obviněný podle § 226 písm. b) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zprošťuje obžaloby pro výše popsaný skutek, neboť tento skutek není trestným činem.

III. Argumentace stěžovatelky

9. Stěžovatelka namítá, že Nejvyšší soud v rozporu se skutkovými závěry soudů nižších stupňů dospěl k závěru, že jednání obviněného není namístě postihnout trestněprávními prostředky. Nejvyšší soud podle ní jednání obviněného bagatelizoval a nezohlednil kontext, historii a dynamiku jejího vztahu s obviněným s důsledky v podobě jejího submisivního chování, intenzivního prožívání působeného psychického příkoří, ani její zranitelnost, ani dobu, po kterou útoky obviněného trvaly. S poukazem na konkrétní rozhodnutí rozporuje tvrzení Nejvyššího soudu, že se v jeho dosavadní rozhodovací praxi nevyskytují případy, v nichž by obviněný byl uznán vinným trestným činem podle § 199 trestního zákoníku, spočívajícím takřka výlučně v psychickém násilí. Připomíná hrubé násilné jednání obviněného vůči ní, ke kterému sice došlo před 1. červnem 2004 (tedy před dobou, na kterou byl vymezen stíhaný

skutek), avšak nelze je ignorovat, neboť v ní vyvolalo strach, jenž ovlivňoval její chování v dalších fázích soužití s obviněným.

10. Stěžovatelka Nejvyššímu soudu dále vytýká, že místo zohlednění konkrétních okolností případu generalizuje. V této souvislosti s tím cituje a rozporuje jednotlivé pasáže odůvodnění napadeného rozsudku. S odkazem na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva zdůrazňuje, že fyzické násilí není nezbytnou součástí týrání. Odmítá konstatování Nejvyššího soudu, že násilí obviněného „nemělo na poškozenou takový dopad", a odkazuje na závěry znaleckých posudků opatřených v průběhu trestního řízení, z nichž vyplynulo, že u stěžovatelky jednání obviněného způsobilo posttraumatickou stresovou poruchu. Má za to, že Nejvyšší soud ignoroval skutková zjištění, která vyplynula z dokazování před soudy nižších stupňů, popř. je zcela dezinterpretoval, což považuje za zjevnou libovůli.

11. Stěžovatelka s odkazem na konkrétní části odůvodnění napadeného rozsudku uvádí, že se Nejvyšší soud při posuzování její věci držel určitých stereotypních představ o typické oběti domácího násilí, přehlížel podstatné okolnosti svědčící v neprospěch obviněného a zlehčoval její prožité útrapy, čímž přispěl k její sekundární viktimizaci. Odmítá zejména argument Nejvyššího soudu, že se obviněnému „až nemístně podřizovala", jakož i eufemismy, jež se v napadeném rozsudku objevují v souvislosti s popisem a hodnocením stíhaného jednání obviněného. Zdůrazňuje, že je zvlášť zranitelnou obětí trestného činu a byla dlouhodobě vystavena neakceptovatelnému a odsouzeníhodnému jednání a její ústavně zaručené právo na lidskou důstojnost bylo zasaženo jednáním obviněného i jeho následnou bagatelizací a viktimizací stěžovatelky ze strany Nejvyššího soudu, z čehož podle ní vyplývá, že zrušení napadeného rozhodnutí představuje jediný efektivní způsob, jakým lze zmíněnou újmu alespoň zmírnit.

12. Stěžovatelka se domnívá, že Nejvyšší soud porušil její ústavně zaručené právo na zákonného soudce tím, že nepředložil dovolání obviněného k rozhodnutí velkému senátu podle § 20 zákona o soudech a soudcích. Je přesvědčena, že senát 7 Tdo se při posuzování případů týrání stabilně odchyluje od toho, jak obdobné případy posuzují ostatní senáty Nejvyššího soudu. Odkazuje na konkrétní rozhodnutí senátu 7 Tdo, z nichž podle ní vyplývá odlišné posuzování pojmu „týrání" a podmínek pro aplikaci materiálního korektivu v podobě zásady subsidiarity trestní represe v případech domácího násilí. Připomíná, že již ve svém vyjádření k dovolání obviněného navrhovala předložení věci velkému senátu, přičemž tento návrh podpořilo i Nejvyšší státní zastupitelství. Odmítá tvrzení obsažené v napadeném rozsudku, že v dané věci nejde o právní názor, nýbrž o hodnocení konkrétních okolností případu.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

13. Ústavní stížnost je přípustná a splněny jsou i ostatní procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem.

V. Vyjádření k ústavní stížnosti a replika stěžovatelky

14. Ústavní soud si od obvodního soudu vyžádal jím vedený spis sp. zn. 29 T 81/2018 a vyzval Nejvyšší soud, Nejvyšší státní zastupitelství a B. B. k vyjádření se k ústavní stížnosti.

15. Nejvyšší soud uvedl, že nebylo porušeno žádné ústavně garantované právo stěžovatelky. V plném rozsahu odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku, které je nutno vnímat jako celek; stěžovatelka v ústavní stížnosti některé závěry Nejvyššího soudu vytrhává z kontextu a dezinterpretuje. Podotkl, že při svém rozhodování vycházel mimo jiné z nálezu sp. zn. III. ÚS 2523/10 ze dne 10. února 2011 (N 16/60 SbNU 171) a přihlížel k principu *ultima ratio*. Konstatoval, že v napadeném rozsudku nepopřel možnost naplnění znaku týrání pouze psychickým násilím, pouze uvedl, že se v judikatuře Nejvyššího soudu prakticky nevyskytují případy odsouzení za trestný čin podle § 199 trestního zákoníku za jednání, které mělo takřka výlučně charakter psychického násilí. Tvrdí, že pouze aplikoval závěry vyplývající z judikatury

na stěžovatelčin případ. Stěžovatelka podle něj v ústavní stížnosti nijak nereagovala na stěžejní část napadeného rozsudku, v níž bylo podrobně rozebráno, proč se stíhané jednání nevyznačovalo vyšším stupněm hrubosti, necitelnosti a bezohlednosti. Odmítl, že by v napadeném rozsudku bagatelizoval jednání obviněného či zlehčoval stěžovatelčiny útrapy. V souvislosti s námitkou porušení práva na zákonného soudce v důsledku nepředložení věci velkému senátu Nejvyšší soud odkázal na body 92 až 104 napadeného rozsudku a uvedl, že neshledal rozpor právního názoru senátu 7 Tdo s právním názorem vyjádřeným v rozhodnutí jiného senátu Nejvyššího soudu. V dané věci šlo pouze o posouzení naplnění znaku „týrání" z hlediska intenzity jednání obviněného. Odlišnost nezaznamenal ani ve vztahu k právnímu názoru týkajícího se aplikace zásady subsidiarity trestní represe. Zdůraznil, že v dané věci šlo o posouzení znaku „týrání", a to i s přihlédnutím k principu *ultima ratio*, přičemž výkladem tohoto znaku chtěl vyjádřit, že trestní právo by mělo být používáno jako poslední možnost k řešení společenských problémů, a ne k řešení nesouladných a komplikovaných desetiletí trvajících manželských soužití. Z uvedených důvodů Nejvyšší soud navrhl odmítnutí ústavní stížnosti.

16. Nejvyšší státní zastupitelství se s podanou ústavní stížností ztotožnilo. Připomnělo pozitivní závazky České republiky v oblasti kriminalizace domácího násilí ve formě násilí psychického, jakož i kritéria, k nimž je třeba při posuzování psychického násilí přihlížet. Konstatovalo, že pokud by se Nejvyšší soud těmito východisky v posuzované věci řídil, nemohl by obviněného zprostit obžaloby. Upozornilo na útoky obviněného, které sice byly uskutečněny před 1. červnem 2004, avšak ovlivnily charakter vztahu mezi obviněným a stěžovatelkou, resp. stěžovatelčino chování v dalším období. Stíhaný skutek podle jeho názoru obsahuje celou řadu momentů bezdůvodného ponižování, urážek, nadávek, vynucovaných příkazů, kontrolování pohybu a komunikace s ostatními, bezdůvodných zákazů a zasahování do téměř všech sfér života a autonomie stěžovatelky. Stav, který u stěžovatelky v důsledku takového jednání nastal, označilo jako podrobení se obviněnému. Vyjádřilo názor, že stíhané jednání obviněného překročilo minimální úroveň závažnosti jak ve vztahu k čl. 3 Úmluvy, tak ve vztahu k čl. 8 odst. 1 Úmluvy, takže zprošťujícím rozsudkem Nejvyšší soud zmíněné články porušil. Ve vztahu k otázce nepředložení podaného dovolání velkému senátu uvedlo, že Nejvyšší soud tento postup v napadeném rozsudku dostatečně vysvětlil. Doplnilo, že posuzování naplnění znaků skutkové podstaty týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 trestního zákoníku je velmi individuální, což do značné míry ztěžuje identifikaci konkrétního právního názoru, jenž by se měl odchýlit od právního názoru jiného rozhodnutí Nejvyššího soudu. V této části proto ústavní stížnost považuje za nedůvodnou. Z uvedených důvodů Nejvyšší státní zastupitelství navrhlo, aby Ústavní soud napadený rozsudek zrušil.

17. B. B. na výzvu ve stanovené lhůtě (a ani později) nereagoval. V souladu s poučením, kterého se mu od Ústavního soudu dostalo, se tak vzdal postavení vedlejšího účastníka (§ 28 odst. 2 a § 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 101 odst. 4 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád).

18. Ústavní soud zaslal obdržená podání stěžovatelce na vědomí a k případné replice. Stěžovatelka práva repliky využila a uvedla, že vyjádření Nejvyššího soudu je v zásadě opakováním jeho závěrů obsažených v napadeném rozsudku. Závěr Nejvyššího soudu o údajně nízké intenzitě škodlivého jednání obviněného je podle jejího názoru přímým důsledkem ignorování závažných fyzických útoků a dalších forem domácího násilí ze strany obviněného vůči stěžovatelce před rokem 2004, jež vedly k podřízení stěžovatelky obviněnému a usnadnily mu udržování protiprávního stavu v rámci trvajícího trestného činu i v pozdějším období. Ve své stížnosti musela navázat na argumentaci předkládanou v průběhu trestního řízení, neboť ji Nejvyšší soud zcela pominul, popř. se s ní nevypořádal nijak, nebo jen tendenčně. Má za to, že Nejvyšší soud nekriticky akceptoval podstatné části argumentace obviněného, což se týká i odkazu na nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2523/10, který je podle stěžovatelky

nepřípadný, vztahující se k případu zcela odlišné skutkové povahy, než je případ její, ve kterém byly řešeny též odlišné právní otázky. Odmítá tvrzení Nejvyššího soudu, že napadá hodnocení důkazů, s tím, že skutečnost je přesně opačná, neboť Nejvyšší soud bagatelizoval význam některých provedených důkazů, jiné selektivně vynechal. Nejvyšší soud si podle ní některé důkazy přehodnotil, což nepovažuje za ústavně konformní. Vyjádření Nejvyššího soudu k námitce porušení práva na zákonného soudce se podle stěžovatelky míjí s podstatou ústavní stížnosti, neboť tato námitka nebyla založena na tom, že se Nejvyšší soud nezabýval jejím návrhem na předložení věci velkému senátu. Poukazuje na odborný článek jednoho ze členů senátu 7 Tdo, JUDr. Josefa Mazáka „Partnerské domácí násilí a trestní právo“ v odborném časopisu Trestní právo ze dne 31. března 2025, jehož části se nápadně shodují s textem použitým v napadeném rozsudku. Tvrdí, že tento článek i obsahově podobná odůvodnění rozhodnutí senátu 7 Tdo přesahují rámec rozhodování o konkrétních případech a vytváří prakticky ucelenou autonomní doktrínu posuzování trestného činu podle § 199 trestního zákoníku a formulují samostatnou větev nové rozhodovací praxe uvnitř Nejvyššího soudu.

19. V návaznosti na vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství stěžovatelka uvádí, že byť lze souhlasit s tím, že identifikace právního názoru při posuzování naplnění skutkové podstaty týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 trestního zákoníku v jednotlivých případech může být komplikovaná, má za to, že tyto právní názory obsažené v napadeném rozsudku identifikovala a poukázala na jejich rozpor s jinými konkrétními rozhodnutími Nejvyššího soudu.

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

20. Ústavní soud již stabilně uznává právo oběti na účinné vyšetřování i v případech, kdy tvrzeným trestným činem mělo dojít k zásahu do práva nebýt podroben špatnému zacházení (ill-treatment) podle čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy, tedy uznává pozitivní závazky státu vyplývající z těchto ustanovení [srov. zejména nález sp. zn. Pl. ÚS 17/24 ze dne 19. 3. 2025 (N 61/129 SbNU 194) a judikaturu zde citovanou]. Právo na účinné vyšetřování tak bezpochyby náleží i stěžovatelce coby tvrzené oběti tzv. domácího násilí, resp. trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 trestního zákoníku. Zakotvením tohoto trestného činu v trestním zákoníku Česká republika naplňuje pozitivní povinnost plynoucí z čl. 3 Úmluvy, který vyžaduje, aby státy přijaly účinná trestněprávní ustanovení s cílem odradit od páchání trestných činů proti osobní integritě (rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Bureš proti České republice* ze dne 18. 10. 2012 č 37679/08, § 121).

21. Podstatou práva na účinné vyšetřování je právo na náležitý (efektivní) postup orgánů činných v trestním řízení při objasňování tvrzené trestné činnosti, a jeho součástí naopak není právo na výsledek v podobě zahájení trestního stíhání, popř. odsouzení určité osoby. Ústavní soud však konstantně připouští, že právo na účinné vyšetřování zasahuje i do soudní fáze trestního řízení a zahrnuje i náležité a trestněprávně souladné posouzení stíhaného skutku obecnými soudy. Právě proto Ústavní soud již v nedávné minulosti opakovaně zrušil rozhodnutí obecných soudů, jimiž nedošlo k odsouzení obžalovaného, doprovází-li jejich vydání kvalifikované a ústavně relevantní pochybení [srov. nálezy sp. zn. IV. ÚS 1993/21 ze dne 26. dubna 2022 (N 53/111 SbNU 331), sp. zn. I. ÚS 443/23 ze dne 10. května 2023 (N 83/118 SbNU 96) a sp. zn. III. ÚS 1252/24 ze dne 10. července 2025]. V souvislosti s projednávanou věcí je dále vhodné připomenout, že se právo na účinné vyšetřování netýká pouze náležitého postupu orgánů činných v trestním řízení při objasňování skutkového stavu, ale zahrnuje též jejich povinnost vykládat ustanovení trestního zákoníku ústavněprávně konformním způsobem [srov. nález sp. zn. II. ÚS 527/23 ze dne 30. května 2024 (N 114/124 SbNU 355)].

22. Z výše uvedeného tedy lze dovodit, že Ústavní soud může z podnětu oběti (resp. poškozeného) přezkoumat soulad zprošťujících rozsudků s principy ústavněprávní úrovně,

dospět k závěru o porušení ústavních práv stěžovatele a případně napadená rozhodnutí zrušit. Proto dále přistoupil k přezkumu obsahu napadeného rozhodnutí Nejvyššího soudu.

23. Ústavní soud se nejprve zabýval stěžovatelčinou námitkou porušení práva na zákonného soudce, k němuž mělo dojít tím, že Nejvyšší soud nepředložil dovolání obviněného k rozhodnutí velkému senátu postupem podle § 20 zákona o soudech a soudcích. Jestliže by totiž tato námitka byla důvodná, představovalo by to samo o sobě důvod ke zrušení napadeného rozsudku, aniž by Ústavní soud přistupoval k posuzování věcné podstaty případu, tj. k právnímu posouzení stíhaného skutku a z toho plynoucího zásahu do práva stěžovatelky na účinné vyšetřování. V případě nepředložení věci velkému senátu v rozporu s § 20 zákona o soudech a soudcích totiž není věcí Ústavního soudu, aby vstupoval do jurisdikce Nejvyššího soudu a vyjadřoval se k výkladu jednoduchého práva, jestliže tak před ním mohl a měl učinit velký senát Nejvyššího soudu [srov. nálezy sp. zn. II. ÚS 566/05 ze dne 20. září 2006 (N 170/42 SbNU 455), sp. zn. IV. ÚS 738/09 ze dne 11. září 2009 (N 201/54 SbNU 497) či sp. zn. II. ÚS 1309/24 ze dne 5. března 2025 (N 46/129 SbNU 50)].

24. Ústavní soud nicméně v posuzované věci akceptoval vysvětlení obsažené v bodech 92 až 104 napadeného rozsudku (ke kterému se ve svém vyjádření připojilo i Nejvyšší státní zastupitelství), založené na tom, že se v posuzované věci senát 7 Tdo neodchýlil od podstaty výkladu znaku „týrání“ ve smyslu § 199 odst. 1 trestního zákoníku, nýbrž šlo „pouze“ o posouzení, zda konkrétní (stíhaný) skutek tomuto vymezení odpovídá. Není neobvyklé, že určitý soudce či senát zaujímá specifický postoj k tomu, jaká intenzita jednání je potřebná k naplnění určitého obecně vymezeného znaku skutkové podstaty některého trestného činu (ať již jde o zmíněný pojem „týrání“ v kontextu trestných činů týrání svěřené osoby podle § 198 trestního zákoníku, týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 trestního zákoníku nebo i týrání zvířat podle § 302 trestního zákoníku, anebo např. o pojmy „výtržnost“ a „hrubá neslušnost“ v kontextu trestného činu výtržnictví podle § 358 trestního zákoníku apod.). Z toho však samo o sobě neplyne, že by takový soudce či senát zaujímal odlišný právní názor k jinak ustálenému výkladu daného znaku.

25. I když tedy v posuzované věci Nejvyšší soud posoudil (ne)naplnění znaků týrání způsobem, jenž Ústavní soud nemůže akceptovat (jak bude dále podrobně vysvětleno), neučinil tak na základě jiné definice tohoto znaku, než která je judikaturou Nejvyššího soudu stabilně uznávána. V daném případě nelze ani identifikovat odchylku či znatelný posun od ustáleného výkladu zásady subsidiarity trestní represe ve smyslu § 12 odst. 2 trestního zákoníku, který vychází primárně ze stanoviska sp. zn. Tpjn 301/2012 ze dne 30. ledna 2013. Zprošťující rozsudek Nejvyšší soud ostatně nevydal v důsledku aplikace tohoto materiálního korektivu, nýbrž na základě závěru o nenaplnění formálních znaků trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí (přesněji nenaplnění zmiňovaného znaku „týrání“).

26. Ústavní soud tedy neshledal, že by Nejvyšší soud postupoval v rozporu s § 20 zákona o soudech a soudcích, nepředložil-li dovolání obviněného k rozhodnutí velkému senátu. Z toho pak vyplývá, že nebylo porušeno právo stěžovatelky na zákonného soudce. Ústavní soud proto mohl přistoupit k řešení klíčové otázky celého případu, totiž zda lze za ústavněprávně souladný považovat závěr Nejvyššího soudu, že stíhaný skutek nevykazuje znaky týrání ve smyslu § 199 odst. 1 trestního zákoníku.

27. Není od věci připomenout, že týráním se rozumí zlé nakládání s jinou osobou, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti, které týraná osoba pro jeho hrubost, bezohlednost nebo bolestivost pociťuje jako těžké příkoří. Toto základní vymezení znaku týrání lze považovat za všeobecně přijímané jak judikaturou, tak odbornou literaturou (srov. ŠČERBOVÁ, V. In ŠČERBA, F. a kol. Trestní zákoník. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1609, či ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 2490, a judikaturu v těchto komentářích citovanou) a v posuzované věci jej (v uvedené obecnosti) nerozporuje ani stěžovatelka, ani Nejvyšší soud.

28. Ústavní soud musí stěžovatelce přisvědčit, že odpovědnost za trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 trestního zákoníku lze dovodit i v případech, kdy pachatel používá výhradně či téměř výhradně „jen“ tzv. psychické násilí, tedy jeho jednání buď vůbec nezahrnuje použití fyzické síly, anebo jde o fyzické násilí velmi malé intenzity, popř. o fyzické násilí ojedinělé. Ostatně i Nejvyšší soud v bodech 48 a 57 napadeného rozsudku připustil, že předchozí judikatura uznává psychické týrání coby formu týrání a že „si lze představit i případy tak intenzivního psychického týrání, že bude samo o sobě způsobilé naplnit znaky předmětné skutkové podstaty“. V posuzované věci navíc fyzické násilí neabsentovalo zcela a mělo specifický význam, jak bude dále vysvětleno.

29. Ústavní soud považuje za vhodné poukázat na určitou problematičnost výše citovaného vymezení skutku, pro který byl obviněný stíhán a následně zproštěn napadeným rozsudkem. Toto vymezení zahrnuje prvky, které – byly-li by posuzovány izolovaně – by ani vzdáleně nemohly být považovány za součást zlého a zraňujícího zacházení obviněného se stěžovatelkou, tedy za její týrání. Příkladem může být pasáž o tom, že stěžovatelka „musela vykonávat i všechny drobné opravy v domácnosti např. výměnu žárovek, čištění odtoku umyvadla, záchodu a podobně“. V dalších (rozsáhlých) částech popisu skutku se pak hovoří o tom, že obviněný stěžovatelku nutil nebo jí dával příkazy, přičemž při nesplnění takových pokynů obviněný stěžovatelku trestal urážkami a třeba několikahodinovým slovním nátlakem. Tento popis sice zřetelně vypovídá o despotickém, nikoli však nutně tyranizujícím jednání obviněného. Také popis fyzického násilí v podobě poklepávání prsty na hlavu připouští různé představy o jeho konkrétní realizaci, a je značně nepřesný, jak bude ještě vysvětleno.

30. Bylo by však chybou posuzovat případy domácího násilí segmentálně, bez zohlednění celého kontextu jednání obviněného, neboť nezřídka kdy až při spojení jednotlivých částí takové jednání vykazuje charakter zmiňovaného zlého zacházení způsobujícího u oběti pocit těžkého příkoří, tedy jde o týrání. Ostatně i Nejvyšší soud v napadeném rozsudku (konkrétně v bodě 69) odkazoval na judikaturu potvrzující nutnost posuzování daného jednání v celém jeho kontextu.

31. V posuzované věci lze identifikovat dva specifické faktory, které ji výrazně odlišují od jiných případů trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí, a to je jednak značná – až extrémní – doba páchání stíhaného skutku, a jednak okolnost, že stěžovatelka byla fakticky vystavena tyranizujícímu jednání obviněného ještě před započetím tohoto skutku. Podle Ústavního soudu klíčové pochybení Nejvyššího soudu spočívá právě v tom, že při snaze o komplexní posouzení jednání obviněného první z uvedených faktorů výrazně marginalizoval, druhý pak nezohlednil vůbec. Nejvyšší soud kromě toho v odpovídající míře nezohlednil ani následek, jenž byl dlouhodobým jednáním obviněného způsoben. Podstatné vady shledal Ústavní soud také v argumentaci, na které bylo odůvodnění napadeného rozsudku vystavěno, neboť Nejvyšší soud v jejím rámci jednak zjevně bagatelizoval některé části stíhaného skutku, jednak do ní zahrnul některé neopodstatněné, popř. nelogické úvahy, a navíc v ní byly obsaženy i takové prvky, jež Ústavní soud považuje v souvislosti s posuzováním případů domácího násilí za neakceptovatelné, či dokonce s potenciálem prohlubovat sekundární viktimizaci oběti.

32. Dobu páchání stíhaného skutku lze považovat až za extrémní, neboť přesáhla dobu čtrnácti let (od 1. června 2004 do 30. ledna 2018), přičemž fakticky – jak již bylo zmíněno – byla stěžovatelka vystavena tyranizujícímu jednání obviněného ještě o dost déle (myšleno před 1. červnem 2004). Nejvyšší soud v bodě 68 rozsudku konstatoval, že samotná délka jednání obviněného nemůže vést k závěru o týrání, s čímž lze v zásadě souhlasit. To však pochopitelně neznamená, že doba, po kterou trvalo inkriminované jednání obviněného, nemá z hlediska naplnění znaku týrání žádný význam. Méně intenzivní (převážně psychické) formy domácího násilí vykonávané po delší dobu totiž mohou způsobit oběti srovnatelné útrapy jako formy intenzivní vykonávané pro krátkou dobu. Skutečnost, že jednání obviněného skutečně

u stěžovatelky vyvolalo závažný následek, přitom v posuzovaném případě byla prokázána (viz dále).

33. Ústavní soud akceptuje, že počátek stíhaného skutku musel být určen na den 1. června 2004, kdy nabyla účinnosti novela zákona č. 91/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, jež do tehdejšího trestního zákona zavedla § 215a o trestném činu týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě. Zároveň však Ústavní soud sdílí názor stěžovatelky, že při posuzování trestnosti tohoto skutku nelze ignorovat jednání obviněného, kterému byla stěžovatelka vystavena před uvedeným datem. Obecně totiž platí, že události, které nastaly před spácháním trestněprávně relevantního skutku, mohou být pro jeho posouzení významné, ať již z hlediska způsobu spáchání, anebo z hlediska způsobených následků. Jestliže např. určitá osoba v důsledku svých předchozích životních zkušeností pociťuje panický strach z temných, stísněných prostor, pak pachatel, jemuž je taková fobie této osoby známa, toho zneužije a osobu do takových prostor uzavře, bezpochyby se z jeho strany jedná o tyranizující jednání, přestože ve vztahu k jiné osobě by takový závěr namístě nebyl.

34. V posuzované věci je vliv událostí časově předcházejících stíhaného skutku o to významnější, že šlo o určité zkušenosti stěžovatelky týkající se přímo obviněného. V této souvislosti je třeba poukázat na to, že obecné soudy při zjišťování skutkového stavu vycházely primárně z výpovědí stěžovatelky. Těmto výpovědím v jejím celku uvěřily, a ani Nejvyšší soud skutková zjištění vyplývající z výpovědí stěžovatelky nijak významně nezpochybnil. Stěžovatelka ve svých výpovědích opakovaně hovořila o tom, že byla v průběhu manželství s obviněným vystavena hrubému fyzickému násilí. Zejména se jednalo o událost z roku 1997, kdy obviněný fyzicky napadl stěžovatelku tak hrubým způsobem, že dočasně přestala slyšet na levé ucho, a o událost z roku 2000, kdy obviněný udeřil stěžovatelku tak, že jí urazil kus předního zubu (srov. body 26, 27 a 137 rozsudku obvodního soudu).

35. Přestože k těmto událostem došlo před 1. červnem 2004, tedy před začátkem páchání stíhaného skutku, nelze od nich odhlížet. Stěžovatelka ve svých výpovědích zřetelně vyjádřila, že i v navazujícím období, tj. po 1. červnu 2004, v ní uvedené fyzické útoky vyvolávaly silnou obavu z případného opakování, což logicky vedlo k tomu, že postrádala odvahu výraznějším způsobem projevit nesouhlas s pokyny a příkazy, které jí obviněný dával, resp. odepírat jejich splnění. Z výpovědí stěžovatelky a dalších důkazů rovněž vyplývá, že obviněný takové stěžovatelčiny obavy účinně posiloval připomínáním uvedených předchozích událostí, popř. gestikulací napřaženou rukou (srov. body 31 a 83 rozsudku obvodního soudu a č. l. 710, 1327 a 1333 trestního spisu).

36. Ústavní soud nenaznačuje, že by zmiňované jednání obviněného uskutečněné před 1. červnem 2004 mělo být považováno za trestné, resp. za součást stíhaného skutku – takový závěr by příkře kolidoval se zákazem retroaktivního působení norem trestního práva v neprospěch pachatele ve smyslu čl. 40 odst. 6 Listiny. V posuzované věci ovšem nelze odhlížet od toho, že obviněný si již před započetím skutku vytvořil podmínky pro to, aby mu k ovládání stěžovatelky postačily i méně intenzivní formy nátlaku, bez dalších prvků fyzického násilí, které prokazatelně používal po dobu páchání stíhaného skutku. Právě kvůli těmto podmínkám i toto relativně mírnější jednání způsobovalo následky, které jsou pro týrání typické, tedy pocit těžkého příkoří, ponížení a v konečném důsledku i psychickou poruchu na straně stěžovatelky. Jak přiléhavě poukazuje stěžovatelka, odborná literatura takový druh násilí s několika vážnějšími útoky a následným udržováním strachu, méněcennosti a podřízenosti oběti označuje jako nátlakové kontrolující násilí neboli coercive controlling violence (srov. např. ČÍRTKOVÁ, L. Forenzně psychologické poznatky k domácímu násilí. Praha: Policejní akademie, s. 5 a 6).

37. Právě následek způsobený jednáním obviněného představoval prvek, který Nejvyšší soud nezohlednil ve svých úvahách o tom, zda toto jednání dosahovalo intenzity týrání. Znak

„týrá“ obsažený ve skutkové podstatě trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí totiž vyjadřuje nejen jednání pachatele, ale také následek, který je tímto jednáním způsobován. Tomu ostatně odpovídá výše zmíněná a obecně přijímaná definice pojmu „týrání“, která zahrnuje i to, že jednání pachatele vyvolává u oběti pocit těžkého příkoří.

38. V souvislosti se zohledněním následku způsobeného stíhaným jednáním Ústavní soud považuje za opodstatněnou též námitku stěžovatelky směřující proti tomu, jakým způsobem Nejvyšší soud naložil se závěry znalců o jejích psychických problémech souvisejících s průběhem manželství, a to včetně symptomů, které naplňují kritéria posttraumatické stresové poruchy. Nejvyšší soud tento závěr zaznamenal, avšak fakticky uvedené zásadní skutečnosti odmítl přiznat relevanci. V bodech 74 a 75 napadeného rozsudku nejprve připomněl obecné pravidlo, že závěr o tom, zda byl určitým jednáním spáchán trestný čin, musí učinit soud, byť závěry znalců mohou být významným podkladem pro takové rozhodnutí. Dále poukázal na to, že navíc lze jen stěží identifikovat spouštěcí moment zhoršení psychického stavu stěžovatelky.

39. Uvedené úvahy se Ústavnímu soudu jeví jako nelogické. Zejména není jasné, co vedlo Nejvyšší soud k potřebě identifikovat moment zhoršení psychického stavu stěžovatelky. Nejvyšší soud v odkazované části napadeného rozsudku zmínil poznatky znalců, že stěžovatelčina posttraumatická stresová porucha trvala roky a že její psychické problémy souvisejí s průběhem jejího manželství s obviněným. Není přitom rozhodné, zda psychická porucha stěžovatelky měla svůj základ již v době předcházející stíhanému skutku, neboť z vyjádření znalců (srov. body 94 až 110 rozsudku obvodního soudu) zřetelně vyplynulo, že se dlouhodobě rozvíjela a prohlubovala v důsledku stěžovatelčina soužití s obviněným. Vzhledem k těmto závěrům, jakož i vzhledem k mnohaletému jednání obviněného (jež i Nejvyšší soud přijal jako prokázané), nebyl prostor k pochybám o příčinné souvislosti mezi tímto jednáním a uvedenou psychickou poruchou poškozené, resp. jejím rozvojem a prohloubením. Nejvyšší soud tak v konečném důsledku popřel výše uvedené východisko, které sám formuloval, totiž že závěry znalců mohou být významným podkladem pro rozhodnutí soudu, zda byl daným jednáním spáchán trestný čin, neboť tyto závěry nikterak nepromítl do svých úvah týkajících se naplnění znaků trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí.

40. Ústavní soud nemůže akceptovat ani (blíže neodůvodněný) závěr Nejvyššího soudu, že soudy nižších stupňů dostatečně nevyložily, z čeho dovodily, že po celé čtrnáctileté stíhané období stěžovatelka pociťovala jednání obviněného jako těžké příkoří, a konkrétně která. Jak již bylo uvedeno, skutková zjištění obecných soudů vycházela primárně z výpovědí stěžovatelky. Ta v těchto výpovědích mnohokrát dávala najevo, že jednání obviněného vnímala jako ubíjející a silně ponižující. Opět je třeba připomenout znalecké dokazování, z něhož vyplynulo, že u stěžovatelky se v důsledku soužití s obviněným rozvinula posttraumatická stresová porucha. Následek v podobě těžkého příkoří tak podle Ústavního soudu velice zřetelně vyplýval jak z provedeného dokazování, tak z rozhodnutí obvodního a městského soudu. Závěr Nejvyššího soudu o tom, že jednání obviněného „nemělo na poškozenou takový dopad, aby jej bylo možno právně kvalifikovat jako týrání“ (srov. body 52 a 54 napadeného rozsudku), se tak jeví jako zjevně neopodstatněný a extrémně rozporný s výsledky provedeného dokazování.

41. V posuzované věci Nejvyšší soud nevěnoval žádnou pozornost výrazně ponižujícímu charakteru jednání obviněného. Ústavní soud to vnímá jako další zásadní chybu Nejvyššího soudu, neboť i ponižování představuje formu psychického násilí, jež může být podstatou týrání. Vytrvalé slovní urážení a zesměšňování, udělování pokynů, příkazů a zákazů a jejich vynucování vytrvalým slovním nátlakem, kontrolování, nucení ke slibům, klepání do hlavy, odstrkování a vyžadování úplné podřízenosti ve svém celku tvoří zacházení, které by každý musel vnímat jako silně dehonestující. Ve spojení s extrémně dlouhou dobou trvání takového zacházení obviněného se stěžovatelkou toto ponižování nutně vykazuje znaky těžkého příkoří coby základního prvku týrání. Uvedené jednání obviněného je navíc podle Ústavního soudu

nezbytné označit jako bezohledné vůči stěžovatelce, přičemž právě míra bezohlednosti patří mezi další z určujících znaků týrání.

42. Ústavní soud dále přisvědčuje tvrzení stěžovatelky, že Nejvyšší soud v napadeném rozsudku jednání obviněného významně bagatelizoval, a to zejména právě tím, že je vytrhával z kontextu. V bodě 48 rozsudku Nejvyšší soud konstatoval, že dané jednání obviněného mělo charakter především psychického násilí, doplněné „zcela nevýrazným, v podstatě symbolickým fyzickým násilím (mírné strčení, klepnutí prsty do hlavy)“. Nejvyšší soud však v rozporu se skutkovou větou doplnil, že strčení bylo mírné, jeho formulace navíc naznačuje, že šlo o jednorázové jednání. Tak tomu však nebylo, tyto prvky se v jednání obviněného objevovaly opakovaně, ve skutkové větě bylo jasně zmíněno, že šlo ze strany obviněného o normální způsob komunikace. Pokud jde o zmíněné klepání (nikoli klepnutí) prsty na hlavu, je třeba doplnit, že šlo o klepání klouby prstů sevřené pěsti (což ani skutková věta nespecifikovala). Přestože ani tak jistě nejde o hrubé násilí, nelze přehlížet (jak to učinil Nejvyšší soud), že takové jednání by prakticky každý vnímal jako silně nepříjemné, a zejména ponižující. Navíc – jak výstižně poznamenala stěžovatelka v ústavní stížnosti – obviněný tou stejnou pěstí v minulosti stěžovatelku surově bil; ona Nejvyšším soudem konstatovaná symbolika tím získává podstatně hrozivější podobu.

43. Nelogická se v kontextu posuzované věci jeví úvaha Nejvyššího soudu obsažená v bodech 63 a 64 napadeného rozsudku, která vycházela z konstatování, že v dané věci nedošlo k eskalaci konfliktu mezi obviněným a stěžovatelkou ani k jeho stupňování, nýbrž že šlo o „setrvalý stav, dlouhodobě neuspokojivé manželství mezi poškozenou a obviněným“. I když se ponechá stranou další bagatelizující formulace (neboť označit jako „neuspokojivé“ manželství, v jehož průběhu docházelo ze strany obviněného k hrubému násilí, ponižování a despotismu, je skutečně značně nepřípadné), absence eskalace či stupňování konfliktu nemůže představovat oporu pro závěr, že jednání obviněného vůči stěžovatelce nevykazovala takový stupeň závažnosti, aby se dalo hovořit o týrání. Jakkoli Ústavní soud nehodlá popírat, že eskalace závažnosti chování pachatele vůči oběti bývá častým, třeba i typickým průvodním jevem týrání, jistě to nelze považovat za znak nezbytný. Opět je třeba zdůraznit zvláštnost posuzovaného případu, kdy je počátek stíhaného skutku stanoven nikoli podle jeho faktického zahájení, nýbrž až okamžikem, kdy toto jednání začalo být trestné. Několik let před „oficiálním“ počátkem skutku obviněný vůči stěžovatelce opakovaně použil hrubé násilí spojené s jejím zraněním. Jak a kam by podle Nejvyššího soudu mělo takové jednání eskalovat, aby dosáhlo intenzity týrání? Jak již bylo uvedeno, obviněnému se podařilo vůli stěžovatelky zásadním způsobem oslabit ještě před 1. červnem 2004, takže po tomto datu mu stačilo pro dosažení svých cílů a potřeb (jež byly pro stěžovatelku spojeny s těžkým a mnohaletým příkořím) používat prostředky méně intenzivní, zahrnující i připomínky dříve vykonaného násilí. Podstatná pro posouzení naplnění znaku týrání tak nemohla být přítomnost či absence eskalace konfliktu, nýbrž to, zda i tyto méně intenzivní prostředky způsobovaly u poškozené následky typické pro týrání, mimo jiné s ohledem na její předchozí zkušenosti ze soužití s obviněným a na její psychický stav předchozím soužitím vyvolaný.

44. Ústavní soud musí dát stěžovatelce za pravdu i v tom, že Nejvyšší soud použil v napadeném rozsudku některé argumenty a formulace, které nejenže nemají relevanci pro posouzení klíčové otázky naplnění znaku týrání, ale navíc byly způsobilé dále prohloubit viktimizaci stěžovatelky coby oběti domácího násilí v jeho trestněprávně relevantní podobě. V prvé řadě jde o konstatování Nejvyššího soudu o tom, že poškozená jako svéprávná, navíc vzdělaná žena, žila v daném manželství dobrovolně desítky let, přestože z něj mohla kdykoliv odejít (bod 81 napadeného rozsudku). Nedostatek vůle oběti opustit vztah, v němž je druhým z partnerů týrána, představuje jeden z typických průvodních jevů domácího partnerského násilí (srov. např. usnesení sp. zn. III. ÚS 1285/08 ze dne 26. června 2008 či sp. zn. III. ÚS 3234/09 ze dne 21. ledna 2010, a literaturu zde citovanou, nebo usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo

1341/2017 ze dne 8. listopadu 2017). Ani okolnost, že se oběť smířila se svým trýznivým osudem, nemůže být na překážku závěru, že byla vystavena týrání.

45. Stejně tak se Ústavnímu soudu jeví jako naprosto nevhodná formulace užitá Nejvyšším soudem, že se stěžovatelka obviněnému „až nemístně podřizovala“ (bod 81 napadeného rozsudku). Jestliže se oběť podřizuje pokynům a příkazům partnera, který vůči ní v minulosti použil hrubého fyzického násilí, a dlouhodobě vůči ní používá různé formy násilí psychického, nespatřuje v tom Ústavní soud nic nemístného. Ba naopak je nemístná uvedená formulace Nejvyššího soudu, která je výrazně způsobilá prohloubit traumatizaci stěžovatelky.

46. V souvislosti s uvedenými nepřijatelnými úvahami a formulacemi Ústavní soud dodává, že podstatné vady shledává i ve způsobu, jakým se Nejvyšší soud vypořádal s kritikou, kterou vůči totožným úvahám (obsaženým již v kasačním usnesení Nejvyššího soudu č. j. 7 Tdo 79/2021-1224 ze dne 17. února 2021) formuloval odvolací soud v usnesení č. j. 67 To 402/2023--1753 ze dne 27. února 2024, které Nejvyšší soud napadeným rozsudkem zrušil. Nejvyšší soud tuto (zcela racionální a případnou) kritiku odbyl s tím, že odvolací soud neodkázal na žádné konkrétní rozhodnutí Nejvyššího soudu či na konkrétního odborníka, s nimiž by inkriminované názory Nejvyššího soudu byly v rozporu (srov. 82 napadeného rozsudku). Nejvyšší soud tak rezignoval na věcnou polemiku, která reálně oporu v judikatuře a odborné literatuře měla (viz výše) a městský soud ji pouze opomněl přesně citovat.

47. Nejvyšší soud i v bodě 50 rozsudku městskému soudu vytknul, že své závěry neopřel o jediný judikát či odborný článek. K tomu Ústavní soud poznamenává, že při veškerém respektu k významu judikatury a odborné literatury pro kvalitní právní argumentaci nelze absenci odkazů na tyto zdroje považovat samu o sobě za podstatnou vadu odůvodnění rozhodnutí. To platí o to více v případech, které vykazují výrazná specifika oproti běžným případům daného druhu – a taková specifika bezpochyby existovala i v posuzované věci, jak již bylo výše vysvětleno. Přes zmíněnou absenci odkazů na judikaturu a odbornou literaturu vykazovaly právní úvahy městského soudu (srov. bod 10 usnesení městského soudu) vysokou míru souladu s výše uváděnou definicí týrání, a nešlo o úvahy zjednodušující, jak je (taktéž v bodě 50 rozsudku) označil Nejvyšší soud.

48. Stěžovatelka namítala rovněž porušení čl. 10 Listiny a čl. 8 Úmluvy. Tato námitka vycházela z tvrzení, že Nejvyšší soud v rámci odůvodnění napadeného rozsudku zlehčoval prožité útrapy stěžovatelky, zpochybňoval její osobnostní integritu, bagatelizoval následky jednání obviněného a přenesl část viny za jednání obviněného na stěžovatelku. Dále pak stěžovatelka námitku spojovala rovněž s tím, že Nejvyšší soud zveřejnil na úřední desce rozsudek v neanonymizované formě s uvedením plného jména stěžovatelky včetně její adresy a dalších údajů.

49. K tomu Ústavní soud v první řadě zdůrazňuje, že je vázán tím, jak předmět řízení stěžovatelka vymezila v ústavní stížnosti. Stěžovatelka podala ústavní stížnost výlučně proti rozhodnutí, nikoliv proti jinému zásahu. Tomu odpovídá i petit ústavní stížnosti, jímž se stěžovatelka domáhala zrušení napadeného rozsudku. Za těchto okolností se Ústavní soud nemohl zabývat výtkou proti způsobu zveřejnění rozsudku.

50. Ohledně odůvodnění napadeného rozsudku Ústavní soud souhlasí se stěžovatelkou, že formulace použité v odůvodnění jsou necitlivé, zlehčují stěžovatelčino utrpení a bagatelizují jednání obžalovaného. Ústavní soud právě uvedené však nevnímá jako samostatné porušení ústavně zaručených základních práv stěžovatelky, nýbrž jako součást (projev) zásahu spočívajícího v tom, že se stěžovatelce nedostalo účinného vyšetřování, a tím bylo porušeno její právo nebýt podrobena krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení. Obdobný úsudek učinil Evropský soud pro lidská práva ve věci *Beizaras a Levickas proti Litvě* ze dne 14. 1. 2020 č. 41288/15, § 152 až 156, ve které na základě nevhodných formulací v odůvodnění soudního rozhodnutí ve spojení s dalšími faktory dospěl k závěru, že stěžovatelé neměli k dispozici účinný prostředek nápravy ve smyslu čl. 13 Úmluvy. Věc *J. L. proti Itálii* ze dne

27. 5. 2021 č. 5671/16, na kterou odkazovala stěžovatelka v ústavní stížnosti, je specifická tím, že podle Evropského soudu pro lidská práva se stěžovatelce dostalo účinného vyšetřování a tento aspekt práva podle čl. 8 Úmluvy porušen nebyl.

VII. Závěr

51. Ústavní soud ze shora uvedených důvodů konstatuje, že Nejvyšší soud napadeným rozsudkem porušil stěžovatelčino právo na účinné vyšetřování vyplývající ze zákazu krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení. Toto právo bylo přitom porušeno velmi intenzivním způsobem, neboť jednání vykazující znaky ponižujícího zacházení a trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 trestního zákoníku, bylo napadeným rozsudkem označeno za beztrestné, a tím pádem zůstalo zcela nepotrestáno. Ústavní soud proto sdílí názor stěžovatelky, že v daném případě představuje kasace napadeného rozhodnutí jediný efektivní způsob, jakým lze její újmu alespoň zmírnit.

52. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadený rozsudek Nejvyššího soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil. Takto rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 téhož zákona). Nejvyšší soud je vázán právním názorem Ústavního soudu vyjádřeným v tomto nálezu (§ 314h odst. 1 trestního řádu).

II. Usnesení

Usn. č. 1
Oprávnění soudu k podání návrhu na zrušení ustanovení v řízení o kontrole norem a jeho meze
(sp. zn. Pl. ÚS 22/25 ze dne 9. července 2025)

Soud je oprávněným navrhovatelem v řízení o kontrole norem, navrhuje-li ke zrušení ustanovení zákona, které má být v řízení před ním vedeným použito ve znění před navrhovanou derogací. Není oprávněn domáhat se takové derogace, která by z ustanovení, které použito být nemá, teprve zrušením jeho části vytvořila ustanovení, které by soud mohl použít.

Usnesení

Ústavní soud rozhodl v plénu složeném z předsedy soudu Josefa Baxy a soudkyň a soudců Lucie Dolanské Bányaiové, Josefa Fialy, Milana Hulmáka, Jaromíra Jirsy, Veroniky Křesťanové (soudkyně zpravodajka), Zdeňka Kühna, Jiřího Přibáně, Kateřiny Ronovské, Pavla Šámala a Daniely Zemanové o návrhu Okresního soudu v Děčíně na zrušení § 55 odst. 11 věty šesté zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve slově „prodloužení“, za účasti Parlamentu jako účastníka řízení, takto:

Návrh se odmítá.

Odůvodnění

1. Okresní soud v Děčíně (dále jen „navrhovatel“) vede pod sp. zn. 8 Nc 4559/2009 exekuční řízení, v němž byl podán povinným návrh na zastavení exekuce podle § 268 odst. 1 písm. e) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, (dále jen „občanský soudní řád“) pro nemajetnost povinného.

2. Navrhovatel podle čl. 95 odst. 2 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 64 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) podal k Ústavnímu soudu návrh na zrušení § 55 odst. 11 věty šesté zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve slově „prodloužení“, eventuálně na zrušení celé věty šesté.

3. Argumentace navrhovatele vychází z toho, že nedošlo-li po dobu posledních 6 let počítaných po vyznačení doložky provedení exekuce ani k částečnému uspokojení vymáhané povinnosti, a není-li exekucí postižena nemovitá věc, vyzve soudní exekutor oprávněného, zda souhlasí se zastavením exekuce, a oprávněný v takové situaci může vyjádřením nesouhlasu a složením zálohy (není-li této povinnosti zproštěn) na další vedení exekuce dosáhnout toho, že exekuce nebude zastavena a navíc bude platit, že exekuce nemůže být po dobu tohoto prodloužení zastavena pro nemajetnost povinného a jeho případný návrh na zastavení exekuce má být bez dalšího zamítnut.

4. V řízení, které se vede u navrhovatele, není splněna podmínka, že v posledních šesti letech nedošlo ani k částečnému uspokojení vymáhané povinnosti. Česká správa sociálního zabezpečení na základě exekučního příkazu provádí srážky ze starobního důchodu povinné. Takto jsou vymoženy částky v řádu jednotek tisíc korun ročně. Povinná žije ve Francii, žádný její majetek v České republice nebyl zjištěn. Z celkové vymáhané částky 1 320 841,24 Kč (z toho jistina 1 099 126,24 Kč) bylo dosud vymoženo 117 136 Kč.

5. Podle navrhovatele tak dochází k nerovnému zacházení s oprávněnými. Zatímco ve věci, v níž nebylo v posledních šesti letech vymoženo nic, může oprávněný dosáhnout složením zálohy na další vedení exekuce „imunity“, proti návrhům na zastavení exekuce pro nemajetnost, v řízeních, kde bylo v posledních šesti letech něco vymoženo, takovou možnost oprávněný nemá.

6. Pro případ, že by Ústavní soud nevyhověl návrhu na zrušení slova „prodloužení“, navrhuje navrhovatel zrušení celé věty šesté § 55 odst. 11 exekučního řádu. Podle navrhovatele by tím došlo k vyrovnání postavení oprávněných, neboť ani jiní oprávnění by neměli možnost zabránit zastavení exekuce pro nemajetnost složením zálohy na další vedení exekuce.

7. Celý § 55 odst. 11 exekučního řádu včetně ustanovení navrhovaného ke zrušení zní takto: „Je-li složena záloha podle odstavce 8 nebo jde-li o oprávněného, který byl zproštěn od složení zálohy na další vedení exekuce, lhůta podle odstavce 7 se prodlužuje o další 3 roky. Po uplynutí tříleté lhůty podle věty první se odstavce 7 až 10 a věta první použijí obdobně a lhůta podle odstavce 7 a věty první se prodlouží o další 3 roky. Po uplynutí lhůty podle odstavce 7 prodloužené o dobu podle věty první a druhé exekutor nepostupuje podle odstavce 7 až 10 a exekuci zastaví. Celková doba po vyznačení doložky provedení exekuce, po kterou nedošlo ani k částečnému uspokojení vymáhané povinnosti, nesmí v nepřerušeném trvání překročit po sobě následujících 12 let od vyznačení doložky provedení exekuce nebo posledního vymoženého plnění, nastalo-li později; do této lhůty se nezapočítávají doby uvedené v odstavci 12. Dojde-li v rozhodné době k částečnému vymožení povinnosti, běží lhůta uvedená v odstavci 7 větě první znovu od počátku ode dne následujícího po dni, v němž naposledy došlo k částečnému vymožení povinnosti. Po dobu, po kterou trvá prodloužení exekuce, soud nerozhodne o zastavení exekuce pro nemajetnost a návrh na zastavení exekuce pro nemajetnost zamítne. Jde-li o oprávněného podle odstavce 9, věty druhá až čtvrtá se nepoužijí.“

8. Pro posouzení věci je relevantní rovněž § 268 odst. 1 písm. e) občanského soudního řádu, který zní včetně návětí takto: „Výkon rozhodnutí bude zastaven, jestliže průběh výkonu rozhodnutí ukazuje, že výtěžek, kterého jím bude dosaženo, nepostačí ani ke krytí jeho nákladů.“ Na exekuce se ustanovení použije ve spojení s § 52 odst. 1 exekučního řádu.

9. Právní řád rozlišuje mezi bezvýslednou (marnou) exekucí a nemajetností povinného. Bezvýslednou (marnou) je exekuce, v níž po dobu šesti let nebylo nic vymoženo. Posuzuje se tedy retrospektivně, zda skutečně v minulosti bylo něco vymoženo. Nemajetnost povinného se posuzuje prospektivně. Soud z dosavadního průběhu výkonu rozhodnutí usuzuje, zda je naděje, že se vymůže více, než by činily náklady s tím spojené.

10. Bezvýsledné (marné) exekuce upravuje § 55 odst. 7 až 13 exekučního řádu. Po uplynutí šesti let, v nichž nebylo nic vymoženo, bude bezvýsledná (marná) exekuce zastavena, ledaže si oprávněný „koupí“ její pokračování složením zálohy na náklady dalšího vedení exekuce.

11. Zastavení exekuce pro nemajetnost je upraveno v § 268 odst. 1 písm. e) občanského soudního řádu. Propojení mezi bezvýslednou (marnou) exekucí a zastavením exekuce pro nemajetnost spočívá v tom, že podle § 55 odst. 11 věty šesté exekučního řádu nelze po dobu prodloužení exekuce získaného složením zálohy na náklady zastavit exekuci pro nemajetnost. Případný návrh povinného na zastavení exekuce z tohoto důvodu bude zamítnut bez věcného přezkumu.

12. Ústavní soud nejprve posoudil, zda jsou naplněny procesní předpoklady řízení. Dospěl přitom k závěru, že návrh byl podán někým zjevně neoprávněným.

13. Podle § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu je soud oprávněn podat návrh na zrušení zákona nebo jeho jednotlivých ustanovení v souvislosti se svou rozhodovací činností podle čl. 95 odst. 2 Ústavy. Podle tohoto ustanovení soud předloží věc Ústavnímu soudu, dojde-li k závěru, že zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem.

14. Tuto úpravu Ústavní soud ustáleně vykládá tak, že soud je oprávněn navrhnout zrušení takového zákona či jeho ustanovení, jehož použití v dané věci je bezprostřední a nevyhnutelné. Zákon (jeho ustanovení) musí bránit tomu, aby bylo dosaženo ústavně konformního výsledku řízení. Nepostačuje tedy hypotetická možnost použití či jiné širší souvislosti zákona (jeho ustanovení) s věcí řešenou obecným soudem [usnesení sp. zn. Pl. ÚS 39/2000 ze dne 23. října 2000 (U 39/20 SbNU 353) a nálezy sp. zn. Pl. ÚS 3/06 ze dne 6. března 2007 (N 41/44 SbNU 517; 149/2007 Sb.), bod 26; sp. zn. Pl. ÚS 49/10 ze dne 28. ledna 2014 (N 10/72 SbNU 111; 44/2014 Sb.), bod 17; sp. zn. Pl. ÚS 15/16 ze dne 16. května 2018 (N 95/89 SbNU 409; 116/2018 Sb.), bod 32].

15. Aby byl soud oprávněným navrhovatelem, musí platit, že bez derogace ustanovení navrženého ke zrušení by byl výsledek řízení před soudem jiný než v případě vyhovění návrhu.

16. Navrhovatel za ústavně konformní výsledek řízení o návrhu na zastavení exekuce považuje zamítnutí návrhu bez přezkumu, zda je dán důvod zastavení exekuce podle § 268 odst. 1 písm. e) občanského soudního řádu.

17. Navrhovatel v podaném návrhu výslovně neuvedl, zda je podle něj v řízení, které vede, dán důvod k zastavení exekuce pro nemajetnost povinné. Toto tvrzení se objevuje pouze v pasáži, v níž navrhovatel rekapituluje obsah návrhu povinné na zastavení exekuce. Nebyl-li by důvod k zastavení exekuce dán, mohl by návrh povinné zamítnout jako nedůvodný, aniž by bylo třeba zahajovat řízení před Ústavním soudem. Ústavnímu soudu přitom nepřísluší tuto otázku samostatně posuzovat. Z obdrženého spisového materiálu se ovšem podává, že je takový závěr přinejmenším plausibilní, a proto by odmítnutí podaného návrhu jen z tohoto důvodu bylo nepřípustným formalismem. Ústavní soud přesto návrh odmítl, a to z následujících důvodů.

18. Bez dalšího je zřejmé, že nemůže být úspěšný eventuální petit. Věta, která zní „Po dobu, po kterou trvá prodloužení exekuce, soud nerozhodne o zastavení exekuce pro nemajetnost a návrh na zastavení exekuce pro nemajetnost zamítne.“, se na řízení před navrhovatelem nevztahuje, neboť v něm nebyla prodloužena exekuce. Proto případné zrušení této věty nemůže nijak ovlivnit řízení vedené u navrhovatele.

19. Navrhovatel vychází z toho, že vypuštěním slova „prodloužení“ bude rozšířena působnost daného pravidla na celou dobu trvání exekuce, a tedy i na řízení, které se u navrhovatele vede.

20. Navrhovatelova úvaha ovšem podle Ústavního soudu není správná. Právní úprava obsažená v odstavcích 7 až 13 byla do § 55 exekučního řádu vložena souhrnně jediným novelizačním bodem zákona č. 286/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony Tato ustanovení tvoří z teleologického hlediska jeden celek. Účelem a smyslem této právní úpravy je reagovat na bezvýsledné (marné) exekuce, tedy na situace, kdy se exekuce sice vede, avšak nebylo po řadu let nic vymoženo, a oprávněný, povinný i soudní exekutor zůstávají pasivní.

21. Podle důvodové zprávy k zákonu č. 286/2021 Sb. (část k bodu 95 v odstavci 1) je cílem právní úpravy dosáhnout snížení počtu vícečetných exekucí, které již po stanovenou dobu nesplňují svůj účel spočívající ve vymožení pohledávky pro oprávněného.

22. Pravidlo, že po dobu prodloužení exekuce nesmí být exekuce zastavena pro nemajetnost povinného, spojuje důvodová zpráva (část k bodu 95 v odstavci 2), která

předpokládá, že při podmínkách pro zastavení exekuce pro bezvýslednost (marnost), budou pravděpodobně současně dány důvody zastavení exekuce i podle § 268 odst. 1 písm. e) občanského soudního řádu, avšak přesto z ničí iniciativy do té doby k zastavení exekuce pro nemajetnost nedošlo, ač mohlo. Následně tak může oprávněný vyslovením nesouhlasu se zastavením exekuce a složením zálohy na náklady dalšího vedení exekuce zabránit tomu, aby po dobu prodloužení byla exekuce zastavena pro nemajetnost povinného. Oprávněný tak ovšem nemůže činit donekonečna, neboť počet možných prodloužení exekuce je omezen.

23. I po vypuštění slova „prodloužení“ by proto bylo třeba zbylý text vyložit tak, že se vztahuje výlučně na exekuce, v nichž po dobu více než šesti let nebylo nic vymoženo. Svědčí o tom i systematické zařazení věty do odstavce uvozeného slovy: „Je-li složena záloha podle odstavce 8 nebo jde-li o oprávněného, který byl zproštěn od složení zálohy na další vedení exekuce, lhůta podle odstavce 7 se prodlužuje o další 3 roky.“

24. Z hlediska posouzení procesních předpokladů řízení o návrhu soudu podle čl. 95 odst. 2 Ústavy je nicméně podstatné, že soud je oprávněn navrhnout zrušení ustanovení zákona, jehož použití v dané věci je bezprostřední a nevyhnutelné, ve znění před navrhovanou derogací, nikoli v hypotetickém znění, pokud by k derogaci Ústavní soud přistoupil. Jestliže Ústavní soud v bodě 18 dospěl k jednoznačnému závěru, že celá věta ustanovení § 55 odst. 11 exekučního řádu, navržená k derogaci *in eventum*, nemůže být v řízení před navrhovatelem aplikována, pak tento závěr nutně dopadá i na její část ve slově „prodloužení“. Navrhovatel se zde poté, co se neprosadil jeho pokus o rozšiřující výklad k zrušení navržené právní úpravy, ve skutečnosti, v zájmu nastolení rovného postavení mezi různými oprávněnými *de lege ferenda*, domáhá derogace, která by měla rozšířit rozsah aplikace napadeného ustanovení, které zatím aplikovat nemůže, nikoli jej omezit. Takový zásah do právní úpravy však Ústavnímu soudu nepřísluší, jak v podobné procesní situaci konstatoval v usnesení sp. zn. Pl. ÚS 14/19 ze dne 10. prosince 2019 (viz zejm. body 13 a 14). Pokud by Ústavní soud na takový návrh přistoupil, přestal by být příslovečným negativním zákonodárcem a stal by se zákonodárcem pozitivním (viz RYCHETSKÝ, P.; LANGÁŠEK, T.; HERC, T.; MLSNA, P. a kol. Ústava České republiky. Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. 860).

25. Ústavní soud ze shora uvedených důvodů návrh odmítl jako podaný někým zjevně neoprávněným podle § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu.